

INCVNABVLA

F 3305
mai. 3308

H

THEOPHILUS

philippi et simonis iulij

Sanctus Thomas sup Adam

Cognus

Philosophia 2612.



- 3308

Inc. 3305-08

WV
17

3
**Diui Thome Aquinatis in libros
de anima Aristotelis
Expositio**

**Magistri Dominici de Flandria ordinis
predicatorum in eosdem libros acutissime
questiones et annotationes.**

fol. 46.

Venezia, Oct. Sept. 1518.

86 le., sgg. A-N^o, O-P⁴

Def. bial. le. 64-86.

ICCU online?

1. *Agave americana* L.
 2. *Agave americana* L.
 3. *Agave americana* L.
 4. *Agave americana* L.
 5. *Agave americana* L.

Inc. 3307

cu
bu
S
cta
fic
rū
bu
tan
nō
sci
tet
en
fec

Aristotelis Stragyrite peripateticorum principis de Anima textus libri primi.

Cum oem sciam re esse bonaz arbitremur ac honorabilem: et alia magis: ex eo tale esse putemus: quia vel exactior est: vel reru est earu que magis prestant biles magisq sunt admirabiles: sciaz aie nimiz ob hec vtraqz no iniuria ponendam in primis esse censemus.

L. I.



Bonorum honorabilium notitia opinantes: magis aut altera altera: aut hz certitudine: aut ex eo q melior qdē et mirabilior est: ppter vtraqz hec aie hystoria ratio nabilr vtiqz i primis ponemus.

Caplo p



Sicut docet philosophus in libro de animalibus: in quolibet genere rerum necesse est prius considerare cōia et seorsum: et postea propria unicuique illius generis: que qdē modū Aristoteles servat in philosophia prima. In metaphysica enim primo tractat et considerat cōia entis inquātū ens: postea vero considerat propria unicuique entis. Cuius ratio est: quia nisi hoc fieret: idē diceretur frequēter. Rerū aut animatarū omniū qdā genus est: et ideo in cōsideratione rerū animatarū opz prius cōsiderare ea que sunt cōia oibus aiatis: postmodū vero illa que sunt propria cuilibet rei aiare. Cōmune aut oibus reb' animatis est aia: in hoc enī oia aiata veniūt. Ad tradendū igit de rebus aiatis sciam: necessariū fuit primo tradere sciam de aia tanq cōem eis. Aristot. ergo volens tradere sciam de ipsis rebus animatis primo tradit sciam de aia: postmodū vero determinat de proprijs singulis aiatis in sequētibz libris. In tractatu aut de aia quē habemus p manib': primo ponit p̄hemiu: in quo facit tria que necessaria sunt in quolibet p̄hemio. Qui enī facit p̄hemium tria intēdit. Prius enī ut auditorē reddat benivolū. scōdo ut reddat docile. tertio ut reddat attentū. Benivolū qui dē reddit ostēdendo vtilitatē scie: docilez premittendo ordinē et distinctionē tractatus: attentū attestando difficultatē tractatus. Que quidē tria Arist. facit in p̄hemio huius tractatus. Primo enī ostēdit dignitatē huius scie. Scōdo vero ordinē hui' tractatus: quis sit. et qualr sit tractandū de aia. ibi (Ingrimus aut.) Tertio vero ostēdit difficultatē hui' scie. ibi (Quino aut et penitus difficillimorū rē.) Circa p̄mū duo facit. Prius enī ostēdit dignitatē huius scie. Scōdo vtilitatē eius. ibi (Vidēt aut et ad veritatē rē.) Circa p̄mū sciendū est q ois scia bona est: et nō solū bona: verū etiā honorabilis. Nihilomin' tū vna scia in hoc superexcellit aliā. Quā aut ois scia sit bona. pater: quia bonū rei est illud fm qd res hēt esse perfectū. hoc enī vnaqueqz res querit et desiderat. Cui igit scia sit perfectio hois inquātū homo: scia est bonū hois. Inter bo-

na autē quedaz sunt laudabilia: illa. scilicet que sunt vtilia in ordine ad finē aliquē: laudamus enī bonū equū: quia bene currit: qdā vō sunt etiā honorabilia: illa. scilicet que sunt p seipsa: honoramus enī fines. In scientijs autē qdaz sunt practice: et qdā speculative: et he differūt: quia practice sunt ppter opus: speculative autēz ppter seipsas. Et ideo scie speculative et bone sunt et honorabiles sunt: practice vō laudabiles sūt. Dis ergo scia speculatiua bona est et honorabilis. Sed et in ipsis sciētijs speculatiuis iueni' gradus quātū ad bonitatē et honorabilitatē. Scia nāqz ois ex actu laudat: ois aut act' laudat ex duob': ex obiecto: et qualitate seu modo: sicut edificare est melius qz facē lectum: quia obiectū edificationis est melius lecto. In eodē aut respectu eiusdē rei: ipsa qualitas gradū quēdā facit: quia quātō modus edificij est melior: tāto melius est edificij. Sic q si p̄sideret scia seu actus ei' ex obiecto: p̄ q illa scia est nobilior que est meliorū et honorabilior. Si vō p̄sideret ex q̄litate seu mō: sic scia illa ē nobilior q est certior. Sic q dī vna scia mag' nobilior altera: aut qz est melior et honorabilior: aut ga est mag' certa. Sz h est in gbusdā sciētijs diuersus: qz aliq sūt mag' certe alijs: et tū sūt de reb' min' honorabilib': alie vō sūt de reb' mag' honorabilib' et meliorib': et tū sūt min' certe. Nihilomin' tū illa ē melior q de reb' meliorib' et honorabilib' est. Cui' rō est: quia sic dicit philosophus in libro 11^o de animalibus. Magis cōcupiscimus scire modicū de reb' honorabilibus et altissimis: etiā si topice et p̄babilr illud sciamus: qz scire multū et per certitudinē de reb' min' nobilib'. Hoc enī hēt nobilitatē ex se et ex sua suba: illud vō ex modo et ex qualitate. Nec aut scia. scilicet de aia vtrūqz hēt: quia et certa ē: hoc enī qlibet experit in seipso q. scilicet habeat aiaz: et q aia viuificet. Et ga est nobilior: aia enī est nobilior iter inferioris creaturas. Et hoc est qd dicit. Nos opinātes notitiā. si sciam speculatiua oium esse (bonoz. id est de numero bonoz et honorabilior.) sed altera scia est magis bona et honorabilis altera duplr: aut ga est magis certa: vt dictū est. vñ dicit (fm certitudinē: aut ex eo q melior) illoz. scilicet que sunt in sua natura bona (et mirabilior.) i. illoz quozus cā ignorat (ppter vtraqz. i. ppter hec duo (anime et hystoria.) Et dicit (hystoria: quia in quadā sūma tractat de aia nō perueniēdo ad finalē inquisitionē oium que pertinet ad ipsas aiaz in hoc tractatu. Hoc enī est de rōne hystorie (in p̄mis) hoc si accipiat quātū ad totā sciam nālē: nō dicit ordinē: sed dignitatē. Si vō ad scientiā de rebus animatis tñ: sic ly in primis. dicit ordinem. Consequenter cum dicit.

Vidēt autē et ad veritatē oem ipsius aie cognitio vehementer conferre: et maxime ad ipsius nāc sciētiā. Est enī aia quasi principium omniū animalū.

Vidēt autem et ad veritatem omnem cognitio ipsius multū proficere: maxime autē ad naturam. Est enim tanqz principium animalium.

Reddit auditorē benivolū ex vtilitate huius scientie dicēs: q cognitio de anima vidēt multū pficere ad oēs veritatē que tradit i alijs sciētijs. Ad oēs enī partes phie insignes dat occasiones: quia si ad phiaz p̄mā attēdamus nō possumus deuenire in cognitionē diuinari et altissimarū causaz: nisi per ea que ex v̄tute intellectus possibilibz acquirimus. Si enī nā intellectus possibilis esset nobis ignota non possemus scire ordinē subarū separatay: sicut dicit Cōmētator sup vndecio metaphysice. Si vō attēdat quātū ad moralē: nō possumus pfecte ad sciam moralē peruenire: nisi sciamus potētias aie. Et inde est q philosophus in ethicis attribuit q̄libet v̄tutes diuersis poten-

que laudanda: que honoranda:

in p^o libro mar/ gnoz mo raliū ca^o pmo r^o

Del pmo lib^o de p̄i bus aia lū. ca^o 5^o

Ostēdit nobilitatem scie d aia.

T. 2.

Reddit vtilitate.

L. p. si.

De illis. hinc. ad Alexan. dīz et in 5^o l^o rde. lū. c. 14.

tus aie. Ad nālē vō vtilis est: ga magna ps nālū est bñs aiaz: et ipsa aia est fons et pñ^m ois motus in rebus aiat. Est enī aia tāqz pñ^m aialū: ly (tanqz) nō ponit similitu- dinarie: sed expresse. Cōsequēter cum dicit.

verū pñcipiū nō est aia immo sunt forma qz pñcipiū dē hōe ea sūnt

Atqz perspicere cognoscereqz naturaz eius et sub- stantiā querimus: deide ea que circa ipsaz accidūt: quoz quedā affectus ipsius esse propiū: quedā aia- libus etiā per ipsam inesse: competereqz videntur.

Et c. 3. Inquirimus autē cōsiderare et cognoscere na- turā ipsius et subam: postea quecūqz accidunt circa ipsaz. Quoz alie pprie passionēs vident: alie autē ppter ipsam cōes et animalibus inesse.

Inquirimus autē cōsiderare et cognoscere na- turā ipsius et subam: postea quecūqz accidunt circa ipsaz. Quoz alie pprie passionēs vident: alie autē ppter ipsam cōes et animalibus inesse.

Oñdit or- dīem.

Oñdit ordinē huius tractatus dicēs: qd itēdimus cō- siderare per signa. s. et cognoscere p demonstrationē. s. qd sit aia seu nām ipsius et subaz (et postea qdūqz accidunt circa ipsam). i. passionēs eius. Et in hoc est qdā diuersi- tas: ga qdā vident passionēs aie tñ: sic itelligētia et spe- culatio: qdā vō pp ipsaz aiaz iesse vident cōter aialib: sicut delectatio et tristitia: sensus et phantasia. Cōse- quenter cum dicit.

Et c. 4. Quod si nō vnus quidam atqz cōis sit ille mo- dus. Lōge difficilior ipsa pertractatio sit. Oportet bit enī de vnaquaqz rerum accipere: quis ad vnā quamqz modus accommodabit. Si vō pateat illum demonstrationē vel diuisionē vel etiā quedāz aliūz modū esse: cōplures insuper difficultates errorēqz emergunt: in ijs exquirēdis e quibus vniuscuiusqz conficienda est diffinitio. Aliarū nanqz rerum alia principia sunt vt numeroz superficialiūqz. Prīmū aut fortasse necessariū est diuidere atqz accipere in quo naz genēz collocet: quidqz sit aia: vtrū sit sub- stātia: an in q̄litate: vel in q̄ritate: vel in alio quo dā predicamentozū genere: collocet. Deinde perue- stigandū est vtrum eozū subeat rōnem que potētia sunt: an potius quidā sit actus. Ad enī paz iteresse videt. Cōsiderādū est pterea: si partibilis sit necne. Et vtrū eiusdē sit aia speciei ois an nō. Si aut nō si milis spēi: vtrum specie tñ an etiā genere differat. Plūc enī ij qui dicunt atqz querunt de aia: de hu- mana tñ q̄rere perscrutariqz vidētur. At cauendū est ne nos pretereat: vtrū vna sit ei⁹ ratio vt aialis: an vniuscuiusqz sit alia rō: vt equi: canis: hois aut dei. Aial aut vniuersale: aut nihil est: aut posterius est: et quicqd itidem aliud cōmūter predicatur.

Quod si nō vnus quidam atqz cōis sit ille mo- dus. Lōge difficilior ipsa pertractatio sit. Oportet bit enī de vnaquaqz rerum accipere: quis ad vnā quamqz modus accommodabit. Si vō pateat illum demonstrationē vel diuisionē vel etiā quedāz aliūz modū esse: cōplures insuper difficultates errorēqz emergunt: in ijs exquirēdis e quibus vniuscuiusqz conficienda est diffinitio. Aliarū nanqz rerum alia principia sunt vt numeroz superficialiūqz. Prīmū aut fortasse necessariū est diuidere atqz accipere in quo naz genēz collocet: quidqz sit aia: vtrū sit sub- stātia: an in q̄litate: vel in q̄ritate: vel in alio quo dā predicamentozū genere: collocet. Deinde perue- stigandū est vtrum eozū subeat rōnem que potētia sunt: an potius quidā sit actus. Ad enī paz iteresse videt. Cōsiderādū est pterea: si partibilis sit necne. Et vtrū eiusdē sit aia speciei ois an nō. Si aut nō si milis spēi: vtrum specie tñ an etiā genere differat. Plūc enī ij qui dicunt atqz querunt de aia: de hu- mana tñ q̄rere perscrutariqz vidētur. At cauendū est ne nos pretereat: vtrū vna sit ei⁹ ratio vt aialis: an vniuscuiusqz sit alia rō: vt equi: canis: hois aut dei. Aial aut vniuersale: aut nihil est: aut posterius est: et quicqd itidem aliud cōmūter predicatur.

Oñdit difficultatē huius tractat.

Oñdit difficultatē huius tractat. Et h quantū ad duo. Prīo quantū ad cognoscēdū subam aie. Scōdo quantū ad cognoscēdū accētia seu ppas passionēs. ibi (Dubitatio: ne aut rē.) Quantū aut ad pñū oñdit duplicē difficulta- tē. Et p quantū ad modū diffinīdū ipsaz. Scōdo quantū ad ea que itrat diffōnē. ibi (Prīmū aut fortassis rē.) Di- cit qz quis sit vtilis scia de aia: tñ difficile est scire de aia qd est: et bec difficultas est in qualibet re: cū sit vna cōis q̄litas aie et mltis alijs circa subaz eoz: et circa qd qd est. Est g pma difficultas: ga nos nescim⁹ p quā viā pcedē- dū sit ad diffōnē: ga qdā dicūt qd demonstrado: qdā qd di- uidēdo: qdā vō qd cōponēdo. Aristo. autē voluit qd cōpo- nendo. Scōda difficultas est de his q ponunt in diffōnē. Diffō enī notificat eētia rei: que nō pōt sciri nisi scian- tur pñ: sed diuersoz sunt diuersa pñ: et ideo difficile est scire ex qb⁹ sumant pñ. Illa g que igerūt difficultatē ponētib: et ingretib: diffōnē reducunt ad tria: qz pñū est circa subaz aie. 2^a circa ptes ei⁹. 3^a circa adiutorū qd neciū est in diffōnib: ex accētib: aie. Circa subaz ē du- bitatio de gñe. Hoc enī p q̄ritū in diffōnē cuiuslibet rei vt. s. sciam⁹ gen⁹. Et iō querēdū est in quo gñe sit ponē- da aia. vtrū. s. in genere substātie vel in quāto: vel in q̄lī. Et nō solū est accipere genus supremū: sed ppinquū. Neqz enī qñ hoies diffinim⁹ subam accipimus: sed aial. Et si aia iuenit in gñe sube: adhuc cū vniūqzqz genus di- cat duplr: hoc quidē potētia: hoc aut actū: querēdū erit vtrū sit potētia vel actus. Itē ga subaz qdā sunt cōposi- te: qdā simplices: querēdū erit vtrūz aia sit cōposita: aut simplex: et vtrū partibilis vel impartibilis. Est etiā qd vtrū sit vni⁹ spēi ois aia ad oēm aiam: aut nō. Et si nō sit vniūz

quedā methodus esse de oibus de quib⁹ volu- mus cognoscere subam: sicut et eozū que sunt fm accidēs propiorz demonstrationē. Quare querendū vtiqz erit methodū istam. Si antez nō est vna quedā et cōis methodus de eo quod quid est: amplius difficult⁹ est negociari. Opor- tebit enī accipere circa vniūqzqz quis modus. Si aut manifestū sit. vtrū demonstratio aliqua sit: aut diuisio: aut etiā aliqua alia methodus: adhuc multas hēt dubitationes et errores: ex quibus opz querere. Alia enī aliorū principia: sicut numeroz et planoz. Prīmū aut fortassis necessariū est diuidere in quo generūz: et quid sit. dico aut vtrū hoc aliquid et suba sit: aut qua- litas: aut q̄ritas: aut et quoddā aliud diui- soz predicamentoz. Adhuc aut vtrū eozū que in potētia sunt: an magis endelechia quedā sit: differt enī non aliquid parū. Considerandum autē et si partibilis sit: aut impartibilis: et vtrū sit similis spēi ois aia: an nō. Si autē nō similis spēi: vtrum specie differant: aut genere. Nunc quidē enī dicentes et querētes de aia: de huma- na solum vident intendere. Formidandū aut quatenus nō lateat vtrū vna ratio ipsius est sic aialis: aut hz vniūqzqz altera: vt equi: canis: ho- minis: aut dei: aial aut vlc: aut nihil est: aut po- sterius. Silr aut et si aliqd cōe aliud predicet.

Oñdit difficultatē huius tractat. Et h quantū ad duo. Prīo quantū ad cognoscēdū subam aie. Scōdo quantū ad cognoscēdū accētia seu ppas passionēs. ibi (Dubitatio: ne aut rē.) Quantū aut ad pñū oñdit duplicē difficulta- tē. Et p quantū ad modū diffinīdū ipsaz. Scōdo quantū ad ea que itrat diffōnē. ibi (Prīmū aut fortassis rē.) Di- cit qz quis sit vtilis scia de aia: tñ difficile est scire de aia qd est: et bec difficultas est in qualibet re: cū sit vna cōis q̄litas aie et mltis alijs circa subaz eoz: et circa qd qd est. Est g pma difficultas: ga nos nescim⁹ p quā viā pcedē- dū sit ad diffōnē: ga qdā dicūt qd demonstrado: qdā qd di- uidēdo: qdā vō qd cōponēdo. Aristo. autē voluit qd cōpo- nendo. Scōda difficultas est de his q ponunt in diffōnē. Diffō enī notificat eētia rei: que nō pōt sciri nisi scian- tur pñ: sed diuersoz sunt diuersa pñ: et ideo difficile est scire ex qb⁹ sumant pñ. Illa g que igerūt difficultatē ponētib: et ingretib: diffōnē reducunt ad tria: qz pñū est circa subaz aie. 2^a circa ptes ei⁹. 3^a circa adiutorū qd neciū est in diffōnib: ex accētib: aie. Circa subaz ē du- bitatio de gñe. Hoc enī p q̄ritū in diffōnē cuiuslibet rei vt. s. sciam⁹ gen⁹. Et iō querēdū est in quo gñe sit ponē- da aia. vtrū. s. in genere substātie vel in quāto: vel in q̄lī. Et nō solū est accipere genus supremū: sed ppinquū. Neqz enī qñ hoies diffinim⁹ subam accipimus: sed aial. Et si aia iuenit in gñe sube: adhuc cū vniūqzqz genus di- cat duplr: hoc quidē potētia: hoc aut actū: querēdū erit vtrū sit potētia vel actus. Itē ga subaz qdā sunt cōposi- te: qdā simplices: querēdū erit vtrūz aia sit cōposita: aut simplex: et vtrū partibilis vel impartibilis. Est etiā qd vtrū sit vni⁹ spēi ois aia ad oēm aiam: aut nō. Et si nō sit vniūz

principia alia aliorū sunt ut genus et dñā alterius. n. generis ppinquū dñā et cōlapi alteriusqz dñā et pñcipiū igit nō animalia ut materia et forma sed addicantur intelligimus q vniuscuiusqz diffōnē ingreditur et sunt qm inuiscera rei nō aut ex materia

Et c. 4. Quod si nō vnus quidam atqz cōis sit ille mo- dus. Lōge difficilior ipsa pertractatio sit. Oportet bit enī de vnaquaqz rerum accipere: quis ad vnā quamqz modus accommodabit. Si vō pateat illum demonstrationē vel diuisionē vel etiā quedāz aliūz modū esse: cōplures insuper difficultates errorēqz emergunt: in ijs exquirēdis e quibus vniuscuiusqz conficienda est diffinitio. Aliarū nanqz rerum alia principia sunt vt numeroz superficialiūqz. Prīmū aut fortasse necessariū est diuidere atqz accipere in quo naz genēz collocet: quidqz sit aia: vtrū sit sub- stātia: an in q̄litate: vel in q̄ritate: vel in alio quo dā predicamentozū genere: collocet. Deinde perue- stigandū est vtrum eozū subeat rōnem que potētia sunt: an potius quidā sit actus. Ad enī paz iteresse videt. Cōsiderādū est pterea: si partibilis sit necne. Et vtrū eiusdē sit aia speciei ois an nō. Si aut nō si milis spēi: vtrum specie tñ an etiā genere differat. Plūc enī ij qui dicunt atqz querunt de aia: de hu- mana tñ q̄rere perscrutariqz vidētur. At cauendū est ne nos pretereat: vtrū vna sit ei⁹ ratio vt aialis: an vniuscuiusqz sit alia rō: vt equi: canis: hois aut dei. Aial aut vniuersale: aut nihil est: aut posterius est: et quicqd itidem aliud cōmūter predicatur.

Omnino aut et penitus difficillimoz est acci- pere aliquā fidē de ipsa: cuz enī sit questio cōis multis alijs: dico aut eā que est circa subam: et eaz que quid est: fortassis alicui videbitur vna

sed cōm dñā qz nō. aia tñ sed corpō. cōiat pñcipiū dñā que tñ ut anima ut corpōz adherē. Eozū nō pñcipiū propriū quoddam pñcipiū et hoc pñcipiū inquit est quoddam ut dñā et pñcipiū et h. m. pñcipiū est quoz pñ diffō et dñā et dñā nō pñcipiū pñcipiū

uni⁹ spēs: adhuc est q̄stio vtrū differat etiā gñe vel non. Itē adhuc dubitatio est circa ea q̄ p̄cipat diffōne. Que dā enī diffiniunt vtrū gen⁹: qdā vō vtrū spēs. Et iō vtrū eē qd vtrū diffinitio aīe sit sic gñis: aut sic spēs spālissime. Nā aliq̄ grētes de aīa vident itēdere solū de aīa hūana. Et ga apō antiquos phos erat duplex opio de aīa: platonici enī q̄ ponebāt vliā sepata. s. q̄ eēnt foīe z idee: z erāt cāe rebus particularibus cognitionis z esse: volebāt q̄ esset quedā aīa sepata p se que eēt cā z idea aīabus p̄ticularibus: z q̄ qdā iuenit in eis deriuat ab illa. Nāles autēz p̄hi volebāt q̄ nō essent sube vlis nisi particulares tñ: z q̄ vliā nihil sint in re: nā. Et p̄p hoc est qd. vtrū sit q̄ renda solū vna cōis rō aīe: sicut dicebant platonici: vel huius vel illius aīe: sicut dicebāt nāles. s. vtrū aīe equi vel hoīs: aut dei. Et dicit⁹ dei ga credebāt corpa celestia eē deos: z dicebāt ea esse aīata. Aristō. aut vult q̄ queratur ratio vtriusq̄: z cōis aīe: z cuiuslibet spēs. Et aut circa h dicit: aīa autē vle: aut nihil est: aut posterius: sciēdus est q̄ de aīa vli possum⁹ loqui dupl^r: ga aut fm q̄ est vle qd. s. est vñ in multis aut de multis: aut fm q̄ est aīa: z hoc vel fm q̄ est in rerū nā: vel fm q̄ est in intellectu. Scdm aut q̄ est in rerū nā: plato voluit aīa vle aliqd esse: z eē p̄ticulari: ga vtrū dictū est posuit vniuersalia separata z ideas. Aristō. aut vult q̄ vtrū sic nihil est in rerū nā. Et si aliqd est: dicit illud eē posterius. Si autē accipiamus nām aīalis nō fm q̄ subiacet intēioni vli tatis: sic aliqd est z prius: sicut qd est in potētia prius est q̄ id qd est in actu. Consequenter cum dicit.

Preterea si nō plures sint aīe: sed partes: vtrū an mā totā: aut partes querere prius oporteat. Difficile aut est id qd qz determinare: que nam inquā ptes a quibus diuerse sint. Et vtrū ipsas partes an ipsaz partū operationes prius querere p̄scrutariqz oporteat ceu intelligere: aut intellectū: z sentire aut sensitū: z eodē modo de ceteris. Qd si opationes sint exquirēde prius: rursus p̄fecto quispiā dubitabit: si obiecta horū prius sint inquirēda: vt sensibile p̄us: q̄ sensituum: z intelligibile: q̄ intellectuum.

Amplius aut z si nō multe aīe: sed p̄tes: vtrū opz querere prius totā aīaz: aut partes. Bif- ficile aut z harū determinare quales apte nate sint altere abinuicē esse. Et vtrū partes opz que rere prius: aut opera ipsarū: vt intelligere: aut intellectū: z sentire aut sensitū. Similr aut z in alijs. Si aut opa prius: iterū vtrūqz dubita- bit aliquis: si obiecta horū prius querēdū. sicut sensibile sensituo: z intelligibile intellectu.

Agit difficultates que emergūt circa potērias aīe. In aīa enī sūt ptes potēriales. s. intellectuū: sensitū: z vege- tatiū. Est ḡ q̄stio vtrū be sint diuerse aīe: sicut platonici volebāt: z ēt ponebāt: an sint ptes potēriales anime. Et si sint ptes potēriales aīe: q̄rit etiā vtrū p̄ debeam⁹ q̄rere potērias ipsas q̄ actus: aut p̄ act⁹ q̄ potērias: vt intelli- gere ante intellectuū: z sentire qd est act⁹: an sensitū qd est potētia: z sūt in alijs potērys z actib⁹. Et si p̄ debem⁹ q̄rere actus q̄ potērias: adhuc erit q̄stio vtrū sint prius que renda obiecta horū actū q̄ potērie: vt puta p̄us debeat queri sensibile q̄ sensituum: aut intelligibile q̄ intelle- ctuum. Consequenter cum dicit.

Nō solū aut ipsius quid est cognitio p̄ferre videt ad perspicuendā eoz causas accidentiū: que p se

substantiā: insunt vt in mathematicis confert quid est rectū z quid curuū: vel quid linea: quid superficies ad cognoscendū q̄ rectis trianguli sunt eq̄les: nam ipsum qd est: oīs est principiū demonstrationis: sed ecōuerso etiā accidētia magnā afferūt opem ad illō percipiendū. Nā cū per imaginationē de accidenti- bus: aut oibus: aut plurib⁹ reddere possumus: tum aliquid etiā de suba dicere poterim⁹ optime. Quare patet eas oīs diffōnes differendi modo vaneqz dictas z assignatas esse: quibus nō sit: vt accidētia percipiant: aut de ipsis cōiectura facilis habeatur.

Videat aut nō solū qd qd est cognoscere vtile esse ad cognoscēdas causas accētū ut substan- tijs: sicut in mathematicis qd rectū z quid ob- liquū: z qd linea: z quid planū: ad cognoscen- dū q̄ rectis trianguli anguli sūt equales: sed ecō- trario accidētia conferunt magnā partē ad co- gnoscendū qd quid est. Cū enī habeamus tra- dere fm phantasias de accidentibus: aut oib⁹: aut pluribus: tñc z de substantia habebimus di- cere aliqd optime. Nis enim demonstratiōis principiū est qd qd est. Quare fm quascūqz diffinitiones nō p̄git accidētia cognoscere: s̄ neqz coniecturari de ipsis facile: manifestū est q̄ dialectice dicte sunt z vane omnes.

Ponit difficultates: que emergūt quātū ad illa que sūt in adiutoriū diffinitionis aīe: ga in diffinitōe opz nō so- lū cognoscere p̄ncipia eēntialia: sed etiā accidentalia. Si enī recte diffinirent: z possent cognosci p̄ncipia essentia- lia: diffinitio nō idigeret accētib⁹. Sed ga p̄ncipia essen- tialia rerū sunt nobis ignota: iō opz q̄ vtamur differen- tys accidentibus in designatione essentialiū: bipes enī nō est essentialis: sed ponit in designatione eēntialis. Et per eas. s. p̄ dīas accētiales puenim⁹ in cognitiōe essen- tialiū. Et ideo difficile est: ga opz nos cognoscere qd qd est aīa ad cognoscendū facilius accētia aīe: sic in mathe- maticis valde vtile est p̄accipere qd qd erat esse recti et curui z plani ad cognoscendū quot rectis trianguli angu- li sint eq̄les. Ecōuerso etiā accētia si p̄accipiant: multū p̄ferūt ad significandū qd qd erat eē: vt dictū est. Si qz ergo assignet diffōne per quā nō deueniat in cognē acci- dentiū rei diffinitio: illa diffinitio nō est realis: sed remo- ta z dialectica. S̄ illa diffinitio p̄ quā deuenit in cog- nitiōe accētū est realis z ex p̄p̄is z eēntialibus rei.

Est etiā de affectibus anime dubitatio: vtrūz oēs cōmunes sint cum eo qd hēt animam: an sit z ipsius anime proprius aliquis.

Dubitatiōe autem habent z passiones ani- me vtrū sint omnes cōmunes z habētis: an sit aliqua z anime propria ipsius.



Onq̄ p̄hs ondit difficultatē que est in scia de aīa ex pte subiet qd qd est aīe: hic p̄nter ondit difficultatē que est ex parte passionū z accidētū aīe. Et circa hoc duo facit. Primo mouet dubitatiōe circa passiones aīe: z sol- uit eā. scōdo ex huius solone ondit q̄ cognitio de aīa perti- net ad p̄hm nālē seu ad physicū. ibi (Et p̄pter hoc igi- iam phici zc.) Dicit ḡ p̄mo q̄ dubitatio est circa passio-
A 3

T.c.ii.

T.c. iz.

Lec. II.

nes aie z opationes: vtrū. f. ēnt aie pprie sine cōicatione corpis: vt platonī videbat: vñ nulla sit ppria aie: sed oēs sint cōes corpis z compositi. Deinde cum dicit.

C Hoc enim ipsum accipere quidē necessariū est: nō tamen accipi facile potest. Atq; plurimi sunt: quoz sine corpe nullū aut agere: aut pati videt: vt irasci: confidere: cupere z oīno sentire. Maxime aut ipsuz intelligere proprio simile est. Qd si hoc etiā imaginatio sit quedam: aut sine imaginatione non sit: nec istud esse sine corpore potest.

C Hoc enī accipere quidē necessariū est: nō aut leue. Videt aut plurimoz quidē nullū sine corpore pati: neq; facere: vt irasci cōfidere/ desidere: z oīno sentire: maxime autē assimilāt proprio intelligere. Si autē z hoc phantasia quedam: aut non sine phantasia: non ptinget vtiq; neq; hoc sine corpore esse.

C Et circa hoc duo facit. Prio enī ostēdit difficultatē hō qōnis. scōdo vō necessitatē. ibi. Sigdē igit est aliqd. Dicit g pmo: q accipe hoc. f. vtrū passionē z opationē aie sint cōes vel pprie: est necessariū: z nō est leue: sed valde difficile. Et q sit difficile ostēdit: dicens: q cā difficultatis est: ga in apparēti videt q mltre passionē sint cōes: z nō sit pati sine corpe: vt puta irasci: z sentire et hō: quoz nīhil patit aia sine corpe. Sed si aliq opatio esset ppria aie: appareret hoc de opatione itellec. Intelligere enī que est opatio itells maxie videt ppriū esse aie. Si q; tñ recte cōsideret nō videt ppriū aie intelligere. Lū enī intelligere vñ sit phantasia vt platonī ponebat: aut nō sit sine phantasia: fuerūt enī qdā (sicut antiq nāles) q dicebant q itells nō differebat a sensu: z si hoc eēt: tūc itellectus in nullo differret a phantasia: z iō platonīcī mori sūt ad ponēdū itellecū eē phantasia. Lū g phantasia idigeat corpe: dicebat q intelligere nō est ppriū aie: sed cōe aie z corpi. Si autē def q itellectus nō sit phantasia: nihilominus tamē nō est intelligere sine phantasia. Restat igit q intelligere non est pprium anime: cum phantasia indigeat corpe. Nō g ptingit hoc. f. intelligere esse sine corpe.

Lec.ii.

Quāuis autē hoc Ap. satis aperte manifestet in 3^o hui⁹ nihilomin⁹ tñ quātū ad hoc aliqd exponem⁹. Nam itelligere quodāmodo est ppriū aie: quodāmodo est coniuncti. Sciendū est igit q aliq opatio aie aut passio est que indiget corpe: sic instro z sic obiecto: sic videre indiget corpore: sicut obiecto: ga color q est obm visus est in corpe. Itē sicut instro: ga visio z si sit ab aia. nō est tñ nisi p organū visus. f. pupillam que est vt instm: z sic videre nō est aie tñ: sed etiā organi. Aliq aut opatio est q indiget corpe: nō tñ sicut instro: sed sic obto tñ. Intelligere enī nō est per organū corpale: s; idiget obiecto corpali. Sic enī phs dicit in 3^o hui⁹: hoc mō phantasmata se hñt ad itellecū: sic colores ad visus. Colores autē se hñt ad visū: sicut obiecta: phantasmata g se hñt ad itellm sicut obta. Lū aut phantasmata nō sint sine corpe: videt q itelligere nō est sine corpe: ita tñ q sit sic obm z nō sicut instro. Et ex hoc duo sequunt. vñ est q itelligere est ppa opatio aie: z nō idiget corpe nisi vt obiecto tñ: vt dictū ē: videre autē z alie opationes z passionē nō sunt aie tñ: s; cōiuncti. Aliud est q illud qd hēt opationē p se: hēt etiā esse z subsistentiā per se: z illud qd nō hēt opationē p se nō hēt esse p se. Et ideo itellectus est forma subsistens: alie potētie sunt forme in mā. Et in hoc erat difficultas hui⁹ qōnis: ga. f. oēs passionē anime fm apparētiāz vñ

Lec.iz.
L.c.30.

dent esse coniuncti. Cōsequenter cum dicit.

C Si igitur operationū anime: vel affectuūz aliquis proprius sit ipsius: fieri potest vt ipsa aia saparetur. Sin vō nullus sit eius proprius: nō separabilis est: sed est de ipsa perinde atq; de recto: cui multa qdē vt rectū est competunt: veluti puncto pilā enēā tangere: nō tñ ipm vñq; separatū tāget. Est enī inseparabile quippe: cū semp aliquo cum corpore sit.

C Siquidē igit est aliqd aie opoz aut passionū ppriū: continget vtiq; ipsam separari. Si vō nullū est ppriū ipsius: nō vtiq; erit sepabilis: s; sicut recto in quātū rectū multa accidunt: vt tangere enēā spherā fm punctū: nō tñ tanget ab s separatū rectū. Inseparabile enī siquidem semper cum quodam corpore est.

C Assignat eām necessitatē hui⁹ qōnis: ga. f. ex hoc hēt vñ q oēs maxime scire desiderāt circa aiaz: vtrū. f. cōtingat aiam separi dicens: q si cōtingat aliquā ppriā opationē: aut passionē aie esse: vtiq; cōtinget ipsā aiam separari a corpe: ga (vt dictū est) qd hēt opationē p se: hēt etiā esse z subsistentiā per se. Si vō nō eēt aliq ppa opatio seu passio aie: eadē rōne nō ptingeret ipsam aiam separi a corpe: s; erit de aia: sicut de recto. Lū enī multa accidunt recto in quātū rectū. f. tāgere enēā spherā fm punctū: nō tñ accidunt ei nisi in mā: nō enī tāgit rectū in puncto enēā spherā nisi in mā. Sic erit de anima si non hēt ppriā opationē: q; lū ei multa accidunt: nō tamē accidunt ei nisi in materia. Cōsequenter cum dicit.

C Aident autē z omnes affectus anime cū corpore esse: ira: mansuetudo: timor: misericordia: p̄fidentia: gaudiū: odium deniq; atq; amor. Nam vna cū his ipsum corpus aliquid patitur. Qd quidē ita esse ex eo patet. Interdū enī non irascunt neq; timēt: etiāz si se vehemētē ipsi manifeste cāe offerāt. Interdū a puis qbusdā mouent atq; exiguīs: si feruet pcl taturq; corpus: z pinde se habet atq; cū afficiē ira. Hoc magis ex eo patet: ga nōnulli nulla re penitus accidente: que quidē possit terrere: nullog; iminēte periculo: vt hū qui metuit: perturbant ac afficiunt timore. Que si ita sint: patet affectus rōnes esse materiales. Quare z diffinitiones ipsor; sūt tales. Irasci nāq; motus quidā talis est corporis: aut partis: aut potētie: ab hoc: hui⁹ gratia.

C Aident autē z anime passionē oēs esse cū corpore: ira: mansuetudo: timor: misericordia: p̄fidentia: adhuc gaudiū: z amare z odire. Simul enī patit aliqd corpus. Indicat aut hoc aliq qdē duris z manifestis passionibus cōcidētibus nīhil exacerbari: aut timere. Aliqñ z a paruis z debilibus moueri: cū accendat corpus. z sic se habeat sicut cū irascit. Adhuc aut magis hoc manifestū. Nullo enī terribili iminēte i passionibus fiunt his aliqui timētes. Si autē sic hēt: manifestus qm passionē rōnes in materia sūt. Quare termini tales: vt irasci: motus quidā talis corporis: aut ptis: aut potētie: ab h: z grā hō. Manifestat

Antiquoz opinio
de intellectu.

Manifestat illud qđ supra supposuerat: qđ scilicet quedam
passiones aie sunt pñcti et nō aie tñ. Manifestat autē
hoc ex vno qđ cōsistit ex duobus. Cuius ratio talis est.
Omne ad qđ opat cōplexio corporis non est aie tñ: sed
etiā corporis: sed cōplexio corporis opat ad oēs passiones
aie: vtp̄ta ad iram: mā suetudinē: timorē: cōfidentia: mise
ricordia: et hō. videt ergo aie passiones oēs eē cūz corpe.
Et qđ ad hō passiones opet cōplexio corporis pbat duplir.
p̄mo sic. Quia nos videmus qđ aliqui supueniūt dure et
manifeste passiones: et hō non puocat: neq; timer: sed si
accedat ex furore seu ex cōplone corporis a valde paruis
et debilib; mouet: et sic se hō sicut cum irascit. Scđo p.
bat dicēs. Adhuc fit magis manifestum qđ ad hō passio
nes opet cōplexio corporis. Videmus. n. qđ etiā si nullus
imineat piculū sūt in aliquibus passioēs siles his passio
nibus que sunt circa aiam: vtp̄ta melici frequēter si nul
lū piculū imineat: ex ipsa cōplone inordinata sūt timē
tes. Ergo qđ sic se hō. s. qđ cōplexio opet ad passiones hō:
manifestus est qđ hō passiones (sunt rōnes in mā) i. hū
tes esse in mā. Et ppter hoc termini tales. i. diffōnes ha
ru passionū non assignant sine mā: sicut si diffiniat ira.
dicet qđ est mor; talis corporis siue cordis: aut pris: aut
potētie. Et hoc dicit qđ tūz ad subam seu cām māles (ab
hoc) quātum ad cām efficiētē (grā huius) quātūz ad
cām finalem. Cōsequēter cum dicit.

Idcirco naturalis est de anima: vel omni: vel ta
li considerare.

Et ppter hoc igit iam phisici est considera
re de aia: aut omni: aut huiusmodi.

Cōcludit ex his que dicta sunt qđ cōsideratio de aia pti
net ad nālē. Et hoc ex modo diffiniēdi cōcludit. Et ideo
hic duo facit. p̄mo pbat ppositus. Scđo insitit circa
diffōnes. ibi. Differēter aut diffiniēt rē. Probāt aut p.
positū hoc modo. Opationes aie et passiones sunt opera
tiones corporis et passiones. vt ostēsum est. Dis aut passio
cum diffinit opz qđ habeat in sui diffōne illud cuius est
passio. nāz subiectū semp cadit in diffōne passionis. Si
ergo passiones hō nō sunt tñ aie: s; etiā corporis: de ne
cessitate opz qđ in diffōne ipaz ponat corpus: sed omne
in quo est corpus seu mā p̄tinet ad nālē. ergo et passioēs
hō p̄tinet ad nālē. Sed cuius est cōsiderare passiones: ei
est cōsiderare subiectū ipsaz. Et ideo iā phisici est cōside
rare de aia (aut omni) simplr (aut hō). s. de ea que est
affixa corpi. Et hoc dicit: qđ relinquerat sub dubio vtrū
intellect; sit po; affixa corpori. Cōsequēter cū dicit.

Diuerso aut modo nālīs: et differēdi artifex vnū
qđq; ipsorū diffiniēt. Nam alter iram appetitionēz
esse dicet doloris vicissim aduersatio inferēdi: aut
aliquid tale. Alter sanguinis aut caloris eius qui cir
ca cor est feruorē ebullitionē: atq; alter materiē:
alter formā hoc pacto reddit et rōnez. Hec enim est
ratio rei quā necesse est si fuerit: in tali mā esse. Sic
enim et domus assignari diffinitio solet. Nam qđaz
talē eius rōnē assignat eē dicēs tegmētum qđ qđez
phibere ppullareq; pōt incōmoditates eas que tñ
a vētis: tum ab imbrib;: tūz etiā ab estu fieri eueni
re; solent. Quidā dicit lapides esse lateres atq; li
gna: at alius formā in hisce ponit horū dicēdo gra
tia. Quis igitur istorū est nālīs? Is ne qui mām assi
gnat: et rōnē ignorat: an is qui solā rōnem reddit: et
mām ipsam amittit: an is potius qui vtrāq; cōple
ctit. At illoz vterq; qđ est. At enim pstat neminem

esse qui circa materie verset affect; nō separabiles
et vt nō separabiles sunt: pter ipsorū phisicorū nālē.
Etenim nālīs circa oia ea versat que talis corpo
ris talisq; māci sunt opationes atq; affectus. Circa
aut ea que talia nō sunt: nō nālīs: s; alius solet ver
sari. Atq; de nōnullis qđem cōsiderat: si forte fuerit
artifex: sicut inq;: vel medicus. De his aut que se
parabilia qđez nō sunt: attamē nō vt affect; corporis
talis: sed abstractione sumuntur: mathematicus: at
ea que sunt separata: et vt talia sunt: ipse p̄mus phi
losophus contemplatur.

Differēter aut diffiniēt phisicus et dialecti
cus vnūquodq; ipsorū: vt ira qđ est. Hic qđē
enim appetitū recōtristatiōis: aut aliqd huius
modi: ille aut feruorē sanguinis: aut calidi cir
ca cor. Hōz aut alius qđem assignat materias:
alius vō spēs et rōnē. Ratio qđē enim hec spe
cies rei. Necesse est aut hanc esse in mā huius
modi si erit: sicut domus: ratio qđez talis que
dam: qđ opimentū phibens corruptiones a vē
tis et imbribus et caumatib;. Hec autē dicit et
lapides et lateres et ligna. Alia vō in his spēm
ppter ista. Que igit nālīs hāz: vtrū que circa
mām: rōnem aut ignorās: aut que circa rōnem
solū: aut magis que est ex vtriusq;. Illoz autēz
qđ vterq;. Hō est aliquis qui circa passioēs
materie nō separabiles: sed circa oēs phisicus
quecūq; talis corporis: et huius materie opa et
passiones sunt. Circa quascūq; aut nō inquan
tū huius: alius: vt de quibsdā qđez est artifex:
si ptingat vt instructor. aut medicus: nō separa
biliū qđez. Inquātū aut nō talis corporis pas
siones: sed ex remotiōe: mathematicus. Scđoz
aut qđ separate. p̄mus philosophus.

Insitit circa diffōnes. Quia. n. ostēdit qđ in diffōnib;
passionū aie aliquę sunt in qbus ponit mā et corpus: ali
que vō in qbus nō ponit mā: sed forma tñ: ostēdit qđ hō
diffōnes sunt insufficiētes. Et circa hoc inuestigat oīaz
que inuenit in istis diffōnibus. Aliqñ enim dat aliqua
diffinitio in qua nihil est ex pte corporis: sicut qđ ira est
appetit; vindicte: aliqñ assignat aliqua diffinitio in qua
est aliqd ex pte corporis seu materie: sicut qđ ira est accen
sus sanguinis circa cor. p̄ma est dialectica. scđa vō est
phisica: cum ponat ibi aliqd ex pte materie: et ideo pti
net ad nālē. Dic enim. s. phisicus assignat mām cum di
cit: qđ est accēso sanguinis circa cor. Alius vō. s. dialecti
cus ponit spēm et rōnez. Hoc enim. s. appetitus vindicte
est ratio ire. Qđ aut diffinitio p̄ma sit insufficiēs manife
ste apparet. Nam oīs forma que est in mā determinata
nisi in sua diffōne ponat mā: illa diffinitio est insufficiēs:
sed hec forma. s. appetit; vindicte est forma in mā deter
minata. vnde cūz nō ponat in eius diffōne mā: pstat qđ
ipsa diffinitio est insufficiēs. Et ideo necesse est ad diffi
nitiōē qđ in diffōne ponat hoc. s. forma esse in mā hō. s.
determinata. Et sic habemus tres diffōnes: qđ vna assi
gnat spēm et spēs rōnē: et est formalis tñ: sicut si diffini
tur domus qđ sit opimētū phibēs a vētis et imbribus et

T.c.16.

T.c.17.

in vno uerorum
phor; dicitur que
in phisico phisico

vna

Altera.

Tertia

i. no uere philo
phantiu sed
male hypostoz
et no affectu
pncipiis primis
uide phoc in phe
mis philozum
auerbem ipm

Artifex

Naturalis

Math.

Met.

caumatis. Alia aut assignat mam: sicut si dicatur qd
mus est opimetu quoddam ex lapidibz lateribz et lignis.
Alia vo assignat. i. i diffinitione pnt vtruzqz mam. s. r for
ma dices: qd domus est opimetu tale pnt ex talibus: r pp
talia. s. vt phibeat ventos rē. r id dicit: qd alia diffō. s. r
ponit (i. his). s. i lignis lapidibz qd sūt ex pre mae (spēs)
i. formā (pp ista). s. vt phibeat ventos. Et sic cōplectit
māz cū dicit (i. his) r formā cū dicit (spēs) r cāz finalē cū
dicit (pp ista) qd tria regunt ad pfectā diffōnes. Sz si q
rat qd istaz diffōnū sit nālis: r qd nō. Dōs qd illa qd cōside
rat aut formā: nullū ē nīl nālis. Nullus. n. bz pside
re māz nīl nālis. Nihilomin' tñ illa qd ex vtrūqz ē. s. ex
mā r forma ē magis nālis. Et due hāz diffōnū pnt
ad nālē: s. vna ē iperfecta. s. illa qd ponit māz tñ: alia vo
pfecta. s. illa qd ex vtrūqz. Nō. n. ē aliqz qd pside
rēt māz nō sepabiles nīl pphic'. Sz qz sunt aliq
q alit psideat passioēs māz: id ondit qd sint r qditer p
derēt: r dicit qd sūt tres. Unū gen' ē qd differt a nālī q
tū ad pncipiū: s. psideat passioēs put sūt i mā: sicut ar
tifer qd psideat formā i mā: s. differt: qd bz pncipiū est
ars: pphic' vo pncipiū ē nā. Aliud gen' ē qd qdē pside
rāt qd hnt eē i mā sensibili: s. n recipit i diffōne māz
sensibilē: sicut curuū rectū: r bz: s. habeat eē i mā r sint
de numero nō sepabiliū qd tū ad eē: tñ mathematic' nō
determinat sibi māz sensibili. Cui' rō ē: qz res aliq sunt
sensibiles p qditer: quātitates aut pexistūt qditeribus:
vñ mathematic' pccernit solū id qd qditeris ē absolute:
nō determinās hāc vll illā mā. Aliud gen' est qd qdē
psideat illa quoz eē vll nō ē i mā oio: vll quoz eē pot eē
sine mā: r hē pphs pms. Et notādū qd tota rō diuisio
nis philosophie sumit s. diffōne r modū diffiniēdi: cui'
rō ē: qd diffō est pncipiū demonstratōis rez: res aut diffi
niunt p eēntialia. Un diuerse diffōnes rez diuersa pnci
pia eēntialia demonstrāt ex qd' vna scia differt ab alia.
Consequenter cum dicit.

Sed eo redeūdū est: vñ nā deflurit oratio. Dice
bamus aut affectus aie eē inseparabiles ab aialū nā
li mā vt tales sūt: r nō vt sepāt linea supficieqz: sic
irā r metū a subiecta sibi mā separi. Verū enim
ro necesse ē cōsiderātes de aia: r de his dubitantes
ac ambigētes: qd nos oportet pcedētes iuenire: atqz
pccpere: in mediū eoz antiquoz afferamus opinio
nes: qd de aia tractarūt aliqd atqz dixerūt: vt ea qdē
accipiam' qd bñ sunt dicta: ab his aut caueamus qd
non bene recteqz dicta fuere.

Sed redeūdū ē vñ sermo. Dicebam' aut qd
passioēs aie nō sepabiles a pphica mā aialūz
inquātū tales existūt furoz r timor: r nō sicut
linea r planūz. Intēdētes aut de aia necesse
est simul dubitātes de qbus bñ dubitare o3 p
trāsētes primoz opinioēs cōprehendere que
cūqz aliqd de ipsa enūtiauerūt: vt bñ quidē
dicta accipiamus. Si vo aliqd non bene:
hec vereamur.

Quia videbat fecisse qdā digressioēs ex h qd institit
ad ingfitionē diffōnū: reducit se ad mā pphic' dices qd
redeūdū est ad mā pphic'. vñ ē sermo habit'. s. qd pas
sioēs aie vt amor: timor r bz nō sunt sepabiles a pphic'
ca mā aialūz inquātū tales existūt. s. inquātū passioēs qd
nō sunt sine corpe: r non sunt sicut linea r planū. i. supfi

cies qd rōne pnt separi a mā nālī. Si g ita ē: ad nālē spe
ctat psideat eaz: r ē aie sicut supra dictū ē. (De qd)
s. aia itēdētes ad pns necesse ē accipe opinioēs atquo
rū: qdūqz sint q aliqd enūtiauerint de ipsa. Et h qdē ad
duo erit vtile: pmo qd illud qd bene dictū est ab eis acci
piemus in adiutorium nostrum. Scdo qd illud qd male
enūtiatum est cauebimus.

Intiū aut ingfitionis hoc erit pfecto cōgruum: si
pauis posuerimus ea qd maxime vident aie cōpetere
sua pte nā. Aiatum itaqz duobus his ab inanimato
maxime differre vident: motu ac sensu. A maioribz
et nostris hec duo sere de anima accipimus.

Principiū aut qōnis apponere qd maxime vi
dent ipsi inesse fm naturam. Aiatum igit ab
inanimato in duobz maxime differre videtur
motu r sensu. Accipimus autem r a progeni
toribus sere duo hec de anima. Lec. III.

Upra posuit pphs pphicū: i. qd r itētionē suā:
quid agēdū: r difficultatē huius opis ondit. h
vo psequitur tractatū fm ordinē pmissus. Di
uidit aut tractatus iste in duas ptes. Prio. n.
tractat de nā anime fm opinionem alioz
phoz. Scdo vo fm vitatē: r h i scdo libro. Prio ps diui
dit i duas ptes. Prio. n. narrat opinioēs alioz phoz de
aia. Scdo vo ingrit de opinioibz illis. Ibi (Cōsideran
dū ē aut rē.) Prio ps diuidit i duas. Prio. n. ondit ex q
bus pph habuerūt viā ad inuestigādū de aia. Scdo vo on
dit quō diuersi deuenērūt i diuersas opinioēs d aia. Ibi
(Dicit n.) Dicit g pmo qd pncipiū nre qōnis. i. ingfio
nis ē apponere oia qd fm nāz vident inesse aie. Circa
qd sciēdū ē qd qñ iuenim' aliq duo differre fm aliquid
māifestū: r s. aliq māifestū. certū ē qd s. id qd ē māife
stū veni m' i notitiā illi' qd ē māifestū. Et hūc modū
tenuerūt pph ad iueniēdū nāz de aia. Aiat. n. ab iaiatis
differūt: p h qd aia hnt aiaz: iaiata vo nō. Sz qz nā aie
erat māifesta: r nō poterat inuestigari nisi p aliq māifesta
in qd' offerūt aia ab iaiatis: iuenērūt illa: r s. illa co
nati sunt deuenire in cognitiōez nature aie. Illa aut mā
ifesta i qd' aia differūt ab inaiatis sunt duo. s. sentire
r moueri. Nā aia vident differre ab inaiatis maxime
motu: vt. s. moueāt seipsa r sensu seu cognitiōe. Un cre
debāt qd qñ scirēt pncipia istoz duoz: scirēt qd est aia.
Un laborauerūt cāz motus r sensus scire: vt p h scirent
nām aie: r credebāt qd id qd ē cā mor' r sensus eēt aia: r
in h oēs atig pph pueniebāt. Sz ex h antig in diuersas
opinioēs diuisi sunt. Nā aliq conati sunt deuenire i co
gnitiōez aie p motū: aliq vo p sensum. Et iō cū dicit.

Inquāt enim nōnulli aiam id eē qd maxime pri
moqz mouet. Atqz existimantes fieri nō posse: vt id
aliqd qdquam moueat: qd nō moueat: aiaz vñ qd
eoz eē putarūt: que motu cientur.

Dicit eni quidā r maxime r prio aiam esse
id qd est mouēs. Existimātes aut qd non mo
uetur ipsum nō contingere mouere alterū: eo
rum qd mouent animā sic arbitrati sunt esse.

Ondit hōz diuersitatē. Et prio d illis qd ingrebāt nāz
aie a motu. Scdo d illis qd ingrebāt eā a cognitiōe seu sē
su. Ibi (Quicūqz at ad cognoscē r sentire.) Tertio eoz
q ingrebāt nāz e' ex vtroqz. Ibi (Qm at r motuuz.)
Circa pmi sciēdū ē qd illis qd ingfuerūt aie nāz a mo
tu erat vñ cōe. s. qd si mouētur aia qd aia sit mouēs r

Op. De
mocriti
de aia.

Op. Ien
appi.

Le. zi.

Le. zi.
m
eē
cal
in
oio
ati
inu
ra:
sta
qd
lia:
mū

mota. Et huiusmodi est: quod existimabant quod id quod non mouetur non contingit mouere aliter. id est quod nihil mouetur nisi moueat. Si ergo anima mouet aia: et nihil mouet aliter nisi moueat ipsa: manifestum est quod anima maxime mouetur. Et hoc est propter quod antiqui naturales arbitrati sunt aiam esse eorum quod mouentur. Sed ex hoc est diuersae opinionis pueniunt. Et tunc cum dicit.

¶ Quocirca Democritus ignem atque calorem ipsam censuit esse. Nam cum sint infinite figure: ac individua corpora rotunda: dicit ignem et aiam esse. Nec individua corpora similia corpusculis ipsis esse: quod in aere fieri videntur: in ipsis inquam radijs: quod per fenestram ingrediuntur: et res elementa generandae seminaque totum esse naturae dixit. Eadem et Leucippus ille censebat. Horum igitur corporum ea quae sunt rotunda: ignem ac aiam asserunt esse: propterea quod maxime omnium figure tales totum corpus ingredi penetrareque possunt: atque cetera mouere cum moueantur et ipsa. Arbitramur enim aiam id esse quod motum aialibus praebet. Quapropter et respirationem viuendi rationemque: atque causas esse putant. Nam eo quod continet contrahente corpore comprimuntur: ac extruduntur figuras eas: quod praebet aialibus motum: quod nec ipse vnquam quiescit succursum auxiliumque respiratione fieri dicunt ingrediensibus alijs figuris similibus: quod quidem egredi prohibet ipsas que animalibus insunt: id repellendo quod contrahit atque premit. et eorumque viuere animalia quousque id facere possunt.

¶ Unde Democritus ignem quendam aut calorem dicit esse ipsam. Infinitis. n. existens figuris et atomis quod spiritus rotunde ignem et aiam dicit ut in aere mota corpora quae vocantur decisiones quae videntur per portas in radijs: quare oem semina elementa dicit Democritus totum nature. Similiter autem et Leucippus. Horum autem spherica aia: propter id quod maxime potest penetrare huiusmodi figure et mouere reliqua cum moueantur et ipsa: arbitantes aiam esse efficiens in aialibus motum. vnde et viuendi terminum esse respirationem. **¶** Constringente. n. eo quod continet corpora et extruduntur figuras praebentes aialibus motum ex eo quod non est ipsas quiescere nullatenus auxilium fieri de foris ingrediensibus alijs huius in respirando. Prohibere. n. has et quae insunt aialibus disgregari: simul prohibere stringere et comprimere et viuere antequam diu possunt hoc facere.

¶ Ponit primo opinionem Democriti de aia dicens. Vnde Democritus quidam. s. antiquus philosophus: excogitans illud quod maxime mouetur esse naturae aie. et quod illud quod maxime mouetur: videtur esse de natura ignis. Et tunc dicit ipsam aiam esse ignem quendam aut calorem. Et opinio sua fuit talis. Ipse. n. nihil ponebat esse in rebus nisi sensibile et corporale: volebat quod principia omnium rerum sint corpora indiuisibilia et infinita quae vocabat atomos. Quae quidem dixit esse vniuersae nature: sed differre ab inuicem figura: positione: et ordine: hic tamen ponat de figura: quod haec sola differentia quae est secundum figuram necessaria est. Et ista differentia quae est secundum figuram est quod quidam erant rotunda: quidam quadrata: quidam pyramidalis et huiusmodi. Ponebat et haec esse mobilia: et nunquam quiescentia: et ex cursu ipsorum atomorum casu esse mundum factum aiebat. Et quod haec indiuisibilia corpora sint

mobilia: dabat exemplum de decisionibus quae mouentur in aere: et si nulla tepestas sit sicut apparet per portas in radijs solis. Vnde cum ista sint multo minora: quae sunt indiuisibilia: ille vero quod apparet in radijs decisiones sunt diuisibiles: manifeste apparet quod sint maxime mobilia. Et quod iter alias figuras figura rotunda est magis apta ad motum: cum non habeat angulos quibus impediatur a motu: et quod credebant aiam maxime moueri ex eo quod arbitrati sunt aiam efficere motum aialibus: id inter ista infinita corpora: illa quae erant inter illa rotunda corpora dicebat esse aiam. Vnde et opinionis fuit Leucippus quod fuit foci eius. Et ad hoc habebat vnum signum: quod voluit Democritus terminum vite. id est rationem: consistere in respiratione: id est insufficienter: quod non omnia viuunt respirant: quod quidem respiratione necessaria erat secundum eum: quod corpora rotunda implent corpus: cum sint causa motus in corpore aialis secundum eum: et sunt in continuo motu: et eo quod continent. s. corpora nostra aere plerumque repleta (et extrudunt) id est exteri mittunt illas quae sunt de numero figurarum quae sunt praebentes aialibus motum ex eo quod nullo modo quiescunt: ne forte eis oio expulsis a corporibus nullis deficerent corpora: id necessaria est respiratione per quam et intro mittant alia corpora: et ea quae sunt inter ab istis quae per respirationem intrant impediuntur ab exitu. Et tamen dixit viuere aia. lia quod diuisum habet facere. s. respirare. Et vis huius signi est: quod cum respiratione ex hoc dicatur esse ratio vite: quod continet ipsa corpora rotunda in corporibus aialium et imittit et ea inter: ne propter exitum corpora quae continue mouentur deficiat corpus aialis: manifestum est quod ipsa corpora sint aia. quod quidem corpora voluit Democritus esse de natura ignis: et ex eis causari calorem. **¶** Secundo cum dicit.

¶ Aides autem et id quod a nonnullis pithagoricis dicitur eadem habere sententiam. Quidam enim ipsorum ea corpora scula quae agitantur in aere: quidam id quod illa mouet ac agitat: aiam esse dixerunt: propterea quod continue moueri videntur: etiam si nullus ventus penitus afflet.

¶ Aides autem et a pithagoricis dictum eandem habere intelligentiam. Dixerunt. n. quidam ipsorum aia: esse quae sunt in aere decisiones. Nam quidam de secta pithagoricoz in hoc discordabant ab alijs pithagoricis: quod non dicebant atomos: sed virtutem quae mouet eos aiam esse. Alij autem has mouens. De his autem dictum est: propter quod id continue videntur moueri: et si sit tranquillitas nimia.

¶ Ponit opinionem quendam pithagoricoz quae similis erat opinioni Democriti. nam illud quod pithagorici dicunt de aia eadem habent intelligentiam cum eo quod dicit ipse Democritus: id est pithagorici in eadem sententiam non pueniunt. Nam quidam ipsorum conuenientes cum Democrito dixerunt aia: esse decisiones quae sunt in aere: id est corpora indiuisibilia et infinita: sicut Democritus dicebat. Alij vero ex ipsis philosophis non dixerunt ipsa corpora indiuisibilia et mobilia esse aia: sed illam virtutem quae mouet ea corpora aia: dicebant. Et huiusmodi opinionis fuit quidam Archelaus philosophus magister Socratis: ut Augustinus narrat in libro de ci. dei. Et ratio horum. s. quare dicebant huiusmodi corpora esse aiam dicta est. quod sicut iam praediximus volebat quod illud quod maxime mouetur est anima: vnde propter hoc quod haec corpora continue moueri videbantur: sicut appetit in aere in quo mouetur et si sit tranquillitas: dicebant ista corpora esse animam. **¶** Contra cum dicit.

¶ Eodem serunt et ij qui dicunt aiam id esse quod seipsum agitat motu: etenim omnes ij motum videntur putasse maxime propter id esse anime: et alia quidem vniuersa per animam hanc autem a seipsa moueri: quod nihil videbant mo-

Op. pithagoricoz. T. c. 22. Opinio Archelai.

Op. Democriti de aia.

Op. Leucippi.

T. c. 21.

Z. c.

uere: qd non moneatur & ipsum.

C In idē aut ferunt quicunq; dicūt aīaz esse q se ipsum mouēs. Vident aut hī oēs existimātes motū maxime ppiū esse aīe. Et alia qdem oīa moueri ppaīam: ipsam autē a seipsa: ppter nīhil videre mouēs qd nō & ipsum moueat.

C Reducit in quādā sumā opinionē plūriū phoz de aīa ad has opinōes dīcēs: q oēs illi q diffiniētes aīaz a motū dixerūt ipsam eē illud qd seipsūz mouet (ferūt in idē). Nūc eādē intelligētia eū pdictis. Oēs. n. cōcordāt in hoc & ueniūt q vidēt existimāse motū maxime & pīpue eē ppiū aīe. & qd mouet: mouet ab anima: ipsa vō aīam moueri a seipsa. Et rō hōz sicut iā tactū ē erat: q cōter opinati sunt q nīhil mouet atq; nī motieat & ipsum. Nūc cū anima moueat aīa: credebant animāz maxime & pīpue moueri. **C** Tertio cū dicit.

C Similiter & Anaxagoras id qd mouet animā esse dicit. Et si qd ali⁹ cēfuit vniuersū mētē mouisse: nō tamen perinde penitus atq; Democritus.

Lec. 23.
Opinio
Anaxa.

C Similiter aut & Anaxago. aīaz dicit eē mouētē & si aliq; alius dixit q omne mouet intellectus: nō tamen penitus sicut Democritus.

C Ponit opinionē Anax. de nā aīe. Et pīo ponit in quo Anax. cōcordabat cū supioribus dīcēs: q Anax. & quicunq; ali⁹ dixit q intellect⁹ mouet oīa: dicit aīam eē mouētē: oīa: sicut & illi dīcūt. Sed in hī differt: qz noluit q oē qd mouet atq; moueat & ipsūz: imō dixit eē vnu intellectū separatū & finitū q alia moueat: eō nō moto: & de nā hī dīcūt eē aīam. Nūc ex hī insurrexit error quozdā q dīcēt aīam eē de nā diuina. Sic q pī in q cōcordabat cū supioribus: in hī. q dixit aīam eē mouētē. S; differebat in hī q dixit aīaz nō moueri: cuius pīū illi dicebāt. Differebat etiam a Democrito in acceptione intellectus. **C** Et ideo tūc dicit.

C Is enī aīam & intellectū simpliciter idē eē putant et enī id qd vidēt vey eē dicebat. Quocirca recte dīxisse inqt. Homerū Hectora iacere alia sapientem. Nō igit vī potētia quādā circa vitatē vīr: mētē ac intellectū: sed idē eē animam dicit & intellectū.

Differē
tia opi
nionis
Democriti
&
Anax.

C Ille qdē. n. simpliciter dicit idē eē aīam & intellectū: vey. n. esse qd vidēt. Nūc bene facere Homerū q Hector iacet aliō sapiēs. Nō itaq; vīr intellectū tanq; potētia quedā q ē circa veritatē: sed idē dicit aīam & intellectū.

C Ponit hāc differētiā. Et pīo opinionē Democriti: dīcēs: q ille. s. Democrit⁹ dixit (simpliciter). i. vbiq; & vīr intellectū & aīam eē idē. Lūc rō est: qz Democrit⁹ credebāt q nīhil eēt in mūdo nisi sensibilia: & sicut nīhil erat in mūdo nisi sensibilia: ita dicebat q nulla vis apphensua erat in aīa nisi sensitiua. Nūc fuit hui⁹ opinionis: q nulla vitas determinate habere de reb⁹: & q nīhil determinate cognoscit: s; qd apparet: vey eēt: & nō magis illud qd cogitat vīus de re aliq; illud qd cogitat ali⁹ de eadē re eodē tpe vey eē: & ex hī sequebat q pōrēt dīctoria simul eē vera. Lūc rō est: qz ipe (vt dictū est) nō vtebat intellectū q est circa vitatē. i. virtutē intellectiua: q animā intelligit intelligibilia: s; solū vī sensitiua: & q nīhil cognoscerent nisi sensibilia: nīhil pōneret in re: nā nīhil sensibile. Nūc cū sensibilia sint in cōtinuo motū fluxu: opinat⁹ est nullā veritatē determinā

tā eē in reb⁹. Et qz nō puenit ad hī q cognosceret intellectū eē potētiā quādā que est circa veritatē. i. cuius obiectum est vey: & excedit omnes alias potēncias anime: sed accepit tū potēcias aīe sensitiuas: iō cōiter & indifferēter idē dicit aīam & intellectū. quē quidē intellectū dicit trāsmutari fm hōis trāsmutationē. Et pp hī cōmēdat Homerū q dixit: (q Hector iacet aliō sapiēs). i. q fm sui mutationē mutatus est intellectus eius: dum aliud saperet victus: & aliud iunctus. **C** Scdō cū dicit.

C Anaxagoras aut min⁹ de ipsis explanat. Multis enī in locis boni rectiq; mētē cām esse dicit. Alibi aut aīa in ipsam mētē esse asserit: nā aīalibus vniuersis tā paruis q magnis: tā prestabilibus q minus etiā pīstabilibus mentem inesse dicit.

C Anaxagoras at min⁹ certificat de ipsis. Mul toties qdē. n. cām ei⁹ qd bene & recte dicit intellectū: alibi aut intellectum hunc esse animam. In oibus enim ipsū inesse animalib⁹ magnis & paruis & honorabilibus & inhonorabilib⁹.

C Ostēdit in q differebat Anax. a Democrito. Et circa hī & s. pīo ponit opinionē Anax. Scdō reprobat eaz ibi (Nō videt aut rē). Dicit q pīo q Anax. loquit de aīa magis dubie: & minus certificat d ipsa. Nam ipe Anax. multoties dicit intellectū eē cām ei⁹ qd ē bonū operari. i. bonē operatiōis. Alibi vō. i. in alijs locis dicit hūc intellectū: s; q ē cā bonē operatiōis & aīaz eē idē. Et hī apparet: qz stat q aīa inest oīb⁹ aīalib⁹ tā vīlib⁹ q honorabilibus: & tā magnis q paruis. Nūc cū i oīb⁹ his dicat intellectū eē: manifestū ē q idē dīc aīaz & intellectū. **C** Scdō cū dīc.

C At ea mēa tū & intellectus cui prudētia tribuitur. nō vniuersis similiter animalibus: quin etiam neq; cunctis omnib⁹ inesse videtur.

C Non videtur aut fm prudētiā dīctus intellectus omnibus similiter inesse animalibus sed neq; hominibus omnibus.

C Ostēdit dīctatē eē i hī acceptione intellect⁹ fm Anax. s. aliqui hī qd dicit intellectū nī eē idē cū aīa: aliqui vō dīcūt ipz & aīaz eē idē: q sunt dīctoria: & non pīt simul stare. Et hī pbat tali rōne. Cōstat q bñ opari ē ppiū intellect⁹ fm prudētiā pfectā: qz bñ opari pīnet ad prudētiā. Si ergo idē eēt intellect⁹ q ē cā bonē operatiōis cū aīa seque tur q intellect⁹ prudēs idē eēt cū aīa. Sed hī ē falsū: qz aīa inest oīb⁹ aīalib⁹. Intellect⁹ aut fm prudētiā dīct⁹: nō videt in eē nō solū oīb⁹ aīalib⁹: s; nec oīb⁹ hominib⁹ ergo nō est idē qd aīa. **C** Deinde cū dicit.

C Omnes igitur q qui ad animantis respexere motū maxime motum animam esse putarūt.

C Quicunq; qdē igit aīatū in moueri aspexerūt: hī quidē maxime motū opinati sunt animā eē.

C Ostēdit q oēs illi q cōsiderauerūt aīatū fm motū. i. fm id qd est moueri a seipsis: y opinati sunt aīam esse illud qd maxie ē motiū: sicut pī in opinionib⁹ iā dīctis.

C At qui cognitionē aīaduēterūt ipsius ac sensum: qbus res cognoscit & sentit: y dīcūt aīam ipsam pīcipia rerū esse. At qui plura pīcipia: q vō vnum id ipsum animam esse censent.

C Quicunq; aut ad cognoscere & sentire ea que sunt: isti dīcūt animā eē pīcipia. Alij quidē plura faciētes bec. alij vō vnu hoc. **Lec. III.**

Opinio
Empē.

Opinio
Plato,
Lec. 26
Opinio
Plato



Uperi^o ostendit p^hs quō alig venerūt i cogni-
tionem aie p^h motū: h^o ostendit quō alig vene-
rūt in cognitionē aie p^h sensuz seu cognitionē.
Et circa h^o duos. p^hz. n. ostendit in q^o p^huenerūt
p^hi q^o p^hiderauerūt aiaz ex sensu. Scdō vō in
quo differūt. ibi (Sicut Empe. qdē tē.) Dicit g^o p^hmo q^o
oēs q^uq^u venerūt in cognitionē aie q^u ad cognoscere
et sentire. i. p^h cognitionē et sensuz: hoc p^hueniebāt: q^u dice-
bāt aiam eē ex p^hncipys: q^u qdē p^hncipia aliy (faciebāt). i.
ponebāt eē plura: aliy vō vñū tñ. Ad ponēdū aut animā
eē ex p^hncipys p^hstitutā mouebant: q^u ipsi antiq^u p^hi q^usi
ab ipsa vitate coacti sōniabāt quodā mō vitatem. Veri-
tas autē ē q^u cognitio sit p^h similitudinē rei cognite in co-
gnoscēte. o^z. n. q^u res cognita aliq^u mō sit in cognoscēte.
Antiq^u vō p^hi arbitrati sunt q^u oporteret similitudinem
rei cognite eē in cognoscēte s^hm eē nāle: h^o est s^hz idē esse
q^u h^oz in seipsa: dicebāt. n. q^u oportebat simile simili co-
gnosci: vñ si aia cognoscat oia: o^z q^u habeat similitudiez
oium i se s^hm eē nāle sicut ipsi ponebāt. Nescierūt. n. di-
stinguere illū modū q^u res ē in intellectu seu in oculo: vel
imaginatiōe: et q^u res est in seipsa: vñ q^u illa q^u sunt de es-
sentia rei sunt p^hncipia illi^o rei: et q^u cognoscit p^hncipia h^o
cognoscit ipsaz rē. posuerūt q^u ex q^u aia cognoscit oia: eēt
ex p^hncipys rez. Et h^o erat oib^o cōe. S^hz diuersificati sūt
s^hm q^u differebāt in p^hncipys q^u ponebāt. Nō. n. oēs pone-
bāt eadē p^hncipia. sed vñ^o plura: ali^o vñū: vnus h^o alius il-
lud: et s^hm hoc differūt i ponēdo p^hncipia: ex q^u p^hncipys
aia p^hstituāt. Et ideo cōfir cum dicit.

Empedocles. n. ex elemētis qdē vniuersis ipsam
cōstare censet: tamē et vnumquodq^u istorum animā
esse putat. Dicit enim.

Terram nam terra lymphā cognoscimus aquam.

Ethereaq^u ethere sane: ignis dignoscitur igne.

Sic et amore amor: ac tristi discordia lite.

Opinio
Empe.
Sicut Empedocles qdē ex elemētis oib^o eē.
et vnumquodq^u horū aiam dicēs. sicut terrā qdē
terra cognoscimus: ethere ethera. aquā autem
aqua. sed igne ignē manifestū est. p^hcordia autē
concordia: discordia discordia tristi.

Pōit quō differūt. Et p^hmo pōit opinionē Empe. dicēs
q^u antiq^u p^hi q^u p^h sensum p^hiderauerūt aiam. dicūt ipsaz
p^hstare ex elemētis. Et illi qdē q^u vñū faciūt principium:
illud vñū dicūt eē aiaz. Et q^u plura: ex illis eā cōponi: si-
cut Emp. dicit aiam eē ex oib^o elemētis: et vnumquodq^u
horū dicit aiam. Et circa qdē sciēdū ē q^u Emp. posuit sex
p^hncipia. 4. mālia. i. terrā aquā et aerē: et ignē: et duo acti-
ua et passiua. i. litē et amicitiaz. Et iō ex q^u ponebat aiam
oia cognoscere: dixit aiam eē ex h^o p^hncipys q^u ponebat.
Scdō. n. q^u ē ex terra: terrā cognoscim^o: et s^hm q^u ē ex ethe-
re. i. ex aere aerē: et ex aq^u aquā: s^hz et ignē ex igne māifestū
est: et p^h p^hcordiam cognoscim^o p^hcordia: et ex tristi discor-
dia cognoscimus discordia: et ponit ibi (tristi) q^u Emp.
metrice cōposuit libros suos. Et Scdō cum dicit.

Eodem et Plato modo animam in Timeo ex ele-
mentis constare censet. Simili nāq^u eius quoq^u sen-
tētia cognoscitur simile: et res ipse ex p^hncipys sunt.

Opinio
Plato.
Eodem autem modo et Plato in timeo ani-
mam facit ex elemētis. cognoscenim simile si-
mili. res autem ex principys esse.

Opinio
Plato.
Ponit opinionē Platōis dicēs: q^u Plato ē facit aiaz
ex elemētis. i. dicit aiam ex p^hncipys p^hstitutā eē. Et q^u h^o

litē. i. q^u Plato dicat aiaz cōpositā ex p^hncipys rez. p^h
bat p^h triplex dictū. Platōis. Primū ē qdē ipse dicit i ti-
meo: Ibi. n. dicit duo eē elemēta seu p^hncipia rez. i. idē et
diuersuz. Quedā. n. nā ē q^u semp eodē mō se h^oz: et est sim-
plex: sicut sunt imālia. Et hāc nāz vocat idē: qdā vō nā
est q^u nō semp eodē mō se h^oz: sed trāsmutationē suscipit
et diuisione: sicut sunt mālia: et hāc vocat diuersuz. Et ex
istis duob^o. i. ex eodē et diuerso: aiaz dicit eē cōpositā: nō
q^u sint ista duo in aia vt partes: s^hz q^u sunt q^usi media: et q^u
nā rōnalis aie: supiorib^o et oino imaterialib^o sit inferior
et deterior: et mālib^o et inferiorib^o sit nobilior et superior.
Et rō huius erat q^u sicut dictū ē: simile cognoscit simili:
vñ si aia cognosceret oia: et idē et diuersum sint p^hncipia:
ponebat aiam eē ex istis duob^o cōpositā: eo mō quo di-
ctū est: vt inq^utrum h^oz de nā idēitatis cognosceret ea q^u
ponit idē: inq^utrum vō de nā eoz q^u vocat diuersum: cog-
nosceret diuersum. i. mālia. Vñ et hāc cognitioē vrit. Nāz
qn colligit gūa: et spēs: tūc dicit eā representare idē seu
idēitātē. Quādo vō differētias et accidētia assumit alte-
ritatē aduenit. Sic g^o p^hz quō Plato in timeo dicit aiam
ex p^hncipys cōponi. Et Scdō dictū Platōis p^h qdē ostēdi-
tur q^u dicit animā ex p^hncipys esse ponit cum dicit.

Similiter determinatū ē ob eodē et in hisce q^u de p^hh
losofia dicunt. Animal quidē ipsuz ex ipsius vni^o
idea formaue: et ex lōgitudine p^hia: et latitudine pro-
funditateue constare. Cetera vō simili modo.

Similiter autē et in his que sunt de philoso-
phia dicta determinatū est: ipsam qdē aiam
ex ipsa vni^o idea: et ex p^hima lōgitudine et latitu-
dine et altitudine: alia aut simili modo.

Ubi ostendit animam eē ex p^hncipys similiter. Circa qdē
sciēdū est q^u Plato posuit q^u itelligibilia eēnt p^h se subsi-
stētia: et sepata et eēnt semp in actu: et eēnt eā cognitionis
et eē reb^o sensibilib^o. Qdē Ap^o. tāq^u incōueniēs volēs eui-
tare coactus ē ponere intellectu agētē. Vñ seq^ubat ex po-
sitiōe Platōis. q^u s^hm q^u aliq^u sunt abstracta p^h intellectu:
sic eēnt aliq^u q^u eēnt p^h se subsistētia et in actu. Habem^o ar
duplicē modū abstractionis p^h intellectu: vñū q^u ē a p^hri-
cularib^o ad vniuersalia: aliū p^h quē abstrahimus mathe-
matica a sensibilib^o. i. sensibilia: mathematica: et vniuersalia: q^u es-
sent cā: et quoz participatiōe: res ēnt sensibiles: et mathe-
matice eēnt. Itē ponebat Plato nūeros eē cām rez. et h^o
faciebat q^u nesciuit distiguere iter vñū qdē p^huertit cum
ente: et vñū qdē est p^hncipiū numeri. putē spēs q^ustatis.
Ex quo sequebat q^u cū vniuersale sepātū poneret cām
rez: et numeros eē substantiā rez q^u h^o vniuersalia essent
ex numeris. Dicebat. n. q^u p^hncipia oium entū eēnt spēs
et nūerus specificus: quē vocabat specificū tanq^u cōposi-
tū ex spēbus. Nā et ipsuz numez reducebat tanq^u in p^hri-
cipia et elemēta in vñū et dualitatē. Nā cū ex vno nihil
pcederet: iō necessaria fuit ipsi vni aliqua subiecta nā
a q^u multitudo pducere: et hāc vocauit dualitatē. Et s^hz
ordinē mālitatis ordinabat illa tria. Quia. n. sensibilia
sunt magis mālia q^u mathematica: et vniuersalia imate-
rialiora mathematicis: iō p^hmo posuit sensibilia: supra q^u
posuit mathematica: et supra hec vniuersalia separata et
ideas: q^u differunt a mathematicis: q^u in mathematicis
in vna specie sunt aliqua que differūt s^hm numeruz: sed
in ideis et substantys separatis non inueniuntur aliqua
vnius spēi que differant numero. vnius enī speciei vñā
posuit ideā. Quas ideas dicit esse ex numeris: et s^hm nūe-
ros in eis esse rōnes rerū sensibilib^o: que quidē constant

ex lōgitudine latitudie ⁊ pfunditate. Et ideo dixit ideā lōgitudinis esse p̄mā dualitatē: lōgitudō enīz est ab vno ad vñū. s. de p̄cto ad p̄ctū. Latitudinis autē p̄mā trinitatē: nā figura triāgularis est p̄ma superficialiū figura rū. Profunditatis autē que cōtinet lōgitudinē ⁊ latitudinē ideā dixit esse p̄mā quaternitatē: p̄ma enī figura corporū est pyramis: que q̄tuor angulis cōsistit. vnde cū Plato poneret aīam sensibile: posuit aīaz separatā que esset causa eius: ⁊ hāc sicut alia separatā ⁊ ideā dixit eē ex numeris: scilz ex vnitāte ⁊ dualitate que ponebat p̄ncipia rerum. ¶ Tercio cum dicit.

¶ Insuper ⁊ alio pacto: intellectū quidez esse vnum ipsum. Ipsa vō duo sciam. Est enī ipsa tñ ad vñū processio. Superficieī p̄terea numerūz. Opionem solidi sensum: nām numeri quidez forme ipse ⁊ p̄ncipia dicebant. Sunt autē ex elemētis. Res vō p̄tim itellū: p̄tim scia: p̄tim opione: p̄tim sensu diiudicant. ac discernunt. Atqz hi numeri forme sunt rerum.

L.c. 27 ¶ Adhuc autē ⁊ aliter intellectū quidem vnum: sciaz autē duo: singulariter enī ad vñū: plani autē numerū ad opionem: sensum vñū qui firmi. Numeri quidez enim species ⁊ p̄ncipia entīū dicebant. Sunt autē ex elemētis. Iudicant autē res: alie qdē itellū: alie vñū scia: alie autē opione: alie vñū sensu. Spēs autē numeri hi rerum.

Tertiu dictum Plonis ¶ Ponit tertiu dictū Platonis p̄ qd appet qz ipse dixerat aīam cōpositā ex p̄ncipijs. Plato enī posuit nūeros sicut dictū est spēs ⁊ p̄ncipia rerū: vñ cū loqueretur de aīa: posuit eā fm h venire in cognē entīū: qz erat cōposita ex p̄ncipijs. s. ex numeris: et oēs opationes ei⁹ ab eis pcedere. Inuenimus enī in aīa diuersas potētias ad apprehensionē entīū. s. intellectū sciam opionē ⁊ sensū. Dicit ergo aīam hīe itellū ⁊ eius operationē ex ideā vñū: qz. s. est in ea natura vnitatis: intellectus enīz vna apprehensione apprehendit vñū. Itē sciam ex p̄ia dualitate. scia enī est ab vno ad vñū. s. de p̄ncipijs ad cōclusionē. Opionē vō ex p̄ma trinitate: opio enī est de vno ad duo: est enī de p̄ncipijs ad cōclusionē cū formidine alterius: ⁊ sic sunt ibi tria. P̄ncipiū: ⁊ due cōclusiones: vna cōclusa ⁊ alia formidata. Sensem autē hēt aīa a p̄ia quaternitate: est enī quaternitas p̄ma ideā corporis qd p̄sistit ex q̄tuor angulis vt dictū est: sensus autē corporis est. Cū g res oēs cognoscā istis q̄tuor. s. itellū: scia: opionē: ⁊ sensū: has potētias dicit hīe aīam fm qz p̄ncipat nām vnitatis: dualitatis: ⁊ ternarij: et quaternarij: manifestū est qd dixit aīam separatā: quā posuit ideā hui⁹ aīe: cōpositā ex numeris qui sunt p̄ncipia ⁊ elementa rez. Et sic patet qz Plato dixit animā esse cōpositā ex p̄ncipijs. ¶ Consequenter cum dicit.

¶ Cum autē anima motiū ⁊ cognitiū sit: quidam vtrūqz complexi sunt: atqz aīaz numerū esse seipsū mouentem asseruerunt.

L.c. 28. ¶ Qñ autē ⁊ motiū videbat aīa esse ⁊ cognoscitiū: sic qdā cōplexi sūt ex vtrūqz enuntiantes aīam esse numerū mouentem seipsū.

Alia opinio qrun dā phoz diffinituā aīam. ¶ Ponit qz quidā p̄hi diffinierunt ⁊ venerūt in cognem anime ex motu ⁊ sensu simul seu cognitione dicēs: quia anima videbat eis esse motiua per se ⁊ cognoscitiua: cōplexi sunt ista duo: ⁊ diffinierūt aīam ex vtrūqz. s. motu ⁊ cognitione: dicentes qz aīa est numerus mouens seipsū. Per numerū quidez insinuantes potētā cognoscitiuā:

ga fm qz supra posuit est ex hoc dicebant habere animā vim cognoscitiuā rerū: qz participabat nām numeri specificū: qd erat de opione Platonis. Per mouere autē seipsū insinuātes potētā motiua in anima.

¶ Omnes tamē de p̄ncipijs que ⁊ quot sunt: inter sese dissentire vident. Atqz maxime quidez ij qui corporea putant esse: ab hisce dissentiunt qui incorporea ponunt. Minus autē ab ijs qui composuerunt: ⁊ ex vtrūqz p̄ncipia rerū assignauerūt. Dissentiūt etiā ⁊ de multitudine eorūdem. Quidā enī vñū qdam plura p̄ncipia dicūt esse. Atqz vt de p̄ncipijs sentierunt: sic de aīa etiā determinauerūt. Nō enī abest a rōne: in primoz natura mouēdi causas collocare.

¶ Differūt autē de p̄ncipijs que ⁊ quot sunt: maxime corporea faciētes incorporea. His at miscētes ⁊ ab vtrūqz p̄ncipia enūtiātes. Differūt autē ⁊ circa multitudinē hi quidez enī vñū: illi vñū plura dicunt. ¶ Consequēter autē his ⁊ animā assignant: motiū enī fm naturāz primozum existimauerunt non irrationabiliter. **Lec. V.**

In p̄cedentibus ostēdit in quo antiqui p̄hi ueniebāt quantū ad cōsiderationē de aīa in hoc. s. qz anima est p̄ncipiū motus ⁊ cognitiōnis. In parte autē ista ostēdit qualr dicti p̄hi diuersificati sunt circa hoc cōmune. Diuidit autē pars ista in partes tres. Primo enī ponit radicē diuersitatis p̄hoz quantū ad cōsiderationē de aīa. Secūdo vñ illam diuersitatē specialiter enumerat. ibi (Unde qbusdam rē.) Tercio colligit ⁊ epilogat ea que circa hui⁹ diuersitates cōsiderāda sunt. ibi (Diffiniunt autē oēs rē.) Radix autē diuersitatis p̄hoz in cōsiderationē de anima est: qz ipsi attribuebant aīam p̄ncipijs sicut dictum est: ⁊ ideo fm differētiā dictoz p̄hoz circa cōsiderationem p̄ncipioz: est etiā dīa ipsoz in cōsiderationē de aīa. Dicti vñ p̄hi lz oēs ponāt aīaz cōponi ex p̄ncipijs: nō itē ueniūt qz ponāt aīam cōponi ex eisde p̄ncipijs: sed sic differūt de p̄ncipijs: ita etiā differūt de cōsiderationē aīe. Differūt autē de p̄ncipijs quātū ad duo. Primo quātū ad subaz p̄ncipioz (que) scilz sint: ⁊ quātū ad numerū (quot). s. sint. Quātū autē ad subaz quidez: qz quidā ponebant p̄ncipia corporalia: illi. s. qui posuerunt ignem: aut aquā: aut aerē: quidā vñ incorpalia ⁊ imālia: sic qz posuerūt numeros ⁊ ideās: qdā vñ miscētes vtrāqz: sic platonici qz posuerūt p̄ncipia sensibilia ⁊ sepata. Circa nūerū vñ seu multitudinē differūt: qz qdam posuerūt tñ vñū p̄mū p̄ncipiū: sicut Heraclitus qz posuit aerē: ⁊ alius ignē: qdā vñ dicūt plura p̄ma p̄ncipia: sicut Empe. qz posuit q̄tuor elēta. Et fm has supponēs de p̄ncipijs dñter assignant aīam his p̄ncipijs: qz qz ponebāt p̄ncipia mālā: dixerūt aīaz ex ipsis cōponi: sic Empe. ⁊ sūt hi qz ponebāt imālia: sicut Plato. Oēs autē existimauerūt aīaz esse id qd maxime motiū est. ¶ Consequenter cū dicit.

¶ Quapropter ignis quibusdā esse videt. Is enim subtilissimariū est partium: ⁊ longe magis qz elemēta cetera incorporea. Mouet insuper: ⁊ cetera p̄mo mouet. Democritus autē ⁊ subtilius dixit: cum assignauerit cur est istoz vtrūqz. Dixit enim animā quidez mentemqz idem esse: hoc autē ex ipsis primis atqz indiuisibilibus corporibus esse. Atqz partium quidem ob subtilitatem mouere: ob figurā vñ moueri.

ueri. Figurari autem oium nobilissimam figuram rotundam
asserit: talemque esse intellectum et ignem.

Unde quibusdam visum est ignem esse. Etenim
hic in partibus subtilissimus est: et maxime ele-
mentorum incorporeum. Adhuc autem mouet: quia et
mouet alia primo. Democritus autem dulcius di-
xit enuntians propter quod utrumque horum. Animamque
idem enim et intellectum idem. Istud autem esse pri-
morum et indiuisibilium corporum. Motum autem
propter subtilitatem partium et figuram. Figuram
autem leuiter nobilissimam sphericam dicit. Huius
autem esse intellectum et ignem.

Enumerat diuersitates philosophorum in speciali. Sciendum autem
est quod iter illos qui ponebant unum corporum esse principium re-
rum: nullus dignatus est ponere solam terram: sed alii posuerunt
ignem primum principium: alii aerem: alii aquam: terram vero nullus po-
suit: nisi qui posuit omnia elementa quatuor esse primum primum. Et ratio huius
est: quia terra propter suam grossitiam magis videbatur esse compo-
sita ex principijs: quam ipsa esset primum. Et ideo circa hanc partem
tria facit. Primo enim ponit opiniones illorum qui posuerunt primum
primum et animam esse ignem. Secundo vero ponit opinionem illorum qui po-
suerunt primum primum et animam esse aerem. ibi (Diogenes autem dicit.)
3^o vero ponit opiniones illorum qui posuerunt aquam esse primum primum
et animam. ibi (Magis autem rudius.) Circa primum sciendum est
quod propter hoc quod a se attribuit motum et cognoscitum: vi-
sum est quibusdam animam esse illud quod est maxime motuum
et cognoscitum: et quia illud quod est maxime subtile videba-
tur eis esse maxime motum et cognoscitum. ideo dixerunt animam
esse ignem: quod est iter corpora magis subtilis et actius. Et ideo plu-
res eorum huius opinionis et sic opinarentur animam esse ignem. De-
mocritus tamen subtilius et rationabilius dixit: hoc enuntians
propter quod utrumque eorum. id est rationem motus et cognitionis magis
expressit. Volebat enim sic dictum esse: quod omnia essent composita ex
atomis. Et ideo finem eum huius atomi essent primum omnium rerum:
nihilominus tamen volebat quod atomi qui sunt figure rotunde
essent de natura ignis: et ideo dicebat animam componi ex illis qui sunt
figure sphericæ. Et hec quantum sunt prima primum: dicebat ha-
bere rationem cognoscendi: quantum vero rotunda rationem mouendi: et
ideo quantum anima erat composita ex huius corporibus indiuisibili-
bus rotundis: dicebat eam cognoscere et mouere omnia. Unum po-
nens illa corpora rotunda de natura ignis: concordabat cum istis qui
omnia essent de natura ignis. Certe sequenter cum dicit.

At Anaxagoras videtur quod aliud animam: aliud intel-
lectum mentem dicere: quemadmodum et antea diximus.
Videtur tamen utrisque perinde atque vna natura: verum mentem
principium maxime omnium ponit. Solam itaque rerum omnium
ipsam simplicem et non mixtam et puram esse sinceramque dixit.
atque eides principio hec utraque tribuit: cognitionem
inquam et motum: dicens vniuersum mentem esse.

Anaxagoras autem videtur quod aliter dicere et ani-
mam intellectum: sic diximus prius. Vnde autem utrisque
sicut vna natura. Verum intellectum ponit prin-
cipium omnium maxime: solusque dicit ipsum eorum que
sunt simplicem esse et imixtum et purum. Assignat
autem utrumque eidem principio cognoscereque et mo-
uere: dicens intellectum mouere omne.

Ponit Anaxagoras opinionem quod in hoc concordabat cum precedentibus:
quod eides nature attribuit rationem cognoscendi et mouendi.
Videtur autem aliqui videtur alterum dicere esse animam et intellectum

sicut dictum est superius: sed aliqui utriusque utrisque. scilicet anima et intel-
lectum sicut vna natura. Ipse enim dicebat animam esse motum
et cognoscitum. vnde cum ipse poneret intellectum mouentem
omnia et cognoscitum: pro eodem accipiebat animam et intellectum.
Sed in hoc differebat ab alijs: quia Democritus ponebat
animam esse nature corporee: utpote ex materialibus principijs com-
positam. Anaxagoras vero dicit intellectum esse (simplicem) ut exclu-
dat diuersitatem in essentia (imixtum) ut excludat compo-
nenti alio (et purum) ut excludat additionem ab alio. Sed mo-
uere et cognoscere assignat eidem principio. scilicet intellectui. Nam
intellectus ex natura sua habet quod sit cognoscens: motum autem habet: quia ipse
sic dictum est dicit intellectum omnia mouere. Certe sequenter cum dicit.

Thales etiam videtur ex hisce qui tradita memorie sunt:
motum quoddam animam ipsam esse putasse. Siquidem
dixit magnetem habere animam: quia mouet trahitque ferrum.

Videtur autem Thales ex quibus reminiscitur
motum aliquid animam opinari: siquidem dixit
lapidem animam habere quoniam ferrum mouet.

Ponit opinionem cuiusdam philosophi. scilicet Thaletis qui in hoc solus
concordat cum superioribus: quia illud dicit esse animam quod habet
virtutem motum. Vnde enim. Thales fuit vnus de septem
sapientibus. Et cum omnes alij studerent circa moralia: hic so-
lus dedit se inquisitioni rerum naturalium: et est primus naturalis
philosophus. Et ideo dicit (Ex quibus reminiscuntur.) scilicet qui voluit quod
aqua esset primum omnium rerum. Vnde enim finem considerationem princi-
pii in rebus animatis opinabatur esse primum omnium rerum. Vnde cum
principia seu semina omnium animarum sint humida voluit quod
illud esset primum omnium rerum quod est maxime humidum: et quia habet
est aqua: dixit aquam esse principium omnium rerum. Sed tamen non
consequitur opinionem suam in hoc quod diceret animam esse aquam:
sed illud dixit animam: quod habet virtutem motum. Vnde cum lapis
quidam. si magnes moueat ferrum: dixit illud habere animam.
Ponant ergo Anaxagoras et Thales cum istis: non quod dicant animam
esse ignem: sed quia dicunt illud esse animam quod habet rationem
sensum et cognitionis: sicut dixit Anaxagoras. seu motus sicut
dixit Thales. Certe deinde cum dicit.

Diogenes autem: sicut et alij quidam aerem ipsam cen-
suisse esse: hunc subtilissime substantie rerumque princi-
pium esse putans. Idcirco cognoscere atque mouere
animam dixit. Hoc quidem cognoscere: quo primum
est: et ex hoc ipso cetera constant: hoc autem esse mo-
tum: quo subtilissimum est.

Diogenes autem sicut et alij quidam aere hunc
opinans omnium subtilissimum esse et principium: et
propter hoc cognoscere et mouere animam. Secun-
dum quod quod primum est: et ex hoc reliqua cogno-
scere: finem vero quod subtilissimum est motum esse.

Ponit opiniones illorum qui dicunt aerem esse primum
principium et animam. Et quid sunt tres. Primo ergo
ponit opinionem Diogenis qui volebat quod aer esset princi-
pium omnium: et esset subtilissimum omnium corporum. Vnde
et animam dixit esse aerem: et ex hoc habere virtutem cogno-
scendi et mouendi. Virtutem quidem cognoscendi habet: quia
aer finem eum est principium omnium. Vnde enim cognitio fiat per
simile: sicut dictum est: oportebat quod si anima cognosceret
omnia esset composita ex principijs omnium rerum. Virtutem vero
mouendi habet: quia aer est subtilissimum omnium corporum: et
ideo maxime et mobilis. Certe deinde cum dicit.

Democritus quoque principium ait animam esse. Quippe
cum exhalationem esse: ex qua cetera dicuntur stare: et ma-
xime incorporeum esse: et semper fluere dicat atque id quod

L. c. 32.
Opinio
Thales

L. c. 33
Opinio
Diogenis

Opinio
Deracili.

mouet ab eo quo motu ciet cognosci pstat. Moueri aut res vniuersas et ipse et alij coplures arbitrabat. Deracilius aut principium esse dicit siquid vapor ex quo aia constituitur et incorporalissimum autem et fluens semper. Quod non mouet motu cognosci. In motu autem esse sunt et ille arbitrat et et multi.

Ponit opinionem. Deracilius: qui non dicebat simpliciter aerem esse principium rerum: sed aliquid coniunctum aeri. scilicet vaporem qui est medius inter aerem et aquam. Dic enim non posuit aquam seu ignem vel aerem principium rerum: sed aliud medium: quia non posuit nisi media tria. unde illud voluit esse principium rerum: quod esset magis remotum a contrarietate. Et hoc videbat ei quod esset vapor: et ideo secundum hoc voluit quod anima esset vapor: quia ex hoc dicebat animam maxime cognoscitiam et motuam esse. Ipse enim fuit huius opinionis: quod omnia essent in continuo fluxu: et quod nihil vel ad horam quiesceret: nec poterat aliqua oratio determinate dici. Unde cum vapor esset inter alia maxime fluxibilis: dixit illud esse omnium rerum principium. Et hunc dicit esse aiam. Et dixit quod naturam cognoscitiam habet ex hoc quod est principium: motuam vero ex hoc quod est incorporalissimum et fluxibile. Tertio vero cum dicit.

Simili modo et Alcineon de aia putasse videtur. Dicit enim ipsam immortalem esse ex eo quia filia ipsius immortalibus est. Quod quidem ideo dixit ipsi competere: quia semper mouetur. Mouentur enim et res omnes diuine continue semper: luna inquam: sol: stelle: totumque celum.

Opinio
Alcineonis.

Simili autem his et Alcineon opinari visus est de aia. Dicit enim ipsam immortalem esse propter hoc quod assimilatur immortalibus. Hoc autem inesse ipsi rationem semper motu: moueri enim et diuina omnia continue semper lunam: solem: astra: et totum celum.

Ponit opinionem Alcineonis: qui concordabat cum istis quatum ad motum tria: qui dicebat aiam esse quod mobilissimum. Unde quia semper mouetur assimilatur immortalibus. scilicet corporibus celestibus: et ideo dicit eam immortalem: sicut corpora celestia: et sic esse de natura celesti et diuina: que semper mouentur: ut luna et sol et huius que semper mouentur et immortalia sunt. Nam cum sicut motus causatur in eis immortalitate: ita et in aia que nature mobilissime est. Deinde cum dicit.

Quidam et magis importuni aiam aquam esse dixerunt: ut Hippo. Qui quidem ad hanc sententiam rationem seminis videtur esse compulsum: quia omnium semine humidum est. Etenim redarguit eos qui sanguinem animam asserunt: quia semen sanguis non est.

Opinio
Hippo.

Adagis autem rudium et aquam quidam existimauerunt: ut Hippo. Suaderi enim visi sunt ex genitura: quam humida est. Et namque arguit sanguinem dicentes aiam: quoniam genitura non est sanguis. Hanc autem esse primam animam.

Hic ponit opinionem illorum qui posuerunt aquam primum principium omnium rerum. Suerunt enim quidam rudes discipuli: et sequaces Thaletis: qui sicut dictum est voluerunt comparare principium vniuersi rei ad principium totius nature. Et isti videbant quod principium omnium viventium sit humidum. unde opinabantur quod eodem modo primum omnium rerum sit humidum. Cum igitur aqua sit humidum elementum inter cetera: dixerunt ipsas esse primum omnium rerum: et versus ad hoc securi sunt magister suus. Thalete. Sed in hoc dicitur: quia Thales hoc poneret aquam esse omnium primum: non tamen dixit aiam esse aquam: sed virtutem mouentem: sicut dictum est. Isti vero de numero

mero rudium dixerunt aiam esse aquam ut Hippo. Dic namque arguebat quosdam qui dicebant aiam esse sanguinem: ex hoc quod sanguis non est genitura seu semen rerum animatarum: quam dicebant esse primam aiam et hoc attribuebant aque propter humiditatem. Cuius sequenter cum dicit.

Sunt et qui sanguinem ipsas esse dixerunt: ut Critias. Sentire ipsum maxime proprium aie esse putantes: quod quidem competere propter naturam sanguinis crediderunt.

Alij autem sanguinem: quemadmodum Critias ipsum sentire anime magis proprium opinantes: hoc autem inesse propter naturam sanguinis.

Opinio
Critias.

Ponit opinionem cuiusdam philosophi qui magis considerans animam quantum ad cognitionem: adhuc grossius locutus est de ipsa: dicens ipsas esse sanguinem. Cuius ratio est: quia in animali non est sensus sine sanguine: et ideo cum aia sit primum cognoscendum: dixit ipsas esse sanguinem: sine quo non est sensus animalis: exanguia enim puta ossa et ungues: et dentes sine sensu sunt: et nervi sine sanguine ex parte maxime sensitiui sint. Et hoc dixit Critias. Quia vero posset quidam in consideratione de aia non facere mentionem de terra: sicut de alijs elementis: id excusat se cum dicit.

Ita omnia elementa preter terram iudices habuerunt. Hanc autem nemo tribuit anime: nisi quispiam dixerit ex omnibus elementis constare aut omnia esse.

Omnia enim elementa iudice acceperunt preter terram. Hanc autem nulli protulerunt: nisi si aliquis dixit ipsam ex omnibus elementis esse: aut omnia.

Dices quod secundum hoc opinati sunt de aia: sicut de principijs. Unde terra nullum iudicem accepit. Nullus indicauit eas esse principium: et per omnes nullus dixit aiam esse terram: nisi forte aliquis dixerit aiam componi ex omnibus principijs. sicut Empedocle aut omnia philosophi: sicut Democrito. Deinde cum dicit.

At igitur in summas omnia redigamus: tribus his omnia aiam: motu: sensu: incorporeoque diffiniunt: quorum vniquodque reducit ad principia rerum: ut patet. Quia propter et qui cognitione diffiniunt aiam: aut elementum: aut ex elementis faciunt ipsam: similiter omnes preter vnum dicentes. Inquisit enim simile simili sibi cognosci. Atque cum vniuersa cognoscat ac percipiat aia: ex vniuersis rerum principijs ipsam ostare dicunt. Quibus igitur placuit vnam causam elementumque vnum ponere rerum: huius animam etiam vnum: velut ignem: aut aere esse ponunt. Qui vero plura rebus principia tribuunt: huius plura quoque dicunt animam esse.

Diffiniunt autem omnia aias tribus: ut est dicere: motu: sensu: et incorporeo. Horum autem vniquodque reducit ad principia. unde et in cognoscendo diffinientes ipsas aut elementum aut ex elementis faciunt dicentes similiter inuicem preter vnum. Dicunt enim simile cognosci simili. Quoniam autem anima omnia cognoscit: constituunt eam ex omnibus principijs. Quicunque quidem igitur vnam aliquam dicunt causam: ut elementum vnum: et animam vnum ponunt ut ignem: aut aerem. Plura vero dicentes principia: et animam plura dicunt.

Epilogat et colligit ex his omnibus quod dixit suam intentionem. Et per quantum ad ipsam philosophiam. Secundo vero quantum ad proprietates que sunt in ipsis principijs. ibi (Quicunque autem proprietates etc.) Quatum vero

1635.

tū vō ad ipsa pñ: ga ipsi tria attribuebant aie. s. q. sit qd subtilissimū: q. sit qd cognoscitū: q. sit qd motiū: et hec tria. s. sensus: motus: et incorporeū reducūt in pñ. Illud enī dicūt eē pñ qd est simplex. Itē pñ ex se hēt q. sit cognoscitū: ga sic dictū ē sile sili cognoscit. vñ et dicebat aiaz cōponi ex elntis: aut eē elta: ga dicebāt q. sile sili cognoscit: pter Anaxa. q. ponebat itellm imixtū. Itē ga pñ est subtilissimū: dicebāt illud marie motiū: et ga aiaz cognoscit oia: dicūt ipsaz cōponi ex oibus pncipys. Et b. dicūt oēs: ga fm q. ponūt pñ ita ponūt aiaz. Un q. cūq. ponūt vñā aliquā cāz seu pñ et nū vñū: isti dicūt aiaz eē illd vñū: sic iā pñ: vt ignē aut aerē seu aquā. Itē illi q. dicunt pla pñ eē: isti sili aiaz eē pla illa: siue ex his cōponi.

C Solus autē Anaxagoras mentez passione vacare dicūt: et nihil prius cū ceteris habere cōe. Verum cū talis sit: quo nā pacto cognoscet: et quaz ob cām, neq. ille dixit: neq. ex dictis perspicit potest.

C Anaxagoras autē solus impassibilē dicūt intellectū: et nihil cōe nulli alioz hēre. Huiusmodi autē cū sit: quō cognoscit: et pp quā cām: neq. ille dixit: neq. ex his que dicta sunt: cōspiciū est.

C Et ga dixerat q. oēs pueniūt in hoc q. dicūt aiaz cōponi ex pncipys: ga opz cognosci sile simili: pter vñū: scilz Anaxa. iō cū dicit (Anax. autē solus. Jōdidit qualr differt ab eis dicēs q. Anaxa. solus dixit intellectū eē ipassibilē: nec hīe aliqd cōe alieui. i. nulli eoz q. cognoscit similez. Sed qualr cognoscit intellectus: neq. Anaxa. dixit: neq. est manifestū ex his q. dicta sūt. Cōsequēter ēt cū dic.

C At vō qui cōtrarietates in pncipijs faciunt: ij cōficiunt animā etiā ex ptrijs. Qui vō tñ alterū pōnunt cōtrariōz: calidū inquā: aut frigidū: aut aliqd aliud huiusmodi: ij similiter et aiaz vñū istoz asserunt esse. Quapropter et noia ipsa sequunt. Nam ij qui calidum esse dicunt: inde inquirunt ipsum viuere ductū nominatūq. fuisse. Et ij rursus qui frigidū eē censent: animā inde nūcupatā ob respirationē et refrigerationē asserunt esse. Nec igit que de aia tradita sunt a maioribus nostris: et hec sunt cause ob q. illi talia de ipsa dixerunt.

L. 35. C Quicūq. autē ptriarietates faciūt in pncipijs et aiam ex cōtrarijs constituunt. Quicūq. autē alterū cōtrariōz vt calidū aut frigidū: aut aliqd aliud huiusmodi aliud: et aiam similr vñū aliqd horū ponūt. Unde et noibus cōsequunt: vt calidū quidē dicentes: quia ppter hoc et hoc viuere noiatū est. Quia aut frigidū pp respirationē et refrigerationē vocari aiaz. Tradita qdē igit de aia: et pp quas cās dicūt sic: hec sunt.

C Colligit itentionē suā quātū ad trietates que in ipsis pncipys sūt: dicēs q. qdā ponūt pñ rerū tria: et y constituūt aiaz ex pncipys trijs: sic Emped. Dans enim elntis caliditatē frigiditatē humiditatē et siccitatē: dat et aie in esse trietates has. Dixit enī q. terra terrā ituemur: aquā aut aqua et. Quidā vō posuerūt pñ oīz esse vñū elnto rū: et illius qualitatē apposuerūt aie: y qdē ignis caliditatē: q. dixerūt pñ oīz eē ignē: illi vō q. dicūt pñ pncipiū oīm aquā: apponūt aie frigiditatē. Un fm q. lites pncipioz que ponūt. dicūt sili eē aiaz: vt de nā caloris aut frigoris: et huius. Et hoc etiā ostendunt ex noib. q. bus noiant

ipsaz aiaz: ga illi qui dicebāt aiaz esse de nā caloris: denominabāt eā a cin vel coīn. i. viuere qd denotatur est cin qd est feruere. Illi vō q. dicebāt aiaz de nā frigoris noia: bāt eā plichon: qd est fridū. vñ et ab hoc venit plich. i. aia ppter refrigerationē que saluat aial ex respiratiōe. Sic ergo pñ q. alij noiabant aiam a vita. s. illi q. dicebāt ipsaz de nā caloris. Alij aut respirationē. Illi q. dicebāt q. erat de nā frigoris. Ex his oibus peludit dicēs: q. hec sūt q. tradita sūt de aia: et pp q. cās sic dicūt de ipsa.

C Considerandū est aut primū de motu. Nā fortasse nō solū falsum est substantiā aie talē esse qualē ij dicunt qui aiam id asserunt esse qd seipsuz mouet: aut mouere pōt: sed etiā vñū id esse quoddā videt eoz: que nequeunt esse: motū inquā ipsi inesse atq. cōpetere. Nō necessariū igit esse: id omne moueri qd mouet: olim iam diximus et probauimus. Cū aut omne qd motu cietur duplr moueat: aut enī per aliud: aut per se mouet. Per aliū aut id omne moueri dicim⁹: qd est in eo qd motu cietur. At nauigātes: bi nāq. non perinde atq. nauis mouent. Nec enī per se mouet: illi vō motu cietur ga sunt in eo qd motu ciet. Qd quidē ita esse patet in partibus. Motus enī proprius pedū: est ambulatio: qua mouent et hoies: tñc aut hīce motus nō inest (vt patet) in nauigātibz. Cū igit id qd mouet (vt diximus) bifariā dicat moueri. Cōsideremus nunc opz de aia: si per se moueat: motusq. particeps sit.

C Considerandū aut primū qdē de motu. Fortassis enī nō solū falsum est subam ipsius hui⁹ esse qualē aiunt. dicentes aiam esse qd est seipsuz mouēs: aut possibile mouere: sed vñū quiddā impossibiliū inesse ipsi motū. Qd qdē igit nō necesse sit mouens et ipsuz moueri: prius dictū est. Duplr enī mouet omne. Aut enī fm alterū: aut fm seipsuz. Scdm alterū dicimus: q. cūq. mouent ex esse in eo qd mouet: vt nautē. Non enī similr mouent nauī. Nec quidē fm seipsuz mouet: illi aut ex esse in eo qd mouet. Manifestum aut in partibus est. Proprius quidē enīz motus pedū ambulatio: becautē et boium est. Non inest autē nautis tunc: Duplr itaq. dicto moueri nūc intēdimus de aia sip seipsaz mouetur et participat motu.

Lectio. VI.



Upia ponit pbs opiones alioz phoz d aia. hic pter disputat eas. Sunt aut tria q. dicunt pbi attribuebāt aie. s. q. sit pñ motus: q. sit pñ cognitionis: et q. sit incorpaliū. Inter q. duo ex eis sūt q. si pncipalia: que p et p se aie attribuebāt. s. q. sit pñ mor⁹: et q. sit pñ cognitiois. Tertiu aut qd attribuebāt aie. s. q. sit subtilissimū: quātū ad aliqd bñ dī: et quātū ad aliqd male. Si enī subtilis simū accipiat simplr dictū d aia: sic bñ dī: ga sine dubio aia incorpaliū et subtilissima est. Si aut non accipiat simplr: sed cū corpe: vt dicat aia subtilissimū corpus: sic male dī. Et ideo pbs nō vñt nisi duob. tñ. s. motu et cognitione. Diuidit aut ps ista in tres ptes. Priō enī inquit de aia p opiones phoz fm q. dixerūt ipsaz aiaz esse pñ mor⁹. Scdo p opiones eoz q. dixerūt ipsaz esse pñ

B z

2. ed. 21.
7 inde.

2. ed. 34.
7 inde.

cognitionis. ibi (Tribus autem modis tradit. 22.) Tertio vo-
mouet quādam quoniam: vtrū. s. mouere: sentire: et cognoscere
attribuantur aie: sic vni pñ: vñ sicut diuersis. ibi (Quia autem
cognoscere aie est.) Præterea pars diuiditur in duas. In prima
disputatur de ea quod dicitur de aia s. q. est pñ motus ex eo quod
ponitur ipsas pñ motus. Secundo de quādam opione: quia supra
hoc quod dixerat aiaz esse pñ motus: quādam attribuunt ipsi aie
aliquid aliud. s. q. sit numerus mouens seipsus. ibi (Multis autem
his quod dicta sunt irrationabili.) Præterea pars diuiditur in duas.
Primo enim disputatur de opiones illorum quod attribuebantur motus
aie: s. q. ipsi attribuuntur aie motus. Secundo ingrit vtrū per
aliquā aliam viā: motus aie attribui possit. ibi (Rationabili
autem dubitabitur 22.) Pars prima diuiditur in duas. Primo enim
disputatur de eo circa illos quod dicunt aiaz pñ motus. Secundo vero
descendit ad quādam quoniam in spali. ibi (Quidam autem et moue-
re 22.) Præterea pars diuiditur in duas. primo enim manifestat suā
intentionem. Secundo ponit rationes ad propositionem ostendendam. ibi
(Quatuor autem modis cum sint 22.) Dicitur ergo primo quod sic ex
superioribus habetur pñ ex duobus venerunt in cognitionem aie.
scilicet motu et sensu. Et iterum hec per considerandum est de motu.
Quod autem pñ quod venerunt in cognitionem aie ex motu s. pñ
habebat eodem. s. q. omne quod mouet mouetur: vñ quia nāle ē aie
quod mouetur: credebant quod ei sit pñate quod mouetur: et hoc
habeat aiaz ex suba sua: vñ et ponebat in eis diffinitionem motus
dicentes aiaz eē quod mouens seipsum. Est ergo hic de duo disputan-
dum. s. de ratione pñis: et de ipsas pñe. Vtrūque enim est falsum.
Nā et ratio pñis istorum: falsa erat: et eorum positio. Hoc enim quod
supponebat tanquam per se verum. s. q. omne quod mouet mouetur:
falsum est. sic satis probatur in 8. pñ. vbi ostenditur quod est quādam
mouens immobile. Et quantum ad hoc pertinet: breuiter potest ostendi
quod si aliquid mouet non oportet quod moueat. Constat enim quod s. q.
quod mouet est in actu: s. q. quod mouetur est in potentia: et sic
idem et s. q. idem eēt in actu et potentia: quod est icōueniens. Sed
hoc permissio disputem ad positionem eorum: vñ. scilicet aia mo-
ueatur. Dicebatur autem isti duo. s. q. aia mouetur: et quod motus eēt
de suba aie. Aristoteles autem vtrūque negat dicens quod (Sortasius.)
Hoc dicitur: quia nōdum probauerat hoc quod dicitur: nōdum solū falsū
est quod motus sit de suba aie s. q. quod dicunt diffiniētes ipsas:
dicentes aiaz esse quod est seipsus mouens aut posse mouere:
sed totaliter impossibile est ipsi aie cōuenire quod moueat. Et s.
pus dictū est: scilicet in 8. pñ. videlicet quod nō sit necesse oē mo-
uens moueri. In mouente etiam seipso duo sunt. vñ mouens:
et aliud motū: et impossibile est quod illud quod est mouens mouea-
tur per se. In aialibus autem istis nō moueat per se pars mouens:
mouetur tñ per accūs. De enim quod mouetur: mouetur dupliciter: quia vñ
s. q. se vel s. q. alterū: seu per accūs: s. q. se quā res ipsa mo-
uet: vñ nauis: per accūs: vel s. q. alterū: quā nō mouetur ipse:
sed illud in quo est: sicut naua in nauī mouetur: nō quia ipse
mouetur: s. q. nauis mouetur. Vñ hec est vera. s. nauis mo-
uet s. q. naua: vñ s. q. naua per accūs. Et quod nō mouetur naua per
se. patet: quia quādo aliquis mouetur per se: mouetur s. q. par-
tes suas: sic in ambulatione pus est pedū ambulatio: et s.
cū est naua in nauī nō inest ei. Sic ergo pars quod moueri dicitur
duplīter s. q. se. et s. q. accūs: sed isti attribuēbant aie moueri
s. q. se: et ideo permissio ad pñens vtrū aia moueat per ac-
cūs: itēdamus de aia si mouetur s. q. se: et precipiat motu
sic isti dicebāt. Et quod nō mouetur per se probatur Aristotele. sex rōni-
bus. Circa quas rōnes considerandum est: quod istas rōnes Ari-
stoteles videantur valere. nihilominus sunt efficaces: quia sunt ad
pñe. Aliiter enim argumētandum est ad eū quod simpliciter intendit
veritatem: quia ex veris opz pcedere: s. q. arguit ad pñem
pcedit ex datis: et id frequenter Aristoteles. et quā argumentatur ad
pñes: vñ quod iducat rōnes par efficaces: quia pcedit ex da-
tis ad iterimēdū pñe. Sic ergo prima rōnem ponit. ibi.
Cum igitur quatuor sint motus: Latio: alteratio:

accretio atque decrectio: aut istorum vno: aut pluribus:
aut omnibus (vt patet) mouebitur. Quod si non per ac-
cidens moueat: nā sane motus inerit ipsi. At si hoc
sit: locus etiā eidē identidē cōpetet. Quod enim iam di-
cti motus in loco sunt. Quod si substantie sit aie seipsas
motu ciere: non per accidens inerit ipsi motus: vt in-
est albedini: aut tricubito. Mouent enim et ipsa: ve-
rū per accidens: quippe cū corpus id moueat cui res
tales insunt. Quapropter et locus nullus ipsorum est.
At erit anime sine controuersia locus: si natura mo-
tus particeps est.

Quatuor autem motus cum sint: loci mutatio-
nis: alterationis: augmenti: et decrementi: aut
s. q. vñum horum mouebitur: aut s. q. plures: aut
omnes. Si vero mouetur non s. q. accidens: natura
inerit motus ipsi. Si autem hoc: et locus. Omnes
enim dicti motus in loco sunt. Si autem est suba
aie mouere seipsam: non s. q. accūs moueri ipsi
inerit sicut albo et tricubito: mouent enim et hec:
sed s. q. accūs. Cui enim hec insunt: mouetur illud
corpus. Unde nō est locus ipsorum. Anime autem
erit: siquidem natura motu participat.

Que talis est. Si aia mouetur: aut mouetur per se: aut per acci-
dens. Si per accūs: tūc motus nō erit de suba aie: quod est contra
eos: sed mouetur sic albu et tricubitu: quod mouetur s. q. accūs:
et id nō exigit ad hoc locus ipsi. Si vero mouetur per se: ergo
mouetur aliq. specie motus. Species autem motus sunt quatuor. s. s.
loci: augmenti: et decrementi: et alterationis. Si autem enim et
corruptio nō sunt proprie motus: s. mutationes: quia motus sunt
successus: s. gñatio et corruptio sunt mutationes istataneæ.
Ergo aia mouebitur aliq. spe istorum motuum. vñ s. q. loci: vñ
s. q. augmenti: vñ s. q. decrementi: vñ s. q. alteratione. Si ergo
mouetur aliq. istorum: et oēs bi motus sunt in loco. ergo aia erit in
loco. In hac autem rōne videntur eē duo dubia. Vñ de s.
quod dicitur quod oēs dicti motus sunt in loco quod quidē de locali: et
de motu augmenti et decrementi manifestū est. Sed de al-
teratione vñ difficile. Quod quidē sic intelligitur ab aliis: quia enim
oē quod alteratur est corpus: et corpus est in loco: id alteratio dicitur
fieri in loco. Sed s. q. nō saluat istas Aristoteles. Aristoteles dicit quod
huius motus sunt in loco: et nō sunt s. q. loci. Et id ostendit quod
sine dubio alteratio est in loco. Aliud enim est motus in loco:
et aliud motū eē s. q. loci. Alteratio nō est s. q. locus: s. q. in
loco. Nā in alteratione opz quod sit appropinquatio altera-
tis ad alteratū: et sine s. q. nihil alteratur. Vñ cū appropin-
quatio fiat per motū locale: opz quod sit ibi motus localis vt causa.
Secundum dubiū est: quia s. q. istos nō erit icōueniens si aia
eēt in loco: cū poneret eā moueri per se: et id nō vñ valere
sua rō. Ad hoc autem potest responderi dupliciter. Vno modo quod istud
icōueniens deducitur per sequentes rōnes. Alio modo: quia per hoc
est icōueniens: quia si aia eēt in loco oporteret quod assignaretur
sibi locus proprius in corpore separatus: et sic nō esset forma to-
tius corporis. Secundam rōnem ponit cum dicit.

Preterea si natura motu cietur: vñ quoque moueri
potest: et si vñ mouetur: et natura moueri potest. Eodem modo
de quiete quoque dicere possumus. In hoc enim natu-
ra res quiescere solet: in quod suapte natura mouetur.
In hoc pari modo vñ plane quiescit: id quod vñ pul-
sa mouetur. At qui motus erunt aie violēti quietes sue:
neque si fingere volumus: assignare facile possumus.
Amplius

2.40 **C** Amplius aut si nā mouet: et violētia mouebi-
tur: et si violētia: et nā. Eodem aut mō se hēt de
quiere. In qd enī mouet nā et quiescit in b nā:
in qd aut violētia: et quiescit violētia. Quales
autem violēt mōns aīe erunt et quiescēs: neqz
fingere volentibus facile est reddere.

2.41 **C** Que talis est. Si aīa mouet per se fm locū: mouetur
naturalr: oē aut qd mouet nālīter: mouet violēter. sed si
mouet naturalr: quiescit naturalr: et si quiescit naturalr:
quiescit violēter: ergo aīa mouet violēter: et quiescit vio-
lenter. Sed hoc est impossibile. s. q. moueat violenter: et
quiescat violenter: ga mōns aīe et quies sunt volūtarij.

2.42 **C** In hac aut rōne videt dubiū esse. s. q. id qd mouetur
naturaliter moueat violenter: nā celū mouet naturalr:
nō tñ violenter. **C** Ad hoc dōm est: q. illa ppositio fm
veritatē falsa est: sed fm ppositiōē verā: ga isti nullū cor-
pus ponebant naturalr motū: nisi quatuor elata: in qbus
videmus motus et gētes naturalr et violenter fieri: et fm
hoc procedit ratio. **C** Tertiā rōnez ponit cum dicit.

C At vō si fursum mouebitur: ignis erit: si deorsuz:
terra. Disce nanqz corporibus hī motus competūt.
Eadem est et de medijs corporibus ratio.

C Amplius siquidē fursū. mouebit: ignis erit:
si vō deorsum: terra. Horum enī corporū mo-
tus ij. Eadem autem ratio et de medijs.

2.43 **C** Que talis est. Illi dicunt q. anima mouet: et ex hoc mo-
uet corpus: et hūc motū dicunt hīe ab aliquo elntoz: aut
ergo sequit motū ignis aut terre: aut alioz elntoz. Si g
picipat motū ignis: mouebit solū fursū. si terre: deorsū.
Sed hoc est falsum: ga aīa mouet ad oēm pte. Et hoc rō
pcedit ex suppone. **C** Quartā rōne ponit cum dicit.

C Preterea cū videatur anima corp⁹ mouere: ratio
nī consentaneū est qd motibus ipsuz mouere: qbus
et ipsa mouet. Quod si id sit: cōuertēdo vere quoqz
dicere possumus: eo ipsaz motu cieri: quo mouet et
corpus. At latōne corpus mouet. Quare mutabit
et anima perinde atqz corpus: et aut tota: aut ptibus
locū mutabit. Qd si id fieri pōt: fieri quoqz pōt: vt
egressa: rursus corpus ingrediatur. Ex quo fiet vt
animalium ea que mortem obierint resurgant.

2.44 **C** Qm aut videt mouere corp⁹: rōnabile est his
mouere motib⁹: qb⁹ et ipsa mouet. Si aut hoc:
et pueritibus erit dicere vez: q. s. qd corpus
mouet: hoc et ipsa. Corpus aut mouet fm loci
mutationez: quare et aīa mouebit fm corpus:
aut tota: aut fm ptes translata. Si aut hoc ptingit
et exeuntē iterū ingredi. Ad hoc autē seque-
tur resurgere mortua animalium.

2.45 **C** Que talis est. Vlos dicitis aīam ex hoc moueri: q. mo-
uet corpus: g rōnabile est dicere: ga illis motibus mouet
corpus qbus ipsa mouet: et cōuerso: verus erit dicere q
illis motibus mouet: qbus mouet corpus. Sed corpus
mouet fm loci mutationē. g aīa mouet fm locū. Sed si
moueri aīaz fm locū est mutare corpus: cōtingit ipsam
aīam exeūtē: iterū itrare corpus. Et ga aīaz igredi corp⁹.
est viuificare corpus: sequit ad hoc mortua de nūero aīa
lūi: fm nāz resurgere: qd est impole. **C** Cōtra hāc rōne
alig obijciunt dicētes: qd hoc. s. q. aīa moueat eis dē moti-
bus qbus mouet: nō est verū: ga aīa non mouet nisi fm

appetitū et voluntatē. mouet autē corpus alijs motibus.
C Ad qd dōm q. appetere et velle et hūc nō sunt motus
aīe: sed opationes. Motus aut et opatio differūt: ga mo-
tus est act⁹ inspecti: opatio vō est act⁹ pfecti. Nihilomi-
nus tñ va est illa ppositio fm ppositiōē: ga illi dicebant
aīaz nō aliter mobile nisi fm q. mouet corpus. **C** Sed
nūqz sequit illud incōueniēs q. resurgant corpa aīalīz
si aīa mouet fm locū. Dōm q. quidā dixerunt q. aīa est
cōmixta toti corp⁹: et vnita fm quādā pportionē: et q. nō
separat nisi soluat illa pportio: vñ quātū ad istos nō se-
quit. Sed quātū ad illos q. dicūt aīaz esse in corpe. vt in
loco seu in vase et itrare et egredi aliqñ: sequit illud incō-
ueniens Aristo. **C** Quintā rōne ponit cum dicit.

C At enī motū per accidēs ab alio quoqz mouebit.
Animal enī vī pelli potest. Non aut opz: cuius in
suba inest: a seipso moueri id ab alio motu cleri nisi
per accidēs: quēadmodū neqz qd per se: vel ppter
se bonū est id per aliud oportet: aut gratia cuius pīa
esse. Animā autem si mouetur: a sensibilibus mari-
me quispiam dicet moueri.

C Motū autē fm accidēs: si ab altero moueat. **2.42**
Depellet enī vtiqz violētia aīal. Nō opz autēz
cui a seipso moueri iest in suba: hoc ab alio mo-
uet: nisi fm accidēs: sicut neqz qd fm se bonū
aut pp seipsuz: hoc quidē ppter aliud esse: hoc
aut alterius cā. **C** Animā aut maxie dicet aliqz

vtiqz a sensibilibus moueri: siquidem mouet. **2.43**
C Que talis est. Cōstat q. illud qd fm se inest alicui rei
nō est necē q. in sit ei fm aliud: nisi forte per accidēs. Si g
inest aīe q. moueat fm se et fm nām suā: necessarius est
q. aīa sit mobilis fm se. ergo non indiget q. moueat per
aliud et ab alio. Sed nos videm⁹ q. mouet a sensibilib⁹
in sentēdo: et ab appetibilibus in appetēdo: nō ergo aīa
per se mouet. **C** Ad hoc obuiant Platonici dicentes q.

aīa nō mouet a sensibilibus: sed occurrūt motui anime:
inquantū aīa offēdit per ea. **C** Sed hoc est falsum: ga
sicut Aristo. pbat: intellectus polis reducitur per ipsa scilz
per spēs rerū sensibiliū in actū: et ideo opz q. moueat ab
eis hoc modo. **C** Sextā rationē ponit cum dicit.

C At vō si mouet seipsaz anima: et ipsa quoqz mouet.
Quare cū oīs mot⁹ exiūs atqz remotio sit eius qd
motū cietur: ea ratione qua motū subit aīa: nimirū
ex substantia dimouet et erit: nisi seipsaz p accis mo-
ueat. At motus: vt inquit sube est ipius per se.

C At vō si mouet ipsa seipsaz: et ipsa mouetur
vtiqz. Quare si oīs mot⁹ ex distātia ē ab eo qd
mouet: fm q. mouet et aīa distabit vtiqz a suba
ipsi⁹ fm seipsam: nisi fm accidēs seipsam mo-
ueat: sed est motus substantie ipius per se.

C Que talis est. Si aīa mouet seipsaz: stat q. ipsa moue-
bit fm spā subam: sed oē qd mouet distat vī exīt ab eo
a quo et fm qd mouet: sicut si aliqd mouet a quātitate:
exīt et distat ab ipā quātitate a qua mouet. Si g aīa mo-
uet a suba sua et a seipsa: sicut illi dicūt: distabit et exibit
a suba sua: sic motus erit sibi causa corruptionis: qd est
dū illis q. dicebāt aīam pp motū ipsam assimilari dūi-
nis: et immortalē eē: vt superius ps. **C** Et hec ratio pcedit
quantū ad eos: quia nō distinguebant inter operationez
et motū. Operatio enī non facit distare: sed perficit ope-
rantem: sed in motu oportet q. sit exiūs.

Quidā autē asserūt aiam id corpus in quo est: eo-
des mouere modo quo et ipsa mouet. vt Democritus.
Qui quidē perinde atq; Philippus comicus dicit.
Ille nāq; Dedalum ait ligneam venerem cōfecisse
que motu monebatur argenti viui: quod in illam in-
fudit. Et Democritus pari modo pilas indiuisibi-
les secum trahere corpus: totū atq; mouere dicit: et
eo qd nūq; ipse qescit snapte nā desinūtq; moueri.
Lec. 44 **Q**uidā autē et mouere aiaz dicit corp⁹ in quo
sic ipsa mouet: vt Democritus filius dices Phi-
lippo comediarū Bidascolo. Refert enī Beda-
lū mobilē fecisse ligneā Minervā effundēs ar-
gētū fusile. Sili autē et Democritus dicit. Ado-
tas enī iquit indiuisibiles sphaeras: pp id qd apte-
nate sunt nūq; manere: cōtrahereq; et mouere
corpus omne.

Supra posuit Philo rōnes in cōiō eos qui po-
suerūt aiaz fm se moueri: hic vō ponit ratio-
nes in spālī q quosdā q aliqd spālīs difficul-
tatis vident dīxisse circa opionē eoz de mo-
tu aie. Et circa hoc tria fac. Primo enī ponit
rōnes ad opionē Democriti. Secō vō ad opionē Plato-
nis. ibi. Eodē autē modo rē. Tercio vō ad quādam aiaz
opionē. ibi. Alia autē quedā opio rē. Circa pūū duo fac
Primo enī ponit opionē Democriti de motu aie: et expo-
nit eā. Secō vō obicit in dīxi. ibi. Nos autē interroga-
bimus. Circa pūū sciendū est q in pcedentib⁹ ponit
vna rōne. s. in quarta Aristō. q illos qui ponūt aiam mo-
ueri fm se: et ex hoc mouet corpus: q si aia mouet corp⁹:
nece est q illis moribus moueat quibus ipsa mouet. Et
hoc cōcedebāt quidā qui dicūt aiam mouere corpus in
quo est sic ipsa mouet. id est illis moribus mouere: qbus
ipsa mouetur. Et hic fuit Democritus. Et inducēbat ad
hoc silitudinē: qd erat quidā magister comediarū noīe
Philipp⁹. Hic recitauit in libris suis: q qdā noīe Deda-
lus fecit statuā ligneā de Minervā: et hec statua erat mo-
bilis ex eo qd erat itus argenti fusile id est viui: et moue-
batur motu ipsius argenti viui. Sile ergo hūc dicit De-
mocritus in opione sua de motu aie. Dicit enī q aia est
cōposita ex indiuisibilib⁹ sphaeris: vt supius pz. Et qd h⁹
indiuisibiles sphaere. i. atbomi figure rotūde: et inue-
tur: ex eo q nūq; quiescūt: cōtrahūt et mouet totū cor-
pus fm q ipse mouent. Deinde cum dicit.

Lec. 3. **N**os autē ipsum interrogabimus: si quietez etiam
idipsum faciat nūq;. At quo nā pacto quietē faciet:
difficile est dictū. vel potius dici non potest.

Nos autē interrogabim⁹: si et quiescere facit
idē. Quō autē faciet: difficile aut ipole dicere.

Contra opionem Democri-
ti et duab⁹
rationib⁹
bus. p.
Obicit Aristoteles cōtra hāc opionē Democriti: dua-
bus rōnibus. Prima rō talis est. Cōstat q aia nō solum
est cā mot⁹ in aiali: sed quietis. Sed fm opionē Demo-
criti: aia nō est cā quietis: s. sit cā motus in aiali: qd diffi-
cile aut ipole est dicere: q illa corpa sphaerica indiuisibi-
lia quiescant: cum nūq; imota permaneant: vt dictum
est. Secūdam rationem ponit cum dicit.

Omnino autē anima nō sic mouere videt animal
vt inquit ipsi: sed electione quadā itellectioneue.

Omnino autē nō sic videt aia mouere aial: s.
per voluntatem quandam et intellectum.

2⁹ rō **Q**ue talis est. Cōstat q motus quē argenti viui cau-

sat in statua nō est motus volūtarius: sed volētus. Sed
motus aie nō est volētus: sed voluntarius: quia mouet
per voluntatem et intellectū: et ideo nulla (vt videt) est
positio Democriti. Deinde cum dicit.

Eodē autē mō Timeus etiā aiaz corpus mouere
dicit. Mouere enī ipsaz ex eo cēset: atq; asserit cor-
pus: qd mouet: propterea qd ad ipsum connera est.

Eodem autē mō et Timeus physiologizat
aiam mouere corpus. In eo enī qd est moueri
ipsaz et corp⁹ mouet: pp id qd cōplexa ē ad ipz.

Ponit opionē Platonis. Et circa hoc duo facit. Prio
ponit opionē Platonis. Secō reprobat eā. ibi. Primus
igit rē. Circa pūū duo facit. Primo ostendit silitudines
opionis platonice ad opionē Democriti. Secō explicat
opionē Platonis de aia. ibi. Cōstitutā ē ex elntis rē.
Dicit q pmo: q sicut Democritus posuit corpus moueri
ab aia: inquantū aia cōiuncta ipsi mouet: ita et Timeus q
introducūt a Platone loquēs: assignat rōnē quā aia mo-
uet corpus. Dicit enī q aia mouet corpus inquantū ipsa
mouet: pp hoc q aia cōiuncta est corpori per modū cō-
iunctā cōlligationis. Deinde cum dicit.

Opifex enī dicit ex elementis iam constitutam: nu-
merisq; distinctam sonoris: vt insitum sonoritatis
atq; concennis habeat sensum: et vniuersum ferat
consonis lationibus.

Constitutā autē ex elntis et dispartitam fm
armonicos numeros quatenus cōnālez sensus
armonie habeat: et vt omne feratur fm conso-
nantes motus.

Explicat opionē Platonis. Et pmo exprimit cōstitutio-
nē sube ipsius. Secō exponit quō ex ea pcedit morus.
ibi. Aspectū rectū in circuli reflexit. Circa pūū: sciē-
dū est q Plato hec vba que hic ponunt in Timeo pseq-
tur loquēs de aia mūdi: quā imitantur fm ipsum inferio-
res aie. Et ideo per hoc q hic tangit de nā aie mūdi: tan-
git quōdāmodo nā oīs aie. Sciendū est igit: q sicut
supra dictū est. Plato posuit subam oīs rerū esse nume-
rū: rōne supius dicta. Elnta autē numeri ponebat vniū. q.
formale: et duo. q. māle. Ex vno enī et duobus oēs nume-
ri cōstituunt. Et qd impar numerus quodāmodo retinet
aliqd de indiuisiōne vnitatis: posuit duo elnta numeri
par et impar: et impari attribuit idēitatē et finitatem: pari
autē attribuit alteritatē et infinitatē. Quis signis tangit
in 3⁹ phy. qd si supra vnitatē impares numeri p ordines
addant: semp produciūt eadem figura numeralis. Puta
si supra vniū addant tria: qui est pms impar: cōsurgūt
quatuor q est numerus quadratus qbus rursus si adda-
tur secūdus impar. s. quinaris: cōsurgūt nouenarius: q itē
est nūer⁹ qdrat⁹: et sic semp in infinitū. Sed in nūeris pa-
rib⁹ semp surgit alia et alia figura. Si enī vnitati addat
binarius qui est pms par cōsurgūt ternarius: qui est nu-
merus triangularis: qbus si rursus addat quaternarius
qui est scōs par: cōsurgūt septenarius: q est septagule figu-
re: et sic in infinitū. Sic q Plato ponebat idēz et vniuersus
esse elnta oīs rerū: quoz vniū attribuerat numero ipa-
ri: aliud vō numero pari. Quia vō subaz aie ponebat me-
diā iter subas superiores: que semp eodē modo se hnt: et
subas corporeas in qb⁹ alteritas et mor⁹ inueniūt. Posuit
aiam pstore ex his elntis. s. ex eodē et diuerso: et ex nume-
ris paribus et imparib⁹. Mediū enī dē esse affine vtriq;
extremoz. Et ideo dicit q posuit eā cōstitutā ex elntis.
Itē sciendū est: q in numeris sunt diuerse pportiones
et infinite.

et infinite quorū alique sunt armonice. i. consonantiarum cā.
Nā dupla pportio est cā consonantie q̄ dicit diapasō: sex-
quialtera pportio causat consonantiā q̄ dicit diatessaron:
sexquiloctava pportio causat tonū: et alie consonantie: q̄bus-
dā alijs pportionibus causant: puta ea q̄ est cōposita ex
diapasō et diapēte causat ex tripla. ea q̄ sub diapasō cau-
sat ex q̄drupla: quā q̄dē Pythagoras dephendit: vt Boe-
tius refert in musica: ex p̄cussioe q̄tuor malleorū q̄ p̄so-
nantes sonos reddebant fm̄ p̄dictas pportiones: puta si
vn̄ martellus p̄deraret. i. vncias. alius. 9. alius. 8. alius.
6. Ille q̄ est. i. haberet duplā pportione ad eū q̄. 6. et red-
deret eū eo consonantiā diapasō. Ille at̄ qui est. i. ad eū
q̄. 8. sub sexquialtera pportioe: et consonat fm̄ diapente. et
similiter q̄. 9. ad eū q̄. 6. Itē q̄. i. ad eū q̄. 9. est i. fet-
tertia pportioe: et consonat eū eo diatessaron: et sibi qui
8. ad eū q̄. 6. Qui autē 9. ad eū q̄. 8. eū sit sexquiloctava ppor-
tioe consonat scōs tonum. Lz autē Plato posuerit res oēs
ex nūeris p̄stituit: nō tñ. ex nūeris habētibus pportiones
armonicas: s; aiā posuit eē p̄stitutā fm̄ numeros. hñ-
tes bñ pportiones. Et id dicit q̄ posuit eā (dispositā). i. q̄.
dispositā. (fm̄ armonicos nūeros). i. fm̄ nūeros ppor-
tionatos: adinuicē fm̄ musicā pportiones. Posuit. m. ex
his nūeris aiā p̄stitutā. i. sex vno: duobus: tribus. 4. 8. 9.
et 7. q̄b; hñ pportiones inueniunt. duplici autē ex eā aiā
posuit p̄stitutā ex nūeris armonicis. Una est: q̄ vnū
q̄d; delectat i. eo q̄d est sibi simile et nāle: videmus at̄
q̄ aiā delectat in oibus armonicis: et offēdit ex his q̄
sunt p̄ter dephā armoniā: tā in sonis q̄ in coloribus: q̄
et in q̄buscūq; sensibilibus: vñ p̄ armoniā de nā aie. eē.
Et h̄ q̄d dicit (Aia hñ sensum). i. cognitionē. Conatu
ralem armonie. Alia rō est: q̄ Pythagorici et Platonici
posuerunt ex motibus celoz; puenire sonos optime ar-
monizatos: et q̄ motus celestes ponebat eē ab aiā mūdi:
posuerunt aiā eē ex nūeris armonicis. vt posset. cāre
motus armonizatos. Et h̄ est q̄d dicit (Et vt oē). i. vni-
uersum. (serat fm̄ consonantes motus). Deinde cū dicit.

Rectitudinē coegit: atq; flexit in circulū. Et cum
vnū in duos diuisisset circulos duobus in p̄ctis cō-
fuctos: rursus vnū in septē orbes diuisit: qm̄ latēdes
ipsis celi motiones sunt anime: q̄bus ipsa mouetur.
Aspectu rectū i circulū reflexit: et diuidens ex
vno in duos. circulos dupliciter coordinatos
iterum vnum diuisit in septem circulos tanq̄
essent celi motus anime motus.

Docet quō ex aiā pcedat motus celestis. vbi cōsiderādū
ē q̄ oēs nūeri s; nāle ordinē accepti linealiter dispositi
sunt fm̄ rectitudinē. prout vnus addit sup̄ alterū. S; ex
nāli serie nūerorū pōt aliq; accipere plures series: puta
si accipiat hō q̄st in vna rectitudine totā seriē duploz; et
in alia totā seriē triploz; et in alia totā seriē q̄druploz; et
sic de alijs: q̄ igit hō sua cognitiōe pōt circa numeros
opari: s; et dens facit cōtinuēdo substantias rerū ex nūe-
ris. vnde in cōtinuēdo substantiā aie ex nūeris supradic-
tis q̄ oēs nāli ordinē sunt in vna rectitudine: q̄st duas li-
neas diuisit: vnā duploz; et alterā triploz; be. n. pportio
nes oēs armonicas p̄tinent. Nāz dupla pportio diuidit
in sexquialterā et sexquertā. Et tripla in duplā et sexgal-
terā. Igit in p̄dictis nūeris accipit series duploz; vsq;
ad nūerū cubicū. vtputa vnū: duo: q̄tuor: octo. et alia se-
ries triploz; eodē mō: vtputa vnū: tria. 9. 27. q̄ q̄dē due
series i vnitate diiungunt: ac si eēnt due linee recte angu-
lū p̄tineres. Rursus si vnitati cōiungant que sunt in li-
nea triploz; resultabūt numeri q̄ sunt in linea duploz;

puta si vnitati addat trinaris fient q̄tuor: et cōuerso. si
vnitati addat binari; fient tria. Et sic p̄stituent q̄st due li-
ne se inuicē interfecātes fm̄ modū littere grece q̄ vo-
cat. Si autē pcedat vltterius redibit littere grece q̄ vo-
cat. Nā a q̄tuor pcedit ad octo: et a tribus redibit ad. 27.
et sic vtrobiq; cludet. q̄. q̄dā circulus. Sciendū autē ē
q̄ Plato ea q̄ inueniebant in nā magis cōposita dicebat
puenire ex p̄prietate nature magis simplicis: sicut con-
sonantias sonorū ex pportionibus numeroz;. Substantias
autē aie ponebat mediā inter numeros q̄ sūt maxime ab-
tracti: et inter substantiā sensibile: et id p̄prietates anime
deducebat ex p̄prietatib; p̄dictis numeroz;. Nā in aiā ē
cōsiderare p̄mo aspectum rectus fm̄ q̄ aspicit directe ad
suū obiectū. et postea reditur in circulū: inq̄tū intellectus
reflectit se supra seipsum. Inuenit et in aiā intellectiua
q̄st circulus parū et impariū: inq̄tū cognoscit ea q̄ sunt
eiusdē et q̄ sunt diuerse nature: et vltterius p̄tendit vsq;
ad subam sensibile celi quā aiā mouet. Nā in celo slide-
rat duplex motus circularis: vnus simplex et vniformis
fm̄ quē celū mouetur seu reuoluit motū diurno ab oriē-
te in occidentē: q̄ quidem sit fm̄ circulū equinoctialem.
Alius autē motus est planetarū qui est ab occidēte in oriē-
tem fm̄ circulū cōdiacū: qui interfecat equinoctiales in
duobus solstitialibus p̄ctis. i. in p̄ncipio cācri et capri-
corni. Et q̄ motus p̄mus est vniformis: ideo nō diuidit
in plures motus: et assimilat circulo impariū: et propter
h̄ etiā p̄mus circulus maior est. Nā ipares numeri su-
perius positi maiores sunt. Scōs autē motus facit mul-
tā diuersitatē: et id videt p̄tinere ad circulū parū: et diui-
dit in. 7. circulos fm̄ sex interstitia duploz; et triploz;
numeroz;. vt dicit in timeo. Ubi. n. sunt sex diuisiones ne-
cesse est eē septē diuisa. Unde et isti circuli minores sunt
et p̄tinent a supremo circulo qui est impariū. Sic ergo le-
genda est littera (Ut oē). i. vniuersum. (serat s; consonan-
tes motus). i. vt ex armonia anime deriuent motus ce-
lestes armonizati. (Aspectū rectum deus refluxit in cir-
culū). eo mō q̄ ē expositū: et s; p̄prietatē nūeri et s; p̄peta-
tē aie. (Et diuidēs ex vno). p̄p vnā naturāle seriē numeri
et vnā vi intellectiua aie. (i. duos circulos). i. p̄m et ipariū
q̄tū ad numeros: intelligentiā mobiliū et immobiliū q̄tū
ad aiā: motū fm̄ equinoctiale et cōdiacū q̄tū ad celus.
Addit autē (dupliciter coordinatos): q̄ duo circuli se in-
terfecātes tāgūt se in duobus p̄ctis. (iterū vnū). i. infe-
riorē. (diuisit in. 7. circulos). q̄st planetarū. (tāq; celi
motus essent anime motus). id est ac si celum moueret
per motum anime.

Primū igitur nō recte dicit animā magnitudinem
esse. Nā animā vniuersi talē ipse vult esse: qualis est
ea que mēs et intellectus vocat. Nō qualis est sensiti-
ua: nec qualis est ea que est p̄ncipiū cupiēdi: quippe
cū harū motus nō sit (vt ps) conuersio. Intellectus
autē vnus est et p̄tinus: perinde ac intellectio. Intel-
lectio rō est ipsius intellectus p̄ceptio. Sed bi nūm
rū vnū hoc sunt: q̄d alius deinceps post alium ē: vti
numerus: sed nō vti magnitudo. Quocirca nec intel-
lectus hoc pacto p̄tinuus est: sed aut partibus peni-
tus vacat: aut non est vt magnitudo continuus.

Primū q̄dē igit nō bñ dicit aiā magnitudi-
nē eē. Eā. n. q̄ ois: talē eē vnū: qualis est aliquā
do vocatus intellectus. Et nō. n. velut sensitiua
est neq; vt desideratiua. Nāz. n. motus nō circu-
lario ē: intellectus autē vnus et p̄tinuus: sicut et

T.c.
46.
T.c.
47.

intelligētia ē. Intelligētia autē ut intellectualia.
Hec autē eo q̄ psequēter vñū: sicut unum? sed
nō sicut magnitudo: pp qd qdē neqz iūlect? sit
ptinu? s; nō sicut aut impribilis aut n̄ sicut ma-
gnitudo aliq̄ ptinu? est. **Ec. VIII.**



Postea opinione Platonis: hic Arist. reprobat
eā. Ubi notādū est q̄ Arist. plerūqz qñ repro-
bat opinioes Platonis: nō reprobāt eas q̄tū
ad intētiōē Platonis: s; q̄tū ad sonū vboz
eius. Nō iō facit: qz Plato habuit malū mo-
dū docendi. Oia enim figurate dicit: et p̄ symbola docet:
intēdes aliud p̄ vba: q̄ sonet ipa vba: sic qd dicit aīas ēē
circulū. Et iō nē aliqz pp ipa vba icidat i errore: Ari. dī-
putat ē eū q̄ tū ad id qd vba eius sonāt. C. Ponit autē
Ari. rōnes decē ad p̄struēdū supraposita opinioē: q̄nqz
qdā sunt ē eū: et qdā ē vba eius. Nō. n. Plato voluit q̄
fm vitatē intellectus ēē magnitudo: q̄ritatū seu cir-
culus et motus circularis: s; metaphorice B attribuit in-
tellectui. Nihilomin? tñ Arist. ne aliqz ex B erret: dispu-
tat ē eū fm q̄ vba sonāt. C. Primo q̄ Ari. circa p̄mā rō-
nē manifestat de q̄ aīa Plato itellerit. s. de aīa vñūctū.
(Et hāc). i. aīas. (que est oīs). i. vñūctū vult ēē intelle-
ctiū tñ. Nō. n. est vegetabilis: qz nō idiget nutrimentū:
nec est sensibilis: qz caret organo: nec est desideratiua: qz
desideratiua cōscq̄ sensitīa. Et dixit iō aīam vñūctū
nō ēē sensibile neqz desideratiua: qz ipse voluit q̄ mo-
tū vñūctū ēē circularis. Unū cū mot? bāz. i. sensibilis
et desideratiua nō sit circularis: nō enī sensus reflectit
super seipsum: intellectus vō reflectit supra seipsum: hō enim
intelligit se intelligere: iō dicit illā animā intellectiua tñ
ēē: et iō dicit intellm ēē magnitudinē quādā et circulū. Et
B Ari. reprobāt dīcēs: q̄ Plato nō bñ dicit aīam ēē ma-
gnitudinē. Et q̄ locut? ē de eā sicut de magnitudinē cir-
culari: dīcēdes eā i duos circulos male fecit. Et q̄ male
fecerit oñdit. In nā. n. aīa B ē: vt iudiciū de aliq̄ potētia
aīe sumat ex actu seu opatiōe ipsi? potētie: iudiciū vō
opatiōis ex obiecto: potētie enī cōscq̄ p act? act? vō p
obiecta: et idē ē q̄ i diffōne potētie ponit ei? act? et i diffō-
ne act? ponit obiectū. Cōstat autē q̄ res ab eo a q̄ hz ēē
spēm: ab eo ē hz vñūctes. Si ergo intell? sit et sortiat
spēm ab intelligibili: cū sit ei? obiectū: dico intellm i actu
cū nihil sit an̄ intelligere: manifestū ē q̄ si sit vñū et cō-
tinu? sit Plato posuit: q̄ eodē mō itell? erit vñū et cō-
tinu? quo intelligibilia sūt vñū et ptinu: itell?. n. nō ē vñū
nisi sit intelligētia. i. opatio ei? q̄ ē itelligē: nec act? ē vñū
nisi sicut obiectū ei? ē vñū: qz act? distinguat penes obie-
cta. Unū cū obiectū intell? sint intelligibilia: hec āc. i. intelli-
gibilia nō sunt vñū vt magnitudo seu ptinu: s; sic nū-
merus: eo q̄ p̄ter se habeāt: manifestū ē q̄ intell? nō ē
magnitudo: sic Plato dicebat. S; autē ē impartibilis sicut
se hz rō p̄mō et terminoz: aut nō ē ptinu? sicut aliq̄ ma-
gnitudo: s; sic nūerus inq̄tū vñū post aliud intelligim?
et sepe plures terminant i vñū: sic i syllogismis terminant
ppositiōes in cōclusionē. C. Secūm rōnem ponit ibi.

Decē rō-
nes cōtra
op. Pla-
tonis.

C Aliqz si magnitudo sit: quonā pacto quācūqz suaz
intelliget partū: siue ille sint magnitudines: siue etiā
puncta: si hec quoqz partes appellare oporteat. Nā
si puncto: puncta vō sunt infinita: nunqz. p̄transibit
vt p3: sin magnitudinē sepius vel infinities idē intel-
liget. At videt et semel intelligere posse. Quod si sit
est quāuis partū tangere qd oportet aut oībe vtr-
sari: aut oīno magnitudinēz ipsum habere. Quod si

necesse est ipsum intelligere toto tangente circulo
quis est ipsarum partium tactus.

C Qualiter aut intelliget: magnitudo cū sit q̄li-
bet ptū ipsi? pte aut aut s; magnitudinēz: aut
fm pūctū si o3 et B pte dicere. Si qdēz igit fm
pūctū: hec aut infinita: manifestū ē qm nequa-
quā p̄transibit. C. Si vō fm magnitudinē: mul-
titiēs et infinities intelliget idē. Videt aut et se
mel ptingere. Si aut sufficiēs quālibet ptū tā-
gere: qd o3 circulo mouerit: aut et oīno magi-
tudinē habere. Si aut necessariū intelligere to-
to circulo tangente: quis est partibus tactus.

C Que talis ē. Posset aliqz dīcē q̄ Plato nō posuit ma-
gnitudinē in intellū pp multa intelligibilia: s; o3 q̄ sit in
intellū magnitudo ēē pp vñūqz intelligibilia. Cōtra.
Nō nō pōt ēē Plato enī ponit et opinat? ē q̄ intelligere
nō fiat p acceptiōēz spēm in intellectu: s; q̄ intellectus in-
telligat p quēdā p̄actū: q̄tū. si occurrat et obuiat spēm
intelligibilia: et istū p̄actū attribuit circulo: sicut supra
dicitur ē. Quero ergo a te si itell? ē magnitudo et intelligat
fm p̄actū: quāli intelligat. Aut enī B q̄ intelligit tangit
fm totū: aut fm ptem ei? si fm totū ptingens intelligit
totū: ptes nō erūt necessarie: s; erūt frustra: et sic nō ē
necesse q̄ sit intellectus magnitudo et circulus. Si vō s;
ptes ptingēs intelligit ptes: aut hoc erit fm plures ptes.
aut fm vñā tñ. Si s; vñā tñ: sic idē qd p̄us: qz alie erūt
supflue: et sic nō erit necius ponē itell? habē ptes. Si vō
p̄tēs s; oēs ptes intelligit. Aut B erit s; ptes punctales:
aut s; partes q̄ritatiuas: si s; ptes punctales: tūc cū i q3
magnitudinē sint infinita pūcta: o3 q̄ infinities tangat an-
teq̄ intelligat: et sic nunqz intelliget. cū nō sit infinita p
transire. Dicit aut. (Partes punctales). nō q̄ velit ma-
gnitudinē in ptes punctales diuidi: sed disputat ad rōnē
Platonis: qui fuit hui? opinionis q̄ corpus cōponeretur
ex superficiebus: et superficies ex lineis: et linea ex punctis.
Nō ipse improbat in .6. i. p̄m. phy. vbi oñdit q̄ pūctus
additū pūcto nihil addit. Quid intelligit ptingēs fm par-
tes q̄ritatiuas: tūc cum quālibet ps diuidat in multas
ptes sequit q̄ multitiēs intelligat idē. Itē cum oīs q̄rit-
tas sit diuisibilis in infinitū fm eandēz p̄pōrtiōē: et nō
fm eandē quāritatē sequitur q̄ infinities intelligat: qd
est incōueniens. Videt ergo q̄ nō cōtingat nisi semel:
sic nullo mō o3 attribui intellectui magnitudinē: neqz q̄
tū ad multa intelligibilia: neqz q̄tū ad vñū. C. Et notan-
dū q̄ hic Arist. occulte oñdit q̄ itellē? de nā sua nō est
ptibilis: sed qd impribile. Intelligibile enī i vñūqz
re est qd itas: et nā rei est tota in quālibet pte: sicut nā spē ē
tota in quolibet indiuiduo: tota enim nā hoīs est in quo-
libet indiuiduo: et hoc est indiuisibile. vnde illud qd est
intelligibile in quālibet re ē indiuisibile. et per psequens
intellectus. C. Tertiā rationem ponit cum dicit.

C Preterea quonam pacto vel impartibili partibi-
le: vel impartibile partibili ipse intelliget.

C Amplius quomodo intelliget ptibile impar-
tibile: aut impartibile partibili.

C Que talis est. Cōstat q̄ si nos ponimus intellectū im-
partibile de facili patebit rō: quo intelligat impartibile
et partibile: qz impartibile intelliget fm p̄prietates sue
nature: eo q̄ impartibilis est. vt dicitur: partibile vō intel-
liget abstrahēdo a partibili. Sed si intellectus ponatur
ptibilis fm q̄ Plato vult: impossibile erit inuenire rō.

Lectio
septima.

Lectio
7.

Lect. 8.

nem quō intelliget impartibile. Et sic vī q. icōueniēter
Plato ponat intellectum esse magnitudinem seu parti-
bilem. ¶ Quarta ratione ponit cum dicit.

C Necesse est aut intellectum eē circuli hūc. Intel-
lectus nāq; motus intellectio est. Circuli vō puerio.
Si igit intellectio puerio ē: et circulus is. intellectus
erit pfecto: cuius talis conuersio intellectio est. Quod
pterea semp intelliget. Oportet enim ipsius aliqd in-
telligere semp: qppe cū puerio sit perennis atq; p-
petua. Nā pstat intellectionū rez earū q cadūt sub
actionē terminos esse ac fines. oēs enim alicui sunt
gratia. Cōtēplatiue quoq; rōnibus idēidē termina-
tur. Et rōnū aliā diffinitionē: aliā demonstrationē
eē p: demonstrationes aut et ex principio sunt: et finē
habēt quodāmodō rōcinatiōez aut pclusionē. Quod si nō
terminant: at saltē non ad principium redeūt: sed me-
diū extremūq; semp sumentes: recta pficiuntur.
At puerio rursus (vt p) ad principium redit: atq;
reflectit. Diffōnes ēt finite sunt oēs ac terminate.

C Necessariū aut eē circuli intellectū hūc. Intel-
lectus qdē. n. motus: intelligētia: circuli aut: circula-
tio. Si ergo intelligētia circulatio: et intellectus
vtiq; erit circulus: cū hūc circulatio sit intelligen-
tia. Sēp aut aliqd intelliget: siqdem ppetua sit
circulatio. Practicaz quidē enī intelligentiaz
termini sunt: oēs enim alterius cā sunt. Specu-
latiue aut rōnibus terminantur similiter. Rō aut
omnis diffinitio est aut demonstratio. Demō-
strationes vō et a principio sunt: et habet quo-
dammodo finem syllogismum aut conclusio-
nē. Si autem non concludantur: sed non refle-
ctuntur iterum in principium: accipientes sem-
per medium et vltimum: recte procedunt: sed
circulatio iterum in principium reflectit. Dif-
finitiones autem omnes finite sunt.

C Que talis ē. Tu dicis intellectū eē circuli et dicis intel-
lectū moueri: sed motus circuli est circulatio. motus vō in-
tellectus est intelligētia. H est intelligere: q si intellectus est cir-
culus: de necessitate intelligētia erit circulatio. Sed h est
falsus: q cū in circulatiōe nō sit inuenire actu principium
neq; finē: vt pbat in. 8. phy. segtur ēt q intelligētia seu
operatio ipsius intellectus q est intelligere nūq; terminat.
Sed h est falsus: q intelligētia hz actu et principium et finē:
ergo intelligētia et circulatio nō sunt idē: et p pns: nec in-
tellectus est circulus. Quod aut intelligētia habeat principium et
finē actu. pbat: q ois intelligētia aut est practica aut spe-
culatiua: sed constat q practica intelligētia termini
sunt. i. fines. Nā oēs sunt alterius cā. s. operis. et ad opus
terminant. Speculatiue ēt intelligētie finē hnt. s. rōnes:
oēs. n. terminantur ad aliq; rōnes: q qdē rōnes: aut sunt
(diffinitio). s. i. simplici intelligētia: aut (demonstratio).
scilz cū cōponit et diuidit: s. demonstratiōes. pme ex pnci-
pijs certis sūt et hnt quodāmodo finē syllogismū aut cō-
clusionē. Et si dicat q ex vna pclusionē segtur alia: et sic
nō terminat: nihilominus tū pōt dici q pclusiones nō sūt
circulares: q nō ē circulo demonstrare: vt pbat in pmo
posterior: sed tendūt in rectū: et impossibile est in rectus
inuenire motū infinitū seu pcessum. Diffōnes ēt hnt p

cipiū et finē: q nō est ascendere in infinitū in generibus:
sed accipit. q. pmiū gen^o generalissimū: nec ēt descendere
in infinitū in spēs: s. est stare in specie specialissi-
ma. Vñ gen^o generalissimū est pncipiū: spēs vō specialis-
sima sicut terminus seu finis i diffōnib^o. Et sic p q ois i
telligentia principium habet et finem actu. ¶ Quinta
rationem ponit cum dicit.

C Preterea si sepius eadē conuersio sit: idem sepius
intelligere oportebit.

C Amplius aut si eadē circulatio multoties est
oportebit multoties intelligere idem.

C Que pendet quodāmodō ex pcedēti: et est. q. quoddā mē-
brū ei^o. Supra. n. pbatū est q si intellectus est circulus si-
cut Plato posuit: intelligētia erit circulatio: et pbatū sit
periori rōne q intelligētia nō est circulatio: et h idē pbat
hic tali rōne. Videm^o q hec dūa est iter circulatiōez et
alios motus: q impossibile est in alijs motib^o vñ et cū
dē motū reiterari sup eadē qtitatē multoties. Et h ap-
paret deducēdo per singulas spēs mot^o. In alteratione
enim impossibile est eūdē motū super idē reiterari: non
eniz idē fm idē de albo sit nigrū et de nigro albū. In mo-
tu et augmēti impossibile est vñ et idē fm idē augmen-
tari et diminui. In motu et locali impossibile est eūdē
motū fm idē reiterari: q in motu locali fm rectum sp-
sūt duo termini. s. actu. Vñ si reiteraret oporteret termi-
no ad quē vti bis: q vt fine et pncipio: et de necessitate in-
terueniret ibi quies: et sic nō esset idē motus numero. In
circulatiōe vō solū h ptingit q vnus et idē motus fm eā
dē qtitatē multoties reiteraret: cui^o rō est: q in circula-
tione nō sunt aliqui termini actu: et iō qtrūq; reiteret
non interuenit quies: nec variat motus. Ex hoc ergo sic
arguit. Tu dicis q intellectus est circulus. ergo et intelli-
gētia sic circulatio est: s. hoc est incōueniēs. s. q intelli-
gētia sit circulatio. ergo et pmiū. Quod sit incōueniēs sic ostē-
dit. Constat q eadem circulatio fm vñ et idem mul-
totiens est: idest reiteratur. ergo si intelligentia est circu-
latio sicut tu dicis intelligentia multotiens fm vñ et
eūdē motus et super idē multotiens reiterabitur:
et sic multotiens intelliget idem. Intellectus enim mo-
uēdo se tāgit: et tangēdo intelligit: sicut ipsi dicunt: et cir-
culariter multoties tāgit idē: et sic multotiens intelliget
idē: qd est incōueniēs. ¶ Sexta rōne ponit cū dicit.

C Preterea intellectio quieti magis et statui: q mo-
tui similis esse videtur. Eodē modō et ipsa ēt rōcinatio.

C Adhuc aut intelligētia assimilata cūda statui
et quieti magis motui: eodē aut modō et syllogismo.

C Que talis est. Si intelligētia circulatio ē vt tu dicis: vñ
assimilari motui: sed nos videmus totū triū: q intelligē-
tia magis assimilata quieti q motui: ergo intelligētia non
est circulatio. ¶ Quod aut magis assimilet quieti q motui.
p: q sicut ipse dicit i. 7. phy. nō pōt fieri aliq; sapiens
qū motus ei^o nō residet nec quiescit. Vñ in pueris et i oi-
bus in qbus motus nō quiescit nō de facili inuenit sapiē-
tia. S. tūc aliq; sapiētia acgrit qū quiescit: vñ dicit q
in quiescēdo et sedēdo aia sapiēs fit et prudēs. S. qz pos-
set dici q h vez est de simplici intelligētia: sed non de
syllogismo: iō Ari. dicit q eodē modō et syllogismus assimi-
lat magis quieti q motui. Et h p. Ante enī q sit syllogi-
catū de aliqua re: intells et mēs hois fluctuat ad vñ et
ad aliā partē et nō quiescit in aliqua. Sed qū iam est syl-
logizātū determinate inheret vñ parti et quiescit in illa.
¶ Septimam rationem ponit cum dicit.

Lec. 6.

Lec. 8.

Z.c.
49.

CAt qui neq; beatū id est qđ non est facile sed violentum. ut p3. Qđ si motus nō sit ipsius substantia: preter naturam sane mouebitur.

CAt nō neq; beatū qđ non facile: s; violentum. Si autem est motus ipsius non substantia: extra naturam vtiq; mouebitur.

CQue talis est: Constat qđ beatitudo anime est in itelligēdo: sed beatitudo nō pōt esse in eo qđ est violentū. pter naturā: cū sit pfectio et finis vltimus anime. ergo cū motus nō sit s; nām et s; substantiā anime: sed preter nām eius: impossibile est qđ intelligere qđ est operatio anime et in quo est beatitudo anime sit motus: ut Plato dicebat. Et aut motus sit preter nām anime p3 ex positione Platonis. Ipse enim dixit aiam componi ex numeris: et postea dixit eā dispartitā in duos circulos: et hos reflexit in. 7. et ex hoc seqt motus: ex qđ appet qđ motus nō uest ei nā liter: s; p accidēs. Et Octauā rōnez ponit cū dicit.

CLaboriosum est etiam coniunctum esse cum corpore: neq; absolutū ab eo posse: et insuper maximo pere fugiendum. Quippe cum melius sit intellectui nō esse cum corpore: quemadmodum et dici solet et complures plane consentiunt.

CLaboriosus autē ē cōmisceri aiaz corpori nec possibile absolutū. Et adhuc fugiendū siquidem melius est intellectui nō cū corpore eē: quemadmodum et consuetus est dici: et multis videtur.

CQue talis est. Videt qđ s; opinionē Platonis aia de sua natura nō sit vnita corpori. Nā ipse posuit eā p compositā ex elementis: et postea cōplexā et adunatā corpori: inde nō posse recedere cū vult. Inde sic. Quicūq; est aliquid vnitū ptra naturā suā alicui et non pōt ide cū vult recedere: est penale: et quicūq; aliquid in vnione ad aliud deteriorat ē fugiendū et nociuū. Sed aia vnit corpori cōtra nām suā ut dictū ē: nec pōt inde recedere cū vult: nec nō et deteriorat in vnione ad corpus: sicut pfectū est dici a Platonis et multis ex eis. Videt qđ qđ penale est et fugiendū esse cū corpore. Nō qđ vniens est dictū Platonis. s; qđ aia cōposita ex elementis pmo cōmiscetur corpori. Et Nonam rationem ponit cum dicit.

CCausa preterea qua celum cōuertitur: nō videtur ex dictis illis emergere. Neq; enim anime substantia causa est conuersionis sed per accidēs hoc modo mouetur. Neq; etiam corpus: sed anima corpori potius causa est motionis. At neq; dicitur ita melius esse: et tamen oportebat ideo deū aiam orbe versari facere: qđ melius est ipsi moueri qđ stare: et hoc pacto moueri qđ alio modo. Verū enim cū huiusmodi p̄sideratio magis alijs accōmodetur sermonibus: eam nunc omittamus.

Z.c. 50. **C**Immanifesta autē et circulo ferri celus causa. Neq; enim aie substantia eā circulariter ferri aiam: sed s; accidēs sic mouet. Neq; corpus eā: s; magis illi. At nō neq; qđ melius dicit: et oportebat ppter hoc deū facere circulariter ferri aiam: qđ dignius sit ipsi moueri qđ manere: moueri autē sic qđ aliter. Et Quā aut huiusmodi intentio est alteris rōnibus magis ppria hāc

Z.c. 51.

quidem dimittamus nunc.

CQue talis est: Plato loq; de anima vniuersi: et dicit eā moueri circulariter: s; s; opinionē suā: cā qre celū mouet circulariter est immanifesta. i. nō assignat. Si. n. celus mouet circulariter: aut qđ erit pp pncipia nālia: aut pp finē. Si dicat qđ nālī pp pncipia aut erit pp nām aie: aut pp nām corpis celestis: s; nō est pp nām aie: qđ moueri circulariter nō inest aie s; subaz suā: s; per accidēs: qđ (ut dictū est) aia mouet p se: et s; suam subam motu recto: et deinde aspectū rectū reflexit in circulos. Nec ēt pp nām ipsi corpis celestis: qđ corp nō est cā motus aie: s; aia ē magis corpori cā qđ moueat. Si autē dicat qđ pp finē: nō pōt assignari alijs finis determinat. s; s; eū: cū qrit qre sic mouet et nō alio motu: nisi qđ sic deus voluerit eū moueri. S; de pp aliquā cām dignat. est celū potius moueri qđ māere: et moueri sic. i. circulariter qđ alio motu: quā cāz Plato nō assignat. S; qđ hāc assignare ē magis propriū (alijs rōnibus). i. in alio tractatu. i. in li. de celo: iō dimittam ipsas ad p̄s. Et Decimā rōnez ponit cū dicit.

CIllud aut absurdū euenire videt tā huic sentētie: qđ ēt cōpluribus alijs que dicunt de aia. Etenim cōiungūt quidē animā cū corpore: ponuntq; ipsam in eo: et tñ nihil p̄s determinat quā ob cām et quomodo sese hñte corpore. Qđ tñ necessarius ē ēvidetur. Nā ob p̄p̄tate: hoc qđ agit: illō patit: et s; rursus mouet: illō at mouet. Quoz nihil sane qbusuis iter sese cōpetit. At illi dicere qđ qle qđ sit ipsa aia enituntur: de susceptiuo corpore nihil penitus dicunt: atq; determinat: perinde quasi fieri possit: qđ uis aia sine vllō discriminē quoduis corpus ingreditur: ut Pythagoricoz fabule dicūt. Animātis. n. cuiusq; propriam speciem habere formāq; videtur: Peride igit dicūt: atq; si qspia artē fabulē fistulas ingredi dicat. Etenim ars quidem instrumētis: aia vero corpore vtatur oportet.

CIllud aut incōueniēs accidit et huic rationi et pluribus qđ de aia. Copulat enī et ponūt in corpore aiam: nihil determinātes ppter quā cāz et quomodo habēte corpore. Et tñ videt hoc vtiq; necessariū inesse: ppter enim cōitātē hoc quidem agit: hoc autem patitur. et hoc quidem mouet: illud autē mouet. Et horū aut nihil inest adiūcē quibuscūq; Nā aut solū conant dicere quale quid sit aia: de suscepto aut corpore nihil adhuc determinatuz tanq; contingens sit s; Pythagoricas fabulas quālibet aiam qđlibet corpus ingredi. Videt enim vnūquodq; ppriā habere spēm et formā. Simile itaq; aliqđ dicūt sicut si aliquis dicat rectoricā in fistulas ingredi. Oportet enī artē quidē vti organis animam autem corpore.

CQue nō solū ē s; Platonē: s; et s; multos alios: et ducēs ē ad icōueniētia: et ondes eoz potioēs deficiētes: q talis est. Constat qđ iter mouēs et motū ē aliqđ p̄p̄tio: et inter agens et patiens: iter formā et mām. Nō s; n. qđ forma cuius corpis vniens et vnī: neq; oē agēs agit in oē patiens. Neq; qđl; mouēs mouet quodlibz motū: sed oē q sit in

ter ea aliq̄ cōicatio ⁊ pportio ex q̄ B sit aptū natū moue
re. illud vō moueri. Pz aut q̄ illi pbi posuerūt animam
eē in corpore ⁊ mouere corpus: cū g loquant̄ de ipsa na
tura anime. videt̄ etiā necessariū q̄ aliquid dixissent de
natura corporis: ppter quā cām vniat̄ corpori. ⁊ quō se ha
beat corpus ad eā: ⁊ quomō cōparat̄ corpus ad animā.
Nō ergo sufficiēter determinant de aia dū conant̄ dice
re solū quale qd sit aia: ⁊ negligūt ostēdere q̄le quid sit
corpus suscipiēs ipsam. Ex quo conuenit eis illō qd in
fabulis Pythagoricis habet̄: q̄ quelibet aia in quodli
bet corpus igrediat̄: puta si casu cōtingat in corpus ele
phātis intrare aiam musce. Quāuis B nō possit esse: cum
vnūquodq̄ corpori ⁊ maxime aialū habeat pprā for
mā: ⁊ pprā spēs: ⁊ pprū mouēs: ⁊ pprū motū: ⁊ mul
tum differat corpus vermis a corpore canis: ⁊ corpus ele
phātis a corpore culicis. Hoc tamē dicentes. s. q̄ qlibet
aia quodlibet corpus ingredit̄ dicunt simile ac si quis
dicat artē textiūā ingredi in fistulas ⁊ errariā i telariā.
Et tñ si ipsi artibus inesset nā igrediēdi: corpa seu orga
na ex seipsis: nō q̄lz in qd̄lz igredere: s; fistulatiua igre
dere i fistulas nō i lyras: citbaratiua at i citbaras ⁊ nō
i fistulas. Eodē igi modo si aie cūlibet sit corpus vna
queq; aia nō quodlibet corpus ingredit̄: immo ipsa aia
idoneum format sibi corpus ⁊ nō assumit paratū. Sic g
Plato ⁊ alij pbi loquētes tñ de aie nā insufficienter di
xerūt nō determinātes qd sit corp⁹ oueniēs cūlibet aie:
⁊ qualiter ⁊ quale existēs vniatur sibi.

Est aut ⁊ alia quedā opinio de anima tradita: pro
babilis quidē cōpluribus: ⁊ nulla earū inferior que
de ipsa dicunt̄. Reprobata tamen ⁊ hisce rationib⁹
que in cōibus sermonibus sunt.

Alia at̄ qdā opinio tradita ē de aia credibilis
qdē multis: ⁊ neq; vna minor his q̄ dicte sunt:
rōnes aut̄ tāq; directiuas pbes ⁊ i cōi factis rō
nibus. Armoniaz enī quādā dicunt̄. Lec. IX.

Postq̄ pbs reprobanit opinione Platonis: hic
p̄r reprobat quādā aliā opinione pformem
opiniōi Platonis q̄tū ad aliqd. Suerūt. n. qdā
qui dixerūt: q̄ aia erat armonia. Et isti cōcor
dauerūt cū Platone in hoc q̄ Plato dixit q̄
anima erat cōposita ex numeris armonicis: bi vō q̄ erat
armonia. Sed differebāt in B q̄ Plato dixit: q̄ aia erat
armonia numeroz. Di vō dixerūt q̄ armonia tā cōposi
toz q̄ mixtoz vel d̄iorū erat aia. Circa B aut̄ tria facit.
Primo enim ponit opinione istoz ⁊ rōne opinionis. Se
cūdo cū disputat ptra dictā opinione. ibi (Et quidez ar
monia rē.) Tercio ostēdit quō hec opinio est multū p
babilis. ibi (Si vō altez aia est rē.) Circa p̄m duo facit.
Primo. n. ponit dictā opinione de aia dicēs: q̄ quedā opi
nio tradita est ab antiquis de aia que videbat̄ habē re
ctas rōnes: ⁊ nō solum in spālī de aia: s; ēt q̄tū ad id qd
cōe est ad oia pncipia. Et dicit (quātū ad id qd cōe est.)
q̄ antiqui pbi nihil tractauerūt de cā formali: s; tñ de
materiali. Et inter oēs illi qui magis vīsi sunt appropin
quare ad cām formale fuerūt Democritus ⁊ Empedo
cles: qui. s. Empedocles dixit q̄ oia pstant ex sex pnci
pis. quoz quatuor posuit materialia. s. quatuor eleme
ta. ⁊ duo formalia partim actiua: ⁊ partim materialia. s.
amicitiā ⁊ litē. Et dicebāt q̄ hec pncipia materialia ha
bebāt inter se quādā proportionē que resultabat ex eis.
ita q̄ cōueniebāt in aliquo vno: q̄ sine B non possent eē
simul. Et hanc dicebant formā rez ⁊ armoniam quādā
eē. Unde sicut de alijs formis: sic dicebant de anima q̄

erat armonia quedam. C Secundo cum dicit.

Anima enim armoniam quādā inquit esse: armo
nia nāq; temperationem esse: compositionēq; con
trariorum dicunt ⁊ corpus ex cōtrarijs cōpositū eē.

Etenim armonia tēperamētū ⁊ cōpositionē Lec. 55.
eē ptrariorū: ⁊ corpus cōponi ex cōtrarijs.

Ponit rationē h⁹ opinionis dicēs: q̄ armonia est com
plexio ⁊ pportio ⁊ tēperamētū d̄iorū in cōpositis et
mixtis. Et hec pportio que est iter ista ptraria dicit̄ ar
monia ⁊ forma illius cōpositi. Unde cū aia sit quedam
forma dicebāt ipsaz eē armoniā. Dicit̄ at̄ hec opinio fuit
se cuiusdā Dinarchi ⁊ Simiatis ⁊ Empedoclis. C Con
sequenter cum dicit.

Verū enī armonia quidē ratio quedā eoz est q̄
sunt permixta: vel etiam cōpositio. Anima autem
neutrum isto rum esse potest: vt patet.

Et qdē armonia qdā rō cōpositioz ē aut con
positio: aiaz aut̄ neutrū possibile est eē horum.

Disputat h⁹ opinione pdictā. Et circa B duo facit. Prio
enim disputat generaliter ad positionē dictoz p̄horum.
Secō vō in spālī ad ponētē. s. ptra Empe. ibi (Inuestiga
bit aut̄ hoc rē.) Ad positionē aut̄ obicit q̄tuor rōnib⁹.
quaz pma talis est. Cōstat q̄ armonia pprē dicta est cō
sonātia in sonis: s; isti trāsumpserūt istud nomē ad oēm
debitā pportionē. tā in reb⁹ cōpositis ex diuersis ptrib⁹:
q̄ in cōmixtis ex d̄ijs. Secō B g armonia duo pōt dice
re: q̄ vel ipsaz cōponem aut cōmixtionē: vel pportionē
illius cōpositionis seu cōmixtionis. S; cōstat q̄ neutz
istoz est aia: ergo aia non est armonia. Q̄ aut̄ aia non sit
cōpositio siue pportio cōpositiois: p; Isti enī accipiūt
aiam vt substantiā quādā: sed illa duo sunt accidētia: nō
ergo idē sunt. C Secōz rōnem ponit cū dicit.

Preterea armonie non est mouere: anime autem
id omnes maxime tribuunt.

Amplius autem mouere nō est armonie: ani
me autēz attribuūt hoc omnes.

Que talis est. Cōstat q̄ oēs pbi dicūt q̄ aia mouet: sed
armonia nō mouet: imo relinquit ex mouētē: ⁊ sequit̄:
sicut ex motu chordaz qui est p musicā relinquit armo
nia quedā in sono. Et ex applicatione ⁊ cōtemperatione
partiū a cōponētē relinquit pportio quedā in cōposito.
ergo si aia est armonia: ⁊ hec relinquit ex armonigatore
oportet bit ponere aliam animā que armoniget. C Ter
tiam rationem ponit cum dicit.

Accōmodatius aut̄ armonia de sanitate: atq; oī
no de virtutibus corporis: q̄ de anima dici potest.
Atq; manifestissimū id erit profecto: si quispiā ope
rationes atq; affectus anime in aliquā armoniā re
ducere enit̄: accōmodare nāq; perdifficile est.

Cōgruit at̄ magis d̄ sanitate dicere armoniā: Lec. 56.
⁊ oīno de corporeis virtutib⁹ q̄ de aia. Adhāt
festū aut̄ si aliq; rētauerit reddere passiones ⁊
opera aie armonia qdā: difficile enī adaptare.

Que talis est. Pbs dicit in 4^o p̄phico. Quicunq; assi
gnat diffōnē seu nām rei oportet q̄ illa assignatio: si sus
ficiēs est. cōueniat operationibus ⁊ passionibus illi rei.
tūc. n. diffiniē optime qd est res: qm̄ nō solū cognoscim⁹
substantiā ⁊ nām ipsius rei: s; ēt passiones ⁊ accidētia ei⁹.
Si ergo aia est armonia quedā: oportet q̄ per cognitio

Lec. 5.
Lec. 31.

nem armonie deueniamus in cognitionē operationis et accidentiū aīe. Sed hoc est valde difficile: ut puta si velimus operationes aīe in armoniā referre. Cuius enim armonie erit sentire: et cuius amare: aut odire: et intelligē. Sed per cognitionē armonie magis congruit venire in cognitionē accidentiū corporis. ut si velimus cognoscere similitudinē: dicemus quod est cōplexio adequata et cōtemperata humorū et qualitātū in corpore: et sic de alijs corporeis virtutibus: et sic armonia magis esset attribuēda corpori quā anime. ¶ Quartam rationem ponit cum dicit.

¶ Preterea in duo respiciētes: armoniā dicere consueuim⁹: et propriissime quod eorū magnitudinū cōpositiōnē: quā motū huius positionē: cum adeo sunt coniuncte ut nihil eiusdem generis iter se se suscipere possint. Hinc autem et reperiuntur rōnes mixtae. At neutro pfecto modo pstantē est rōni: armoniā aīaz appellare. Atque primum corporis cōpositio facilis ē admodū inquisitionis. Cōplures namque cōpositiones sunt: ut p. et varie primum. Cui⁹ igitur aut quo nam pacto: intellectū aut et sensitiuū: aut appetitiuū cōpositionē eē putare oportet? Sicut absurdū est sane: mixtiōis quoque rōnē aīaz eē putare. Nō enim elementorū mixtiō rōnē huius eandē in carne et ossē ceterisque corporis partibus. Fient igitur ut complures habeat aīas per totūque corpus: si partes quodē vniuersē corporis ex elementis constet pmixtis: rō vō mixtiōis armonia sit (ut inquit) aīaz.

2.c.57. ¶ Amplius autem dicimus armoniā in duo respiciētes: maxime quodē propria magnitudinū in huiusmodi motū et positionē et cōpositionē ipsorū: cū sic congruat ut nullus cōgeneus ptermittatur. Hinc autem et eorū quā cōmiserunt rōnē. Neutro quodē igitur modo rōnabile. Cōpositio autem primum corporis multum inuestigabilis est. Adulter. n. cōpositiones prius et multipliciter sunt. Cui⁹ igitur et quo modo congruit accipere intellectum cōpositionē eē: aut et sensitiuū et appetitiuū. Sicut autem et inconueniēs et rōnē mixtionis eē aīam.

2.c.58. ¶ Nō enim eandē huius rōnes cōmixtiō elementorū secundum quā caro et secundum quā os: accidet igitur multas aīas habere. Et secundum os corpus: si quodē oīa ex elementis cōmixtis sunt: cōmixtiōis autem rō armonia aīa.

¶ Que talis ē. Armonia inuenit aliquā in cōpositis et huiusmodi cōpōnē et motū. quā quā hec sic iuncte simul ponuntur et ordinantur. (ut nullū cōgeneū). i. ut nullus defectus eiusdem generis ibi sit: tunc ille ptes dicuntur huius armonizate: et cōpositio ipsarū vocatur armonia: sicut ligna et lapides et alia corpora naturalia. Sic et et chorde quā huius ordinare sunt et fistule: ut exinde psonātia sonorū resultat: dicuntur huius armonizate: et huius psonātia dicitur armonia: et hoc modo. proprie dicitur armonia. Aliquā inuenit in corporibus mixtis ex duobus. Quā. n. aliquā tria sunt cōplexa et cōmixta in aliquā: ita ut nulla repugnātia seu excessus alicui⁹ triū sit ibi: ut puta calidū: aut frigidū: aut humidū: aut siccū: tūc illa dicuntur huius armonizata: et huius rō. i. pportio dicitur armonia. Si ergo aīa est armonia: secundum aliquē istorū modorū diceret: sed constat quod neutro istorū modorū rationabile est aīaz dici armoniā. ergo male dicunt animā armoniā esse. Et quod neutro istorū modorū anima dicatur armonia p. Nō. n. aīa pot

dici armonia: quod inuenit in rebus cōpositis: et habentibus cōpositionē: quod p. Nā ordo partium cōpositarū in corpore est valde manifestus: facile enim est scire ordinē ossium ad ossa: et neruorū ad neruos: et eandē rōnem. i. pportionē ad ossa. Sed rō ordinis partium anime est nobis immanifesta. Nō enim per hoc possumus scire ordinē qui est iter intellectū et sensum et appetitū et huius. ¶ Nec etiā potest dici armonia secundum pportionē corporis cōmixtorum et contrariis. Et hoc duplici rōne. Una ratio est quod diuersa pportio inuenitur in diuersis partibus corporis. namque cōmixtiō elementorū nō huius eandē rōnem. i. pportionē secundum quā est caro: et secundum quā est os: g in diuersis partibus erunt diuersae anime secundum diuersas pportionē et multiplicationē partium animalis. Alia rō est: quod oīa corpora sunt cōmixta ex elementis et contrariis: si ergo pportio cōmixtionis in quolibet corpore est armonia et armonia ē anima: ergo in quolibet corpore erit anima: quod est inconueniens. Et sic p. quod inconuenienter dicunt animam esse armoniam. ¶ Consequenter cum dicit.

¶ Id etiam quispiam et ab Empedocle non insuria petet. Unamquāque namque partium aliqua ratione dicit esse cōfectam. Atrum igitur ipsa ratio sit anima: an potius sit aliquid aliud anima: et ipsis membris adueniat.

2.c.59. ¶ Inuestigabit autem hoc utriusque aliquis ab Emp. Atrum quodque enim horum rōnē quadā dicit esse. Atrum igitur hec ratio anima est: aut magis alterum aliquod eorū sit in partibus.

¶ Disputat et Emp. Et ponit et eū tres rōnes quas nō deducit. Quarū prima talis est. Ipsi ponunt quolibet corpus cōsistere. (rōne). i. pportio quadā quā dicitur armonia: et hāc dicit animā. quero g vtrū aīa sit ipsa ratio. i. pportio cōmixtionis: aut aliquid aliud a pportione. Si tu dicis quod est ipsa pportio: tūc cū in vno corpore sunt diuersae pportiones secundum diuersas ptes: sequuntur duo inconuenientia. i. quod multe aīe sint in vno corpore secundum diuersas ptes: et quod in quolibet mixto sit aīa. Si dicas quod est aliud quā pportio: tūc cū pportio sit armonia: anima nō erit armonia. ¶ Secundam rōnem ponit cum dicit.

¶ Preterea vtrū cuiusvis mixtionis sine vllō discrimine causa sit ipsa concordia: an eius que ratione cōfiscitur.

¶ Amplius autem vtrum concordia cuiuslibet mixtionis causa: aut eius quā secundum rōnem.

¶ Que talis est: Empedocle ponebat quod amicitia esset causa aggregationis in rebus: et his cā disaggregationis: sed in aggregatione sit aliqua pportio. pro ergo vtrū amicitia sit causa cuiuslibet aggregationis: aut tūc cōgregationis armonizate. Si tu dicas quod amicitia est causa cuiuslibet aggregationis: tūc oportebit ponere aliquid aliud ab amicitia: quod causet huiusmodi pportiones et armoniam in aggregationibus armonizatis: vel erit dicere quod huiusmodi armonizatio est a casu. Si tu dicas quod est causa solum congregationis armonizate: tūc amicitia non erit causa omnis congregationis. quod est contra eum. ¶ Tertiā rationem ponit cum dicit.

¶ Et hec vtrum sit ipsa anima: an aliquid diuersum a rōne. Nec igitur tales dubitationes habere videntur.

¶ Et hoc vtrum ratio est: aut alterum aliquid preter rationem. Hec quidem igitur habet huiusmodi dubitationes.

¶ Que

Que talis est. Emped. dicit qd amicitia est que facit cōgregationē in rebus. qro qd vtrū amicitia sit idēz cū ipsa cōgregatione armonizata: aut nō. Si dicat qd est idē: tūc cū nūl sit cā sūtiplius amicitia nō erit cā illius cōgregationis: sic Empe. dicebat. Si vō dicat qd nō est idē. 3. Cōgregatio armonizata nūl aliū est qd pueniētia qdā: amicitia vō videt esse quedā cōueniētia: ergo est idem: et sic idē qd prius. **C**onsequenter cum dicit.

Verū si anima diuersum a mixtione sit vti dixim⁹: cur vna cum ratione carnis: et ceterarū etiā aialium partium tollitur. Insuper si non vnaqueqz partium animaz habeat: si non sit anima ratio mixtionis: qd est quod decedente corrumpitur anima.

Si vō alterū est a mixtione aia: quid igit carni esse intermittitur et alijs partibus aialis. Adhuc aut siquidē nō vnaqueqz partiuz hēt aiaz: si nō est anima ratio cōpositionis: quid est propter qd corpus corrumpitur anima deficiēte.

Quidit quo bec opio est multū pbabilis: dicēs: qd ideo videt bec opio pbabilis: qd posito vno poniē aliud: et re moto vno remouet aliter. Nā recedēte ab aliquo corpe armonia recedit aia et pmanēte armonia permanet aia. Sed hoc nō sequit: qd pportio huius nō est forma sicut ipsi credebāt: 3 est dispositio mae ad formā. Et sic si accipiat pportio armonizate cōpōnis pro dispōne bñ segtur qd manēte dispōne mae ad formā manet foia: et destructa dispōne remouet foia. Nō tñ qd armonia sit forma: sed dispositio mae ad formā. **S**cdo cū dicit.

Ex his igit que dicta sunt patet: aiaz nec armonia esse posse: nec orbe versari. Per accidēs tamē vt diximus moueri potest: et seipsam mouere. Mouetur nāqz corpus in quo est. Mouetur autē vt patet ab anima: alio vō modo fieri nequit: vt ipsa moueatur motu ad locum accommodato.

Quid igit nō armoniaz: possibile est esse aiaz: neqz circulariter moueri: manifestū ex dictis. Scdm accidēs autē moueri est et mouere seipsam vt moueri quidē in quo est: hoc aut moueri ab aia. Aliter autē nō est possibile moueri fm locum ipsam.

Concludit et epilogat qd aia nō mouet circū: sic Plato dixit. Nec est armonia: sic Emped. asseruit. Mouet aut fm accēs sic diximus supra: et mouet seipsam. Et qd mouetur fm accēs p3: qd mouet iquātū mouet corpus in quo est: corpus aut mouet ab aia. Alio mō nō est moueri ipsam fm locū nisi per accidēs.

At eni rectius de hac ipsa quispiam ad talia respiciēs dubitabit: putabitqz ipaz moueri. Dolere nāqz dicimus aiaz: gaudere: considerare: timere: insup irasci: sentire: rōcinari: que quidē oia motus esse videtur. Quapropter ipsaz quispiā existimabit moueri.

Rationabilis autēz dubitabit vtiqz aliquis de ipsa tanqz que mouet in huiusmodi cōsiderans. Dicimus eni aiam trīstari: gaudere: considerare: timere. Amplius aut irasci: et sentire: et intelligere. Hec aut oia motus esse vident: vñ opinabit aliquis ipsam moueri. **Lec. X.**

Philosophus posuit rationes illorum qui dixerunt animā moueri ex eo qd ipsa mouet corpus: et disputauit cōtra eos. Dic consequenter vult ostendere qd euidentior ratio qd anima moueatur potest sumi ex ipsis operationibus anime. Et circa hoc duo facit. Primo enim mouet dubitationē illorū qui dixerunt aiaz moueri ex operationibus anime. scdo vō soluit dubitationē huius quantū ad propositum pertinet. ibi. (Hoc autē non est necesse rē.) Dicit ergo primo qd 3 predicti pbi dubitauerint vtrum anima moueret ex eo qd mouet corpus: tamē (rationabilis). i. pbabilis dubitabit aliquis de anima qd mouetur (cōsiderans in huius) que dicent. i. in operationibus anime. Ex his enim poterit pbabilis ostēdi qd anima mouetur. (Nos enim dicimus aiam trīstari: gaudere: considerare. id est audere (et timere). Ampli⁹ autē dicim⁹ ipsaz irasci: sentire: et intelligere. Cum ergo bec oia sint operationes aie: et sint motus qdā: videt qd anima moueatur. Hec autē dubitatio videt magis pbabilis qd superior. Nam illa cōsiderat motum aie ex motu corporis. dicebat enim qd nūl mouet: nisi moueat. Unde cū anima moueat corpus: manifestū est qd ipsa mouet. Hec vō opinio considerat motus ipsius anime ex proprijs operationibus anime. **C**onsequenter cum dicit.

Verū id nō necessariū est. Nā et si qd maxime dolere vel gaudere: vel ratiocinari motus sunt: vel potius moueri: tamen ipsum moueri ab aia est. Irasci nāqz: aut timere est hoc modo moueri cor. Ratiocinari autē: aut tale forsitan est: aut etiam aliud.

Hoc autē nō est necesse. Si enim et qd maxime gaudere aut dolere aut intelligere motus sūt et vnumquodqz moueri aliquid. Moueri autē est ab anima: vt irasci aut timere in eo qd corp⁹ quodāmodo mouetur. Intelligere autē huiusmodi forsitan alterum aliquid.

Soluit dubitationem. Circa qd sciendū est qd quando Aristo. inquit veritatez aliquā soluendo et obviando: aliquando obicit et soluit post determinatam veritatez: et tunc obicit et soluit fm suam opionez. aliquādo vō an determinatā veritatez: et tunc obicit et soluit supponēdo opinionē aliorum: et nō fm suam opionez et veritatez quā ipse opinatur. Et huius exempluz habemus in 3^o phisicorū. vbi pbs disputat cōtra ponentes infinitū. et vritur cōtra eos multis rationibus: que fm se sunt falsae: 3 fm illos reputent ver: puta qd omne corpus habet leuitatem et grauitatez. Cuius ratio est: quia hoc: scilicet vtrum omne corpus habeat leuitatez et grauitatē nōdū determinauerat: qd postea determinauit i libro de celo. et ideo reiterauit ibi questionē de infinito. Tunc aut modum obviandi et soluendi seruat hic Aristo. vnde et procedit contra eos supponendo illorū opinionē. Illi enim et maxime platonici opinati sunt qd trīstari: gaudere: irasci: sentire: et intelligere: et huiusmodi que dicta sunt: sint motus anime. Et qd quodlibet illorū etiam intelligere fiat per organum determinatum: et quantū ad hoc nō sit differentia inter sensitiuā et intellectiua: et qd omnis anima non solum intellectiua sit incorruptibilis. Aristo. vō omnia ista concedit. Ipse eni supponit qd huius operationes fiant per determinata organa: etiam intelligere. Et qd omnis aia sit incorruptibilis. Hoc tñ negat. 3 qd huius operationes. i. sentire gaudere et huius sit motus anime: sed motus cōiuncti: et quantū ad hoc disputat 3 eos. Et

Lec. 8.

Lib. 1.
lec. 5.
t. c. 18.
lec. 9.

circa hoc duo facit. Primo enī ostēdit qd huius operationes nō sūt motus aīe. Scđo vō pbat hoc quodā medio. ibi (Intellectus autē rē.) Dicit g qd isti dicūt duo. Et p̄io qd gaudere et tristari et huius sunt motus. Scđo qd bec attribunt aīe. s. irasci: gaudere: sentire: et huius: et sic videtur qd aīa moueat. Sed hoc est non necesse: imo vtrūqz istoz est falsum. s. qd neqz huius operationes sunt motus et neqz attribunt aīe. s. qd irasci: gaudere: sentire: et huius. Sed dato qd sint motus: et loquamur de eis s. qd sūt motus: nihilominus tamē falsum est qd attribuant anime. et per cōsequēs qd s. huius operationes moueat. Qd sic patet. Cōstat enī qd si huius operationes sunt motus et attribuant aīe qd nō attribunt sibi nisi s. huius aliquas determinatas partes corporis: sicut sentire non attribuit aīe nisi in aliqua parte corporis: vt in oculo sensus qui est p̄ visum: et irasci in corde: et sic de alijs. Similr manifeste apparet qd nō sunt aīe tñ motus: sed cōiuncti. Sunt tñ ab aīa. v. p̄ta in hoc qd est irasci. Anima enī iudicat ali quid esse dignū ira: cor autē aīalis ex hoc mouet: et feruet circa ipsum sanguis. Sic autē se hēt ad timores. Nā aliq̄ particula corporis cōtrahit ad terribile et alterat: et sicut de alijs. Et sic anima non mouet: sed est moueri ab ea in eo qd aliquid vt cor quodā modo mouetur. Et quia ipse determinabit inferius qd intelligere est quedā operatio anime in qua nō cōmunicat cū corpore et nō est cōiuncti. Ideo dicit qd intelligere forsitan est aliquid alterum ab operationibus cōiuncti. Et dicit forsitan: qd non loquitur diffiniendo: sed supponendo. Quia vō dicit qd huius motus nō sunt aīe: sed cōiuncti: sunt tñ ab aīa. Itē cū dicit.

C Atqz quedā istoz fiunt: cum aliqua latione mouetur: quedā cū aliqua alterant. Que nā vō sint illa et quo modo fiant: alia ratio est. Dicere autē aīam irasci: vel timere: simile atqz si quispiā aīam: texere dicat: vel edificare. Nā melius est fortasse dicere non aīam: sed boiem aīa misereri: vel discere: vel rationari. Idqz nō quia motus in illa sit: sed quia non nūqz quidem vsqz ad illam: non nūqz vō ab illa: veluti sensus quidez ex hisce: recordatio autē ab illa ad eos motus vlt stat qd sint in ipsoz sensuuz instris.

L. c. 64. **C** Horum autem accidunt alia quidem s. huius loci mutationē quorundam modorum: alia vō s. huius alterationē. Qualia autē et quomodo: alterius rationis est. Dicere autē irasci aīam simile est: et si aliquis dicat eam texere vel edificare: melius enim fortassis est nō dicere aīam misereri aut addiscere aut intelligere: sed boiem aīa. Hec autem nō tanqz motu in illa existente: sed aliq̄ quidē vsqz ad illā. aliq̄ qdē ab illa. Ut sensus quidez ab his: reminiscētia vō ab illa. Ad motus quidez sunt in sensibilibus organis aut quietes.

C Vult ostēdere qd huius motus corporis sunt ab aīa s. huius duas spēs motus. Una est s. huius loci mutationē. Sicut p̄ in ira: motus qbusdā particulis ipsius corporis. s. moto corde. Et ira enī sanguis exit ad partes exteriores: motus a feruore cordis. Alia vō est s. huius alterationes: sicut patet in timore. Nam cor ad terribile cōtrahitur et in frigidat et alterat homo et pallefcit. Quales autē passiones sunt: et quō moueant: alterius rationis est dicere. Sic igit p̄ qd huius motus nō sunt aīe: sed corporis ab aīa. vt dictū est. Sicut ergo aīa hēt operationes corporales: et huius non

sunt aīe: sed corporis: seu cōiuncti ita et huius operationes. s. sentire et gaudere: et huius nō debēt referri ad aīam: s. ad cōiunctū. Nā si aliquis dicat aīam irasci: et s. huius operationes moueri: s. sic est ac si dicat ipsam animam texere vel edificare: aut citbarigare. Nam et aīa est causa horuz motuū. Huius enī edificatiuus et textuus: et citbarigadi est in ipsa anima: et huius ab aīa sunt. Sed sicut melius est dicere qd edificator edificat: nō ars: s. edificator edificet per edificatiuā artē: sic fortassis meli⁹ est dicere qd anima nō miseret neqz addiscit neqz intelligit: s. homo per aīam. Dicit (Fortassis intelligere) qd loquitur supponēdo: vt dictū est. Quia vō p̄ h qd dicit. (q nō mouet aīa.) sed homo per aīam posset intelligi qd motus existeret in aīa sicut in subiecto: ideo remouet hoc dicēs: qd cū dicit boies moueri ab aīa: nō sic dico qd motus in illa. s. in aīa existat: sed quasi ab illa. Cū enī dico hoc mouet per hoc istud pōt duplr intelligi: vel qd aliq̄ ipsa res qua aliqd mouet motu sustinet. Ut cū dico boies moueri pede: qd ipse pes mouet. Vel qd ipsa aliq̄ res nō sustinet motu: sed ipellit aliqd ad motu: et hoc modo hō dicit moueri p̄ aīam. Et in hoc est duplex motus: qd aliq̄ aīa est vt terminus motus q̄. s. motus est ad illā. s. ad aīam: sicut in apprehensione sensibiliū. Nā q̄ aīa apprehēdit exteriora sensibilia: tūc virtus sensitua que est in organo nutrit et mouet ad remittendū et reducendū spēs et intētiōes rerū sensibiliū vsqz ad illā. s. ad aīam. Aliq̄ vō aīa est vt p̄m motus: q̄. s. motus operatiōis initiatus est ab illa. s. ab aīa vt est in reminiscētia: a qua intētiōes et phantasmata rerū occultata et recōdita educunt ad intelligēdū res sensibiles. Siue autē mor⁹ aut getes dicat aliq̄ phantasmata huius sint derelicta interioris: nō refert quantum ad presentē mām. Patet igit qd huius motus nō attribunt aīe: sed sunt cōiuncti: ab ipsa aīa tñ: et nō sicut motus exīte in ipsa aīa. **C** Notādū tñ qd bec solo p̄dicte dubitationis nō est diffictiua et diffinitua veritatis: s. obuiatiua. Sciendū enī qd motus attribunt operationibus anime a diuersis diuersimode. Nā tripliciter inuenitur motus in operationibus anime. In quibusdā enim inuenitur motus p̄prie: in quibusdā minus p̄prie: in quibusdā vō minime p̄prie. Proprie enī inuenit motus in operationibus aīe vegetabilis et in appetitu sensitui. In operatione ne quidē aīe vegetabilis est p̄prie motus q̄ mouet: vel inesse nāe per nutrimentū: et hic est motus augmētī: et s. hoc aīa vegetabilis se hēt vt agēs: corpus vō vt patiens. In appetitu vō sensitui p̄prie inuenit motus et s. huius alterationē: et s. huius motu locale. Nā ad appetitū alicuius rei: homo statim mouet et alterat. Vel ad iras sicut in appetitu vindicte. Vel ad gaudiū sicut in appetitu delectabilis. Itē ex hoc mouet etiam sanguis qui est circa cor ad partes exteriores: et etiā homo de loco ad locū ad consequendū id qd appetit. Minus vō p̄prie inuenit motus in operationibus aīe sensitui. In his enī non est motus s. huius esse nature: sed solū s. huius esse spūale: sicut patet in visu cui⁹ operatio non est ad esse nāle: sed spūale: qd est p̄ species sensibiles s. huius esse spūale receptas in oculo. Sed tamē huius aliqd de mutabilitate inquātū. s. subiectū virtutis visive est corpus. Et s. hoc huius rōne motus: s. minus p̄prie. Nō enī dicitur motus in operationibus p̄prie: nisi cū operatio illa est ad esse nature. Minus autē de proprietate motus et nihil nisi metaphoricē inuenitur in intellectu. Nam in operatione intellectus non est mutatio s. huius esse nature: sicut est in vegetabilis: nec subiectū spirituale quod imutetur: sicut est in sensibili. Sed est ibi ipsa operatio: que quodammodo dicitur motus inquantū de intelligēte in potētia fit intelligēs in actu. Difert tñ

fert tñ a motu eius operatio: ga ei⁹ opatio est actus pfe-
ctus: motus vō est actus imperfecti. Et ideo p3 quō ope-
rationes aie vegetabilis et sensitivae non sunt motus aie:
sed cōiuncti. Operationes autē intellectus nō dicuntur mo-
tus nisi metaphorice: et sunt solū aie intellectivae absq3 ali-
quo determinato organo. Cōsciendū etiā q3 sicut in sen-
su inveniūt vis appetitivā et apprehensivā. ita et in intelle-
ctu inveniūt vis appetitivā et apprehensivā. Et ideo hec:
amor: odium: gaudium: et huiusmodi possunt intelligi et
putari in appetitu sensitivo: et sic habēt motū corpora-
lem coniunctum: et prout sunt in intellectu et voluntate
tñ absq3 omni affectione sensitivā: et sic non possunt vi-
ci motus: ga non habēt motū corporale coniunctum. Et
inveniunt etiam in substantiis separatis sū q3 in seque-
ntibus melius patebit. Cōsequēter cum dicit.

Intellectus autē advenire videt: et substantia quedā
esse ac nō corrūpi. Nā ab ea maxime que in senectute
fit offuscatione corrūperet. Nunc autē perinde
fit atq3 in sensum instrumentis. Etenim si senex tales
acceperit oculos: videret sicut et iuuenis. Quare se-
nectus nō quia aia quicquā esse passa: sed quia id in
quo est aliquid passum est: quēadmodū in ebrietati-
bus et in morbis fieri solet. Et ipsum igitur intelligere
ac cōtemplari marcescit: ga aliud quoddā intus cor-
rumpit: ipsum autē passione vacat: ratiocinari vō: et
amare: aut odire non sunt illi⁹ affectus: sed huiusce
q3 habet illud: ea rōne qua illū habet. Quapropter
et hoc corrupto: nec recordatur: nec amat. Nō enim
illius erat: sed ipsius cōmunis: q3 quidē perit. In-
tellectus autē divinus quid est fortasse: passionēq3 va-
cat. Esse igitur impossibile moveri aiam: perspicuū tā
ex dictis enasit: quod si omnino non motu cietur: pa-
tet nec a seipsa motu cieri.

Intellectus autē videtur in fieri substantia que-
dam existēs et nō corrūpi. Maxime autē corrū-
peretur utiq3 ab ea que est in senio debilitate.
Nunc autē forte quēadmodū in sensitivis acci-
dit. Si enim accipiat senior oculū iuuenis: vi-
debit sicut et iuuenis: quare senia nō est in susti-
nendo aliquid animā: sed in quo: sicut in ebrie-
tatibus et infirmitatibus. Intelligere igitur et cō-
siderare marcescunt alio quodā interius corru-
pto: ipsuz autē passibile est. Cōtelligere autē
et amare et odire non sunt illius passionēs: sed
huius habētis illud: sū q3 illud habet. Quare
et hoc corrupto nō reminiscit: neq3 amat. Non
enim illius erant sed cōis: q3 quidē destructus
est. Intellectus autē fortassis divinus aliquid et
impassibile est. Q3 qdē igitur non posse moveri
aiam: manifestū ex his. Si autē penitus nō mo-
uet: manifestū: quoniam neq3 a seipsa.

Ult pbar ea que ostēdit. s. q3 huius operationes etiā si
sint motus sicut ipsi dicebāt nō attribuunt aie: s3 corpo-
ri et cōiuncto. Et hoc pbat p quādā opionē illoz que erat
famola tpe suo. s. q3 ois aia est incorruptibilis: et hoc sū
eos erat de intellectu et de ois aia. Dicit g3 q3 videt pdictis
phis q3 itell⁹ sit qdā subā q3 est in fieri et nōdū cōpleta: et

q3 nō corrūpit. Cuius rō est: ga nōs videmus q3 oēs debi-
litationes que fiūt circa intellectū et sensum: nō attingūt
ad ipsas aias sū sed: pueniunt ex debilitate organi.
Unde videt q3 intellectus et ois aia sit incorruptibilis: et q3
debilitatio in eius operationibus nō sit ex eo q3 ipsa cor-
rumpat: s3 ex eo q3 debilitant organa. Si enī corrūpere-
tur aia: maxie corrūperet a debilitate q3 est in senectute:
sic accidit i organo sensitivo que debilitant ex senectu-
te: tñ aia nō debilitat ex hoc: ga si senex accipiat oculos
iuuenis: videbit ut iuuenis. Quare senex debilitat: nō
qdē q3 ipsa aia patiat seu vītus sensitivā: sed id i quo est.
Sicut in egritudinib⁹ et in ebrietatibus nō debilitat seu
alterat aia: sed corpus. Sic ergo (intelligere). I. simplex
apprehensio (et cōsiderare). idest operatio intellectus que
est in cōponēdo et diuidēdo: marcescit: nō qdē q3 itelle-
ctus corrūpat et patiat: sed corrupto quodā alio iterius:
idest corrupto aliquo q3 est organū itellec⁹. Ipsuz autē
intelligere est passibile. Hoc autē dicit Aristot. nō q3 sit hu-
ius opionis: q3 credat intellectū habere determinatū orga-
nū corporale: sed sicut dictū est ipse hoc loquitur supponē-
do opiones illoz phoz: qui sicut dictum est: erat huius
opionis: q3 oēs operationes aie: et etiā ipse intellectus habe-
ret organa determinata. Et id sū hoc assignat qre itelli-
gere marcescat: quia huiusmodi operationes q3 sunt itelli-
gere: amare: et odire: nō sunt passionēs (illius). s. aie: sup-
ponēdo loquit. (Sed huius habētis). s. iuncti seu orga-
ni corporalis. Organi dico habētis: illud. s. intelligere et
huius (Secūm q3 illud habet). Unde (corrupto hoc). s. de
terminato organo: huius operationis que est amare seu itel-
ligere: nō rememorat neq3 amat. s. aia. Cui⁹ rō est: ga h3
passiones nō erāt aie tñ (s3 cōis). s. cōiuncti: q3 est iam
destructū et corruptū. Si g3 oēs h3 mot⁹ et opatiōes debi-
litant: nō pp aiaz: sed pp debilitatē corporis seu organi: ut
dictū est. Manifestū est q3 nō sunt aie tñ: sed cōiuncti. et
p his q3 aia nō mouet: sed cōiunctus s3 aia. Cui⁹ vō
h3 locut⁹ est hic de intellectu supponēdo opiones alioz:
sicut iā p3: ne credat q3 ipse opinet intellectū sic eē ut sup-
posuit: id remouet h3 dicēs: q3 (fortassis itellec⁹ est ali-
qd divini et impassibile). I. aliqd altius et aliq3 maior po⁹ et
p his opatio ipsi⁹ aie q3 dicat hic. Dicit at (fortassis) q3
nōdū hoc determinauerat: s3 postea hoc in 3^o ostēdit. Cui⁹
p3 supponēdo loquit. Cōsequēter cōcludit ex oib⁹
dicēs: q3 manifestū est ex oib⁹ his que dicta sunt: q3 non
est posse aiaz moveri. S3 et si nō mouet aliq3 mō: manife-
stū est q3 nō mouet a seipsa h3 motib⁹: sic isti ponebāt.

At qui numerū aiam esse dicere seipsuz motu cien-
tem: multo longius q3 ea que dicta sunt a ratione di-
stare videt. Nā ijs qui id asserunt: ea primū impossi-
bilia que emergunt ex motu: deinde propria quedā
ex eo quia dicūt ipsam numerū esse eueniunt. Quo-
nāq3 modo vnitatē moveri intelligere op3: et a quo
et quonā pacto. Cui⁹ ipartibilis sit: et nullā habeat dif-
ferentiā: si enī motiva sit atq3 mobilis: diuersa eē op3.
Cui⁹ vltū autē his que dicta sūt irrationabilius dicere aiam esse numerū seipsum mouentem.
Insunt enī his impossibilia. Prōpria autē ex eo q3 dicunt
ipsam esse numerū. Quomodo enī op3 intelli-
gere vnitatem motā: et a quo: et quomodo im-
partibilem et indifferentem existentē. Sināq3
est mota et mobilis: differre oportet. Lec. XI.

Opio re
nocralis.



Postquam philosophus improbat opinionem illorum quod dixerunt simpliciter animam moueri. Dicit dominus arguit contra opinionem Xenocratis: qui supra motum addidit aliquid aliud. scilicet quod anima esset numerus mouens seipsum. Et hec opinio est multum irrationabilior

opinionibus aliorum philosophorum que dicte sunt. Nam his qui dicunt animam esse numerum mouentem seipsum: multa impossibilia insunt. Et primum quod ea que accidunt (eo quod est moueri). scilicet ex motu: que etiam accidunt omnibus dicentibus animam moueri. Accidunt etiam sic dicentibus: et inconuenientia propria ex hoc. scilicet quod dicunt animas esse numerum. Et propter hoc philosophus improbat definitionem hanc Xenocratis de anima: et non tamen est disputans ad nomen: sed ad ipsam intentionem diffinitionis. Circa hoc autem duo facit. Primum ostendit hanc diffinitionem esse inconuenientem quantum ad ipsam animam vel substantiam anime. Secundo vero quantum ad eius accidentia. ibi (Completibus igitur in unum etc.). Circa primum duo facit. Primum enim destruit diffinitionem predictam de anima per rationes. Secundo vero ostendit quod ad hanc diffinitionem sequentia inconuenientia que sequuntur ad opiniones aliorum philosophorum. ibi (Accidit autem sic diximus etc.). Quod autem predicta diffinitio sit inconueniens probat sex rationibus. Quarum prima talis est. Tu dicis animam esse numerum mouentem seipsum: numerus autem constat ex unitatibus. ergo dicis animas esse unitates. Si tu dicis animam esse numerum mouentem seipsum: ergo et animam unitates mouentes seipsas: sed omne mouens seipsum habet duas partes: ut probat in 8^o philosophi. quarum una est mouens et alia mota. ergo oportebit dicere quod unitas seu punctum diuidatur in duas partes. quarum una sit mouens: et altera mota. Hoc autem est impossibile. ergo impossibile est quod anima sit numerus mouens seipsum. Quod autem sit impossibile unitatem habere unam partem mouentem: et aliam motam probat: quia nullo modo illud quod est omnino impartibile et indifferens potest intelligi quod moueat per se: ita quod habeat partem mouentem unam: et aliam motam. Nam in nullo potest hec duo. scilicet vis motiua vel mota: et mobilis vel mota esse nisi differant. cum ergo unitas sit impartibilis et indifferens: non potest habere presens hanc: et sic nec moueri: ergo anima non est numerus mouens seipsum. (Secundam rationem ponit cum dicit.

Sec. 10.
lex. c. 40.
7. 42.

Preterea cum linea quidem motione superficie facere dicat: punctum autem lineam: unitatem etiam motus erunt continuo linee. Punctum enim unitas est positione habens: atque numerus alie iam alicubi est: positionemque habet.

7. 68. Amplius quam dicunt linea motam planum facere: punctum autem lineam: et unitatum motus linee erunt. Punctum autem unitas est positione habens. Numerus autem anime iam alicubi est: et positionem habet.

Que talis est. Tu dicis animas esse numerum. ergo et unitates ut dictum est. Inter unitatem autem et punctum nulla differentia est: nisi quod punctus habet positionem. est enim punctum unitas positionem habens. Sed si anima est numerus oportet quod alicubi sit habens numerum anime: et positionem habens. ergo anima erit unitates positionem habens. Quis autem sunt puncta. ergo anima erit puncta. Sed secundum quod dicunt platonici: motus puncti facit lineam. linea autem mota facit superficiem: superficies vero corpus: sed est anima numerus mouens seipsum. ergo eodem modo et unitas: et punctus sequens est punctum mouens seipsum: punctum autem motum non facit nisi lineam. ergo motus anime non facit nisi lineam. Et sic anima motu suo non causat vitam: sed lineam: quod est falsum. Non est igitur anima numerus mouens seipsum. (Tertiam rationem ponit cum dicit.

Preterea si quis a numero numerum vel unitatem abstulerit: alius relinquitur numerus. Atque plante: multi atque animalia viuunt diuisa: et eadem animas specie videntur habere. Amplius autem a numero si auferat aliquod nu-

merus aut unitatem: relinquitur alius numerus. Plante autem et animalia multa diuisa viuunt et videntur eandem habere animam specie.

Que talis est. Si anima est numerus ut tu dicis: oportet quod consequatur passionem et nam numerus: sed constat quod si aliquid auferat a numero unitatem aliquam seu addat: mutat speciem. Nam si huic numero. scilicet tria addas unitatem mutat speciem. Alia enim species est huius numeri quatuor: et alia eius quod est tria. Si vero ab eodem auferas unitatem efficitur duo et mutat similitudinem speciem. Constat autem quod animalia sumunt speciem ab anima: cum unumquodque consequatur per formam speciem suam. ergo si anima est numerus ex subtractione vel additione alicuius ab anima: relinquitur alia anima specie: et hoc est falsum. Videmus enim in definitionibus plantarum et animalium anulozorum quod diuisa seu de cisa viuunt: et eandem speciem habent. Non ergo anima est numerus mouens seipsum. (Quartam rationem ponit cum dicit.

At qui nihil referre videbitur unitates dicant: animalia corpuscula parua. Etenim si puncta fiant ex Democriti pilulis: non maneat quantitas: erit in ipsis aliud quidem quod mouet: aliud autem quod mouetur: sicut in magnitudine. Non enim quia magnitudine differunt aut paruitate id quod dictum est accidit: sed quia subest quantitate. Quocirca necesse est aliquid esse: quod ipsas unitates mouebit. Quod si id quod in animali mouet: anima est: et id quod in numero est anima mouet: quare anima non est id quod mouet: atque mouetur: sed id quod mouet dumtaxat.

Videbitur autem utique nihil differre dicere unitates aut corpora parua. Et namque ex Democriti spheris si fiant puncta: solum autem maneat quantitas erit aliquid in ipso. Hoc quidem mouens. Illud autem quod mouetur: sicut in magnitudine. Non enim propter hoc quod est magnitudine differre aut paruitate accidit quod dictum est: sed quia quantum. Unde necesse est aliquid esse motum unitatum. Si autem in animali quod mouens anima et in numero quare non mouens et quod mouetur est anima: sed mouens solum.

Que talis est. Tu dicis animam esse numerum: et sicut dictum est sequitur quod anima sit unitates positionem habentes: et per consequens quod sit puncta. secundum hoc autem. si recte consideremus videbitur utique quod nihil differt dicere quod anima sit corpora parua et indiuisibilia: sicut dixit Democritus: aut dicere quod sit unitates positionem habentes. Unus enim positionem habens quantitas est et indiuisibilis. Ex hoc ergo sic arguo. Anima secundum positionem tuam est numerus mouens seipsum: et per consequens unitates et puncta mouentia seipsa. ponamus autem quod corpora indiuisibilia que posuit Democritus sint puncta: quia non differt sicut dictum est: et sit quanta quod necesse est: quia proprie non mouetur nisi quantum. Quis modi autem puncta mouent seipsa: quia anima est numerus seipsum mouens. Sed in mouente seipso: sicut dictum est duo sunt. ergo erit in ipso puncto unum quod est mouens: et aliud quod est motum. Nec est curandum utrum sint magna seu parua: dummodo sint quanta: quia in quolibet continuo mouente seipsum hoc accidit. scilicet quod sint duo ibi: unum ut mouens: et aliud ut motum. Et sic necesse est quod sit aliquid motum unitatum. In animali autem illud quod mouet animal est anima. ergo et in numero illud quod mouet numerus erit anima. ergo anima non est id quod mouetur: sed illud quod mouet. Et sic mala est diffinitio anime quod sit numerus mouens seipsum: sed

7. 70.

7. 71.

sed potius qd sit numerus mouens numerum motum.

¶ Quintam rationem ponit cum dicit.

¶ Et vo qui fieri potest: vt hec vnitas sit. Opz enim ipsius ad ceteras aliqua differētia esse. Et vnici pūcti quēnā preter positionē esse differētia pōt. Si igit vnitates punctaue que sunt in corpore diuersa sunt ab vnitatibus aie: atqz punctis: erunt ipse vnitates in eodē profecto loco. Punctū enī aie locū occupabit corporis puncti. Atqz quid obstat ac prohibe bit: vt si duo puncta sunt simul in eodē loco: et plura sint duobus ac infinita. Quoz enī locus indiuisibilis est et ipsa indiuisibilia sunt. Sin vo ea pūcta que sint in corpe: sint ipse numerus aie: vel si numerus q ex punctis constat: que sunt in corpore sit ipsa anima: cur non omnia corpora animam habent. naz in cun ctis puncta esse videntur et etiam infinita.

L.c. 70. ¶ Cōtingit aut quoddā mō hāc vnitatē esse. Opz enī ipsi inesse quādā differentia ad alias. Pūcti aut solitarij: que vtiqz differētia erit nisi po sitio. Si quidē igit sunt altere in corpore vnita tes et puncta: in eodē erunt vnitates. obtinebit enī locū puncti: tñ et quid phibet in eodē esse si due sunt et infinitas. Quoz enī locus est indi uibilis: et ipsa. Si aut in corpe pūcta numerus aie: aut si qui eoz qui in corpore pūcta nūerus aie: aut si qui eoz qui in corpore pūctoꝝ nume rus aia quare nō oia habēt aiam corpora. Pūc ta enī in omnibus videntur esse et infinita.

¶ Que talis est. Secūdu opionē Xenocratis ptigit hāc. s. aiam esse vnitatē: sed ex hoc cōtingit ipsam esse puncta: qd si aia est vnitas: opz qd differat ab alijs vnitatib: nō poterit aut differre ab eis nisi p positionē: q enī est oia (pūcti solitarij). idest vnitatis intellecte nisi positio. nul la vnitas aut nisi positionē hīs est punctū. q aia non est vnitas: sed puncta. Sed aia est in corpore: et qdlibet cor pus hēt pūcta sua per se. quero ergo vtrū pūcta que sunt aia sint eadē cū pūctis corporis aut alia. Sigdē sūt alte ra: q in quibet parte corporis sit anima: in qualibet par te corporis erūt puncta aie: et sic erūt duo pūcta in eodez loco simul. Et si duo ppter quid nō plurā: aut etiā infini ta. Nā illa quoz locus est indiuisibilis: et ipsa indiuisibilia sunt: vnde non indigent ampliori loco. Unde si ponant duo esse in loco indiuisibili: per pns possunt in eodez loco esse infinita. Si vo dicas q sunt eadē pūcta que sunt in corpore cum his punctis que sunt anima: sequitur q cū omne corpus habeat puncta: q omne corpus habeat ani mā: sed hoc est falsum: non ergo anima est numerus mo uens seipsum. ¶ Sextam rationem ponit cum dicit.

¶ Insup q fieri pōt vt separent ac absoluāt a corpi bus ipsa pūcta: siquidē linee nō diuidunt in pūcta.

¶ Amplius aut quomodo possibile est separa ri puncta et absoluta corporibus: siquidem nō diuidantur linee in puncta.

¶ Et sumitur ex precedenti: que talis est. Sicut dictū est sequit ex positione Xenocratis. q aia sit pūcta: sed nos videmus q puncta nō separent nec absoluunt a corpo ribus. Nā linee nō diuidunt a superficiebus: nec pūcta a lineis. Anima vo separet et absoluat a corpore. ergo nō

est puncta neqz numerus. Patet ergo q diffinitio Xeno cratis de aia est incōgrua quantū ad ea que in diffinitio ne ponuntur. ¶ Consequenter cum dicit.

¶ Fit autē vt diximus: vt partim idem q dicant: qd illi: qui corpus quoddā subtiliū partium animā esse dixerunt: partim propriū ipsos comites absurdum: corpus ab aia perinde moueri: perinde atqz Demo critus assererat. Nam cū aia sit in omni corpore sen tiente: necesse est in eodē duo corpora esse si anima corpus aliqd esse ponat. Et horuz etiā sentētia: qui animā numerū esse censent: sit vt vno in pūcto mul ta sint puncta: aut omne habeat aiam: si nō numer⁹ quisquā alius: atqz diuersus a punctis ipsius corpo ris superueniat. Fit etiaz vt aia a numero perinde moueat: atqz Democritū diximus idipsum moueri censere. Quid enī interest parue pile dicant: an vni tates magne vel vnitas omnino que agitant motu. Vtro nāqz modo necesse est ipas ex eo mouere ani mal: quia ipse motu cientur.

¶ Accidit autē sicut diximus: siquidē idem di cere corpus quoddā subtiliū partium ipsaz po nentibus. sic autem sicut Democritus dicit ab anima moueri: ppiū incōueniens. Si quidēz enī est aia in omni eo q sentit corpore: necesse duo in eodē esse corpora: si corp⁹ aliqd anima. Numerū aut dicentibus in vno puncto pūcta multa: aut omne corpus aiam habere: nisi qdā numerus differēs fiat et alius ab his que in cor pore punctoꝝ. Accidit autē aia moueri a nu mero: sicut et Democritū dixit ipsum mouere. Quid enim est differre dicere sphaeras paruas aut vnitates magnas: aut oino vnitates ferri. Vtrobiz enī necesse est mouere animal in eo quod mouentur ipse.

¶ Dicit diffōne pdictā esse icōgruā quantū ad incōuenien tia. Nā ex hui⁹ diffōne de aia sequunt oia incōueniētia que sequunt ex opionibus oīuz phoz de aia. Quidā enī errauerunt circa aiam et dixerūt ipsam esse corpus subri lissimarū partiū. Ex quo sequebat: q cū aia sit vbicūqz est sensus in corpore: et sensus sit vbiz p corpus: q si aia est corpus q duo corpa sint simul. Et hoc idem sequit si aia est puncta. sicut dictū est. s. q duo sint simul et etiam infinita: et hoc si pūcta anime sint alia a pūctis corporis. Sed si non (fiat differens numerus) punctoꝝ aie. idest si non differant puncta anime a punctis que sunt in cor pore: sequit q in quolibet corpe sit aia. In quolibet enī corpore est inuenire puncta. Quidā vo sicut Democritus errauit dicens aiam moueri: et corpus ex motu aie: et cū ipse diceret componi animā ex indiuisibilibus sphaeris: et ex motu ipsarū moueri corpus: sequebat q corpus mo ueret ex corporibus indiuisibilibus. Et hoc idem incon ueniens sequitur ex diffinitione istoz: scilz aia moueri ex numero: et per cōsequēs a punctis: et nō est differentia dicere sphaeras paruas: et vnitates magnas: aut quascūqz vnitates moueri. Nā (vtrobiz). i. in sphaericis corpori bus et in vnitatibus: necesse est q animal moueat: eo q ipsa scilicet corpora sphaerica et puncta seu vnitates mo uentur. ¶ Consequenter cum dicit.

Chis igitur qui motum ac numerum in assignanda anima coniunxerunt: hec que dicta sunt absurda: et alia huiusmodi multa eueniunt. Est enim impossibile non solum diffinitionem anime tale esse: sed etiam accidens. Quod quidem patet: si quis ex hac ratione operationes atque affectus anime conabitur assignare: cognitiones ipsam sensus: voluptates: dolores: et cetera istiusmodi. Nam ut prius diximus: neque vaticinari ex ipsis facile possumus.

74 **C**onplectentibus igitur in unum numerum et motum hec quidem accidunt et multa alia huiusmodi. Non enim solum diffinitionem anime ipse est huiusmodi esse: sed et accens. Manifestum est autem si quis argumetauerit ex ratione hac passiones et opera anime reddere: ut cogitationes: sensus: letitias: tristitias: et quicquid alia huiusmodi. Sicut enim diximus prius: neque diuinare est facile ex ipsis.

Concedit insufficientiam predictae diffinitionis ex parte accidentium. Dicit ergo quod quicquid diffinitio sufficienter assignat non solum ducere in cognitionem subiecti rei diffinitae: sed etiam accensum. Sed si complicemus in unum ista duo que posita sunt in diffinitione anime: numerum et motum: non solum accidunt non bis inconuenientia que dicta sunt circa substantiam ipsius anime: sed etiam multa alia: quia hec duo non solum est impossibile esse diffinitionem: id est substantiam anime: verum etiam est impossibile quod ipsa: numerus et motus sint accidentia anime seu ducant in cognitionem accidentium. Non igitur est congrua diffinitio: cum non ducat in cognitionem accidentium. Et quod non ducat in cognitionem accidentium anime manifestum est si quis ex huius diffinitione conabitur passiones et operationes anime assignare: puta rationationes: delectationes: tristitias: et huiusmodi. Ex ipsis enim: scilicet numero et motu: non solum non erit facile deuenire in cognitionem accidentium et operationum anime: sed nec diuinare poterimus ex eis aliquid de ipsis passionibus et operationibus anime.

Tribus autem traditis modis quibus antiqui diffiniunt animam: duos iam reprobauimus: et quas habet utraque sententia dubitationes contrarietatesque pene diximus: et ea ipsam mouet. Et ea que corpus ipsam subtilissimam partem: aut magis quam cetera incorporeum esse censeat. Restat igitur tertius modus atque sententia: que ipsam asserit ex elementis constare: quam quidem deinceps consideremus. Atque per hoc ex elementis animam constare quosdam diximus: ut sentiat ea que sunt: et rerum unquamque cognoscat. At hac sententia multa profecto comitantur absurda: atque eorum quod plura que fieri nequeunt. Asserunt enim filii cognoscere simile: quasi animas res ipsas esse potentes. Verum non elementa sunt solus ut per se: sed preter ea multa sunt etiam alia: quin potius infinita fortasse numero: que constant ex ipsis ac componuntur. Sit igitur ea cognoscere sentireque animam. Ex quibus illorum unumquodque componitur. At totum ipsorum compositum: quo cognoscet quod vel sentiet: ut quid sit deus: vel homo: vel os: vel caro: et ceterorum compositorum unumquodque similiter. Non enim unumquodque istorum est ipsa elementa: quous se habetia modo sine ullo discrimine: sed ex ipsis unumquodque conficitur ratione quadam: compositione. Quemadmodum et Empedocles os ex elementis constare censet. Dicit enim: Leperat ante duas tellus iustissima vasis.

Aeris ac fontis partes vulcanus et ipse. Quatuor ex octo adiunxit quis candida magna. Vis secundaque nature confecerat ossa.

Nihil igitur elementa profunt: si sint in anima: nisi rationes etiam insint: et compositio. Unumquodque enim cognoscet simile: os autem: aut homines non cognoscet profecto: nisi ipsa etiam insint. Hoc autem non opus est unum eorum esse dicere que fieri nequeunt. Quis enim ambiget unum si lapis: vel homo: vel equus insit in anima: et bonum similiter: et non bonum: et de ceteris identidem rebus.

Tribus autem modis traditis per quos diffinuitur animam: alij quidem maxime motum entiauerunt in mouendo seipsam. Alij autem corpus subtilissimum: aut incorporalissimum aliorum. Hec autem quod dubitationes et subcontrarietates habent preteritum fere. Insequitur autem considerare quomodo de ex elementis ipsam esse.

Dicitur enim quatenus sentiat ea que sunt: et unumquodque cognoscat. Necessarium autem est accidere multa et impossibilia rationi. Non enim cognoscere simile filii: tanquam ac si animam responentes. Non sunt autem hec sola: multa vero et alia. Adagis autem fortassis ista nra numero que sunt ex his. **E**x quibus igitur est unumquodque horum cognoscere animam et sentire: hoc compositum non cognoscet: neque sentiet: ut quid deus aut homo: aut caro: aut os: similiter autem quodlibet aliud compositum. Non enim quodlibet morse habetia elementa horum unumquodque: sed ratione quadam et compositione: sicut Empedocles dicit os et terra. Terra autem bene apta in bene amplis receptaculis duas ex octo partibus sortita est: quatuor autem vulcani: ossa autem alba sunt. Nihil igitur profectus est elenta in anima esse: nisi et rationes inerunt et compositio. Cognoscet enim unumquodque simile. Os autem aut homines nihil nisi et hec inerunt. Hoc autem quod impossibile sit: nihil opus dicere. Quis enim dubitabit si inerit in anima lapis aut homo. similiter autem et bonum et non bonum eodem modo et de alijs.

Lectio. XII.

Item philosophus ostendit supra quomodo antiqui nales in cognitionem anime venerunt per tria: scilicet per motum et cognitionem: et per esse incorporalissimum: et disputauit illos qui venerunt in cognitionem anime per motum: et illos qui dixerunt animam esse quod incorporalissimum: et maxime simplex: hic autem disputat illos qui dicebant animam omnia cognoscere: quia composita erat ex omnibus: quorum compositio fuit quod anima cognosceret res omnes: et quia cognitio fit per assimilationem quasi hoc a longe diuinantes: dicebant animam ad hoc quod omnia cognosceret esse composita ex omnibus: et quod similitudo rerum omnium esset in anima secundum proprium modum eendi. scilicet corporale. Unum cum res esset ex elementis dicebant quod anima erat composita ex omnibus elementis: ut sentiat et cognoscat omnia que sunt. Et quia principalis in hac parte fuit Empedocles. cum poneret animam compositam ex pluribus elementis quasi alijs aliorum. ideo philosophus principaliter hic reprobat opinionem suam et disputat contra eas. Et circa hoc duo facit. Prius enim improbat opinionem Empedocles. et deinde quodammodo aliam. ibi (In toto autem quidem ipsam esse.) Improbatur autem opinio Empedocles. de ceteris rationibus. quare prius talis est. Empedocles dicit quod quia cognitio

cognitio fit p similitudinē: cū aīa cognoscat oīa oīa aīam cōpositā eē ex oīb⁹. S³ p³ q³ huic rōnē est necessariū acci dere multa incōueniētia: et impossibilia. Cōstat. n. q³ in q³ re nō sunt bec sola. s. elemēta: sed multa alia ab elemen tis. sicut est pportio cōmixtiōis: et rō vniūscuiusq³: et for te sunt infinita numero q³ accidunt reb⁹ cōpositis ex his .s. elemētis: sic. t p³ in ossē. Nā nō solū oī cognoscere illa ex q³ cōponit os: sed etiā pportione q³ est iter illa ex q³ bus cōponitur et rōnē ossis: q³ oīa q³ sunt cōposita nō cō sistūt quocūq³ mō se habeant elemēta: s³ q³ dā rōne et cō positione. vt. s. sint pportionata adinuicē. Nā os cū ba beat octo ptes: s³ m q³ dicit Empe. vniūq³q³ cōpositū os habere. s. partes q³ nō equalit^r attribuunt oībus elemen tis: s³ terra h³ ibi duas ptes. Aer h³ ibi vñā: aqua simil^r vñā: s³ ignis q³tuor. et iō ex maiori participatiōe ignis di cit ossa eē facta alba: et ex terra sicca. Sic ergo in reb⁹ cō positis nō solū sunt ipsa elemēta: s³ pportio et rō vniūscuiusq³. Inde sic. Aut q³ iste pportioes sunt in aīa cū ele mētis: aut non: si sunt in aīa. g³ in aīa sunt ossa: et carnes et h³ et p³ ossis h³ et lapis: et corpa: et d³ia. vñ null⁹ dubitat q³ bec nō sūt i aīa. Si vō dicas q³ nō sūt ibi h³ pportioes et rōnes: s³ solū elta. tunc aīa nō cognosceret pportioes rep³: nec ipa cōposita: quō. n. poterit cognoscere deū. s. totū celū aut hoīez: aut lapidez seu os: nullo mō cognosceret: sed ele menta tñ. C³ Scdm rationem ponit cum dicit.

C³ Preterea cū id q³ est multipliciter dici soleat: q³ dā enī substantiā: quoddā q³titatē: aut qualitātē: aut aliqd aliud enumerator iam p³dicamentoz signifi cant: vtrū ex vniuersis an nō ex vniuersis aīa p³stet. At nō videt cōia oīum eē elemēta. Ex hisce ne igit solis cōstat q³ substantiaz sunt elemēta at quoniam pacto ceteroz et vnumquodq³ cognoscit. At dicēt vniūscuiusq³ generis elemēta p³pria: atq³ p³ncipia el se: ex q³ aīa p³stat: erit igit ipsa q³titas: et qualitas et substantia. At fieri neq³: vt ex q³titatis elemētis sub stantia sit non q³titas. Eos igit q³ cēset aīam ex vni uersis p³stare: bec et huiusmodi alia comitant.

Lc. 78. C³ Amplius aut cū multipliciter dicatur id q³ est: significat. n. aliud q³ dē hoc aliquid: aliud at q³titatē: aut qualitātē: aut et quoddā aliud diui soz p³dicamētoz: vtz ex oībus erit aīa aut non. S³ nō vident cōia oīum eē elemēta. Si igit q³cūq³ subarū sūt ex his solū. Quō igit cogno scet et alioz vniūq³q³. Aut dicet vniūscuiusq³ generis eē elta et p³ncipia p³pria: ex q³ aīam cō stare. Erit ergo q³litas et q³titas et suba. S³ im possibile est ex quantitatis elemētis esse sub stantiam et non quātitatē. Dicentibus itaq³ ex omnibus. bec et huiusmodi alia accidunt.

C³ Que talis ē. Tu dicis q³ aīa est cōposita ex p³ncipys: s³ diuersoz genez diuersa sunt p³ncipia: cū g³ id q³ est. dica tur multipl^r. i. s³ diuersa gnā: sicut sube q³litas q³titas et alioz p³dicamētoz. g³ erūt diuersa p³ncipia. Quero g³ vtz aīa sit cōposita tñ ex p³ncipys sube: aut ex p³ncipys oīum genez: si tñ ex p³ncipys sube. tūc aīa nō cognosceret nisi subas. et ipsi ponūt eā cognoscere oīa. Si vō cōponit ex p³ncipys oīum genez. tūc cū q³qd est ex p³ncipys sub stantie sit suba: et ex p³ncipys q³titatis sit q³titas: et sic de singulis: aīa erit substantia q³titas: qualitas: relatio: et h³.

C³ Posset autē rīderi q³ hāc rōnez d³z. q³ p³n⁹ sube sunt et q³titatis et q³litas et alioz. cū oīa fundent supra sub stantiā. et iō non op³ q³ sint in aīa aliq³ alia p³ncipia: q³ p³n⁹ sube: et nihilomin⁹ cognosceret oīa. C³ Ad h³ dōm q³ q³libz res h³ p³ncipia p³rima: remota: et cognitio oīz q³ sit p³ p³n⁹ p³rima. Principia autē sube: s³ sint p³n⁹ alioz sunt tñ re mota et nō p³rima. et iō per ea nō pōt haberi cognitio nī si de substantia. C³ Tertiā rōnem ponit cū dicit.

C³ Absurdū est et simile q³dē a simili nō pati dicere: si mile vō sentire simile: simileq³ cognoscere simili pu tare atq³ asserere. Deinde sentire: pati quoddā esse: moueri q³ pōere: et intelligere similiter et cognoscere.

C³ Inconueniēs aut est dicere quidē impallibi le eē simile a simili: sentire autē simile simili: et cognoscere simile simili. Sētire aut pati aliqd et moueri ponunt: similiter autem cognoscere et intelligere.

C³ Que talis est. Rō q³re aīa sit cōposita ex oībus elemē tis est: q³ aīa cognoscit oīa: et cognitio est p similitudinē .s. Cōstat. n. q³ sentire et cognoscere est pati aliqd: s³ icōue niēs est dicere q³ simile patiat^r a simili: s³ a d³io. g³ et incō ueniens est dicere q³ sentire seu cognoscere sit simile si mili. C³ Quartā rōnem ponit cum dicit.

C³ At qui multas dubitationes: ac difficultates Em pedoclis habere sentētiā: corporeis inquā elemē tis et similibus cognosci res singulas: testat id q³ ex perientia late patet. Partū enī m aīaliū: corporum ea q³ sunt simpliciter terre: vt ossa: nerui: pili: nihil sē tire vidēt. Quare neq³ similia sibi. At oportebat tñ.

C³ Multas aut dubitationes et difficultates ha bēte ipso dicere sicut Empe. q³ corporeis ele mētis singula cognoscuntur et ad simile: testa tur q³ nunc dictum est. Quocūq³ enī insūt in animalium corporibus simpliciter terre: vt ossa nerui pili nihil sētire videntur: quare neq³ similia: et tamen conueniret.

C³ Que talis est. Ex hoc q³ dē est superi⁹ testat q³ dēst. Emp. s. q³ sile sili cognoscat h³ multas dubitatiōes et dif ficultates. S³ adhuc et magis appet difficile et iproprie dēst. Nā si aīa cognosceret sile sili. sicut Emp. dēst. tūc se g³ q³ eltum aeris cognoscat aera: et sic de alijs. Sed nos videmus q³ multe partes terre sunt in aīali q³ nihil sen tiūt. sicut pili: et ossa et nerui: tñ conueniret q³ sentiret s³ po sitionē eoz. g³ nō cognosceret sile sili: vel et nō est cōposi ta ex oībus eltis. C³ Quintā rōnem ponit cū dicit.

C³ Preterea cuiq³ p³ncipioz maior ignoratio q³ co gnitio ierit nimiz. Vniūquodq³. n. cognosceret vniūz: multa aut ignorabit: cetera nāq³ oīa.

C³ Amplius autem vniūquodq³ p³ncipioz. Tc. 80. ignorantia plus q³ intelligētia erit. Cogno scet quidem enī vnum quodlibet: multa au tem ignorabit: omnia enī alia.

C³ Que talis est. Adhuc ex pōne Empe. q³ sile cognoscat sile: seq³ aliud incōueniēs. s. q³ p³ncipiū h³ plus de igno rantia q³ de intelligētia. Si. n. cognitio est p sile tñ: p³nci piū q³libet sit simplex et nō h³ alicui⁹ similitudinē in se nī si suā: nō cognosceret nisi seipsum: et ignorabit multa oīa .s. q³ sunt alia ab eo. C³ Sextā rōnem ponit cum dicit.

Est et Empedoclis eadem sententia: ut deus sit amentissimus: quippe cum ipse solus unus elementorum non comprehenderet ipsam discordiam inquam: mortalia vero cum ea cognoscant. Cum ex universis singula constet.

Acciderit autem et Empedocli insipientissimum esse deum. Solus enim elementorum unum non cognoscet discordiam. Mortalia autem: omnia. Ex omnibus enim unumquodque est.

Que talis est. Adhuc et ex dicta pone. scilicet simile cognoscit filii: acciderit aliud inconueniens Empedocli. hoc videlicet quod sit insipientissimum omnium animalium. Quod ex hoc sequitur. Sciendum enim quod sicut deum est. Empedocli posuit ista omnia inferiora composita esse ex quatuor elementis: et ex lite et amicitia: et quod generatio et corruptio puenit in rebus ex istis duobus. scilicet lite et amicitia. Reliquum vero dixit esse deum: et dixit quod erat compositum ex quatuor elementis: et amicitia: sed non ex lite: et id est incorruptibile. Si ergo simile cognoscit simili: cum deus non sit compositum ex lite: non cognoscet lite: et sic erit simpliciter insipientior ceteris animalibus que cognoscunt lite cum sint composita ex ea.

Septimam rationem ponit cum dicit.

Preterea dicat oportet omnino: quas ob causam non habet animam omnia: cum omne quod est: aut sit elementum: aut ex elemento uno: vel pluribus: vel omnibus constet. Necesse est enim. omne quod est: aut unum quiddam: aut quiddam: aut universa cognoscere.

Minimo autem propter quam causam non omnia habent animam que sunt. Quoniam omnia aut elementum: aut ex elemento: aut uno: aut pluribus: aut omnibus. Necesse enim est unum aliquod cognoscere: aut quedam: aut omnia.

Que talis est. Si anima est composita ex omnibus elementis: sequitur quod omnia que sunt habent animam. omne enim quod est aut est ex omnibus elementis: aut ex aliquibus: sed omne quod est compositum ex elementis: aut ex elementis est corpus. ergo omnia corpora habent animam: et omnia que sunt: quod falsum est. Octavam rationem ponit cum dicit.

Dubitabit et non iniuria quodam quidnam id sit quod ipsa continet. atque unum. Elementa namque materiei similia sunt. Atque perstabillissimum id esse patet: quod continet: quod quiddam id ratione sit. At neque esse quicquam perstabilius anima: quod quidem dicitur. Et magis est intellectu. Maxime autem rationi consonum est hunc omnia precessisse: et perstabillissimum omnium: et nam divinum esse. Illi autem elementa ea que sunt precedere censeat.

Dubitabit autem utique aliquis: et quid est unum faciens ipsa. Materie enim comparantur elementa. Maxime autem proprium est illud continens quodcumque est. Anima autem aliquid esse melius et antiquius impossibile est. Impossibilis autem adhuc intellectus. Rationabilissimum autem esse hunc nobilissimum et divinum summaturam. Elementa autem dicunt esse prima entium.

Que talis est. Elementa sunt plura et tria: ubique autem aliquid tria conveniunt et componuntur: oportet quod sit aliquid aliud quod contineat et faciat ipsa unum. Si ergo anima est composita ex omnibus elementis: oportet quod sit aliquid aliud continens illa. Sed hoc est valde dubium quod sit: quod sic esse nobilior et purior anima: quod est ipse: et ad minus de intellectu: quod valde rationale est quod intellectus sit nobilissimus omnium et divinus. Summaturam namque. Itaque sequeret quod illud esse purius quam elementa: quod est falsum: quod Empedocli et alii di-

cunt esse prima inter omnia entia. Non est ergo anima composita ex elementis. Non rationem ponit cum dicit.

At. nemo prius de omni anima dixit: nec eorum qui censeant ipsas ex elementis id constare quod sentit. cognoscitque ea que sunt: nec est eorum quod maxime motuum ipsam afferunt esse. Non enim omnia moventur que sentiunt. Sunt enim animalia nonnulla: que non moventur loco: et tamen hoc solo motu anima videtur animal agitare. Similiter et eorum qui tamen sensitivus quam intellectus ex elementis perficitur: nemo animam omnem complectitur. Quare namque videntur plantae: at expertes sunt tamen et rationis et sensus. Animalium quoque complura sunt: quod mente rationemque vacat. Quod si quis et hec illis concesserit: intellectusque partem esse posuerit anime: et idemdem sensitivum: neque sic de omni anima: neque de vix la tota dicere videbatur. In hoc eodem errore videtur esse et ea sententia: quod carminibus Orphicis fertur. Dicit enim Orpheus animam ferri ventis: et ex toto ingredi respiracione. Id autem nequit ipsis accidere plantis: neque quibusdam itidem animalium. Quippe cum haud universa respirarent. Quod quidem eos preterit: quod ita de anima censuere.

Omnes autem et qui ex eo quod cognoscit et sentit anima: que sunt ex elementis dicunt ipsam et quod maxime motuum non de omni dicunt anima. Neque enim sensitiva omnia motiva. Videntur enim esse quedam animalium moventia secundum locum: et tamen videtur hoc solo motu movere anima animal. Similiter autem et quicumque intellectus et sensitivus ex elementis faciunt. Videntur enim. plante vivere non participantes loci mutatione neque sensu: et animalium multa intelligentia non habere. Si autem aliquis et hec segregaverit: posueritque intellectum partem aliquam anime: similiter autem et sensitivus: neque utique sic dicit de omni anima: neque de tota: neque de una. Hoc autem sustinuit et que est in Orphicis vocatis carminibus ratio. Dicit enim. animam ex toto ingredi respirantem que fertur a ventis. Non possibile itaque plantis hoc accidere: neque animalium quibusdam: siquidem non omnia respirant. Hoc autem latuit sic opinantes.

Et ostendit defectum et insufficienciam positionis Empedocli. et aliorum omnium qui considerant animam ex motu seu sensu: que talis est. Apparet et quod omnes et quicumque dixerunt animas esse aliquid motuum secundum locum insufficienter dixerunt. Nam multa animalia sunt que non moventur secundum locum: sed manent: sicut plante et alia huiusmodi. Si tamen illi qui dixerunt animam esse quod intellectus et sensitivus insufficienter dixerunt. Nam multa sunt animalia: que neque sentiunt: neque intelligunt. Si vero aliquis hoc segregaverit. scilicet intellectus sensitivus et motuum: et dicat intellectus unam partem anime: et sit sensitivus: non tamen per hoc dicitur de omni anima cum non omnes anime sint intellectu. Neque de tota: cum intellectus et sensitivus sint partes anime. Neque de una: quod sic non diceret omnes proprietates anime cuiuscumque: cum in anima sint alie proprietates: que sunt intelligere et sentire. Et quod quiddam philosophus vocat est Orpheus defectivus et de anima locutus est: quasi in simile defectu incidit. id hic adiungit et defectum. Sciendum est autem quod Orpheus iste fuit unus de primis philosophis qui erat quasi poete theologi loquentes metricis de philosophia et de deo: et fuerunt tamen tres: Samius:

Oryphe: et qdā alī. Et iste Oryphe p induxit boies ad ba
bitādū simul: et fuit pulcherrim⁹ pconator: ita q boies
bestiales et solitarios reduceret ad ciuilitates. Et ppter
hoc dī de eo q fuit optimus citared⁹ intātū q fecit vl
faceret lapides saltare. i. ita fuit pulcher concionator: q
boies lapideos emoluit. Post hos vō tres fuerunt. 7. sa
piētes: quoz vn⁹ fuit Thales. Dic g Oryphe volebat q
totus aer aīatus eēt et aīa quedā: et q aīa corpoz viuētū
nihil aliud eēt: nisi illud qd attrahit aīal de aere anima
to p respirationē: et hoc dicebat metricē. Et iō dicit pbs
q rō Orypei que est in metricis carminib⁹ de aīa susti
nuit eūdē defectū quē sustinuerūt rōnes pcedētū: qz si
aut dcm est ipse voluit q illud esset aīa: qd attrahit per
respirationē aīaliū. Sed h insufficienter dictū est: qz mul
ta aīaliū sunt que nō respirāt: hoc aut. s. q aīalia multa
nō respirant latuit illos qui fuerunt predictē opiniois.
Et sic patet q isti reprehenduntur de insufficientia.

¶ Decimam rationem ponit cum dicit.

C Et vō si conficere animaz ex elementis oporteat:
nō ex vniuersis cōtinuo conficiēda esse videtur. Al
tera nāq pars contrarietatis sufficiens est seipsam
oppositamq discernere. Recto enim et ipsum rectū
(vt patet) et obliquum cognoscimus. Regula nāq
iudex ē vtriusq. Al obliquū: nec sui plane nec recti.

C Si vō ex elitis animā facere opz: nihil opor
tet ex oibus. Sufficiens. n. est altera pars ptra
rietatis seipsam diiudicare et oppositā. Recto
enim et ipsum et obliquum cognoscimus. Iu
dex. n. vtrorumq canon est recto. Obliquum
autem neqz sui ipsius neqz recti.

C Et arguit eos de superfluitate: q talis est. Dicunt. n. isti
q ad hoc q aīa cognoscat: qz q sit cōposita ex elemētis:
sed cū nos videamus q cognitio oīs rei possit haberi p
pauciora. ergo et si cedat aīam cōponi ex elementis: nō
nī dī cōposita ex elementis oib⁹: s. ad plus ex duo
bus. Et q cognitio habeat p pauciora p: qz cū cōpositū
cōstet ex aliquo pfecto et impfecto: rō cognoscēdi ipse
ctū est pfectū: et cū tria reducant in puationē et habitū:
sufficiens est altera ps. s. illa q se bz p modū habet et pfe
cti ad cognoscēdū seipsam et alterā pte: q est p modū pu
uatiōis et impfecti. Nā p rectū diiudicam⁹ et cognoscim⁹
ipm rectū: et obliquū (Canō enī). i. regula ē illud p qd
bī iudiciū de vtroq. Per obliquū vō: nec ipm cognosci
mus: nec rectū. Nō g fuit necesse aīam facere. i. eā cōpo
nere ex oib⁹ elitis: s. ex duob⁹ tm. s. ex igne et terra: et p b
cognosceret et seipsam et tria: sicut p ignē cognosceret ca
lida et frigida: p terrā sicca et humida.

C Sunt et qui in toto vniuerso permixtam ipsam in
quiunt esse: quocirca forsitan et Thales omnia ple
na deorum esse putauit.

L. 86. C Et i toto aut qdē ipaz misceri dicūt. An for
tassis et Thales opinatus est omnia esse plena
dīs. Lec. XIII.

Postq pbs posuit opinioēs ponētū aīaz eē
ex elitis et rōnes ipoz: et improbat eas: h ex in
cidēti ponit opionē quorūdā dicētū aīaz eē
in elitis. Et circa h duo facit. Prio. n. pōit opi
nionē. Scdo vō rōnē opiniois. ibi (Opinari
aut.) Circa p⁹ duo facit. Prio ponit opinionē. Scdo im
probat eā. ibi (Hoc aut rē.) Dicit g q sunt qdaz q dicūt
aīam misceri in toto vniuerso: ponētes eā tā in elemētis

qz i elemētatis. Un qdā pbs noīe Thales fortassis mo
tus ab hac opinioē: opinatus est aīa plena eē dīs. Uole
bat. n. q totū vniuersum eēt aīatū et ei⁹ aīa eēt deus. Un
de sicut aīa est in qlibet pte aīalis: et tota: ita volebat q i
qlibet pte vniuersū eēt de⁹: et sic oīa eēt plena dīs: et for
te ex hoc puenit idolatria. ¶ Consequēter cū dicit

C Hoc autē dubitatioēs bz nōnullas. Quā enim ob
causam aīa in aere quidē: vel igne si inest: non facit
animal: in mixtis autem facit. Prefertim cuz in illis
videat esse pstantior. Queret etiam quispiam quam
ob cām anima ea que est in aere pstantior est ac im
mortali⁹ ea q in animalibus iest. Atrobiz autem
emergit quoddaz absurdū: et rōnis egrediēs metas.
Flam ignē: aut aerē animal eē dicere: rōnis egrediē
sines: et asserere rursus aīalia non eē si in sit in ipsis
anima: perabsurdum est sane.

C Hoc autē bz quasdā dubitatioēs: ppter quam
enim cām in aere aut in igne aīa cum sit nō facit
animal in mixto: et hic in bis melior esse putata.
Queret. n. vtrqz aliquis quā ob cām que i aere
aīa: ea que in aīalibus melior et immortalior. Ac
cidit autē vtrobiqz incōueniēs et irrationabile.

C Et nāqz dicere aīal ignē aut aerē: magis irra **L. 87.**
tionabile est: et non dicere animalia cuz ani
ma in sit: inconueniens est.

C Improbatur hac opinioē dicēs: q b. s. q aīa sit in elitis
et in elemētatis: bz qdā dubitatioēs et oppōnes: qz vna
est: qz si aīa est in aere et in igne (in istis. n. duob⁹ dicebāt
maxime eā eē) difficile erit eis dicere pp quā cāz aīa in
eis nō facit aīal. i. quare ista non sunt aīalia: cū in mixtis
aīa faciat aīal. i. mixta aīata sint aīalia. pcpue cum putā
dū sit q bec. s. aīa sit q melior in elitis simplicibus qz in
elitis. Alia dubitatio est: qz qret aliq ex bis vtrqz mo
tus: qre aīa q in ipsos est in elementis: est melior et im
mortali⁹ qz aīa q est in elemētatis: cur bec q est in ele
mētatis pstituat aīal: et cognoscēs et sentiēs: illa vō q ē in
elemētis nō pstituat. Ex his aut dubitationib⁹ quēcūqz
ponat accidit inconueniens et irrationabile: qz dicere q
ignis siue aer sit aīal. vt pmo dubitat: est maxime icōue
niēs et ad sensum apparet falsum: et est dcm nō habētūz
rōnem. Et nō dicere ea in gbus est aīa eē aīalia valde in
cōueniēs ē. Nā bz h in nullo differt iter eē aīaz i aliquo
corpore et nō eē. ¶ Consequēter cum dicit.

C Videntur autē ideo putasse in bis animam esse: qz
totū et partes eiusdē sunt speciei. Quare necesse est
ipsoz: et aīam: et partes eiusdem esse dicere speciei: si
animalia ex eo sunt animantia qz in ipsis aliqua ps
continentis recipitur.

C Opinari autē vidēt animā esse in bis: qm to **L. 88.**
tum partib⁹ similis spēi. quare necessariū ipsis
dicere animaz et similis speciei partibus esse: si
intercipi aliquid continentis in animalibus ani
mata animalia sunt.

C Ponit rōnez pmissē opinionis. Et circa hoc duo facit.
Prio ponit rōnem: et improbat eā. Scdo peludit qd ma
nifestū sit ex oibus que dicta sunt. ibi (Manifestūz igi
tē.) Circa p⁹ duo facit. Prio. n. ponit rōnē opinionis di
cēs: q rō quare dicti pbi opinari vidēt aīam eē in bis

i. in oibus elntis: est qz ipsi volebant qz toti z ptes i ele
mentis cu sunt simplicia: qz essent similis spei. Un cu vi
derent z opinaretur qz pars pntetis. i. aeris itecepta in
corporibus aialiu per inspirationez z respiratione sit ca
qre aialia fiat aia: z sit aia: necesse erat eis dicere (aiaz
esse similis speciei partibus). i. totum continens esse aia
tum. C Secundo vo cum dicit.

Quod si aer quide discerpt elusde est speciei: ant
ma aut z dissimilium partium: patet aliam ipsi par
tem inesse: aliam non inesse. Necesse est igitur ipsam
aut similis esse partium: aut non in quacunqz totius
inesse parte.

Si aut aer quidez discerptus similis speciei.
anima aut dissimilis partis: hec quidez aliqd
ipsius existet: aliud autem non existet. Necesse
est igitur ipsam similis partis esse: aut non esse
in qualibet parte omnis.

Improbat dicta ronem dicens. qz aer discerpt z at
tractus est similis spei toti aeri: sequet qz aia aialis sit si
milis ptis aie toti aeris. Sz stat qz aia aialis cuiuslibz
est dissimilis ptis aie aeris: qz vna ipsius. i. aia aeris (eci
stet). i. i. mortalit e fm eos: vtpote qz semp viuificat z sp
uiuificauit oia viua. (Aliud aut). i. aia hui: vel illi aia
lis (no existet). i. est mortalit fm eos. Necesse est g alie
ru duoz incouenienu seq ex hoc videlicet qz si aer sit si
milis ptis. i. ille qui est intra: ille q est extra z aia et: qd
improbatu est. Aut si ipsa aia est dissimilis partis: z aer
similii. tuc sequit qz aia no sit in qlibet parte (omnis)
. i. totius aeris: qd est eos: qui totum aerem animatum
ponebant. C Consequenter cum dicit.

Pz igit ex dictis: neqz cognitiōez ex eo cōpetē aie:
qz stat ex eltis: neqz recte deqz dici motū eidē iesse.

Manifestu igit ex dictis est: qz neqz cogno
scere inest aie: ppter id qd ex eltis: neqz mo
ueri ipsam bene: neqz vere diciē.

Concludit ex oibus q dicta sunt de opinionibus anti
quoz: qz neutru illoz qd ipsi attribuebāt aie sit verum:
nec bñ dictū: eo mō quo ipsi dixerūt. i. qz neqz cognosce
re inest aie ex eo qz est ex elementis: sicut ipsi ponebant.
Neqz etiā motus seu moueri inest ei ex hoc qd ex dictis
elementis constabat fm eos: z hoc satis aperte z clare pz
inspicienti ad supradicta.

At qm cognoscere: sentire: opinari: i. super cupere:
deliberare: z oino appetitiōez: ipsius aie sunt: mo
tus et aialium loco ab aia sit: z insuper accretio: sta
tus: atqz decretio: queret vtiqz quispiam: vtrum ho
rū vnūquodqz toti anima cōpetat: z nos ielligam?
z sentiamus z moueamur ceterozūqz vnūquodqz aga
mus: patiamurqz tota: an alijs alia ptrib? Ipsum p
terea viuere: vtrū in horum aliquo vno: an in pluri
bus: an in oibus psistat: an sit eius alia qdā ēē cā.

Quia aut cognoscere aie ē z sentire z opinari:
adbucaut concupiscere z deliberare z oino ap
petitus. C Fit aut z fm locū mor? ab aia i ani
malibus. Adbucaut z augmētum: z status z
decremētum: vtrū toti aie vnūquodqz horum
isit: z omni z intelligimus z sentimus: z alio
rū vnūquodqz facimus z patimur: aut ptribus al

teris altera. Et viuere igit vtrum in aliquo ho
rum sit vno: aut plurib? aut in omnibus: aut in
alia aliqua causa.

Lec. XIII.



Ofitis opinionib? antiquoz de aia z iproba
tis: psequēter phs mouet qdā dubitatiōes.
Et circa hoc duo facit. Pzo. n. mouet ipas qō
nes. Scdo vo soluit eas. ibi (Dicūt itaqz zc.)

Sciēdū est aut qz operationes aie. i. senti
re: intelligere: appetere: moueri fz locū: z augeri: possunt
duplr accipi: qz vel fm modū operadi: z sic sunt tres po
tētie aie: z his attribuunt hō actiōes: potētie videlz ve
getabili sensibili: z intellectuali. Que qdē differūt. Naz
nutritiua siue vegetabilis agit mediātib? qlitatib? acti
uis z passiuis vt calidū: frigidū: z hō. Sensitiua vo seu
sensus: lz nō idigeat qlitatibus sensibilib? ad sentiendū:
idiget tñ organo corporali. Intellectus vo neutro istozū
idiget: qz nec qlitatibus: nec p organū corporale aliquid
itelligit: fz pficitur in opatione sua absqz aliquo organo.
Si aut accipiam? hō actiones fm gñia actionū: sic sunt
quique potētie. i. nutritiū: sensitiū: motiū fz locū:
appetitū: z intellectiū: z actiones hoz sunt sentire:
nutrir: mouere: appetere: z intelligere. Et iō cū phs de
aia fm suā totalitatē fm opinionēs antiquoz supra tra
ctasset z reprobasset eas: hic ingrit de ptrib? z opōnibus
ipsaz ptiū: z mouet duas qōnes: quarū p? talis ē. Utrū
opōnes aie q sunt cognoscere z sentire qm ad sensum. z
opinari qm ad intellectū: adhuc concupiscere qm ad
concupiscibile: deliberare qm ad rōnalē: z est appetitus q
est in plus: qz cludit cū his duobus irascibile: z moueri
fm locū: z augeri: z stare z dimini: pueniūt toti aie: vt. i.
vnūquodqz eoz sit in omni parte aie. i. fm qlibet partem
aie itelligam? sentiam? moueamur: appetam? z nutria
mur. Aut singulū istoz habeat singulā partem aie deter
minatā: vt. i. alio itelligamus z alio sentiamus: z sic de
alijs. Scda questio est: qz dato qz quelibet operatio ani
me habeat spālez partē: itē erit qstio: vtrū hoc qd est vi
uere cōueniat alicui partii: ita qz sit i aliquo vno: aut in
pluribus partibus: aut in omnibus. Et si nō in his: vtrū
sit in aliquo alio. C Consequenter cum dicit.

Atqz sunt qui dicunt ipsam esse partibilem: nosqz
alia eius parte intelligere: alia cupere censent.

Dicūt itaqz quidā partibile ipsam z alio aut
intelligere: alio quidem concupiscere.

Ridet ad qōnes positas. Et pmo ad p^{am}. Scdo vo ad
z^{am}. ibi (Vident aut zq zc.) Rides autem pme qōni.
Pzo ponit opionez quozūdā phoz ad h. Scdo iprobat
eā. ibi (Quid igit ptiēt zc.) Quidā. n. dicūt qz hō opatio
nes nō pueniūt toti aie fz partib?. Dicūt. n. aiaz ēē ptribū
lē: z alio itelligit z alio cōcupiscit: sicut q ponebāt sensiti
uas in cerebro: viuificatiū i cordet hō. Sed hō opio est
quodāmodo vera: z quodāmodo falsa: qz si in aia intelli
gas diuersas partes potētiāles: sic est ver? qz aia hō di
uersas partes z vires: z alia itelligit: z alia sentit. Aia. n.
est qdā totā potētiāle: z pars accipit ibi potētiālis re
spectu toti potētiāli. Si vo itelligat qz aia sit quedaz
magnitudo seu qstitas: z diuidat in diuersas ptes qstita
tinas: sic est falsa. Isti vo phī itelligebāt aiam ēē ptribilē
fm hūc modū. Et addebāt plus: qz hui? potētiē anime
erāt diuersē aie. C Consequenter cum dicit.

Quid igit ipsam ptiēt aiam: si partibilis sit. Non
corpus quippe. cū ptra potius videat: corp? anima
ptinere. Quapropter z egressa: dissoluit corp? atqz

putrescit. Si igitur aliquid aliud ipsam contineat unumque faciat: illud erit potissimum anima. At oportebit de illo et querere: utrum unum: an multarum sit partium. Atque si sit unum: cur et animam continuo non dicimus unum esse. Sin partibile: rursus ratio queret: quid nam sit illud quod illud et continet: atque hoc pacto fiet in infinitum abscissio.

Quid igitur continet animas: si partibilis est apta nata. **N**on enim utique corpus. **V**ideatur enim contrarium magis: anima corpus continere. **E**grediatur enim expirat et marcescit. **S**i igitur alterum aliquid unam ipsam facit: illud maxime utique erit anima. **O**portebit autem iterum et illud querere: utrum unum aut multi partium sit. **S**i quidem enim unum est: propter quod non mox et animas unum. **S**i vero divisibile: iterum ratio queret quod est continens: et sic utique procedet in infinitum.

T.c.91.

Improbatur philosophi opinionem predictam per tres rationes: quarum prima talis est. **D**iversa non possunt provenire nisi ab aliquo uniatum. **S**i igitur sunt diverse anime in corpore: oportet quod ab aliquo contineantur et uniantur: sed nihil est quod uniat eas et contineat. **G**oniam non sunt diverse. **E**t quod nihil sit continens: rationem animam sic patet. **Q**uia autem est corpus in quo est aut aliquid aliud: sed corpus non uniat ea et continet: imo magis anima continet corpus. **V**idemus enim quod egrediatur anima a corpore corpus deficit et marcescit. **S**i autem aliquid aliud continet ea. tunc illud erit maxime anima: quia anima est continere et regere. **E**t si illud erit anima. tunc iterum oportebit querere utrum sit una: aut multipartium. **E**t si dicatur quod multipartium est: iterum erit quod quod uniat illud: et sic in infinitum. **S**i vero dicatur quod est unum. **Q**uare non dicitur mox. **I**tem ab ipso principio quod anima sit unum. **N**on igitur anima est divisibilis in partes quantitativas: sicut ipsi dicunt. **S**ecundam rationem ponit cum dicit.

Dubitabit et quodammodo de partibus eius: quam unamqueque potentiam in corpore habeat. **N**am si anima tota totum continet corpus: oportet et unamqueque et partem aliquam partem corporis continere. **I**d autem esse non posse videtur. **Q**uam enim partem corporis intellectus: aut quo continebitur pacto: fingere quoque difficillimum est.

T.c.92.

Dubitabit autem aliquis et de ipsius partibus: quam positionem habet unamqueque in corpore. **S**i enim tota anima omne corpus continet: provenit et partium unamqueque continere aliquid corporis. **H**oc autem assimilatur impossibili. **Q**ualiter enim partem aut quomodo intellectus continebitur: grave est et fingere.

Quia si diverse partes anime sunt in diversis partibus corporis: sequitur quod cuilibet operationi anime sit determinata pars corporis seu organum corporale. **S**ed hoc est impossibile: quia intellectus non habet determinatam partem seu organum in corpore. **N**on igitur anima habet diversas partes: sicut ipsi dicunt. **T**ertiam rationem ponit cum dicit.

Videmus autem et plantas diversas vivere: et animalia insectorum nonnulla: utpote animas: et si non numero: tamen specie eandem habentia. **I**taque partium utraque: et sensum habet: et per aliquod tempus loco movetur. **N**ec absurdum est: si non perdurat. **I**nstrumenta namque non habent: ut naturam conservent. **N**ihilominus omnes in utraque partium insunt anime partes: atque anime eadem sub specie collocantur: et est tota. **I**lle quidem quia non separabiles sunt: tota autem

anima quia divisibilis est.

Sicut autem et plante vivere divisae: et animalium quedam incisorum tanquam eandem habentia animas species: et si non numero. **U**naqueque quidem enim partium sensum habet: et movetur per se in locum in quodam tempore.

T.c.93.

Si autem non permanet: nullum inconueniens est. **I**nstrumenta enim non habent quibus saluentur nam: sed nihil minus in utraque partium omnes inexistunt partes anime: et similis speciei sunt ad invicem et toti. **A**d invicem quidem: sicut que non separabiles sunt. **T**oti autem anime tanquam indivisibili existit.

T.c.94.

Quia si diverse operationes anime sunt in diversis partibus. tunc non erit invenire partem in qua sint plures operationes simul: nec erunt partes animales similis speciei: sed nos invenimus partes aliquorum animarum: que habent plures operationes: et quorum anima est eiusdem speciei in toto et in partibus: sicut est in plantis et in quibusdam animalibus quod decisa vivunt: sicut est in animalibus anulosis: quorum quilibet pars decisa sentit et movetur in quodam tempore. **E**t si dicatur quod non diu vivunt: non refert: quia non habent infra quibus salventur eorum nam: nihilominus tamen existunt in partibus diversis plures operationes anime: et sunt similis speciei ad invicem et toti. **N**on ergo sunt diverse partes anime in diversis partibus corporis. **R**atio autem quod decisa vivunt est: quia quanto anima est perfectior: tanto exercet plures perfectas operationes et diversas. **E**t ideo ad exercendum habet operationes: necessaria sunt ei plura et diversa organa vel infra corporalia in corpore in quo est. **Q**uia vero anima rationalis: quanto nobilior et perfectior est: tanto exigit maiorem diversitatem organorum: anima autem que est in animalibus anulosis et in plantis: quia parum habet de perfectione: nec exercet diversas operationes: ideo requirit corpus magis simile et uniforme et saluat in qualibet parte. **C**onsequenter cum dicit.

Videatur autem et id principium quod inest in plantis: anima quodammodo esse. **N**ec enim sola compositio est: et plantis: et animalibus. **A**tque hec quidem a sentiendi principio separatur: sine autem ipsa nihil est proprius quod habeat sensum.

Videtur autem et que in plantis anima principium quoddam esse. **H**ac enim sola communiant et animalia et plante. **E**t ipsa quidem se paratura sensibili principio: sensum autem nullum sine hac habet.

T.c.95.

Solvitur secundum quodammodo. **C**irca quod sciendum quod vivere proprie est eorum que habent motum et operationem ex seipsis sine hoc quod moveantur ab aliis. **U**bi et vivere dupliciter accipitur. **V**no modo accipitur vivere quod est esse viventis: sicut dicitur philosophus: quod vivere est esse viventibus. **A**lio modo vivere est operatio. **D**ico ergo quod anima que est in plantis. scilicet vegetabilis. videtur esse quasi quoddam principium quod manifestat vitam in rebus inferioribus: quia si ne hac nihil vivit: et in hac sola comitantur omnia que vivunt: in aliis autem non omnia. **A**nimalia enim et plante in vegetabilibus conveniunt solummodo. **I**tem vegetabile potest esse sine sensibili et intelligibili: sed hec non potest esse sine vegetabili. **N**ullum enim animal habet sensum: seu intellectum (sine hac). scilicet vegetabili. **E**rgo sic vivere attribuitur isti principio. scilicet vegetabili. sicut sentire tactui. **N**on tamen quod animal per solam vegetabilem vivat: sed quia est primum principium in quo manifestatur vita.

Finis primi libri de Anima: cum expositione Divi Thome Aquinatis.

C Aristotelis stragyrite de aiaterus libri scdi.



Actis hūce que a maiorib⁹ de anima no bis tradita sunt: redeamus rursus opoz ter: atq; enitatur velut ab initio determi nare quid anima sit: ⁊ que nam sit eius cō munis maxime ratio.

L.c.i.



Que quidē igitur a prioribus tradi ta de anima dicta sint. Iterum aut tanquā ex principio redeamus ten tantes determinare quid est anima ⁊ que vtiq; erit communissima ra tio ipsius.

C Diui Thome aquinatis in secundū librum de anima Aristotelis pclarissima cōmētaria. Lectio. I.



Qstq; Az. posuit opintionē alioz d ani ma in p libro: in scdō accedit ad determinādū de aia sz ppriā opinionē: ⁊ ve ritatē. Et circa h duo facit. Primo dicit de quo est intētio sua prinuās se ad pcedentia. Scdō psequit suā intētionē. ibi (Dicimus itaq; vnum qdā rē.) Dicit q p p i p libro dicta sunt ea que tradita sunt a pōribus de aia. Sz oz itez. q. redeundo a pncipio determinare veritatē. Qd qdē ppter suā difficultatē ma gis oz tētare: q; securitatē de vitate iuenienda psume re. Et cū supra in pphēio que sitū fuerit. vtrū pus d aia ipsa determinādū sit: aut de ptrib⁹ ei⁹. q; si hanc qōnē de terminās dicit q in pncipio dōm ē qd est aia: in quo no tificat ipa aie eēntia. Postea autē determinabif de pti bus siue potētys ipsius. Et quasi hō rōnez assignās sub iungit: (⁊ q vtiq; erit cōmunissima rō ipsi⁹.) Lū. n. ostē dit qd est aia: tradit id qd est cōe. Lū autē determinatur de vnaq; partū: aut potētiāz ipsi⁹: tradit id qd ē spā le circa animā. Dic est aut ordo doctrine: vt a cōib⁹ ad minus cōmunia procedatur. sicut ostēdit pphilosop⁹ in principio pphic. C Deinde cum dicit.

Lect. i.

C Dicimus itaq; genus vnum quoddam eorum que sunt ipsam substantiam esse: atq; huius aliud vt ma teriam: quod quidem per se non est hoc aliquid: aliū formam: ⁊ speciem: qua quidem iam hoc aliquid di citur: ⁊ tertium id quod ex istis constat: atq; compo nitur. Est autem materia quidem potētia: forma vō actus atq; perfectio. Que quidem bifariāz dicitur: quedam enim est vt sciētia: qdā vt contemplatio.

L.c.2.

C Dicimus itaq; vnum quoddam genus eorū que sunt substantiam. Huius autem aliud quidē sicut materiam: que fm se quidez non est hoc aliquid: aliud autem sicut formam ⁊ spe ciem: fm quā dicitur iam hoc aliquid: ⁊ tertiaz que ex his. Est autem materia quidem potē tia: species autē endelechia. Et hoc dupliciter: hoc qdē sicut sciētia: illud autē sicut cōsiderare.

C Prosequit suā intentionēz quā pposuerat. Et diuidit in partes duas. In pma ostēdit qd est aia In scdā determi nat de ptrib⁹ ei⁹ siue potētys eius. ibi (Potētiarū autem aie rē.) Prima diuidit in duas. In pma ponit diffinitio nē aie q est qsi demonstratiōis clusio. In scdā ponit dif finitionē aie q est qsi demonstratiōis pncipiū. ibi (Quo

niā aut ex certis quidē rē.) Sciēdus est. n. q; sicut dicit in pmo posterior: ois diffinitio aut est clusio demonstra tiōis: sicut bec. tonitruū est prinu⁹ sonus in nubib⁹: autē demonstratiōis pncipiū: sicut bec. tonitruum est extinctio ignis in nube: aut est demonstratio positiōis. i. ordine diffe rens: sicut bec. tonitruum est prinuus sonus in nubibus. ppter extinctionē ignis in nube. In bac enim ponit ⁊ de monstrationis conclusio: ⁊ pncipiū. ⁊ non fm ordinez syl logismi. Prima aut pars diuidit in duas. In pma ponit diffinitionē pnam aie. In scdā manifestat eā. ibi (Uni uersaliter igit dictū rē.) Pna diuidit in duas. In pma pmitit quasdā diuisiones ex qbus habet via ad inuesti gandū diffinitionē aie. In scdā inuestigat aie diffinitio nē. ibi (Quare oē corpus rē.) Sciēdū aut est q sicut do cet pbs in. 7. metaph. bec est oia inter diffōnē sube ⁊ accit⁹: q in diffōnē sube nihil ponit qd sit extra subaz diffinit⁹: diffinit⁹. n. vnaqueq; suba per sua pncipia mā lia vel formalia. In diffōnē aut accit⁹ ponit aliqd qd ē extra eēntiā diffinit⁹. i. subm: opz. n. subm ponit in diffini tiōne accit⁹. Sicut cū dī. symmitas ē curuitas nasi. Et hoc iō est: qz diffinitio significat qd qd est res: suba autē est qd cōpletū in suo eē ⁊ i sua spē: accit⁹ autē nō hz eē cō pletū: sz depēdēs a suba. Sitr et nulla forma est qd cōm pletū i spē: sz cōpletū spēi cōpetit sube cōposite. Vā suba cōposita sic diffinit⁹ q in eius diffōnē nō ponit ali quid qd sit extra eēntiā ei⁹. In oī aut diffōnē forme po nit aliqd qd est extra eēntiā forme. i. pprū subm eius si ue mā. Vā cū aia sit forma: oz q i diffōnē ei⁹ ponat mā siue subm eius. Et iō in p pte ponit duas diuisiones: qru pma necia est ad inuestigādū id qd in diffōnē aie ponitur ad exprimēdā eēntiā eius. Alia que ē necia ad inuestigādū id qd ponit in diffōnē aie ad exprimēdū subm ipsi⁹. ibi (Sube aut maxime rē.) Circa p m inuit tres diuissio nes: quarū p est fm q ens diuidit in decē pdicamenta. Et hanc inuit p hoc qd dicit: q suba dī eē vnu gen⁹ en tiū. Scdā diuissio est fm q suba diuidit in mās ⁊ formā ⁊ cōpositū. Materia qdē est q fm se nō est hoc aliquid: sed in potētia tū vt sit hoc aliquid. Forma autē est fm quā iā est hoc aliquid in actu. Substantia vō cōposita est que est hoc aliquid. Dicit. n. eē hoc aliquid. i. aliqd demrātū qd ē cōpletū in eē ⁊ specie: ⁊ hoc uenit soli sube cōposite i re bus mālib⁹. Nam sube septe qbus nō sint composite ex mā ⁊ forma: sunt tū hoc aliquid cū sint subsistēs in actu ⁊ cōplete in natura sua. Aia aut rōnalis qstū ad aliqd pō dici hoc aliquid: fm hoc qd pōt esse per se subsistēs. Sz qz nō hz spēz cōpletā: sz magis est ps spēi: non oīno uenit ei q sit hoc aliquid. Est g oia iter mā ⁊ forma q mā est ens in potētia: forma autē est endelechia. i. act⁹: quo. i. mā sit actu. vū ipm cōpositū est ens actu. Tertia diuissio est q act⁹ dī duplr. Vno mō sicut sciētia est actus. Alio mō sicut cōsiderare est actus. Et oia hōz actuum ex potē tyz ppēdi pōt. Dī. n. aliqs in potētia grāmaticus: anq; acgrat habitū grāmaticē discēdo vel iueniēdo: q qdē po tētia in actu reducitur qū iā aliqsbz habitū scientie. Sed tūc est itez in potētia ad vltz habitus cū non cōsiderat i actu: ⁊ bec potētia i actu reducitur: cū actu cōsiderat. Sic igit ⁊ scia ē act⁹: ⁊ cōsideratio ē act⁹. C Deide cū dicit.

C Maxime autem corpora videntur esse substantie: ⁊ ipsorum ea magis que naturalia sunt. Bec enīz ce terozum pncipia sunt. Naturalium vō corporum quedam habent vitam: quedā nō habent sed ea va cant. Vtā autē dicimus nutritionē: accretionēz atq; decretionē: que qdē per idipsū sit qd viuere dicit.

C Substātie

243. **C** Substantie autem maxime esse videntur corpora: et horum physica: hanc enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidem habent vitam: alia autem non habent. Vitam autem habere dicimus id quod per seipsum alimentum et augmentum et decrementum habet.

C Ponit divisiones ex quibus investigat id quod ponit in definitione anime pertinens ad eius subiectum. Et inuit tres divisiones. Quarum prima est quod subiecta quedam sunt corpora: et quedam non sunt corpora. Inter quas subiecta maxime sunt manifeste corporales subiecta. Nam subiecta incorporea quecumque sunt: manifeste sunt: eo quod sunt a sensibus remote et sola ratione investigabiles. Hoc est ergo quod dicitur: quod corpora maxime vident esse subiecta. Secunda divisio est quod corpora quedam sunt corpora physica: id est naturalia: quedam non naturalia sed artificialia. Homo enim et lignum et lapis sunt naturalia corpora: domus et securis sunt artificialia. Magis autem videntur substantie. Corpora naturalia quam artificialia: quia corpora naturalia sunt principia artificialium. Ars enim operatur ex materia quam natura ministrat: forma autem que per artem inducitur est forma accidentalis: sicut figura vel aliquid huiusmodi. Unde corpora artificialia non sunt in genere substantie per suam formam: sed solum per suam materiam que est naturalis. Habet ergo a corporibus naturalibus quod sunt subiecta. Unde corpora naturalia sunt magis substantie quam corpora artificialia: sunt enim subiecta non solum ex parte materie: sed etiam ex parte forme. Tertia divisio est quod corporum naturalium quedam habent vitam et quedam non habent. Istud autem dicitur habere vitam: quod per seipsum habet alimentum: augmentum et decrementum. Sciendum autem est quod hec explanatio magis est per modum exempli: quam per modum definitionis. Non enim ex hoc solo quod aliquid habet augmentum et decrementum vivit: sed etiam ex hoc quod sentit et intelligit: alia opera vite exercere potest. Unde in substantiis separatis est vita ex hoc quod habet intellectum et voluntatem: ut patet in 11^o metaphysice. Sed non sit in eis augmentum et alimentum. Sed quia in istis generabilibus et corruptibilibus anima que est in plantis ad quam pertinent alimentum et augmentum: ut in fine primi dictum est. Principium est vite: ideo hic quasi exemplariter exposuit hanc vitam id quod habet alimentum et augmentum. Propria autem ratio vite est ex hoc quod aliquid est natum movere seipsum: large accipiendo motum: put etiam intellectualis operatio motus quidam dicitur. Ea enim sine vita esse dicimus que ab exteriori principio moveri possunt. Deinde cum dicitur.

C Quare corpus omne naturale particeps vite substantia est: et ita substantia ut composita. Atque cum tale etiam sit corpus: id est habens vitam. Corpus perfectum non erit anima. Corpus namque non subijcit rationem: eorum que sunt in subiecto: sed ut subiectum potius est: et materies. Necesse est igitur animam substantiam esse: perinde atque formam corporis naturalis potentia vitam habentis. Substantia vero actus est et perfectio. Talis igitur corporis est perfectio atque actus.

C Quare omne corpus physicum participans vitam substantia erit. Substantia autem sic sicut composita. Quoniam autem est corpus est huiusmodi vitam habens: non utique erit corpus anima. Non est enim eorum que in subiecto corpus. Magis autem sicut subiectum et materia est. Necesse est ergo animam substantiam esse sicut specie

corporis physici potentia vitam habentis. Substantia autem actus: huiusmodi igitur corporis actus.

C Investigat anime definitionem suppositis premissis divisionibus. Et circa hoc tria facit. Primo investigat partes definitionis. Secundo ponit definitionem ibi. (Si autem aliquid esse ratione.) Tercio ex definitione data excludit quandam dubitationem ibi. (Unde non oportet querere ratione.) Circa primum duo facit. Primo investigat particulas definitionis que pertinent ad essentiam anime. Secundo eam que pertinet ad essentiam subiecti ibi. (Tale autem: quodcumque organicum.) Circa primum duo facit. Primo investigat hanc particulam: quod anima est actus. Secundo hanc quod est actus primus ibi. (Dic autem dicitur dupliciter.) Concludit ergo primo ex predictis quod cum corpora physica maxime videantur esse substantie: et omne corpus habens vitam sit corpus physicum: necesse est dicere quod omne corpus habens vitam sit substantia. Et cum sit ens actu: necesse est quod sit substantia composita. Quia vero cum dico corpus habens vitam: duo dico. scilicet quod est corpus: et quod est huius corpus. scilicet habens vitam: non potest dici quod illa pars corporis habens vitam que dicitur corpus sit anima. Per animam enim intelligimus id quo habens vitam vivit. Unde oportet quod intelligatur sicut aliquid in subiecto existens: ut accipiat hic large subiectum non solum put subiectum dicitur aliquid ens actu: per quem modum accides dicitur esse in subiecto: sed etiam secundum quod materia prima que est ens in potentia dicitur subiectum. Corpus autem quod recipit vitam magis est sicut subiectum et materia: quam sicut aliquid in subiecto existens. Sic igitur cum sit triplex substantia. scilicet composita: materia: et forma: et anima non est ipsum compositum quod est corpus habens vitam: neque est materia que est corpus subiectus vite: relinquitur per locum a divisione quod anima sit substantia sic forma: vel species talis corporis. scilicet corporis physici habentis in potentia vitam. Dixit autem habentis vitam potentia. et non simpliciter habentis vitam. Nam corpus habens vitam intelligitur substantia composita vivens: compositum autem non ponit in definitione forme sed materia. Magis autem corporis vivi est id quod comparatur ad vitam sicut potentia ad actum: et hoc est anima: actus secundum quem corpus vivit. Sicut si diceretur quod figura est actus: non quidem corporis figurati in actu: hoc enim est compositum ex figura et corpore: sed corporis quod est subiectum figure quod comparatur ad figuram sicut potentia ad actum. Et ne aliquis crederet quod anima sic esset actus sicut aliqua forma accidentalis actus est. Ad hoc remouendum subdit quod anima est sic actus sic substantia est actus. scilicet sicut forma. Et quia omnis forma est indeterminata materia: sequitur quod sit forma talis corporis quale dictum est. Sciendum autem est: quod hec est differentia forme substantialis ad formam accidentalem: quod forma accidentalis non facit ens actu simpliciter: sed ens actu tale vel tantum: ut puta magnus vel album vel aliquid aliud huiusmodi. Forma autem substantialis facit esse actu simpliciter. Unde forma accidentalis aduenit subiecto iam preexistenti actu: forma autem substantialis non aduenit subiecto iam preexistenti in actu: sed existenti in potentia tantum. scilicet materie prime. Ex quo patet quod impossibile est unius rei esse plures formas substantiales: quia prima faceret ens actu simpliciter: et omnes alie aduenirent subiecto iam existenti in actu: unde accidentaliter aduenirent subiecto iam existenti in actu: non enim faceret ens actu simpliciter: sed secundum quid. Per quod tollitur positio Avicenne in libro fontis vite: qui posuit quod secundum ordinem generum et specierum est ordo plurium formarum substantialium in una et eadem re: ut puta quod in hoc individuo bois est una forma per quam est substantia: et alia per quam est corpus: et tertia per quam est animatum corpus: et sic de alijs. Oportet enim secundum premissa dicere quod una et eadem forma substantialis sit per quam hoc individuum est hoc aliquid sine substantia: et per quam est corpus.

Diffinitio
formam
substantialem
et
accidentalem.

Plures formas
substantiales
non
possunt
esse
in
eodem
re.

et animatum corpus: et sic de alijs. Forma enim perfectior dat
maie hoc quod dat forma minus perfecta: et adhuc amplius.
Unde anima non solum facit esse substantiam et corpus quod etiam
facit forma lapidis: sed etiam facit esse animatum corpus. Non
ergo sic est intelligendum quod anima sit actus corporis: et quod corpus
sit eius materia et subiectum: quasi corpus sit constitutum per
ynam formam que faciat eum esse corpus: et superueniat
ei anima faciens ipsum esse corpus viuum: sed quod anima est: et quod sit:
et quod corpus sit: et quod sit corpus viuum. Sed hoc quod est esse corpus
quod est imperfectius: est quod maiore respectu vite. Et inde
est quod recedente anima non remanet idem corpus specie. nam
oculus et caro in mortuo non dicuntur nisi equivoce ut patet
per philosophum in 7^o meta. Recedente enim anima succedit alia
forma subalis que dat aliud esse specificum: cum corruptio
vnius non sit sine generatione alterius. (Deinde cum dicitur.

Lec. 10.
l. c. 35.

Sed cum perfectio atque actus bifariam dicatur: ut di
ximus: quidam enim est ut scientia: quidam ut contem
platio: patet animam actum esse: perinde atque scientiam.
Nam ex eo quia anima est et somnus est: et vigilia quod
dem contemplationi: somnus autem scientie operatio
ne vacanti similis est. Altera autem altera in eodem:
scientia inquam contemplatione generatione precedit.
Quapropter anima primus est actus: perfectiorque cor
poris naturalis potentia vitam habentis.

Lec. 7.

Hic autem dicitur dupliciter. Alius quidem sicut
scientia: alius autem sicut considerare. Manifestum
ergo quod sicut scientia. Inexistere enim ani
mam: et somnus et vigilia est. Proportionale
autem vigilantia quidem ipsi considerare: somnus
autem ipsi habere et non operari. Prior autem
generatione in eodem scientia est. Unde anima
est actus primus corporis physici potentia vitam habentis.

Lec. 8.
l. c. 13.

Venit secundam particulam definitionis et dicit quod actus
dicitur dupliciter: alius sicut scientia: et alius sicut considerare: ut su
pra expositum est. Et manifestum est quod anima est actus sicut scientia:
quia in hoc quod anima existit inest animae: et somnus et vigilia. Et
vigilia quidem assimilatur considerationi: quia sicut considera
tio est usus scientie: ita vigilia est usus sensuum: sed somnus
assimilatur habitudini scientie quam alius sicut in ipsius non operari: in
somno enim quiescunt virtutes animales. Horum autem duorum actuum
scientia est prior generatione in eodem. Comparat enim consideratio
ad scientiam: sicut actus ad potentiam. Actus autem ut habet in 9^o
meta. natura est prior potentia. est enim finis et complemen
tum potentie. Sed ordine generationis et temporis vniuersa
liter loquendo: actus est prior potentia. nam id quod est in po
tentia reducitur in actum per aliquid ens actum. Sed in vno
et eodem: potentia est prior actu. Nam aliquid est primum in pote
ntia: et postea actus fit. Et per hoc dicitur quod scientia est prior ge
neratione in eodem quam consideratio. Unde concludit quod cum
anima sit actus sicut scientia: quod sit actus primus corporis phy
sici potentia vitam habentis. Sciendum autem quod philosophus dicit animam
esse actum primum: non solum ut distinguat animam ab actu qui est
operatio: sed et ut distinguat eam a formis elementarum que semper
per habent suam actionem nisi impediuntur. (Deinde cum dicitur.

Et talis plane ut partes ipsius sint instrumenta.
Enimvero partes quoque plantarum instrumenta sine
controversia sunt: quauis videantur penitus simplices
esse. Eius enim quod circa fructum est: illud tegmen est
folium et fructus etiam. Radices preterea vices subeunt
omnes: utriusque namque trahitur alimentum.

Tale autem quodcumque organicum. Organum
autem et plantarum partes sunt: sed penitus sim
plices: ut folium fructiferi cooperimentum.
Fructiferum autem fructus. Radices vero omnes sunt
les sunt: utraque enim trahunt alimentum.

Venatur particulam que est ex parte subiecti: et quia dixit
rat quod anima est actus corporis physici habentis vitam in po
tentia: etiam dicit quod tale est omne corpus organicum. Et
dicit corpus organicum quod habet diuersitatem organorum. Di
uersitas autem organorum necessaria est in corpore suscipiente
vitam propter diuersas operationes anime. Anima enim
cum sit forma perfectissima inter formas rerum corporalium:
est primum diuersarum operationum: et ideo requirit diuersitatem orga
norum in suo perfectibili. Forme vero rerum inanimatarum propter
sui imperfectionem sunt principia paucarum operationum: unde
non exigunt diuersitatem organorum in suis perfectioni
bus. Inter animas autem anima plantarum imperfectior inuenitur:
unde in plantis minor est diuersitas organorum quam in anima
libus. Et ideo ad ostendendum quod omne corpus suscipiens
vitam est organicum: accipit argumentum ex plantis in quibus
est minor diuersitas organorum. Et hoc est quod dicitur: quod etiam
plantarum partes sunt diuersa organa. Sed partes planta
rum sunt penitus simplices: id est conformes: non enim est in
eis tanta diuersitas sicut in partibus animalium. Pes enim
animalis ex diuersis partibus compositus est: scilicet carne ner
uo osse et huiusmodi. Sed partes organice plantarum non
habent tale diuersitatem partium ex quibus componantur. Et
quod partes plantarum sint organice manifestat per hoc quod di
uerse partes sunt ad diuersas operationes. Sicut folium
est ad cooperimentum corticis vel fructiferi: id est illius
partis in qua fructus nascitur. Cortex autem vel fructiferus
ad cooperimentum fructus. Radices autem in plantis sunt
proportionabiles omni animalium: quia utraque attrahunt alimen
tum. Radix in plantis: et os in animalibus. (Deinde cum dicitur.

Si igitur commune quid de omni anima sit dicendum:
ipsa perfectio prima: primus actus est corporis na
turalis: cuius partes sunt instrumenta.

Si autem aliquod commune in omni anima
oportet dicere: erit utriusque primus actus corpo
ris physici organici.

Colligit ex omnibus predictis definitionem anime: et di
cit quod si aliqua definitio communis debeat assignari que
conueniat omni anime: erit hec. (Anima est actus primus
corporis physici organici.) Non autem oportet addere po
tentiam vitam habentis. Loco enim huius ponitur orga
nicum: ut ex dictis patet. (Deinde cum dicitur.

Idcirco non querere oportet: si vnum sit anima atque
corpus: sicut neque cera et figura: neque omnino materie
cuiusque: et id cuius materie est. Nam cum vnum: et
esse multifariam dicatur: actus est id quod proprie
vnum est: atque proprie est.

Unde non oportet querere: si vnum est anima
et corpus: sicut neque cera et figura: neque omni
no vniuscuiusque materie et id cuius materia. Vnum
enim et esse cum multipliciter dicantur: quod
proprie est: actus est.

Ex definitione data soluit quandam dubitationem. Quia
enim a multis dubitatur quomodo ex anima et corpore fieret
vnum. Et quidam ponebant aliquam mediam esse quibus anima corporis
vniuntur: et quodammodo colligare. Sed hec dubitatio iam locum
non habet.

non habet: cum ostensum sit quod anima sit forma corporis.
Et hoc est quod dicitur quod non oportet querere si ex anima et
corpo sit unum: sicut nec dubitatur circa ceram et figuram: neque
omino circa aliquam materiam et formam cuius est materia. Ostensum
est enim in 8^o meta. quod forma per se unum materiam sic actus est?
et id est materiam uniri forme quod materiam esse in actu. Et hoc est
etiam quod hic dicitur quod cum unum et ens multiplur dicatur. hoc de ente
in potentia: et de ente in actu: id quod proprie est ens et unum est actus?
Nam sic ens in potentia non est ens simpliciter: sed secundum quod: ita non
est unum simpliciter: sed secundum quid: sic enim dicitur aliquid unum sicut et
ens. Et ideo sicut corpus bene est per aia et sicut per formam:
ita et unum anime immediate inquantum anima est forma cor-
poris. Sed inquantum est motor nihil prohibet aliquid esse me-
diu: puta una pars moueri ab anima mediante alia.

Universalliter igitur diximus quidnam anima sit. Est enim ea substantia que est ratio: hec autē est q^uditas corporis talis. Et perinde sane atq^{ue} si quid in strumētoꝝ artis naturale corpus esset: ceu securis. Eius nāq^{ue} substantia ipsius esset (vt patet) securis rō: idq^{ue} eēt aīa: q̄ sepata nō eēt vltēr^{ius} (vt p^{ri}o) securis: nisi noīe tm̄: at nunc est securis. Nō enī talis coꝝporis suba ratioq^{ue} est ipsa aīa: sed nālīs (vt dixim^{us}) talis q^{ui} in se motus statusue principii iñitum habet.

Lcs. **U**niversaliter quidem igitur dictus est quid
 sit anima. Substantia enim est que sine ratione.
 Hec autem est quod quod est erat esse huiusmodi cor-
 poris: sicut si aliquod organorum physicus esset
 corpus: ut dolabra. Erat quidem enim dolabre
 esse substantia ipsius: et anima hec. **D**ivisa autem
 hac non utriusque amplius dolabra erit: sed aut equi-
 uoce: nunc autem est dolabra. Non enim huiusce-
 modi corporis quod quid est esse et ratio anima:
 sed physici huiusmodi habetis in seipso prin-
 cipium motus et status. **Lec. II.**



Ista diffinitio anime p^rhⁱb^e eam ma-
nifestat. Et circa hoc duo facit. Primo mani-
festat diffⁱne p^rmissa. Sc^do ex diffⁱne ma-
nifestat: quādā veritatē cludit. ibi. (Q^uod q^uidē
ligⁱt nō sit aīa rē.) Circa p^rmū duo facit. P^rimo
manifestat diffinitionē aīe quantū ad id q^uod in diffi-
nitione p^rdicta ponit^r ex parte ipsius aīe. Sc^do quātū ad
id q^uod ibi ponit^r ex parte subiecti. ibi. (Est aut^{em} nō abⁱec^ti-
aīam rē.) Circa p^rmū duo facit. P^rimo manifestat diffi-
nitionē aīe ex similitudine rerū artificialiū. sc^do ex parti-
bus eius. ibi. (Cōsiderare aut^{em} in partibus op^{er}is rē.) Quia
enī forme artificiales accidētia sunt que sunt magis no-
ra quo ad nos q̄ forme subales: vtpote sensui p^rpingora:
ideo cōuenienter rōnē anime que est forma subalis per
cōparationē ad formas accidētales manifestat. Simil^{iter}
etiā partes aīe siue potētie eius manifestiores sunt quo
ad nos q̄ ipsa aīa: p^rcedimus enī in cognitiōe anime ab
obiectis in actus: ab actib^{us} in potētias per quas anima
ipsa nobis inotescit: vnde cōueniēter etiā p^{er} partes ratio
aīe manifestat^r. Dicit ergo p^rmo: q^uod dictū est in v^{er}s^o q^uod sit
aīa: cū p^rdicta diffinitio omni aīe ueniat. Dictū est enī
q^uod aīa est suba que est forma a qua accipit^r ratio rei. Est
aut^{em} dīa iter formā que est suba: r^{atio} formā que nō ē suba.
Nā forma accidentalis que nō est in genere sube nō per-
tinet ad essentia siue q^uod dicit^r subiecti: nō enī albedo est
de eēntia corp^{is} albi. Sed forma subalis est de essentia

siue de gdditate subiecti. Sic igit aia dicit forma suba-
lis: ga est de essentia siue de gdditate corporis aiat. Et hoc
est qd subdit. Dec aut. f. suba que est fm rōnez (est qd
qd erat esse huic corpori. Id est corpori cōstituto in spe-
cie per talē formā. Ipsa enī forma p̄tinet ad essentiaz rei
que significat per diffōnē significantē de re quid est. Et
ga forme subales cuiusmodi sunt forme corporoz subaliū
sunt latentes: manifestat hoc q formas artificiales que
sunt accidentales. Et hoc est qd subdit (sicut si aliquid
organoz. Id est artificialiū instrumētōz: vt puta dola-
bra (est corpus p̄physicū. Id est naturale: forma sua hoc
modo se haberet ad ipsuz sicut dictū est. Et ideo subdit.
(Erat quidē enīz dolabze esse suba ipsius. Id est forma
dolabze fm quā accipit ratio dolabze: quā quidē rōnez
noiat esse dolabze: eo q fm eā dolabra dicit eē dolabra:
hec inq̄ forma esset substātia dolabze. Et hoc ideo dīc-
ga forme corporoz naturalīū sunt in ḡie sube. Et vltierius
si dolabra non esset solū corpus p̄physicū: sed etiaz corpus
animatū: forma dolabze esset aia: ⁊ ea separata non esset
amplius dolabra nisi equiuoce: sicut separata anima nō
est caro aut oculus nisi equiuoce. Nunc aut ga dolabra
nō est corpus naturale: nec eius forma est qd qd erat eē
tali corpori: remota forma dolabze adhuc est dolabra. i.
suba dolabze. Substantia enī corporoz artificialiū est ma-
teria eorū que remanet sublata forma artificiali: lz non
remaneat ipsuz corpus artificiale in actu. Et ga dixerat
q aliter nunc est in dolabra: ⁊ aliter esset si esset corpus
p̄physicū aiatum: assignat rōnem huius dicens. q hoc id
est: ga (aia non est qd quid est esse ⁊ ratio. Id est forma
huius corporis. f. artificialis (sed corpis p̄physici huiusce-
modi. Scilz habētis vitā. Et vt manifestet quid sit esse
p̄physicū corpus subiungit (habentis in seipsis principīū
motus ⁊ status. Nātia enī sūt que in seipsis p̄n motus
⁊ stat⁹ hūt. Hui⁹ enī p̄ncipiū nā dicit. Et Deinde cū dīc-

CAtqz id qd dictum est: in partibus etiaꝝ inspicere
licet. Nam si oculus animal: eius vtqꝫ anima visus
ipse nimirum esset. Hic est enim vt patet oculi suba:
que sese habet vt ratio: oculus autē est materies vl
sus. Qui cuz defecerit non vltcrius erit oculus: nisi
nomine tm̃: et perinde atqꝫ lapideus: vl' etiā pictus.
Id igitur quod de parte dictum est ad totū corpus
vitiens accommodare oportet. Est enim hic profecto
rationuꝝ similitudo. Nam vt pars sese habet ad par
tem: sic totus sensus ad totum sensitium corpus:
vt talis est rationis.

Considerare autem in partibus oportet quod dictum est. Si enim esset oculus animal: anima utique ipsius visus esset. Hic enim substantia est oculi que est sine rationem. Oculus autem materia visus est: quo deficiente non est adhuc oculus nisi equivoce: sicut lapideus aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte in toto vivente corpore. Proportionaliter namque habet sicut pars ad partem totus sensus ad totum corpus sensitivum sine quibusvis modi.

Manifestat diffinitionem anime ex partibus dicens:
q̄ id quod dictum est de tota anima ⁊ de toto corpore vi
uente oportet cōsiderare in partibus vtriusq̄: ga si ocu
lus esset aīal oporteret q̄ visus eēt anima eius: ga visus
est substantialis forma oculi: ⁊ oculus est m̄a visus: sicut

corpus organicū materia anime. Deficiente autem visu nō remanet oculus nisi equivoce: sicut oculus lapideus aut depictus equivoce dicitur oculus. Et hoc ideo est: quia equivoce sunt quorū nomen solū cōmune est et ratio sube diversa: ideo sublata forma a qua est rō sube oculi nō remanet nisi nomē oculi equivoce dictū. Quod ergo inuenitur in parte viuētis corpis: opz accipere in toto viuēte corpe. s. q. sicut visus est forma subalis oculi: et eo remoto non remanet oculus nisi equivoce: ita aia est forma subalis viuētis corpis: et ea remota non remanet corpus viuū nisi equivoce. Sicut enī se hēt vna pars aie sensitīue ad vnā partē corpis sensitīuū: sic se hēt tot⁹ sensus ad totū corpus sensitīuū iquātū hui⁹. **C** Deinde cum dicit.

C Nō est autē id potētia viuens qd abiecit animaz: ea qz vacat: sed id quod ipsam habet. Semē vō fructusue id nimirū est: qd potest tale corpus euadere. **E**t igit incisiō: visioqz: sic est vigilia actus: et vt visus rursus istrumētūqz vis: sic est aia actus. Corpus autem est id qd (vt diximus) est potētia viuens. **E**t rū vt pupilla visusqz oculus ē: sic aia et corp⁹ ē aial.

L.c. io. **E**st aut nō abiciens aiaz potētia ens: vt viuatur: sed qd hīs. Semē qz et fruct⁹ potētia hui⁹ corp⁹ est. Sicut qd ē igit incisiō et visio: sic et vigilancia actus. **E**t aut visus et potētia organi: aia. Corpus aut qd potētia est. Sed sicut oculus est pupilla et visus: et ibi aia et corpus: aial.

Exponit pmissas diffōnē de aia quātū ad b qd dixerat qd est act⁹ corp⁹ hūis vitā in po⁹. **D**i enī aliqd eē in potētia duplī: vno mō cū nō hēt pñ opatiōis: alio mō cū hēt qdē: sed nō operat⁹ fm ipm. Corpus aut cuius actus est aia est hūis vitā in po⁹: nō qdē p mō: sed scdo. Et hoc est qd dicit qd corp⁹ (potētia ens vt viuatur). i. hūis vitā in po⁹ cuius est actus aia: nō sic dī eē in po⁹ ad vitas qd (sic abiciens aiaz). i. carens pñ vite: qd est aia: sed qd est hūis hui⁹ pñ. Sed verū est qd semē et fruct⁹ in quo cōseruat semē plante est in po⁹ ad hūis corpus viuū qd hz aiam: nōdū enī semē hēt aiam: sed est in po⁹ ad aiaz. Un sic est in po⁹ sic abiciens aiaz. Et vt ostēdat quō est in po⁹ ad vitā corp⁹ cui⁹ actus est aia subiūgit qd ita vigilācia est act⁹ aie sensitīue sic incisiō est actus cultelli: et visio est actus oculi. **N**ōlibet enī istoz ē opatio et vsus pncipy habiti. Sed aia est actus pñus sic visus et quēcūqz po⁹ organi: qdlibet enī hoz est pñ opationis. Sed corp⁹ qd est pfectū p aiaz est po⁹ hūis qdē actū pñū: sed aliqñ carēs actus scdo. Sed sic oculus est aliqd cōpositus ex pupilla: sicut mā: et visu sic forma: ita aial est cōpositū ex aia sicut forma: et ex corpore sicut materia. **C** Deinde cum dicit.

C Animam igit nō separabile esse a corpore vel partes ipsius nōnullas si partibilis sit: non obscuruz eē videt. Corpus nāqz partium patet aliquas aie partium actum esse. Nil tamen vetat: vt aliquę partium sint sepabiles aie: ppter ea qd corporis nullius sint actus. **A**t obscurum est: necdū pz: si perinde corpus aia sit actus: vt gubernator act⁹ est nauis. Hoc igit pacto vniū de aia determinatū descriptiue sit.

L.c. ii. **Q**d qdēz igit nō sit aia separabilis a corpore: aut partes quedaz ipsius si partibilis apta nata est: nō immanifestū est. Quāquā enī actus partū est ipsaz. **A**t nō p3 quasdā nihil pibet: pp

id qd nullius corporis sūt actus. **A**mplius aut immanifestuz: si sit corporis actus anima sicut nauis nauis. **F**iguraliter quidem igitur sic determinetur et describatur de anima.

C Concludit quā dā vitatē ex pmissis: qd enī oñsum est qd aia est actus tot⁹ corp⁹: et ptes sunt actus partū: actus aut et forma nō separant ab eo cuius est act⁹ vel forma: manifestū est qd aia non pōt separari a corpe: vel ipsa tota: vel aliq ptes ei⁹ si nata est aliquo mō hīe ptes. **M**anifestū est enī qd aliq ptes aie sūt actus aliquaz pñū corp⁹ sic dictū est qd visus est actus oculi. Sed fm qdaz ptes nihil pibet aiam separari: qd qdā ptes aie nullius corp⁹ actus sunt: sicut ifra pbabit de his q sūt circa itellectū. **E**t qd **P**lato ponebat qd aia est actus corp⁹ nō sic foza sed sicut motor. **S**ubiūgit qd hoc nōdū est manifestū: si aia sic sit actus corp⁹ sic nauis ē act⁹ nauis. s. vt motor. **C** Deinde epilogaō colligit que dicta sunt et dicit qd fm pdicta determinatū est de aia: et posita est aie descriptio figurat⁹ qñ extrinsece et superficiali et incōplete. **L**ōplebit enī determinatio de aia qñ pertinet vsqz ad itima vt determinet natura vniūscuiusqz pñis ipsius aie.

C At enī cum ex obscuris quidez magis: aut in manifestis: fiat id notum quod est diluciduz ac notius rōne: enī tēdū ē rursus b pacto de ipsa aia ptractare.

Quoniam aut ex incertis qdē certius autem sit quod et fm rationem notius: tentanduz est iterum sic aggredi de ipsa. **Lec. III.**

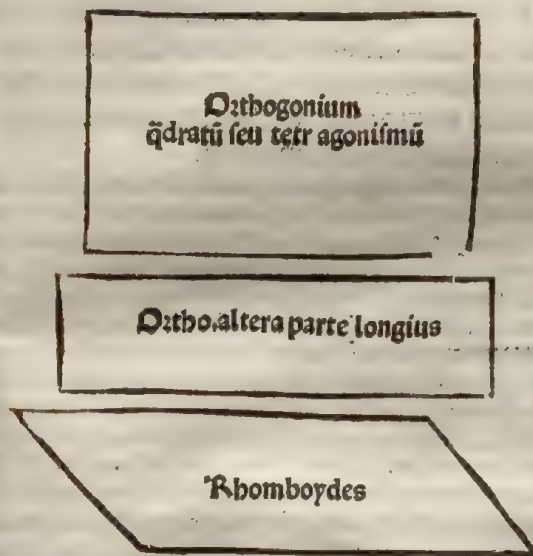
Item pñ posuit diffōnē aie: hic itendit de monstrare ipsaz. Et p dicit de quo est itentio. **S**cdo psequit itentū. ibi (Dicam⁹) igit pñci pñū rē. **C**irca pñū duo facit. **P**rio determinat modū demōstrationis quo vti itēdit in demonstrādo. **S**cdo manifestat quō qdā diffōnes sunt demonstrabiles. ibi (Nō enī solū qdaz rē). **C**irca pñū sciendū est qd cū ex notis oporteat in cognē ignoroz deuenire: ois aut demōstratio adducit cā notificādi aliud nece est qd ois demōstratio pcedat ex notiorib⁹ quo ad nos: qd p demōstrationē sit aliqd notū. In qbusdā aut eadē sunt notiora quo ad nos et fm nām: sicut in mathematicis que sunt a mā abstracta: et in his demōstratio pcedit ex notioribus simplr: et notiorib⁹ fm nām. s. ex causis in effect⁹: vñ dī demōstratio pp qd. **C**irca pñū non sunt eadē magis nota simplr et quo ad nos. s. in nālīb⁹ in qb⁹ plerūqz effect⁹ sensibiles sūt magis noti suis causis. et iō i nālīb⁹ vt i plīb⁹ pcedit ab his q sūt min⁹ nota fm nāz: et magl nota q ad nos: vt dī i p phy. **E**t b mō demōstratiōis itēdit b vt. **E**t b est qd dīc q qz illb qd ē certū fm nām et qd est fm rōnē notius: sit cert⁹ quo ad nos: ex his que sunt icerta fm nām: certiora aut quo ad nos: p istuz modū tentandū est iterū aggredi de aia: demonstrando diffōnē eius supra positam. **C** Deinde cum dicit.

Rōnē enī diffinitiuā nō solū esse significare: vt cōplures dicere diffōnes vident: sed etiā in ipsa causam inesse ac apparere opz. **N**unc aut diffinitionuz cōplures vt cōclusiones esse vident: veluti quid est quadratio: cōsectio figure laterū eqllū angulorūqz rectorūz eqllis altera ex parte longiorū figure. **A**t qz diffinitio talis cōclusionis occupat locū. **A**t ea que quadrationem iuentionē esse medie dicit: ipsius reprofecto causaz (vt patet) assignat.

C Nō enī solū qd opz diffinitiuā rōnē oñdere: sicut

sicut plures terminorum dicuntur: sed etiam in esse et demonstrare. Hinc autem sicut rationes terminorum sunt: ut quod est tetragonismus equale altera parte longiori orthogonium esse equilaterale. Talis autem terminus rationis terminus. Dices autem quoniam tetragonismus est medie inuentio rei: causas dic.

Assignat ratione predictae intentionis: ostendendo quod aliquae definitiones sunt demonstrabiles. Et hoc est quod dicitur: quod ideo opus iterum aggredi de aia: quia opus quod ratio diffinitiva non solum dicat hoc quod est quia: sicut plures terminorum. i. diffinitionum dicuntur: sed opus etiam quod in diffinitione tangat causa: et quod per diffinitionem dicente per quod demonstrat diffinitio que dicitur solum quia. Inveniunt autem multe rationes terminorum. i. diffinitiones que sunt sicut rationes. Et ponit exemplum in geometricalibus. Ad cuius intelligentiam sciendum est quod figurarum quadrilaterarum quodam habent omnes angulos rectos: et vocantur Orthogonia. i. superficies rectorum angulorum: quodam autem non habent angulos rectos: et vocantur Rhomboides. Sciendum est autem quod orthogoniorum quedam consistit ex omnibus lateribus equalibus: et vocatur quadratum siue tetragonismus: quodam autem non habent omnia latera equalia: in quorum quolibet duo latera sibi opposita sunt equalia: et vocatur huiusmodi. Orthogonium altera parte longius: sicut patet in sequentibus figuris.



Item sciendum est quod in quolibet superficie rectorum angulorum due recte lineae que angulum rectum concludunt dicuntur tota superficie continere: quia cum alia duo latera sint equalia eis unum quodque suo opposito: necesse est quod una predictarum linearum rectorum angulum concludentium meturetur longitudinem superficiei rectangule: et alia latitudinem: unde tota superficies rectangula conflat ex ductu unius in aliam. Unde si imaginaremur quod una earum moueretur per aliam: surgeret talis superficies. Item sciendum est quod cum in orthogonio quod est altera parte longius due lineae continentes ipsas sint inaequales: si accipiat iter eas linea media in proportionem et ducat in seipsas: fiet quadratum equale altera parte longiori. Et quia hec demonstrationibus geometricis diffusius est ostendere: sufficiat hoc ad praesens manifestare in numeris. Sit igitur orthogonium altera parte longius: cuius maior latus sit novem palmarum: minus vero quatuor. Accipiat autem linea media in proportionem iter ea que sunt sex palmarum. Quia sic se habet sex ad novem: ita quatuor ad sex. Quadratum autem huius lineae erit

eque predicto orthogonio altera parte longiori. Quod etiam in numeris patet. Nam quater novem sunt triginta sex. Similiter etiam septies sex sunt triginta sex. Hoc est ergo quod dicitur: quod si quod est tetragonismus. i. quadratum quod est equale altera parte longiori: assignabit talis diffinitio ut dicatur (e est orthogonium) id est superficies rectorum angulorum (equilaterale) id est habens omnia latera equalia etc. (Talis autem terminus) id est talis diffinitio est (ratio conclusionis) id est per demonstrationem conclusa. Si autem aliquis sic diffinit: dices: quod quadratum est inuentio medie: scilicet lineae medie in proportionem inter duo latera inaequalia orthogony. altera parte longioris. i. orthogonium constitutum ex tali linea inuenta: qui inquam sic diffinit (dicit causas rei). Attendendum est autem quod hoc exemplum quod hic inducit est simile ei quod intendit circa aiam: quantum ad aliquid. scilicet quantum ad hoc quod demonstrat diffinitio aie: non autem quantum ad hoc quod demonstrat demonstrationem dicente propter quid. Deinde cum dicitur.

Dicamus igitur hinc considerationis initio sumpto animatum ab inaiato vita seipsum. Atque cum multifaria vivere dicatur: etiam si unum tantum istorum insit: vivere illud dicimus cui inest: ut intellectus: sensus: motus: loco ac status: et insuper motio nutrimento accommodata: et accretio decrectione.

Dicamus igitur principium accipientes intentionis: *2. c. 13.* determinari animatum ab inaiato in vivendo. Multipliciter autem ipso vivere dicto: et si unum aliquod horum insit solum: vivere ipsum dicimus. ut intellectus: et sensus: motus: et status secundum locum. Adhuc autem motus et status secundum alimentum et decrementum et augmentum.

Incipit demonstrare diffinitionem aie superius positam modo predicto. scilicet per effectum. Et videtur tali demonstratione. Illud quod est primum principium vivendi est viventi corpus actus et forma. Sed aia est primum principium vivendi his que vivunt: ergo est corporis vivetis actus et forma. Manifestum est autem quod hec demonstratio est ex posteriori. Ex eo enim quod aia est forma corporis vivetis: est primum operis vite: et non e converso. Circa hoc ergo duo facit. Primum ostendit quod aia est primum vivendi. Secundo quod primum primum vivendi est forma corporis vivetis. ibi (Quoniam autem quo vivimus et sentimus). Circa primum tria facit. Primum distinguit modos vivendi. Secundo ostendit quod aia est vivendi primum. ibi (Unum et vegetabilia omnia etc.). Tertio manifestat quomodo se habeant praesentia aie ad invicem secundum quas est principium operis vite. ibi (Utrum autem unumquodque horum). Dicit ergo primum quod ad persequendum naturam intentionem qua intendimus demonstrare diffinitionem aie: opus hoc quasi principium accipere: quod aiatum distinguit ab inaiato in vivendo. Aiata enim vivunt: sed inanimata non vivunt. Sed cum multiplex sit modus vivendi: si unus tantum eorum insit alicui de illis vivens et aiatum. Ponit autem quatuor modos vivendi: quorum unus est per intellectum: secundus per sensum: tertius per motum et statum localem: quartus per motum alimentum et decrementum et augmentum. Ideo autem quatuor tantum modos ponit vivendi: cum supra quatuor genera operationum aie posuerit: quia hic intendit distinguere modos vivendi secundum gradus vivendi quod distinguuntur secundum hec quatuor. In quibusdam enim viventi inveniuntur tantum alimentum et augmentum et decrementum. scilicet in plantis. In quibusdam autem cum his inveniuntur sensus sine motu locali: sicut in animalibus imperfectis: sic sunt ostree. In quibusdam autem videntur inveniuntur motus secundum locum: sic in animalibus perfectis: que moventur motu progressivo: ut bos et equus. In quibusdam autem cum his videntur inveniuntur intellectus. scilicet in hominibus. Appetitum autem quod est quintum

In p. li.
t. c. 69. 2
l. c. 27

I. c. 20. preter hec quatuor non facit aliquas diuersitatem in gradibus uiuentium. Nam ubicūq; est sensus: ibi est et appetitus. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter et uniuerse plante uidentur uiuere: quippe cū uideant in seipsis vim hāc talē atq; principium: quo ad cōtraria loca: tā incrementa: q̄ decrementa suscipiunt. Nō enī sursum quidē accrescūt: deorsum autē nō accrescūt: sed ad utrūq; similiter differentia: et omni ex parte: semperq; nutriunt: et eousq; uiuūt: quousq; possunt alimentum accipere.

I. c. 14. **¶** Unde et vegetabilia oīa uidentur uiuere. Uidentur autē in seipsis habētia potentia et principium huiusmodi per qd augmentū et detrimentū suscipiunt fm p̄trarios locos. Non enim sursum quidē augent: deorsum autē non: sed similiter in utroq;. Et penitus quecūq; alunt: et uiuunt in fine quousq; possunt accipere alimentum.

¶ Manifestat qd aīa est p̄ncipiū uiuēdi fm omnes modos p̄dictos. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quō aīa est p̄ncipiū uiuēdi in plantis. Scdō in aīalib⁹. ibi (Animal autē ppter sensum rē.) Tertio ostēdit. quid dictū sit: et qd restat dicendū. ibi (ppter quā autē cām rē.) Circa primū duo facit. Primo ostēdit qd aīa est p̄ncipiū uiuēdi in plantis: et dicit qd cū dictū sit qd qbuscūq; inest unū q̄tuor p̄dictorū modo p̄ uiuētiū dñr uiuē: sequit qd omnia vegetabilia uiuāt. Oīa enī in seipsis habēt potētia quandā et p̄ncipiū quo suscipiūt motū augmenti et decrementi. Et qd hoc p̄ncipiū nō sit nā sed aīa. manifestū est. Nā nā nō mouet ad tria loca: motus autē augmenti et decrementi est fm cōtraria loca. Augent enī vegetabilia oīa: nō solum sursum et deorsum: sed utroq; modo. Manifestū est ergo qd p̄n^m horū motuū nō est nā s; aīa. Nec solū vegetabilia uiuunt dū augent et decrescūt: sed quecūq; nutriunt tādiu uiuunt q̄diu possunt accipere nutrimentū per qd sit augmentū. **¶** Secundo ibi.

¶ Atq; hec quidem uis a ceteris seiungit: separariq; potest: cetera autē in ipsis mortalibus ab ista nequeunt separari: qd quidem in ipsis perspicitur plantis. Nulla enī prius in ipsis (ut patet) alia preter hāc anime potētia: atq; officiū inest. Uiuere igit ob hoc p̄ncipiū uiuentibus competit.

I. c. 15. **¶** Separari autē hoc ab alijs possibile est: alia autē ab hoc impossibile est in rebus mortalib⁹.

I. c. 16. Manifestū est autē in his que vegetant. Neq; enim una inest ipsis potentia alia anime. Uiuere quidem igitur propter hoc p̄ncipiū inest omnibus uiuentibus.

¶ Ostendit qd p̄dictū uiuēdi p̄ncipiū est primū et separabile ab alijs. Et dicit qd hoc. s. p̄ncipiū augmenti et alimēti pōt separari ab alijs principijs uiuēdi: sed alia nō possunt separari ab eo in rebus mortalibus. Quod ideo dicit: qd in rebus immortalibus: sicut sunt sube separate: et corpora celestia: si tñ sit aīata iuenit intellectū sine nutritiū. Qd autē hoc p̄n^m sit sepabile ab alijs manifestū est in his q̄ vegetant. i. in plantis: in qbus nulla alia potētia inest nisi hui⁹. Et quo manifestū est qd illud pp qd p̄mū iuenit uita in rebus mortalibus est p̄n^m augmenti et alimēti qd uocat aīa vegetabilis. Deinde cū dicit.

¶ Animal autē est ob sensum primo. Nam et ea que nō

cientur motu: nec mutant locum: sensum autē habet: non solum uiuere dicimus: sed etiam animalia nuncupare solemus. Uident autē et huiusce aīalib⁹ multa eē: q̄ cū sint nā loco manētia: hñt solū sensus.

¶ Animal autē pp sensum primū. Et nāq; que non mouentur neq; mutantia locum. habentia autē sensum. animalia dicimus: et nō uiuere solū. Uident autē et hui⁹ multa esse animalia: manentia autē cū sint natura: hñt solū sensus.

¶ Manifestat quō aīa est p̄ncipiū uiuēdi in animalibus. Et circa hoc duo facit. Primo dicit qd p̄mū dicit aliquid esse aīal pp sensum: s; aīalia quedā et sentiāt et moueant. Ea enī dicimus eē aīalia: et nō solū uiuere que s; nō mouent locū: tñ hñt sensum. Sunt enī multa aīalium talia que nāliter manent in eodē loco: et tñ habēt sensus: sicut ostree que nō mouent motu p̄gressiuo. **¶** Secūdo ibi.

¶ At uo ex sensibus tactus primo cunctis aīalibus inest: atq; ut vegetatiuū a tactu sensuq; omni: sic a ceteris tactus separari sensibus potest. Ea autē partem anime vegetatiuam dicimus esse cuius et plate participes sunt. Animalia uo cuncta ipsam vim habere sentiendi tactu uidentur.

¶ Sensu autē primo inest oībus tactus. Sicut autē vegetatiuū pōt separari a tactu et omni sensu: sic et tactus ab alijs sensibus. Vegetatiuum autē dicimus huiusmodi partē anime qua et vegetabilia participant. Aīalia autē omnia uidentur tangendi sensum habentia.

¶ Ostēdit qd iter alios sensus p̄mo inest tactus aīalibus. Quod pbat ex hoc qd sic vegetatiuū pōt separari a tactu et ab omni sensu: sic tactus pōt separari ab alijs sensibus. Multa enī sunt aīalia: que solū sensum tactus hñt: sicut aīalia imperfecta. Oīa autē aīalia hñt sensus tactus. Vegetatiuū autē p̄n^m dicim⁹ illā partē aīe qua et vegetabilia. i. plante participant. **¶** Sic igit ex p̄dictis patet tres gradus uiuentiū: primus est plantarū: secūsus aīaliū imperfectorū immobilium: que hñt solū sensum tactus. Tertius est aīaliū p̄fectorū que mouent motu p̄gressiuo: que etiam hñt alios sensus. Manifestū est autē qd q̄rtus gradus est eorū que hñt cū his etiā intellectus. Deinde cum dicit.

¶ Atq; quā ob cām istorū utrūq; sit: postea dicemus ac explanabimus. Nūc eousq; tñ dicat: aīam iquāz principium esse eorū que dicta sunt: et his esse diffinitam vegetatiuū: sensitiuū: intellectiū et motu.

¶ Propter quā autē cām utrūq; horū accidit posterius dicemus. Nunc autē intantū dictum sit solum qd est aīa horū que dicta sunt principium: et his determinata est vegetatiuū: sensitiuū: intellectiū: et motu.

¶ Ostendit quid dictū sit: et quid restat dicendū. Et dicit qd posterius dicendū est pp quā cām utrūq; horū accidat: scilz qd vegetatiuū pōt esse sine sensu: et qd tact⁹ sine alijs sensibus. Hoc enī dicit in fine libri. Nūc autē sufficiat in tantū dictū esse qd anima est p̄ncipiū uiuēdi fm p̄dictos modos: et qd distincta est istis quatuor. s. vegetatiuū qd est in plantis et in oībus uiuentibus: et sensitiuū qd est in oībus aīalibus: et intellectiū qd est in oībus hoībus: et motu p̄gressiuo qui est in oībus aīalib⁹ p̄fectis sensu uel intellectu. **¶** Querēdū

Querendum autem est: vtrum horum vnumquodque sit anima: an anime pars. Et si pars vtrum hoc pacto: vt sit separabile ratione solum: an et loco.

22. 19. **U**trum autem vnumquodque horum est anima. aut pars anime: et si pars: vtrum sic vt sit separabile ratione solum: aut et loco. **Sec. III.**

13. 2.



Quedam supius phis qd anima est principium viuendi fm diuersa genera vite. Et id nunc ingrit qd liter principia viuendi fm diuersa genera vite se habeant ad animam et adiuicem. Et circa hoc duo facit. Primo mouet qones duas. quarum prima est. Cu anima qd est principium viuendi sit determinata vegetatiuo: sensituiuo: motuiuo fm locum: et intellectuiuo: vtrum quodlibet eorum sit anima p se: aut sit pars anime. Et manifestum est qd in his que tm augent et nutriunt: sicut in plantis: vegetatiuium est anima. In his aut qd vegetant et sentiunt est pars anime: et sicut e de alijs. Secunda qo est. Si vnumquodque predictorum est pars anime: puta cu oia inueniant in vna anima: sicut in humana: vtrum h mo sint ptes qd separent adiuicem solu fm rationem: vt. s. sint diuerse potetie: aut et separent loco et subto: vtpote qd in vna pte corporis sit sensituium: in alia appetitiuium: i alia motuium: et sic de alijs: sicut quibusdam visus fuit. **C** Secundo cum dicit.

Atqui de nonnullis quidem istorum videre discere necqz facile possumus: nonnulla autem dubitatio nem habent. Nam vt plante nonnullae diuise se iuncteque videtur viuere. propterea qd anima que est in istis: actu quidem in vnaquaque planta est vna: potetia vero plures: sic et circa alias videmus anime differentias fieri: cum inciduntur animantium ea que in secta vocamus: vtraque namque partium: et sensum habet: et motu loco ciatur. Quod si sensus habet: et imaginatione et appetitum etiam habet: vbi namque est sensus: ibi dolor etiam existit atqz voluptas. At vbi sunt hec: ibi necessario cupiditas etiam inest.

22. 20. **D**e quibusdam quidem horum non est difficile videre. Quedam autem dubitatione habent. **C** Si cutenim in plantis quedam diuise videntur et viuencia separata abinuicem tanqz exite in his anima actu quidem vna in vnaquaque planta: potetia autem pluribus: sic videmus et circa alteras differentias anime accidere: vt in entomis decisiss. Ea enim sensum vtraque partium habet et motum fm locum. Si autem sensum: et phantasias: et appetitum: vbi quidem enim sensus est: et tristitia et letitia est. Vbi autem hec sunt: ex necessitate et desiderium est.

Soluit ppositas qones. Et primo secundam. Secundo primam. ibi. **Q**uod autem quibusdam animalium. **C**irca primum duo facit. Primo soluit secundam qonem qstum ad secundam parte ostendens vtz partes anime sint separabiles loco. Secundo qstus ad primam. vtrum. s. sint separabiles ratione. ibi. **R**atione autem qd altere et. **D**icit ergo primo qd de quibusdam partibus anime non est difficile videre. vtz sint separabiles loco. i. subiecto: sed de quibusdam dubium est. Et ad ostendendum qd in quibusdam hoc facile est videre: premitit similitudinem de plantis. ibi. **S**i cut. n. in plantis. **D**icemus qd quedam partes diuise ab eis et separeate ab alijs partibus videntur viuere. Et hoc manifeste

stat p hoc qd ramusculi abscissi inferuntur vel plantantur et coalescunt: qd non esset nisi remaneret in eis vita: et p rns anima qd e principium viuendi: qd pringit tanquam in vna quaque planta anima sit vna in actu: et multiplex in potentia. Sicut. n. accidere videtur in formis corporum naturalium inaiatoz: ita in his que pp sui imperfectione non requirunt diuersitate in partibus: qd in aliquo vno toto anima est in actu vna: et plures in potetia: sicut et ipsius corpus est vnum in actu: et plura in potetia. **P**ot. n. diuidi vnumquodque eorum in diuersas partes similes spe. sicut p in aere: aqua: et in corporibus mineralibus. Unde oportet qd si partes sunt similes specie adinuicem: et toti: qd forma specifica post diuisionem sit in vtraque partium. Et eadem ratio: qd anima plante imperfecta est in ordine animarum non requirit magnam diuersitatem in partibus. vnde anima totius pot saluari in aliqua partium. Et sic etiam videmus in alijs differentijs anime: sicut in entomis decisiss. i. in animalibus que decisaviuunt: qd vtraque partium habet sensum. Qd pater ex hoc qd retrahit se si pugnatur. Et etiam h motum fm locum: vt ad sensum apparet. Sic ergo in vna et eadem parte apparet et sensituium et motuium principium. Et si est ibi sensus: necesse est qd sit ibi phantasia. Phantasia autem nihil aliud est qd motus factus a sensu fm actum: vt infra dicitur. Et similiter si habet sensus pars decisiva: necesse est qd habeat appetitum. Ad sensum. n. de necessitate sequitur letitia et tristitia: siue delectatio et dolor. Necesse est. n. si sensibile preceptum est aueniens: qd sit delectabile: si autem est nociuum. qd sit dolorosus. Ubi autem est dolor et delectatio: oportet qd sit desiderium et appetitus. vbi necesse e qd si pars decisiva sentit: qd et habeat appetitum. Sic ergo manifestum est qd vegetatiuium sensituium appetitiuum et motuium inueniunt in vna parte decisiva: ex qd pars qd non distinguuntur loco in corpore animalis. Sed de quibusdam potentis partium: manifestum est qd distinguunt loco. Vnus. n. manifeste non est nisi in oculo: auditus in aure: olfactus in naribus: gustus in lingua et palato. Sed primus sensus qd e tactus et necessarius animalis est in toto. **S**ed qd dicit qd phantasia est in parte decisiva: videtur esse dubium. Nam a quibusdam phantasie attribuitur determinatum organum in corpore. **S**ed sciendum est qd phantasia inuenitur indeterminata in animalibus imperfectis: in animalibus vero perfectis determinata: sicut infra in tertio dicitur. Organum ergo aliquod determinatum phantasie attribuit ad maiorem perfectionem et determinationem sui actus: sine quo phantasia actus nullo modo esse posset: sicut actus visus nullo modo pot esse sine oculo. Sic igitur manifestum est qd in quibus potentis anime: non est difficile videre: vtrum sint separabiles loco. **D**einde cum dicit.

De intellectu vero contemplatiuaque potentia: nondum quicquam est manifestum: sed videtur hoc anime genus esse diuersum. Idque solum perinde atqz perpetuum: ex eo qd accidit seungi: separarique potest. Leteras autem anime partes separabiles quidem non esse: vt quidam asseruerunt: ex his que diximus patet.

De intellectu autem et perspectiua potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus alterum anime esse: et hoc solum contingere separari: sicut et perpetuum a corruptibili. **C**irque alie partes anime manifestus ex his qd non separabiles sunt sicut quidam dicunt.

Ostendit in qua parte anime circa hoc possit esse dubium. Et dicit qd de intellectu et quocumque nomine vocetur perspectiua potetia. i. speculatiua: nihil est ad hoc manifestum. Nondum enim p ea que dicta sunt apparet vtz habeat aliquod organum

propter hoc
quod dicitur
in 1. 2. 1. 2.
Li. 3. 1. 2.
c. 162.
10.

22. 196
lectio. 5.

22. 21.

22. 22.

h. i. m. m. m.
m. m. m. m. m.
m. m. m. m. m.
m. m. m. m. m.

nū in corpore distinctū loco ab alijs organis vel nō distinctū. Sed tñ qñtū in superficie apparet videt qñ sit aliter genus aīe ab alijs partib⁹ aīe. i. alteri⁹ nature ⁊ alio modo se habēs: ⁊ qñ hoc solū gen⁹ aīe possit separari ab alijs partib⁹ aīe: vel etiā qñ sit separatiū ab organo corporeo si cut perpetuum a corruptibili. Sed qñ relique partes aīe non sint separabiles loco abinuicem manifestum est ex predictis. ¶ Deinde cum dicit.

Ratione vō differre non obscurū esse videtur. Sē sitū nanz ratio diuersa est a ratione principij opī nandī: siquidem diuersa sunt sentire: ac opīnari: ⁊ vnumquodqz dictorum similiter.

Ratione autem qñ altere: manifestū est. Sē sitū. n. esse ⁊ opīnatiū: alterū. Siquidem ⁊ sentire ab ipso opīnari. Similiter autē ⁊ aliorum vniūquodqz que dicta sunt.

Ostendit qñ sint separabiles rōne. Cuiuslibet enim potētie ratio est fm ordinē ad actū. vnde necesse est si act⁹ sint diuersi fm speciem: qñ potētie habeāt diuersam rōnez speciei. Et hoc est qñ dicit qñ aliter est esse sensitīuū ⁊ opīnatiū. i. intellectīuū. i. altera est ratio vtriusqz potētie si sentire est aliter ab opīnari: ⁊ similiter est de predictis alijs potentis. ¶ Deinde cum dicit.

At vō quibusdam animantium cūcte partes: vt patet insunt: quibusdam nonnullē: sunt ⁊ quib⁹ vna tñ inesse videtur: atqz idipsum differentiam animātium facit. Quam autem ob causam ita sit: postea pscrutabimur. Eadem ⁊ circa sensus fieri sane videmus. Quedam enim omnes: quedam aliquos: quedam vñ duntaxat habere videntur: tactum inquam ipsum qñ quidē est oīum maxime necessarius.

Quoniam autem quibusdam animalium omnia insunt hec: quibusdam vō quedam horum: alteris autem vnum solum. Hoc autem facit differentiam aīalium. Propter quam autem cām sit factum: posterius intendendum est. Similiter autem ⁊ circa sensus accidit. Alia quidem enim habent oēs: alia vō quosdam. Quedam vō vñ maxime necessarium tactum.

Soluit primā qñē. ⁊ dicit qñ hic facit differentia i aīalibus qñ gbusdā animalīū insunt oīa predicta: quibusdā vō quedā horū: alijs vō vñ solū. Quibuscūqz at ict vñ solū predictoz: oporteret qñ illud sit anima. In quib⁹ vō insunt plura quodlibet est pars aīe: sed illa aīa denotat a principaliori vel sensitīua vel intellectīua. Quare autē hoc sit qñ qdam habent vñ: quedam plura: quedā oīa: posterius dicetur. Et sicut accidit circa potentias aīe: ita accidit circa sensus. Quedā enī hnt oēs sensus sicut aīa lia perfecta: quedā vō hnt quosdā sensus sed nō omnes. vt talpa: quedam vō habēt vñ maxime necessariū. s. tactum vt animalia imperfecta. ¶ Potest autē ⁊ hec particula ad aliū sensum referri: vt dicat qñ qz superius ostendat pbs qñ partes aīe non sunt separabiles abinuicem loco vel subiecto in aīali in quo sunt. qñ propter hoc etiā non separentur in diuersis aīalibus: sed cuiūqz ict vñ inessent oīa. Et ideo remouet hoc in hac particula.

¶ Deinde cum dicit.

Quoniam autem id quo viuimus: quoue sentim⁹: bifariam dicitur: ⁊ perinde atqz id qñ scimus: ⁊ id

etiam quo sanī sumus: atqz valemus: quoddā enim scientiam: quoddam animam dicimus: quippe cum vtroqz scire dicamus: ⁊ aliud sanitatem: aliud partem corporis aliquā: vel totū dicimus corpus. Atqz horū vtrūqz: tam scientia: qñ sanitas forma quedā ⁊ species est: ⁊ ratio: ⁊ tanqz actus suscipientis: sciētia quidem scientis: sanitas autem sanī. Actus enī agentium in eo quod patitur: atqz disponitur inesse videtur. Anima autem id est vt patet quo viuim⁹: ⁊ quo sentimus: ac intelligimus primo. Ipsa profecto ratio quedam erit: ⁊ forma: sed non vt materies atqz subiectum. Nam cū substantia tripliciter dicatur: vt dicimus: quedā enim est forma: quedam materies: quedā id quod ex vtriusqz componitur: ⁊ materia quidem est vt patet potentia: forma autē act⁹. Cum igitur vt dicimus substantia dicatur trifaria: animāqz id sit qñ ex vtriusqz corpore inquā ⁊ aīa constat: corpus profecto non est actus anime: sed ipsa corporis alicuius est actus.

Quoniam autem quo viuimus ⁊ sentimus dupliciter: sicut quo scimus: dicimus autem hoc quidem scientiam: illud autē aīam: vtroqz enī horū dicimus scire. Similiter autem ⁊ quo sanamur: aliud quidem sanitas est: aliud autem pre quadam corporis: aut ⁊ toto. Horum autē sciētia qñ ⁊ sanitas forma est: ⁊ species quedā ⁊ ratio: vt actus susceptiuorum: hec quidē sciētifici: illa vō sanabilis. Videtur. n. in patiente ⁊ disposito actiuorum inesse actus. Anima atē hoc quo viuimus: ⁊ sentimus: ⁊ mouemur: ⁊ intelligimus pzo. Quare ratio quedā vtriusqz erit ⁊ species: s. nō vt materia ⁊ vt subm.

Tripliciter. n. dicta substantia sicut dicim⁹: hec quidē species: illud vō vt materia: aliud autem ex vtriusqz. Horum autem materiam quidē potentia: species autē actus: postea ex vtriusqz animatum: non corpus est actus anime: sed ipsa corporis cuiusdam.

Ostēso qñ aīa est pñū viuēdi pñcipiū: pcludit ex hoc diffinitionē pñ assignatā. Et circa hoc duo facit. Primo demonstrat ppositū. Scō ex vitate demonstrata quasdā pclusiones vltē iducit. ibi. Propter hoc bene opinantur ⁊ c. Circa primū ponit talē demonstrationē. Duorū quoz vtroqz dicimur esse aliqd aut opari: vñ. s. qñ pñū est: qñ forma: ⁊ aliqd quasi mā. S. aīa est pñū quo viuimus: cum tñ viuamus aīa ⁊ corpore. ergo aīa est forma corporis viuētis. Et hec est diffinitio superius de aīa posita qñ aīa est actus primus pñfici corporis. potentia vitā habētis. Manifestū est autē qñ mediū huius demonstrationis est quedā diffinitio aīe. s. aīa est quo viuimus primū. Circa hāc autē demonstrationē. 4. facit. Pzo ponit maiore dicēs qñ quo viuimus ⁊ sentimus dī dupliciter. s. altero sicut forma: ⁊ altero sicut mā. Sicut ⁊ quo scimus dī dupliciter: duobus. n. dicimur scire quozū vnum est sciētia: ⁊ aliud est aīa. Et similiter quo sanamur dicē de duobus: quozū vñ est sanitas: ⁊ aliud est aliqua pars corporis: vel ē totū corpus. Vtrobīqz autē vñ est quasi

L. c. 23

L. 3. t. c. 131.

forma: et aliud q̄m mā. Nā sciētia et sanitas sunt forme q̄
si actus susceptiuor: sciētia qdē forma sciētifici. i. partis
aie in qua est sciētia: sanitas vō est forma corporis sana-
bilis. Ideo autē dicit: sanabile et sciētificū vt ostendat
aptitudinē in subiecto ad tales formas. Semp. n. actiuo
rum actus: id est forme que inducuntur ab agentibus in
mā videntur esse in patiente et disposito. i. in eo qdē na-
tū pati actiones agētis a tali agēte: et qd est dispositus ad
psequēdū sinē passiōis. i. formā ad quā patiēdo pducit.
Secō ibi (Alia autē hoc.) Ponit minorem ppōnez: et dīc
q̄ aia est primū quo et viuimus et sentimus et mouemur
et intelligimus. Et referunt hec. 4. ad quatuor genera vi-
te: de quibus superius fecerat mentionē. Viuere enim
refert ad principiū vegetatiuū: qz superius dixerat q̄ vi-
uere pp hoc principiū inest oibus viuētibz. (Scien-
dus est atq̄ q̄uis sanitate et corpore dicamur eē sanī: tñ
sanitas est p̄m quo sanī dicimur eē. Nō. n. dicimur eē sa-
nī corpore nisi inq̄tū bz sanitate. Et similiter scia est p̄m
quo dicimur esse sciētes: qz aia nō dicimur eē sciētes ni-
si iquātū bz sciētiā. Similr ē et corpē nō dicimur eē vi-
uētes nisi inq̄tū bz aiam: et pp hīc dīc q̄ (aia) est p̄m
quo viuim⁹ et sentim⁹ et. Tercio ibi (Quare rō qdam.)
pōit rēlonē: et pēdet bucūqz p̄structio ab illo loco (qm̄
aut q̄ viuim⁹ et. Hōcludit ḡ ex p̄dcis: q̄ aia se bz vt rōz
spēs: et nō sicut materia et subm. Quarto ibi (Tripliciter
enim dicta substantia rē. Ostēdit p̄clusionē sequi ex p̄-
missis. Nō enī videbat magis seq de aia q̄ sit forma q̄
de corpore: cū vtrōqz viuere dicamur. Vñ ad p̄fectionez
dicte demonstratiōis subtingit: q̄ cū substantia dicat tri-
plicitē: vt supra dictum est. i. de mā et forma et cōposito
ex vtrīsqz: quoz mā est in potentia: et spēs siue forma ē
actus: et cōpositū ex vtrīsqz est aiatum: manifestus est q̄
corpus non est actus aie: sed magis aia est actus corporis
alicuius: corpus enim est in potentia respectu aie. Et iō
cum psequat ex p̄dicta demonstratiōe q̄ vel corpus vel
aia sit spēs: et corpus vt dictū est non sit species anime: se-
quitur q̄ anima sit species corporis. (Deinde cū dicit.
Idcirco recte admodum putant q̄ quibus anima:
neqz esse sine corpore: neqz corpus aliquod esse vi-
detur. Etenim ipsa corpus quidem non est. Est au-
tem corporis aliquid.

Et propter hoc bene opinantur quibus vide-
tur neqz sine corpore eē: neqz corpus aliquod
anima. Corpus quidem enī non est. corporis
autem aliquid est.

Inducit quasdam cōclusiones ex p̄missis. quarū p̄-
est q̄ bene opinati sunt quibus vīsum est q̄ aia nō sit si-
ne corpore. neqz sit corpus. Non. n. est corpus: qz non est
materia: sed est aliquid corporis: qz ē actus corporis. Et
qz omnis actus est in eo cuius est actus: infert p̄ter ibi.

Et ideo ob hoc i corpore atqz i corpore tali: nō i quonīs
sine discrimine vllō: quēadmodū veteres ad corpus
ipsam accommodabant nihil prius determinantes
quodnam illud et quale sit corpus: atqz non recte vt
patet. Quippe cum non videatur quoduis sine vllō
discrimine quodcūqz suscipere. Hoc autem pacto
cum ratione et iam sit sane. Actus enī vniūscuiusqz
in eo quod est potentia: et in propria materia suapte
natura fieri esse qz solet. Animaz igitur perfectionē
quandam eius: et actum: ac rationem esse: qd potē-
tiam habet vt huiusmodi sit: ex hisce que diximus

innotescit:

Et propter hoc in corpore est: et corpore hu-
iusmodi. et non sicut priores ad corpus apta-
bant ipsam nihil diffinientes in quo et quali: et
vere cum non videatur accipere quodlibet cō-
tingens. Sic autem sit p̄m rationem. Vniūscu-
iusqz enim actus in potentia existente et in pro-
pria materia aptus natus est fieri. Quidē igitur
actus est quidam et ratio potentiam habē-
tis esse huiusmodi manifestum ex his.

Secōdā cōclusionē. i. q̄ aia est in corpore et tali corpore
i. physico organico: et hoc non est per modum quo prio-
res physici loquebant de aia et vnione eius ad corpus: ni-
hil determinātes in quo vel quali corpore eēt: et vere b
est sicut nunc dicimus q̄ aia est in determinato corpore:
cū nō videatur aia accipere quodcūqz corpus contingat
sed determinatum. Et hoc rationabiliter accidit: quia
vniūscuiusqz actus natus est fieri in propria et determina-
ta mā. vnde et anima oportet q̄ in determinato corpore
recipiatur. (Ultimo autem epilogando concludit: q̄
anima est actus quidam et ratio habentis esse huiusmo-
di. i. potentia viuētis.

Animantium autem quibusdam omnes insunt po-
tentie dicte: quibusdam nonnullae sunt: et quibusdā
vna tñ inesse videtur: atqz potentias anime dixim⁹
has: nutritiuum: sensitiuum: appetitiuum: loco mo-
tiuū: atqz intellectiuū.

Potentiarum autem anime que dicte sunt:
alijs quidem insunt omnes: alijs vō quedāz ba-
rum: quibusdam vō vna sola. Potentias au-
tem dicimus vegetatiuum: sensitiuum: appeti-
tiuū: motiuū p̄m locū: intellectiuū. Lec. V.

Postq̄ Ari. diffiniuit aiam in cōi. Nunc acce-
dit ad determinādū de p̄tibz eius. Nō autē
bz aliter aia p̄tes: nisi p̄m q̄ eius potētie p̄tes
eius dicuntur put alicuius potētis multa: par-
tes dici p̄nt p̄tates ad singula. Vñ determina-
re de partibus eius: est determinare de singulis potētys
eius. Diuidit autē hec ps in duas. In p̄ma determinat de
potētys aie in cōi: distinguēdo eas adinuicē. In scda de-
terminat de singulis earū. ibi (Quare primū de alimen-
to et gnatione rē.) Prima autē pars diuidit in duas. In
prima distinguit potērias aie abinuicē. In scda ostendit
qd de potētys aie et quō et quo ordine determinādū sit.
ibi (Quare et p̄m vnumquodqz querendum rē.) Circa
p̄mū duo facit. Primo distinguit potērias anime abin-
uicē. Secō ostendit quō ratio cōis aie se bz ad p̄tes p̄di-
ctas. ibi (Manifestū igit est qm̄ eodē rē.) Circa p̄mū
duo facit. Primo enumerat potentias aie. Secō ostendit
quō se inuicē psequantur. ibi (Inest autem plantis rē.)
Dicit ergo p̄mo q̄ de potētys aie q̄ supra noīate sunt qui-
busdā insunt oēs: sicut hoībz: quibusdam qdā harū: si-
cut alijs aialibus: quibusdā vna tñ: sicut plantis. Et qz
superius nō nominauerat eas potērias: sed partes aie: iō
manifestat q̄ p potērias idēz intelligit: qd supra p p̄tes.
Quarū gdem sunt quinque genera. i. vegetatiuum: sensiti-
uum: appetitiuum: motiuū p̄m locū: intellectiuū. (Opor-
tet autē hec duo videre. Primo gdem quare ponunt hīc
quinque genera potētiarū anime: precipue cū cōfuetum
sit dici triplicem esse animam: vegetabilem: sensibilem:

Liber

et rationalem. Secundo considerare oportet quare hic ponit. s. cū superius posuerit tñ q̄mōr. ¶ Sciendū aut circa p̄mū q̄ cū oīs potētia dicat ad actū propriū: potētia opariū dī ad actū q̄ ē opatio. Potētie aut aīe sunt opatiue. talis. n. est potētia forme. Unde necesse est h̄z diuerfas opationes aīe. accipi diuersitatē potētiarū. Opatio aut aīe ē opatio rei viuentis. cū igit vnicuiqz rei cōpetat p̄p̄ia opatio s̄m q̄ h̄z esse: eo q̄ vniqzqz opatur in quātū est ens: oī opationes aīe cōsiderare s̄m q̄ iueniunt in viuentibz. Diuisi modi aut viuentia inferiora quoz actus est aīa de qua nūc agitur: habēt duplex eē. Unū q̄dem māle in quo pueniūt cū alijs rebz mālibz: aliud aut imāle ī quo cōicāt cū substantijs superioribz aliq̄liter. Est aut diffērentia inter vtrūqz eē: q̄ s̄m eē māle qd̄ est per mām cōtū vnaqzqz res est hoc solū qd̄ est: sicut hic lapis non est aliud q̄ hic lapis. s̄m vō eē imāle qd̄ est amplū et quodā mō infirmitas: in q̄tū nō ē p̄ mām terminatū: res nō solū ē id qd̄ est: sed et ē quodāmodo alia. Unde ī substantijs superioribz imālibz sunt quodāmodo oīa sicut in vībuz causis. Diuisi modi aut imateriale eē h̄z duos gradus in istis inferioribz. Nā qdā est penitus imateriale. s. esse intelligibile. In intellectu enim res habēt eē et sine mā: et sine cōditionibz materialibz indiuiduātibz: et ē absqz organo corporali. Esse aut sensibile ē mediū iter vtrūqz. Nā in sensu res h̄z eē sine materia: non tñ absqz cōditionibus materialibus indiuiduantibus: neqz absqz organo corporali. Est enim sensus particularium: intellectus vō vniuersaliū. Et quātū ad hoc duplex esse. dicitur. P̄mus in tertio huius. q̄ aīa est quodāmodo oīa. Opationes igit que cōpetūt viuenti s̄m esse māle sunt opationes q̄ attribuantur ante vegetabili: q̄ tñ h̄z ad id ordinantur ad qd̄ et ordinantur actiones in rebus inanimatis. s. ad cōsequēdū esse et cōseruandū: tñ in viuentibus hoc fit p̄ altiorē et nobiliozem modū. Corpora enim inanimata gnāntur et cōseruantur in esse a principio motiū extrinseco: aiata vō generant a principio intrinseco qd̄ est in semine: cōseruantur vō a principio nutritiū intrinseco. Doc. n. vī eē viuentiū p̄p̄iū: q̄ opent tāqz ex seipsis mota. Opationes aut q̄ attribuantur rebz viuentibz s̄m eē penit imāle p̄tinent ad p̄e aīe intellectiū: q̄ vō attribuantur eis s̄m eē mediū p̄tinet ad p̄e aīe sensitiū. Et s̄m hoc triplex eē diffērentia: tur cōiter triplex aīa. s. vegetabilis: sensibilis: et rōnalis. S̄z q̄z oī eē ē s̄m aliquā formā: oī q̄ eē sensibile sit s̄m for^m sensibile: et ē itelligibile s̄m for^m itelligibile. Et vnaqzqz aut for^m segit aliq̄ inclinatio et ex inclinatioe opatio: sic ex forma nālī ignis segit inclinatio ad locū q̄ ē sursum s̄m quā ignis dī lenis: et ex hac inclinatioe sequitur opatio. s. motus q̄ ē sursum. Ad formā igit tā sensibile q̄ itelligibile segitur inclinatio qdā q̄ dī appetit^r sensibilis: vel itellecualis. sicut inclinatio p̄is for^m nālē dī appetitus nālīs. Ex appetitu aut sequitur opatio q̄ est motus localis. Hec igit ē rō q̄re oī eē quinque genera potētiarū aīe: qd̄ p̄mo q̄rebat. ¶ Circa scdm sciēdū ē q̄ supra Ari. intendēs ostēdere q̄ aīa est p̄ncipiū viuenti in oīb^z viuentibz distinguit ipm viuere s̄m gradus viuentiū: et nō s̄m opationes vite s̄m q̄s distinguūt hec gnā potētiarū. Appetitiū aut nō p̄sternit aliq̄ diuersus gradū ī viuentibz: q̄z oīa q̄ h̄nt sensus h̄nt appetitū: et sic remanēt tñ q̄mōr gradus viuentiū: vt supra ostēdū est. ¶ Deinde cū dicit.

Lect. 3.

¶ Et plantis quidē nutritiū est dūtaxat. Alijs autē et idipsum et sensitiū. Qz si sensitiū inest: et appetitiū et inest. Nam appetitus: cupiditas est: et ira: atqz voluptas. Animalia vō cūcta vni ex sensibus habent: tactum in quā ipsum: atqz cui sensus inest: ei

voluptas etiam et dolor inest: et perceptio iocunditatis atqz molesti. Quibus autem hec insunt: ea cupiditatem etiam habent: hec est enim appetitio eius quod afficit voluptate.

¶ Inest autem plantis vegetatiuum solum: alteris autem hoc et sensitiuum: si autem sensitiuum: et appetitiuum. Appetitus quidem enim desiderium et ira et voluntas sunt. Animalia autē oīa habent vnum sensum tactum. Cui autem sensus inest. huic et letitia et tristitia et dulce et triste. Quibus autem hec: et concupiscentia. Delectabilis enim appetitus hec.

¶ Ostendit quo p̄dicte potētie p̄sequunt se inuicē manifestas qd̄ supra dixerat q̄ potētiarū q̄busdā insunt oēs: q̄busdā qdā: q̄busdā vna sola. Ubi cōsiderādū est q̄ ad h̄z q̄ vniuersū sit p̄fectū: nullus gradus p̄fectiōis in rebz in terminat: sed paulatim nā de imperfectis ad p̄fecta p̄cedit. Propter qd̄ etiā Ari. in. 8. meta. assimilāt spēs rez nūc. ris: q̄ paulatim in augmētū p̄ficiūt. Unde in viuentibus qdā h̄nt vni tñ p̄dictorū. s. plāte: in q̄b^z est solū vegetatiū: qd̄ necesse est in oīb^z viuentibz mālibz eē: q̄z huic potētie attribuit opatiōes p̄tinentes ad eē māle. Alijs aut. s. aīalibz inest vegetatiū et sensitiū. Si aut est ibi sensitiū: oī q̄ ad sit tertiū. s. appetitiū. Qd̄ qd̄ diuidit in tria. s. desiderii qd̄ ē s̄m vī concupiscibile: et irā q̄ ē s̄m vī irascibile: q̄ duo appetit^r p̄tinet ad p̄e sensitiū: sequitur enim apprehensione sensus. Tertiū aut ē volūtas qd̄ est appetit^r intellectiū p̄is. s. apprehensione itells. Qz aut appetitiū insit oīb^z aīalibus p̄bat duplici rōne. Quarum p̄ma ē: q̄ oīa aīalia h̄nt ad min^{us} vni sensus. s. tactū. q̄b^z aut inest sensus: inest letitia et tristitia. Delectatio et dolor. Letitia enim et tristitia magis vident sequi apprehensione sensus: et p̄cipue sensus tact^r. Et si ē letitia et tristitia: necesse ē q̄ sit aliqd̄ triste et dulce. i. delectabile et dolorosum. oī enī oī qd̄ sentit s̄m tactū eē vel pueniens: et sic est delectabile: vel nociū. et sic est dolorosus. Quibus cūqz aut inest aliqd̄ delectabile et triste: his inest et concupiscentia q̄ est appetit^r delectabilis. ergo de p̄mo ad vltimū: omnibz animalibz q̄b^z inest sensus tactus: inest appetit^r. ¶ Scdm rōnē ad idē ostendēdū ponit ibi.

¶ Alimenti preterea sensum habent. Tactus enī sensus est alimenti: nāz siccis: et humidis: et calidis atqz frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem vt patet sensus est tactus: ceteris vō sensibilibus p̄aciciens nutriuntur. Nihil enim conducit ad alimentum sonus: vel color: et odor: sapor autem vnum quidem est eorum que tactu percipiuntur. At vō fames sitis ne cupiditas est: sicci quidem et calidi fames: frigidi vō et humidi sitis. At sapor horum quasi quoddam est condimentum. Verum hec declaranda posterius sunt. P̄unc eousqz sit dictum: animantiū in quā hisce que tactum habent: et appetitum inesse. De imaginatione vō non patet: sed de hoc postea consideremus oportet. ¶ Nonnullis insuper et loco motuum etiam inest: et alijs ratiocinatiuum ac intellectus vt boibz: et siqd̄ sit aliud tale vel etiam prestabilius.

¶ Adhuc autem alimenti sensus h̄nt: tactus. n. alimentū sensus. Siccis. n. et humidis et calidis

Lect.

et frigidis aluntur oia viuentia: horum autem sensus tactus: sed aliorum sensibilem secundum accensum. Nihil enim in alimentum confert sonus: neque color: neque odoratus. Humor autem vnum aliquod est tangibile: esuries autem et sitis est concupiscentia: et esuries quidem calidi et siccitatis: sitis autem frigidi et humiditatis: sapor vero ut delectametur horum est. Certificandum autem de his posterius est. Nunc autem intantum dictum sit quod animalibus habentibus tactum: et appetitus insit. De phantasia autem immanifestum est: posterius autem intendendum est. Quibusdam autem adhuc inest et secundum locum motuum. Alteris autem intellectuum et intellectus: ut hominibus: et si aliquod alterum huiusmodi est: aut et honorabilius.

Que talis est. Oia animalia habent sensum quo cognoscunt suum alimentum. scilicet sensum tactus quod est sensus alimenti. Et quod necessarium est omnibus animalibus uti alimentum. ut dictum est. id necessarium est quod habeant sensum tactum quo percipiant sibi alimentum. Quod autem tactus sit sensus alimenti manifestum est. sicut enim corpora viueta sunt ex calidis et humidis et frigidis et siccis: ita ex his nutriuntur: tactus autem est sensus discretivus horum. (Sed aliorum sensibilem). id est alius sensibilis non nutriunt viueta nisi secundum accensum: in quantum videlicet contingunt tangibile. Sonus enim et odor et color nihil referunt in alimentum in quantum habet: sed solum in quantum contingit colorata et odorata et sonantia esse calida vel frigida: humida vel sicca. humor autem id est sapor est quoddam de numero tangibilium qualitatium: sicut et gustus est quidam tactus. Sic igitur patet quod oia animalia habent sensum alimenti: quibuscumque autem inest sensus alimentum: his inest esuries et sitis: quorum utrumque est concupiscentia alimenti: esuries quidem est concupiscentia calidi et siccitatis: quod habet rationem potus. Sapor autem est quoddam horum delectamentum. sapor enim delectabilis indicat venientem proportionem calidi et frigidi: humiditatis et siccitatis in alimentum. Unum magis pertinet ad delectationem alimenti quam ad necessitatem. Sic igitur ubique est sensus tactus: est appetitus. Quod autem phantasia se habet ad appetitum: et sensum: posterius dicetur. Quibusdam autem animalibus supra hec tria. scilicet vegetativum: sensum: et appetitum inest etiam motum secundum locum. Aliis vero supra hec quatuor inest et intellectum: et intellectus ipse. scilicet hominibus: et si aliquid aliud genus est simile hominibus: aut et honorabilius hominibus: inueniunt autem aliquid honorabilius hominibus quod inest intellectus: est enim in substantiis separatis: et in corporibus celestibus: si tamen sunt animalia in viueta: mortalia non est aliquid genus viueta habentium intellectum nisi in specie humana. Cum enim intellectus non habeat organum corporale non potest diuersificari habetia intellectum secundum diuersam complexionem organorum: sicut diuersificantur species sensitiuum secundum diuersas complexionem: quibus diuersimode se habent ad operationes sensus.

Deinde cum dicit.

Per spicuum igitur est: vnam anime rationem esse perinde atque figure. Neque enim ibi figura vlla preter triangulum est: et eas que deinceps sunt collocat: neque hic anima vlla preter eas quas diximus. Et ut in figuris vna communis ratio fieri potest: que cunctis quidem figuris accommodabitur: nullius autem erit figure propria ratio: sic et in animalibus dictis sic

ri potest. Quapropter ridiculum est et in his et in ceteris rebus communem querere rationem: que quidem nullius eorum que sunt erit propria ratio: nec in propria cuiusque accommodabitur et indiuidua specie: rationem earum omittentes diffinitionemque que cuilibet hoc pacto competere accommodarique potest. Et vero quemadmodum in figuris: sic et in anima sit. Namque in figuris quod in animantibus in eo quod deinceps est collocatum: id inest potentia quod illo est prius. In quadrato namque triangulus: et in sensitiuo vegetatiuum inest ut patet.

Manifestum igitur est quod eodem modo vna utique erit ratio anime et figure. Neque enim ibi figura est preter triangulum et figuras: et quod consequenter fiunt: neque hic anima preter predictas est: fiet autem utique et in figuris ratio communis: quod conueniet quidem omnibus: propria autem nullius erit figure. Similiter autem et in dictis animabus. Underidiculus est que rere cōcentratione et in his et in alteris: que nullius erit eorum que sunt propria ratio: neque secundum propriam et indiuiduam speciem dimittentibus huiusmodi. Similiter autem se habent ei quod de figuris est: et que secundum animam sunt. Semper enim in eo quod est consequenter: est in potentia quod prius est in figuris et in animis: ut in tetragono quod est trigonum est: in sensitiuo autem vegetatiuum.

Ostendit quod se habet predicta diffinitio anime ad pres enumeratas. Et ad huius intellectum sciendum est quod Plato posuit vniuersalia esse separata secundum esse: tamen in illis que se habent consequenter non posuit vnam ideam communem sicut in numeris et figuris. non enim posuit vnam ideam numeri preter omnes numeros: sicut posuit vnam ideam hominis preter omnes homines: eo quod numerorum species naturali ordine consequenter se habet. Et sic prima earum. scilicet qualitas est causa omnium consequentium. Unum non oportet ponere aliquam ideam communem numeri ad causandum speciem numerorum. Et similis ratio est de figuris. Namque eius species inter se habent sicut et species numerorum: trigonum enim est ante tetragonum: et tetragonum ante pentagonum. Dicitur igitur manifestum esse quod eodem modo vna est ratio anime sicut vna est ratio figure: sicut enim inter figuras non est aliqua figura que sit preter triangulum et alias species consequentes utpote que sit communis omnium figurarum: ita nec in proposito est aliqua anima quasi separata existens preter omnes predictas partes. Sed quauis non sit vna figura separata inesse preter omnes figuras: etiam secundum Platonicos qui ponunt species communes separatas: tamen inuenitur vna ratio communis que conuenit omnibus figuris: et non est propria alicuius earum: ita est et in animalibus. Et ideo ridiculum est quod homo querat vnam rationem communem tam in animalibus quam in alijs rebus que non conueniat alicui animarum que sunt in rerum natura particulariter. Neque etiam est conueniens quod homo querat diffinitionem anime secundum vnam quamque speciem anime: et dimittat diffinitionem communem omnibus animabus. Ergo neque diffinitio communis anime pretermittenda fuit: neque sic est assignanda diffinitio communis anime quod non conueniat singulis animabus. Et quia dixerat quod eodem modo se habet ratio anime sicut ratio figure ostendit conuenientiam inter utrumque: et dicit quod similiter se habent figure et anime ad

inuicem: in vtriusque enim illud quod est prius: est in potē



tia in eo quod est psequēter. Manifestū est enī in figuris quod trigonū quod est prius est potētia in tetragono. Potest enī tetragonum diuidi in duos trigonos. Et si militer in anima scilicet vegetatiuū est quasi quedā potentia eius: et quasi anima per se. Et si militer est de alijs figuris et alijs partibus anime.

¶ Quapropter in singulis querendum est: quēnam sit cuiusque anima: ut quēnam sit anima plante: que bestie: que denique hominis.

¶ Quare et secundum vniuersum quod querendum quid sit vniuersi cuiusque anima: autque plante: et que hominis: aut bestie.

Lec. VI.



Postquam philosophus enumerauit genera potētiarum anime: et quō se habet diffinitio cōis anime supra posita ad presens. Nunc ostendit quod aliud modum determinandū sit: et quō ordine. Et diuidit in partes duas. In prima ostendit quod determinandū restat de anima. Secundo ostendit quō ordine determinare oporteat ibi. Necessariū autē debet. Circa primum ostendit duo restare ad determinandū: quorum vnum concludit ex predictis. Dicitur enī supra: quod sicut nō ē querenda talis diffinitio cōis anime quā nullo anime prius ueniat: ita nō debemus eē cōtēti diffōne cōis: sed oportet propriā diffōne cuiuslibet partis anime ingredi. et ex hoc concludit quod hoc secundum vniuersum quod aiatū quēdū est quod sit vniuersi cuiusque anima. vbi scilicet quod est anima plante: et quod anima hominis: et hoc est scire de vniuersa parte anime quid sit.

Lect. 5.

¶ Quam autem ob causam deinceps sic se habent: considerare oportet. Sensitiuū namque sine vegetatiuō nō est. At a sensitiuō vegetatiuū in plantis scilicet gignitur. Rursus sine tactu nullus ceterorum sensuum est. At ipse tactus sine ceteris est. Complura namque sunt animalium: que neque visum neque auditum neque sensum habent odoris. Et eorum rursus que sentiunt quedam habent loco motuum: quedam nō habent. Extrema autem atque minima rationē habēt et mentem. Quibus enim mortalium inest ratio ipsi insunt continuo et cetera cuncta. At quibus vniuersum quod illorum inest: hisce non omnibus inest et ratio. Sed quedam imaginatione vacant: quedam hac sola viuunt. De intellectu vero contemplatiuo alia ratio est. Que cum ita sint: patet horum cuiusque rationes anime maxime rationem propriam esse.

¶ Propter quā autē cāz cōsequēter sic se habēt. cōsiderādum est. Sine enim vegetatiuō sensitiuū nō est. A sensitiuō autē separat vegetatiuū in plantis. Iterum autē sine quidē eo quod potest tangere: aliorum sensuum neque vnius est. Tactus autem sine alio est. Multa enim animalia neque visum: neque

L. c. 32

auditū habēt. neque odoratus sensum. Et sensitiuorum autem alia quod habent secundum locum motuum: alia vero nō habēt: vltimum autem et minimum rationē et intellectum: ut homo: aut huiusmodi alio. Quibus enim inest ratiocinatio corruptibilium. his et reliqua omnia. Quibus autē illorum vniuersum quod non omnibus ratiocinatio: sed quibusdā quidem neque imaginatio. Alia autem hac sola viuunt. De speculatiuo autē intellectu alia ratio est. Quod quidem igitur de horum vniuersum quod ratio bene propriissima et de anima: manifestum est.

¶ Pōnit aliud quod restat ad determinandū. Dicitur enī supra quod partes anime psequēter se habēt adinuicē sicut species figure. Sed considerandū est propter quā cāz partes anime hoc modo se habeāt psequēter. Vniuersum modum enim cāz in fine libri ostendit. Exponit autē qualiter se habeāt psequēter: quod sensitiuū nō potest esse sine vegetatiuō: sed vegetatiuū separat a sensitiuō in plantis. Nec est mixtum: quod supra dictum est quod opera vegetatiui ordinat ad adipiscendū et pseruandū esse nāle quod subiacet. quod fundamētum. Iterum enī ostendit quod inuenit in ipsis sensibus: quod sine sensu tactus nullus aliorum sensuum eē potest tactus autē inuenitur sine alijs sensibus. Multa enim animalia neque visum habēt neque auditū: neque sensus odoratus: sed solum tactū. Et hoc est rationabiliter accidit. Nā tactus est sensus pceptiuus eorum quod pertinet ad pseruetiā animalis: ex quo scilicet animal pstat et nutrit. Alia vero sensibilia nō pseruit hoc nisi per accidēs. Vbi alij sensus nō sunt de necessitate animalis: et propter hoc nō inueniunt in omnibus animalibus: sed in perfectis. Est enī consideranda pōtia sensitiui et motui. Nā motuum nō est sine sensitiuō: sensitiuū autē potest esse sine motui: alioquin enim habētū sensum habēt etiā motū secundum locum: sed alij non habēt. Sed intelligendū ē de motu pgressiui animalis: secundum quod animal mouet de loco ad locum. Dicitur enim motus non inest omnibus animalibus. Sed que carent hoc motu habent alium quem motū localem. scilicet dilatatiōis et cōstrictionis: sicut apparet in ostreis. Illud autem quod est vltimū inter omnes partes anime: minimum: quod nō diuidit in diuersa sed species est quod habet rationē et intellectum: quod quibuscumque de numero corruptibilium inest ratio: his insunt et omnia alia predicta. Hoc autē dicitur pseruet se a substantijs separatis: et a corporibus celestibus si sunt aiata. quod cum sint sine generatiōe et corruptione: nō indigēt vegetatiuō. Iterum eorum intellectus per se speculatur ea que sunt secundum se intelligibilia: vbi nō indigent sensibus ad cognitionē intellectuā psequēdam. Sed in mortalibus habentibus intellectum: necesse est omnia alia pexistere sicut quedam instrumenta et pparatoria ad intellectum: qui est vltima perfectio intellectus in operatione nature. Nō autē omnibus quibus inest aliquid predictorum inest et ratio. Et quod imaginatio videtur habere quidā affinitatē ad intellectum: cum supra dictum sit quod intellectus vel est phantasia quidā: vel nō sine phantasia: addit de imaginatione: et dicit quod quibusdā animalibus nō solum nō inest intellectus: sed nec etiam imaginatio. Videtur tamē hoc eē contrariū ei quod supra dixerat: quod si pars decisa habet sensum et appetitum: quod habet et phantasia. si tamen phantasia est idem cum imaginatione ut videtur. Dicitur enī igitur quod animalia imperfecta (ut in tertio dicitur) habēt quidē phantasia. sed indeterminate. quod scilicet motus phantasie nō remanēt in eis post apprehensionē sensus: in animalibus autē perfectis remanet motus phantasie et abeuntibus sensibilibus. Et secundum hoc dicitur hic quod imaginatio non est eadē omnibus animalibus. Sed quidā animalia sunt quod hac sola viuunt carentia scilicet intellectu.

L. 30. 3. 16. 17.

L. 32.

Lectio 5.

Lectio 6.

Lectio 7.

reflectu et directa in suis operationibus per imaginationem. sicut nos dirigimur per intellectum. Et hoc non omnibus animalibus inest imaginatio: sicut nec intellectus: tamen de intellectu speculatio est alia ratio: quam de imaginatione. Differunt enim ad invicem: ut infra patebit. Manifestum est igitur quod de unaquaque parte anime propriissime dicatur hec definitio que assignata est de anima. ¶ Deinde cum dicitur.

Necessesse est autem eum qui de hisce consideratione facturus est: quidnam sit unumquodque ipsorum accipere: denique querere: perquirarique de hisce que sequuntur: ac comitantur.

Necessarium autem est debentem de his perquisitionem facere: accipere unumquodque eorum quid est.

Postea sic de habitibus autem et de alijs investigare.

Ostendit quo ordine determinandum sit de partibus anime. Et assignat ordinem quantum ad duo. Primo quantum ad hoc: quod ille qui debet de partibus anime perscrutari. primo debet accipere unumquodque horum quid est: et postea debet considerare de habitibus. id est consequentibus partibus et de alijs que sunt consideranda circa partes anime et circa ipsa animata: sicut de organis et de alijs huiusmodi. Et iste ordo necessarius est: quia si sit de omnibus determinaretur: esset confusa doctrina. ¶ Scilicet tamen ibi.

Quod si dicere oporteat quid unumquodque ipsorum sit: ut quid sit intellectuum: vel sensuum: vel nutritivum: antea dicendum est quidnam sit intelligere: quid sentire. Nam operationes actionesque potentiarum virtutumque priores sunt ratione. Quod si ita sit: atque prius etiam objecta quam ista contemplari oporteat: primum profecto de illis propter eandem causam: ut de alimento de sensibili: de intelligibili determinare oportet.

Si autem oportet dicere quid unumquodque ipsorum. ut quid intellectuum: aut sensuum: aut vegetativum: prius adhuc dicendum quid sit intelligere: et quid sentire. Priores enim potentiarum actus et operationes secundum rationem sunt. Si autem sic: adhuc his priora opposita oportet considerare: de illis primus utique oportebit determinare propter eandem causam: ut de alimento et sensibili et intelligibili.

Dicens quod si oportet de aliqua parte anime dicere quid est. id est intellectuum: aut sensuum: aut vegetativum: prius oportet dicere de actibus. id est sit intelligere: et quid sentire. Et hoc ideo quia secundum rationem diffinitiva: actus et operationes sunt partes potentiarum. Potentia enim secundum hoc ipsius quod est importat habitum: dicitur quodammodo ad actum: est enim principium quoddam agendi vel patiendi. unde oportet quod actus ponatur in diffinitionibus potentiarum. Et si ita se habet circa ordinem actus et potentie: et actibus ad se sunt partes opposita. id est objecta. Species enim actuum et operationum sumuntur secundum ordinem ad objecta. Dis enim anime operatio vel est actus potentie active vel passive. Objecta quodammodo potentiarum passivarum comparantur ad operationes earum: ut activa: quia reducuntur potentias in actum: sicut visibile visum: et omne sensibile sensum. Objecta vero potentiarum activarum comparantur ad operationes ipsarum ut fines. Objecta enim potentiarum activarum sunt operata ipsarum. Manifestum est autem quod in quibuslibet partibus operationes sunt aliqua operata quod operata sunt fines operationum: ut dicitur in peribis. sicut domus que edificatur est finis edificationis. Manifestum est igitur quod omne obiectum comparatur ad operationem anime vel ut activum: vel ut finis. Ex utroque autem specificatur operatio. Manifestum est enim quod diversae activae secundum speciem sunt operationes specie differetes: sicut

calefactio est a calore: et infusio a frigore. Similiter etiam ex termino et fine specificatur operatio: sicut sanatio et egroratio differunt specie secundum diversam sanitatis et egritudinis. Sic igitur obiecta sunt partes operationibus anime in via diffinitionis. Unumquodque oportebit determinare de obiectis quam de actibus per eandem causam per quam et de actibus prius determinatur quam de potentiarum. Objecta autem sunt sicut alimentum respectu vegetativum: et sensibile respectu sensus: et intelligibile respectu intellectus.

Sed sciendum est quod ex obiectis diversis non diversificatur actus et potentie anime: nisi quod fuerit diversa obiectorum quantum sunt obiecta. id est secundum rationem formalem obiecti: sicut visibile ab audibili. Si autem servetur eadem ratio obiecti: quaecumque alia diversitas non inducit diversitatem actuum secundum speciem et potentie. Eiusdem enim potentie est videre hominem coloratum et lapideum coloratum: quia hec diversitas per accensum se habet in obiecto quantum est obiectum. ¶ Sciendum est etiam quod intellectus nostrum potius est in potentia tamen in ordine intelligibili: sit autem actu per formam aphantasmatis abstractam: nihil autem cognoscit nisi secundum quod est actu: unde intellectus possibilis noster cognoscit seipsum per speciem intelligibilem: ut in 3^o habetur: non autem intendo essentiam suam directe. Et ideo oportet quod in cognitione anime procedamus ab his que sunt magis extrinseca: quibus abstrahuntur species intelligibiles: per quas intellectus intelligit seipsum: ut scilicet per obiecta cognoscamus actus: et per actus potentias: et per potentias essentiam anime. Si autem directe essentiam suam cognosceret anima per seipsam: esset contrarius ordo servandus in anime cognitione: quia quanto aliquid est propinquius essentie anime: tanto per prius cognosceretur ab ea.

Quare de alimento de generationeque primo debet esse videtur. Nutritiva namque anima et ceteris ipsis: et prima est: et maxime communis anime vis et potentia: qua cuncta viventia vivunt: cuius sunt operationes: officiaque generare nutrimentoque uti.

Quare primum de alimento et generatione dicendum est. Vegetativa enim anima et alijs inest prima: et maxime communis potentia est anime: secundum quam inest vivere omnibus: cuius sunt operationes generare et alimento uti. ¶ Lec. VII.



Dicitur philosophus distinxit potentias anime ab invicem et ostendit quod et quo ordine de eis tractandum sit. hoc secundum prædictum ordinem de eis determinat. Et dividit in partes duas. In prima determinat de singulis partibus anime quod sit unaquodque. In 2^a assignat eam que tale principium habet ad invicem. ibi (Vegetabiles igitur habent animam etc.). In penultima capitulo libri. Prima dividit in partes quatuor. In prima determinat de vegetativo. In secunda de sensitivo. ibi (Determinatis autem his dicamus ceterum de omni sensu etc.). In 3^a de intellectu. ibi (De parte autem anime que cognoscit etc.). In 4^a de motivo secundum locum. ibi (De mouente autem quod forte anime sit etc.). De appetitivo autem non facit spatiales tractatus: quia appetitivum non constituit aliquem spatialem gradum viventium: et quia sit cum motivo de eo determinatur. Prima autem pars dividit in duas. In prima permittit quodammodo que sunt necessaria ad cognitionem partem vegetative. In 2^a determinat de parte vegetativa. ibi (Quoniam autem eadem potentia anime vegetative et generative etc.). Prima dividit in duas. In prima dicit de quo est intentio. In 2^a manifestat quodammodo quod peragunt ad cognitionem partem vegetative. ibi (Nalissimum enim oportet etc.). Concludit ergo primo ex predictis quod cum dicendum sit primo de obiectis et actibus quam de potentiarum. et primo de primo potius: quam de consequentibus sequitur quod per dicendum est de alimento quod est obiectum anime vegetative: et de generatione que est actus eius. Ideo primo dicendum est de obiecto et actu huiusmodi partis quam alia.

Lec. 8.
t.c. 8.

Lec. 34

Lec. VII.

rū: quia ista pars est p̄ma iter alias ptes anime in subie-
ctis in qbus inuenit cū alyis: est enim quasi fundamētū
aliarū: sicut esse naturale ad qd pertinent operationes ei⁹:
est fundamentum esse sensibilis ⁊ intelligibilis. Et alia
ratio est quare prius de ea dicendum est: qā ipsa est cōis
oibus viuentibus. ipsa enī separatur ab alyis: sed alie nō
separantur ab ea: ⁊ de cōibus prius est agēdū. Vniūsmo-
di autem partis opera sunt generare ⁊ alimento vti. ⁊ iō
de illis primo agendum est. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Hec enim operatio maxime omnium operationū
viuentibus est naturalis: viuentibus inquam hīce
que sunt perfecta nō membris capta: queq; nō sine
semine oriuntur: vniūq; inq; aliud sibi simile p-
creare: animal quidē animal: planta autē plantā: vt
sint semper hoc pacto conditionēq; subeant quoad
possunt diuinā. Id enim ipsum appetunt vniuersa:
gratiaq; ipsius omnia agunt: quecūq; s̄m naturam
agunt. Duplex est autē id causa cuius cetera fiunt:
atq; vnum est quod: alterum quo. Cū igitur semper
esse cōditionemq; diuinā subire. Continuatione ne-
queant animantia: qā fieri nequit vt caducorū atq;
mortalium: quicūq; idem vniūq; numero semper per-
maneat: vt vniūq; potest: sic eternitatis condi-
tionisq; diuine particeps est: aliud quidem magis:
aliud aut minus. Permanetq; non ipsus: sed tale q-
le est ipm: numero qdē non vnum: specie aut vniū.

¶ Naturalissimū enī operū viuentibus quecū-
q; perfectā ⁊ non orbata: aut generationē spō-
taneam habent: facere alterū quale ipsum: aial
quidē aial. planta autē plantam: quatenus ipso
semp ⁊ diuino esse ⁊ immortalī participant s̄m
q̄ possunt. Omnia enim illud appetunt: ⁊ illi⁹
causa agunt omnia quecūq; agunt s̄m naturā.
¶ Id autē qd cuius causa sit: dupliciter est: hoc
quidem cuius: illud vō quo. Quoniam igitur
cōmunicare non possunt ipso semper ⁊ diuino
continuatione: ppter id qd nihil contingit cor-
ruptibilitū idē ⁊ vniū numero permanere: s̄m
q̄ potest p̄cipare vnumq; sic cōmunicat:
hoc quidem magis: illud vō minus. Et perti-
net non idem: sed vt idem: numero quidem nō
vnum: specie autem vnum.

¶ Determinat quedā que p̄exigunt ad cognitionē par-
tis vegetatiue. Et diuidit in duas partes. In prima ostē-
dit q̄ generare pertinet ad partem vegetatiuā: qd ideo
necessarium fuit: qā supra huic parti non attribuit gene-
rationē: sed solum augmentum ⁊ decrementum. In scda
ostēdit q̄ opera potentie vegetatiue sint ab aia: qd ideo
necessarium fuit: qā cum his operibus deserviant quali-
tates actiue vel passiue possit alicui videri q̄ eēt a na-
tura ⁊ non ab aia: ⁊ p̄cipue qā in plātis est vita occul-
ta ⁊ latens: ⁊ hoc ibi (Est autē aia viuentis corpis ⁊c.)
p̄mū ostendit tali ratione. Dis operatio que naturalr
inuenitur in oibus viuentibus pertinet ad potentias ve-
getatiuā s̄m quā p̄mo viuere inest oibus: vt dictū est: s̄
generare naturalr inest oibus viuentibus: ergo pertinet
ad potentiā vegetatiuā. Dicit ergo q̄ ideo generare est
opus aie vegetatiue: qā inter alia opera est magis nāle

oibus viuentibus. Et dicit naturalissimū: qā in hoc iue-
nit etiam cū alyis rebus inaiatis que gñationē habent: l3
alio modo: habēt enī inaiata gñationē ab extrinseco gene-
rante: sed viuentia a p̄ncipio intrinseco iquātū generant
ex semine qd proficit in rem viuā. Sed ab ista generali-
tate viuentiū excipiunt tria qbus hoc opus nō cōpetit.
Primo illa que sunt imperfecta: sicut pueri nō generāt.
Qd enī potest alterū facere tale quale ipsum est in vno:
quoq; genere perfectū est. Scdo excipit illa que patiūt
aliquē defectū alicuius p̄ncipij nālis: sicut sunt spado-
nes ⁊ frigidi. Tertio aialia ⁊ plante que generantur sine
semine ex putrefactione. In his enī ppter sui imperfectio-
nem sufficit ad eorū pductionem agens vniūle. s. virtus
corporis celestis ⁊ materia disposita. In aialibus autem
perfectis plura requirunt p̄ncipia: nō enī agens vniūle
sufficit: sed requirit agens p̄p̄iū vniūocū. Dicit ergo q̄
viuentia possunt facere alterū quale ipsa sunt (quecūq;
sunt perfecta) ad excludendū pueros (et nō orbata. Ad
excludendū eunuchos: ⁊ habētes siles defectus. (aut q̄
cūq; non hnt generationē spontaneā. Ad excludendū
ea que generant ex putrefactione: que dicunt quasi spō-
te nasci: qā pducunt ex terra sine semine per illā silitudi-
nē quā dicit aliquis sponte facere illud ad qd ab extrin-
seco nō iducit. Sic aut intelligit q̄ res viuā facit alterū
q̄le ipsum est: qā aial facit aial: ⁊ plāta plantā. Et vlti⁹
s̄m spēm tale aial facit tale aial. vt hō generet hōiem: et
olīa olīa. Ideo aut est nāle viuentibus facere alterū ta-
le q̄le ipsum est (vt semp p̄cipient s̄m q̄ p̄nt diuino ⁊ i-
mortalī. i. vt assimilent ei s̄m posse. ¶ Cōsiderādū est
enī q̄ sic sūt diuersi gradus p̄fectionis in aliq vno ⁊ eodē
qd erit de potētia in actū: ita etiā sunt diuersi gradus p-
fectionis in diuersis entibus: vñ quāto aliqd fuerit ma-
gis perfectū: tāto p̄fectionib⁹ magis assimilāt. Sic igit
vniūq; qd fuerit exiēs de potētia in actū: cū fuerit in
potētia ordinat ad actū ⁊ appetit ipsū nāliter: ⁊ cū fue-
rit in actū min⁹ p̄fecto desiderat actū p̄fectionē: ita vniū-
q; qd est in inferiori gradu rerū desiderat assimilari
superiorib⁹ quātū pōt. Et hoc est qd subiūgit q̄ (oia appe-
tunt illd. s. assimilari diuino ⁊ immortalī. Et illius cā agūt
q̄cūq; nālr agūt. ¶ Sc̄s intelligēdū est qd id cui⁹ cā agūt
dicit duplr. vno mō id cuius causa agit directe: sic sanita-
tis causa agit medicus. Alio mō sicut quo. Qd pōt itelli-
gi duplr. vno mō vt intelligamus q̄ finis dicit et subm
habēs id cuius causa agit: vt si dicamus q̄ finis medici-
ne est nō tñ sanitas: sed corpus hīs sanitatē. alio modo
vt dicamus q̄ finis est nō tñ p̄ncipale intentū: sed etia
illud quo illud adipiscimur: vt si dicam⁹ q̄ finis medi-
cine est calefacere corp⁹: qā a calore habet eq̄litas cōple-
xionis: que est sanitas. Sic igit et hoc pōt dici q̄ ipsum
esse perpetuū est cuius causa agit: vt res habēs perpetui-
tatē: cui nālia intēdunt assimilari per gñationē: in quo. s.
est perpetuitas: vel etiā ipsa gñatio qua ppetuitatē adi-
piscunt. Quia igit nō possunt cōicare inferiora viuentia
ipsi esse sempiterno ⁊ diuino per modū cōtinationis. i.
vt maneant eadē numero ppter hoc q̄ nihil corruptibi-
liū cōtingit vniū ⁊ idē numero permanere semp: cū ne-
cessitas corruptionis sit necessitas absoluta: vtpote pue-
niens ex ipsa materia: nō ex fine: sequit q̄ vniūq; cōi-
cet perpetuitate s̄m q̄ pōt: hoc quidē magis qd est diu-
turnus: illud vō minus qd est minus diuturnū: ⁊ tñ pma-
net semp p gñationē: nō idē simplr. (s. vt idēz. i. in sili
s̄m spēm. Unde exponēs qd dixerat: subdit q̄ nō perma-
net vniū numero qd est esse vnum simplr: sed permanet
idēz specie: quia vnumq; generat sibi simile s̄m spe-
ciem. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et

Est autē anima corporis causa: principiumque viuentis. Atqui cū multifariāz hec dicantur: aia pari mō tribus determinatis modis causa est. Nam est cā a qua pfluat motus: est etiā gfa cui cetera fiūt: est insuper vt forma corporis aiatōz: substantiaue.

L. 36. **E**st autem anima viuentis corporis causa et principium. Hec autē multipliciter dicuntur. Attamē aia fm determinatos modos tres causa dicitur. Etenim vnde motus causa est: et cuius causa: et sicut substantia animatoz corporum anima causa.

Ostendit q opera que attribuunt potētie vegetatiue sunt ab aia. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit veritatez. Scdo excludit errozē. ibi. Empedocles aut nō bene dixit rē. Circa primū duo facit. Primo pponit qd intēdit: et dicit q aia est pncipiū et causa viuentis corporis. Et cū p^m et causa dicat multiplex: aia dicit tribus modis pncipiū et causa viuentis corporis: vno modo sicut vnde est pncipiū motus. Alio mō sicut cui⁹ causa. i. finis. Tercio sic substantia. i. forma corporis animatoz. **C** Secūdo ibi.

Alqz causam vt substantiā animantū esse non est obscurum. Cām nāqz cunctis vt sint formam ipsam atqz substantiā esse patet. At viuere viuentū est eē: cuius sane causa est vt cōstat: atqz pncipiū anima.

L. 37. **Q**uod igitur sit sicut suba: manifestū est. Cā enim ipsius eē oibus suba est. Viuere autē viuentibus esse est. Causa autē et pncipiū bonū aia.

Probat qd supposuerat. Et pmo q aia sit causa viuentis corporis vt forma: et hoc duplici rōne: quarū pma talis est. Illud est causa alicuius vt suba. i. vt forma: qd est cā essendi. Nā per formā vnūqz est actus. Sed aia viuentibus est causa essendi: per aiam enī viuunt: et ipsi viuentis esse eoz. ergo aia est cā viuentis corporis vt forma. **S**ecundam rationem ponit ibi.

Preterea actus ei⁹ qd est potētia: ratio est eiusdē: vt anima viuentis est corporis actus.

Amplius autē eius qd potētia: rō actus est.

Que talis est. Id qd est actus alicui⁹ est ratio et forma eius qd est in potentia. Sed aia est actus corporis viuentis vt ex supioribus pz. ergo aia est rō et forma viuentis corporis. **C** Secūdo ibi.

Patet etiā aiam esse causam: vt id gratia cuius cetera fiunt. Nam vt mens: sic et natura alicuius gratia facit: qd quidē ipsius est finis: atqz tale est i ipsi viuentibus aia: et fm nām vnīuersam. Nāqz naturalia corpora tā aialium qz etiā plātārū ipsius anime sunt instrumēta. Quo sit vt ipsa sint aie sine controuersia gratia. Duplex est autē id vtī dīrim⁹: causa cuius cetera fiunt: atqz vnū est quod. alterum quo.

Manifestū autē est q et cui⁹ gratia aia causa. Sicut enī intellectus gratia huius facit: eodem mō et nā: et hoc est ipsius finis. Hui⁹ autē in aialibus aia et fm nām. Dia enī physica corpa aie infra sunt: sicut aialia sic et plantarū: tanqz gratia aie existentia. Dupliciter autē dicitur q cuius gratia: et q cuius: et q quo.

Ostendit q aia est causa vt finis: et q sit causa vt finis

viuentiū corporū sic ostendit. Sicut enī intellectus operatur ppter finem: ita et natura: vt pbat in scdo physico **L. 79.** Sed intellectus in his que fiunt per artē māz ordinat et disponit ppter formā: ergo et natura. Cū igit aia sit forma viuentis corporis: sequit⁹ q sit finis ei⁹. Et vltērius nō solū aia est finis viuentiū corporū: sed etiā oīum nālium corporū in istis inferiorib⁹. qd sic pbat. Videmus enī q oia nālia corpora sunt qsi infra aie: nō solū in aialibus: sed etiā in plantis. Videmus enī q boves vtunt⁹ ad sui vtilitatē aialibus et plātis: et rebus inaiatis: aialia vō plātis et rebus inaiatis: plante autē rebus inaiatis inquantū: scilz alimentū et iuuamētū ab eis accipiunt. Scdm autē q agitur vnūqz in re: natura: ita natū est agi. Unde videt⁹ q oia corpora inaiata sint infra animatoz: et sint ppter ipsa. Et etiā aiata minus pfecta sint ppter aiata magis pfecta. Et cōsequēter distiguit id cuius causa est sicut et supra. **T**ercio ibi.

At vō cōstat aiam id etiā esse vnde primū motus ad locū accommodatus emergit: verū hec vis nō vniuersis inest viuentibus. Sit etiā per aiaz et alteratio et accretio: sensus enī alteratio quedā esse videtur: sentitqz nihil qd nō habeat animā: eadē est et de accretione decretionēue ratio. Nihil enī incrementa naturaliter decrementaue suscipit: qd non nutritur: et nihil prius nutrit⁹: qd nō vite particeps sit.

At vō et vnde pncipiū qui fm locū motus aia est: non oibus autē viuentibus inest potentia hec. Est autē et alteratio et augmentum fm aiam. Sensus enī quedā alteratio esse videtur. Nihil autē sentit: quod non habet animā. Sitr autem et de augmento et decremento se bz: nihil enim decrementū patitur: neqz augmētāt phy sice: nisi alatur: alit autē nihil: qd nō cōicet vita.

Ostendit q aia est pncipiū mouētis corporis sicut vñ motus: et vñtur quasi tali ratione. Omnis forma corporis naturalis est pncipiū motus ppter illius corporis: sic forma ignis est pncipiū motus eius. Sed quidā motus sunt ppter rebus viuentibus: scilz motus localis quo animalia mouent seipsa motu pcessiuo fm locū: sz hoc nō inest omnibus viuentibus: sitr sentire est alteratio quedam: et hoc non inest nisi habentibus animā. Item mot⁹ augmenti et decrementi non inest nisi illis que aluntur: et nihil alitur nisi habens animā: ergo oportet q anima sit pncipiū omnium istorum motuum.

Atqz in hac pte snia Empedoclis est post habēda qui quidē hoc nō recte dixit hoc addens: ideo incrementa plantas suscipe: tū in radicibus infra: tū in ramis etiā supra: quia terra deorsum suapte natura: et ignis sursum identidem pergit.

Empedocles autē nō bñ dixit h addēs augmentum accidere plantis deorsuz qdē radicē mittētibus: ppter qd terra sic fertur fm naturā: sursum autē ppter ignē similr. **Lec. VIII.**

Superius ostēdit pphilosophus q opera que attribuuntur potentie vegetatiue sunt ab anima. Tūc excludit quosdam errores contra determinatā veritatem. Et diuidit in partes duas fm duos errores quos remouet. secūda pars incipit ibi. Videt⁹ autē quibūdā. Circa primū duo facit. Primo ponit errozē. Secūdo improbat ipsum: ibi

Nec enim sursum et deorsum. Sciendum est igitur circa primum quod sicut Empedocles alias utilitates que in rebus uiuentibus proueniunt non dixit procedere ex intentione nature: sed ex necessitate materie: puta quod pedes animalium sic sunt dispositi: non ut sint utiles ad gressum: sed quia sic contingit materiam dispositam fuisse circa pedes: ita etiam augmentum uiuentium non attribuitur aie: sed motui grauium et leuium. Videbat enim quod uiuentia augentur in diuersas partes: puta sursum et deorsum: quod apparet manifeste in plantis que radices in deorsum mittunt: et rami in sursum eleuantur. Dicebat igitur quod augmentum plantarum in deorsum causatur ex motu terre que est in compositione plantarum: et naturaliter deorsum fertur propter sui grauitatem. Augmentum autem in sursum causatur ex motu ignis qui propter sui leuitatem naturaliter sursum fertur. Deinde cum dicit.

Primum namque non recte accipit in plantis differentias dictas infra inquam ac supra. Non enim eadem sunt omnium rerum: et uniuersi supra et infra: sed quia habet rationes in animalibus caput eam subeunt in plantis radices: si instrumenta diuersa: vel eadem operationibus officij sue dicere: asserere que oportet.

Nec enim sursum et deorsum bene accipit. Non enim idem omnibus sursum et deorsum: et omnia: sed sicut caput animalium: sic radices plantarum sunt: si considerantur instrumenta dicere altera et eadem opibus.

*Idem autem
distinguitur
diuisum
de diuersis
rebus.*

Reprobatur predicta opinio dupliciter. Et primo quod per se quod non bene accipit sursum et deorsum. Ad cuius euidentiam sciendum est quod sursum et deorsum et alie positionum differentie. scilicet ante et retro: dextrum et sinistrum: in quibusdam quidem distinguuntur secundum naturam: in quibusdam uero solum positione quo ad nos. In quibus enim sunt determinate partes que sunt naturaliter principia aliquorum motuum: in his distinguuntur predictae positionum differentie secundum naturam: sicut in uniuerso ad cuius medium naturaliter feruntur grauium: ad circumferentiam feruntur naturaliter leuia. Vnde in uniuerso sursum et deorsum naturaliter distinguuntur. Et sursum dicitur locus ad quem feruntur leuia: deorsum siue medium ad quem feruntur naturaliter grauium. In uiuentibus etiam et mortalibus secundum motum augmenti et decrementi determinantur sursum et deorsum. Nam sursum dicitur illa pars unde uiuentia alimentum accipiunt: deorsum autem pars opposita: unde superfluitates emittuntur. Ante uero et retro determinantur in quibusdam animalibus vel uiuentibus secundum sensum: dextrum et sinistrum secundum motum localem. In his uero in quibus non est aliqua determinata pars principij aut terminus alicuius motus: in eis non determinantur positionum differentie secundum naturam: sed solum positione quo ad nos. sicut in rebus inanimatis. Unde eadem columna dicitur sinistra et dextra secundum quod est homini dextra uel sinistra. In quibusdam autem uiuentium in quibus determinatur sursum et deorsum secundum naturam eodem modo determinantur sicut in uniuerso: ut in homine cuius superior pars. id est caput est versus sursum uniuersi: inferior autem est versus deorsum ipsius. In plantis autem est e contrario: nam radices plantarum sunt propositio nobiles capitibus: ad eundem enim actum ordinantur: nam sicut animalia cibum accipiunt ore quod est in capite: ita plantae radicibus. Infra autem dicuntur eadem et altera: siue filia et dissimilia ex opibus que sunt fines earum. unde radices plantarum sunt similes capitibus animalium: et tamen sunt versus deorsum. Vnde modo contrario se habet sursum et deorsum in plantis et in uniuerso. In brutis autem animalibus non eodem modo se habet: quia earum capita non se habent versus sursum uniuersi neque deorsum ipsius. Hoc est ergo quod dicitur quod sursum et deorsum non est idem omnibus. scilicet uiuentibus et omnibus uniuerso. Sed Empedocles sic accipit sur-

sum et deorsum: ac si eodem modo esset in omnibus uiuentibus et in uniuerso. Si enim motus augmenti secundum quem determinatur sursum et deorsum in uiuentibus sit secundum motum grauium et leuium secundum quem determinatur sursum et deorsum in uniuerso: sequetur quod eodem modo sit sursum et deorsum in omnibus uiuentibus: et in uniuerso. Et ideo etiam ipse in plantis augmentum radicibus dicit esse deorsum. Secundo ibi.

Deinde quod est quod pertinet terram: ignemue: que quidem in contraria loca feruntur: distrabent enim profecto nisi aliquid sit: quod ipsa prohibeat atque detineat. Quod si sit aliquid: id est profecto anima ipsa. Quo sit ut ipsa sit augendi causa: nutriendiue: non elementa quemadmodum ille putabat.

Adducit autem quod est continens in contraria que feruntur ignem et terram. Distrabent enim nisi aliquid sit prohibens. Si uero erit: hoc est anima: et causa augmenti et alimentum.

Reprobatur predicta positio alio modo. Ad cuius euidentiam sciendum est: quod cum elementa non sint actu in mixto: sed uirtute: non habet in eo quolibet elementum seorsum proprium motum: sed totum mixtum mouetur motu elementi predominantis in ipso. Si autem quolibet elementum haberet proprium motum ut Empedocles ponere uidebat: cum naturalis motus elementorum sit ad contraria loca: sequeretur quod totaliter abinuicem separarentur: nisi esset aliquid continens elementa: quod non sineret totaliter abscedere elementa abinuicem. Illud autem quod continet elementa ne totaliter abinuicem separentur: maxime uidetur esse causa alimentum et augmentum. Sed augmentum secundum diuersas partes contingit ex diuersis motibus elementorum. Non enim posset imaginari qualem esset augmentum elementis in tria motis nisi per hoc quod manent adinuicem coniuncta: quia si totaliter separarentur esset diuisio: non augmentum. Illud igitur principale est causa augmentum quod continet elementa ne totaliter abinuicem separentur: hoc autem est anima in rebus uiuentibus: anima igitur est principium augmentum. Deinde cum dicit.

Sunt autem quibus ipsius ignis natura causa simpliciter nutritionis et accretionis esse uidetur: ipse namque solus omnium corporum: aut elementorum nutriri ac augeri uidetur: quapropter et in plantis: et in animalibus putabitur quicquid ignis ipsum esse quod operatur.

Uidetur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa augmentum et alimentum esse. Et namque ipsum uidetur solum corporum et elementorum quod alitur et augmentatur. Tamen et in plantis et in animalibus putabitur utique quis hoc esse quod operatur.

Ponit aliam positionem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eam. Secundo improbat. ibi (hoc autem eorum causam etc.) Sciendum est autem quod hec opinio differt in hoc a primam quod prima attribuebat causam augmentum et alimentum diuersis elementis. scilicet igni et terre: hec autem attribuit eorum causam igni tantum. Et mouebatur ad hoc ratione. Quia illud uidetur esse principium alicuius passionis vel motus in aliquo: quod secundum se habet illam passionem vel motum: sicut ignis qui secundum se calidus est: est causa caloris in rebus mixtis: et terra que secundum se est grauis: est causa grauitatis in eis. Inter autem elementa uidetur solus ignis nutriri et augeri: si superficialiter de nutrimento et augmento loquamur. Solus igitur ignis uidetur esse faciens augmentum et alimentum in plantis et animalibus. Utrum uero ignis nutriatur et augeatur istius erit manifestum. Deinde cum dicit.

Uerum

¶ Verum non ita est: sed cum comissetur cam: est ob id ipsum quodammodo non simplr causa: sed talis est potius aia. Nam ignis quide accretio in infinitu p greditur: et eouqz sit quousqz sit cobustibile. Et eorum oium que natura constant est finis ta magnitudinis qz accretionis et ratio. Nec autem anime sunt no ignis: et rationis potius qz materie.

¶ Hoc autem cõcausa qdẽ quodammodo est: nõ tam simpliciter causa: sed magis anima. Ignis enim augmentum in infinitu est quousqz fuerit combustibile. Natura autem constantiu oium terminus est et ratio magnitudinis et augmẽti.

¶ Hoc at est aie: s; nõ ignis et ronis magi qz mae. **¶** Improbatur predicta põnẽ. Sciendũ tñ est qd pdicta positio aliquid hẽt veritatis. necesse est eni oẽ alimẽtũ decoqui. qd quide sit p igne: vñ ignis aliq mō operat ad alimẽtũ: et pñs ad augmẽtũ: nõ qdẽ sicut agẽs pncipale: hoc eni est aie: sed sicut agẽs secundariũ et istrale. Et ideo dicit q ignis quodammodo pcausa est augmẽti et alimentũ: sicut instrũ cõcausa est pncipalis agẽtis. Nõ tñ est pncipalr causa: vt pncipale agẽs: sed hoc modo cã est aia: qd sic pbat. Illud est pncipale in qualibet actiõẽ: a quo iponit terminũ et rō ei qd sit: sicut pñ in artificialibz: qz terminus vel rō arche vel domui nõ iponit ab instris: s; ab ipsa arte. Nã instra se hñt idifferenter: vt cooperent ad hãc formã vel quãtitatẽ vel aliã. Serra eni quantũ est de se apta est ad secãdũ lignũ. Fm qz competit et ostio et scamno et domui: et in quacũqz quãtitate: sed qz sic fecerit lignũ qz sit aptũ ad talẽ formã et ad talẽ quãtitatẽ: est ex vñte artis. Manifestũ est aut qz in oibz q sunt fm nãm est certũ terminũ et determinata rō magnitudinis et augmẽti: sicut eni cuilibet spẽi debent aliq accitã ppria: ita et ppria quãtitas: s; cũ aliq latitudine pp diuersitatẽ mae et alias cãs idiuinduales: nõ eni oẽs boies sunt vnus quãtitatis. Sed tñ est aliq quãtitas ta magna vltra quã spẽs humana nõ porrigit: et alia quãtitas ta pua vltra quam hõ nõ iuenit. Illõ igit qd est cã determinationis magnitudinis et augmẽti: est pncipalis causa augmẽti. Hoc autem nõ est ignis. Manifestũ est eni q ignis augmẽtũ non est vsqz ad determinatã quãtitatẽ: sed in ifinitũ extẽdit: si in ifinitũ mã cobustibilis inueniat. Manifestũ est igit q ignis nõ est pncipale agens in augmẽto et alimẽto: sed magis aia. Et hoc rōnabilr accidit: qz determinatio quãtitatis in rebz nãlibus est ex forma: que est pncipiũ spẽi: magis qz ex mã. Aia aut cõparat ad elnta que sũt in corpore viuẽte sicut forma ad mã. Magis igit terminũ et rō magnitudinis et augmẽti est ab aia qz ab igne.

¶ Cũ autem eadẽ vis anime sit: et nutriendi et generandi: pñmũ de alimento determinare necesse est. Nec eni a ceteris potentijs hoc opere seiungitur.

¶ Quoniam autem est eadem potentia anime vegetatiua et generatiua: de alimento necessariũ est determinare pñmũ. Separatur enim ab alijs potentijs opere hoc. **¶** Lec. IX.



¶ Ostẽdẽt pñs ostẽdit q aia est pñm opationũ que attribunt potẽtie vegetatiue: hic itẽdẽt de his determinare. Et circa hoc tria fac. Pñio determinat de obto fm se. s. de alimento. Scõdo determinat de eo fm qz pgruit opere rationibus aie vegetatiue. ibi (Quñ autem nõ alit). Tercio potẽtias diffinit que sunt pncipia barũ operationũ. ibi

(Quare huius aie et). Circa pñmũ tria facit. Pñmo dicit de quo est itẽtio. Scõdo pponit id qd pñmo aspectu appareret de alimento. ibi (Videat autem esse alimẽtũ et). 3º mouet circa h dubitationẽ. ibi (Dubitationẽ autem hẽt). Dicit ergo pñmo: qz cũ vegetatiua et gñatiua ab eadẽ cõi potentia aie pñneat: s; vegetatiua. i. nutritiua sit qdã specialis potẽtia distincta a gñatiua: opz pñmũ determinare de alimẽto: qd est obiectũ gñatiue siue nutritiue. Hoc eni opere. i. nutritione distinguitur bec pars aie ab alijs. s. itellectiue sensitiue et. Nã alie opationes huius partis. i. aie hanc presupponunt. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Videtur ita qz contrariũ esse contrariõ nutrimentũ. At nõ cuilibet quoduis: sed id ei quorũ alterũ ex altero nõ solũ mutuo generat: sed incrementa etiam suscipit. Complura nãqz pñariõz sũt quide ex sese mutuo: sed nõ a suis oia cõtrarijs incrementa suscipiunt: vt ex egrotante sit sanũ. At vñ nec illa modo eodem sibi mutuo nutrimentũ esse vident: sed aqua quidem alimentũ est igni: ignis autem nõ nutrit aquã. At simplicibz corporibus horũ alterũ alimẽti: alterz eius qd nutritur maxime subire rationẽ videtur.

¶ Videtur autem esse alimentũ pñariũ cõtrariõ: **¶** Lec. 43 non omne autem omni: sed quẽcũqz cõtrariõrum non solum generationẽ habent ex inuicem: sed et augmentum. Funt enim multa ex inuicem: sed non oia augent: vt sanũ ex laborante. Videtur autem neqz illa eodẽ modo adinuicẽ esse alimentũ: sed aqua quide igni alimentũ est: ignis autem nõ alit aquã. In simplicibus quide igitur corporibus hoc esse videtur maxime aliud qdẽ alimentum. aliud vñ quod alitur.

¶ Proponit illud qd pñmo aspectu de alimento appetet: et pponit tria: quorũ pñmũ est: q alimentũ videt esse cõtrariũ ei qd alitur: et hoc ideo: qz nutrimentũ cõuertit in id qd nutrit: generationes autem sũt ex cõtrarijs. Scõm autem est qz nõ vñ qdẽcũqz pñariũ sufficere ad rōnẽ alimentũ: sed opz qz sit de illis cõtrarijs que hñt gñationẽ ex inuicem. Nutrimentũ eni cõuertit in subaz nutriti: vnde qz cũqz tria insunt in suba fm que sũnt alterationes adinuicẽ: et nõ gñationes: nõ pertinet ad rōnem alimẽti. Nõ eni dicimus qz ifirmũ sit nutrimentũ sani: vel albũ nigrũ: aut aliqd huius. Quõ aut in substantijs sit aliqua trietas. alia qñtio est. Tercio opz qz sit de illis trijs que augmentum suscipiunt ex inuicẽ: qz ad alimentum videt sequi augmentũ. Vñ s; ex igne genere aqua sic ecõuerlo: nõ tñ dñ qz ex igne nutriat aquã: s; qz ex aquã nutriat ignis in quãtũ liquores humidi cedunt in ignis nutrimentũ: qz. s. dñ ignis in aquã pñertit nõ apparet noua aque gñatio. sed ignis pñertit ad sui pñeruationẽ et augmẽtũ vñ in se humore pñertere. Et ideo in elemẽtis videt solus ignis nutrirĩ: et sola aquã esse eius nutrimentũ: fm qz ad aquã pñertent oẽs humores et liquores. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Verum eni is locus dubitationẽ habere videtur. Sunt enim qui dicunt simile simili nutrirĩ: quemadmodũ et accrescere. Quibusdaz autem vñ dicimus non bec sentẽtia: sed pñariã placet: censentqz nõ simile simili: sed pñariõ pñariũ ali. Et eni fieri nequit (vt inquitur) vt a simili simile patiat. Alimẽtũ autem mutatur atqz digerit: mutationẽue rez oium in oppo

situ: vel in mediū esse cōstat. Preterea nutrimentū quidē aliquid patitur ab eo qd alitur. hoc aut ab alimento nō patit quicqz: quēadmodū nec a materia faber: sed materies (vt patet) a fabro: qui quidē ex ocio mutatur tū ad operandum.

2.c. 44 Dubitationem autem habet. Dicunt enī hi quidez simile simili alii sicut et augeri. Alijs aut sicut diximus contrariū videtur ali contrariū contrariū tāqz impassibile sit simile a simili: alimentum autē mutari et decoqui. Adhuc aut

2.c. 45 omnibus in contrariū aut medium. Adhuc autem patitur aliquid alimentum ab eo qd alitur: sed non hic ab alimento: sicut nec instructor a materia: sed ab illo hec. Instructor autē mutatur solum in actum ex ocio.

¶ Mouet quandā dubitationē circa p̄determinata. Et p̄ obicit ad vtrāqz partē. Scdō soluit eā. ibi (Utrum aut sit alimentū et). Quis aut dubitatio circa hoc qd supra dictū est: qd alimentū opz esse dīū. qbusdā aut videt qd alimentū oporteat esse simile ei qd alitur. Alimentū enī est causa augmēti. oportet aut qd simile sibi augeatur. Si enī aliqd diuersum apponeret alicui non esset eiusdem augmētū: sed nature extranee adiunctio. Videt igitur qd oporteat simile simili ali. Alijs aut videt qd alimentū opz esse cōtrariū ei qd alit. fm id qd supra dictū est. Et ad hoc iducunt duplici rōne: quārū p̄ma est: qd alimentū decoquit et mutat in id qd nutrit. Nihil aut mutat nisi in dīū aut mediū: sicut albū mutat in nigrū aut pallidū. Mediū aut est quodāmodo dīū. Pallidū enī albo cōparatū est nigrū: nigro vō cōparatū est albū: est enī cōpositū ex vtroqz. q nutrimentū est dīū ei qd alitur et in qd mutat. Scdō rō est: qd agēs est cōtrariū patietī: nō enim sile a simili patit. Alimentū aut patit ab eo qd alit: alterat enī ab eo et digerit. Id aut qd alit nō patit ab alimento. Sicut neqz artifex patit a mā: sed ecōuerso: mā enī mutat: nō aut artifex: nisi forte per accēs fm qd ex it de potētia in actū. Videt igit qd alimentū sit dīū ei quod alitur. p̄ma igit hāz rōnū sumit ex dīetate quā opz esse iter terminos mutationis. Scdō vō ex dīetate quā opz esse iter agens et paties: id enī qd alit: et agit in alimentū: et est termin⁹ in quē alimentū mutat. ¶ Deinde cū dicit.

¶ At enī interest plane: si nutrimentū sit id qd vltio tandē adiungit: atqz addit: an nō hoc: sed id qd p̄mū ingredit. Qd si vtrūqz quidē est alimentū: alter tamē est digestū: alterū indigestū: vtroqz p̄fecto modo et cōtrario cōtrariū: et simile sibi vere licet nutriti. Nā si vt idigestū sumat: cōtrariū cōtrario alit. Si vt digestū: sile sibi nimirū b̄ pacto nutrit. Quare p̄z illos vtroqz p̄ti recte: p̄ti nō recte dicē atqz sentire.

¶ Utrum autem sit alimentū quod vltimo aduenit: aut qd p̄mo: habet differentias. Si nō vtrūqz: sed hoc quidē non coctum: illud autē coctum: vtrobiqz vtrūqz contingeret alimentū dicere. Inquātū enī nō coctum: contrariū contrariū alitur. Inquantum autem coctum simile simili. Quare manifestum qd dicunt quodāmodo vtrūqz et recte et non recte.

¶ Soluit p̄positā dubitationē dicēs: qd differt quātū ad

p̄positā qd nē: vtrū alimentū dicat id qd vltimo aduenit. s. post decoctionē et digestionē: an illud qd p̄ assumit: scilz anqz digerit et decoquit. Et si dici possit vtrūqz boz alimentū. vnu boz qd alimentū decoctū: aliū vō qd nō decoctū: fm vtrāqz p̄tē qd nō poterit iudicari de alimento. Quia inquātū alimentū dī nō decoctū: sic dīū dīū alit: hoc enī est qd patit et mutat. Inquātū vō est coctum. sic alitur sile sibi. agens enī assimilāt sibi paties: vñ in fine passiois opz passus ē sile agēt: et p̄ hūc modū pōt auge re id qd alit. Et sic p̄z qd vtrūqz p̄dē op̄inātū aliq mō dicit recte: et aliq mō dicit nō recte. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Cum aut nihil nutriat quin habeat vitā: animatū id erit p̄fecto corpore: qd alitur: ea sane rōne quā est animatū. Quare et nutrimentum ad animatū per se refertur: et non per accidens.

¶ Quoniam autem nihil alitur non participās vitā: animatum vtrūqz erit corpus qd alitur: inquantū animatū: quare et alimentū ad animatū est: et non fm accidens.

¶ Determinat de alimento fm qd cōuenit opationib⁹ aie vegetatiue. Et p̄ fm qd congruit nutritioni. Scdō fm qd congruit augmēto. ibi (Est atqz alter alimento et). 3^o fm qd congruit gñationi. ibi (Et gñationis aut factiū et). Dic ergo p̄mo qd nihil nutrit qd nō p̄cipet vitā: oē aut p̄cipās vitā est aiātū. segtur qd corpus qd alit sit aiātū. Alimentū aut est in potētia ad id qd alitur: cōuertit enī in ipsum: relinquit ergo qd alimentū inquātū est nutritionis obiectū sit aliqd existēs i potētia ad aiātū per se: et nō fm accēs. ¶ Cōsiderādū est aut qd nihil p̄prie nutrit nisi aiātū: ignis aut videt qd per quādā silitudinē nutrit: nō autē p̄prie nutrit: qd sic p̄z. Id p̄prie nutriti dicimus qd in seipso aliqd recipit ad suū p̄prie cōseruationē. hoc aut in igne videt qd accidere: sed tñ nō accedit. Cū enī igni accēso aliq mā cōbustibilis addit: in illa mā cōbustibili nouus ignis gñat: non aut ita qd illud cōbustibile additū cedat in cōseruationē ignis in alia mā p̄prie accēs. Puta si aliqd lignū de nouo ignit: per hanc ignitionē nō cōseruat ignitionē alteri ligni p̄prie igniti: totus enī ignis qd est ex cōgregatione multoz ignitoz non est vnus simplr: sed videt vn⁹ aggregationē: sicuti aceruus lapidū est vnus: et p̄ tale vnitatē. Est ibi quedā silitudo nutritionis. Sed corpa aiata vere nutriunt: qd per alimentū cōseruat vitā in illa p̄te eadē quē p̄prie fuit. Et p̄pter h̄ etiā sola aiata vere augent: qd qlibet pars eoz et nutrit et auge: qd nō vñ in reb⁹ inaiatis quē videtur per additionē crescere. Nō enī crescit id qd p̄us fuit sed ex additione alterius cōstituit quoddā aliud totū maius. Ideo aut silitudo augmēti et nutrimenti precipue apparet in igne: quia ignis hēt plus de forma qd alia elementa: et est potēti⁹ in virtute actiua: vnde propter hoc qd manifeste alia cōuertit in se. videt nutriti et augeri.

¶ Deinde cum dicit. ¶ At qui diuersa est alimentū ratio: vt nutrit et auge. Nam vt ipsum animatū quantū est quoddā: auge. At est hoc aliquid: et suba: nutrit. Cōseruat enī substantiam: et est eozqz p̄fecto quousqz nutritur.

¶ Est autem alterū alimentū et augmētatiuo eē. Secundū enī qd quantū aliquod animatū: est augmētatiuum: fm autem qd hoc aliquid et substantia: alimentum est: saluat enim substantiam: et vsqz ad hoc est quousqz alatur.

¶ Quidē

Concedit quo alimētum agnuit augmento. Et dicit qd idē sit subiecto qd ē obiectū nutritiōis putat alimētū: qd est obiectū augmenti putat dicit augmentatiū: tñ differt rōne. Dictū est enī qd alimētū est in potentia ad corpus aiatū: corpus aut aiatū est qdā qdā: et est hoc aliqd et substantia. Scdm igit qd est quoddā qdā. fm hoc alimētū adueniēs ei: qd etiā et ipsum qdā est: facit augmentū: et dicitur augmentatiū. Inquātū aut corpus aiatū hoc aliqd et substantia est sic bz rōnem alimēti: Hoc enim est de ratione alimēti qd pseruat substantiā eius qd alitur. qd quidē pseruatio necessaria est ppter ptiua cōsumptionē humiditatis a calido naturali: et tō tamdiu durat substantia ei qd nutrit: qdā nutritiā. **C** Deinde cū dicit.

Efficit pterea generationem ac ortum: non eius qd alitur: sed talis quale est id qd nutritur. Jam enī est ipsius substantia: et nihil seipsum gnāt: s; pseruat.

Et generatiōis aut factiū nō eius qd alitur: sed qle id qd alitur. Jam. n. est ipsa suba. Generat aut nihil ipsum seipsum: s; saluat.

Concedit quo alimētū agnuit generationi. Et dicit qd et alimētū est factiū generationis. Semē. n. qd est generatiōis principiū est superflūū alimēti. Nō tñ alimētum est pncipiū generatiōis eius qd alit: sed alterius qd ē tale fm speciē quale est qd alit: qz substantia que alit ias ē: et qd est nō generatur: et nihil generat seipsum: qz qd generat ias est: qd generatur nōdū est. Sed aliqd pōt agere ad sui pseruationē. **C** Deinde cum dicit.

Quare tale quidem anime principiū vis est talis: ut id conseruet: qd ipsam habet: ea nimirum ratiōe qua ipsam habet. Alimētum autem ad operandū preparare videtur: quapropter alimento priuatum esse non potest.

Quare huiusmodi anime principium potentia est possibilis saluare suscipiens ipsas fm qd est huiusmodi. Alimētū autē preparat operationem: vñ priuatū alimēto non potest esse.

Ex premis accipit diffinitionē potētiāz aie vegetabilis. Et primo potētiē nutritiue. Scdō toti aie vegetabilis: ibi (Qm autē a fine rē.) Circa pñū pmo ex pñis; s; cludit diffinitionē potētiē nutritiue: et dicit qd cū dicitur sit qd nutrimentū inqstū hō saluat nutrimentū: manifestum est qd hoc pncipiū aie qd. s. est principiū nutritiōis: nihil est aliud qd potētiā potēs saluare suū susceptiū inqstū huiusmodi. Alimētū vō est qd pparat operationem huiusmodi potētiē: inquātū talis potentia mediāte alimēto saluat suū susceptiū. Et ppter hoc illud qd priuatur alimēto non pōt pseruari. Et qz dixerat qd principium nutritiōis est potētiā anime: cuius principiū ē et alimētū. ut ex dictis p3. Ideo scdō ibi.

At vō cū hoc in officio tria sint hec: necessarioqz concurrant: id inquam qd nutritur: et quo nutritur: et qd nutrit: id quidem qd nutrit est ipsa anima pria. Id autem qd nutritur corpus est: qd ipsam animāz habet. At id qd nutrit ipsam est alimētum.

Quoniam autem sunt tria: qd alitur: et quo alitur: et alens: alens quidem est prima anima: qd vō alitur est habens hanc corpus: quo vō alitur alimentum.

Concedit quo differēter potētiā aie et alimētū sunt pncipia nutritiōis. Dicit qz in nutritiōe sunt tria: qd alit:

quo alitur: et alēs pñ. Primū qdē alēs est pñ aia. s. aia vegetabilis. Illud vō qd alitur est corpus hīs hāc aiam: s; illud quo alit est alimētū. Sic igit potētiā aie est principium nutritiōis ut agēs pncipale: alimentum autēz ut instrumentum. **C** Deinde cum dicit.

At qui cum sit par vniuersas a fine res appellare: finisqz huius anime sit generatio talis quale est id qd ipsam habet: erit anima prima pfecto principium generandi tale quale est id qd hanc ipsam aiam bz.

Quoniam autē a fine appellari omnia iustū est. Finis autem est generasse quale ipsuz erit. utiqz prima anima generatiūm qle ipm.

Concedit ipsam pñā aiam que dī aia vegetabilis qd qui dē in plātis est aia: in aialibus pars aie. Et circa hoc duo facit. Primo diffinit hō aiaz. Ad cuius diffinitionē itelle. ctū sciēdū est qd iter tres opationes aie vegetabilis ē quidā ordo. Nā pma eius opatio est nutritio per quā saluat aliqd ut est. Scdō aut opatio et pfectior ē augmentū quo aliqd pficit in maiore pfectionē et fm qstiatē et fm virtutē. Tertia aut pfectissima et finalis est generatio per quā aliqd iā quasi in seipso pfectū existēs: alteri esse et pfectionē tradit. Tunc. n. vñqzqz maxime pfectū est: ut in. 4. metheoroz dī cū pōt facere altez tale qle ipsuz ē. Quia igit iustū est qd oia diffiniant et denominent a fine: finis aut opoz aie vegetabilis est generare alterū tale quale ipsum est: sequit qd ipsa sit pueniēs diffinitio pñ aie. s. vegetabilis: ut sit generatiua alteri? similis fm speciem. **C** Et qz dixerat qd alimētū est instrumentū huius aie. ne credat qd nō habeat aliō instrumentū. Id scdō ibi.

Id autem quo nutrit anima duplex est: quēadmodum et id quo gubernator gubernat: manus inquam et clauus. Atqz aliud mouet atqz mouetur: aliud mouetur tñ. Necesse est autem omne nutrimentum nature sit talis: que digeri possit. At digestionē efficit calor. Quapropter omne animans habet calorem. Quid igitur sit alimentum ipsum vniuersaliter diximus: postea vō de ipsis exactius perscrutabimur.

Est autem quo alitur dupliciter: sicut et quo gubernatur: et manus et temo: hoc quidem mouens et motum: illud autem mouens solū. Vō autem alimentū necessarius est decoqui. Quia autem decoctionē calidūz. Unde omne aiatum habet calorem. Figuraliter quidēz igitur alimentū qd sit dictū est. Certificādum autem est posterius de ipso in pñis rōnibus.

Concedit qd habeat aliud instrm et dicit qd duplex ē instrm quo alit: sicut duplex est instrm gubernationis: gubernator enī gubernat manu et temone. man. n. est instrm pñctum: cuius forma est aia. vñ temo est instrm mouēs nauē et motū a manu: sed man. nō est instrm motū aliquo exteriori: s; solū a pncipio intrinseco: est. n. ps bois mouētis seipsuz. Sic igit et nutritiōis instrm est duplex: et vt separatū qdē et cuius for. nōdū est aia: est nutrimentū. Oportet aut qd aliud sit instrm nutritiōis pñctū. Necesse est enī qd alimētū decoquat: qd aut opat decoctionē ē aliqd calidū. Sicut igit gubernator mouet temonez manu: nauē aut temone: ita aia mouet calido alimētū: et alimento nutrit. Sic igit calidū aliqd: est instrm pñctū huius aie in quo. s. radicalr est calor nālis digerēs. et ppter hō oz qd

Trias aie vegetabilis.

T.c. 19. Lect. 4.

T.c. 50.

concedit

nos grā eo symphicins / et signat dū

De nutri
mento et
nutribili.

oē aiatū qđ nutritiē habeat calozē nālē q est digōis pñ^m.
Si autē bec aia nō haberet insitū pñctum nō eēt actus
alicui⁹ pñis corpis: qđ soli intellectui cōpetit. ¶ Ultimo
epilogās qđ dixerat pcludit qđ figurat. i. vñ dcm̄ est qđ
sit alimētū: sed posterius certius tractādū est de alimen
to: in pñis rōnibus. Secit. n. vñ spālē libzū de alimen
to: sicut de gnōne animalium: et de motu aialium.

¶ Determinatis autem his: primum de omni sensu
cōmuniter: deinde de vnoquoq; dicamus. Sit itaq;
sensus cu3 mouetur atq; patitur aliqd. vti diximus.
Nam ipse sensus alteratio quedam esse videtur. In
quibus autem quidam et a simili simile pati: qđ qui
dem quonaz pacto fieri potest: aut non potest: i. vni
uersalibus de actiōe sermonibus passiōeue dixim⁹.

L. c. si. ¶ Determinatis autem his dicamus cōter de
omni sensu. Sensus autem in moueri aliqd et
pati accidit: sicut dcm̄ est: videt. n. quedaz alte
ratio esse. Aliunt autem quidā et simile a simili
pati. Hoc autē quomodo possibile: aut impos
sibile dictum ē in vniuersalibus rationibus de
agere et pati.

Lec. X.

P

ostē determinauit pñs de pte vegetatiua.
Vñ incipit determinare de pte sensitua. Et
diuidit in ptes duas. In p^o determinat de eo
qđ pparet in hac pte. i. de sensibus exteriori
bus. In scda determinat de eo qđ latet in pte
sensitiua. ibi (Qđ at nō sit sensus alter rē). Pñia diuidit
in ptes duas. In p^o ostēit quō se h3 sensus ad sensibile.
In 2^o determinat de sensibili et sensu. ibi (Dōz ē autē h3
vñū). Circa p^o duo facit. pñmo resumit qđā q sunt pñs
dcā. Scdo inuestigat ppositū. ibi (Habet autē dubitatio
nē rē). Dicit g pñmo q determinatis his que pñinent ad
aiam vegetatiuā dcm̄ est de his que pñinet ad sensum
in cōi. De his enim que pñinet ad vñūqueq; sensum spā
liter: postmodū dicit. Duo autē resumit dicta de sensu q
rum vñū est q sentire pñsistit in moueri et pati. Est. n. sen
sus in actu qđā alteratio: qđ aut alterat patiē et mouet.
Aliud autē qđ resumit est q qđā dicit simile a simili pa
ti. Et pp hoc q sentire est pati: qđā atq; pñi posuerūt q
simile simili cognoscit et sentit: sicut Emp. posuit q ter
ra: terra cognoscit: ignis igne: et sic de alijs. Sed hoc quō
esse possit vel nō: q simile simili patiā: dictū est in vni
uersalibus rōnib⁹ de agere et pati. i. in libro d gnōne: vbi
determinauit de actione et passione in cōmuni. Dictum
est. n. ibi q id qđ patiē: a pñ^o dum patiē est. Triū agentis
sed in fine qñ iam est passum: est sile. Agēs. n. agēdo assu
milat sibi patiē. ¶ Deinde cum dicit.

Lec. 14
et inde
Le. 7. f.
c. 37.
Le. 9. t.
c. 44.

Li. p^o.
L. c. si.

¶ Habet autem is locus dubitationem: ambigetq;
non iniuria quispiam: cur et sensuuz ipsorum sensus
nō sit: et cur sine ijs que sunt extra non efficiunt sen
sum: cum insit et ignis et terra: ceteraq; elemēta quo
rum est per se sensus: vel per ea que ipsis accidunt.
At enim patet sensitiuum non esse actu: sed potētia
tñ. Quapropter non sentit. quēadmodum combus
tible non vñtur. ipsum per se sine eo qđ ipsum vñ
re potest. Treret enim seipsum: et non indigeret eius
quo actu est ignis.

L. c. 52.

¶ Habet autem dubitationez propter quid sen
sum ipsorum non sit sensus: et quare sine his
que sunt extra non faciunt sensum in exñte igne

et terra et alijs elementis: quorum est sensus p
se aut fm accidens his. Manifestum igitur ē:
q sensitium non est actu: sed potentia tñ: vñ
non sentiunt: sicut combustibile nō comburit
ip3 a seipso sine cōbustiuo. Cōbureret. n. seip3
et nihil indigeret actu ignē esse.

¶ Determinat vñtate circa ppositū. Et circa h3 facit tria.
pñio ostēdit q sensus sit in potētia. Scdo q qñq; est in
actu ibi (Qñ autē sensus rē). Tertio ostēdit quō sensus
reducatur de potētia in actū. ibi (Dcm̄ autē rē). ¶ Circa
pñmū cōsiderādū est q Emp. et gcūq; posuerūt simile si
mili cognosci: posuerūt sensuz eē actu ipsa sensibilia: vt
eniz cognosceret oia sensibilia posuerūt aiām sensitiaz
eē cōpositā quodāmodo ex oib⁹ sensibilib⁹ inqñtū pñia
bat fm eos ex elemētis sensibiliū. Duo g ad hāc positio
nem psequēbant. quoz vñū est: q sensus est ipsa sensibi
lia in actu vtpote cōpositus ex eis et cū ipsa sensibilia in
actu sentiri possint sequerēt q ipsi sensus sentiri possint.
Scdm̄ est q cū sensus sentire possit pñtib⁹ sensibilib⁹:
si sensibilia actu sunt in sensu: vtpote ex eis cōposito: seq
tur q sensus possit sentire sine exteriorib⁹ sensibilibus.
Utrūq; atq; h3 ē f3. Et iō hec duo icōueniētia q sequun
tur ad atq; pñmū pñem sub qōne pposuit: tāq; q p anti
quos solui nō possint. Hoc est g qđ dicit: q (Dubitatio
nē h3 pp qđ nō sunt sensus ipsoz sensuū). i. qñ ipsi sen
sus nō sentiant: h3 enim vñ seg si sensus sint similes sen
sibilib⁹. Itē h3 dubitationē (qñ nō faciūt sensum). i. q
re sensus nō sentiūt actu (sine his q sūt extra). i. sine ex
teriorib⁹ sensibilibus: cū tñ interi⁹ existāt in ipsis sensi
bus fm opinionē antiquoz ignis et terra et alia elta que
sunt sensibilia: aut fm se. i. fm suā substantiā fm eos qui
nō discernūt iter sensum et intellectū: intellectus enim est
pprie cognoscitiuus substantie: aut fm accētia pñia. i.
calidū et frigidū et alia h3 que sunt p sensibilia. Quia igit
tur he dubitationes p se solui nō pñt si sensus h3 sensibi
lia in actu vt antiq; posuerūt: pcludit tanq; manifestū q
aia sensitua nō ē actu sensitua: s3 pō tñ. Et pp hoc sen
sus nō sentiunt sine exterioribus sensibilib⁹: sicut cōbu
stibile qđ est potētia tñ ignitum nō cōburit a seipso sine
exteriori cōbustiuo. Si enī esset actu ignitus cōbureret
seipsum: et nō indigeret exteriori igne ad hoc q combu
reretur. ¶ Deinde cum dicit.

¶ At vñ qñ sentire bisariam dicere cōsueuimus: nā
et id qđ potentia videt et audit: videre audireq; di
cimus: et si forte dormiat: et id idēdem qđ iam ope
ratur: dupliciter et ipse sensus pfecto dicitur: qui
dam vt potentia: quidam vt actu: similiter et ipsum
sentire: et qđ est potētia: et qđ est actu.

¶ Quoniam autem sentire dicimus dupliciter. L. c. 53.
Potentia enim audiens et videns: audire et vi
dere dicimus et si forte dormiens: et qđ iā ope
rans: duplr vtiq; dicit et sensus: hic qđē sicut
potētia. ille vñ sicut actu. Similiter aut et senti
re qđq; potentia ens: et qđ actu.

¶ Ostēdit q et sensus est qñq; actu. Et circa h3 facit.
pñio ostēdit sensum qñq; eē in actu per hoc q duplr vi
cimus aliqñ sentire: qñq; enim dicimus aliqñ videre
et audire: q audit et videt in potētia: puta cū aliquis ē dor
miēs: qñq; autē dicim⁹ aliqñ videre et audire: eo q ē in
ipsa operatione audiēdū vidēdū. Ex quop3 q sensus et
sentire dicim⁹ duplr. i. in actu et in potētia. ¶ Scdo ibi.

L. c. 54

L. c. 6.

L. c. ii.

L. c. 55.

Primum igitur id scire oportet: nos inquit quasi sit eadem pati: moueri: ac operari: ita nunc his uti ac dicere. Notus enim est quidam actus: imperfectus tamen: ut in alijs diximus.

L. 54 Primum quidem igitur tanquam sit idem pati et moueri: et agere et mouere dicimus. Et namque motus est actus quidam: imperfectus tamen sicut in alijs dictum est.

L. 56 Manifestat quo intelligendum sit quod dictum est: videbatur enim repugnare quod sentire dicitur in actu ei quod dictum est quod sentire est quoddam pati et moueri. Esse enim in actu videtur magis primere ad agere. Et id ad hoc exponendum dicitur: quod ita dicimus sentire in actu ac si dicamus quod pati et moueri sunt quoddam agere: id est quoddam esse in actu. Nam motus est quoddam actus: sed imperfectus: ut dictum est in 3. phisicis. Est enim actus existens in potentia. Sicut igitur motus est actus: ita moueri et sentire est quoddam agere vel esse in actu. Per hoc autem quod dicitur primum: significat quod quedam alia postmodum subdet ad ostendendum quomodo sensus fiat in actu.

L. 57 Tercio ibi.

Ea vero cuncta que patiuntur: atque mouentur ab actiuo: ab eo quod est actu patiuntur: atque mouentur. Idcirco sit ut tum a simili sibi: tum a dissimili res ois patiatur: ut diximus. Patitur enim ea que est dissimilis: at cum est passa: tum similis est ut patet.

Omnia autem patiuntur et mouentur ab actiuo et actu ente. Non est quidem ratio a simili pati. est autem ut a dissimili: sicut diximus. Patitur quidem enim quod dissimile: passum autem simile est.

Ostendit enim predicta quo antiquorum positio non possit esse vera. si quod sibi sentiunt. Dicitur ergo quod omnia que sunt in potentia patiuntur et mouentur ab actiuo et existit in actu: quod. secundum hoc facit esse in actu ea que patiuntur assimilant ea sibi: unde quoddammodo patitur aliquid a simili et quoddammodo a dissimili: ut dictum est: quod a principio dum est in transmutari et pati est dissimile: in fine autem dum est in transmutatum esse et passum: est simile. Sic igitur et sensus postquam factus est in actu a sensibili: est similis ei: sed ante non est similis. Quod antiqui non distinguentes errauerunt.

Deinde distinguendum est de potentia atque actu: nunc enim de his ipsis simpliciter dicimus.

L. 58 Dicendum autem et de potentia et actu est. Nunc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis. **Lec. XI.**

Primo ostendit sensum esse in potentia et in actu: nunc intendit ostendere quomodo educatur de potentia in actum. Et diuidit in partes duas. In prima distinguit potentiam et actum: et ostendit quomodo diuersimode aliquid educatur de potentia in actum. utens exemplo in intellectu. In secunda parte ostendit perpositum circa sensum. ibi (Sensitivum autem). Circa primum tria facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo distinguit potentiam et actum circa intellectum. ibi (Est quidem enim sic sciens etc.). Tercio ostendit quomodo educatur aliquid de utraque potentia in actum. ibi (Ambo quidem igitur etc.). Dicitur ergo quod dicitur de potentia et actu. id est ostendendum quomodo modis dicitur aliquid in potentia: et quomodo modis in actu: quod necessarius fuit: quia in superioribus simpliciter. id est absque distinctione usus est potentia et actu. Deinde cum dicit.

Flam est hoc pacto quippiam sciens: ut si dicam?

hominem esse scientem: quia homo est talis suapte natura: ut sit sciens atque scientiam habeat. Est enim hoc pacto quippiam sciens: ut hominem eum iam dicimus esse scientem: qui geometriam atque grammatice habet: atque horum uterque non eodem modo potest: potentieque subijcitur: sed aliter quidem ex eo quod genus ipsius est tale materiesue. Alter vero propterea quod cum voluerit contemplari: potest idipsum facere: nisi quid externum forte prohibeat impedimentoque fiat. Et preter ipsos est ille qui iam contemplatur: et est actu propriusque sciens: hoc. **A.**

Est quidem enim sicut sciens aliquid: sicut si dicamus hominem: quoniam homo scientius et habentium scientiam. Est autem sicut ita dicimus scientem habentem grammatice. Uterque autem horum non eodem modo possibilis est.

Sed hic quidem quoniam genus huiusmodi et materia est: ille autem quod volens possibilis est considerare: nisi aliquid prohibeat exterius. Jam autem considerans actu ens: per se et proprie sciens hanc litteram. **A.**

Distinguit potentiam et actum circa intellectum. Et dicit quod vno modo dicitur aliquid in potentia puta homo sciens: quia habet naturalem potentiam ad sciendum: sicut homo dicitur esse de numero scientium et habentium scientiam: in quantum habet naturam ad sciendum et ad habendum habitum scientie. Secundo modo dicimus aliquid quod aliquid sciat: sicut dicimus habentem habitum alicuius scientie puta grammatice esse iam scientem. Manifestum est autem quod uterque horum dicitur sciens ex eo quod aliquid potest: sed non eodem modo uterque est potes ad sciendum. Sed primus quidem dicitur potes: quia est genus hominis: et materia. id est quia habet naturalem potentiam ad sciendum: per quam collocatur in tali genere: et quia est in potentia: puta ad sciendum: sicut materia ad formam. Secundus autem quia habet habitum scientie dicitur potes: quia cum vult potest considerare: nisi aliquid extrinsecum per accidens impediat: puta vel occupatio exterior: vel aliqua indispositio ex parte corporis. Tercius autem quia iam considerat est in actu: et iste est qui proprie et perfecte scit ea que sunt alicuius artis. puta hanc litteram. a. que pertinet ad grammatice: de qua supra fecit mentionem. Notum igitur trium videtur esse in actu trium: primum in potentia trium: secundus autem in actu respectu primi: et in potentia respectu secundi. Unde manifestum est quod esse in potentia dicitur dupliciter. scilicet de primo et secundo: et esse in actu dicitur dupliciter: scilicet de secundo et tertio. Deinde cum dicit.

Ambo igitur illi primi potentia quidem sunt scientes ut diximus: verum unus indiget alteratione per disciplinam. qua quidem nonnunquam etiam ex habitu, contrario dispositioneque mutatur. Alter habet quidem sensum: aut grammatice: sed indiget operationis: ut ex ocio tandem operationisque vacuitate: agat ac operetur: atque hic modus potentie diuersus est (ut patet) ab antea dicto.

Ambo quidem igitur primi secundum potentiam scientes sunt. Sed hic quidem per doctrinam alteratus est: et multotiens ex contrario mutatus habitus: hic autem ex eo quod habet sensum aut grammatice non agit autem: in agere alio modo.

Ostendit quomodo de vtraque potentia aliquid reducit in actum. Et circa hoc duo facit. Primum ostendit quomodo de vtraque potentia aliquid in actum reducit. Secundo ostendit verum talis reductio sit secundum aliquam passionem. ibi. (Nō ē autē simplr neqz pati rē.) Dicitur ergo quod cum ambo primi sint scientes secundum potentiam: et id quod est in potentia reducat in actum. alio modo reducit in actum aliquid de potentia prima: et aliter de se cūda. Nam quod est in potentia prima modo reducit in actum quasi alteratus per doctrinam: et motus ab aliquo alio existente in actu: sicut a magistro: et multoties talis mutatio est ex primo habitu. Quod idem dicitur: quod cum aliquid reducit de potentia prima in actum: ex ignorantia sit scientes. Ignorans autem dicitur dupliciter. vno modo secundum simplicem negationem: quoniam nec veritates cognoscit: nec primo errore detinetur: et sic ignorans est sit actus sciens: non quod mutatus de primo habitu. sed solum sicut acquiritur scientiam. Alio modo dicitur aliquid ignorans per pravam dispositionem: vtpote quod detinetur errore primo veritati: et hic in actum scientie reducitur quasi de primo habitu mutatus. Qui vero est in potentia secundo modo: vtpote sciam habens habitum: transiit ex eo quod habet sensum aut scientiam et non agit secundum eam in agere: quod scilicet fit agens secundum scientiam. Sed alio modo iste sit actus: et alio modo primus. **D**einde cum dicit.

Et vero neque ipsum pati simplex esse videtur: sed aliud est a contrario corruptio quedam: aliud est salus potius est quod est potentia ab eo quod est actus: simileque perinde atque potentia sese habet ad actum.

Non est autem simplex neque agere neque pati: sed aliud quidem corruptio quedam a contrario: aliud autem salus magis eius quod potentia ab eo quod est actus et simili: sicut potentia se habet ad actum.

Manifestat vtrum secundum quod aliquid educit de potentia in actum scilicet per modo vel secundo possit dici pati. Et circa hoc duo facit. Primum ostendit quomodo modis dicitur pati. Secundo manifestat proprium situm. ibi. (Speculans autem sit habens scientiam.) Dicitur ergo quod sicut potentia et actus non dicitur simplex: sed multiplex: ita et pati non vno modo: sed multiplex. Dicitur enim pati vno modo secundum quandam corruptionem quod fit a primo. Passio enim proprie dicta videtur in partem quodam decremetum patiens in quantum vincit ab agente: decremetum autem patiens accidit secundum quod aliquid a patiens abicit: quod quidem abiectio corruptio quodam est: vel simplex. sicut quoniam abiectio forma substantialis: vel per quodam: sicut quoniam abiectio forma accidentalis. Dicitur autem foris abiectio sit a primo agente: abiectio enim foris a materia vel subiecto per introductionem forme forme: et hoc est a primo agente. Primum igitur modo proprie dicitur passio secundum quod quodam corruptio sit a primo. Alio modo passio dicitur dicitur minus proprie: secundum quod per importat quandam receptionem. Et quod quod est receptum alterius comparat ad ipsum sicut potentia ad actum: actus autem est perfectio potencie: id est per modo dicitur passio non secundum quod sit quodam corruptio patiens: sed magis secundum quod sit quodam salus: et perfectio eius quod est in potentia ab eo quod est in actu: quod enim est in potest non perficit nisi per id quod est in actu. Quod autem in actu est: non est primum ei quod est in potest in quantum habet: sed magis sit. nam potentia nihil aliud est quam quodam ordo ad actum: nisi autem esset aliquid similitudo inter primum et actum: non esset necius quod prius actus fieret in propria potest. Primum igitur sic dicta non est a primo: sicut primum modo dicta: sed est a similitudo: eo modo quo primum se habet secundum similitudinem ad actum. **D**einde cum dicit.

Sit enim contemplans quod scientiam habet. Quod quidem aut non est alterari: in ipsum enim sit incrementum et in actum perfectionem: aut aliud alterationis est genus. Quocirca non recte se habet. dicitur re ipsum sciens cum scit alterari: sicut nec edificato

rem cum edificeat. Quod igitur in actum ducit ex eo quod est intelligens potentia atque sciens: id non doctrinam appellare oportet: sed aliud nomen est equum habere. **S**peculans enim sit habens scientiam quod ve re aut non est alterari: in ipsum enim additio est et in actum: aut alterum genus alterationis est. Unde non bene habet dicere sapientem cuius sapiat: alterari: sicut nec edificatorem cum edificat. In actum quidem igitur ducit ex potentia ente secundum intelligere et sapere non doctrinam: sed alterari habere denominationem iustum esse.

Manifestat vtrum quod educit de potentia in actum scilicet passio. Et per manifestat hoc circa id quod educit de secunda potentia in actum per. Secundo autem manifestat hoc circa id quod educit de potentia prima in habitum. ibi. (Ex potentia autem rē.) Dicitur ergo primo quod habens scientiam. id est habitualiter sciens sit actus speculans. Sed hoc autem non est ve et proprie alterari et pati: quod (ut dictum est) non est proprie passio et alteratio: cum de potentia procedit in actum: sed cum aliquid de primo mutatur in primum. Cui autem habitus liter sciens sit speculans actus: non mutatur de primo in primum: sed perficit in eo quod iam habet. Et hoc est quod dicitur quod (est additio in ipsum et in actum): addit enim ei perfectio secundum quod perficit in actum. Aut si dicatur alterari et pati: erit aliud genus alterationis et passionis non proprie dicte. Et hoc manifestat per exemplum dicens: quod non bene se habet dicere sapientem habitualiter cum sapiat actus alterari: sicut neque dicimus edificatorem alterari cum edificat. Concludit autem ulterius quod cum ille qui transit de habitu in actum non accipiat de nouo scientiam: sed perficiat et perficiat in eo quod habet: doceri autem scientiam est accipere: manifestum est quod cum educit aliquid de potentia in actum: secundum hoc quod incipit facere eum intelligere actum et sapere: non est iustum quod talis exitus de potentia in actum habeat denominationem doctrinam: sed aliquam aliam potest habere: que quidem forte non est posita: sed potest poni. **D**einde cum dicit.

Et quod ex eo quod est potentia discit: accipitque scientiam: ab eo quod est actus sciens atque ab ipso docente. Id autem non est dicendum pati ac alterari: aut duos alterationis esse modos fateamur oportet. Eam inquam mutationem que ad priuatiuas est dispositiones: et ea que est ad habitus atque naturam.

Ex potentia autem ente addiscit et accipiens scientiam ab actu ente et didascalico: aut neque pati dicendum sicut dictum est: aut duos esse modos alterationis: et ea que in priuatiuas dispositiones mutationem: et ea que in habitum et naturam.

Manifestat vtrum cum aliquid exit de prima potentia in actum scientie alteret et patiat: et dicitur quod cum aliquid prius sciens in potentia tamen sit addiscit: et accipiens scientiam ab eo quod est actus sciens: et a magistro: vel non dicitur dici pati simplex et alterari: aut dicitur esse duos modos alterationis. quorum vnus alterationis est secundum (mutationem in priuationis dispositiones). id est in dispositiones primum quod priuatiue per dispositiones prius existentes: quod vnus dicitur est priuatio alterius. Alter vero alterationis modus est secundum (mutationem in habitum et naturam). id est per recipiunt aliquid habitus et forme: que sunt perfectiones nunc absque eo quod aliquid abiectum. Ille igitur qui addiscit scientiam: non alteratur neque patitur per modo: sed secundo. **V**ideatur autem hoc esse primum ei quod supra dixit: quod multoties qui addiscit scientiam mutatur est a primo habitu: et ita videtur quod sit alteratio secundum mutationem in priuatiuas dispositiones. **S**ed dicitur quod cum aliquid

Pati et

Ad vtrūq;
altera
nones
quid
fi
C
in
eo
p
bi
in
g
te
nā
sm
nā
fo
rit
sec
ab
tin
eis
cog
ext
tis
tas
fi
cip
tas
C
eo
bal
act
L. 59.
a g
ian
sim
tia i
lect
tio o
intā
est o
Nā
ad f
sent
pma
nā: i
s. ba

ab errore reducitur ad sciā veritatis: est ibi quedā similitudo alterationis que est de ōio ad ōium: nō tñ ve est ibi talis alteratio. Nā alterationi que est de ōio in ōiū vtrūq; per se et essentialr competit. s. qd sit a ōio: et qd sit in ōiū. Sicut enim dealbatio nō est nisi ad albu: ita nō est nisi a nigro vel medio qd respectu albi est quodā mō nigr. Sed in acquisitione sciētie accidit qd ille q acq rit sciētiā veritatis: prius fuerit in errore: absq; h enim pōt adduci ad sciētiā veritatis: vñ nō est vere alteratio de ōio in ōiū. ¶ Itē dubitat de hoc qd dicit: qd ille q accipit sciētiā fit actu sciens a sciente in actu et magistro. Hoc enim non semp fit: sciens enim aliq acqrit: non solum addiscēdo a magistro: sed et per se iueniēdo. ¶ Et ad hoc dōz est: qd semp cū aliq est in potētia sciēs: si fiat actu habēs sciētiā: opz qd hoc sit ab eo qd ē actu. ¶ Cōsiderandū tñ est qd aliqd aliqñ reducitur de potētia in actū ab extrinseco pncipio tñ: sicut aer illuminat ab eo qd est actu lucidū: qñq; autē et a pncipio intrinseco et a pncipio extrinseco sicut hō sanat et a nā et medico: vtrūq; autē sanat a sanitate in actu. Manifestū est enim qd in mēte medici est rō sanitatis fm quā sanat: oz ē in eo qd sanat fm nām esse aliquā partē sanā. s. cor: cuius virtute alie pres sanat: et cū medicus sanat: hō mō sanat sicut nā sanaret. s. calefaciēdo: aut infrigidādo: aut aliter trāsmutando. vnde medicus nihil aliud facit qd q auxiliat nāe ad expellēdū morbu: quo auxilio nā nō egeret si eēt fortis. Eodē autē mō se hz in sciētie acqritōe. hō enī acqrit sciā: et a pncipio intrinseco: dū iuenit: et a pncipio extrinseco dū addiscit. Utrobq; āt reducitur de potētia in actū ab eo qd est actu. Nō enim per lumē intellectus agētis statim cognoscit actu pma pncipia nāliter cognita: et dū ex eis pclones elicir: per hoc qd actu scit: venit in actūalem cognitionē eoz que potētia sciebat. Et eodē modo dicēs exterius ei auxiliat ad sciēdū. s. ex pncipys addiscēti notis: deducēs cū per demonstratiōē in pclones prius ignotas. Qd qd auxiliū exterius homini necessariū nō esset si adeo esset pspicacis intellectus: qd p seipsū posset ex pncipys notis cōclusiones elicere: que quidem perspicacitas hominibus adest fm plus et minus.

¶ Nec cū ita sint: prima quidem mutatio sensitivi ab eo qd generat fit: cum autē ortum ac generatū est: habet iam sensum perinde atq; scientiam: et sentire actu simile est cōtemplari.

¶ Sensitivi autē pma quidem mutatio fit a generāte. Cum autē generatum est: habet iam sicut scientiā et sentire. Qd autē fm actū: similiter dicitur ipsi cōsiderare. Lec. XII.

Postq; pbs distinxit potētiā et actū: et ostēdit quomō aliqd de potētia in actū exeat circa intellectū: qd dixerat de intellectu adaptat ad sensum. Et circa hoc tria facit. Prius ostēdit quō circa sensum aliqd educitur de potētia in actū. Secūdo ostēdit differētiā inter sensum et intellectū. ibi. Differūt autē qz huius qdē accidentia rē. Tercio colligit epilōgādo qd dixerat de sensu. ibi. Nūc autē intātū. Cōsiderādū est qd circa pimum qd sicut in sciētia est duplex potētia et duplex actus: ita est et circa sensum. Nā qd nōdū hz sensum et natū est habere: est in potētia ad sensum. Et qd iā hz sensum et nōdū sentit: est potētia sentiēti: sicut circa sciā dicebat. Sicut autē de potētia pma aliqd mutat in pmiū actū dū acqrit sciā p doctri nā: ita de pma potētia ad sensum aliqd mutat in actū ut s. habeat sensum: per generationē. Sensus autē nāliter

inest aiali: vnde sicut p generationē acqrit ppiā nām et spēm: ita acqrit sensum. Sensus autē est de sciā que nō inest homini per nām: sed acqrit per iuētiōē et disciplinā. Hoc est qd dicit: qd pma mutatio sensitivi fit a generāte. Manifestat autē pma mutationem que est de pura potētia in actū pmiū ducēs. Nec autē mutatio fit a generāte. nā per virtutē que est in semine educit aia sensitiva de potētia in actū cū oib; suis potētys. Cū autē hz sciētiā qñ iā didicit. Sed qñ iā sentit fm actū: tunc se hz sicut ille q iā actu cōsiderat. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Differentia tamen est: an ea que actu sensum efficiunt extra sunt: ipsum inquā visibile: et audibile: et sensibile cetera. Cuius causa hec est. Actu nanq; sensus singularium est. Scientia vō vniuersaliū est: hec autē ipsa anima quodammodo sunt. Quapropter intelligere quidem cum quispiā voluerit: in ipso est situm. Sentire autē non collocatur in ipso. Necesse est enim sensibile ipsum adesse: pari modo res sese habet: et in scientis sensibiliū: et ob eandē vtiq; causam: qz sensibilia singularia sunt: sunt et extra. sicuti diximus. Sed ut de his exactius dilucidiusue dicamus: dabitur nobis rursus occasio.

¶ Differt autē quia huiusmodi actiua operatio extra sunt visibile et audibile. Similiter autē et reliqua sensibile. Causa autē: quoniam singularium quidem fm actum sensus. Scientia autē vniuersaliū. Hec enī in ipsa quodammodo sunt anima: vnde intelligere in ipsa est cum velit. Sentire autē non est in ipsa. Necesse est autē esse sensibile. Similiter autē et hoc se habet in scientijs sensibiliū et propter eandē causā: quia sensibilia singularium sunt et exteriorum. Sed de his quidem certificare tempus fiet et in rursus.

¶ Quia posuerat similitudinē inter sentire in actu et cōsiderare: vult ostēdere differētiā inter ea: cuius qdē differētiā assignare incipit ex differētia obiectoz. s. sensibiliū et intelligibiliū: que sentiūtur et cōsiderant in actu. Sēntiūtiū enim q sunt actiua operationis sensitivē. s. visibile et audibile: et alia hz sunt ex aiaz. Cuius eā est: qz sensus fm actū sunt singularium q sunt extra aiam: s. sciā est vniuersaliū que quodammodo sunt i aia. Ex quo p; q ille q iā hz sciā nō opz q querat extra sua obiecta: sed hz ea in se: vnde pōt cōsiderare ea cū vult: nisi forte per accidēs impediāt. Sed sentire nō pōt aliq cū vult: qz sensibilia nō hz in se: sed oz q assint ei extra. Et sicut est de operatiōe sensuū: ita est in sciētys sensibiliū: qz etiā sensibilia sunt de numero singulariū: et eoz que sunt ex aiam. Unde hō nō pōt cōsiderare fm sciā oia sensibilia que vult: sed illa tñ: que sensu percepit. Sed fm certitudinē determinare de his itēz erit tēpus. s. in 3°. vbi agē de intellectu: et de cōparatione intellectus ad sensū.

¶ Circa ea vō q h dicitur cōsiderādū est: quare sensus sit singulariū: sciā vō vniuersaliū: et quō vniuersalia sint in aia. ¶ Sciēdū est igitur circa p^m: qd sensus est virtus in organo corporali: intellectus vō est virtus imālis: que non est actus alicuius organi corporalis. Unūquodq; aut recipitur in aliquo per modū sui: cognitio autē ois fit per hoc q cognitū est aliquo mō in cognoscēte. s. fm similitudinē.

L.c. i. inde.

Quar se sus ē singulariū et intellectu vniuersaliū.

Quoniam
autem
et quod
in re
bus.

lec. 7. t.
6. 23.

ne. nā cognoscens in actu est ipsum cognitū in actu: opz igitur qd sensus corporaliter recipiat similitudinē rei que sentit. Intellectus aut recipit similitudinē eius qd intelligit in corporaliter et imāliter. Individuatio aut nāe cōis in rebus corporalibus et mālibus est ex mālē corporali sub determinationis dimensionibz. p̄tēta: vltē aut est per abstractionē ab hīs mālē et mālibus cōditiōibz individuātibz. Manifestū est igit qd similitudo rei recepta in sensu rep̄tat rē fm qd est singularis: recepta aut in intellectu rep̄tat rē fm rōnem vltis nāe: et ide est qd sensus cognoscit singularia: intellectus vō vltia. et hōz sunt sciētie. Circa scōz vō considerandū est: qd vltē pōt accipi dupliciter. vno mō pōt dici vltē ipsa nā cōis. put subiacet intētiōi vltitatis: alio mō fm se. Sicut et albu pōt accipi dupliciter: vel id cui accidit esse album: vel ipsummet fm qd subest albedini. Ista aut nā cui aduenit intētiō vltitatis: puta nā hois: hz duplex esse. vnu qdēz mālē fm qd est in mālē naturali: aliud aut imāteriale fm qd est in intellectu. Scōz igit qd hz esse in mālē nālī: non pōt ei aduenire intētiō vltitatis: qz per mām individuāt. Aduenit igit ei vniuersalitatis intētiō fm qd abstrahit a mālē individuali. Nō est autēz possibile qd abstrahat a mālē individuali realiter: sic Platonici posuerūt. Nō enīz est hō nālīs. i. realis: nisi in his carnibus et in his ossibus. sicut pbat p̄hs in. 7. metaph. Relinquitur igit qd nā humana non hz eē p̄ter p̄ncipia individuātia: nisi tm̄ in intellectu. Nec tm̄ intellectus est falsus diuī apprehēdit nām cōem p̄ter p̄ncipia individuātia: sine qbus esse nō pōt in re: nā: non enīz apprehēdit hoc intellectus. s. qd nā cōis sit sine p̄ncipis individuātibus: sed apprehēdit nām cōem nō apprehēdēdo p̄ncipia individuātia: et hoc nō est falsus. Primū aut eēt falsum: si cut si ab hoīe albo separare albedinē hoc mō qd intelligere eū nō esse albu: eēt enim tūc apprehēsiō falsa: si autēz sic separare albedinē ab hoīe qd apprehēderē homines nihil apprehēdēdo de albedine eius: nō esset apprehēsiō falsa. Nō enim exigit ad veritatē apprehēsiōis qd apprehēdit rem aliquā apprehēdit oīa que i sunt ei. Sic igitur intellectus absqz falsitate abstrahit genus a sp̄ē: iquātū intelligit nāz generis nō intelligēdo differētiās. Et sicut abstrahit sp̄ēm ab indiuiduis: iquātū intelligit naturāz sp̄ēi nō intelligēdo indiuidua p̄ncipia. Sic igit p̄z qd nature cōi nō pōt attribui intētiō vltitatis nisi fm esse qd hz in intellectu. sic enim solum est vnu de multis. put intelligitur p̄ter p̄n quibus vnu in multa diuiditur. vnde relinquitur qd vniuersalia fm qd sunt vltia nō sunt nisi in aīa. Ipse autem nature quibus accidit intētiō vniuersalitatis sunt in rebus. Et propter hec nomina cōia si gnificātia naturas ipsas predicātur de indiuiduis: non aut noīa significātia intētiōes. Socrates enim est hō: s. nō est sp̄ēs. quīs hō sit sp̄ēs. Deinde cū dicit.

¶ Nunc id sit a nobis determinatum. Cuz simplex inquam non sit id qd dicitur esse potentia: sed aliud qdem sit vt puer: quē militare posse dicere licet. Aliud autēz vt hīce qui iāz etate militariqz arte actus euasit: ad militandum: sensitium similiter se habere. Atqz cum ipsorum differentia nomine careat: determinatum autem sit ipsa esse diuersa: et quo pacto diuersa sunt: necesse est ipso pati ac alterari: tanqz proprijs nominibus vti. Ipsum autem sensitium potētia tale est: quale iam ipsum sensibile est actu: sicuti diximus. Patitur igitur cum est nō simile. At passus euasit simile: et est tale quale est illud.

¶ T. c. 61. ¶ Nunc autem tm̄ sit diffinitum. quoniam cuz

non simpliciter sit qd potentia dicitur: sed aliis quidem: sicut si dicamus puerum posse militare: aliud autem sicut in etate existentem: sic habet sensitium. ¶ Quoniam autem innominata est ipsorum differentia. Determinatum est autem de his: quoniam altera: et quomodo altera. ¶ At autem necesse est ipso pati et alterari tanqz proprijs nominibus. Sensitium autēz potētia est qle iam actu sensibile: sicut dictū est. ¶ Patit quidem igit non simile ens: passum autē assimilatum est: et est quale illud.

¶ Recolligit qd dictum est de sensu. Et dicit qd nunc tm̄ sit diffinitū qd nō simplr dicit id qd est in potētia: s. multipli. Uno enim mō dicimus puerū posse militare fm potētiā remotā. Alio mō posse dicimur militare: qm̄ iam est in etate pfecta: et hoc hz potētiā p̄pinquā. Et sicut se hz in sensitio: duplr enim est aligs in potētia in sentiēdo aliqd: vt iam dictū est. Et hz nō sint noīa posita: in qbus hāz differētia potētiāz ostēdat: tm̄ determinatus est qd iste potētie sunt altere abinuicē: et quō sint altere. Et hz alterari et pati nō p̄prie dicat aliqd fm qd exit de potētia secūda in actūz. put hīs sensum sit actu sentiēns: tm̄ necesse est vti hoc ipso qd est pati et alterari ac si eēt noīa p̄prie et vniuersalia: qz sensitium in potētia est quale ē in actu sensibile. Et p̄pter hoc sequit qd fm qd patit a p̄ncipio nō est simile sensus sentiēti: sed fm qd iam est passus est assimilatum sensibili: et est tale quale est illud. Nō qz distinguere nescierunt antiqui p̄hi: posuerunt sensum eē compositum ex sensibilibus.

¶ At enim de vnoquoqz sensu deinceps a sensibilibus cuiusqz proficiscentes dicamus oportet. Atqz prius ipsa sensibilia distinguēda esse videntur. Sensibile itaqz trifariam dicitur. Sensibile enim que dā per se: qdā per accidens sentiuntur. Et illoz rursus alia sūt vniuersaliaqz p̄prie sēsus: alia cōia cūctis.

¶ Dicendum autem est fm vnumquēqz sensum. de sensibilibus primo. Dicitur autem sensibile tripliciter: quorum duo quidem dicimur per se sentiari: vnum autem fm accidēs. Duoz aut aliud qdēz p̄prie est vniuersaliusqz sensus: aliud autem cōmune omnium. ¶ Lec. XIII.

¶ Ostēdē ostendit p̄hs quomō se habet sensus ad sensibilia: incipit determinare de sensibili et sensu. Et diuiditur in partes duas. In prima parte determinat de sensibilibus. In scōda de sensu. ibi. ¶ Qd aut vniuersaliter de omni sensu rē. ¶ Prima diuidit in duas partes. In p̄a distinguit sensibilia p̄prie ab alijs modis sensibilibz. In 2^a determinat de sensibilibus p̄prie fm vnumquēqz sensum. ibi. ¶ Cuz qdē est visus rē. ¶ Circa p̄mū duo facit. Primo ponit diuisionē sensibilibz. Scōdo exponit membra diuisionis. ibi. ¶ Dico aut p̄prie qdē rē. ¶ Dicit ḡ p̄mo qd anqz determinet de sensu qd naz sit: opz p̄mo dicere de sensibilibz fm vnumquēqz sensum: qz obiecta sunt p̄ua potētys. Sensibilia vō tribus modis dicuntur. Uno quidē modo per accidens: et duobus modis per se: quoz vno dicuntur sensibilia illa qd p̄prie sunt singulis sensibus: alio mō dicuntur sensibilia illa que cōmunitē sentiunt ab oibus qd sentiunt. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Atqz

Cetero p[ro]p[ri]u[m] id sensibile dico: q[uo]d aliud sensu sentiri n[on] p[ot]est: et circa q[uo]d error fieri nequit. Ut color respectu visus: et sonus auditus: et sapor gustus. Tact[us] aut[em] plures differentias habet q[uo]d[am] iudicat tamen de illis ut cetero[rum] sensu[m] quisq[ue] de suo sensibili: et n[on] decipitur. Visus enim non errat esse color[em]: aut audit[us] esse sonu[m]: sed quid sit id q[uo]d est infectu[m] colore v[el] vbi aut quid sonans. Huiusmodi igitur sensibilia dicuntur vniuscuiusq[ue] propria sensus.

Dico aut[em] p[ro]p[ri]u[m] quide[m]: q[uo]d non contingit altero sensu sentiri: et circa q[uo]d non contingit errare: ut visus coloris: et audit[us] soni: et gustus humoris. Tactus aut[em] plures habet differentias. Sed unusquisq[ue] indicat de his: et non decipit visus: q[ui]a color: neq[ue] auditus: q[ui]a sonus: s[ed] q[uo]d est coloratum: aut vbi: aut quid sonans. Huius quidem igitur dicuntur propria vniuscuiusq[ue].

Exponit me[m]bra diuisionis. Et primo exponit que sunt sensibilia p[ro]p[ri]a. Et dicit q[uo]d sensibile p[ro]p[ri]um est q[uo]d ita sentit[ur] vno sensu q[uo]d non potest alio sensu sentiri: et circa quod non potest errare sensus: sicut visus p[ro]p[ri]e est cognoscitiuus coloris: et auditus soni: et gustus humoris. i. saporis: sed tact[us] habet plures differentias appropriatas sibi. cognoscit enim calidu[m] et humidu[m]: frigidu[m] et siccu[m]: graue et leue: et huius multa. Unusquisq[ue] aut[em] horu[m] sensu[m] indicat de p[ro]p[ri]is sensibilibus et non decipitur in eis: sicut visus n[on] decipitur q[uo]d sit talis color: neq[ue] auditus decipitur de sono. Sed circa sensibilia per accidens vel communia decipiuntur sensus: sicut decipitur visus: si velit iudicare homo per ipsum quid est coloratum: aut vbi sit. Et simil[iter] decipitur quis. si velit iudicare per auditu[m] q[uo]d est q[uo]d sonat. Dec igitur sunt propria sensibilia vniuscuiusq[ue] sensus. **S**ecundo ibi.

Comunia vo[nt] sunt hec: motus: quies: numerus: figura: et magnitudo. Talia na[m]q[ue] nullius sunt propria sensus: sed omnibus communia sunt. Etenim tactu[m] motus quidam sensibilis est atq[ue] visu.

Comunia aut[em] motus: quies numerus: figura: magnitudo: huiusmodi eni[m] nullius vnius sunt p[ro]p[ri]a: sed communia omnibus. Tactu[m] eni[m] motus aliquis sensibilis: et visu[m]. Per se q[uo]d igitur sunt sensibilia hec.

Exponit sc[on]d[u]m me[m]brum diuisionis dicens: q[uo]d communia sensibilia sunt ista quinque: motus: quies: numerus: figura et magnitudo. Dec enim nullius sensus vnius sunt p[ro]p[ri]a: sed sunt communia omnibus. Quod non est sic intelligendum quasi omnia ista sint o[mn]ibus communia: sed quedam horu[m]. i. numerus: motus: et quies sunt co[m]m[un]ia o[mn]ibus sensibus. Tactus vo[nt] et visus percipiunt o[mn]ia quinque. Sic igit[ur] manifestu[m] est que sint sensibilia p[er] se. **T**ertio ibi.

Per accidens aut[em] sensibile dicit[ur] ut si album diarsit[ur] sit. Per accidens eni[m] hoc sentit[ur]: quia albo q[uo]d sentit id accidit. Quapropter et nihil ipse sensus ab huiusmodi sensibilibus patitur: ut talia sunt. Eo[rum] aut[em] que per se sentiunt[ur]: illa sunt p[ro]p[ri]e sensibilia que p[ro]p[ri]a sunt: et q[ui]a suba vniuscuiusq[ue] sensus e[st] apta.

Sec[on]d[u]m acc[iden]s aut[em] dicit[ur] sensibile: ut si album sit. Diarsit[ur] filius. Sc[on]d[u]m acc[iden]s etenim hoc sentitur:

q[ui]a accidit albo hoc q[uo]d sentit[ur]: vnde nihil patit[ur] s[ecundu]m q[uo]d huiusmodi est a sensibili. Sensibilium aut[em] s[ecundu]m se p[ro]p[ri]e propria sensibilia sunt: et ad que substantia apta nara e[st] vniuscuiusq[ue] sensus.

Exponit tertiu[m] me[m]bru[m] diuisionis: et dicit q[uo]d s[ecundu]m acc[iden]s sensibile dicit[ur]: ut si dicamus q[uo]d Diarius vel Socrates est sensibile per acc[iden]s: q[uo]ia accidit ei e[ss]e album. Hoc eni[m] sentit[ur] per acc[iden]s: q[uo]d accidit ei q[uo]d sentit[ur] p[er] se: accidit aut[em] albo q[uo]d est sensibile per se q[uo]d sit Diarius. vnde Diarius est sensibile per acc[iden]s. Unde nihil patitur sensus ab B inquantu[m] huius. Quamuis aut[em] sensibilia co[m]m[un]ia: et sensibilia p[ro]p[ri]a sint p[er] se sensibilia: tamen p[ro]p[ri]a sensibilia sunt p[ro]p[ri]e p[er] se sensibilia: q[uo]ia suba vniuscuiusq[ue] sensus et e[ss]e diffinitio est in hoc q[uo]d est aptu[m] natu[r]a pati a tali sensibili: ratio aut[em] vniuscuiusq[ue] pot[en]tie co[n]sistit in habitudine ad p[ro]p[ri]u[m] obiectu[m]. **D**ubitat aut[em] hic de distinctione sensibiliu[m] co[m]m[un]iu[m] a sensibilibus p[er] acc[iden]s. Sic eni[m] sensibilia p[er] acc[iden]s n[on] apprehendunt[ur] nisi iquantu[m] sensibilia p[ro]p[ri]a apprehendunt[ur]: ita nec sensibilia co[m]m[un]ia: nunq[ua]m eni[m] visus apprehendit magnitudin[em]: aut figuram: nisi iquantu[m] apprehendit colorat[ur]: videt[ur] g[en]e[ra]l[ite]r q[uo]d sensibilia co[m]m[un]ia sint etia[m] sensibilia p[er] acc[iden]s.

Dicit igit[ur] q[uo]d a huius co[m]m[un]ia sensibilia n[on] sunt sensibilia p[er] acc[iden]s p[er] duas r[ati]ones. Primo q[uo]d[am] q[uo]ia huius sensibilia co[m]m[un]ia sunt p[ro]p[ri]a sensui co[m]m[un]i: sic sensibilia p[ro]p[ri]a sunt p[ro]p[ri]a singulis sensibus. Sc[on]d[u]m q[uo]ia sensibilia p[ro]p[ri]a n[on] p[ot]est esse sine sensibilib[us] co[m]m[un]ib[us]: p[ot]est aut[em] e[ss]e sine sensibilib[us] p[er] acc[iden]s.

Utraq[ue] aut[em] r[ati]o inco[m]petes est. Prima q[uo]d[am] q[uo]ia falsu[m] est q[uo]d ista sensibilia co[m]m[un]ia sint p[ro]p[ri]a obiecta sensus co[m]m[un]is. Sensus eni[m] co[m]m[un]is est q[uo]d a pot[en]tia ad qua[m] terminant[ur] imutationes o[mn]iu[m] sensu[um]: ut infra patebit. Un[de] imp[er]e est q[uo]d sensus co[m]m[un]is h[ab]eat aliq[uo]d p[ro]p[ri]u[m] ob[ie]ct[um]: q[uo]d n[on] sit obiectu[m] sensus p[ro]p[ri]i. Sed circa imutationes ipsas sensu[um] p[ro]p[ri]as a suis ob[ie]ctis h[ab]et sensus co[m]m[un]is aliquas op[er]ationes p[ro]p[ri]as q[uo]a sensus p[ro]p[ri]i h[ab]ere n[on] p[ot]est: sic q[uo]d p[er]cipit ipsas imutationes sensu[um]: et discernit iter sensibilia diuersoru[m] sensu[um]. Sensus eni[m] co[m]m[un]i p[er]cipim[us] nos videre et discernim[us] iter sensibilia diuersoru[m] sensu[um]. s. albus et dulce. **P**ro[terea] Dato q[uo]d sensibilia co[m]m[un]ia e[ss]ent p[ro]p[ri]a ob[ie]cta sensus co[m]m[un]is n[on] excluderet[ur] q[uo]ia e[ss]ent p[er] acc[iden]s sensibilia respectu sensu[um] p[ro]p[ri]oru[m]. Sic eni[m] agit de sensibilib[us] s[ecundu]m q[uo]d h[ab]ent habitudin[em] ad sensus p[ro]p[ri]os. n[on] pot[en]tia sensus co[m]m[un]is n[on] d[icitu]r est declarata. Q[uo]d aut[em] est ob[ie]ct[um] p[ro]p[ri]u[m] alicui[us] iterioris pot[en]tie: p[er]tingit e[ss]e p[er] acc[iden]s sensibile: ut postea dicit[ur]. Nec est miru[m]: q[uo]ia hoc q[uo]d est p[er] se sensibile vni sensu[um] exterioru[m]: est p[er] acc[iden]s sensibile respectu alteri[us]: sic dulce est p[er] acc[iden]s visibile. Sc[on]d[u]m etia[m] ratio n[on] est co[m]petes. N[on] eni[m] refert ad id q[uo]d est esse sensibile p[er] acc[iden]s. Utr[um] id q[uo]d est sub[ie]ct[um] sensibilib[us] q[ua]ntitatis sit p[er] se sub[ie]ct[um] eius: vel n[on] p[er] se. Nullus eni[m] diceret igne[m] q[uo]d est p[er] se sub[ie]ct[um] caloris e[ss]e p[er] se sensibile tactu.

Et ideo aliter dictu[m] est. Quicq[ui]d igit[ur] facit diarsit[ur] in ipsa passio[n]e vel alteratione sensus: h[ab]et p[er] se habitudin[em] ad sensu[m]: et d[icitu]r sensibile p[er] se. Q[uo]d at nulla facit diarsit[ur] circa imutatione[m] sensus: d[icitu]r sensibile p[er] acc[iden]s. Un[de] et in ista dicit[ur] p[ro]p[ri]e q[uo]d a sensibili p[er] acc[iden]s nihil patit[ur] sensus s[ecundu]m q[uo]d huius. Diarsit[ur] aut[em] circa imutatione[m] sensus p[ot]est aliq[uo]d facere dupl[ic]iter. Uno modo quatu[m] ad ipsas sp[eci]es agent[is]: et sic faciunt diarsit[ur] circa imutatione[m] sensus sensibilia p[er] se: s[ecundu]m q[uo]d hoc est color: illud aut[em] est sonus. hoc aut[em] est album: illud vo[nt] nigrum. Ipse eni[m] species actiuorum in sensu actu sunt sensibilia p[ro]p[ri]a: ad que h[ab]et n[atu]ra[m] aptitudin[em] pot[en]tia sensitiva: et p[ro]pter hoc s[ecundu]m aliquam diarsit[ur] horu[m] sensibiliu[m] diuersificantur sensus. Queda[m] vo[nt] alia faciunt diarsit[ur] in t[ra]nsmutatione sensu[um]: n[on] quatu[m] ad sp[eci]em agent[is]: sed quatu[m] ad modu[m] actionis.

Dubius.

R[ati]o 2^a
Cometa
tois.

Impro-
batio p[er]
r[ati]onem
Comet[ar]um
Libro 3^o
c. 134.

Libro 3^o
c. 134.
Impro-
batio sc[on]d[u]m
r[ati]onem
Comet[ar]um
Libro 3^o
c. 137.

Qualitates enī sensibiles mouēt sensus corporei et sita-
liter. Unde aliter mouēt sū q sunt in maiori vel mino-
ri corpore: et sū q sunt in diuerso situ. s. vel ppinquo vl
remoto: vel eodē vl diuerso. Et hoc mō faciūt circa imu-
tationē sensuū dīaz sensibilia cōia. Manifestū est enī q
s oia hec quque diuersificat magnitudo vl situs. Et qz
nō hnt habitudinem ad sensus vl species actiuorū: ideo
sū ea non diuersificant potētie sensitiue: sed remanēt
cōmunia pluribus sensibus. Viso igitur quō dicant per
se sensibilia: et cōmunia: et p pzia: restat videndū qua ra-
tione dicat aliquid sensibile per accidens. ¶ Sciendū
est igitur q ad hoc q aliquid sit sensibile p accidēs pri-
mo requirit q accidat ei qd per se est sensibile: sicut ac-
cidit albo esse hominē: et accidit ei esse dulce. Secūdo re-
quirit q sit apprehensū a sentiente. si enī accideret sensi-
bili q lateret sentietē: nō diceret per accidēs sentiri. Opz
igit q p se cogitāt ab aliq alia po^o cognoscitiua sentien-
tis. Et hoc qdē vel est aliū sensus: vel est intellectus: vel
vis cogitatiua: aut vis estimatiua. Dico autē q est aliū
sensus: sicut si dicamus: q dulce est visibile per accidēs:
inquātū dulce accidit albo qd apprehendit visū: et ipsū
dulce per se cognoscit ab aliō sensu: scilz a gustu. Sed vt
proprie loquamur hoc nō est vniū sensibile per accidēs
sed per accidens visibile: sensibile aut per se. ¶ Ergo sen-
su p pzio non cognoscit: si sit aliqd vlt: apprehendit intel-
lectu: non tamē oē qd intellectu apprehēdi pōt in re sen-
sitia pōt dici sensibile per accidens: sed statim q ad oc-
cursum rei sentiat apprehendit intellectu. Sicut statim
cum video aliquē loquentē vel mouere seipsum appre-
hendo per intellectū vitam eius. vnde possum dicere q
video eum viuere. Si vō apprehēdat in singulari: vtpu-
ta eū video coloratū percipio hunc hominē vel hoc aial:
huius quidē apprehensio in homine fit per vim cogitati-
uam: que dicitur etiam ratio particularis: eo q est colla-
tiua intentionū idiuidualiū: sicut ratio vniūlis est colla-
tiua rationū vniuersaliū. Nihilomin^o tamē hec vis est
in parte sensitiua: q vis sensitiua in sui supremo parti-
cipat aliquid de vi intellectiva in hoīe in quo sensus intel-
lectui cōiungitur. In aiali vō irrationali sit apprehensio
intentionis idiuidualis per estimatiuā naturā sū q
ouis per auditū vel visum cognoscit filium: vel aliquid
huius. Differenter tamē circa hoc se hēt cogitatiua et esti-
matiua. Nam cogitatiua apprehendit idiuidualiū vt exi-
stens sub natura cōmuni: qd cōtingit ei inquantū vniū
intellectiue in eodē subiecto: vnde cognoscit hunc homi-
nem prout est hic homo: et hoc lignū prout est hoc lignū.
Estimatiua autē non apprehendit aliqd idiuidualiū sū q
q est sub natura cōmuni: sed solum sū q est terminus:
aut pncipiū alicuius actiōis vl passionis: sic ouis cogno-
scit hunc agnum: non inquantū est hic agnus: sed inquā-
tum est ab ea lactabilis: et hanc herbā inquantū est eius
cibus. Unde alia idiuidualia ad que se non extendit eius
actio vel passio nullo modo apprehendit sua estimatiua
naturali. Naturalis enim estimatiua datur animalibus.
vt per eam ordinent in actiones proprias vel passiones
prosequendas vel fugiendas.

¶ Cuius igit visus est pceptiuus: id est visibile. Vi-
sibile vō est color: et id qd oratione quidē explicare
ac dicere licet: noīe aut caret: atqz idipsam maxime
patebit cū vltius procedemus.

2. c. 66. ¶ Cuius quidē est visus hoc est visibile. Visi-
bile autem est color quidē: et quod vere est di-
cere: inominatū autem contingit esse. Manifeste

stū autē erit igreditēb⁹ maxime. **2. c. XIII.**



¶ Ostēz philosophus distinguit p pzia sensibi-
lia a cōmunib⁹ sensibilibus: et a sensibilibus
sū accidēs: hic determinat de proprijs sen-
sibilibus sū vniū quēqz sensum. Et primo
de proprio sensibili visus. Scdo de proprio
sensibili auditus. ibi (Nunc autem primū de sono 2c.)
tertio de proprio sensibili olfactus. ibi (De odore autē 2c.)
quarto de proprio sensibili gustus. ibi (Sustabile autem
est 2c.) quinto de proprio sensibili tactus. ibi (De tangi-
bili autem et tactu 2c.) Circa primū duo facit. Primo de
terminat de visibili. secūdo dicit quomodo visibile vi-
deatur. ibi (Nunc autem in tantū 2c.) Circa primū duo
facit. Primo determinat quid est visibile distinguēs vi-
sibile in duo. Secūdo determinat de vtroqz visibili. ibi
(Visibile enim est color 2c.) Dicit ergo primo q eū di-
ctum sit q propria sensibilia sunt que vniū quēqz sen-
sus proprie percipit: illud sensibile cuius proprie perce-
ptiuus est visus hoc est visibile. Sub visibili autē com-
prehenduntur duo. Nam visibile et est color: et est quod-
dam aliud: quod ratione quidē designari potest: sed nō
habet propriū nomen sibi impositum: qd quidē visi-
bile cōpetit his que videntur de nocte: sicut sunt noctilu-
ce et putredines quercuum et huiusmodi: de quibus erit
manifestum in processu huius tractatus: postq ingressi
fuerimus in cognitiones visibilis ex cognitione coloris
qd est manifestius visibile. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Visibile igit est color: hic autē est id qd est: in eo
qd per se visibile est. Per se vō nō rōne: sed quia in
se causam habet vt sit visibile. Color aut oīs motiū⁹
est eius qd est perspicuū actū: et id est ipsius natura.
Quāpropter nō est visibile absqz luce: s oīs vniū
cuiusqz color in lumine sane videt. Quāobre qd nō
sit ipsū lumē: prius dicere declarareqz oportet.

¶ Visibile enī est color: hoc autē est in eo qd sū **2. c. 67.**
se visibile: sū se aut non rōne: sed qm in seipso
hēt eam essendi visibile. Omnis enī color mo-
uens est eius qd sū actum diaphani: et hec est
ipsius natura. Unde quidē non visibile sine lu-
mine: sed omnis quīlibet color in lumine visi-
bile. Et quo de lumine primo dicēdū qdē est.

¶ Determinat de vtroqz visibili. Et pmo de colore. Se-
cundo de eo quod dicit esse inominatū. ibi (Non autem
omnia visibilia 2c.) Circa primū duo facit. Primo ostē-
dit quō color se habet ad hoc q sit visibilis. Scdo deter-
minat de his que requirunt ad hoc q color videatur. ibi
(Est igitur aliquid diaphanū 2c.) Dicit ergo pmo q cū
color sit quoddā visibile: esse visibile conuenit ei sū se.
nam color in eo quod est color: est visibilis per se. Per se
autem dupliciter dicit. Vno enim modo dicitur propo-
sitiū per se cuius p dicitur cadit in diffinitione subiecti:
sicut ista. homo est animal. animal enī cadit in diffinitio-
ne hominis: et quia id quod est in diffinitione alicuius est
aliquo modo causa eius: in his que sunt per se dicuntur
predicta esse causa subiecti. Alio modo dicitur propositio
per se: cuius e contrario subiectum ponit in diffinitione
predicati: sicut si dicat: nasus est symmus vel nūcrus est
par: symmus enī nihil aliud est q nasus curuus: et par ni-
hil aliud est q numerus medietatem habens: et in ista
subiectum est causa predicatorum. Intelligendū est ergo q
color est visibilis per se hoc scdo modo: et nō pmo. Nā vi-
sibilitas est qdā passio: sic symmū est passio nasi. Et B est
qd dicit

Sensibilis
legatio
quid?

Officiū
cogitati-
ue i hoīe
et estimati-
ue i bni-
tio et dīa
eandem
potētiā.

2. c. 67. C
p
d
a
d
l
o
o
r
m
r
a
u
u
e
n
b
i
e
f
f
r
o
d
a
p
C
ra
m
p
a
b
p
2. c. 69. C
p
e
f
p

2. c. 68. C
p
t
b
n
r
p
f
C
p
d
a
d
l
o
o
r
m
r
a
u
u
e
n
b
i
e
f
f
r
o
d
a
p
C
ra
m
p
a
b
p

2. c. 69. C
p
e
f
p

Secundus

qd dicit qd color fm se est visibile (non ratione). Non ita qd visibile ponat in eius diffinitione: sed ga in seipso habet causam vt sit visibile: sicut subiectu in seipso hēt cās pprie passionis. Qd pbat per hoc qd omnis color est motius diaphani fm actus. Diaphanu autē est idem qd trāsparens vt aer vel aqua: et hoc hēt color de sui natura qd possit mouere diaphanu in actu. Ex hoc autem qd motus diaphani in actu est visibile: vnde sequit qd color fm suā nām est visibile. Et ga diaphanu non sit in actu nisi per lumen: sequit qd color non sit visibilis sine lumine. Et ideo anteq ostendatur qualiter color videatur ostendū est de lumine. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Est igitur aliquid perspicuū. Perspicuū autē id dīco: qd est quidē visibile: nō est autē vt simplr dicaz p se: sed per alienū colorez visibile. Atqz res talis est aer: et aqua: et solidoz complura: vt vitru: et glacies: et huiusmodi corpora. Nō enī aqua vel aer: vt est aq vel aer perspicuus est: sed quia natura eadem inest his vitrisqz: et perpetuo supero corpore.

¶ Est igitur aliquid diaphanu. Diaphanu autē dico qd est quidem visibile: non autē fm se visibile: ut si simpliciter est dicere: sed ppter extraneum colorez. Huiusmodi autē est aer et aqua et multa solidorum. Non enī fm q aqua: neqz fm q aer: diaphanu est: sed qm est natura eadē in his vitrisqz et in perpetuo superius corpore.

¶ Determinat de his sine quibz color videri nō pōt. s. diaphano et lumine. Et diuidit in partes tres. Primo ostendit quid sit diaphanu. Secō determinat de lumine qd est actus eius. ibi. Lumen autē est huius actus rē. 3o ostendit quō diaphanu est susceptiuū coloris. ibi. Est autē coloris rē. Dicit ergo p qd cū color sit motiuū fm suā nāz diaphani: necesse est qd diaphanu sit aliquid. Est autem diaphanu qd non hēt propriū colorez: vt fm ipsum vide ri possit: sed est susceptiuū extranei coloris fm quē aliq modo est visibile. Huius autē diaphanu est sicut aer et aq: et multa corpora solida: vt lapides quidā: et vitru. Lz aut alia accidentia que cōueniunt elntis et elementatis conueniant eis fm nām elntoz: sicut calidū: et frigidū: graue: et leue et alia huius: nō diaphanu nō cōueniunt predictis ex nā aeris aut aque fm q huius: sed cōsequit quādam nām cōez nō solū aerī et aque: que sunt corpora corruptibilia: sed cōuenit etiaz celesti corpori qd est perpetuū et incorruptibile. Manifestū est enī aliqua celestia corpora esse diaphana. Nō enī possem⁹ videre stellas fixas que sūt in octaua sphaera: nisi inferiores sphaere planetaz eēnt transparentes: vel diaphane. Sic ergo manifestus est qd diaphanu non est pprietas dīs nām aeris aut aque: sed aliquā cōmuniōz nām: ex cuius pprietate opz cām diaphanitatē assignare: vt postea appebit. ¶ Deinde cū dīc.

¶ Lumen autē actus est huiusce perspicui ea nimīz ratione: qua perspicuus est. At id est potētia: in quo nunc idipsum inest: nunc tenebre. Atqz lumen quasi perspicui color est: cū est perspicuū actu ab igne vel ab huiuscemodi corpore: quale est ipsū superū corpus: nam huius inest aliquid vnum et idem.

¶ Lumen autē est huiusmodi actus diaphani: fm q est diaphanu. Potētia autē: in quo hoc est et tenebra. Lumē autē vt color est diaphani: fm qd actu diaphanu ab igne: aut hē: vt q sur-

sum corpus. Etenī huius aliquid inest vnu et idē.

¶ Ostendit quid sit lumen: et primo manifestat veritatē. secūdo excludit erroz. ibi. Quidē igit rē. Dicit qd qd lumē ē act⁹ diaphani fm q est diaphanu. Manifestū est enī qd neqz aer: neqz aq: neqz aliqd hē est actu trāsparens nisi fuerit illuminatū. Ipsum autē diaphanu fm se est in potētia respectu luminis et respectu tenebre que est priuatio luminis: sicut materia pma est vt potētia respectu forme et priuationis. Lumen autē cōparat ad diaphanu: sicut color ad corp⁹ terminatū: ga vtrūqz est act⁹ et forma sui susceptiuū. Et ppter hoc dicit qd lumen est qd quidam color diaphani. fm q diaphanu est actu factus diaphanu ab aliquo corpore lucente: sine illud sit ignis: aut aliquid aliud huiusmodi: sicut aliquod corpus celeste. Esse enim lucens actu et illuminatiuum: cōmune est igni et corpori celesti: sicut esse diaphanu est cōmune aeri et aqua et corpori celesti. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Quid igitur est perspicuū diximus: et quid etiaz lumen. Nā neqz ignis est: neqz oīno corpus: neqz corpus est vilius deflux⁹. Esset enī qdāz hoc quoqz pacto profecto corpus: sed est ignis vel huiuscemo di cuiusdā in perspicuo presentia corporis.

¶ Quid quidē igitur diaphanu: et quid lumen dictus est: ga neqz ignis est: neqz oīno corpus: neqz defluxus corporis vilius. Esset enī vtrūqz aliquod corpus: et sicut ignis: aut huiusmodi alicuius presentia in diaphano.

¶ Excludit falsam opinionē de lumine. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qd lumen nō est corpus. Secō ipso bar quādam solutiōē ad ratiōē quādam per quā potest probari lumen nō esse corpus. ibi. (Et non recte Empe.) Circa primū tria facit. Primo ponit intentus et dicit: qd cum dictum sit quid est diaphanu: et quid lumē: manifestū est qd lumen: neqz est ignis: vt quidāz dicebant ponentes tres species ignis carbonē flammā et lumē: neqz est aliqd corpus oīno: neqz aliqd defluens ab aliquo corpore: sicut posuit Democritus lumen esse quādam deflutionē defluentes a corporibus lucidis. s. atomos quosdam. Si essent aliqua defluentia a corpore: sequerē qd essent corpora vel aliqd corpus: et sic nihil aliud esset lumen qd presentia ignis: aut aliquid huius corporis in diaphano: nihil ergo differt dicere qd lumen est corpus: aut qd est defluxus corporis. ¶ Secundo ibi.

¶ Fieri nāqz non pōt: vt in eodē sint duo corpora sūt. ¶ Neqz enī pole est duo corpora in eodē esse.

¶ Probat qd proposuerat tali rōne. Impossibile est duo corpora esse simul. si ergo lumen est corpus: impossibile est qd lumen sit simul cum corpore diaphano: hoc autē est falsum. ergo lumen non est corpus. ¶ Tertio ibi.

¶ Videtur autē tenebris contrariū esse lumē. At tenebre priuatio sunt talis habitus: atqz ignis vli corporis talis absentia a perspicuo. Quare patet huiusce presentiam esse lumen.

¶ Videtur autē lumen contrariū esse tenebre. T. 70.

Est autē tenebra priuatio huius habitus ex diaphano. Quare palā qd et hui⁹ presentia lumē est.

¶ Probat qd lumen sit sūt cū diaphano. Cōtrariōz enim est idē subz: lumē at et tenebra sūt tria: fm modū q priuatio et habitus est qdā trietas: vt dī in. 10. metaphy. Manifestū est autē qd tenebra est qdā priuatio hui⁹ habitus. s. luminis in diaphano: et sic subz tenebre est diaphanu. g

Lec. 7
c. 15

Liber

et presentia dicti habitus. s. lucis est lumē. ergo lumē est simul cum diaphano. ¶ Deinde cum dicit.

C Atque non recte dixit Empedocles: et si quis itidez censuit lumen ferri atque extendi tandem inter terrā et continens: nosque id ipsum latere. Hoc enim et ratio, nis metas egreditur: et est preter ea nimirū que apparent. In paruo namque spatio: motus fortasse lateret: sed ab ortu solis ad occasum tanti corporis motum latere: magna nimirū pfecto est postulatio.

Et non recte Empedocles neque si aliquis aliter sic dixit quod feratur lumē et extendatur in medio terre et continentis: nos autem lateat. Hoc enim est et extra eam que in ratione veritatez: et extra ea que videntur. In paruo enim spatio lateret nos. Ab oriente autem in occidentem latere: magna quidem multum questio est.

Reprobat quādā respōsionē ad rōnem quādā que potest fieri extra ponētes lumē esse corpus. Dicit enim contra eos sic argui. Si lumen est corpus: oportet quod illuminatio sit motus localis luminis deueniens in diaphanum. Nullas autem motus localis cuiuscunque corporis potest esse subitus sine in instanti. ergo illuminatio non est subito: sed successive. Cuius triū videmus: quia in eodē instanti in quo corpus lucidū presentat illuminat diaphanū totū simul: et non pars eius post partē. Non autem recte Empedocles neque quicunque alius dixit: quod lumen ferat motu locali tanquam corpus: et extendat successive in spatio quod est mediū inter terram et continēs. scilicet: et quod ista successio nos lateat: sed videat nobis quod totū illuminet simul et subito. Hoc enim dictum est contra veritatē que potest ratione percipi: quia ad illuminationē diaphani nihil requirit nisi directa oppositio absque obstaculo medio corporis illuminatis ad illuminabile. Iterū autem est id quod appetit. Posset enim dici quod successio motus localis in paruo spatio lateat nos: sed quod lateat nos successio in motu luminis ab oriente usque ad occidentē orientis nostri: hoc habet magnā questionē: tanquam difficile aut oīno impossibile. ¶ Quia vero hic agit de natura luminis: et diaphani: et necessitate luminis ad videndū: de his tribus considerandū est. ¶ Circa namque igitur luminis diuersi diuersimode opinati sunt: quidā enim opinati sunt lumen esse corpus: ut in ista dicunt. Ad quod dōm moti sunt ex quibusdā locutionibus quibus videtur loquētes de lumē: corruum? enī dicere quod radius transit per aerē: quod reuerberatur: quod radius se iterfecant: que oīa videntur esse corporis. ¶ Que quidē opinio stare non potest propter rōnes quas Aristoteles in ista adducit: et plures alias facile esset adducere. Non enim facile est assignare: quō buius corpus per totū hemispheriū subito multiplicaretur: aut generaretur: vel corrumpere: quō etiā sola oppositio corporis opaci esset causa corruptionis huius corporis in parte diaphani aliā. Quod autem dicunt de motu luminis: aut reuerberatione ipsi? metaphorice dictū est: sicut etiā possemus dicere: quod calor pcedit dū aliqua de nouo calefiunt: vel reuerberat: cū habet obstaculū. ¶ Quidā vero alij dixerunt quod lux est quedā nā spūalis: argumētū sumētes quod in rebus intellectualibus non mine lumis videtur: dicimus enim in substantiis intellectualibus esse quodā lumē intelligibile. ¶ Sed hoc etiā est ipole. Impossibile est enim quod aliqua nā spūalis et intelligibilis cadat in apprehensione sensus: qui cū sit virtus corporea non potest esse cognoscitiuus nisi rerū corporalium. ¶ Si quis autem dicat quod aliud est lumē spūale ab eo quod sensus percipit: non erit cū eo prēdēdū: dūmō hic beāt quod lumē quod visus

percipit non est nā spūal. Nihil enim prohibet vni nomē imponi rebus quācūque diuersis. ¶ Quod autem lumine et his quod ad visum pertinent videtur in rebus intellectualibus: pringit ex nobilitate sensus visus qui est spūalior et subtilior inter omnes sensus. Quod patet ex duobus. Primo quidē ex suo obiecto. nam aliqua cadunt sub visu secundum proprietates in quibus comunicant inferiora corpora cū celestibus: tactus autem est perceptiuus proprietatū que sunt proprie elementis: scilicet calidi et frigidi: et similitū: gustus autem et olfactus proprietatū que competunt corporibus mixtis secundum diuersas rationē cōmixtionis calidi et frigidi: humidi et sicci. Bonus autem causat ex motu locali: qui etiā cōmunis est corporibus celestibus et inferioribus: sed species motus que causat sonū non cōpetat corporibus celestibus secundum sententiam Aristoteli. Unde ex ipsa natura obiecti apparet quod visus est altior inter sensus: et auditus perpingor et alij sensus magis remoti. Secundo apparet quod sensus visus est spūalior ex modo imutationis. Nam in quolibet alio sensu non est imutatio spūalis sine nāli. Dico autem imutationem nālem prout qualitas recipit in patiente secundum eē nature: sicut cū aliquid infrigidat vel calefit: aut mouet secundum locū. Immutatio vero spūalis est secundum quod species recipitur in organo sensus aut in medio per modū intentionis et non per modū nālis forme. Non enim sic recipit species in sensu secundum illud esse quod habet in re sensibili. Patet autem quod in tactu et gustu qui est tactus quidā sit alteratio naturalis: calefit enim et infrigidat aliquid per cōtactū calidi et frigidi: et non sit imutatio spūalis tñ. Similitur autem imutatio odoris sit cum quadam fumali euaporatiōne. Immutatio autem soni cū motu locali. Sed in imutatione visus ē sola imutatio spūalis. vnde per quod visus inter omnes sensus est spūalior: et post hunc auditus et propter hoc hi duo sensus sūt maxime spūales: et soli disciplinabiles: et his que ad eos pertinent videtur in intellectualibus: et precipue his que pertinent ad visum. ¶ Quidam vero dixerunt quod lumē non est nisi euidentia coloris. Sed hoc aperte apparet esse falsum in his que lucēt de nocte: et tamē eorum color occultat. ¶ Alij vero dixerunt quod lux est forma substantialis solis: et lumen defluens a luce habet eē intentionale: sicut species color in aere. ¶ Vtrūque autem horū est falsum. Primo quidē: quia nulla forma substantialis est per se sensibilis: sed solo intellectu cōprehensibilis. Et si dicat quod id quod videt in sole non est lux sed splendor: non erit cōtendendū de nocte: dūmodo hoc quod dicimus lucem. scilicet quod ex visu apprehendit non sit forma substantialis. ¶ Secundum etiā falsum est: quia que habet solū esse intentionale non faciunt transmutationē nālem: radius autem corporū celestium transmutant totā nām inferiorē. ¶ Vnde dicimus quod sicut corpora elementaria habent qualitates actiuas per quas agunt: ita lux est qualitas actiua corporis celestis per quā agit: et est in tertia specie qualitatis: sicut et calor. Sed in hoc differt a calore: quia lux est qūlitas primi corporis alterantis: quod non habet cōtrariū: vnde nec lux cōtrariū habet: calori autem est aliquid cōtrariū. Et quia lux nihil est cōtrariū in suo susceptibili non potest habere cōtrariā dispositionē: et propter hoc sūū passiuū. s. diaphanū semp est in vltima dispositione ad formā: et propter hoc statim illuminat: non autem calefactibile statim calefit. Ipsa igitur participatio vel effectus lucis in diaphano vocatur lumen. Et si sit secundum rectam lineā ad corpus lucidū vocatur radius. Si autem cause ex reuerberatiōe radij ad corpus lucidū vocatur splendor. Lumen autē cōmune est ad oēs effectū lucis in diaphano. ¶ His igitur visis circa naturā luminis de facili apparet rōne quod quā corpora sūt lucida actū: quā diaphana: quedā opaca. Nam cum lux sit qualitas

De nālu
mie: dīa
pbon: dīo
rōqz ad
videndū
necessita
de dīsgres
sio.

Opio po
nentū lu
mē ē cor
pus.
Improb.
opio.

Opio po
nentū lu
mē ē nar
turā spūa
lem.
Improb.
opio.

Sensu
suo est
ritualit
et subtilit
cetera.

Immuta
tio nāli
quidē

Immuta
tio spūa
lis: seu
nāli

Opio po
nentū lu
mē ē cor
pus.
Improb.
opio.

Opio po
nentū lu
mē ē nar
turā spūa
lem.
Improb.
opio.

71. C

qualitas prius alterantis qd est maxime perfectu r for-
male in corpibus: illa corpora que sunt maxime forma-
lia r nobilia sunt lucida actu: que aut sunt ppinqua his
sunt receptiva luminis: sūt diaphana: q autē sunt maxie
materialia: neqz habēt lumen in sui natura: neqz sunt lu-
minis receptiva sūt opaca. Qd pz in ipsis elemētis. Nam
ignis hēt lucē in sui natura: lz ei lux nō appareat nobis
nisi in natura aliena ppter densitatem. Aer autē r aqua
que sunt minus formalia sunt diaphana: terra autē que
est maxime materialis est opaca. ¶ Circa terciū vō sciē-
dū est q quidā dixerunt q lumen necessarium est ad vi-
dendū ex parte ipsius coloris. Dicunt enī q color nō bz
virtutē vt moueat diaphanū nisi per lumē. Et huius si-
gnū dicunt: q ille qui est in obscuro videt ea que sunt
in lumine: sed nō ecōverso. Rōnē etiā ad hoc adducūt:
ga opz q cū visus sit vnus: qz visibile non sit nisi p rōnē
vnā: qd nō eēt si color esset per se visibilis nō per virtu-
tem luminis: r item lumen esset per se visibile. ¶ Sed
hoc est manifeste id qd Aristoteles hic dicit (r qd hēt
in se cām essendi visibile). Unde fm sniaz Aristot. oīm
est q lumē necessariū est ad vidēdū nō ex parte coloris:
eo q faciat colores esse actu: quos quidā tm dicunt esse
in potētia cū sūt in tenebris: sed ex parte diaphani inqū-
tum facit ipsum esse in actu: vt in littera dicit. ¶ Et ad
eius euidentia cōsiderandū est q oīs forma inquantus
huius est pncipiū agēdi sibi simile. vnde cū color sit qdaz
forma: ex se hēt q causet sui similitudinē in medio. Sed
tamē sciendū est q dīa est inter virtutē perfectā r im-
perfectā. Nam forma que est perfecte virtutis in agēdo
nō solū pōt inducere suaz similitudines in suo susceptibili:
sed pōt etiā disponere patiens vt sit proprius eius susce-
ptiuū: qd quidē nō pōt facere cū fuerit imperfecte virtu-
tis. Dicēdū est igit q virtus coloris in agēdo est imper-
fecta respectu virtutis luminis. nam color nō aliud est
q lux quedā quodāmodo obscurata ex admixtione cor-
poris opaci. Unde non hēt virtutē vt faciat medium in
illa dispōne qua sit susceptiuū coloris: qd tm pōt facere
lux pura. Ex quo etiā patet q cū lux sit quodāmodo sub-
stantia coloris: ad eādē nām reducūt omne visibile: nec
opz q color per lumē extrinsecū fiat actu visibile. Qz at
colores illuminati vident ab eo qui est in obscuro cōtin-
git ex eo q etiam medium illuminatur: inquantum suffi-
cit ad immutationem ipsius.

¶ At qui coloris quidem id est susceptiuū quod co-
lore vacat: soni autem id qd sono. Vacat autem co-
lore perspicuū ipsum r inuisibile: vel id qd vix tadē
videtur: quale id esse videt qd tenebris est affectū:
atqz tale est ipsum vt patet perspicuū. Attamen nō
cum est perspicuū actu: sed cum potētia: eadem enī
natura modo est tenebre: modo lumen.

¶ Est autē coloris susceptiuū: qd sine colore:
soni autem absonū. Sine colore aut diaphanū
r inuisibile: aut qd vix videtur: vt qd tenebro-
sum est. Huiusmodi aut diaphanū quidē est:
non cum sit actu diaphanū: sed cum potētia. Eadem enī natura quādoqz quidē tenebra:
quādoqz autem lumen est. Lectio. XV.



¶ Ostēdit p̄his ostendit superius quid est color:
r quid diaphanū: r quid lumen. Hic autē
ostēdit quō diaphanū se habeat ad colores.
Manifestū est aut ex p̄missis q diaphanū
est susceptiuū coloris: est enī color motius

diaphani. vt supra dictū est. Qd autem est susceptiuū
coloris oportet esse sine colore: si cut qd est susceptiuū
soni: oportet esse sine sono: nō enī recipit qd iam hēt: r
sic patet q diaphanū oportet esse sine colore. Cum autē
corpora sint visibilia per suos colores: sequit q diapha-
nū fm seipsum sit inuisibile. Qui a vō eadē est potētia
cognoscitiua oppositoz: sequit q visus qui cognoscit lu-
cem: cognoscat r tenebram. Lz igit diaphanū fm se ca-
reat colore r lumine: quoz est susceptiuū: r sic fm se vi-
sibile non sit eo modo quo sunt visibilia lucida r colora-
ta: tamē pōt dici visibile: sicut videt tenebrosū: quod
vix videt. Diaphanū igit est huius. i. tenebrosū: cū non
est actu diaphanū: sed in potētia tm. Eadem enī na-
tura est subiecta: quādoqz quidem tenebrarū: quādoqz
autem luminis. Et sic diaphanū carens lumine: quod
ei accidit dum est potētia diaphanū: oportet q sit te-
nebrosū. ¶ Deinde cum dicit.

¶ At vō non vniuersa visibilia in lumine sunt visibi-
lia: sed solū vniuersūqz proprius color. Pōt nulla
nāqz in lumine quidē nō vident: in tenebris autem
efficiunt sensum: vt ea que apparent ignea atqz splē-
dent. Hec autē nōie carent vno: vt fungus: cornū:
piscis capita: squame: oculi: sed nullius horum pro-
prius color videt: atqz quā ob causam hec visibilia
sunt: alia ratio est.

¶ Non omnia autē visibilia sunt in lumine: sed
solum vniuersūqz proprius color. Quedam
enim in lumine quidem non vident: in tenebra
autē faciunt sensum: vt que ignea vident r lu-
centia. Nō autē nominata sunt hec vno nomi-
ne vt quercus putride: cornū: capita piscium:
r squame: r oculi. Sed nulli horum videtur
proprius color. Propter quā igitur causam
hec videntur: alia ratio.

¶ Quia iam determinatū est de colore qd videt in lumi-
ne: determinat de alio visibili qd supra dixit esse inomi-
natum. Et dicit q nō oīa sunt visibilia in lumine: sed so-
lum proprius color vniuersūqz corporis in lumine vi-
sibilis est: quedā enim non vident in lumine sed in tene-
bris: sicut animalia que in tenebris vident ignita r lucē-
tia: r hec sunt multa: sed non habent vnum nomen com-
mune: sicut putredines quercūz: r aliqd cornū alicuius
animalis: r capita quorundā piscium: r squame: r oculi
quorūdā animalū. Sed lz ista videant in tenebris: nul-
lius tamē horū p̄prius color in tenebris videt. Vident
ergo ista in tenebris r in lumine: sed in tenebris vt lucē-
tia: in lumine aut vt colorata. Sed ppter quā cām sic vi-
deant in tenebris lucētia: alia ratio est. Nō enī hic in-
ducit hoc nisi quasi per accidens: ad ostendendū compa-
rationem visibilis ad lumen. ¶ Videt autē visibilita-
tis eoz in tenebris hec esse ratio: q huius ex sua compo-
sitionē habent aliquid lucis: inquantū lucidū ignis r dia-
phanum aeris r aque nō est totaliter in eis cōprehēsum
per opacū terre. Sed q modicū habent de luce: eoz
lux ad presentia maioris luminis occultat. Unde in lu-
mine non vident vt lucētia: sed vt colorata tm. Lux autē
eoz ppter sui debilitatem nō pōt diaphanū perfecte re-
ducere in actum fm q natum est moueri a colore. vnde
sub eoz luce: nec eoz color: nec alioz videt: sed solum
lux ipsoz. Lux enim cū sit efficacior ad mouendū dia-
phanū q color r magis visibilis: cū minori imutatione

Quare q
dā lucida
i tenebris
videant r
nō i luce.

diaphani videri potest. C Deinde cum dicit.

C Nunc tñ patet id inquā qđ in lumine videtur esse colorē: quocirca sine lumine non videt: bec est enī sane coloris ratio: esse inquā eius motiūz quod est perspicuum actu. Actus autē perspicuis lumen est: vti dixim⁹. Id ita esse ex eo tanqđ e manifesto signo patere potest. Nam si quispiam id qđ hz colorē sup ipsum visum posuerit: non sane videbit. Sed color quidem mouet perspicuū vt aerē: ab hoc autē cuz sit continuus: sensus instrumentū mouetur.

2.6.73. C Nunc autē instantū manifestū est: qm̄ quod quidē in lumine videt color est: vnde non videtur sine lumine: hoc enī erat ipsi coloris esse: motiū esse fm̄ actum diaphani: actus autēz diaphani lumen est. Signum autē huius manifestum. Siquis enim ponat habens colores sup ipsum visum: nō videbitur. Sed color mouet diaphanū: puta aerem. Ab hoc autem iam continuo existente mouet qđ sensitium est.

C Ostendit quō color perueniat ad visum. Et circa hoc duo facit. P̄mo ostēdit quid est necessarium ad hoc qđ visus moueat a colore. Scđo ostendit aliquid simile qđ est necessariū in alijs sensibilibus. ibi (Eadē autē ratio.) Circa p̄mū duo facit. P̄mo determinat veritatē. Scđo excludit errorē. ibi (Non enī bene hoc.) Dicit ergo p̄mo qđ per supradicta intrātū manifestū sit qđ illud qđ videt in lumine est color: et qđ sine lumine videri non pōt: qđ vt supra dictū ē: hoc est de rōne coloris qđ sit motiū diaphani: qđ quidē sit per lūmē qđ est actus diaphani: et ideo sine lumine color videri nō pōt. Cuius signū est: qđ si alijs ponat corpus coloratū super organū visus: nō videbit: qđ nō est ibi diaphanū i actū qđ moueat a colore. Nam et si pupilla sit quoddā diaphanum: nō tñ erit diaphanū in actu. si superponat sibi corpus coloratū. Oportet autē qđ color moueat diaphanū in actu: puta aerē vlt aliquid hui⁹: et ab hoc mouetur sensitium. i. organū visus sicut a corpore sibi continuato. Corpora enim nō se mutant nisi se tangant. C Deinde cum dicit.

C Non enī hoc loco recte sentire videtur Democritus: qui quidē putat si mediū spatiū vacuū fiat: forē mica etiā si sit in celo exacte pfecteqz videri. Etenī ipsuz fieri non pōt. Visio nāqz sit patiente aliquid sensitio: at vt patiat ab ipso colore qui videt: fieri nequit. Restat igit vt a medio. Quare necesse est ali qđ esse mediū inter colorem ipsum et visuz. Qđ si id vacuū fiat: non modo non exacte: sed neqz quicqz oīno videtur. Quam igitur ob causam necesse est in lumine colorem videri: diximus.

2.6.74. C Non enī bene hoc dicit Democritus opinatus si eēt vacuū qđ mediūz prospici vtiqz certe: et si formica in celo esset. Hoc enim impossibile est. Patientē enim aliqd sensitio sit ipsum videre. Ab ipso igit qui videt colore impossibile est. Relinquit autē qđ a medio. Quare necesse est aliquid esse mediū. Vacuo autē facto nō aliquid certe: sed omnino nihil videbit. Propter quam quidem igitur causam colorem ne-

cesse est in lumine videri dictum est.

C Excludit errorē dicēs: qđ nō bene dixit Democritus: qđ opinatus fuit qđ si mediū qđ est inter rem visam et oculū esset vacuū: qđ posset aliquid quātūcūqz parū videri p quātūcūqz distātiā: puta si formica eēt in celo. Sed hoc est impossibile: opz enī ad hoc qđ aliqd videat qđ organū visus patiat a visibili. Visus est autē qđ nō patit ab ipso visibili immediate: qđ visibile suppositū oculo nō vī. Relinquit igit qđ oporteat organū visus pati a visibili p ali qđ mediū: necesse est qđ eē aliqd mediū iter visibile et visū. Si at est vacuū nihil ē mediū qđ posset imutare et imutari. Relinquit igit qđ si esset vacuū oīno nihil videretur. Incidit autē in hāc opionē Democritus: qđ putabat qđ cā quare distantia impedit visionē alicuius rei sit per mediū qđ resistit imutationi visibilis. hoc autē ē falsuz. Nō enī diaphanū hēt dicitatē ad lūmē vel colorē: sed est in vltima dispōne ad eoz receptionē: cui⁹ signū est qđ subito imutat a lumine vel colore. Causa autē qre distantia impedit visum est: qđ omne corpus videt sub quodā angulo cuiusdā triāguli: vlt magis Pyramidis: cuius basis est in re visa: et angulus est i oculo vidētis. Neqz differt quantū ad hoc vtrū visus fiat extramittēdo: ita qđ linee pcludētēs triāguli vlt pyramidē sint linee vel visuales pgregiētes a visu ad rem visam: vel ecōuerso fiat: dum mō visus sit sub pdicta figura triāguli vel pyramidis. Qđ iō necesse est: qđ cū res visa sit maior quātitate qđ pupilla: opz qđ pportionalr diminūdo pueniat imutatio visibilis vsqz ad visuz. Manifestū est autē qđ quāto late ra triāguli vel pyramidis sunt longiora: dumō sit eadē basis: rāto angul⁹ ē minor: et iō quāto a remotiori vī: minus vī: et tāta pte eē distātia qđ oīno nō vī. C Deinde cū dicit.

C At ignis in vtrisqz plane videt: in tenebris iquaz atqz in lumine. Id autēz necessario accidit. Ipsum enim perspicuum ab hoc perspicuum sit.

C Ignis autem in vtrisqz videtur et in tenebris et in lumine: et hoc ex necessitate. Diaphanum enim ab hoc lucidum sit.

C Ostēdit quō videat ignis et lucida corpora: et dicit qđ vident nō solū in lūmīe sicut colorata: sed etiā in tenebris sicut illa de qbus supra dixit. Et hoc ex necessitate cōtingit: qđ ignis hz tātū de lūmīe qđ pōt diaphanū oīno facere in actu: ita vt et ipm et alia videant. Nec est tātū debile lumen eius qđ ad p̄rtiaz maioris lūmīs obūbrez: sicut accidit in his que sunt dicta supra. C Deinde cuz dicit.

C Eadem autē est et de sono: et de odore etiāz ratio: nihil enī ipsoz sensus instrm tāgens efficit sensum: sed ab odore quidē: et sono mouet mediū: ab hoc at vtrūqz sensuum instrm. Qđ si quispiā super ipsum instrumentū sensus: vel id qđ sonat: vel id qđ olet posuerit: nullus profecto sensus efficit. Simili mō res se habet in tactu et etiāz gustu: sed non apparet: quā aut ob causam: postea dicitur ac patebit.

C Eadem enim ratio est et de sono et de odore. Nihil enim ipsoz tangēs sensitium facit sensū. Sed et ab odore quidē et sono media mouent: ab hoc aut sensitioz vtrūqz. Cū aut sup ipsū sensitium aliqd apponit odorans: aut sonans: neqz vnū sensuz facit. De tactu autē et gustu hz se similr: nō aut videt: ppter quā aut causam: posterius erit manifestum.

C Ostēdit

Concedit qd sit se bz in alyz sensibz sicut in visu: et dicit qd eadē rō est de sono et odore sicut et de colore. Nullū enīz eoz sentit si tūgit organū sensus: s; ab odore et sono mouent media: a medio aut vtrūq; organoz: auditus. s. et olfactus. Sed cū aliq; ponit corpus odorans: aut sonans super organū sensus: nō sentit. Et similiter est in tactu et gustu: s; non videatur propter causam que inferius dicitur. **C** Deinde cum dicit.

C Atq; medium quidem in sonis est aer: in odorib; autem nomine vacat. Nam vt perspicuum in colore cōmunis est quidam affectus in aere: atq; aqua: sic alius quidam in odoribus est affectus: qui quidem inest in his vtrūq; in aere in quaz: et aqua. Videtur enim et animalium ea que versantur in aquis sensus odoris habere. Verūz homo ceteraq; animantia q; degunt in terra: atq; respirant: nequeunt sine respiratiōe olfacere. Et cā ēt huiusce posteri; explicabit.

C Medium autem sono quidem aer est. Odo-
ri aut inominatum est: Cōmunis enim quedā passio est ab aere et aqua: sicut diaphanum coloris: sic est habenti odorem qd est in vtrūq; his. Videtur enī animalūz aquatica habere odoris sensus. Sed homo et pedibus ambulantiū quecunq; respirant impossibilia sunt odorare nisi respiratiā. Cā aut de his posteri; dicitur.

C Ostendit qd sit mediū in his sensib;: et dicit qd illud qd mouet a sono est aer: mediū aut qd mouet ab odore est aliqd cōe aeri et aque: sicut et vtrūq; eoz est medium qd mouet a colore: s; a colore mouet vtrūq; hoz; fm qd diaphanū. Passio aut cōis aeri et aque fm quā mouetur ab odore est inominata: nō enīz mouet ab odore fm qd sūt diaphana. Et qd vtrūq; hoz; moueat ab odore manifestat p hoc qd animalia aquatica hnt sensum odoris: ex q manifestū est qd aque mouentur ab odore. Homo aut et animalia gressibilia et respiratiā nō odorāt nisi respirando. Et sic manifestū ē qd aer est mediū in odoratu. Hoz; autem causa posteri; dicitur.

C Nunc autēz post hec de sono et auditu: determine mus oportet. Est itaq; sonus duplex. Quidam enīz est actu: quidam potentia sonus. Nam corporum qd dam non habere dicimus sonum: vt spongiāz: lanā: et huiuscemodi: quedā habere: vt es et quecunq; soli da leniaq; sunt: q; possunt sonare: id est inter se et auditum: sonum efficere.

C Nunc autem primum de sono et olfactu deter-
minemus. Est autem duplex sonus. Hic qui-
dem enim actu: quidam alius autem potentia. Alia enim non dicimus habere sonum: vt spō-
giam: lanam: pilos. Quedam autēz habent: vt
es et quecunq; plana et lenia sunt: quonīaz pos-
sunt sonare. Hoc autem est ipsius mediū et audi-
tus facere sonūz actu. **Lec. XVI.**



Postq; pbs determinauit de visibili: h; deter-
minat de audibili. i. de sono. Et diuiditur in
duas ptes. In pma determinat de sono in cō-
muni. In 2a determinat de qdā spē soni. s. vo-
ce. ibi (Vox aut). Prima in duas ptes diui-
dit. In p^a determinat de sono. In 2^a de differēz sono-

rū. ibi (Differentie aut sonoz). Prima diuidit in duas.
In p^a determinat de sono. In 2^a mouet quādā dubitatio-
nē circa pdeterminata. ibi (Utrū at sonat). P^aia diuidit
i duas. In p^a determinat de gnōne soni. In 2^a de imutatio-
ne audit⁹ a sono. ibi (Vacuū aut). Si aut qdā qre deter-
minat h de gnōne soni: cū supra non determinauerit de
gnōne coloris: s; solū de imutatione sensus et medij a co-
lore. Dōm est qd color et odor et sapor et q̄litates tāgibiles
hnt esse permanēs: et fixū in suo subto. Nā est alia pside-
ratio ipsaz q̄litatū fm se: et fm qd imutāt sensum: et pp b
alterius est p̄sideratiōis vtrūq;. Nā pbs de gnōne colo-
ris et saporis et odoris determinat in libro de sensu et sen-
sato. De q̄litatibus aut tāgibilib; in libro de gnatione:
et quātū ad aliq; in libro metheo. In hoc aut lib⁹ nō inten-
dit determinare de sensibilibus nisi inquātū sunt imu-
tatiua sensus. Sonus aut causat ex motu: et non bz cē si-
rum et quiescēs in subto: s; in qdā imutatiōe p̄sistit. vñ
simul determinat de eo fm qd generat in sua spē: et p^a qd
imutat sensum. Prima autē pars diuidit in duas. In p^a
determinat de p^a gnatione soni. In 2^a de scōa soni gnōne
que sit p reflexionē. ibi (Echon aut fit). Circa p^am duo
facit. Primo ostendit qd sonus qūq; est in actu: qūq; i po-
tētia. Scōo ostendit quō sit sonus in actu. ibi (Sit aut p^a
actu). Dicit qd p qd qūq; determinet de tactu et de gustu:
dōz ē d sono et olfactu: s; p d sono: qz spūalior est: vt supra
ostēsum est. Sonus aut dupl^r dī: dī enim sonus in actu:
et sonus in potētia. Dicimus aut aliqūā rē habere sonū:
et qū actu sonat: et quādo bz potētiā sonādī. sicut dicim⁹:
hec cāpana bñ sonat: quāuis nō sonet in actu. Et fm hūc
modū dicimus qd quedā nō habēt sonū: qz nō habēt po-
tētiā sonādī: sicut spongia et hō molli. Quedā aut dicū-
tur habere sonū: qz possunt sonare: sicut es et alia huius-
modi plana et lenia. Sic qz p^a qd sonus qūq; dicit fm po-
tētiā: qūq; fm actum. Sed qd fiat sonus in actu: hoc per-
tinet et ad mediū et ad auditū. Omne enī sensibile dupli-
citer dicit esse in actu. Uno mō qū actu sentit: hoc ē dūz
spēs eius est in sensu: et sic sonus est actu fm qd est in au-
ditu. Alio mō fm qd bz p^ariā spēm per quā sentiri pōt:
put est in suo subiecto: et sic alia sensibilia fiunt in actu:
put sunt in corporibus sensibilibus: sicut color put est i
corpore colorato: et odor et sapor put sunt in corpore odo-
rifero et saporoso. Sic aut nō est de sono. Nā in corpore
sonāte nō ē sonus nisi i potētia. In medio aut qd mouet
ex percussione corporis sonātis sit sonus in actu. Et pro-
pter hoc dicit qd sonus in actu est medij et auditus: nō at
subiecti sonabilis. **C** Deinde cum dicit.

C Sit autem actu sonus alicuius semper ad aliquid
et in aliquo. Ictus est enim qui sonum efficit ipsum.
Quapropter fieri non potest: vt si vnus sit corpus:
sonus efficiatur. Quippe cum aliud sit id qd verber-
rat: aliū qd vberat. Quare id qd sonat: ad aliq; so-
nat: sine autem latione nunq; efficitur ictus.

C Sit autem qui fm actum sonus semper alicu-
ius ad aliquid et in aliquo. Percussio enim est
faciens. Unde impossibile est cum sit vnum:
fieri sonum. Alterum enim est verberās: et qd
verberatur. Quare sonans ad aliqd sonat. Tā-
git enim aliquid. Cum autēz ictu tangit: sonat.
Ictus autem non fit sine motu.

C Ostendit quō sonus fiat in actu. Et circa hoc duo facit.
Primo ostendit quot pcurrunt ad hoc qd sonus p̄stituat

auditu
Lec. 14.

Lec. 78

in actu. Scđo ostēdit q̄lia eē oporteat. ibi (Sicut autē di-
ximus.) Dicit p̄mo q̄ ad h̄ q̄ sonus fiat in actu opor-
tet tria p̄currē. Sit enim semp̄ alicuius: et ad aliqd: et ali-
quo: et iō si sit vñ tñ: nō pōt sonū facere. Et huius rō est
siue signū: q̄ percussio est cā soni. o3 igit̄ esse aliqd. i. p̄cu-
tiēs et aliqd p̄cussum. Et p̄ hoc dicit q̄ (sonus est alicuius
ad aliqd.) i. p̄cutiēs ad p̄cussum. Oportet enim q̄ il-
lud qđ facit sonū tāgat aliqd: et cū tetigerit suo ictu gene-
ret tunc sonus. Ictus autē p̄cutiētis nō fit sine motu loca-
li: motus autē localis nō est sine medio. Unde relinquit̄
q̄ op3 esse mediū ad hoc q̄ fiat sonus i actu. Et h̄ est qđ
dictū est q̄ oportet esse sonū: non solum alicuius et ad ali-
quid: sed etiam in aliquo. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Atq; vti diximus non quorumvis ictus corporum
sine villo discrimine sonus est. Nullum enim efficit
sonus: si percussa fuerit lana: sed es et quecumq; sunt
lenia cōcavaq;. Es quidem q̄ corpus est lene. Con-
cava vō q̄ per reflexiones q̄plures post primum ef-
ficiunt ictus. quippe cum nō possit aer motus ac agi-
tatus exire.

¶ Sicut autem diximus: non contingentiū ictus
sonus est: nullum enim faciunt sonum pili: et si
percutiantur: sed es et quecūq; lenia et cōcava
sunt. Es quidem quoniam lene est. Concava
autem: ex percussione faciunt multos ictus
post primum in potenti exire qđ motus est.

Es. t. soli
da. corpo-
ra,

¶ Ostēdit qualia o3 esse ea q̄ requirunt ad soni genera-
tionē. Et primo ostēdit q̄lia o3 esse p̄cutiēs et p̄cussum. Se-
cūdo q̄le o3 esse mediū. ibi (Amplius autē.) Dicit ergo p̄
q̄ sicut p̄dictū est sonus nō fit ex p̄cussione quorumcūq;
p̄tingentiū corporum. Dictū est enim supra q̄ pili et spō-
gia et h̄s mollia nō hñt potētiā sonādi: vñ nullū sonū fa-
ciūt et si p̄cutiant. Cuius ratio est: q̄ mollia cedūt p̄cu-
tienti: vñ ex p̄cussione nō extrudūt aer: vt sic in eo possit
formari sonus ex ictu p̄cutiētis: et resistētia p̄cussi. Sed
si h̄s mollia cōprimant vt aliquā duritiā habeāt et resi-
stāt p̄cutiēti: sequit̄ sonus: s3 sonus surdus. Sed es et cor-
pora lenia et cōcava sua p̄cussione faciunt sonum. Necessē
est enim q̄ illa ex quoz p̄cussione sonus reddit̄ sint du-
ra: vt aer extrudat̄: que quidē extrusio est cā generatio-
nis soni. Requirit̄ et q̄ sint lenia vt sit aer vnus: sicut in
fra dicit̄. Cōcava autē etiā p̄cussa bene reddūt sonū: q̄ in
eis intus aer cludit̄. Et cū illd qđ primo motū est non
possit statim exire p̄cutit aliū aerē: et sic ex p̄cussioe fiūt
multi ictus: et multiplicat̄ sonus. Et p̄ hoc etiā illa que
in sui cōpositione hñt aerē bene dispositū: sunt bene so-
nora. sicut es et argētū. In quoz autē cōpositioe aer nō be-
ne se h3: nō sunt bene sonora: sicut plūbus et alia h̄s q̄ sūt
magis feculenta et terestria. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Preterea auditur quidem sonus et in aere: et in aq̄.
At vō nec aer est auctor soni: nec aqua: sed opus ē:
vt inter sese solidorum corporum: atq; ad aerē ictus
fiat. Nō quidem tum fit: cum aer percussus perma-
net: neq; diffunditur. Quapropter si cito vehemen-
terq; percutiatur: sonat. Opus est enim vt p̄cutiē-
tis motus diffusionē p̄ueniat aeris: perinde atq; si
cumulum aut acervum arene cui fertur velociter
quispiam verberet.

¶ Amplius auditus in aere et in aqua: sed min⁹
in aqua. Non est autem soni proprius aer neq;

aqua. Sed oportet firmorum percussione fie-
ri adinuicem et ad aera. Hoc autem fit: cū per-
maneat percussus aer: et non solvatur: vnde si
velociter et fortiter percutiatur: sonat. Opor-
tet enim p̄occupare motum ferientis fractu-
ram aeris. sicut si p̄gregationem aut cumulum
lapilloz p̄cutiat aliquis latum velociter.

¶ Ostēdit q̄le sit medium in quo gnatur sonus: et dicit q̄
mediū in quo sonus audit̄ est aer et aqua: sed minus au-
dit̄ in aqua: q̄ in aere: vñ p̄p̄ssimū mediū tā in gene-
re soni q̄ in auditu est aer. Et q̄ mediū in quolibet sen-
su qualitativis sensibilibus fm illū sensum caret vt pos-
sit oēs recipere: manifestū est q̄ neq; aer neq; aqua hñt
p̄p̄iū sonū: sed necessariū est ad soni generationē: i aere
vel aqua: q̄ aliq̄ corpa firma vel solida et dura p̄cutiant
se inuicē et p̄cutiāt aerē. Q̄ autē simul fiat p̄cussio solido-
rū adinuicē: et p̄p̄s sonus: et ad aera: p̄tingit cū aer in sua
integritate manet vt possit p̄cuti: et nō diuidit̄ an p̄cussio-
nē. Et p̄ hoc videmus q̄ si aliqd tardo motu tāgat alte-
rū: nō facit sonū: q̄ prius recedit aer et dissolvit̄: q̄ p̄tact⁹
solidoz corporoz fiat. Sed si p̄cussio sit velox et fortis: tūc
fit sonus: q̄ ad hoc q̄ fiat sonus o3 q̄ mot⁹ p̄cutientis
p̄ueniat diuisionē aeris: vt aer adhuc adunatus siue col-
lectus p̄cuti possit: et in eo sonus generari. Et est simile si
cut cū aliqd velociter ferit: p̄cutere pōt acervū lapidū an-
teq; dissolvat̄: qđ nō p̄tingit si tarde moueat̄. Et p̄ h̄ et
qñ aliquid velociter ferit ipso aere facit sonū ex suo mo-
tu: q̄ ipse aer adhuc adunatus se h3 in ratione percussū: et
nō solū medū. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Fit autem echon sonitus in quaz is qui post sonū
resultat: cum aer factus vnus obvas vel locum qui
terminavit ipsum atq; dissolui prohibuit: inde resu-
lit veluti pila repulsus.

¶ Echon autem fit: cum ab aere vno facto pro-
pter vas determinans et prohibens diffundi:
iterum aer repellitur sicut spera.

¶ Determinat de 2^a gnatione soni que fit p̄ reuerberatio-
nē: qđdem sonus vocat̄ echon. Primo q̄ determinat q̄
mō genere. Scđo ostēdit qūo diuersificat̄ in ei⁹ gnatio-
ne. ibi (Videt̄ autē.) Cōsiderādū est autē circa p̄m q̄ gnā-
tio soni in aere p̄sequit̄ motū aeris: vt dictū est. Sic autē
p̄tingit de imutatione aeris apud generationē soni: sicut
de imutatioe aque cū aliqd in aqua p̄cutit̄. Manifestū
est enim q̄ fiunt quedā regyrationes in circuitu aq̄ p̄cul-
se. Que qđē circa locū p̄cussionis sunt p̄ue: et mot⁹ est for-
tis. In remotis autē gyrationes sunt magne: et motus de-
bilior. Tandē motus totaliter euanesce: et gyrationes ces-
sant. Si autē anq̄ mot⁹ cesset gyrationes ille aliqd obsta-
culū inueniāt sit motus gyrationis in 3^{ia}: et tātō vehemē-
tius: q̄to p̄p̄inquis fiūt prime p̄cussioni. Sic igit̄ itelli-
gendū est q̄ ad p̄cussionē corporoz sonatiū aer i gyrū mo-
uet̄: et sonus vndiq; diffundit̄. Et in vicino qđez gyratio-
nes sunt minores: s3 motus fortior. vñ et sonus forti⁹ p̄ci-
piūt. In remotis autē gyrationes sunt maiores: et motus de-
bilior: et sonus obscurior audit̄. Tandē autē deficit totū.
Si autē anq̄ h̄s gyrationes deficiāt fiat reuerberatio aer-
is sic moti: et sonū deferētis ad aliquod corpus: gyratio-
nes reuertent̄ i 3^{ia}: et sic audit̄ sonus quasi ex aduerso.
Et bec vocat̄ Echon. Nō p̄cipue fit qñ illd obstas ad qđ
repercutit̄ aer motus: est aliqd corpus cōcavum quasi qđ
dā vas determinās et cludens aerē in sua vnitatē: et iō

Ecch

gnatio

Ec. si.

phibens ipsum diuidi. Tunc enim ille aer sic unitus et cō
motus: qz nō pōt ulterius motū ptendere ppter corpus
obstans: percutit itez aerem a quo percutiebat: et fit mo
tus in cōtrarium. Sicut accidit cum aliquis proycit pi
lam que h̄ spera dicitur: et inueniens obstaculū retro ressi
lit. C Deinde cum dicit.

C Videt̄ at talis sonit⁹ fieri semp: s; nō semp clar⁹ et
ficatur. Nā et in sono perinde atq; in lumine sit. Lu
men enim semper refrangitur: alioquin nō fieret lu
men ubiq;: sed essent extra locum cum tenebris: quo
radij solis perueniant. Veruz non ita semper refrā
gitur: vt vmbriam efficiat: qua terminare lumen so
lemus: qd quidē tum sit: cum ab aqua vel aere: cete
risq; lenibus (vt patet) reflectitur.

C Videt̄ autē semper fieri Echon: sed non cer
tus: qz accidit in sono sicut et in lumine. Eteniz
lumen semper repercutitur: neq; enim fieret pe
nitius lumen: sed tenebra extra solem. Sed non
sic repercutitur: sicut ab aqua aut aere aut et ab
aliquo alio lenium: quare tenebraz facit qua lu
men determinamus.

C Ostēdit qūo diuersimode fit echon. Et dicit q; videtur
semper fieri echon: sed nō semp sit cert⁹. i. manifeste per
ceptibilis. Et b̄ ostēdit per simile. Dicit enim q; accidit
in sono sicut in lumine. Lumen enim semper repercuti
tur: sed quandoq; quidem est manifesta repercussio lu
minis: quādoq; autem non. Manifesta quidem est rep
cussio luminis quando repercutit̄ ab aliquo corpore ful
gido: ita q; cum quadam claritate sit luminis repercus
sio simili modo prime luminis emissioni. Immanifesta
autē est repercussio luminis qñ repercutit̄ ab aliquo corpe
opaco: qz b; p̄cussio sit sine claritate et radioz emissionē
Nisi enim a corporibus opacis fieret repercussio radio
rū solis: nō fieret lumen penitus. i. in q̄libet pte aeris su
perioris hemisphery: s; ubiq; esset tenebra extra solē. i. ex
tra loca ad q̄ directe pueniūt radij solares. Nō tñ sic rep
cutitur lumen a corporib; opacis sicut ab aqua vel aere:
aut aliquo de numero lenium corporū et terfoz a q; sit
repercussio cū claritate et radioz emissionē. Et ideo qz
repercussio q̄ sit a corporibus opacis nō est similis reper
cussioni q̄ sit a corporibus fulgidis: repercussio q̄ sit a cor
poribus opacis facit tenebraz. i. vmbriā ex illa pte vbi de
terminat̄ lumē manifestū: qd est ex directa emissionē ra
dioz solarū. Similiter autē qñ repercussio soni sit ad
corpus p̄cauū in q̄ nat⁹ est multiplicari sonus: fit echon
certus. i. manifeste comprehēdibilis. Quādo autē ad alia
corpora sit reuerberatio soni que nō sunt nata multipli
care sonū: nō fit echon manifestus.

C Recte autem a Veteribus audiendi vacuo tribuiff
auctoritas: nam aer vacuum esse videtur. Is autem
est qui audire facit: cum continu⁹ vnusq; fuerit agi
tatus. Verum qz fragilis est: nō personat: nisi id qd
est percussum sit lene. Tum enim vnus ipso simul ob
planitētem ipsam euadit. Lenis namq; corporis pla
num est vnus. Id igitur sonū efficit: qd mouet vsq;
ad auditum cōtinuatione aerem vnū.

C Vacuum autem recte dicitur proprium au
diendi. Videtur enim esse vacuum aer. Hoc au
tem est faciens audire cum moueatur continu⁹

et vnus. Sed propter id qd fragilis est non so
nat: nisi lene sit qd percutitur: tunc autem vn⁹
fit. Simul enim propter planū: vnus enim est
lenis planum. **C** Sonatus quidem igitur qd **T. c. sz**
motuum vnus aeris cōtinuitate vsq; ad
auditum.

Lec. XVII.

Postq; p̄hs determinauit de gnatione soni: b̄
determinat de imutatione sensus a sono. Et p̄
q̄tū ad imutationē medij. Scdo q̄tū ad inu
tationē instrumēti. ibi (Auditus autē.) Dicit g
primo q; qz mediū in sono est aer: recte dicit̄
a qbusdā q; vacuū est p̄p̄iū sensui auditus: qz videt̄ eis
q; vacuū sit aer. aer autē facit audire sonū: cū moueat̄ exi
stens vnus et p̄tinuus: vt in eo possit formari son⁹. Et qz
ad hoc q; forme sonus necessaria est vnitas et p̄tinuitas
aeris: ideo nō sit sonus nisi sonabile qd percutit̄ sit lene.
Lene enim est cuius vna pars non supereminet alteri.
Asperum autē cuius vna pars alicui supereminet. Unde
manifestum est q; superficies lenis corporis est simplici
ter vna. Et p̄ hoc aer p̄ vnitate plani. i. superficie sit
vnus et simul existēs. Si autē corpus nō sit lene sed aspe
rū: tūc superficies nō est vna. Et qz aer est frangibilis. i.
facile diuisibilis segtur q; et aer nō sit vnus et p̄tinuus:
vñ nō pōt in eo formari sonus. Sic igit̄ p̄z q; illud ē so
nās tñ. i. faciēs sonū qd mouet aerē vnū p̄tinuū existi
tē a se vsq; ad auditū. Sic ergo p̄z q; illi qui dicunt q; va
cuū est propriū sensui auditus: dicunt aliquid recte:
qz esse propriū auditus cōpetit aeri quem vacuum eē
dicunt. Nō autē dicunt recte quātū ad hoc q; plenū aere
dicunt esse vacuum **C** Deinde cum dicit.

C Inest autem auditui quidam insitus aer: atq; cum
auditus in aere sit: cum externus aer mouetur: et in
tern⁹ mouetur ac agitur. Quapropter animal nō
omni audit ex parte: neq; quonīs aer pertransit tpe
netrat: quippe cum animatū non habeat aerē ubiq;
quo possit quonīs sua parte moueri.

C Auditus autēz connaturalis est aeri: propter
id autem qd in aere est moto exteriori: qd infra
mouetur. Propter qd quidem non ubiq; au
dit animal: neq; ubiq; transit aer. Non enim
ubiq; habet aerem mouenda pars et animatū:
sicut pupilla humidum.

C Determinat de imutatione auditus a sono q̄tū ad ipm
organū sensus auditus. Et circa hoc tria facit. P̄io ostē
dit q; aer appropriat̄ organo auditus. Scdo ostēdit q̄lis
sit aer q; cōpetit orgāo audit⁹. ibi (Per se qdē igit̄.) Ter
tio ostēdit quō audit⁹ ipedit̄ vel nō ipedit̄ ex ipeditmēto
organi. ibi (Propter hoc autē et aqua.) Dicit ḡ p̄mo q; au
ditus cōnaturalis est aeri: ita q; sicut humidū aqueū cō
uenit instrumēto visus: ita aer ouenit instrō auditus. Et
hoc iō. qz si attribuāt aer instrō auditus: sequit̄ q; eadez
passio soni erit in aere exteri⁹ moto: et in aere q; mouetur
itus: et est instrū auditus. Et iō aīal non audit in q̄libet
pte sui corpis: neq; aer sonās generat sonū sine penetrat
quācūq; pte corpis aīari: qz aīatus nō b; i q̄libet sui pte
aerē: vt q̄libet ps eius possit eē mouēda a sono: sicut etiā
aīatū b; humidū aqueū: nō ubiq;: s; in qdā parte deter
minata. i. in pupilla. **C** Deinde cum dicit.

C Ipse igitur aer vacat ex se sono: qz facile dispergit̄
tur ac dissoluitur. Verum cum prohibetur dissolui:

g. mouetur ut fit
sonus

Lenet
quid.
asperū
quid.

intra

motio tum ipsius est sonus. At is aer qui in auribus est collocatus: intus est cōditus: vt sit immobilis: atq; hoc vt exacte sentiat differentias omnes.

L.c. 53. **C** Per se quidem igitur insonabilis aer: ppter id qd facile cessabilis est. Cūq; nō prohibeatur desuere: huiusmodi motus sonus est. Hic autem est in auribus edificatus: cū hoc qd immobilis sit: quatenus certe sentias omnes differentias motus.

C Ostendit q̄lis sit aer q̄ appropriat instrō audit. Et dicit qd cū oēs hīs sonū sit aptū natū resistere pcutiēti: manifestū est qd aer p se nō hz sonū: eo qd de se nō est natū resistere pcutiēti: sed facillime cedit. Prohibet enim cessio eius siue defluxus ab aliquo corpore solido. et iō cum hoc accidit: motus aeris reddit sonū. Dictū est enī qd ad generationē soni opz fieri p̄cussionem duorū solidorum adinuicem et ad aerē. Sed aer q̄ est naturalis auditui (est edificatus). i. firmiter dispositus in auribus cū hac proprietate qd sit immobilis ad hoc qd animal possit sentire per certitudinē oēs differentias mot. Sicut enim hūidū aqueū qd est in pupilla caret omni colore: vt possit cognoscere oēs colorū differentias: ita opz qd aer q̄ est intra tympanū auris: careat omni motu ad qd possit discernere oēs sonorū differentias. **C** Deinde cū dicit.

C Et propter hoc in aqua etiam audimus: qz non ingreditur in ipsum insitus aerem: nec in aurem ob obliquitatis ipsius aqua. Qd si acciderit non audim: nec itez si egrotauerit ipsa membrana. Quemadmodum etiam non videmus: cum ea pellis egrotat que pupillam complectitur.

C Propter hoc autem et in aqua audimus quoniam niam non ingreditur ad ipsius cōnaturalem aerē: sed neq; in aurem propter reflexiones ipsius. Cū autē hoc accidat. nō audit. neq; si miringa sit cut que in pupilla pellis laborat.

C Quidit quō ipediat auditus ex ipedimēto organi. Ponit autē duo ipedimēta s; duo q̄ dixit eē necessaria ad organū audit. Quorū p^m est qd sit ibi aer. Scōm est qd ille aer sit immobilis. Primū q̄ ipedimētū est ex hoc qd ipse aer corripit. Et iō ex predictis manifestū est: qd in aqua audit sit: ita dūtaxat qd aq nō ingrediat ad ipm cōnālez aerē quem dixit edificatū eē in aurib: s; neq; ēt in aurē ingrediat: qd possibile est ppter reflexiones q̄ p̄bent introitū aque in aurē. S; cū hoc accidit qd aqua. s. ingrediat ad nālē aerē: nō audit aial. ppter corruptionē aeris q̄ est necessarius ad audiendū. Sicut ēt si corripat hūidū pupille ex imissioe alicui⁹ extranei: ipedit visio. Et nō solū ex corruptione aeris ipedit audit: s; ēt (si miringa). i. pellis circūdas aerē: aut aliq ps diuncta (laborat). i. firmet: sicut ēt visio ipedit si ipediat pellis pupille: q̄ p̄tinet humore aqueū pupille. Quidaz autē libri hnt qd in aqua nō audim. Qd est p̄ra illud qd dictū ē qd audimus in aere et in aqua: et p̄ra illud qd p̄hs dicit in libo de hystoriz aīaliū: qd aīalia audiūt in aqua. Lz enim aq nō ingrediat ad interiorē aerem: tamen pōt cum cōmouere: et sic imprimere in ipsum species soni. **C** Scōm autem ipedimentum auditus ponit ibi.

C At enim signum id est audiendi vel non audiendi. Nam auris semper personat peride ac cornu. Sem-

per enim aer insitus motu suo quodam in aurib⁹ agitur. Verum ipse sonus alienus est et non propri⁹. Et propterea veteres vacuo nos inquit audire ac personate: qz audimus eo qd determinatū aerē hz.

C Sed signū est audiendi aut non: sonare semper aurem sicut cornu. Semper enim quodaz proprio motu aer mouet in auribus: sed sonus extraneus et non propri⁹ ius. Et propter hoc debent audire vacuo et sonanti: qz audimus i habente determinatum aerem.

C Et hoc ipedimentū puenit ex hoc qd aer q̄ est in aurib⁹ nō est immobilis. vñ dicit qd signū p qd pōt discerni vtz aliq sit boni auditus vel nō: est qd semp audiat tinnitū in aurib⁹ et sonū: sicut audit cū apponit cornu ad aures pp motū aeris in cornu. Cū enim hoc accidit: hō nō ē boni auditus: qz aer in auribus sic audiētis tinnituz: semp mouet quodā ppzio motu. Sed ab instrō audit⁹ sonus o; esse extraneus: et nō pprius: sicut instrumētū visus recipit extraneū colorē et nō hz ppriū. Si autē haberet propriū: impediret visio. Et silitet si aer q̄ est in aurib⁹ haberet propriū motū et sonū: impediret audit⁹. Quia igit auditus sit per aere; pp hoc aliq credentes aerē esse vacuū dicūt nos audire vacuo et sonātū: qz. s. ps qua audim⁹ hz aerem determinatum id est immobilem et distinctum ab aere exteriori. **C** Deinde cum dicit.

C Sed vtrum horum duorum sonet: verberas an id qd verberatur. At constat vtrūq; sonare: modo autem diuerso. Sonus enim motio est eius qd eo motu moueri potest: quo mouentur ea q̄ resiliunt a corporibus lenibus cum quisplam percutit. Nec omne quoduis tam verberatum q̄ verberans sonum efficit: vti diximus. Nō enim (vt patet) sonus efficitur: si acus seriat acum: sed opus est vt id qd verberat sit planū: quo simul aer ide resiliat: totusue pcutiat.

C Vtrum autem sonet verberans: aut qd vberatur. Aut vtrūq; modo autem altero. Est enim sonus mor⁹ possibilis moueri hoc modo quo quidem saltantia a lenibus cum aliquis traherit. Non igitur sicut dictum est omne sonat qd verberatur et vberans: vt si obijciatur ac⁹ acui: sed oportet qd percutitur regulare eē: vt aer subito dissiliat: et moueatur.

C Mouet quōnem circa generationē soni: vtz cā actiua soni sit verberans aut qd verberatur. Et determinat qd vtrūq; est cā: sed alio et alio mō: qz enī psequit son⁹ motū: necesse est qd sicut aliqd est cā actiua mor⁹: ita aliqd ē cā actiua soni. Generat autē son⁹ ex motu quo aliqd pcutiēs pp resistētiā pcuti resilit: eo. s. mō quo (saltantia). i. resiliētia mouent a lenib⁹ et duris: cū aliqd (ea traxerit). i. fortiter ipulerit. Manifestū est igit qd primū pcutiēs mouet: et itez pcutiū: inq̄tū facit resiliere pcutiēs: et sic vtrūq; est cā actiua mor⁹. Et qz in gnōne soni necesse est qd quedā resilitio fiat ex resistētiā pcuti: non oē qd vberat et verberat sonat: sicut dictū est prius: puta si obijciatur acus acui. nō fit sonus. Sed ad hoc qd generet son⁹ opz hoc qd percutit esse regulare. i. esse sic dispositum vt aer subito dissiliat ex eius resistētiā et moueatur: et ex tali motu generetur sonus. **C** Deinde cum dicit.

lib. 4.
ca. 8.

C Atq; differentie sonorum actu sono manifeste fieri solent. Nam ut absq; lumine non videntur colores: sic neq; acutus graueq; sine sono discernitur.

C Differentie autem sonantium in sono s'm actu ostenduntur. Sicut enim non videntur colores sine lumine: sic neq; sine sono acutum et graue.

C Determinat de differentijs sonorum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quo percipiantur. Secundo quo nominentur. ibi. (Nec autem dicuntur.) Dicit ergo prius quod diuerse res sonantes faciunt diuersos sonos. Sed hys differentie sonantium s'm quod nate sunt facere diuersos sonos: non manifestantur quando sonus est in potentia: sed solum quando sonus est in actu. Sicut enim non videntur colores sine lumine: sic non percipiuntur acutum et graue in rebus sonantibus nisi fiat sonus in actu. **C** Deinde cum dicit.

C Nec autem a tangibilibus translatione dicuntur.

C Nec autem dicuntur s'm metaphoraz ab illis que tanguntur.

C Ostendit quo differentie sonorum nominentur. Et circa hoc quatuor facit. Primo ostendit vbi sumantur nomina sonorum: et dicit quod sumuntur s'z metaphoraz a q'libet tangibilibus. Manifestum est enim quod acutum et graue inter qualitates tangibiles computantur. **C** Secundo ibi.

C Acutum namq; multum in breui tempore sensum mouet: graue vero longo in tempore parum.

C Acutum enim mouet sensum in paucis temporibus multum. Graue autem in multis paucum.

C Poniunt rationes nominum. Et dicit quod ille sonus acutus est: quia multum mouet sensum auditus in paucis temporibus: grauis autem sonus est quia multo tempore mouet parum. **C** Tercio ibi.

C Non igitur idem est acutum et velox: neq; graue tardumq;: sed sit alterius quidem motus propter velocitatem talis: alterius autem talis. ob tarditatem.

C Neq; tamen velox est acutum: graue autem tardum. Sed sit hoc quidem propter velocitatem huius motus: illud autem propter tarditatem.

C Quia predictae rationes videntur esse velocis et tardus: velox enim est quod in paruo tempore multum mouet: tardum autem quod in multo tempore parum. Ostendit qualiter se habet acutum et graue in sonis: ac velox et tardum in motibus: et dicit quod velox non est idem quod acutum: nec graue in sonis est idem quod tardum: sicut nec sonus cuius differentie sunt graue et acutum: est idem quod motus cuius differentie sunt velox et tardum. Sed sicut motus est causa soni: ita velocitas motus est causa soni acuti: et tarditas motus est causa soni grauis. Sed hoc intelligendum est cum sonus causatur ab vno motu: cum autem causatur ex pluribus motibus: frequentia motuum est causa acuti soni: et tarditas est causa grauis: ut dicit Boetius in musica. Vnde et chorda magis tensa acutus sonat: quia ex vna percussione frequenter mouetur. **C** Quarto ibi.

C Et similia esse videntur acuto atq; obtuso: quod sunt in tactu. Nam acutum quidem quasi pungit: obtusum autem quasi pellit: quia illud in paucis: hoc in multo tempore mouet. Quare sit ut illud sit velox: hoc tardum.

C Atq; de sono quidem determinatum sit hactenus.

C Et videntur similitudinem habere circa tactum cum acuto et hebeti. Acutum enim quasi pungit: hebes quasi pellit: propter id quod mouet hoc quidem in paucis: illud autem in multo. Quare accidit hoc quidem velox: illud autem tardum

esse. De sono igitur sic determinatum sit.

C Assimilat differentias sonorum qualitatibus tangibilibus a quibus nominantur: et dicit quod ea que sunt circa tactum habent similitudinem cum acuto et hebeti in sonis: quia acutus sonus quasi pungit auditum eo quod in paucis temporibus mouet ipsum. hebes autem quasi pellit quia in multo tempore mouet. Unde vnum eorum accidit cum velocitate motus: aliud cum tarditate. Ultimo concludit quod sic de sono determinatum sit.

C Vox autem sonus quidam est animantis. Nil enim inanimatorum voces habet: sed similitudine quadam dicuntur voces emittere: ut tibia: lyra: ceteraq; ianmata: quaecumque extensionem: concentum: et locutionem habent. Vox enim soni similes esse voci videntur: quia vox et hec eadem habet.

C Vox autem sonus quidam est animati. Inanimatorum enim nullum vocat: sed s'm similitudinem dicitur vocare. ut tibia et lyra: et quicunque alia inanimatorum extensionem habent et melos et locutionem. Assimilantur enim quia et vox hec habet. **Lect. XVIII.**

R Ostendit philosophus determinat de sono: hic determinat de voce que est species soni. Et diuidit in partes duas. In quarum prima permittit quedam que sunt necessaria ad definitionem vocis. In secunda diffinit vocem. ibi. (Quare percussio.) Circa primam duo facit. Primo ostendit quomodo sit habere vocem. Secundo quid sit proprium organum vocis. ibi. (Vox autem sonus.) Circa primam duo facit. Primo ostendit quod habere vocem est animatum. Secundo ostendit quomodo animatum. ibi. (Multa autem animalia.) Dicit ergo prius quod vox est quedam species soni: est enim sonus animati: non autem quorumlibet: sed quorumdam: ut post patebit. Nullum autem inanimatum habet vocem. Et si aliquando aliquod eorum dicatur habere vocem: hoc est s'm similitudinem: sicut tibia et lyra et huiusmodi instrumenta dicuntur habere vocem. Habent enim tria eorum soni in quibus assimilantur voci. Quorum primum est: expressio. Manifestum est enim quod in corporibus inanimatis ex simplici percussione causatur sonus. vnde cum percussio statim transeat: sonus etiam cito transit et non continuatur. Sed vox causatur ex percussione aeris ad vocalem artariam: ut post dicetur: quod quidem percussio continuatur s'm appetitum anime: et ideo vox extendi potest et continuari. Illa igitur instrumenta de quibus dictum est: ex hoc ipso quod habent quandam similitudinem in suo sono: habent similitudinem vocis. Secundus autem in quo assimilantur voci est melos. id est sonantia. Sonus enim corporis inanimati cum ex simplici percussione ne pueniat vniformis est non habens in se diuersitatem grauis et acuti. vnde in eo non est sonantia que ex eorum proportionem causatur. Sed vox diuersificatur s'm graue et acutum: eo quod percussio que causatur vocem diuersimode sit s'z appetitum animalis vocem emittentis. Vnde cum in predictis instrumentis distinctio sit grauis et acuti in sono: eorum sonus est cuiusdam melodia ad similitudinem vocis. Tercium in quo sonus horum instrumentorum habet similitudinem vocis est locutio. id est interpretatio sonorum ad similitudinem locutionis. Manifestum est enim quod humana locutio non est continua. vnde et in libro predicamentorum: oratio que in voce perfecti ponitur species quantitatatis discretæ. Distinguit enim oratio per dictiones: et dictiones per syllabas: et hoc accidit per diuersas percussiones aeris ab anima. Et similiter sonus predictorum instrumentorum distinguitur s'm diuersas percussiones: utpote diuersarum chordarum: vel diuersorum flautum: aut aliquorum huiusmodi. **C** Deinde cum dicit.

iter. se.

Quidam soni inanimati assimulantur voci in tribus. **Lect. 90.**

CAt qui complura sunt animalium que non eliciunt vocem: ut ea que sanguinis expertia sunt. Et eorum que sanguinem habent pisces: atque id non absque ratione: siquidem sonus motio quedam aeris est. Sed qui voces dicuntur emittere ut acheloi fluminis pisces: qui brachij sane sonitant: vel aliqua simili parte.

CAltera autem animalium vocem non habet: ut que sunt sine sanguine: et sanguinem habentium pisces. Et hoc rationabiliter: siquidem motus sonus est. Sed qui dicuntur vocare: ut qui in acheloo: sonant brachij: aut quodam altero huiusmodi.

li. 4. de
hyft. aia
liu ca. 2

2. 83.

COnstedit quoque aiatoy sit habere vocem: et dicitur quod et multa animalia sunt que non habent voces: sicut omnia careria sanguine: quorum quatuor sunt genera: ut dicitur in libro de aialib. s. molliora habent mollem carnem exterius: ut pulpi et sepie: et aialia mollis teste: ut cancri: et animalia dure teste: ut ostree: et animalia anulosi corporis: ut apes et formice: et huiusmodi. Nullum enim horum habet sanguinem neque vocem. Et similiter et aliqua animalium huiusmodi sanguinem non habent vocem. s. pisces. Et hoc rationabiliter accidit: quia sonus est quidam motus aeris ut supra dictum est. Huiusmodi autem animalia non respirant aerem: et ideo non habent proprium sonum qui sit vox. Sed quod aliqui pisces dicuntur habere voces: sicut qui sunt in acheloo: quod est proprium nomen fluminis: non habent propriam vocem: sed faciunt quendam sonum cum brachij quibus expellunt aquam: et attrahunt aerem: aut aliquo alio instrumento motus. Deinde cum dicitur.

CUox autem et sonus est animalis: et non quavis efficitur sine discrimine parte: sed cum aliquo percipientem aliquid et in aliquo quod quidem est aer sonus effici solet: iure profecto vocem animalium ea solum habebunt que suscipiunt aerem.

2. 86.

CUox autem sonus animalis est: et non qualibet parte. Sed quoniam omne sonat verberante aliquid et aliquid in aliquo. Hoc autem est: aer rationabiliter utique vocabitur hec sola quecumque suscipiunt aera.

COnstedit quod sit organum vocis. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod idem est organum vocis et respiratio. Secundo ostendit ad quid respiratio sit utilis. ibi. Jam enim respirato. Tertio ostendit quod sit organum respirationis. ibi. Organum autem. Dicitur ergo quod quavis vox sit sonus aialis: non tamen cuiuscumque partis aialis sonus est vox. Sed quia ad generationem soni requiritur quod sit percussio alicuius ad aliud et in aliquo quod est aer: rationabile est quod illa sola animalia vocem habeant que aerem respirando suscipiunt: et ex eadem parte unde respirant. Deinde cum dicitur.

CJam enim ipsa natura ut ad gustum et locutionem utitur lingua: quorum gustus quidem necessarius est: quapropter pluribus inest: interpretatio vero est gratia boni: sic et aere qui respiratio trahitur: ad duas utitur operationes: ad internum inquam disponendum calorem: quod quidem est necessarium: et causam in alijs explicabimus: et ad vocem et perficiendam ob bonum.

CJam enim aere respirato utitur natura in duos operas: sicut lingua: et in gustum et locutionem. Quorum quidem gustus necessarius est: unde

et pluribus inest. Interpretatio autem est propter bene esse. Sic et spiritu et ad calorem interiorum tamquam necessarium: causa autem in alijs dicta est: et ad vocem: ut sit quod bene.

CDicitur quod natura utitur aere respirato ad duo opera: sicut et utitur lingua ad gustum: et ad locutionem: quorum duorum gustus est necessarius: est enim discretivus alimentum venientis que servat animal: et propter hoc pluribus animalibus inest. Sed interpretatio que fit per locutionem est ad bene esse. Et similiter aere respirato natura utitur ad mitigationem caloris naturalis: quod est necessarium: et huius causa dicta est in libro de respiratione et expiratione: et utitur aere respirato ad formationem vocis: quod est ad bene esse. Deinde cum dicitur.

CInstrumentum autem respirandi fauces sunt: pulmoque idem est gratia cuius est ista pars. Nam ea que gradiuntur hac in parte plus habent caloris: quam cetera. Is preterea locus qui circa cor est: primus respiratione nimirum eget. Idcirco necessarium est aerem ingredi respiratione attractum.

COrganum autem respirationis: vocalis arteria est. Cuius autem causa hec pars est pulmo. Hac enim parte plus habent calore pedibus gradientia alijs. Indiget autem respiratione et circa cor locus primus. Unde necesse est interiorius respirante ingredi aere.

COnstedit quod sit organum respirationis: et dicitur quod organum respirationis est vocalis arteria: que est ordinata ad pulmonem: ut ei deferat per aeris attractionem. Aer enim necesse est ut recipiat in pulmone: quia aialia gressiva habent in hac parte plus de calore quam in alijs partibus. Pulmo enim coniungitur cordi: in quo est principium caloris naturalis: et ideo locus qui est circa cor indiget respiratione ad refrigerium caloris naturalis. Dicitur autem locus primus: vel quia est primus post cor pulmo: utpote ei vicinior: vel quia cor est prima pars aialis: et quibus ad generationem: et quibus ad causalitatem motus. et propter hoc necesse est ut aer ingrediat ad pulmonem ad refrigerium caloris naturalis cordis. Vel hoc quod dicitur quia in hac parte aialia pedibus gradientia habent plus caloris alijs intelligendum est alijs aialibus. Manifestum est enim quod aialia habentia sanguinem habent plus de calore naturali: careribus sanguine. Et in genere huiusmodi sanguinem: habent pisces minus de calore naturali. Et propter hoc aialia careria sanguinis: et pisces: non respirant: ut supra dictum est. Deinde cum dicitur.

CQuare vox est ictus aeris respiratione attracti: quod quidem ab anima fit: ea que bis in partibus collocatur ad eam partem que gurgulio appellatur.

CQuare percussio respirati aeris ab anima que est in his partibus ad vocalem arteriam vox est.

CEx premisis vocis definitionemcludit. Et circa hoc duo facit. Primo ponit definitionem vocis. Secundo manifestat eam. ibi. Non enim omnis. Dicitur ergo primo quod quia vox est sonus animati: et ex illa parte qua aerem respirat. omnis autem sonus est ex aliqua percussione aeris: sequitur quod vox sit respirati percussio aeris ad arteriam vocalem: que quidem percussio fit ab anima que est in his partibus. s. principaliter in corde. Quia vis eius motiva est principaliter in corde. Dat autem hec definitio percussam. Non enim vox est percussio: sed sonus ex percussione causatus. Deinde cum dicitur.

Non

C Ad eni omnis quilibet animalis sonus vox est: uti diximus: sit enim ut et lingua sonus efficiat: et etiam ut tussientes efficiunt vocem spirantem aut respirantem: sed aerem detinentem: sed oportet et animatum sit id quod verberat: et aliqua cum imaginatione. Vox enim sonus quidem est significativus: et non aeris eius qui respiratione trahitur: uti tussis: sed hoc ferit aere qui est in gurgulione ad ipsum.

C Non enim omnis animalis sonus vox est. sicut diximus. Est enim et lingua sonare et sicut tussientes. Sed opus animatum verberans et cum imaginatione aliqua. Significativum enim quodam sonus est vox et non respirati aeris: sicut tussis: sed isto verberat eum qui est in artaria ad ipsam.

C Manifestat predictam diffinitionem. Et primo quantum ad hoc quod dixerat: quod percussio vocalis est ab anima. Secundo quantum ad hoc quod dixit: quod est aeris respirati. ibi (Signum autem.) Posuerat enim tria in diffinitione vocis. Percutiens scilicet animam. Percussum scilicet aerem respiratum. Et ad quod sit percussio: scilicet vocalem artariam: quorum tertium supra manifestauerat: unde restabat quod duo prima manifestaret. Dicit ergo primo quod sicut supra dictum est: non omnis sonus animalis est vox. Contingit enim linguas facere aliquos sonos: qui tamen non sunt voces: sicut et tussientes faciunt sonum: qui tamen non est vox. Oportet enim ad hoc quod sit vox quod verberans aerem sit aliquid animatum: et cum imaginatione ad aliquid significandum. Oportet enim quod vox sit sonus quidam significans: vel naturalis vel ad placitum: et propter hoc dictum est quod huiusmodi percussio est ab anima. Operationes enim animales dicuntur que ex imaginatione procedunt. Et sic patet quod vox non est percussio respirati aeris: sicut accidit in tussi. Sed id cui principaliter attribuitur causa generationis vocis est anima: que utitur isto aere scilicet respirato ad verberandum aerem qui est in artaria ad ipsam artariam. Aer ergo non est principale in vocis formatione: sed anima que utitur aere ut instrumento ad vocem formandam. **C** Deinde cum dicit.

C Signum autem est: non posse quoniam edere vocem spirantem aut respirantem: sed aerem retinentem. Detinens enim aerem hoc ipso nimirum movet. Patet autem et quia ob causam pisces voces non fundunt: fauces enim non habent: at hanc partem non habent: quia non sciunt aerem: neque respirant. Sed qui ita dicunt vehementer aberrant. Quia autem ob causas aliter primo est.

C Signum autem est non posse vocare respirantem neque expirantem: sed detinentem. Adhuc enim isto retinens. Manifestum autem et quia pisces sine voce. Non enim habent guttur. Hanc autem partem non habent: quia non recipiunt aerem neque respirant. Sed qui dicunt sic: peccant. Propter quam igitur causam: altera ratio est.

C Ostendit aliam partem diffinitionis: scilicet quod vox sit percussio aeris respirati: et dicit quod signum huius est duplex. Unum quia animal non potest formare vocem neque dum attrahit aerem respirando: neque dum expellit expirando: sed dum retinet aerem: quia dum retinet: isto aere retento et percutiente aerem existentem in vocali artaria causat motum ad formationem vocis. Aliud signum est quod pisces non habent vocem: non enim habent guttur:

id est vocalem artariam: et hanc partem non habent: quia non recipiunt aerem neque respirant. Sed qui dicunt hoc quod pisces respirant: peccant. Quare autem pisces non respirant alia ratio est: pertinet enim ad scientiam in qua considerantur particularia accidentia animalium.

C De odore vero et odorabili non eque bene atque de hisce que dicta sunt: discernere determinareque possumus. Non enim sic patet quale quid sit odor: ut sonus: vel lumen: vel color. Cuius causa est nos non habere hunc sensum exactum: sed inferioris copulativum animalium sensum. Remisse namque homo olfacit: et nihil odorabile percipit ab aliis dolore: vel voluptate: propterea quod sensus instrumentum huiusce non est exactum atque perfectum. Atque consentaneum est rationi: tam animalium ea que duos oculos habent: sic sentire colores: ut non eorum percipiant differentias: nisi terrore contrarioque ipsius: quod hominum genus odores.

C De odore autem et olfactibili minus bene determinabile est dictis. Non enim manifestum est quale quid sit odor sicut sonus: aut visibilis: aut lumen. Causa autem est: quia sensum hunc non habemus certum: sed peiorum multis animalibus. Praue enim odoratur homo. Et nihil odoratur odorabilem sine letitia et tristitia: sicut non existente certo eo quo sentimus. **C** Rationabile autem sicut et fortes oculis colores sentire: et non per manifestas ipsas esse diversas colorum nisi terrenum: et non terrenum: sicut autem et odores hominum genus. **Lec. XIX.**



Postquam philosophus determinavit de visibili et audibili: nunc tertio determinat de odorabili. Et dividitur in partes duas. In prima determinat de odorabili ut sic. In secunda determinat de odorabili secundum quod immutat sensum olfactus. ibi (Est autem olfactus.) Circa primum duo facit. Primo determinat de odorabili secundum se. In secunda de non odorabili secundum quod odoratu percipitur. ibi (Adhuc autem.) Circa primum duo facit. Primo ostendit difficultatem terminandi de odorabili. Secundo ostendit quomodo accipiatur cognitio odorabilium. ibi (Vide enim et analogia.) Dicit ergo primo quod non ita bene determinari potest de odore et odorabili: sicut de predictis sensibilibus: scilicet audibili et visibili: quia non manifestum est nobis quid sit odor: sicut quid est sonus: aut quid est visibilis: aut lumen: vel aliquid huiusmodi. Et huius causam assignat: quia sensum odoratus non habemus bonum qui perspicaciter et per certitudinem cognoscat suum obiectum: sed habemus eum peiorem multis aliis animalibus. Cuius ratio est. quia cum instrumentum sensus debeat esse proportionatum suo sensibili: sicut odor causatur ex calido et sicco: ita ad bonitatem instrumenti odoratus erigitur victoria calidi et sicci. Homo autem habet cerebrum in cuius vicino positum est instrumentum olfactus: maius omnibus aliis animalibus secundum proportionem sui corporis: ut philosophus dicit in libro de animalibus. unde cum cerebrum sit humidum et frigidum in se consideratum: impedit in homine bonitas olfactus: et propter hoc praue odoratur homo: et nihil odorabile percipit nisi quod est secundum aliquam excellentiam inducens delectationem aut tristitiam: quod contingit propter sensum qui non est perspicax ad certitudinaliter discernendum de suo obiecto. Unum rationabile est quod hominum genus sic se habet ad percipiendos odores:

Lec. 92.

Lec. 93.

C De odorati peiorum multis animalibus praueamus. **Lec. 94.**

sicut se habet aialia habetia duos oculos: ut locuste et quidam pisces ad percipiendos colores: quos propter debilitatem visus ex ineptitudine organi non percipiunt nisi in quadam excellentia prout ex eis ingeritur eis aliquis terror vel eius contrarium. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Simile autem rationes subire videntur odoratus ad gustum: et odoris speciei ad species ipsas saporum. Ex extractione gustum habemus quod odoratus: ex eo quod gustus tactus est quidam: quod quidem sensus habet exactissimum habet. In ceteris namque sensibus vehementer a ceteris aialibus superat: at tactu longe ceteris omnibus excellentius percipit. Quapropter et prudentissimus est aialius. Iudicium autem est in hominum genere ob hoc instrumentum sensus ingeniosos esse ebetere: et non ob aliud quicquam. Qui namque sunt duri carne: non sunt incepti mente. Qui vero sunt molles carne: non sunt ingeniosi mentesque dextri.

¶ Videtur enim et analogias habere ad gustum: et similiter species humorum cum his que sunt odoribus. Sed certior habemus gustum propter id quod ipse quidam tactus est: hunc autem habet homo sensum certissimum. In alijs enim deficit ab aialibus multis. ¶ Scimus autem tactum differenter certificari. Unde et prudentissimum aialium est. Signum autem in genere hominum secundum sensum hunc ingeniosos esse et non ingeniosos: secundum alium autem nullum. Duri enim sunt carne: inepti mente. Molles autem carne bene apti.

¶ Oportet quomodo inorescant nobis omnes odoribus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod differenter odoribus nobis inorescant per comparationem ad omnes saporum. Secundo ostendit quomodo videntur omnes odoribus differenter saporibus. ibi. ¶ Est autem sicut humor. Dicit ergo primo quod sensus olfactus in homine videtur habere quandam pueritiam et proportionem ad gustum: et sicut species humorum: id est saporum ad species odoribus. Unumquodque autem ignotum cognoscitur per id quod est magis manifestum. Unumquodque species saporum sunt nobis maxime manifeste: species odoribus que sunt nobis ignote et habent affinitatem ad species saporum: sub eorum similitudine a nobis cognoscuntur. Species autem saporum sunt nobis manifeste: quia sensum gustus habet homo certioribus quam alia aialia: quia gustus est tactus quidam: tactum autem habet certissimum alijs aialibus: sed in alijs sensibus deficit a quibusdam aialibus. Sunt enim quedam aialia que melius videntur: audiunt: et olfaciunt quam homo: sed homo secundum tactum multum differt in certitudine cognitionis ab alijs animalibus. Unde quia homo habet optimum tactum: sequitur quod sit prudentissimus omnium aliorum aialium. Et in genere hominum ex sensu tactus accipimus quod aliqui ingeniosi sunt vel non ingeniosi: et non secundum aliquem alium sensum. Qui enim habet duram carnem: et pro consequens habet malum tactum: sunt inepti secundum mentes: qui vero sunt molles carne: et per omnes boni tactus: sunt bene apti mente. Unde etiam alia aialia habent duriores carnes quam homo. ¶ Sed videtur quod aptitudo mentis magis respondeat bonitati visus quam bonitati tactus: quia visus est spiritualior sensus et plures omnes rerum demonstrat. ¶ Sed idem est quod duplici ex causa bonitatis mentis respondet bonitati tactus. Prima ratio est quod tactus est fundamentum omnium aliorum sensuum. Manifestum est quod organum tactus diffunditur per totum corpus: et quolibet instrumentum cuiuscumque sensus est etiam instrumentum tactus: et illud ex quo aliquid dicitur esse sensitivum est sensus tactus. Unde ex hoc quod aliquid habet meliorem tactum: sequitur quod simpliciter habet meliorem sensitivum naturam: et per

consequens quod sit melioris intellectus. Na bonitas sensus est dispositio ad bonitatem intellectus. Ex hoc autem quod aliquis habet meliorem auditum vel meliorem visum: non sequitur quod sit melius sensitivus vel melioris sensitivus simpliciter: sed solum secundum quid. Alia ratio est: quia bonitas tactus consequitur bonitatem complexionis sive temperantie. Cum enim instrumentum tactus non possit esse denudatum a genere tangibilium quantitas: eo quod est ex elementis compositum: oportet quod sit in potentia ad extrema: saltem per hoc quod est medium inter ea. Ad bonam autem complexionem corporis sequitur nobilitas anime: quia omnis forma est proportionata sue materie. Unde sequitur quod qui sunt boni tactus: sunt nobilioris anime et perspicacioris mentis. ¶ Queritur autem iterum cum tactus sit certissimus sensus: quare species odoribus denominantur magis a speciebus saporum quam a quantitatibus tangibilibus. ¶ Et idem quod odor et sapor causantur ex determinata commixtione quantitatibus elementarum: et ideo species odoribus magis correspondet speciebus saporibus quam simpliciter quantitatibus tangibilibus. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et autem saporum alius dulcis: alius est amarus: sic et odorum quosdam dulces: quosdam appellamus amaros. Verum quedam odoribus habet: saporibusque similis rationis: dulcem inquam saporibus: dulcemque odoribus: quedam contra. Similiter et acer est et acerbus odor: et acutus et pinguis. Nam quia odores non sunt uti diximus manifesti: et perinde atque saporibus: idem nominibus deducta sunt a saporibus per similitudinem rerum. Alius enim est dulcis: ut croci mellisque: alius acer: ut thimi ac huiusmodi rerum. Idem et in ceteris modus servatur.

¶ Est autem sicut humor: hic quidem dulcis: ille vero amarus: sic et odores sunt. Sed alia quidem habent proportionalem odorem et humorem. Dico autem dulcem odorem et dulce humorem: alia vero contrarium. Similiter autem et acer et austerus et acutus et pinguis est odor: sed sicut diximus propter id quod non multum permanenti sunt odores sicut humores: ab his acceperunt nomina secundum similitudinem rerum. Dulcis quidem enim a croco et melle: acer autem a thimo et huiusmodi. Eodem autem modo et in alijs.

¶ Oportet quomodo species odoribus correspondet speciebus saporibus: et dicit quod sicut humoribus. Sapor quidem est dulcis: et quidam amarus: sic etiam et odores distinguuntur. Sed sciendum est quod quedam habent proportionalem odorem et saporibus. Dulces odoribus et dulce saporibus: quedam vero per contrarium. scilicet suaves saporibus et non suaves odoribus: vel e converso. Cuius ratio est. quia saporibus consistit in humido aqueo aliquo digesto: odoribus autem consistit in sicco aereo aliquo temperato. Contingit autem quodammodo utrumque subtilitatem. scilicet subtile aereum et aqueum grossiorem secundum debitam proportionem commixtam esse: et sic est suavitas saporibus et odoribus. Si vero sit debita proportio in uno et non in altero: erit in uno suavitas et in alio non. Et sic dictum est de dulci et amaro quod sunt extrema in saporibus que transferuntur ad odores: ita etiam et acetosum et austerum. scilicet stipiticum aut potiticum et acutum: et pigue: odoribus attribuuntur. Sed idem non semper in omnibus correspondet odoribus saporibus: nisi sicut diximus propter hoc quod odores non sunt multum manifesti sicut saporibus: acceperunt nomina odores a saporibus secundum similitudinem rerum: quia ut in pluribus odores respondent saporibus. Dulcis enim odor et sapor causatur a croco et melle. Acer autem a thimo et a siliis. Et sicut de alijs odoribus et saporibus. ¶ Deinde cum dicit.

Duplici ex causa bonitatis mentis respondet bonitati tactus.

Circa sicut auditus est audibilis atq; iudibilis: et visus v. sibilis atq; iudibilis: et quisq; similiter sensum: sic et odoratus est odorabilis atq; inodorabilis. Inodorabile aut multipliciter dicitur: nam et id quod oino caret odore: neq; vnq; odorez hie potest: et id quod exigui habet: et id etia quod malum tetrumq; hie odorem: hoc appellari nomine solet: similiter et ipsum ingustabile dicitur.

L. 96. C. Adhuc autem sicut auditus et vnusquisq; sensum: hic quidem audibilis et non audibilis: ille vero visibilis et non visibilis: et olfactus odorabilis et non odorabilis. Non odorabile aut aliud quod est id quod oino imple est habere odorez: aliud vero paruum habens et prauum: similiter autem et non gustabile dicitur.

Concedit etiam quod non odorabilia odoratu percipiunt: et dicit quod sicut auditus est audibilis et non audibilis: et visus est visibilis et non visibilis: cum sit eadem potentia cognoscitiva oppositorum: et putatio non cognoscat nisi per habitum: sicut olfactus est odorabilis et non odorabilis. Sed non odorabile dicitur dupliciter. Aut quod oino non potest habere odorez sicut corpora simplicia. Aut quod habet parum de odore aut malum odorem. Et similiter intelligendum est de gustabili et non gustabili.

Cit autem olfactus etia per medium: aut aerem aut aquam. Etenim aialia ea que in aqua degunt: vident odorem sentire: tam habentia quam non habentia sanguinem. Sicut et ea que versantur in aere. Horum namque nonnulla odorem alimentum percipiunt eminus: perguntque ad ipsum.

Cest autem omnis olfactus per medium ut aerem aut aquam. Etenim aquatica vident odorem sentire. Similiter autem et quicunque cum sanguine et sine sanguine: sicut et que in aere. Etenim horum quedam a longe occurrunt ad alimentum: que ab odore remouentur.

Lectio. XX.

Postquam philosophus determinauit de odorabili: hic de terminat de imutatione odoratus ab ipso. Et primo quantum ad medium. Secundo quantum ad organum sensus. ibi (Est autem odor siccus). Circa primum duo facit. Primo ostendit quod sit medium instrumentum odoratus. Secundo mouet quandam questionem circa determinationem. ibi (Unde dubium). Dicit ergo primo quod sensus olfactus imutatur ab odorabili per medium. scilicet aere: aut aqua. Et quod aer sit medium in olfactu manifeste apparet: quia nos per aerem odoramus. Unde oportuit manifestare aquam esse medium in olfactu. Quod quidem ostendit per hoc quod aialia aquatica odorem sentiunt: non solum illa que habent sanguinem: sed etiam illa que sanguine caret: sicut et aialia que viuunt in aere. Quod apparet ex hoc quod quedam eorum de longinquo veniunt ad alimentum: quod non posset esse: nisi in quantum prouocantur ab odore: sicut patet de vulturibus qui ex multis diebus diu ad cadavera venire. (Quod autem odor ad tam remota spatia diffunditur: dubitatio est. (Sciendum itaque est quosdam posuisse oem sensum quodam perfici tactu. Dicebant enim oportere quod sensus et sensibile se contingat ad hoc quod sentiat. Aliter tamen estimabant hoc accidere in visu: et in aliis sensibus. Dicebant enim quod ex visu egrediebantur linee visuales progredientes versus ad rebus: et ex earum contactu visibile videbatur. In aliis autem sensibus dicebant quod e converso sensibile proueniebat ad sensum. Et quod in tactu et gustu hoc manifeste videtur accidere. Nam tangibile et gustabile quodam tactu sentiuntur:

in auditu etiam idem videtur esse. Nam aer motus versus ad auditum pertingit. Circa olfactum etiam idem esse dicebant. ponebant enim quod a corpore odorabili resoluatur quedam fumalis euaporatio: que est sublimis odoris: et proueniebat versus ad sensum olfactus. Et enim huiusmodi diuersitatis hec esse videtur: quia antiqui non ponebant nec percipiebant aliquid de imutatione spirituali medium: sed solum de imutatione naturalis. In aliis autem sensibus apparet quodam imutatio naturalis in medio: sed non in visu. Manifestum est enim quod soni et odores deferuntur per ventos vel imperduntur: colores autem nullo modo. Manifestum est etiam quod triolorum species per eandem partem aeris deferuntur ad visum: sicut tunc vnus videt album: alius nigrum sicut exites in eodem aere et eodem aere vires pro medio. Quod quidem in olfactu non accidit. Nam trius odores et in medio se impedire inueniunt. Et ideo non percipientes imutationem qua medium imutatur a visibili: prout fuerit quod visus deferret versus ad rem visam. Sed quia percipientes imutationem qua medium imutatur ab aliis sensibus: credebant quod alia sensibilia deferrentur ad sensum. (Sed manifestum est quod hoc in olfactu non potest accidere. Cum enim odor cadaueris versus ad quingenta miliaria vel amplius a vulturibus sentiat: imple est quod aliqua corporalis euaporatio cadaueris versus ad tantum spatium diffunderetur. proutque cum sensibile imutet medium vndique et eadem distantia: nisi impediat. Non autem sufficeret ad occupandum tantum spatium: etiam si totum cadauer resoluere in fumalem euaporationem: cum sit certus terminus rarefactionis ad quem corpus naturale prouenire potest: qui est raritas ignis: et proutque cum per huiusmodi odorem cadauer non appareat sensibiliter imutatum. (Et ideo ordinem est: quod ab odorabili resoluatur quidem potest fumalis euaporatio: tamen non pringit versus ad terminum ubi odor percipitur: sed imutatur medium spirituale ultra quam dicta euaporatio pertingere possit. Quod autem spiritualis imutatio sit a visibili magis quam ab aliis sensibilibus. ratio est: quia visibiles qualitates sunt corruptibilibus corporibus: sicut quod coquantur cum corporibus: corruptibilibus. vnde habent esse formale et nobilius quam reliqua sensibilia que sunt propria corruptibilibus corporum. (Deinde cum dicitur.

Conocirca dubitationem hic locus hic videtur: si cum cuncta quidem similiter olfaciunt: homo vero respirans: non respirans autem: sed spirans: aut detinens spiritum non olfacit: neque eminus neque cominus: neque si in ipsis naribus intus rem olentem posuerim. Atque sensum quidem non fieri: si in instrumento sensus res ipsa sensu percipiente ponatur: eodem omnibus est. Sed non sentire sine respiratione proprium hominum esse videtur: quod quidem experientia late patet. Quare ea que sanguinis expertia sunt: cum non respirent: sensum quandam preter eos sensus qui dicantur alium habent.

Circa et dubium videtur: si omnia quidem que sub odore fiunt similiter odorant. Homo autem respirans odoratur: non respirans autem sed expirans aut retinens spiritum non odoratur neque a longe neque a prope: neque si in naribus intus apponatur. Et hoc quidem in ipso positum quo sentit: insensibile esse omnibus commune est: sed sine respiratione non sentire: proprium est hominum. Manifestum autem est tentantibus. Quare sanguinem non habentia quoniam non respirant: atque vtrique quendam sensum habent preter eos qui dicti sunt.

Conouet dubitationem circa predicta. Et primo obicit ad vnam premissam. Secundo ad aliam. ibi (Sed imple est). Tercio soluit. ibi (Videtur autem). Dicit ergo primo quod cum etiam aquatica odorantur per aquam: dubium videtur si omnia similiter odorant quod habent

Liber

tia eundē sensus. Et videt qd nō: qā hō odorat dū attrahit aerē respirādo: qñ aut nō respirat attrahēdo aerem: sed emittēdo ipsū expirat aut retinet spūm: nō odorat neq; de lōge neq; de ppe: etiā si poneret odorabile itus in naso. Sed hoc qd sensibile positū supra sensus nō sentiat cōe est oībus alijs sensibus vī aīalibus. Sed qd odor nō sentiat sine respiratione hoc est propriū hoīb. Et h̄ manifestū est si qd tētare voluerit. Un̄ cū aīalia nō hñtia s̄a guīnē nō respirēt: videt qd hēant aliū sensum pter olfactū et alios sensus qd dicti sunt in hoīe. Deinde cū dicit. **¶** At id esse non pōt: quippe cū odorē percipiāt: sensus enī rei tā male q̄ bene olentis olfactus sine controuersia est. Preterea a vehementibus et ipsa corūpi vident odoribus: a quibus et hō corūpit: vt bīnū minis: sulfuris: et similibus. Necesse est igitur ipsa olfacere: non respirantia tamen.

¶ Sed impossibile est. siquidē odorē sentiunt. Odorabilis enī sensus et mali odoramenti et boni odoramenti olfactus est. Amplius aut et corūpi vident a fortibus odoribus ex quib⁹ hō corūpit: vt asphalto sulfure et hui⁹. Olfactū quidē igit h̄e neciuz etiā nō respirantia.

¶ Obicit in triū duab⁹ rōnib⁹. P̄ia rō est. qā sensus distinguunt s̄m sensibilia. vñ cū sensus olfactus sit sensus odorabilis. s̄ boni et mali odoramenti: et hoc cōiter sentiat: tā ab hoīe q̄ ab aīalibus alijs nō respirantib⁹. seq̄ qd idē sensus olfactus sit in hoīe et in alijs aīalibus. Alia rō est: qā eiūsdē sensus eadē sūt corruptiua: nō enī visus patit aliqd a sonis neq; auditus a colorib⁹. Sed sensus aīalium non respirantiū vident corūpi a grauib⁹ odorib⁹ et excellētib⁹ ex qb⁹ sensus hoīs corūpit. s̄ ab asphalto qd est quedam confectio ex succis herbarū: et a sulfure: et ab hui⁹smodi. ergo alia habent sensum olphatus sicut hō: lz non respirent. Deinde cum dicit.

¶ Atq; hui⁹ instrumentū sensus in hoīe peride videt ab instro differre talis aīantiū: atq; oculi differunt ab eoz oculis animalū: que duos oculos habent. Nam aīaliū ea que molles oculos habent palpebras ipsas vti sepem et tegmen habent: quas nisi mouerint: ac aperuerint: non vident: vt late patet. Et ea que duos sunt oculos: nihil habēt profecto tale. Sed ilico res eas vident: que in perspicuo sūt. Sic igit et instrumentū olfactus in hisce qui dicūt que non respirant velamine caret: perinde atq; oculus durus: vt diximus. In his autē que suscipiunt aerē hēt velamen: qd cū respirant aperitur: venis meatibusue distentis. Et idcirco que respirant non olfaciunt in aqua: necesse est enim olfaciant respirando: at id in aqua facere nequeunt.

¶ Videt aut hoībus differre hoc sensitiuum ad ea que alioz aīaliū: sicut oculi ad ea que duos oculos sunt. Hec qdē enī hñt phragma et sicut velamē palpebras quas aliqñ nō mouens neq; retrahēs nō videt. Fortia aut oculis nihil hui⁹ hñt: sed mox videt que fiunt in lucido. Sic igit et odorati: alijs quidē sine operculo ē: sic oculis: alijs vō aerē recipientibus hēre cooperimentum: qd respirantibus discooperit ampliatis

venis et poris. Et ppter hoc respirantia nō odorant in aqua. Necessariū enī est odorē parti respirantia: hoc autem facere in humido impossibile.

¶ Soluit questionē: qā ista diuersitas in modo respirandi nō est ex diuersitate sensus: sed ex diuersa dispōne organū. Organū enī olphatus in hoīe differt ab organis alioz aīaliū: sic oculi hoībz differūt ab oculis duris quorūda aīaliū. Oculi enī hoībz hñt qdā phragma. i. pānū ad cooperiendū. s̄ palpebras: vñ hō nō pōt videre nisi quodā motu palpebre retrahant: qd nō accidit in aīalib⁹ hñtib⁹ duos oculos: sed statim vident ea quoz spēs fiunt in diaphano. Ita etiā et in aīalibus nō respirantibus: organū odoratus est sine operculo: sed in aīalibus respirantibus hñt quodā cooperculū: qd opz aperiri ampliāt poris p respirationē. Et iō aīalia respirantia nō odorant in aqua: qā opz qd patiant ab odore respirando: quod non potest fieri in aqua. Deinde cum dicit.

¶ Est aut odor sicci: sicut humidus sapor. Ipsum vō instrumentū olfactus est potentia tale.

¶ Est aut odor sicci sicut humor humidus. Odoratiū autem sensitiuum potētia hui⁹ est.

¶ Determinat de instro olfactus: et dicit qd odor fundatur in sicco sicut sapor in humido. Organū aut odorat⁹ opz esse in potentia ad odorem et ad siccum: sicut organū visus est in potentia ad colores et ad lucem.

¶ Gustabile aut est quoddā tangibile. Atq; hec est causa vt ipsum non sit sensibile per medium corpus extraneū. Neq; enī tactus tali medio percipit. Enī vō corpus etiam id in quo tanq; in materia: est ipse sapor qui gustu percipitur: humidum est: quod est tangibile quoddam.

¶ Gustabile autē est quiddā tangibile: et hec est causa quare non sit sensibile per medium extraneū corpus. Neq; enī tactus. Et corp⁹ in quo est humor qd est gustabile est in humido sic in mā. Hoc autē quiddā tangibile. **¶** Lec. XXI.

¶ Ostē p̄hs determinauit de visibili et audibili et olfactibili: hic quarto determinat de gustabili. Et diuidit in ptes duas. In prima determinat de gustabili i cōi. In scda de speciebus gustabilis. i. saporis. ibi (Spēs aut.) Circa p̄mū tria facit. P̄io ingrit an gustabile pcipiat p mediū. Scdo ostēdit qd pcipiat per gustū: qā gustabile et nō gustabile. ibi (Sic aut.) Tercio q̄le oporteat eē organū sensus gustus. ibi (Qm̄ at humidū.) Hec enī tria circa alios sensus tractauit. s̄ mediū i quo sentit: id qd sensu pcipit: et organū sensus: qd in gustu vt videbit opz esse. Circa p̄mū tria facit. P̄io ostēdit qd gustabile nō pcipit p mediū extraneū. Scdo excludit quāda obiectiōē. ibi (Un̄ et si i aqua.) Tercio ostēdit qd regat ad h̄ qd gustabile pcipiat. ibi (Nō aut facit.) Dicit ergo p̄io qd gustabile est qdā tangibile. i. qd tactu discernit. Et hec est cā qre nō sentit p mediū qd sit corpus extraneū. Et dī ex nēū qd nō est ps aīalis. Sentiunt enī sensibilia de gbus p̄us dictū est p aerē aut aquā q nō sunt ptes aīalis. Sed tact⁹ nō sentit suū obiectū per mediū extraneū: s̄ p mediū diuinctū. Nā caro est mediū in sensu tact⁹. vt infra patebit. Et iō cū gustus sit qdā tact⁹: et gustabile sit qdā tangibile nō pcipit gustabile p mediū extraneū. Oz aut gustabile sit qdā tangibile ostēdit p h̄ qd humor. i. sapor qui est gustabile radicāt in būido sic in mā p̄a. Būidū aut est qdā

penes igitur sentiendi modum est idem
sensus gustus in sensu tactus fuit
in p. mediu inuiscum dicitur in int. hanc
est quia obiectum gustus est glutinosum secunda

Secundus

est color visibilis. Et si gustus est quidam tactus videtur quod non debeat distinguere tactum cum species non diuidatur ex opposito contra genus: et sic sequitur quod non sunt quique sensus: sed tamen quatuor. Sed dicitur quod gustus et tactus possunt considerari dupliciter. Uno modo quantum ad modum sentiendi: et sic gustus est quidam tactus. Nam in tangendo suum obiectum percipit. Alio modo quantum ad obiectum: et ita oportet dicere quod sicut se habet obiectum gustus ad obiectum tactus: sic se habet sensus gustus ad sensum tactus. Manifestum est autem quod sapor est obiectum gustus non est aliquid qualitatis de quantitatibus simplicium corporum ex quibus animal ostendit: que sunt propria obiecta sensus tactus: sed causatur ab eis et fundatur in aliquo eorum: sicut in materia in humido. Unum manifestum est quod gustus non est idem quod sensus tactus: sed quodammodo radicaliter in eo. Unde et conuenit de gustu distinguere. quod potest accipi gustus put est discretius sapor: et potest accipi ut est tactus quidam put discernit qualitates tangibiles. s. alimentis: cuius sensus est tactus ut supra dictum est. Unde philosophus dicit in 3^o ethicorum quod circa delectationes gustus prout accipitur primo modo: non est reuerentia: sed solum prout est tactus quidam. Deinde cum dicitur.

Quapropter si etiam essemus in aqua: dulce sane sentiremus in ipsa positum: et non sensus illius nobis per aquam: tanquam per medium esset: sed quia permixtus illud esset cum humido: quemadmodum in porione fieri solet. Color autem non hoc videtur modo quod misceatur: neque de fluxibus. Non igitur ut est ibi: sic esse de medio dicere possumus: nullum enim extremum est medium: ut diximus: ut autem visibile est color: sic est gustabile sapor.

Unde et si in aqua essemus: sentiremus utique appositum dulce. Non autem esset tunc nobis sensus per medium: sed in eo quod misceatur humido sicut in potu. Color autem non sic videtur in eo quod miscetur: neque de fluxionibus. Et quidem igitur medium: nihil est. Et autem color visibilis. Sic gustabile humor est.

Excludit quandam obiectionem. Manifestum est enim quod si aliquid corpus saporosum dissolubile per aquam in aqua ponatur: utpote mel vel aliquid huiusmodi: et nos essemus in aqua: quibus distantes ab illo corpore saporoso: sapor tamen eius sentiremus in aqua: et sic videtur quod gustus suscipiat suum obiectum per aquam quod est medium extraneum. Et ideo ad excludendum hanc obiectionem claudit ex dictis: quod cum gustabile non percipiat per medium extraneum: sequitur quod si essemus in aqua sentiremus utique corpus dulce appositum in aqua distans a nobis: non tamen esset nobis sensus per medium: sed ex eo quod sapor ille per miscetur aqueo humido: ut accidit in potu: puta cum permisceatur aque vel vino mel vel aliquid huiusmodi. ipsa enim aqua immutatur naturali immutatione a corpore saporoso. Unde gustus non percipit saporis corporis distans ut est talis corporis sapor: nisi scilicet quod aqua est immutata a tali corpore. Cuius signum est quod gustus non immutatur ab aqua sic interesse: sicut natus est immutari a sapore corporis distans: eo quod sapor ille debilitatur per admixtionem aque. Sed color non sic videtur per medium: quod scilicet corpus coloratum admisceatur medio: aut aliquid eius defluat ad visum: ut Democritus ponebat: sed per spiritalem immutationem medi. Unde visus non percipit colorem ut aeris vel ut aque: sed ut corporis colorati distantis: et secundum eandem mensuram. Si ergo velimus comparare gustum ad visum nihil est quod sit medium in gustu. sicut illud quod est medium in visu. Sed sicut color est visibilis. obiectum visus: sic humor. i. sapor est gustabile: id est obiectum gustus. Deinde cum dicitur.

Atqui nihil absque humiditate saporis efficit sensus:

sed omne quod ipsius efficit: humiditatem aut actum aut potentiam nimirum habet ut salsum. Nam et ipsum liquescere potest facile: et se linguam ut patet cum liquefactum humidorem efficere potest.

Ad autem facit humoris sensum sine humiditate: T.c.102
scilicet habet actum aut potentiam humiditatem ut salsum. Unum enim liquidum ipsum est et liquefactum lingue.

Ostendit quod regreditur ad gustum ex quo medium non regreditur: et dicit quod nullum saporosum facit sensum sui humoris. i. saporis sine humiditate. Nam sic color fit actu visibilis per lumen: ita sapor fit actu gustabilis per humidum. Et per hoc oportet quod gustabile vel actu habeat humiditatem aquam sicut vinum vel aliquid quod humidum: aut sit potentia humectabile: sicut quod sumitur per modum cibi. Et ideo oportet ut sit salina in ore que est bene liquidum quida et liquefactiva lingue per quam ea quod sumuntur humectantur: ut eorum sapor percipi possit. Deinde cum dicitur.

At vero sicut visus est visibilis et invisibilis: et tenebre namque sunt invisibiles: quas etiam visus discernit: et eius quod valde splendidum est: et hoc enim invisibile dicitur quod non eodem sed alio modo quod tenebre. Sicut igitur visus visibilis et invisibilis est: et auditus similiter soni silentijque: quorum alterum audibile: alterum inaudibile est: et etiam soni magni: perinde atque splendori visus. Nam ut parvus sonus modo quoddam inaudibilis: sic etiam et magnus ac violentus. Invisibile vero multifaria dici solet: quoddam perinde dicitur tale atque in ceteris etiam id quod impossibile est quoddam: hoc pacto ut aptum quidem sit id habere quod videre possit: illo autem careat: aut habeat remissum vel prave: ut informe dicitur aut indoctum. Sicut igitur visus inquam visibilis et invisibilis est: et auditus similiter: sic et gustus gustabilis et ingustabilis est: quod quidem aut exiguum habet: aut parvum: aut vastantem gustus saporum. Videtur autem potabile et impotabile esse principium. Atque enim gustu percipitur. Verum alterum est primum: gustusque devastat: alterum est amicum nature: est autem potabile gustui cum tactu commune.

Sicut autem visus visibilis est et invisibilis: tenebra autem invisibilis est: iudicat autem et ipsam visus. T.c.103

Adhuc autem et valde splendidum est: etenim hoc invisibile est. alio autem modo a tenebra. Similiter autem et auditus sonique et silentij: quorum aliud audibile: aliud non audibile et magni soni: sicut visus est splendori. Sicut enim parvus sonus inaudibilis quodammodo: sic et magnus et violentus. Invisibile autem aliud quidem oino dicitur: sicut et in alijs impotabile: aliud autem quod aptum natum non habet: aut prave: sicut quod sine pedibus est: et sine gradu dicitur. Sic autem gustus gustabilisque et non gustabilis. hoc autem est parvum aut primum habens humoris: aut corruptivum gustus. Videtur autem principium esse potabile et non potabile. Gustus enim quidam ambo. Sed hoc quidem ut primum et corruptivum gustus. illud autem secundum naturam. Est autem commune tactus et gustus potabile.

l.c. 71

Ostendit qd percipiat per gustu: et dicit qd sic est de visu et auditu: sic est de gustu. Visus enim cognoscit visibile et inuisibile ut supra dictu est. Inuisibile enim est tenebra de qua visus indicat. Et sicut illud qd est valde splendidu ut sol dicitur inuisibile: sed alio modo qd tenebra. Nam tenebra dicitur inuisibile propter defectu luminis: splendidu autem propter abundantia corruptentis sensus. Et sicut auditus est audibilis. scilicet soni et non audibilis: ut silenti: qd est privatio soni: et non audibilis. scilicet soni male audibilis: qui vel propter sui excellentia corrumpit sensus: vel propter sui prauitatem non sufficienter sensus inmutat. Sic etiam est in oibz qd sunt potentia et ipotentia dicitur. Nam ipotentia dicitur in oibz aut qd non habet qd natu est habere: aut qd prauitatem habet. Sicut non gressibile dicitur animal: et qd penitus caret pedibus: et qd est claudu aut debile pedibus. Similiter autem et gustus et gustabilis et non gustabilis. Non gustabile autem dicitur dupliciter: qd aut paru habet de sapore: aut malu sapore: aut nimis violentu ad corrumpendu sensus. Et qd gustabile est humidu aqueu qd est potabile: et hoc est principiu saporis. scilicet humidu aqueu: videtur qd potabile et non potabile sit principiu eoz qd gustu percipiunt. Gustus enim percipit ambo: sed vnu ut prauu et corruptiuu sensus. scilicet non potabile: aliud autem ut prauitatem habet in natura. scilicet potabile. Sicut autem gustabile percipit gustu: put gustus est quida sensus discretus a tactu: ita potabile et non potabile percipit a gustu: put gustus est qd tactus. Nam potabile est coe et tactus et gustus. Tactus quidem inquantu est humidu: gustus autem inquantu est humidu saporabile. Manifestu est qd per delectationes que sunt in cibis et potibus inquantu sunt sensibilia et potabilia: prout ad gustu inquantu est tactus qd dicitur in 3o ethicorum. Deinde cum dicit.

capi. 12.

Et hoc cum gustabile sit humidum: necesse est et instrumentu sensus ipsius neque humidu esse actu: neque etiam tale: ut humectari non possit: humidumque euadere. Patitur enim aliquid gustus ab ipso gustabili: ea nimirum ratione qua gustabile est. Necesse est igitur instrumentu gustus: potentia quidem humidum esse: humectari autem actu. Ita autem humectari: ut eius conseruetur cum humectatur et ratio.

l.c. 104

exm

11

exm

Quonia aut humidu quidem est gustabile: necesse sensitivum ipsius neque humidum esse actu: neque inipotentia fieri humidu. Patitur enim aliquid gustus a gustabili secundum qd gustabile est. Necesse est ergo humectatu fore qd potest humectari saluatu: non humidu aut gustativu sensitivum.

Ostendit quale debeat esse instrumentu gustus. Et primo ponit veritate. Secundo manifestat ea per signu. ibi (Signu autem.) Dicit ergo primo qd quia illud qd est gustabile oportet esse humidum et saporosum: necesse est organum gustus: neque esse humidu actu neque saporosum secundum seipsu: neque esse tale qd non possit fieri humidu: sicut instrumentu visus est quod non habet colore: sed est susceptiu coloris. Et hoc ideo est: quia gustus patitur aliquid a gustabili secundum qd est gustabile: sicut quilibet sensus a sensibili. Unde cum gustabile inquantu gustabile sit humidu: necesse est qd organu gustus inquantu est iam passum sit humectatum: et tamen saluatur in sua natura ut sit gustativu: id est potest gustare: cum possibile est humectari: non tamen est humidum actu. Deinde cum dicit.

Signum autem est linguam neque cum est valde sicca neque cum est nimirum humida sentire. Is enim tactus sit humidu primi perinde atque si cum pre-gustauerit

quispiam vehementer acremue saporis: deinde alius gustet: et ut in egrotantibus fit: quibus cuncta videtur amara: quia lingua sentiat tali humiditate referta.

Signu autem neque sicca existentem linguam sentire: neque multu humidam. Hic enim tactus sit primi humidu: sicut cum aliquis qui ante gustauit forte humorem: gustet alterum: et ut laborantibus amara omnia videntur: propter id quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit.

Ostendit qd dixerat per signum dicens: qd signum predictorum est: qd neque lingua existens sicca potest sentire: neque existens multu humida: quia cum existit valde humidam: a precedente dominante humiditate fit in ea tactus et sensus precedentis humidu et non superuenientis: sicut cum aliquis ante gustauerit aliquem forte saporis: postea si gustet alterum: non percipiet ipsu: quia adhuc manet sensus primi humoris in lingua. Et similiter laborantibus. scilicet febricitantibus: omnia videntur esse amara: propter hoc qd sentiunt per linguam plenam humiditate huiusmodi: scilicet cholera que est amara. Deinde cum dicit.

Species autem saporu ita sese habet: quod admodum coloru. Dulce namque et amarum contraria simplicia sunt. Veret autem dulci quidem pingue: amaro autem salu. At inter hec collocantur: acre: acerbum: acidum: atque acutu. De namque fere differentie videntur esse saporu. Quare gustus quidem instrumentu id est qd est potentia tale: gustabile autem id qd ipsu actu facere potest.

Species autem humoru sicut et in coloribus: simplices quidem contrarie sunt: sicut dulce et amarum. Habere autem sunt cum hac quidem pingue: cum illa vero salu: media autem horu acre et austeru: et ponticum et acutu. Fere enim he videntur esse humoru differentie. Quare gustativu est potentia huiusmodi. Gustabile autem est factiuum actu huius.

Determinat de speciebus saporu: et dicit qd sicut in coloribus simplices colores sunt contrarij: ut albu et nigrum: sic in saporibus simplices sunt contrarij: ut dulce et amarum. Species autem saporu hite. scilicet immediate consequentes simplices species sunt pingue qd sequitur dulce: et salu qd sequitur amarum. Media autem horu sunt acetosum et austeru et ponticum et acutu: que duo idem reducunt. Ad has autem septem species saporu fere videntur reduci omnes alie. Considerandu est autem circa has species qd quibus saporis causentur a calido et frigido et humido et sicco: et contraria sunt: que maxime distant: non tamen secundum maximam distantiam calidi et frigidi et humidu et sicci attendit differentia in speciebus saporu: sed secundum ordinem ad gustu: put natus est inmutari a sapore: vel cum horrore vel cum suauitate. Unde non est necessarium qd dulce vel amarum sit maxime vel calidu vel frigidu vel humidu vel siccu: sed maxime se habeat in tali dispositione per quam comparat ad sensu gustus. De generatione autem saporu in libro de sensu et sensato determinat. Ultimo autem concludit qd gustativum. scilicet sensus gustus vel organum eius est in potentia ad saporis et species eius: gustabile autem est qd potest reducere ipsum de potentia in actum.

Se tagibili autem et tactu eadem ratio est. Nam si tactus non vnus sit sensus: sed plures: necesse est et ea que tactu percipiuntur plura sensibilia esse. Dubitationem

tionem autem iste locus habere videtur. Dubitabit autem non iniuria quispiam. vtrum plures sint tactus an vnus tm. Et de instrumento tactus quid tandem sit: vtrum ipsa caro: et id qd in ceteris simile est carni: an ita non sit: sed id quidem ipsum sit sensus huiusce medij: instrumentum autem ipsius primus: aliud quoddam sit intus.

Lc. 106 De tangibili autem et tactu eadem ratio. Si enim tactus non est vnus sensus sed plures. necessarium et tangibilia sensibilia plura esse. Habet autem dubitationem vtrum plures sint aut vnus. Et quid est sensuum tangibilis. vtrum caro et in alijs proportionale: aut non: sed hoc quidem est medium: primum autem sensuum aliud quiddam est intus. **Lec. XXII.**

Rostat determinat pbs de sensibilibus et alios sensus: hic determinat ultimo de sensibili fm tactu: qz tactus inter alios sensus videtur esse minus spualis: lz sit oim alioru sensuum fundamentu. Diuidit autem hec ps in duas partes. In p^o determinat qda dubitationes circa sensum tactus. In scda ostendit veritate circa huc sensus. Ibi (Dico autem videtur.) Circa p^o duo facit. Primo mouet qones. Secundo determinat eas. Ibi (Dis etenim sensus.) Dicit ergo p^o q qm ad ea de qb^o ingrendu e: eade ro est: siue loqmur de tangibili siue de tactu. Qd enim d^o de vno opz dicit de altero: qz si tactus no est vnus sensus sz ples. necesse est q tangibilia no sint vnu genus sensibiliu: sed pla. Ideo autem hic dicit: qz intentio sua est primo determinare de sensibiliu: postmodu determinabit de sensu. Quia vo in his que circa tangibile et tactu dicenda sunt: circa sensum tactus qones mouebit propter hoc q comodi^o possunt tractari qones iste circa tactu q si moueantur circa tangibile: idcirco hanc excusatione premitit ostendens q no refert vtz de tactu vel tangibili loqmur. Mouet ergo duas qones circa tactu et tangibile. Quarum prima talis est. Vtru sint plures sensus tactus. an vnus tm. Secunda dubitatio est qd est sensuum. i. organu sentienti in tactu. vtrum. i. caro sit organu sensus tactus in aialibus hntibus carne q sunt aialia hntia sanguinem: et in alijs q caret sanguine aliqd pportionabiliter ridet carni. Aut non est ita: sed caro qd e illud qd pportionabiliter ei ridet est mediu in sensu tactus. Sed primu organum sensus tactus est aliqd intrinsecum circa cor vt dicitur in lib^o de sensu et sensato. Deinde cum dicit.

Omnis enim sensus vnus contrarietatis esse videtur: vt visus: albi: nigri: et auditus: acuti: grauis: et gustus: dulcis: atqz amari. At in tangibili plures insunt contrarietates vt patet. est enim calidum: frigidum: humidum: siccum: molle: durum: et istiusmodi alia.

Omnis etenim sensus vnus contrarietatis esse videtur: vt visus albi et nigri: auditus grauis et acuti: gustus amari et dulcis. In tangibili autem multe insunt contrarietates: calidum: frigidum: humidum: siccum: durum: molle: et aliorum quecumqz sunt huiusmodi.

Determinat premissas dubitationes. Et p^o p^o. Secundo scda. Ibi (Utz autem circa primus tria facit. Primo

ostendit q no est vnus sensus tactus sed plures. Secdo soluit positaz rone. Ibi (Habet autem solutione.) Tertio improbat solutione. Ibi (Sed q sit.) Ro autem qua primo ponit talis est. Dis enim vnus sensus v^o esse vnus contrarietatis: sicut visus albi et nigri: auditus grauis et acuti: gustus amari et dulcis. Sed in tangibili qd est obiectum tactus sunt multe contrarietates. i. calidum et frigidum. humidum et siccum. durum et molle: et quedam alia huiusmodi: vt graue: et leue: et acutum et bes: et similia: ergo tactus no est vnus sensus: sed plures. Deinde cum dicit.

Sed esse videtur ad hanc dubitationem quedam solutio. Nam in ceteris etiam sensibus plures sunt contrarietates. In voce namqz non soluz est acumen et grauitas: sed etiam magnitudo et paruitas: et lenitas et asperitas vocis: et alia huiusmodi. Sunt et circa colore differentie alie tales.

Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem: et q in alijs sensibus sunt contrarietates plures: vt in voce non soluz acumen et grauitas: sed et magnitudo: et paruitas: et lenitas: et asperitas vocis: et similia alia. Sunt autem et circa colore differentie huiusmodi altere.

Ponit quada apparente solutione ad predicta dubitatione: et dicit q aliquis potest habere solutione ad predictam dubitatione per hoc q in alijs sensibus videtur esse plures contrarietates: sicut in auditu. Na circa voces audibile no solu pot attendi contrarietas acuti et grauis: sz et magnitudo et paruitas vocis: et lenitas et asperitas. et alia alia similia. Et similiter circa colore pnt inueniri alie alie differentie preter contrarietatem albi et nigri: sicut q aliquis color est intensus et alius remissus: alius pulcher: et alius turpis: et tamen per hoc non tollit quin auditus sit vnus sensus et similiter visus. Unde multiplex contrarietas tangibilium no videtur impedire: quo minus tactus sit vnus sensus. Deinde cum dicit.

Verum quidnam sit vnum obiectum tactui: sicut vnum est auditui sonus: non esse manifestum videtur. Sed q sit vnus subiectu sicut auditui sonus tactui: non est manifestus.

Excludit positam solutionem: et dicit q oim contrarietatu q sunt circa audibilia est vnu subm. i. sonus: et similiter color circa visibilia. Sz no potest inueniri aliqd vnu qd sit eoe subm oim contrarietatu q sunt circa tangibilia: et pp^o B no v^o esse vnu genus tangibilium. vnde neq vnus sensus tactu. Ad euidentia autem corz q hic dicunt considerare o: q distinctio potetiaz et obiectoz pportionabilis est. Vnu cu vnus sensus sit vna potetia: opz q ei sensibile corru dens sit vnu genus. Ostensum est aut in. io. meta. q in vno genere est vna prima contrarietas. Unde opz q circa obiectu vnus sensus: attedat tm vna pma contrarietas. Et id hic dicit: pbs q vnus sensus est vnus contrarietatis. Pnt tamen in vno genere esse plures contrarietates post prima: vel p modu subdiuisionis: sicut in genere corpoz. pma contrarietas est animari et inanimari. Et qz animu corpus diuidit p sensibile et insensibile: et vltimus sensibile p rationale et irrationale: multiplicatur contrarietates in genere corpis. Vel sunt plures contrarietates vnus generis p accides: sicut in genere corpoz est contrarietas albi et nigri: et fm oia q corpi accidere pnt. Et per hunc modu intelligendum est: q circa sonum et voce preter pma contrarietate grauis et acuti q est per se: sunt alie contrarietates q si per accides. In genere aut tangibilium

Lc. 108

sunt plures prime 3ietates per se: que tñ oēs quodāmo
do reducunt ad vñū subm: et quodāmodo nō. Potest enī
vno modo accipi subm 3ietatis ipsius genus qđ cōpara
tur ad differentias contrarias: sicut potētia ad actum. Alio
modo potest accipi subiectum 3ietatū suba que ē sub3
generis cuius sunt cōtrarietates: sicut si dicamus qđ cor
pus coloratum est subiectum albi et nigri. Si igitur loq
mur de subiecto qđ est genus: manifestū est qđ nō est idē
subiectum oīum qualitātū tangibiliū. Si autem loqua
mur de subiecto que est suba: vñū subiectum est oīus co
rum. s. corpus pertinens ad 3istentiam aīalis. Unde in
fra dicit Philosophus: qđ tangibiles qualitates sunt cor
poris s. corpus quibus. s. elementa corporis distin
guunt abinuicem. Porum enim est sensus tactus discre
tius que ad cōsistentiam corporis animalis pertinent.
Unde formaliter loquendo et s. m rationem sensus: tactus
non est vnus sensus: sed plures. Subiecto autē est vnus.
Deinde cum dicit.

Cuius autem vtrum instrumentū tactus intus sit:
post carnem an non sit: sed statim sit ipsa caro: id nō
esse signum videtur: sensum inquā illico fieri: cū res
tactu percipiende tanguntur. Etenim si quis nunc cir
ca carnem subtilem pellem extenderit: deinde rez ta
ctu percipiendaz tetigerit: sensus statim similiter fiet:
et tamen in illa pelle tactus instrumentū non est. Qđ
si copulata fuerit: veloci⁹ vt pz: sensus pceptio fiet.

C. 109

Ctrum autem est sensuum intus aut non: s.
mox caro: nullum videtur esse signum fieri sen
sum simul cum tactu. Etenim nunc si aliquid
circa carnem extenderit vt pellem faciens simi
liter sensum mox tactum insinuat: et tamen cō
stat qđ non est in hoc sensuum. Si autē et cō
naturale fuerit: citius vtiqz pūget sensus.

tactis

ma

C Pertractat scđam qđnem. Et circa hoc duo facit. Pri
mo docet veritatē. Secdo pcludit quoddā qđ pertinet ad
manifestationē prime qđnis. ibi: (Propter qđ talis ps.)
Circā primū sciendū est qđ posset alicui videri: qđ caro eēt
organū sentiēdi s. m tactum hac rōne: qđ statim ad tactū
carnis sentimus tangibilia. Dicit ergo ad excludendum
hāc rōnem qđ ad iudicandū vtrū organū tactus sit itus:
vel nō sed statim caro sit organum tactus: nō videt
sufficiens signū hoc qđ simul cum caro tangitur sit sensus:
tāgibilis. i. sentitur: qđ et nunc si aliquis supra carnem ex
tēderet aliquā pelliculā aut relā subtile: statim ad tactum
ipsius qđ superextēderet carni sentiret tangibile. Sed tñ
constat qđ organū sensus tactus non esset in illa pelle su
perextēsa. Et itē manifestū est: qđ si illa pellis superex
tēsa fieret paturalis hōi: citi⁹ per eā sentiret. Vñ lz ad
tactū carnis qđ est hōi cōnālis statim tangibile sentiat:
nō tñ segtur qđ caro sit organū tactus: sed est quoddam
mediū cōnaturale. Deinde cum dicit.

C Quapropter talis pars corporis peride sese habe
re videtur: atqz si circumfus aer coniunct⁹ esset no
bis: ac copulat⁹. Tunc enim vno quodam instrumē
to pfecto sonum: et colorem: et odorem: videremur
sentire: et vnus quidem videretur esse nūmrum sen
sus: visus: audit⁹: atqz olfatus. Nunc autem qđ scī
ctum ē id per qđ fiunt motus: patet instrumenta iāz
dicta sensuum esse diuersa. In tactu autem idipsum
nunc latet. Fieri enim nequit vt ex aere vel aq cor

pus animatum tñmodo 3stet: quippe cum solidum
quoddam esse oporteat. Restat igitur vt ex bis atqz
terra sit mixtum: quale ē ipsa caro: et id qđ vīcē ipsi⁹
subit. Quare necesse ē ipsum corpus copulatum me
dium esse inter instrumentum ipsi⁹ tact⁹: et res ipsas
tangibiles: per qđ fiunt ipsi sensus: qđ qđ sunt plēs.

C Propter qđ talis pars corporis videtur sic
se habere sicut si circulariter nobis adunat⁹ es
set aer. Videremur enim vno quodam sentire
et sonum et odorem et colorem: et vnus quidez
sensus esse auditus et visus et olfatus. Nūc au
tem quoniam determinatus est per qđ fiūt mo
tus: manifesta sunt predicta sensitiua altera eē.

C. 110

C In tactu autem hoc quidez nunc inmanife
stum est. Ex aere quidem enī aut aqua impos
sibile est constare animatum corpus. Oportet
enim firmum esse. Reliquitur autem mixtum
ex terra: et ex bis eē vt vult caro et proportiona
le. Quare necessarium est et corpus esse qđ me
dium tactui adunatum per quod fiant sensus
cum sint plures.

C. 111

C Ccludit quoddā qđ valet ad manifestationē prime
qđnis: et dicit qđ qđ caro est sicut medium paturalē i sen
su tactus: videt⁹ qđ hec pars corporis sic se habeat ad sen
sum tactus: sicut si aer qui est circa nos esset paturalis
nobis. Videretur enim tūc qđ aer ille esset organū in vi
su: auditu: et olfatu: quīs sit mediū: et ita videremur vno
organo sentire sonū: et odore et colorem: et psequēs vide
retur esse vnus sensus auditus: visus: et olfatus. Sed nūc
qđ mediū per qđ fiunt motus dictoz sensibiliū ē (deter
minatū). i. distinctum a nobis: manifestum est qđ nō est
organū. Et itē manifestū est. qđ diuersa sunt organa trius
sensuum dictoz: et per psequens qđ sunt diuersi sensus.
Sed in tactu hoc nō est manifestū: qđ mediū est patur
ale nobis. Et huius diuersitatis rationem assignat. Aer
enim et aqua que sunt media alioz sensuum: nō pnt esse
pnaturalia nobis: qđ impossibile est qđ ex aere puro et ex
aqua pura consistat aīatū corpus. Tūc enim sint corpora
humida et fluxibilia nō sunt firma neqz bene terminabi
lia in seipsis. sed solū termino alieno. Corpus autem aīa
tum oportet esse firmū et in se terminatū. vnde oportet
qđ sit mixtus ex terra et aere et aqua: sicut vult se habere
id est sicut exigit caro in aīalibus habentibus carnem: et
illud qđ pportionabile est in aīalibus non habentib⁹ car
nem. Et sic illud corpus qđ est mediū in tactu. s. caro: po
test eē adunatū id est naturaliter vñitū tactui: ita qđ per
ipsum sicut per medium cōnaturale: fiant plures sensus
tactus. Deinde cum dicit.

C Indicāt autem plures esse: tact⁹ isce qui in lingua
colistit. Nam eadez in parte omnes res tangibiles:
et saporem etiam sentit. Si igitur et cetera partes car
nis sentirent saporem: vnus idemqz tunc sensus vi
deretur: esse pfecto gustus et tactus. Nunc autem
qđ nō sit pversio: duo diuersi sensus eē cēsentur.

C Demonstrat autem qđ plures sint qui in lingua
tactus. Omnia enim tangibilia sentit s. m ean
dem partem et humorem. Siquidem igitur et

C. 112

alia caro sentiret humore: videret vn^o et idē ēē
sensus: gustus et tactus. Hunc autē sunt duo:
propter id qd non conuertitur.

C Ponit quoddā aliud ad idē māifestādū: et dicit qd hoc
idē demonstrat per hoc qd in lingua sunt plures tactus.
Sentimus enim per linguā oīa tangibilia: que sentim^o
per alias partes corporis. et vltimus per ipsam sentimus
(humore). i. saporem quez nō sentimus per aliquā aliā
partem corporis. Si autē alia caro sentiret saporem: non
discerneremus inter gustū et tactum: sicut nūc non discer
nimus inter tactum qui est discretivus calidi et frigidi et
tactum qui est discretivus humidi et siccī. Sed nūc ap
paret qd gustus et tactus sint duo sensus. qz nō puerunt
in vicem. non enim per qdūqz partē fit sensus tactus fit
et gustus. Ratio autē quare non per quācūqz partē fit
gustus per quā fit tactus est: qz saporē non sunt qualita
tes elemētōz. ex quib^o corpus aialis cōstat. vnde nec pri
nent ad p̄sistentiā aialis: sicut qualitates tangibiles.

C At vō dubitabit hoc loco nō iniuria quispiā. Nā
si corpus qdem omne profunditatē habet: atqz bec
est tertia magnitudo: fieri vō neqz: vt ea corpora se
se mutuo tangāt: inter que corpus aliqd medium in
tercedit: humidumqz nō est sine corpore nec bume
ctatum: sed necesse est vel aquā esse vel aquā habere
re: qui fieri potest: vt corpus tangat corpus in aquā.
Etenim necesse est cum extrema nō sint sicca: in me
dio aquam esse: qua repleta sunt ipsa extrema. Qd si
hoc est vep: fieri p̄fecto nō potest: vt corporūz ta
ctus fiat in aqua. Eodem etiam modo de ijs dici po
test: que in aere collocantur. Simili nāqz modo sese
habet aer ad ea que sunt in ipso: et aqua ad ea q sunt
in ipsa. Latet autē nos magis in hisce: que i aere col
locant: qz in animalibus: que sunt in aqua: si bume
ctatum: humectatum tangit.

C Dubitabit autē aliquis: si omne corpus pro
fundum habet. **C** Hec autem est tertia. Quo
rum autem corporum mediū est aliquod cor
pus: non contingit ipsa adinuicem se tangere.
Humidum autē non est sine corpore neqz bu
mectatum: sed necesse est aquam esse aut habere
re aquam. Que vō tanguntur adinuicem in aq
nisi sicca extrema sint: necesse est aquam habere
medium: quo repleta sint vltima. Si autē hoc
verum: impossibile est tangere aliquid aliud in
aqua. Eodem autē modo est et in aere. Simi
liter enim se habet aer ad ea que sunt in ipso: et
aqua ad ea que sunt in aqua. Latet autē magis
nos: sicut et que sunt in aqua aialia: si bume
ctatum tangit humectatum. **Lec. XXIII.**



Stenso qd in sensu tactus requiritur mediū
pnāle: h ingrit p̄bs vtz regat in eo mediū
extraneū. Et circa hoc duo facit. Primo ostē
dit qd tact^o nō fit sine medio extraneo. Scdo
ostēdit in quo differat tactus et gustus ab alijs
sensibus q per mediū extraneū sentiunt. ibi (Utrū igit
tur). Dicit ergo p̄mo qd circa tactum pōt aliqz dubitare
vtz. i. habeat mediū extraneū: cū ostēsus sit q habeat

mediū pnāle. Et ista dubitatio p̄cedit si oē corp^o hz p̄fū
dū qd est tertia dimēsiō. Manifestū est enim oē corpus
tres dimēsiōnes habere. i. lōgitudinē: latitudinē: et p̄fun
ditatē. Ex quo sequit^o qd inter qdūqz corpora est aliquod
corpus mediū. ipsa nō tāgūt se inuicē imediate. Distant
enim ab inuicē ex quo aliq dimēsiō ē iter ea: manifestū ē
etiā qd vbiqz ē mediū humidū vel humectatū: opz ēē
aliqd corpus. Humiditas enim cū sit qualitas qdā: non
est nisi in s̄iecto corpore. Aut igit^o test alteri corpori fm se
ipsum: et tunc est humidū sicut aq: aut hz humiditatē hz
aliqd corpus sibi adueniēs: et sic dī humectatū ex hoc qd
hz aquā in superficie tñ: vel in superficie et p̄fundo. Et h
est qd dicit qd necesse est oē corpus humidū vlt humecta
tū ēē aquā: aut habere aquā. Manifestū est autē qd corpo
ra q tangūt in aqua adinuicē necesse est q habeant in
ter se aquā mediū: qua repleta sunt vltima eoz: nisi for
te dicat qd sint sicca in aqua existentia: qd est impossibi
le. Necesse est enim qd ea que in aqua sunt. sint humecta
ta: ita qd habeant aquam in superficie: et sic relinquit qd in
ter duo tangentia se in aqua sit aqua mediū. Et si hoc ve
rum est. sequit^o qd impossibile sit qd aliqd corp^o tāgat aliud
in aqua imediate. Et s̄i eodē mō se hz d aere q ē humi
dus nāl: sicut et aqua. S̄i enī se hz aer ad humectanda
ea que sunt in aere: sicut se hz aqua ad humectanda ea q
sunt in aqua. Sed magis latet nos de aere qd sit mediūz
qz de aqua: p̄p̄ hz qd cōtinue sumus in aere: et sic im̄cepti
b̄i libet nobis. Et similiter aialia q sunt in aqua late
si duo corpora humectata per aquā se tāgūt. qz enim cōti
nue sunt in aqua nō p̄cipiunt aquā q est iter ipsa et corpo
ra tāgētia. Est autē et alia rō: qre magis latet nos de aere
qz de aq: qz aer est subtilior: et minus sensu perceptibilis.
Relinqt ergo qd semp qn tāgimus aliqd est mediū iter
nos et res cōtactas aer vel aqua. **C** Sed dubitatio h ac
cidit. Opz enim illud qd est mediū in aliquo sensu esse
denudatū a qlitatib^o sensibilibus fm illū sensum: sicut
diaphanū nullū hz colorē. manifestū est autē qd aer et aq
hnt tāgibiles qlitates: nō igit^o mediātib^o eis p̄t fieri sen
sus tactus. Rndet autē ad hoc Auerrois: qd nos non pati
mur a puro aere vel aqua. Nihil enim patiē nisi a suo
rio fm p̄ncipiū passiōis. aer autē et aqua nō triant nobis:
sed sunt nobis filia. cōpant enī ad nos sicut locus ad lo
catum: vnde tact^o noster nō patiē a qualitibus aeris vlt
aque: hz ab extraneis qlitatib^o. Qd enim sentiē de quali
tatib^o tangibilib^o in aere et in aq est de amixtione ex
traneoz corporoz. vt ipse dicit: qz sicut ignis nunqz amittit
calorē suū: ita nec aq amittit suā qlitatē. Sz qd aliq
sentimus calidā. h est ex p̄mixtione extranei. **C** In hac
autē respōsiōne est multiplex error. Primo qdē i hoc qd
dicit qd corpora nostra nō patiunt ab aere vel aq: qz sūt
similia nobis. sicut locus locato. Manifestū est enim qd
corpora nostra sortiunt locū nālē sicut et motū naturalē
ex natura elemēti predominātis. Nō ergo aliter cōparā
tur ad locū et ad corpora p̄tinētia corpora nostra: qz ipsa ele
mēta locata ad elemēta locatā. Elemēta autē in suis ex
tremitatib^o se alterāt: vt p̄z per p̄hum in p̄mo metheo.
corpus ergo nostrū ab elemētis natū est alterari. Itē Qd
qd est in potentia: natū est pati ab eo qd est in actu. Cor
pora autē nostra cū sint in quadā medietate p̄stituta iter
extremitates tāgibilium qlitatū que sunt in elementis:
hnt se ad qualitates elementares: vt potentia ad actum.
Mediū enim est in potētia ad extrema: vt infra dicitur
Manifestū est igitur qd corpora nostra nata sunt imuta
ri a qlitatib^o eltoz et senti re eas. Provenit g h error ex
eo qd nesciuit distinguere inter elementa fm q sunt sibi
inuicem p̄traria: et fm q sunt se p̄tinētia et sibi similia vt

Dubita
tio

Rāso
Avero.

Impt.
Rāso
Avero.

Lec. 2^o

Lec. 19.

locus locato. **C** Dicendum est igitur quod elementa possunt dupliciter considerari. Uno modo secundum qualitates actiuas et passiuas: et sic contrariantur adinuicem: et se inuicem immutant in suis extremis. Alio modo secundum formas substantiales quas consequuntur ex impressione corporis celestis. Unde quanto corpus elementale est pinguis corpori celesti: tanto plus habet de forma. Et quod ad formam pertinet continere: et quod se habeat in ratione totius: inde est quod corpus superius continet inferius: et comparatur ad ipsum sicut totum ad partem diuisas: que est comparatio loci ad locatum. Unde et vis locantis et continetis deriuatur ad elementa ex primo continenti. scilicet corpore celesti. Et propter hoc locus et motus localis non attribuitur elementis secundum qualitates actiuas et passiuas: sed consequuntur formas substantiales elementorum. **C** Alius error est in hoc quod dicitur quod aqua et aer non alterantur nisi per amixtiones extranei. Manifestum est enim quod aer et aqua secundum partem sunt corruptibilia. Corruptio autem et generatio in elementis potest fieri sine mixtione: et sequitur alterationem: ut patet in libro de generatione. Unde manifestum est quod adhuc durante specie aqua potest immutari aqua a sua naturali qualitate absque amixtione extranei. Ignis autem eo sit formalior est magis actiuus inter elementa. quod omnia comparatur ad ipsum sicut materia. ut dicitur in 4. metheo. Unde non est simile de ipso et de alijs. **C** Dominum est igitur quod quia aer et aqua sunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus: et precipue quando sunt modice quantitatis: sicut accidit in aqua vel aere quod sunt inter alia duo corpora se tangentia. Propter hoc non impedit sensus tactus quin per medium aeris et aqua fieri possit. Et minus etiam impedit aer quod aqua: quia aer habet qualitates tangibiles parum sensibiles. Unde si intenduntur qualitates tangibiles aeris vel aqua. magis impeditur tactus: utpote cum aer vel aqua intensam frigiditatem vel caliditatem habuerint. **C** Deinde cum dicit.

Alii er-
ror auer-
rois.

li. 2. t. c.
z 4. z iii

Le. 2. r.
c. 5.

C Utrum igitur omnium similis modo sit sensus: an sensuum quidam: ut nunc videtur eodem: quidam diuerso modo obiecta sua percipiant. Gustus quidem et tactus tangendo: ceteri autem eminuis. At id profecto non ita est: sed durum etiam et molle per alia plane sentimus. Quemadmodum et id quod sonat et visibile ac odorabile. Verum hec quidem eminuis: illa vero cominus sentiuntur. Quapropter latet si per medium illa percipiantur. Nam sensibilia cuncta per medium sentiuntur: sed in illis id ipsum latet ut diximus. Etenim si per subtilem pellem: ut prius etiam est dictum: positam circa carnem sentiremus omnia tangibilia id ipsum non animaduertentes: sic nos tum utique sentiremus ut nunc in aere sentimus et aqua. Nunc enim videmur res ipsas tangibiles tangere: et nullum medium esse.

L. c. ii. 4 **C** Utrum igitur omnium similiter sit sensus: an aliorum aliter: sicut nunc videtur gustus quidem et tactus in tangendo: alij autem a longe. Hoc autem non est: sed durum et molle per altera sentimus: sicut et sonabile et visibile et odorabile. Sed alia quidem a longe: alia vero a prope. Propter quod latet: quoniam omnia quidem sentimus per medium: sed in his latet. Et quidem sicut diximus prius: et si per pellem sentiremus omnia tangibilia ignorato quod prohibet: similiter utique haberemus sicut et nunc et in aqua et in aere. Puta-

mus. n. nunc ipsa tangere: et nihil esse per medium.

C Ostendit diuersas iter tactus et gustus: et alios sensus. Et prius excludit quadam diuina extrinsecam. Secundo ponit diuersas veras ibi. **Sed differet.** Dicit ergo per quod ex quo tactus habet meum extraneum considerandum est. utrumque diuersus sensibilibus fiat sicut sensus: aut diuersorum diuersimode sicut in proprio ut hic esse diuersa quod gustus et tactus sentiatur ex eo quod immediate tangant. alij autem sensus sentiatur de longe sua sensibilia non tangendo ipsa. **Sed** non est verum quod sic differant: sed durum et molle et alias qualitates tangibiles sentimus (per altera). id est per media extranea. sicut et obiecta aliorum sensuum: sicut sonabile visibile et odorabile. **Sed** ista sensibilia sunt a longe quod quod a sensu. gustabilia autem et tangibilia sunt de prope. intantum quod medium est quasi imperceptibile pro paruitate: et id medium latet. Omnia enim sensibilia sentimus per medium extraneum: scilicet gustabilia et tangibilia latet: quia sicut prius diximus si per aliquam pellem nobis circumpositam omnia tangibilia sentiremus ignorato quod aliquid esset prohibens: similiter nos haberemus ad sentiendum per medium: sicut et nunc nos habemus sentientes in aqua et in aere. Putamus enim nunc quod tangamus sensibilia ipsa et nihil sit medium. **C** Deinde cum dicit

C Interest autem inter tangibile: et ea que sonant: et visibilia. Nam hec quidem sentimus: medio in nos aliquid agente. At tangibilia sentimus non a medio: sed una cum ipso medio moti: ut sit cum quispiam per clipeum est percussus. Non enim percussus clipeo percussit: sed sit ut ambo sint simul percussi: clipeo atque miles.

C Sed differt tangibile a visibilibus et sonantibus: quoniam illa quidem sentimus ex eo quod medium mouet aliquid nos: tangibilia vero non a medio: sed simul cum medio: sicut per clipeum percussus. Non enim clipeo percussus prius percussit: sed simul accidit utraque percuti.

C Exclusa falsa diuina ponit veram. et dicit quod tangibilia differunt a visibilibus et sonantibus ex eo quod illa sensibilia sentimus per hoc quod mouet medium: et iterum medium mouet nos: sed tangibilia sentimus per medium extraneum non quasi moti a medio extraneo: sed simul cum meo mouemur a sensibilibus. Sicut prius de eo quod percussit per clipeum. Non enim accidit sic quod clipeo percussus percussit: sed simul accidit utrumque percuti. **C** Quod autem hoc diuersimodum non est intelligendum secundum ordinem temporis tantum: quia et in visu simul mouet medium ab obiecto: et sensus a meo. sit enim visio sine successione. Perceptio autem soni et odoris cum successione aliqua ut in libro de sensu et sensato dicitur. **Sed** hoc referendum est ad ordinem cause. In alijs enim sensibus imitatio medijs est causa quod imitetur sensus: non autem in tactu. Nam in alijs sensibus meum est ex necessitate: in tactu autem quasi per accensum in quantum accidit corpora se tangentia esse humectata. **C** Deinde cum dicit.

C Omnino autem ut aer et aqua sese habent ad visum et auditum: atque olfactum: sic caro ac lingua sese ad huius instrumentum sensus habere videntur. Atque nec ibi profecto: nec hic perceptio sensus fiet: cum instrumentum sensus a re sensibili tangitur: ut si quispiam suum per extremum oculi corpus posuerit album. Ex quo etiam plane patet instrumentum sensus ipsius quo res percipiuntur tangibiles intus esse collocatum ut diximus. Sic enim et hoc sensus fiet: id porro quod in ceteris sen-

L. c. ii. 6.

L. c. ii. 7.

L. c. ii. 8.

fibus fieri solet. Sensibiliū enī si in ipsis istrumētis ponantur sensui: nō sit (vt patet) pceptio. At si sup carne ponat tāgibile: sit: vt docet expientia sensus. Quare sine dubio ipsa caro medium est in tactu.

L.c.ii.6. **C**ommino autem videtur caro et lingua: sicut aqua et aer ad visum et auditum et olfactū se habent sic se habere ad sensitiuum sicut illorū vnu quodqz. Ipso autē sensitino tacto neqz ibi neqz hic fiet vtrūqz sensus: vt si quis ponat corpus album in oculum vltimus. Quare et manifestū qd intus sit tangibilis sensitium: sic enim vtrūqz accidit qd quidem in alijs. Apposita enim sup sensitium non sentiunt: Super autem carnes posita sentiunt quare medium tactui caro.

Ceterminat de sensu tactus fm vitatē. Et pmo q̄tum ad me^m. Secō q̄tū ad q̄litatē organi. ibi (Tāgibiles q̄ dez.) Tercio q̄tū ad obiectū qd p̄cipiē sensu. ibi (Amp. aut.) Dicit ergo p q̄ ita videtur se habere caro et lingua ad organū sensus tactus: sicut se hnt aer et aq ad organū visus auditus et olfactus. In nullo enim istorū sensuum pōt fieri sensus si tangat organū. vt si quis ponat aliqd corp^s albu i supficie oculi nō vī. Unā māifestū ē qd organū sensitium in sensu tactus sit intus. Sic enī accidit in hoc sensu sicut et in alijs. Nō enim sentiūt aialia sensibilia apposita super organū sensus. Sentiūt autē sensibilia posita super carnē: q̄re manifestū est qd caro non est organum sensus: sed medium. **C** Deinde cum dicit.

CAt qui ea tactu p̄cipiūt q̄ corporis sunt: vt corpus est differētie. Dico autē differētiās eas q̄ rerū elemēta distinguūt: calidū: frigidū: siccū: ac humidū: de q̄bus antea dixim⁹ ijs in locis: in q̄bus de elementis ipsis tractauimus. Instrumētū autē id quo dicte q̄litates sentiūt: et i quo primo sensus is collocat: quez appellare p̄suenimus tactū: ps ea sane est q̄ est potētia talis. Sentire nāqz pati quoddam ē: vt diximus. Quare id qd agit: tale illud facit: cū sit potētia: quale ē ipsuz actu. Quocirca simile calidū atqz frigidū: et durū ac molle nō sentimus. Sed exupatiōes: quia sensus est quasi mediocritas quedā p̄trietatis: eis que i ipsis sensibilib⁹ inest. Et pp hoc sensibilia ipa discernit. Nam mediū ipsuz extremoz ē iudex: sit. n. ad vtrūqz ipsoz alterz extremoz. Atqz vt id qd albu nigrūqz p̄cepturū ē sensu neutroz ipsoz actu: sed potētia sit vtrūqz oportet: et in ceteris eodē mō: sic et in tactu neqz calidū: neqz frigidū id actu sit oportet: sed vtrūqz potētia: qd vtrūqz est p̄ceptuz.

L.c.ii.7. **T**angibiles quidē igitur sunt differentie corporis fm qd corpus. Dico autē differētiās quib⁹ elementa determināt calidū frigidū: humidum: siccum: de quibus prius dictum est i his que de elemētis. Sensitiuum autem ipsarum qd tactiuum: et in quo sensus vocatus tactus ē primo: qd potētia huiusmodi pars est. **C** Sentire enim pati quoddam est. Quare faciens q̄le ipsum actu huiusmodi illud facit cum sit potētia. Unde similiter calidū et frigidū aut du-

rum et molle non sentimus: sed excellentias tanquā sensu velut medietate quadā existēre eius que in sensibilibus contrarietatis. Et propter hoc discernūt sensitina sensibilia: mediū enim discretiuū est. Fit enim ad vtrūqz ipsoz alterz vltimorū. **C** Et oportet sicut debēs sentire album et nigrū neutrū ipsoz debere esse actu: potētia vō vtrūqz: sic autem et in alijs: et in tactu neqz calidum neqz frigidum.

Condit q̄le sit organū tact⁹. et dicit qd tāgibiles qualitates sunt dīe corpis fm qd est corpus. i. dīe q̄bus elemēta distinguūt obinuicē. s. cali. frigi. humi. et sic. de quibus dictū est in his que sunt de elemētis: id est in li^o de generatione et corruptione. Manifestū est autē qd organū tactus et in quo primo fundatur sensus qui dicit tactus: est quedam pars que est in potētia ad huiusmodi q̄litates. Organū enī sensus patit a sensibili: qz sentire est pati qd dā: vnde sensibile qd est agens: facit ipsuz esse tale i actu quale est sensibile: cū sit in potētia ad hoc. Et propter hoc organū tactus nō sentit illā qualitātē p̄z quā est in actu. Nō enim sentimus id qd est calidū aut frigidū: durum: aut molle: fm illuz modū quo hec in sunt organo tactus: sed sentimus excellētiās tāgibiliū: q̄si organo tactus constituto in aliqua medietate inter cōtrarias tangibiles q̄litates. Et propter hoc organū tactus discernit extrema tangibiliū. mediū enim est discretiuū extremoz. potest enim pati ab vtroqz extremoz eo qd dū comparatur ad vnu: se bz in rōne alterius: sicut tepidū in cōparatiōe ad calidū est frigidū. In cōparatiōe ad frigidū est caliduz. vnde mediū patitur ab vtroqz extremoz: atqz sit quodā mō vtrūqz cōtrariū. Et oportet qd sicut organū qd debet sentire album et nigrū: neutrum ipsoz habet actu. sed vtrūqz in potētia: et eodē modo in alijs sensibus: sic et iaz se habeat in sensu tact⁹: vt. s. organū neqz sit calidū neqz frigidum actu: sed potentia vtrūqz. Aliter tamen accidit hoc circa tactum: et circa alios sensus. Nā in visu organū visus est in potentia ad albu et nigrū denudatū a toto genere albi et nigri. est enim penitus carens colore. Sed organū et medium tactus nō potest denudari a toto genere calidi et frigidi humidi et sicci: componit enim ex elemētis quoz he sunt. pprie q̄litates. Sed sic fit in potentia organū tactus ad sua obiecta inq̄tū est me^m inter tria. Ne enim est in potētia ad extrema. Et propter hoc quāto aial habet complexionē magis reductam ad mediū: tāto habet meliorē tactū. Unā homo inter oīa aialia est melioris tact⁹: vt supra dictū est. **C** Deinde cū dicit.

CPreterea vt visus visibilis ac inuisibilis quodāmodū ē: vti dixim⁹: ceteriqz sensus oppositoz silr: sic et est tāgibilis ac itāgibilis tact⁹. Intāgibile at ē et id qd exiguā admodū differētiā tāgibiliū bz quale passus est aer: et exupationes etiam tangibiliū: qualia sūt ea que corrumpere possunt. De sensu igitur vno quoqz dictū sit hoc modo quasi figura.

CAmplius autem sicut visibilis et inuisibilis erat quodāmodo visus: similiter autem et reliqui oppositorum: sic et tactus et tangibilis et intangibilis. Intangibile autem parūqz omnino habens differentiam tangibiliū: vt passus est aer. Et tangibiliū excellentie sicut corruptiua.

L.c.ii.9.

L.i.2^o.t. c.8.7 in.

L.c.94. et in li. d sensu et sensato. Lec. 8.

L.c.izo

Z. c. lzi

C Scdm quidem igitur vnumquodqz sensus dictum est figuratim.

Determinat de eo qd percipit per tactu. et dicit qd sicut est visus quodammodo visibilis et inuisibilis et sicut alij sensus sunt oppositorum vt auditus soni et silij: sic et tactus est tangibilis et itangibilis. Intangibile autem dicitur dupliciter: aut illud qd hz excellencia: ita qd corrumpit sensus sicut ignis: aut illud qd hz paz de qlitate tangibili sicut aer. Vtriusqz enim dicitur intangibile quasi male perceptibile sensu tactus. **U**ltimo autem qd epilogado claudit qd (figuratim) id est in quadam suma dictum est de sensibilibus fm vnumquodqz sensum. De eis enim specialiter in libo de sensu et sensato determinatur.

Hoc autem vniuersali accipere de oi sensu opz: sensum inquam id esse qd sensibiles sine ma formas suscipere pot: et perinde atqz anuli signus sine ferro vel auro suscipit cera: suscipit autem eneu vel aureu signu: sz no es aut auru: neqz signu vt est aureu eneuue. Simili patif et sensus vniuersaliqz sensibilis mo ab eo qd habet colore: aut sonu: aut sapore. Sed no vt vnumquodqz illorum dicitur: sed vt est tale et rone.

Potest autem vniuersali de oi sensu accipere: qm sensus est susceptiuus specieru sine ma: vt cera anuli sine ferro et auro recipit signus. Accipit autem aureu aut eneu signu: sz no iquatu auris aut es. Simili autem et sensus vniuersaliqz ab habete colore aut humore aut sonu patif: sz no inquantu vnuquodqz illoru dicitur: sed inquantu huius est: et fm rone. **Lec. XXIII.**

Postqz phs i pre pcedeti determinauit de sensibilibus fm vnuquodqz sensum. Dic determinat de sensu. Et circa b tria facit. **P**rio ondit qd sit sensus. Scdo claudit solutione qruada qonum ex diffinitione sensus posita. ibi (Manifestu autem ex his etc.) 3o monet qda dubitationes circa passionem a sensibilibus. ibi (Dubitabit autem.) Circa pmo duo facit. **P**rio ondit qd sit sensus. Scdo ondit qd sit organu sensus. ibi (Sensitiu autem.) Dicit g p q b opz accipere vtr et coiter oi sensui inesse qd sensus est susceptiuus specieru sine ma: sicut cera recipit signum anuli sine ferro et auro. **S**ed b vi ee coe oi patiendi. De enim paties recipit aliquid ab agere fm qd est agens. agens autem agit p suaz forma et no p sua mam: oegit paties recipit forma sine ma. Et hoc et ad sensum apparet. Non enim aer recipit ab igne agere mam ei sed forma. No igit videt b ppius ee sensus qd sit receptiuus spex sine ma. **S**cdm igitur qd b sit coe oi patiendi qd recipiat forma ab agere: differtia tri est i modo recipiendi. Nam forma que in patiente recipit ab agere: qnqz qde hz eude modu essendi i patiente que hz in agere: et b qde ptingit qn paties hz eadem dispoene ad forma qua hz agens. qdcuqz enim recipit i altero: fm modu recipiendi recipit. Un si eode mo disponat paties: sicut agens: eode modo recipit forma in patiente sic erat in agere: et tuc no recipit forma sine ma. **L**z. n. illa et eade ma numero q est agens no fiat patientis: sit tñ quodam mo eade inquantu simile dispoene male ad. forma acgrit ei que erat in agere. Et hoc mo aer patif ab igne: et qd patif passione nali. Qnqz vo forma recipit i patiente fm aliud modu essendi q sit in agente: qz dispositio malis patientis ad recipiendu no est similis dispoeni ma li que est in agere. Et ideo forma recipit in patiente sine

ma: inquantu paties assimilatur agenti fm formaz: et no fm mam. Et per huc modu sensus recipit forma sine ma: qz alterius modi ee hz forma in sensu: et in re sensibili. Nam in re sensibili hz ee nale: in sensu autem hz esse interionale et spirituale. Et ponit queniens exemplum de sigillo et cera. No enim eade dispositio est cere ad imaginez: que erat in ferro et auro. Et ideo subiungit qd cera accipit signus. i. imagine siue figura aurea aut eneam: sed no inquantu est aurum aut es. Assimilatur enim cera auro sigillo quantum ad imagine: sed no quantum ad dispositionem auri. Et similiter sensus patif a sensibili habete colore aut humore. i. sapore: aut sonu: sed no inquantu vnuquodqz illor dicitur. i. no patif a lapide colorato inquantu lapis: neqz a melle dulci inquantu mel: qz in sensu non fit similis dispositio ad formam q est in subiectis illis: sed patif ab eis inquantu hz vel inquantu coloratu vel saporosus: vel fm rone. i. fm forma. Assimilatur enim sensus sensibili fm formam: sed non fm dispositionem materie. **D**einde cum dicit.

Instrumentu autem id sensus est pmo: in quo est talis vis atqz potetia collocata: atqz sunt ides. Ratio vero no est eade: sed diuersa. Nam id qd sentit aliq est magnitudo: no tamen ro sensitiu: neqz sensus est magnitudo: sed est quedam ratio potentiaqz illius.

Sensitiuuz autem primu est in quo huiusmodi potetia. Est qde igit ides: sz esse alteru est. Ad magnitudo qde enim quedam erit: qd sensum patif. Non tamen sensitiuo esse neqz sensus magnitudo est: sed ratio quedam et potentia illius.

Determinat de organo sensus. Quia enim dixerat qd sensus est susceptiuus specieru sine ma: qd et intellectui couenit. posset aliq credere qd sensus no eet potetia in corpore: sicut nec intellectus. Et id ad b excludendum assignat ei organu: et dicit qd pmo sensitiu. i. pmo organu sensus est in quo est potetia huius: que. i. est susceptiuus specierum sine ma. Organu enim sensus cu potetia ipsa reputa oculus est id subto: sed esse aliud est: qz rone differt potentia a corpore. Potetia enim est qsi forma organi: vt supra traditum est. Et id subdit qd (magnitudo). i. organu corporeus est (qd sensum patif). i. qd est susceptiuus sensus sicut ma forme. No tamen est eade ro magnitudinis et sensitiui sine sensus: sed sensus (est quedam ro). i. pportio et forma et potetia illi. i. magnitudinis. **D**einde cum dicit.

Patet autem ex his et cur sensibilibus ex rone sensum instrumenta corrumpunt. Nam si mor sit vehemens instrumentiqz sensus superet vires dissoluit ratio. Id autem erat sensus. Dissoluiturqz perinde atqz cent intetione: cuz vehemeter fides pullant. Patet preterea et qua ob cam no sentiunt plate tametsi parte aliqz hnt aie: atqz ab ipsis tangibilibus patiunt. Frigescunt. n. et calefiunt. vt pz. Nam huius ca est mediocritate no hère: neqz principiu tale: vt sensibilibus sine materia suscipiant formas: sed cu materia patient.

Manifestu autem ex his et ppter qd sensibilibus excellencie corrumpunt sensitiua. Si naqz sit fortior sensitiuo motus. soluit ratio. Hoc autem erat sensus: sicut et symphonia et tonus percussis fortiter chordis. Et ppter quid plante no sentiunt habetes quadam parte aiale: et patientes a tangibilibus. Et naqz frigescunt et calefiunt. Causa enim no habere

Obrio

Solo

Cur ex
cellens sen
sibile cor
rupat sen
sum.

Cur plan
tano sen
sum.

Tex. c.
lzi.

Lec.

non habere medietatem neq; huiusmodi principium possibile recipere species sensibilium: sed pati cum materia.

C Et premittis concludit solutionem quandam duorum que possent queri: et dicit q; manifestus est ex predictis: propter quid excellentia sensibilium corrumpat organa sensuum. Oportet enim in organis sentiendi ad hoc q; sentiatur esse (quandam rationem). i. proportionem ut dictum est. Si ergo motus sensibilis fuerit fortior q; organum natum sit pati: soluitur proportio et corrumpitur sensus qui consistit in quadam proportionem organum ut dictum est. Et est simile sicut cum aliquis fortiter percutit chordas soluitur symphonia et tonus instrumenti qui in quadam proportionem consistit. Manifesta est etiam ex predictis ratio alterius q;onis (propter qd). i. plantae non sentiunt. cum tñ beant quādam pte aere: et patient a quibusdā sensibilibus. s. a tāgibilibus. Manifestum est enī q; calefunt et in frigidantur. Causa igitur quare non sentiunt est: q; non est in eis illa proportio que requiritur ad sentiendum. Nō enī habent medietatē sūm cōplexionem inter tangibilia: que requiritur ad organum tactus: sine quo nullus sensus esse pōt: et ideo nō habet in se huiusmodi principium qd pōt recipere species sine (materia). s. sensum. Sed accidit ei pati cum materia. s. fm. materiales transmutationem. **C** Deinde cum dicit.

C Dubitabit autem quispiam: si possit id ab odore pati quod olfacere nequit: aut id a colore quod baud quāq; videre potest: et in ceteris simili modo.

C Dubitabit aut aliq;: si patiatur aliqd ab odore: q; impossibile est olfatū hēre: aut a colore nō possibile videre. Similiter aut et in alijs.

C Mouet quādam dubitationē circa passionē a sensibilibus: q; enim dixerat q; plante patiunt a quibusdā sensibilibus. pmo mouet dubitationē: vtrū ab alijs sensibilibus aliqd posset pati qd nō habet sensum: puta ab odore: qd nō habet olfatū: a colore qd nō habet visum: a sono qd nō habet auditum. **C** Secundo ibi.

C Quod si odorabile sit odor: si quid in odoratum agit: odor profecto agit. Quare fieri nequit ut ab odore quicq; patiatur eorum que olfacere nequeunt. Eadem est et in ceteris ratio. Nec etiam fieri potest: ut a sensibilibus quicq; patiatur eorum que sentiri possunt: nisi ut quodq; est sensitiuum.

C Si autē olfatibile odor: si aliquid facit olfatū: odor facit. Quare impossibile olfatū habere: nihil possibile pati ab odore. Eadem aut ratio et in alijs: neq; possibile: sed inquantum vnumquodq; sensitiuum.

C Inducit duas rōnes ad ostēdēdū q; nō: q; pma talis est. Quia ppiū olfatibilis est facere olfatū. odor aut facit olfatibile. ergo si aliqd facit olfatū: facit hoc per odorem. Vel fm aliā lram odor facit olfatū. Propria igit actio odoris iquātū odor: est qd facit olfatū: siue facere. Ex quo sequit q; suscipiens actionē odoris inquantum odor: hēt sensum olfatū. Nō ergo nō hēt sensum olfatū nō pōt pati ab odore: et eadem ratio videtur de alijs: q; nō sit quorūcūq; posse pati a sensibilibus: sed solum habentium sensum. **C** Secundam rationem ponit ibi.

C Id ita esse patere potest et hoc etiam pacto. Nam neq; lumen et tenebrae neq; sonus neq; odor in cor-

pore quicq; agit. Sed ea nimirum in quib; sunt ipsa. Aer enim qui est cum tonitruo scindit lignum.

C Simul autem manifestū est et sic. Neq; enī **T.c. 126** lumen et tenebra neq; sonus neq; odor quicq; facit in corpora: sed in quibus est: ut aer qui cū tonitruo scindit lignum.

C Et dicit q; hoc qd pma ratio cōcludit: manifestum est per experimentum: q; lumen et tenebra et odor et sonus nullū effectū faciūt in corpora insensibilia: nisi forte per accidens inquantum corpora habentia huiusmodi qualitates aliquid agunt: sicut aer qui quādo est tonitruum scindit lignum. Lignum enim patitur: nō a sono per se loquendo: sed ab aere moto. **C** Tertio ibi.

C At enim tangibilia saporēq; agunt. Si enim non agerent: a quonā inaiata paterent atq; alterarent.

C Sed tangibilia et humores faciunt. Si enī non: a quo vtiq; patient inaiata et alterabunt.

C Ostendit aliter esse de qualitatibus tangibilibus et dicit q; tangibilia et humores. i. saporē faciunt quendam effectum in sensibilibus. Sed hoc itelligendum est de saporibus: non inquantum saporē sunt: sed inquantum gustabile est quoddam tangibile: et gustus est qdaz tactus. Si enim corpora insensibilia non paterentur a qualitatibus sensibilibus: non esset ponere a quo paterent et alterarent corpora inanimata. Nā tāgibilia sunt qualitates actiue et passiue elementorum fm quas accidit vniūl alteratio in corporibus. **C** Quarto ibi.

C Quid igitur agunt ne et sensibilia illa? At ut videtur: non omne corpus ab odore pati sonoz potest: et ea que patiuntur terminis vacant: et nō manet: ut aer. Olet enim ipse tanq; aliquid passus.

C Ergone et illa facit. Aut non omne corpus **T.c. 127** passiuum ab odore et sono: et patientia indeterminata non manent. ut aer. Fetet enī sicut patiens aliquid.

C Ostendit etiam q; alia sensibilia agunt in quibusdam res inanimatas: lz non in omnes: dicens (ergone et illa) s. sensibilia alia: faciunt aliquem effectum et olfatū in res inanimatas: quasi dicat sic. Sed tamen: non omne corpus passiuum est ab odore et sono: sicut omne corpus passiuum est a calore et frigore. Sed ab istis sensibilibus pati possunt sola corpora indeterminata: et que non manent: ut aer et aqua que sunt humida et nō bene determinabilia termino ppiio. Et q; aer possit pati ab odore manifestum est: q; aer fetet: sicut aliquid patiens ab odore. Alia littera hēt (feret) q; s. mediantibus alijs sensibilibus deferunt species ad sensum. Ratio aut hui; diuersitatis est: q; qualitates tangibiles sunt cause aliorū sensibilibus: et ideo habet plus de virtute actiua: et possunt agere in quocūq; corpora. Sed alia sensibilia que sunt minus de virtute actiua: non possunt agere nisi in corpora valde passibilia. Et similis etiā rō est de luce corporū celestium que alterant inferiora corpora. **C** Quinto ibi.

C Quid aliud est olfacere quidem preter idipsum: aliquid inquam pati. At enim olfacere quidem sentire est. Aer autem passus cito sensibilis sit.

C Quid igitur est odorare preter pati aliquid? Aut odorē sentire est. Aer autem patiens hoc: mox sensibilis sit.

Soluit rationē supra posita dicens: qd si aliquid patit ab odore qd nō odorat: qd est odorare nisi pati aliquid ab odore. Et respondet qd odorare est sic aliquid pati ab odore qd sentiat odore. Aer aut nō sic patitur vt sentiat: qz nō hēt potētia sensitīua: sed sic patit vt sit sensibilis: inquantū. i. est medium in sensu.

Aristotelis stragyrite de aia text^o libritertij.

Tex. c.
128.



Ensum autē nullum aliū esse pter hos quinque. i. visum: inquā auditū odoratū gustū tactū: ex hīsce profecto que nunc deinceps dicemus credere quispiā pōt.



Quod autem non sit sensus alius pter quinque. Dico autem hos visum: auditum: olfactum: gustū: tactum: ex hīs credet aliquis.

Divi Thome Aquinatis in tertius li-
brum de anima Aristotelis preclarissi-

ma commentaria

Lectio. I.



Incipit Liber tertij apud grecos.

Et satis rōnabiliter: ex hinc enī Aristo. ad inquirendū de intellectu accedit. Querit. n. alig qui posuerūt sensus z intellectū esse idē. Manifestū est aut qd intellectus nō est aliqd de sensib^o exteriorib^o de qbus iam dictum est: ex eo qd nō coartat ad vnū genus sensibiliū cognoscendū: vnde restat inq̄ritio vtrū in parte sensitīua sit aliq̄ alia potētia cognoscitīua: vt ex hoc possit accipi. vtrū intellectus sit aliquo mō sensus. Diuidit g pars ista in partes tres. In p^a inq̄rit an sit aliquis alius sensus pter qnque sensus exteriores de quib^o iam dictū est. In 2^a ostendit qd intellectus z sensus nullo mō sunt idē. ibi (Quā aut duabus.) In 3^a ostēdo qd intellect^o nō sit sensus determinat de parte aie intellectīua. ibi (De parte autē aie.) Prima diuidit in duas partes. In p^a ostēdit qd nō est alius sensus ppius pter quinque iam dictos. In 2^a ostendit pter sensus ppios esse sensum cōm. ibi (Quā aut sentimus.) Circa p^m duo facit. Primo ostēdit qd nō sit alius sensus pter quinque. Secōdo ostēdit qre sunt plures z nō vnus tm. ibi (Inq̄rit aut.) Circa p^m duo facit. Primo ostēdit qd nō sit alius sensus pter quique qui sit cognoscitīuus sensibiliū ppiorū. Secōdo ostēdit qd nō est alius sensus pter quique: cui^o obiectū sunt sensibilia cōmunia. ibi (At vō neqz.) Circa p^m vtrū tali rōne. Quicūqz hēt aliqd organū sensus per qd nata sunt cognosci alia sensibilia: cognoscit oīa illa sensibilia per organum illud: sed aīalia pfecta habēt oīa organa sensus. ergo cognoscunt oīa sensibilia. Lū igit nō habēt nisi qnque sensus: nō erit alius respectu ppiorū sensibiliū pter quique sensus. Circa hanc rōne hoc mō pcedit. Primo proponit qd intendit dicens: qd ex hīs que sequunt pōt aliquis sufficienter ad credendum moueri qd nō sit sensus pter quinque iam dictos. Secundo ibi.

Nam si nūc sensum oīs ei^o habemus cuius sensus est tactus: oēs nāqz rei tangibilis vt est tangibilis affectus nobis sunt sensibiles tactu: nullus vtrūqz tactus vel gustus vel olfactus vel audit^o vel visus deesse nobis videt. Preterea si sensus nobis deficiat aliquis: z instrumētū necesse est illius nobis deesse. Preterea omnis sensus per mediū sentit vt patuit. Mediū aut aut cōiunctū: aut seiunctū externūqz

esse necesse est. Et nos habemus vtrūqz: z id inquā qd est cōiunctū: quo quidē tangētes sentiamus sensibilia tactu: z et per qd eminus nō tangentes sentiamus. Id vō duplex est ipatiū simplex aer inquam z aqua. Res aut ita sese habere videt: vt si sensibilia plura diuersa genere per vnū mediū sentiant: necesse sit ei qui sensus instrumētū habeat tale sensitīuū illorū esse: vt si ex aere sensus sit instrumentū: z aer sit medium in colore sentiēdo ac sono. Qd si vnū idēqz per plura media sentiant: vt color per aerē atqz aquā: hēc enī vtrāqz perspicua sunt: is qui alterū tm habet ipsorum: sentit nimirū id qd per vtrūqz sentiri potest.

Si enim omnis cuius est sensus tact^o: z hūc sensum habemus. Omnes enim tangibiles inquantū tangibiles passiones tactu nobis sensibiles sunt. Necesse est siquidē deficit aliquis sensus: z organū aliquod nobis deficere. Et quēcūqz quidē ipsi tangentes sentimus: tactu sensibilia sunt quē existimus habētes. Quicūqz vō per media: z nō ipsa tangentes simplicibus: dico aut vt aere z aqua: habent autem sic vt siquidē per vnū plura sensibilia existentia altera abinuicem genere: necesse habētes huiusmodi sensitīuū vtrorūqz sensitīuū esse: vt si ex aere est sensitīuū: z est aer mediū soni z coloris. Si vō plura eiusdem sint vt coloris z aer z aqua: vtrāqz enim diaphana: z qd alterum ipsorū est habens solum sentiet id qd per vtrāqz: aut qd ab ambobus.

Ostēdit p^ma ppositionē rōnis iducte. i. hāc qd aīa habens aliqd organū sensus cognoscit oīa sensibilia que possunt sentiri per illud organū. Et B qdē manifestat ex sensu tact^o eo qd manifestū est quot sunt q̄litates tāgibiles. Dictū. n. est supra qd q̄litates tāgibiles sūt oīe corporis elemētati inquātū hīs: que quidē manifeste sunt ex hīs que determinata sunt ex elemētis. vnde manifestū nobis pōt esse qd nos sentim^o oēs q̄litates tāgibiles. Et ex hoc claudit per simile in alijs: qd si habem^o aliqd organū: qd habem^o sensum illoz sensibiliū que nata sūt cognosci per illū organū. Hoc est ergo qd dicit qd si nos habem^o sensus oīs sensibilis cui^o tact^o est pceptū apparet qd oēs passiones tāgibiles inquātū hīs a nobis sentiantur: necesse est vniū dicere qd si deficit nobis aliqz sensus aliquorū sensibiliū: qd deficiat nobis aliqd organū quo nata sunt cognosci illa sensibilia: qz si habem^o organum cognoscimus sensibilia. Et hoc qd vniū dicitur est manifestat exēplificādo per singula. Et p^mo q̄tū ad ea que cognoscunt absqz medio extraneo. Et B est qd dicit qd quēcūqz nos sentim^o (tāgētes). i. absqz medio eīneo pōt sentiri per organū tact^o: sub quo itelligit gust^o quēz hēmus. Sz circa illa sensibilia que sentimus per media eīnea que sūt simplicia corpora. i. aer z aq: z nō sentim^o ea tāgēdo: illa sic se hnt vt dicā: videlicet qd si per vnū organū plura sensibilia diuersa gēe adinice: sentiri pōt: necesse est qd qz hīs organū sentiat vtrūqz gen^o. Puta qd si aliqd organū est ex aere: z aer pōt imitari a colore z sono: sequit qd qui hēt hīs organū pōt z sonū z colorem percipere. Si vō e conuerso plura organa sunt susceptiua eiusdem

Tex. c.
129.

Tex. c.

Tex. c.

Supra
127.

Tex. c.

Tex. c. 82.
Tex. c. 96.

Tex. c. 105.

ua eiusdem sensibilis: sicut aer et aqua quorum utrumque est diaphanum sunt perceptiva coloris: sequitur quod animal habens aliquod horum potest percipere quod est perceptibile per utrumque: sicut per media (aut ab ambobus) sicut ab instrumentis. Quod ideo dicitur: quia in sensibus qui sentiunt per medium extraneum organa sunt conformia mediis. Has autem conditiones ideo posuit: quia idem sensibile sentitur ab aliquo animalis per aquam: et ab aliquo per aerem. sicut patet de odore. **Tertio ibi.**

Clam ex hisce duobus simplicibus tantum instrumenta sunt sensus ex aere atque aqua. Etenim pupilla ex aqua: auditus ex aere: odoratus ex horum altero constat. Ignis aut nullus est instrumenti: aut communis omnium est: quippe cum sine caliditate nihil sit sensitivum. Terra etiam aut nullus est instrumenti: aut in tactu maxime commixta. Quo circa restat nullus sensus instrumenti esse preter aerem atque aquam. Hec autem nonnulla nunc animalium habent. Ab istis igitur animalium que sunt perfecta: non imperfecta: nec membris capta: omnes sensus habentur. Etenim et talpa sub ceetu oculos habere videtur. Atque si nullus aliud corpus est preter ea que precipimus esse: nec ullus alius affectus preter eos qui corporibus hisce competunt: que sunt hic: nullus profecto deficit sensus.

T.c.130 **C** Simplicium autem ex duobus his sensitiva soluta sunt ex aere et aqua. Pupilla quidem enim aquae: auditus vero aeris: olfactus autem horum alteri est. Ignis autem aut nullus est: aut communis omnibus. Nihil enim sine calore sensitivum est. Terra vero aut nullus est: aut in tactu maxime miscetur. Unde relinquatur nullum esse sensitivum extra aerem et aquam. **T.c.131.**

T.c.131. **C** Hec autem et nunc quedam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur a non imperfectis neque orbatis. videtur enim et talpa sub pelle habens oculos. **T.c.132.** Quare si non alterum aliquod est corpus et passio que nullus est eorum que sunt hic corporum: neque unus utriusque deficiet sensus.

C Ponit secundam propositionem cum sua manifestatione. scilicet quod omnia organa sentiendi habent ab animalibus perfectis. Dicit ergo quod organa sentiendi nata sunt constare ex solis duobus simplicium corporibus. scilicet ex aere et aqua: quia ista sunt magis passibilia: et hoc requirit conditio organi sensus: ut facile imutetur a sensibili. In pupilla enim est aqua: quia per humorem aqueum in pupilla extrinsece recipit oculus speciem visibilibus. In organo autem auditus est aer: ut supra dictum est. Olfactus autem in quibusdam attribuit aeri: in quibusdam aquae: ut supra dictum est. Ignis autem secundum se nullus sensus organum est: quia ignis est maxime actus et minime passivus. Sed secundum participationem sue qualitaris est communis omnibus sensibus. nihil enim est sensitivum sine calore: sicut nec vivens: cum nihil sentiat nisi vivens. Terra vero pura nullus sensus est organum in quantum ipsum organum est sensitivum: sed per commixtionem appropriat tactui: quia organum tactus oportet esse medie complexionatum: ut supra dictum est: et per consequens oportet quod sit quasi compositum ex omnibus elementis. Unde relinquatur quod nullum organum sensus est preter aerem et aquam. Hec autem organa aeris et aquae habent quodam animalia. scilicet animalia perfecta. Unde concluditur quod omnia organa sensus habent ab animalibus

non imperfectis secundum suam naturam sicut sunt imperfecta animalia immobilia que habent solum tactum. Et animalibus (non orbatis). id est non careribus aliquo sensu ex aliqua causa in naturali: sicut boves ceci vel surdi. Unde et talpa que est de genere perfectorum animalium videtur habere oculos sub pelle ut assimiletur suo generi. Sed propter hoc quod concusatur sub terra: non fuit ei necessarius visus: et terra si haberet oculos discooperitos: eius oculos offenderet. Procedit autem hec ratio ut manifeste apparet ex determinatione numero elementorum: ex quo probavit quod organa sensuum qui sunt per media exteriora fiunt per aerem et aquam solum. Et iterum ex determinatione passionum elementorum: quae sunt qualitates tangibiles. Unde per eas fit notum quod omnes qualitates tangibiles cognoscimus. Et ideo excludit quod nullus sensus deficit nobis: nisi aliquis dicere velit quod sit aliquod corpus elementale preter quatuor elementa: et quod sunt alie passionum que possunt tactu discerni: que non sunt aliquorum corporum hic existentium et nobis notorum. Et hoc videtur inconueniens. Unde relinquatur quod sint quinque sensus tantum qui a nobis habentur. **T** Deinde cum dicit.

C At vero neque sensus instrumentum quicquid proprium sensibili communi esse potest. Motus inquam: quietis: figure magnitudinis: numeri: unus: que unoquoque sensu sentimus non per accidens.

T.c.133. **C** At vero neque communium potest esse sensitivum aliquod proprium que unoquoque sensu sentimus non secundum accidens ut motus: status: figure: magnitudinis: numeri: unus.

C Quia posset aliquis dicere: quod est aliquis alius sensus cognoscitivus sensibili communi. Excludit hoc tali ratione. Quicquid cognoscitur ab uno sensu ut proprium sensibile eius non cognoscitur ab aliis sensibus nisi per accidens: scilicet sensibilia communia non sentiuntur per actus ab aliquo sensuum: sed per se a pluribus: sensibilia igitur communia non sunt proprie obiecta alicuius sensus. Circa rationem hanc hoc modo procedit. Primo ponit conclusionem dicens: quod non potest esse aliquod proprium organum sensus: cognoscitivum communis sensibilibus que sentimus unoquoque sensu per se: et non per accidens: que sunt motus et status etc. **T** Secundo ibi.

C Omnia enim hec sane motu sentimus: etenim magnitudo motu sentitur. Quare et figura quidem: cuius figura quedam magnitudo sit: et id quod quiescit: ex eo quia non movetur: et numerus continui negatione: et sensibilibus propriis. Unusquisque namque sensus unum sentit. Quare patet fieri non posse: ut commune cuiusque sit proprium sensus.

C Hec enim omnia motu sentimus: ut magnitudines motu: quare et figuram. Magnitudo enim que dam et figura est. Quiescens autem in eo quod non movetur. Numerus vero negatione continui et propriis. Unusquisque enim unum sentit sensus. **T** Quare manifestum est quod impossibile est cuiuslibet proprium sensum esse horum ut motus.

T.c.134. **C** Probat quod ista sensibilia communia sentiantur per se et non secundum accidens. Quicquid enim sentiuntur per hoc quod imutant sensum sentiuntur per se et non secundum accidens. Nam hoc est per se sentire: pati aliquid a sensibili. Sed omnia hec sensibilia per imutationem quadam: sentiuntur. Et hoc est quod dicitur quod hec omnia sentimus (motu) id est quadam imutatione. Manifestum est enim quod magnitudo imutat sensum: cui

fit subiectū q̄litas sensibilibus: puta caloris aut saporis: et qualitates nō agunt sine suis subiectis. Ex quo apparet q̄ figurā etiā cognoscimus cū quadā imutatione: q̄ figura est aliquid magnitudinis: q̄ cōsistit in cōtermina-
tione magnitudinis. Est enī figura que termino vel ter-
minis cōtinet: vt dicit in p̄mo Euclidis. Manifestum
est etiā q̄ quies cōprehendit ex motu sicut tenebra per
lucē. Est enim quies priuatio motus. Numerus etiā co-
gnoscit per negationem cōtinui q̄ est magnitudo. Nu-
merus enim rerum sensibiliū ex diuisione cōtinui cau-
satur: vnde et pprietates numeri per pprietates cōtinui
cognoscuntur. Quia enī cōtinuū diuisibile est in infinitū:
et numerus in infinitū crescere pōt: vt p̄ ex. 3. p̄by. Ma-
nifestū etiā q̄ vnusquisq̄ sensus per se cognoscit vnus:
vt imutatus ab vno obiecto. Unde manifestū est q̄ ista
sensibilia cōmunia sentiunt per se et non per accidens.
Unde ex hoc concludit q̄ impossibile est esse proprius
sensum alicuius horum. ¶ Tercio ibi.

ter. c. 68.
69.

¶ Si enī esset. perinde tunc fieret atq̄ nūc visu dul-
ce sentimus: q̄ quidē p̄pterea sit: q̄ vtriusq̄ sen-
sum habemus: quo cū cōcurrunt agnoscimus. Qd
si ita nō esset: nullo alio mō p̄fecto nisi per accidēs
sentiremus: quo pacto filiū sentimus Leonis. Non
enī Leonis filiū: sed albū sentimus: huic autē acci-
dit vt filius sit Leonis. At cōmuniū habemus iam
sensu cōm nō per accidens sane. Nullus igit ipso
rum sensus est p̄prius: nullo enī sentiremus modo:
nisi eo quo diximus filiū videre Leonis. Propria
autē sensibilia sensus ipsi per accidens alter alterius
sentiunt: non hoc sane quo ipsi sunt. Sed quo vnus
ceu simul in eodē sensus efficit: ceu bilem amaram
esse ac flauā. Non enī ad alterū p̄tinet: vnū ambo
bec esse dicere: q̄propter et errat et si sit p̄piā flauū.

¶ Sic enī erit sicut nūc visu dulce sentimus.
Hoc autē est qm̄ ambo habentes existim⁹ sen-
sum. quo cū cōciderit: cognoscim⁹. Si nō nō:
nequaquā vtiq̄: sed aut p̄m accidens sentieba-
mus: vt Leonis filium: nō q̄ Leonis filius
est: sed quoniā albet. Huic autē accidit filius
Leonis esse. Cōmuniū autē habem⁹ iam sen-
sum cōmunes nō p̄m accidens. Non igitur est
proprius. Nequaquā enī vtiq̄ sentiremus: sed
aut sic: sicut dictū est Leonis filiū nos vide-
re. Adinuicē enī propria p̄m accidens sentiunt
sensus: nō p̄m q̄ ipsi sunt: sed p̄m q̄ vnus cum
simul fiat sensus in eodem: vt cholera quidem
amara et rubicūda. Non enim alterius dicere
q̄ ambo vnum. Propter qd et decipit q̄ si sit
rubicūdū: cholera opinat esse.

¶ Ostendit q̄ si sentirent p̄prie ab aliquo sensu: q̄ eēnt
sensibilia per accidens. Et hoc est qd dicit: q̄ sic esset de
sensibilibus coibus si essent p̄pria obiecta alicuius sen-
sus: sicut nūc est q̄ visu sentimus dulce. Hoc enī est: q̄
nos habemus sensum vtriusq̄. s. albi et dulcis. Et iō qm̄
coincidunt in vnū: illud qd est vni⁹ sensus: per se cogno-
scit ab illo sensu: per accidēs aut ab alio. Ideo vidēdo:
albū per se videm⁹: dulce per accidēs. Si autē nō sit sen-
sibile p̄prie ab aliquo sensu: nunquā hoc erit q̄ sentiatur

per accidēs ab aliquo alio sensu ex coincidentia duorum
sensuū vel sensibiliū in idē: sed oīno p̄m accidens sensi-
bile est: vt supra dictū est: sicut filium Leonis p̄m acci-
dens sentim⁹: nō q̄ filius Leonis est: sed q̄ albus cui ac-
cidit esse filiū Leonis: hoc autē. s. esse filiū Leonis nō ita
est sensibile visu per accidēs q̄ sit aliquo alio sensu sen-
sibile per se: sicut erat de dulci. Cōmuniū at sensibiliū
habemus sensum cōm nō p̄m accidēs. i. cōmunia sen-
sibilia cōmuniter sentiunt aduersis sensib⁹ per se et nō
p̄m accidens. Unde sequit q̄ nō sit aliq̄s p̄prius sensus
eorū: q̄ tūc nō sentiremus ea per se alijs sensib⁹: sed sen-
tiremus ea per accidēs: sicut sentim⁹ filiū Leonis. Sen-
tiunt enī sensus p̄pria sensibilia adinuicē p̄m accidens:
vt puta visus sensibile auditus: et e cōuerso. Non enī vi-
sus cognoscit sensibile auditus: neq̄ audit⁹ sensibile vi-
sus p̄m q̄ ipsa sunt: q̄ visus nihil patit ab auditibili: nec
audit⁹ ab visibili (sed p̄m q̄ sit vnus sensus). i. vna sen-
satio p̄m actū vt ita loquar in eodē sensibili. Et dico eū-
dem sensus actū: ex eo q̄ simul sit actio vtriusq̄ sensus
respectu eiusdē sensibilis: sicut cholera simul percipitur
per gustū q̄ sit amara: et per visum q̄ sit rubicūda: et iō
statim ad aspectū rubicūdi iudicamus aliquid eē ama-
rum. Non est autē aliquis alius sensus: cuius p̄prius sit
cognoscere q̄ album et amarū sunt vnū. Nec enī vnitas
nō est nisi per accidens: et qd est per accidens tūc: nō pōt
esse obiectū alicuius potentie. Et ideo q̄ visus nō perci-
pit illud qd est gustus nisi per accidens: frequēter in ta-
libus decipitur sensus: et iudicamus q̄ si aliquid sit ru-
beum: q̄ sit cholera. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Queret autē aliquis cui⁹ nā gratia plures sensus:
sed non vnū tūc habemus. At vt minus ipsa que se-
quunt atq̄ cōmunia lateant: vt motus: et magnitu-
do: et numerus. Plā si esset solus visus: qui qdē est
et coloris: magis laterēt: ac idē esse oīa viderent: p̄-
pterea q̄ color et magnitudo simul se sequunt et co-
mitant. Nunc autē cuz in alio quoq̄ sensibili ipsa cō-
munia sint: sit inde perspicuum vnūquodq̄ illorū
aliquid aliud esse atq̄ diuersum.

¶ Inquiret autē aliquis: cuius causa plures
habemus sensus: sed non solū vnū. Aut qua-
tenus minus lateant consequentia et cōmunia:
vt motus et magnitudo et numerus. Si enim
esset visus solus: et ipse albi: laterēt vtiq̄ ma-
gis: et viderent esse idē omnia: propter id qd
consequunt se adinuicem simul color et magni-
tudo. Nunc autē quoniā in aliquo sensibili cō-
munia sunt: manifestum facit q̄ aliud quidam
vnūquodq̄ ipsorū est.

¶ Inquiret cām pluralitatis sensuum. Et hoc est qd daz
oīs spēm totā: et in talib⁹ assignāda est causa finalis: vt
p̄hus docet in vltimo de gnatione aialū. Sec⁹ aut de
accidentibus indiuidui: quorū assignāda est rō ex parte
materie vel agentis: vnde et hic assignat cām finalē. Di-
cit q̄ q̄ aliq̄s pōt querere cui⁹ cā hēm⁹ p̄les sensus et nō
vnū tūc. Et ē r̄sio ad p̄ vt nos nō lateāt ea que p̄sequi-
tur ad sensibilia p̄pria: et sunt coīa diuersis sensib⁹: sicut
mot⁹ et magnitudo et nūer⁹. Si n. esset solus sensus visus
cū ipse coloris tūc sit: et color et magnitudo se cōsequant:
q̄ simul cū colore imutāt sensus a magnitudine: iter co-
lorem nō possemus discernere et magnitudinem: sed vi-
deretur esse idē. Sed nunc q̄ magnitudo sentit alio
sensu

Ter. 68.

Ter. 68.

In p̄.

sensu q̄ visu: color autem non: hoc ipsum manifestat nobis q̄ aliud est color et magnitudo. Et simile est de alijs sensibilib⁹ coib⁹. Pōt autē et hec rō assignari distinctio nis sensuū. Manifestū est enim q̄ cum potētia dicatur ad obiectum: opz q̄ fm differētiā obiectoz diuersificen tur potētie sensitiue. Obiectū autē sensibile est put est imutatiū sensus. vnde fm diuersa genera imutationū sensus a sensibili: opz eē diuersos sensus. Immutat autē sensus a sensibili. vno mō per cōtactū: et sic est sensus ta ctus qui est discret⁹ eoz ex qbus cōstat aīal: et sensus gu stus qui est perceptiūus qualitātū que designāt pueniē tiaz nutrimenti quo pseruat corp⁹ aīalis. Alio mō imuta tur sensus per mediū. Et hec quidē imutatio aut est cū alteratiōe sensibilis: et sic odor imutat sensum cū aliq̄ re solutiōe odorabilis. Aut cū aliquo motu locali: et sic im mutatur sonus. Aut absqz imutatiōe sensibilis: sed per solā imutatiōe spiritalē medij et organi: et sic imutat color.

Cum autē sentiamus nos videre ac audire: necesse est aut visu sentiamus videre: aut alio sensu.

Lc. 136. Quoniam autem sentimus q̄ videm⁹ et au diamus: necesse est aut visu sentire q̄ videt: aut altero.

Sec. II.

Istqz phus ostendit q̄ nō sit alijs sensus ppius pter quinque: pcedit ad inquirendū vtrum sit aliqua potētia sensitiva cōmunis his gñque sensibus. Et hoc qdē inuestigat ex qbusdā actionib⁹ que nō vident alicui⁹ sen sus ppiē esse: sed vident exigere aliā potētiā sensitivāz eōdem. Duīs autē actiones sunt due. Una est fm q̄ nos p cipim⁹ actiōes ppiōz sensuū: puta q̄ sentim⁹ nos vide re et audire. Alia est fm q̄ discernim⁹ iter sensibilia pro pria diuersoz sensuū: puta q̄ aliud sit dulce et aliud al biū. Primo ergo inquirat cui sit attribuenda pma barus actionū. Secūdo cui sit attribuēda secūda. ibi (Unusqz qz quidē igit). Circa pmiū tria facit. Primo mouet qdē nem dicens. Qm sentimus q̄ videmus: et similr sentim⁹ q̄ audimus: et sic de vnoquoqz sensibiliū: necessariū est per visu sentire: qz ipse visus videt: aut per aliā vtutē: et sic de alijs sensib⁹. C Scdo obicit ad vtrāqz partē. ibi.

At si alio sensu: tū idē sensus erit et ipsius visus et et coloris subiecti. Quare vel duo sensus eiusdem erunt subiecti: vel seipsum sentiet ipse.

Si autem altero: aut ipso crit qz videt: aut al tero. Sed idem erit visus et subiecti coloris: q̄ re aut duo eiusdē erūt: aut idē eiusdē.

Et pmo iducit ad ostendendū q̄ visus videat se vide re duas rationes. Quarū pma talis est. Si homo sentit se videre altero sensu q̄ visu: aut herit: qz illo alio sen su homo videt colorē: aut omnino alio sensu videt colo rem: et sentit vissionē coloris. Si autē eodē sensu quo sen tit colorē: sentit vissionē coloris: sequit⁹ q̄ vnus et idem erit sensus fm actum apphensiuū ipsius vissionis et sub iecti coloris. Quare sequit⁹ alterū duoz: qz si iste sensus qui sentit vissionē et colorē sit alijs sensus a visu oportet bit q̄ duo sensus sint vnus subiecti. s. coloris. Aut si iste sensus quo sentimus vissionē et colorē est idē cum sensu visus: seqt⁹ q̄ sit idē eiusdē. i. q̄ visus sit sensus sui ipsi⁹ qd a pncipio negabat. Dicere vō q̄ ille alter sensus quo quis sentit se videre nō sentiat colorē est oīno irrationa bile: qz si nō cognosceret colorē nō posset cognoscere qd esset videre: cum videre nihil aliud sit q̄ sentire colorē.

Secundam rationem ponit ibi.

Preterea si alijs sit sensus: qui pcipit spm visum:

aut in infinitū fiet abitis: aut erit alijs sensus: qui seipsum percipit sentientē. Quare idipsum in primo sensu continuo est faciendum.

Amplius autē si et alter sit visus sensus: aut in infinitum pcedet: aut aliquis ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendum est.

Que talis est. Si sensus visus. i. vissionis quo. s. senti mus nos videre sit alter a visu: iterum querendū est de illo sensu. vtz. s. ille sensus sentiat se sentire: et si nō: opoz tebit querere tertiū sensum qui sentiat illū sentire. Aut igit hoc pcedit in infinitū: qd est impossibile cū impossibile sit cōpleri actionē que depēdet ab actionibus infinitis: neqz etiā vnus rei possint esse potētie infinitae: aut opoz tebit q̄ deueniat ad aliqū sensus: qui sit iudex sui ipsi⁹ i. percipiat se sentire. Eadē ergo rōne poterat fieri in pmi mo sensu: vt. s. visus sentiret se videre. Nō est ergo ali⁹ sensus qui percipiat colorē: et qui percipit vissionē colo ris. C Deinde cum dicit.

At hinc orit dubitatio: nā si visu qdē sentire nō aliud est q̄ videre. Videtur aut color vel id qd hēt colorē. Si quippiam videri id qd videt colorē: id habebit pfecto qd videt pmiū.

Habet aut dubitationē. Si enim visu sentire: **Lc. 137** videre est: videtur aut color aut habens hunc: si videbit aliquis qd est videns: et colorē habebit primum videns.

Obicit ad partem contrariā. Et qz prime rationes ali qualiter concludunt verum: hec ratio per modum dubi tationis proponit: vnde et eam soluit. Est autē ratio ta lis. Si visu sentimus nos videre: sentire autem visu nō bil est aliud q̄ videre: ergo videm⁹ nos videre. Sed ni hil videtur nisi color tris: aut habens colorē. Si igit aliquis videt se q̄ sit vidēs: sequit⁹ q̄ pmiū videre qd secūdo fuit visum sit habens colorē: qd videtur incō ueniens. Nam dictū est supra q̄ visus cū sit susceptiuus coloris est absqz colorē. C Deinde cum dicit.

Patet igit nō vnū idipsum esse: sentire inqñ visu. Nam cum nō videmus: tenebras et lumē visu discer nimus: sed nō eodem vt patet modo.

Manifestū igit qm nō est vnū oīno visu sen tire. Et nanqz cū nō videmus visu discernim⁹ **Lc. 138** et tenebras et lumen: sed non similiter.

Soluit tertio ppositā dubitationē duobus modis. Primo cōcludens ex pdictis q̄ sentire visu multiplici ter dicit. Ostensum est enī supra q̄ visu sentimus nos videre. Itē ostensum est q̄ visu nō sentim⁹ nisi colorē. Sentire ergo visu dupliciter dicit. Uno mō fm q̄ visu sentimus nos videre. Alio mō cum visu videmus colo rem. Et q̄ visu sentire dicat multipliciter: apparet ex B q̄ aliquādo dicimur sentire visu: cum visus presentia ter imutat a visibili. s. colorē. Aliquādo autē discernim⁹ visu et tenebras: et lumen etiā: cū nō videmus per imuta tiōē. s. ab exteriori sensibili. Sed non similiter dicitur vtroqz mō visu sentire. Redit g solutio ad hoc q̄ ac. io visus pōt cōsiderari: vel fm q̄ cōsistit in imutatiōe or gani a sensibili exteriori: et sic nō sentit nisi color. Unde ista actione visus non videt se videre. Alia est actio vi sus fm quā post imutatiōem organi iudicat de ipsa perceptione organi a sensibili: et tū abeūte sensibili: et sic visus nō videt solum colorē vel sentit: sed sentit etiā vi sionem coloris. C Deinde cum dicit.

C Preterea idipsum etiam quod videtur colore quodammodo delibitum est. Instrumentum enim vniuersumque sensus ipsum sensibilis sine materia suscipit ut diximus. Quocirca sensibilibus ipsis semotis insunt in sensum instrumentis sensus imaginationes. Atque operatio rei sensibilis atque sensus vna quidem et eadem est. At earum ratio non eadem est. Dico autem sonum actum et auditum et actum: sit enim ut is qui auditum habet: non audiat: et id quod habet sonum: non semper sonet. Sed cum operatur id quod audire potest: et sonat id quod sonus efficere potest: tum simul fit et auditus actus: et sonus est actus: quorum alterum quodammodo auditionem: alterum sonationem esse non incongrue dicere potest.

C Amplius autem et videntemque coloratum est. Sensitivum enim susceptivum est sensibilis sine materia vniuersumque. Unde et abeuntibus sensibilibus insunt sensus et phantasie quibus sentiunt. Sensibilis autem actus et sensus idem est et vnum: esse autem ipsorum non idem. Dico autem ut sonus secundum actum: et auditus secundum actum. Est enim auditum habentia non audire: et habens sonum non semper sonare. Cum autem operetur possibile audire: et sonet possibile sonare: tunc secundum actum auditus simul fit: et secundum actum sonus. Quorum dicitur utriusque aliquis hoc quidem auditionem esse: hoc vero sonationem.

C Ponit aliam solutionem que quidem necessaria est eo quod color habet duplex esse: vnum naturale in re sensibilis: aliud spirituale in sensu. Secundum quod primum esse coloris: precessit prima solutio. Hec autem secunda precedit quantum ad secundum esse coloris. Circa hanc solutionem tria facit. Primum ponit solutiones. Secundum probat quodammodo quod in solutione supposuerat. ibi. (Si igitur est motus.) Tertio ex hac solutione ostendit et quatuordecim aliarum questionum solutionem. ibi. (Quoniam autem vnum.) Dicit quod primum quod cum soluta sit prima dubitatio: sustinendo quod videtur non sit coloratum: amplius potest solui dicendo quod videtur est tanquam coloratum: quia in videtur est similitudo coloris: unde videns est simile colorato. Unde illa potentia que videt aliquid esse videtur: non est extra genus potentie visive. Et quod videtur sit quodammodo coloratum: probat per ea que supra dicta sunt: quia vniuersumque organum sensus est susceptivum speciei sensibilis sine materia: ut dictum est. Et ista est ratio quare abeuntibus sensibilibus fuerit in nobis sensationes et phantasie. id est apparitiones secundum quas aliquo modo sentiunt a se aliis. Et sic patet quod videtur est tanquam coloratum: inquantum habet similitudinem coloris. Et non solum videtur est tanquam coloratum: et simile colorato: sed et actus cuiuslibet sensus est vnum et idem subiecto cum actu sensibilis: sed ratione non est vnum. Et dico actum sensus sicut auditum secundum actum: et actum sensibilis sicut sonum secundum actum. Non enim semper sunt in actu: quia contingit habentia auditum non audire: et habens sonum non semper sonare. Sed cum potens audire habet suam operationem: et potens sonare habet sonare: tunc simul fit sonus secundum actum qui vocatur sonatio: et auditus secundum actum qui vocatur auditio. Cum igitur visus percipiat sensibilis et actum eius: et videtur sit simile sensibilis: et actus videns sit idem cum actu sensibilis subiecto: non ratio: relinquitur quod eiusdem virtutis est videre colore et imitationem que est a colore: et visum in actu et visionem eius. Potentia ergo illa qua videmus nos videre non est extranea a potentia visiva: sed differt ratione ab ipsa. **C** Deinde cum dicit.

C Quod si motus et actio atque passio in eo est quod patitur

atque movetur: necesse est et sonum et auditum actu in auditu qui est potentia esse. Agentis namque moveturque operatio in ipso patiente suscipitur atque inest. Quocirca necesse est id quod motu ciet: moveri. Actus igitur sonationis: sonus est vel sonatio. Auditui vero auditus: vel auditio. Duplex enim est auditus: et duplex etiam sonus. Eadem est et in ceteris sensibus ac sensibilibus ratio. Atque ut actio passioque non in agente est: sed in eo quod patitur. Sic et ipsius sensibilis actio in ipso est sensitivo. Sed in quibusdam nominibus quoque sunt posita: ut sonatio: ac auditio: in quibusdam caret alterum nomine. Operatio enim visus visio dicitur: at coloris nomine vacat. Operatio preterea gustus gustatio dicitur: at saporis nomen non habet.

C Si igitur est motus: et actio et passio in eo quod agit: necesse est et sonum et auditum qui secundum actum in eo quod est secundum potentiam esse. Actui enim et motui actus in patiente fit. unde non necesse est movens moveri. Sonationi quidem igitur actus aut sonus sonatio est. Auditui autem aut auditus auditio est. **C** Dupliciter enim auditus et dupliciter sonus. Eadem autem ratio est et in alijs sensibus et sensibilibus. Sicut enim actio et passio in patiente: sed non in agente: sic et sensibilis actus et sensitivus in sensitivo est. Sed in quibusdam quidem et nominatum est ut sonatio et auditio. In quibusdam autem non nominatum est: sed alterum. Visio enim dicitur visus actus: que vero est coloris non nominatum est. Et gustationi gustus est: humoris autem non nominatum est.

C Probat quod supposuerat. scilicet quod vnum et idem sit actus sensibilis et sentientis sed ratione differat ex his que sunt ostensa in 3^o phisicorum. Ibi enim ostensum est: quod tamen motus et actio vel passio sunt in eo quod agit. id est in mobili et patiente. Manifestum est autem quod auditus patitur a sono: unde necesse est quod tamen sonus secundum actum qui dicitur sonatio: quod auditus secundum actum qui dicitur auditio sit in eo quod est secundum potentiam. scilicet in organo auditus. Et hoc idem quia actus actui et motui sit in patiente et non in agente et movere. Et ista est ratio quare non est necessarium quod omne movens moveatur. In quocumque enim est motus illud movetur. Unde si motus et actio que est quodammodo motus et actio in movente sequeretur quod movens moveatur. Et sicut dictum est in 3^o phisicorum. quod actio et passio sunt vnum actus subiecto: sed differunt ratione puta actio signatur ut ab agente. passio autem ut in patiente: ita supra dixit quod idem est actus sensibilis et sentientis subiecto: sed non ratione. Actus igitur sonationis vel soni est sonatio: auditui autem actus est auditio. Dupliciter enim dicitur auditus et sonus. scilicet secundum actum et secundum potentiam. Et quod de auditu et sono dictum est: eadem ratione se habet in alijs sensibus et sensibilibus. Sicut enim actio et passio est in patiente: et non in agente ut in subiecto: sed solum ut in patiente a quo: ita tamen actus sensibilis quod actus sensitivus est in sensitivo ut in subiecto. Sed in quibusdam sensibilibus et sensitivis nominatus est uterque actus: et sensibilis ut sonatio: et sensitivus ut auditio. In quibusdam autem vnum tantum nominatum est. id est actus sensitivus. Visio enim dicitur actus visus: sed actus coloris non est nominatus. Et gustus. id est gustatio est actus gustationis: sed actus saporis non est nominatus apud grecos. **C** Deinde cum dicit.

C Hec

Hec cū ita sint: atq; vnus actus rei sensibilis sensituiq; sit: quāuis diuersas habeat rōnes: sicuti di-
rimus: necesse est simul corrūpan: simulq; sint sal-
na: auditus ac sonus qui hoc modo dicunt: et sapor
tridez et gustus: ceteraq; similiter. Et ea que dicunt
potētia nō hāc ipsaz pfecto necessario subeūt legē.

Quoniam aut vnus qdem est actus sensibilis
et sensitui: esse aut alterū est: necesse simul cor-
rumpi et saluari sicut dictū auditū: et sonus: et
humorē igit et gustum et alia similiter. Dicta
autem p̄m potētiā non necesse est.

Ex pmissa solutione pcedit ad demonstrādū veritatē
duarū questionū: quarū p̄ma est vtz sensus et sensibilia
simul corrūpan et saluent. Ad huius ergo solutionē dicit
q qz actus sensibilis et sensitui est vnus subto: sed disse-
runt rōne vt dictū est. necesse est q auditū dicat p̄m actū:
et sonus dictus p̄m actū: simul saluent et corrūpan: et
similiter est de sapore et gustu et alijs sensibilibus et sensi-
bus. Sed si dicant p̄m potētiā: nō necesse est q simul
corrūpantur et saluent. **Ex** hac aut ratiōe excludit
opinionem antiquorum naturalium. ibi.

Non recte igit priores naturales phi sentiebant:
qui quidē sine visu neq; albū vllum: neq; nigrū esse
dicebāt: neq; itē nullū sine gustu saporē. Nā partiz
recte: partim nō recte cēlebāt. Etenī cū dupliciter
sensus sensibilēq; dicat potētia atq; actū: in his q
dem secūdis sit idipm sane: qd dictū est: in illis aut
p̄m nō fit: vt luce clari⁹ extat. At illi de hisce sim-
pliciter loquebant: que simpliciter nō dicunt.

Sed priores pbilosophi hoc non bene dice-
bant nihil opinantes neq; albū neq; nigrū esse
sine visu: neq; humorē sine gustu. Sic quidez
enī dicebāt recte: sic aut non recte. Duplir. n. di-
cto sensu et sensibili: his qdē p̄m potētiā: illis
xō p̄m actum. De his quidē accidit qd dictūz
est: s; in alteris nō accidit. Sed illi simpliciter
dicebant de dictis nō simpliciter

Dicēs q p̄ores naturales nō bene dicebant: in hoc qz
opinabant nihil esse albū aut nigrū: nisi quādo videt:
neq; saporē eē nisi quādo gustat: et similiter de alijs sen-
sibilibus et sensibus. Et qz nō credebāt esse alia entia ni-
si sensibilia: neq; aliā virtutē cognoscitiuā nisi sensum:
credebāt q totū esse et veritas rerū esset in apparere. Et
ex hoc deducebant ad credendū p̄tradicctoria simul esse
vera: ppter hoc q diuersi cōtradicctoria opinant. Dice-
bant aut quodāmo recte: et quodāmo nō. Cum enim du-
pliciter dicat sensus et sensibile. s. p̄m potētiā et p̄m actū
de sensu et sensibili p̄m actūz accidit q ipsi dicebant: q
nō est sensibile sine sensu. Non autē hoc verum est de
sensu et sensibili p̄m potētiāz. Sed ipsi loquebant sim-
pliciter. i. sine distinctione de his que dicuntur multipli-
citer. **Deinde** cum dicit.

Qd si vox quedā cōcentus est: vox autē et auditus
tū vnū: tum nō vnū: aut nō idē sunt: et si pcentus est
ratio: necesse est et auditū quādā esse rōnez: atq; ob
idipsum exuperans qd qz taz acutū qz graue corru-
pit auditū: atq; deuastat: et in saporibus gustū: et in
colorib⁹ visum id qd nigrū est splēdidū et tenebro-

sum: et in odoribus vehemēs odor: siue dulcis: siue
amarus: quia sensus ipse quedā est rō rata. Quocir-
ca sensibiliū ea que sincere talia queq; simplicia sūt
vt acutū: vel dulce: vel salūz cū reducunt ad rōnē:
sensui sunt iocunda. Tunc enī ipsūz delectare vidē-
tur. Omnino aut ipsū mixtūz magis cōcentus est:
qz acutū vel graue. Tactui quoq; nō calidum sane
simplex ac frigidū. Sed id qd est ad rōnē redactūz:
amicū est atq; iocundū. Eniūero sensus ipse ratio
quedā est vt diximus. Sensibiliū aut ea que exupe-
rant: aut dolorē afferūt ipsi: aut tadē ipm corrūpūt.

Si aut symphonia vox quedā est: vox autē et
auditus est sicut vnū: et est sicut nō vnū aut idē
pportio autē est symphonia: necesse est et audi-
tum rationē quādāz esse. Et ppter id corrūpit
vnūq; qz excellēs acutū et graue auditūz. et in
humorib⁹ gustū: et in coloribus visum fortiter
fulgidū: et opacū: et in olfatu fortis odor et dul-
cis et amarus tanquā ratio quedam sit sensus.
Unde et delectabilia quidez sunt dum dicunt
sincera et mixta entia ad rationē: vt acutūz aut
dulce aut salūz. Delectabilia enī tunc. Vno
autem magis qd mixtūz est symphonia qz acu-
tum et graue. Tactus autem calefactibile et fri-
gorabile: sed sensus ratio est. **Excellentia** autē
contristat aut corrumpunt.

Demōstrat ex pmissis solutionē alterius qōnis: quare
s. quedā sensibilia corrūpāt sensūz et quedā delectāt: et di-
cit q cū symphonia. i. vox psonāz et pportionata sit vox
quedā: et vox quodāmo sit idē qd auditus: et symphonia
sit quedā pportio: necesse est q auditus sit quedā ppor-
tio. Et qz quelibet pportio corrūpit per superabundā-
tiam. iō excellens sensibile corrūpit sensum: sicut qd est
excellenter graue et acutū corrūpit auditū. Et excellēs
saporosus corrūpit gustū. Et fortiter fulgidum vel ob-
scurū corrūpit visum. Et fortis odor corrūpit olfa-
tum: quasi sensus sit quedā pportio. Sed si plura sensi-
bilia deducunt ad pportionatā mixtionē efficiunt de-
lectabilia: sicut in saporibus: quādo aliqd p̄m debitā p-
portionē est: aut acutūz: aut dulce: aut salūz: tunc enim
sunt oīno delectabilia. Et omne qd est mixtū est magis
delectabile: qz qd est simplex: sicut symphonia qz vox
acuta tm: vel grauis tm. Et in tactu qd est cōpositus ex
calefactibili et frigidabili: Sensus enim delectat in p-
portionatis: sicut in sibi similibus: eo q sensus est ppor-
tio quedam. Sed excellentia corrūpit sensum vel sal-
tem contristat ipsum.

Unusquisq; igit sensus (vt sepe diximus) sensibi-
lis est obiecti. Estq; in instrumēto suo ea rōne qua
illud sensus est instrumētū: et differentias sensibi-
les obiecti sui discernit: vt albū qdē et nigrū visus:
dulce aut et amarū gustus: et ceteri similr sensus.

Unusquisq; quidē igit sensus subiecti sensi-
bilis est qui est in sensitui in quātū sensituiuz: et
discernit subiecti sensibilis differentias: aut
albū quidē et nigrū visus: dulce xō et amarū
gustus. Sili aut se bz b et in alijs. **Lec. III.**



Procedit p̄p̄s sup̄ius ad inuestigādū sensus
cōes ex hac opōne q̄ sentim̄ nos videre z au
dire. Ex hac aut opōne ad B deuētum est: q̄
potentia visua sentit visionē: alio tñ mō q̄
sentiat s̄nsibile exteri⁹: sed nōdū habet q̄
potētia iudicatiua de actib⁹ sensuū sit vna z cōis. Et iō
pcedit vltērius ad inuestigandā hui⁹ veritatē per aliā
operatiōne que ostēdit vnā potentiā esse cōmūē habē
tem se quodā mō ad omnes. s. sensus. z dec operatio est
discernere sensibilia abinuicem. Et circa hoc duo facit.
Primo ostendit quātū se possit extendere discretio sen
sus p̄p̄y. In secūda inquirīt de illa discretione sensibi
liū que excedit virtutē sensus p̄p̄y. ibi (Quoniā aut al
bū.) Dicit ergo p̄mo q̄ ex dictis manifestū est q̄ vnusq̄
qz sensus est cognoscitiuus sensibilib⁹ sibi obiecti: cuius
species sit in suo organo: iquātū est tale organū. Immu
taē enī organū vniuscuiusqz sensus a p̄p̄io obiecto sen
sus per se: nō per accidens. Et vnusquisqz sensus discer
nit differentias p̄p̄y sensibilib⁹: sicut visus discernit al
bum z nigrum: gustus dulce z amarum: z similiter se hēt
in alijs sensibus. ¶ Deinde cum dicit.

Et enim cū albū z dulce z singula sensibilib⁹ ad sin
gula nimirū aliqua cōparemus: ac discernamus: z
sentiamus differre: necesse est idipsum p̄fecto fieri
sensu quippe cū illa sensibilia sint. Quo patet carnē
vltimum instrumentū sensu non esse. Nam necesse
est id qd discernit tangendo discernere.

Tex. c. 145. Quoniā aut z album z dulce z vnūquodqz
sensibilib⁹ ad vnūqzqz cōparādō discernimus
z sentimus qz differūt: necesse igit sensu. Sen
sibilia enī sunt. ¶ Quare z manifestū quoniā
caro nō est vltimū sensitiuū. Necesse enī esset
tangens ipsum discernens discernere.

Ostēdit cui sit attribuēda ista discretio que excedit p̄
p̄ius sensum. s. discernere sensibile vnius sensus a sensi
bili alteri⁹. Et circa hoc duo facit. Primo determinat ve
ritatē. Secūdo obicit cōtra veritatē z soluit. ibi (At vō
ipossibile.) Circa p̄mū tria facit. Primo ostēdit q̄ alijs
sensus est qui discernit iter albū z nigrum z dulce. Scdō
q̄ nō sunt due potētie sensus: s. vna. ibi (Neqz vtiqz.)
Tertio q̄ simul illa potētia p̄cipit vtrūqz sensibile iter
que discernit. ibi (O aut neqz.) Dicit ergo p̄mo q̄ qz di
scernimus aliqua virtute nō solū albū a nigro: vel dulce
ab amaro: sed etiā albū a dulci: z vnūqzqz sensibile di
scernimus ab vnoquoqz z sentimus qz differunt: opz q̄
hoc sit per sensum. qz cognoscere sensibilia in quātū sūt
sensibilia est sensus. Lognoscimus aut differentias albi
z dulcis nō solū quātū ad qd qd est vtriusqz: qd p̄tinet
ad intellectū: sed etiā quātū ad diuersam imutationē sen
sus. Et hoc nō pōt fieri nisi per sensum. Et si per aliquē
sensum sit hoc: maxime videt q̄ fiat per tactus qui est
p̄mus sensuū: z quodā mō radix z fundamētū oīum sen
suū: z ab hōc aīal hēt q̄ dicat sensitiuū. Unde mani
festū est q̄ caro nō est vltimū organū sensus tactus: qz
cū per sensum tact⁹ fiat discretio: necesse esset q̄ ipso cō
tactu carnis a tāgibili fieret discretio tangibilis ab alijs
sensibilib⁹. Attribuit aut ista discretio tactui nō s̄m q̄
tactus est sensus proprius: sed s̄m q̄ est fundamentum
oīum sensuū: z p̄p̄ius se habēs ad fontalē radicē oīus
sensuum qui est sensus cōmunis. ¶ Deinde cum dicit.
Fieri igit nō pōt: vt separatis discernat dulce di
uersum esse ab albo: sed vni cuiusqz ambo nota esse

opz. Illo nāqz mō sane pateret inter sese illa differ
re: etiā si alterū ego: alterū tu sentires. Anū igit di
cat opz. Diuersa enī dulce ac albū. Dicit igit idem.
Quare vt dicit: sic z intelligit atqz sentit. Patet ergo
fieri nō posse: vt separatis separata diiudicent.

Neqz vtiqz separatis contingit discernere q̄
alterum sit dulce ab albo: sed opz aliquo vno
vtrāqz manifesta esse. Sicut enī z hoc quidez
ego: illud aut tu sentis: manifestum vtiqz erit:
qm̄ altera adinuicē sunt. Opz aut vnus dicere
quoniam alterum. Alterum. n. dulce ab albo.
Dicit ergo idē. Quare sicut dicit: sic z intelli
git z sentit. O quidem igit non possibile sepa
ratis iudicare separata palam.

Ostēdit q̄ eiusdē sensus sit qui discernit albū a dulci.
Posset enī aliquis credere q̄ discernamus albū a dulci
nō quādā vna potētia: sed diuersis vt. s. inquantū gustu
cognoscimus dulce: z visu albū. Hoc aut excludit dicēs:
q̄ nō p̄tingit discernere q̄ dulce sit alterū ab albo sepa
ratis potētys. i. diuersis: sed opz ad discernēdū iter ea: q̄
s̄m aliquā vnā potentiā manifestū sit nobis. Ita enī eēt
si diuersis potētys sentirem⁹ dulce z albū: sicut si diuer
si hoīes sentirent: vnus dulce: z alius album: puta si ego
sentio hoc: z ille illud. Hoc aut posito manifestum est q̄
altera sunt abinuicē dulce z album: qz aliter patior ego a
dulci q̄ tu ab albo. Sed tamē diuersitas ista nō erit no
bis per sensum manifesta: sed opz q̄ vnus sit qui dicat
q̄ alterū est dulce ab albo. Hoc enī est aliqd vni vtz. s.
q̄ alterz sit dulce ab albo. ergo opz q̄ illud vni ab eodē
dicat: sed dictio est interpretatio interioris apprehēsiō
nis. ergo sicut est vnus qui dicit: ita opz q̄ vn⁹ sit qui in
telligat z sentiat alterū esse dulce ab albo. Dicit aut (in
telligat z sentiat.) qz nōdū ostensum est q̄ aliud sit in
tellectus a sensu: vel qz ista diuersitas z sensu z intelle
ctu cognoscit. Sicut igit opz q̄ vnus homo qui dicit al
terū esse albū a dulci sit qui cognoscit vtrūqz: ita opz q̄
vna potētia sit qua agnoscit vtrūqz. Nā bō nō cognoscit
nisi per aliquā potentiā. Et hoc est qd cōcludit vltērius
palā esse qd nō est possibile iudicare (separata). i. q̄ ali
qua sint diuersa (separatis). i. diuersis: sed opz q̄ sit ea
dē potētia que vtrūqz cognoscit. ¶ Deinde cum dicit.

Et hinc patet neqz fieri posse vt separatio in tēpo
re discernant. Nā vt idē aliud esse bonū ac malum
dicit. Sic quādo alterū dicit aliud esse: tūc z alterū
etiā dicit. Atqz dico quādo nō per accidens: veluti
nūc dico quippiā aliud esse: nō tamē dico illud nūc
aliud esse: sed hoc pacto nunc dici: vt dicat: z nunc
illud esse. Simul igit dicit. Quo sit vt inseparabile
z in inseparabili tēpore separata discernat.

Oz aut neqz in separato tēpore: hinc habitus
est. Sicut enī idē dicit q̄ alterū bonū z malū:
sic z quādo alterū dicit: qm̄ alterū tūc z alterz
nō s̄m accidēs ipm̄ quādo. Dico aut puta nūc
dico quoniā alterū: nō tamē qm̄ nunc alterum.
Sed sic dicit z nunc z qm̄ nunc. Simul ergo.
Quare inseparabile z in inseparabili tēpore.

Ostendit q̄ opz simul vtrūqz cognosci. Dicit q̄ ex
his que dicent manifestū est (q̄ neqz in separato tēpore)
i. in diuerso tēpore cognoscit vtrūqz. Sicut enī ille qui

Tex. c.
147.

Tex. c.
148.

iudicat aliqua esse diuersa dicit aliqd vñū & idē. s. q. al-
terū sit bonū & malū: sic ēt dicit quādo alteruz sit. Dicit
enī q. sit alterū tūc quādo iudicat: & hoc ipsuz quādo sit
alterū nō dicit s. m. accidēs: ita q. ly quādo referat ad di-
centē: vt puta: q. nunc dicit q. est alteruz: si nō diceret q.
nūc est alterū. Hoc enī esset per accidens respectu eius
q. dicit: sed sicut nūc dicit q. est alterū: ita dicit q. nūc
sit alterū. Hoc autē nō posset esse nisi simul ea apprehen-
deret. i. in illo istāti pro quo iudicat ea eē altera. Mani-
festū est q. simul cognoscit vtrūq. Ergo sicut est insepa-
rabilis potentia. i. vna & eadē que cognoscit vtrūq. eorū
inter que inducat differētia: ita opz q. in inseparabili tē-
pore apprehendat vtrūq. ¶ Deinde cum dicit.

¶ At vñ fieri nō pōt: vt simul idē ea rōne qua indiui-
sibile est: & in indiuisibili tēpore motibus cōtrarijs
moueā. At dulce quidē si sit: mouet sensum ac itel-
lectū. Amarū autē p̄trario mō: & albū itidē diuerso.

Tex. c. 147. ¶ At vñ impossibile est simul s. m. p̄trarios mo-
tus moueri idē: aut indiuisibile & in indiuisibi-
li tēpore. Si. n. dulce sit: mouet sensuz aut in-
tellectum: amarū autē p̄trarie: & albū aliter.

¶ Obicit in 3. i. Et circa hoc quatuor facit. Primo po-
nit obiectionē talē. Impossibile est idē & indiuisibile si-
mul moueri s. m. 3. i. os motus simul & in indiuisibili tē-
pore: sed intellectus & sensus mouent a sensibili inquan-
tū sentit & intelligibili inquantū itelligit. Diuersa autē sen-
sibilia & p̄traria: diuersis p̄trarijs motib⁹ mouēt. q. im-
possibile est q. eadē vis sensitua: aut intellectua simul
cognoscat contraria diuersa. ¶ Secundo ibi.

¶ Est ne igit q. discernit indiuisibile quidē numero.
Separatū autē rōne. Partiz igit vt diuisibile res sen-
tit diuisas: partim vt indiuisibile. Nam rōne quidē
diuisibile: loco autē atq. numero indiuisibile est.

Tex. c. 148. ¶ Ergo simul qdē & numero indiuisibile & inse-
parabile qdē iudicat. Secundū esse autē separa-
tuz. Est igit quodā mō q. diuisibile diuisa sen-
tit: est autē q. indiuisibile. Secundū eē qdē. n. di-
uisibile: loco autē & numero indiuisibile.

¶ Ponit vñā solutionē: & dicit q. illud qdē iudicat dīam
inter p̄traria est simul & numero indiuisibile & inseparabi-
le. i. vñū subcto: s. s. m. esse separatū. i. rōne est diuersuz.
Sic igit quodā mō indiuisibile sentit diuisa. i. diuersa:
alio autē mō diuisibile sentit diuersa: q. s. m. eē est diuisi-
bile. i. rōne est diuersuz: sed loco & numero est (indiuisibi-
le). i. subcto est vñū. Et dicit loco: q. diuersē potētē in-
ueniunt i. diuersis p̄tib⁹ corpis organa hīc. ¶ Tertio ibi.

¶ An id minime fieri pōt. Idē enī potentia quidē
est ipsa cōtraria: & diuisibile & indiuisibile: actu autē
esse nō pōt. Sed patiēdo diuisibile est. At fieri ne-
quit: vt simul sit albuz & nigrū. Quare neq. formas
ipsorū simul sensus ac intellectus si talia sint vt pa-
tiantur suscipient.

¶ Aut nō possibile. Potētia qdē. n. idē & indi-
uisibile contraria: s. m. eē autē nō: sed in operari di-
uisibile. Et impossibile est & albū & nigrū esse
simul. Quare neq. species pati ipsorū si huius
modi est sensus & intelligentia.

¶ Improbatur hanc solutionē dicens: q. nō est (possibile)
illā p̄dictā solutionē stare. Qd enī est idē & indiuisibile

subcto: s. nō s. m. esse. i. s. m. rōne: pōt qdē habere p̄traria
s. m. potētia: s. q. h. 3. i. a (in opari). i. s. m. actū: opz q. sit
diuisibile. Et impossibile est idē & indiuisibile simul & semel
eē albū & nigrū. Quare neq. pōt esse aliqd vñū & idē indi-
uisibile simul pati spēs eorū: & ita neq. itelligere & senti-
re si itelligere & sentire ē s. i. pati qdā. ¶ Quarto ibi.

¶ At enī hoc p̄inde sese habet: atq. id qdē quidā p̄-
ctum appellat. Qd quidē tum vñū est: tuz duo: quo
pacto & diuisibile est. Quo igit indiuisibile est: hoc
vñū est: id qdē discernit ac simul. Quo vñ est diuisi-
bile: s. nō vñū est: bis. n. eiusdē signi simul sit vsus.
Quo ergo finis vsus si vt duoz: hoc duo discernit:
atq. est separata vt separatū. Quo vñ est vñū: hoc
vñū sit vsus & simul. Sed de principio quidē quo
dicimus aīal sensituiū esse sit hoc mō determinatū.

¶ Sed sicut qdē vocat quidā punctū: aut vñū: Tex. c. 149.
aut duo: sic & indiuisibile. Secundū qdē quidē
igit indiuisibile: vñū discernēs est & simul. Se-
cundū vñ q. diuisibile: bis vtitur eodē signo si-
mul. Inquantū quidē igit pro duobus vtitur
tertio: duo iudicat: & separata sunt vt in separa-
to. Inquantū vñ vñū: vno & simul. De princi-
pio quidē igit s. m. q. dicimus posse sentire ani-
mal: determinatum sit hoc modo.

¶ Ponit verā solutionē: & solutio ista sumit ex similitu-
dine p̄cti. Punctū. n. qdē est inter duas partes linee pōt
accipi (vt vñū & vt duo). Et vñū qdē s. m. q. p̄tinuat par-
tes linee: vt cōmunis terminus. (Ut duo autem s. m. q.
bis vtimur p̄cto). i. vt principio vñū linee & vt fine
alterius. Sic ēt itelligēdū est: q. vis sentiēdi diffundit
in organa. s. sensui ab aliq. vna radice cōmuni qua p̄-
cedit vis sentiēdi in oīa organa: ad quā etiā terminant
oēs imutationes singulorū organorū. pōt q. p̄siderari du-
pliciter. Vno mō put est p̄n^m vñū & termin^m vñū oīus
sensibiliū imutationū. Alio mō put est p̄n^m & terminus
huius & illius sensus. Et hoc est qdē dicit q. sicut punctū
est vñū: aut duo: sic diuisibile est p̄n^m sensituiū cōmune.
Sic enī diuisibile est: inquantū (simul bis vtit eodē si-
gno). i. p̄ncipio sensituiū. i. vt p̄ncipio & termino vsus &
auditus. Inquantū igit aliq. vtit p̄n^m sensituiū q. vñū
termino pro duob⁹: itatū duo iudicat: & separata sūt que
accipiunt: sicut (in separato). i. diuisibili p̄ncipio cogno-
scunt. (Inquantū vñ) est vñū in se: sicut in vno p̄ncipio
cognoscit differentias vtriusq. & simul. Dabet igit hoc
p̄n^m sensituiū cōmune q. simul cognoscat plura inquan-
tū accipit bis vt terminus duarū imutationū sensibiliū:
inquantū vñ est vñū: iudicare pōt differētiā vñū ad al-
terū. Opz autē illud p̄ncipiū sensituiū cōmune habere
aliud organū: q. pars sensitua nō hēt aliq. operationē
sine organo. Cū enī organū tact⁹ diffundat per totū cor-
pus: necessariū videt vt ibi sit organū huius p̄ncipij sen-
sitiui cōmunis vbi est p̄ma radix organi tactus. Et pro-
pter hoc superius dixit q. si caro esset vltimū organū ta-
ctus q. tagedo s. m. carnē discernērem⁹ vñū sensibile ab
alio. ¶ Cōsiderādū est etiā q. h. 3. i. hoc p̄n^m cōmune imutet
a sensu p̄prio: q. ad sensum cōmū pueniūt imutationes
oīum sensui p̄prio: sicut ad cōmū terminū: nō tñ sen-
sus p̄prius est nobilior q. sensus cōmunis: s. mouēs sit
nobilis moto & agēs patiēte: sicut nec sensibile exteri⁹
est nobilior q. sensus p̄prius: s. moueat ipm. Est enim
s. m. quid nobili⁹. i. inquantū est actu albū vel dulce ad qdē

Liber

est sensus proprius in potentia. Sed sensus proprius simpliciter est nobilior per virtutem sensitivam. unde et nobiliori modo recipit scilicet sine materia: omne enim recipiens aliquid recipit illud secundum suum modum. Et sic sensus communis nobiliori modo recipit quam sensus proprius: propter hoc quod virtus sensitiva consideratur in sensu communis ut in radice et minus divisa. Neque oportet quod per aliam actionem sensus communis species recepta in organo fiat in ipso: quia omnes potentie partis sensitivae sunt passivae: nec est potestas quod una potentia sit activa et passiva. Considerandum est etiam quod sensus proprius habet discernere inter tria sensibilia: inquam, tum precipiat aliquid de virtute sensus communis: quia et ipse sensus proprius est unus terminus diversarum mutationum que fiunt per medium a diversis sensibilibus. Sed ultimum iudicium et ultimum discretio pertinet ad sensum communem. Ultimo autem epilogando concluditur quod dictum est de principio secundum quod dicitur animal esse sensitivum vel potens sentire.

Cum autem duabus praeclari differentijs maximeque differant animam. Motione inquam loco accommodata: et intelligendo: et discernendo: ac sentiendo: considerandum est si quid intersit inter intelligere ac sentire. Videtur namque tam intelligere quam etiam sapere: veluti quoddam esse sentire: etenim his utrisque rebus aliquas anima discernit atque cognoscit.

Le. 150 Quomodo autem duabus differentijs diffiniunt maxime animam: motu qui secundum locum: et in eo quod est intelligere et discernere et sentire. Videtur autem et intelligere et sapere tanquam quoddam sentire esse. In utrisque enim his anima iudicat aliquid et cognoscit eorum que sunt. **Lectio. III.**



Quod philosophus ostendit quod due operationes de quibus dubium videbatur: percipere. scilicet actus sensus proprii: et discernere inter sensibilia diversorum sensuum: non excedunt facultatem principii sensitivi: nunc vult ingere utrumque sapere et intelligere excedat facultatem eiusdem principii. Et circa hoc duo facit. Primum ostendit quod sapere et intelligere non pertinet ad sensum: quod est ostendere sensum et intellectum non esse idem subiecto. Secundo quod phantasia que pertinet ad sensum non est idem cum operatione que pertinet ad intellectum. ibi. Phantasia autem est. Circa primum duo facit. Primo ponit operationem ponentium sensum et intellectum esse idem. Secundo improbat eam. ibi. Et tamen oportuit. Circa primum duo facit. Primum ponit operationem. Secundo assignat causam operationis. ibi. Quod enim hic. Circa primum duo facit. Primum ponit operationem in communis. et inducit quoddam verbum quoddam phos que ad illud pertinet videntur. ibi. Et antiqui sapere. Dicitur ergo primum quod antiqui philosophi diffiniebant animam secundum duo. scilicet secundum motum secundum locum: et cognitionem que includit intellectum discretionem et sensum. videtur ex hoc quod secundum eorum operationem intelligere et sapere sit quoddam sentire: quia tam sentiendo quam intelligendo anima iudicat et cognoscit. Deinde cum dicit.

Et veteres idem esse sapere sentireque censent. Quod admodum et Empedocles dixit.

Ad presens hominum crescit sapientia semper. et alio rursus in loco.

Hinc varia his semper prudentia somnia monstrat.

Idem et Homerus his carminibus sensisse videtur. Tales namque insunt mentes mortalibus ipsis.

Quales quotidie summi fert rector olympi. Et antiqui sapere et sentire idem esse aiunt: sicut Empedocles dixit. Ad presens voluntas augetur: et in hominibus et in alijs: unde eis semper

sapere altera prestat. Idem antequam his vult et id quod est Homerum. Talis enim intellectus est in terrenis hominibus qualem ducit in diem pater virorumque deorumque.

Ostendit quod non solum hoc sequitur ex hoc quod in communis dicebatur: sed expresse antiqui dixerunt quod idem sit sapere per intellectum et sentire. Ut autem intelligamus verba philosophorum que inducuntur quoad propositum faciunt: considerandum est quod nullum corpus potest directe agere in id quod nullo modo est corporeum: quia igitur potentie sensitivae aliquid modo sunt corporeae: quia sunt virtutes in corporeis organis: immutari possunt ex actione corporum celestium: per accidens tamen: quia neque anima: neque a se virtus movetur nisi per actum motu corpore. Et propter hoc contingit quod ex impressione corporis celestis variatur et phantasia et appetitus sensitivus. Unde et animalia irrationalia que solo appetitu sensitivo agunt in suis moribus: ut plurimum insequuntur impressiones corporum celestium. Ponere igitur quod corpora celestia habeant impressionem directe in parte intellectiva quam tamen ad intellectum et voluntatem: est ponere quod voluntas et intellectus sunt virtutes corporeae. Et hoc sonant verba quoddam phos antiquorum. Dicit enim Empedocles. quod tamen in hominibus quam in alijs animalibus (voluntas angelorum). incitatur ad agendum (ad presens). scilicet secundum presens horum disponere: que quidem dispositio dependet ex dispo[n]e corporum celestium. Unde presens tempus vel hora (eis). id est hominibus et alijs animalibus (prestat semper sapere altera). Diversis enim horis et temporibus diversis diversis simodis homo et alia animalia inveniunt iudicare de rebus. Et ad idem pertinet illud verbum Homerum: (Talis autem est intellectus in terrenis hominibus: qualem pater virorumque deorumque). id est sol (ducit in diem). Dicitur autem sol pater virorum: quia est aliquid causa humane generationis. Homo enim generat hominem et sol. Dicitur autem pater deorum: vel propter corpora celestia que antiqui deos appellabant: que secundum astrologos quodammodo a sole regulantur: vel propter homines quos deificari credebant qui virtute solis generantur. Virtus autem solis est in die: quia in die nobis apparet dum movetur in superiori hemispherio. unde et ab astrologis dicitur planeta diurnus. Voluit ergo Homerus dicere quod homines terreni intellectum sortiantur ex actione solis: et per similitudinem motus et situs et aspectus solaris diversimode se habent in intelligendo. Sciendum est autem quod huc verbum Homerum Aristoteles non totum posuit: sed solum principium. Unde nec in greco: nec in arabico plus habet quam hic. Talis enim intellectus est: ut sic intelligatur hoc dictum: sicut convenimus inducentes aliquem versus alicuius auctoris tamen ponere principium: si versus sit notus. Sed quia hic versus Homerum non erat notus apud latinos Boetius totum posuit. Pater ergo hoc quod hic dicitur quod si corpora celestia habent directe impressionem in intellectu et voluntatem: idem est ac si ponatur quod intellectus est idem cum sensu. Unde recte vero impressio corporum celestium potest pertinere ad intellectum vel voluntatem: prout intellectus et voluntas coniunguntur in sua operatione virtutibus sensitivis. Leso enim organo phantasie impeditur intellectus in sua operatione: et ex appetitu sensitivo inclinatur voluntas ad volendum vel nolendum aliquid. Quia tamen voluntas non ex necessitate trahitur ab appetitu sensitivo: sed semper ei liberum manet seque qui inclinationem appetitus sensitivi vel non sequi. ideo corpora celestia nullam necessitatem humanis actibus inducunt. Deinde cum dicit.

Etenim omnes hi putant ipsius intelligere corporis esse: perinde atque ipsum sentire: et sentire simili simile arbitratum: et sapere ut in superioribus diximus locis.

Omnes enim hi intelligere corporeum: sicut senti-

reopinantur. Et sentire et sapere sibi simili: sicut
sibi principium in rationibus determinamus.

Conceditur enim positionis. Manifestum est enim quod remota
differencia qua aliqua adinuicem differunt remanet idem:
sicut si rationale auferatur ab homine remanebit de numero
irrationalium animalium. Deinde autem est differentia qua differt
cognitio intellectus a sensu: quod sentire est aliquid corporeum.
Non enim operatio sensus est sine organo corporali.
Intelligere autem non est aliquid corporeum: quod operatio intellectus
non est per organum corporeum ut infra ostendetur.
Ideo ergo antiqui ponebant sensum et intellectum idem: quod
opinabantur quod intelligere esset aliquid corporeum: sicut et sentire.
Quo autem utrumque poneretur aliquid corporeum. Inter ostendit
per hoc quod ponebatur tam sapere sibi intellectu quam sentire:
stringere per virtutem similitudinis: sicut in primo libro dictum
est. Et intelligebatur similitudinem sibi esse corporeum: puta
quod per terram cognoscitur terra: et per aquam aqua: et sic de
alijs. Unde sequebatur quod sentire et intelligere consequerentur
naturam corpoream: et eodem modo. Et sic sentire et intelligere
sequitur esse idem. **D**einde cum dicit.

Oportebat tamen ipsos de errore quoque deceptio
neue differere. Sunt enim hec magis propria animalium
plura quam id temporis est quo in his anima versatur
ut patet: idcirco necesse est aut vniuersa que videntur
ut quidem inquirunt esse vera: aut dissimilis rei tactum
errorem esse deceptionem. Quippe cum id sit contrarium
illi: simili inquam cognoscere simile.

Et tamen oportuit simul ipsos de deceptio-
ne dicere. Magis proprium enim est animalibus
et plurimum tempus in hoc perficitur anima:
unde necesse autem ut quidam dicunt omnia que
videntur esse vera: aut dissimilis tactum: de-
ceptionem esse. Hoc enim contrarium ei quod simili
le simili cognoscere.

Improbat predictam positionem. Et primo quantum ad causam.
Secundo quantum ad ipsam positionem. Ibi. **Q**uid igitur. Dicit
ergo primo quod philosophi assignantes causam cognitionis esse simi-
litudinem cognoscere ad cognitionem debuerunt assignare ali-
quam causam etiam deceptionis: quod deceptio videtur esse magis
propria animalibus quam cognitio sibi conditione sue nature.
Videmus enim quod homines ex seipsis decipi possunt et errare.
Ad hoc autem quod veritatem cognoscant oportet quod ab alijs doceantur.
Et iterum pluri tempore anima est in deceptioe quam in cogni-
tione veritatis: quod ad cognitionem veritatis vix peruenit
post studium longi temporis. Et hec quidem ratio efficax est contra
antiquos philosophos: qui ponebant cognitionem inesse anime ex sui
nature quasi anima ex hoc quod constituta est ex principijs habeat
quod non solum sit in potentia ad cognoscibilia: sed quod sit actus
cognoscens. Potest autem ad hoc dupliciter responderi. Uno modo
ut dicatur quod antiqui philosophi non credebant aliquam deceptionem
esse. Ponebant enim quod omnia que videntur sunt vera. ut supra
dictum est. Et ideo non oportebat quod assignarent causam de-
ceptionis. Alio modo potest responderi quod ex hoc ipso quod dicebant
causam cognitionis esse ex hoc quod anima tangit id quod est sibi si-
mile datur intelligi quod causa deceptiois sit hec quod anima tangit
sibi dissimile. Hoc est ergo quod clauditur quod antiqui philosophi
non assignauerunt causam deceptionis anime necesse est quod aut
omnia que videntur vera sint: ut quidam dixerunt: aut quod tactus
quo anima tangit rem dissimile sit deceptiois causa. Tangere
enim dissimile videtur esse contrarium ad cognoscere sibi si-
mile. Primum autem reprobatur est in 4^o metaphysice. Unde
procedit ad inquirendum 2^o cum dicit.

Videtur autem et deceptio et scientia contrarios: sicut
esse eadem.

Videtur autem et deceptio et scientia contra-
riorum eadem esse.

Manifestum est enim quod dissimile et simile sunt contraria:
sed circa contraria eodem modo se habet homo ad cognitionem et
deceptionem: quod qui cognoscit unum contrarium: cognoscit et
aliud. et qui errat in uno errat in alio. Et hoc est quod dicitur
quod scientia et deceptio videtur eadem esse contrarium. Non
ergo est possibile quod tactus rei similis sit causa vere co-
gnitionis: et tactus rei dissimilis sit causa deceptiois: quod
tunc esset scientia de uno contrario: et deceptio de alio.

Deinde cum dicit.

Non ideo igitur esse sentire ac sapere patet. Illud
enim omnibus animalibus hoc valde paucis inest.

Quid igitur non ideo sit sapere et sentire: manifestum est. Hoc quidem enim in omnibus est: il-
lud autem in paucis animalium est.

Improbat positionem ostendens quod neque sapere: neque intelli-
gere est idem quod sentire. hec enim duo intellective cognitioni
attribuuntur. Intellectus enim habet iudicare. et hoc dicitur
sapere: et apprehendere: et hoc dicitur intelligere. Primo ergo
ostendit quod sentire non sit idem quod sapere tali ratione. Senti-
re inest omnibus animalibus: sapere autem non inest omnibus: sed
paucis. ergo (sapere) non est idem quod sentire. Dicit autem quod
sapere inest paucis animalium: et non quod inest solis hominibus
quod etiam quedam animalia participant aliquid prudentie
et aliquid sapientie. s. quod recte iudicant de agendis per
estimationem naturalem. **S**ecundo ibi.

At neque intelligere idem est ac sentire: intelligere
inquam quo recte atque non recte res percipi solent. Quod
namque recte percipit: id est prudentia et scientia atque
opinio vera. At quod non recte: id est nimis in his dictis
contrarium. Etenim proprius sensus semper est verus
et vniuersis animalibus inest. At sit ut falso quoque
quis ratiocinetur: neque cuius competat cui non inest et ratio.
Sed neque intelligere in quo est et recte et non
recte. Recte quidem prudentia et scientia: aut opinio
vera. Non recte autem contraria horum. Neque
hoc est idem cum ipso sentire. Sensus quidem enim
proprium semper verus est: et in omnibus in-
est animalibus. Intelligere autem contingit et
falso: et nulli inest cui non et ratio.

Probat quod intelligere non sit idem quod sentire per duo me-
dia. Quorum primum tale est. Intelligere contingit recte et non
recte. Recte quidem contingit intelligere sibi sciam que est
speculabilius et necessarius: vel sibi prudentia que est re-
cta ratio contingit agibilius: vel sibi opinionem veram que
se habet ad utrumque: et non determinate ad alterum opposi-
tum: sicut scientia et prudentia: sed ad unum cum formidine al-
terius. (Non recte autem.) contingit intelligere: sibi eorum con-
traria. i. sibi falsam sciam et sibi imprudentiam et sibi opinionem
falsam. Sentire autem non contingit nisi recte: quod sensus circa
propria sensibilia semper verus est. ergo sentire et intelli-
gere non sunt idem. Et quod posset aliquis dicere quod recte intelli-
gere sit idem quod sentire. id adiungit aliud medium ad hoc
excludendum: quod tale sentire (inest omnibus animalibus) intelli-
gere autem non: sed solis illis quibus inest ratio. s. hominibus
qui per inquisitionem rationis apprehensiones veritatis in-
telligibiles consequuntur: quousque substantie separate que

sunt altioris intellectus statim absq; inquisitione veritatem intelligant. ergo recte intelligere non idem est qđ sentire. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Imaginatio nāq; diuersa est a sensu menteq;. Atq; neq; hec sit sine sensu: neq; existimatio sine hac esse potest.

¶ Phantasia enim alterū est ⁊ a sensu ⁊ ab intellectu. Et hec nō fit sine sensu: ⁊ sine hac nō est opinio.

¶ Ostendit qđ opinio que sequit̃ intellectum sit aliud a phantasia que sequitur sensum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qđ phantasia nō est opinio. Secūdo inquirat quid sit phantasia. ibi. De eo aut̃ qđ est intelligere. Circa p̃mū tria facit. Primo pponit qđ intendit ⁊ dicit qđ ex hoc etiā apparet qđ sensus ⁊ intellectus differunt: qđ phantasia aliud est a sensu ⁊ ab intellectu: ⁊ t̃ phantasia nō sit sine sensu: qđ sequit̃ sensum: vt postea dicit̃: ⁊ sine phantasia nō sit opinio. Ita enim videt̃ se habere phantasia ad sensum: sicut opinio ad intellectū.

l.c. 150.

l.c. 6.

In rebus aut̃ sensibilibus cum aliquid sentimus asserimus sic esse. Cum aut̃ s̃m phantasia aliquid videt̃ nō asserimus sic esse: sed sic videri vel apparere nobis. A visione enī vel apparitiōe sumit̃ nomē phantasie. vt isra dicit̃. Et similiter circa intelligibilia cum aliquid intelligimus asserimus sic esse. Cum aut̃ opinamur dicimus sic videri vel apparere nobis. Sicut enī intelligere requirit sensum: ita ⁊ opinari requirit phantasia. ¶ Scđo ibi.

¶ Non idem aut̃ esse imaginationē existimationēue patet. Dic enī affectus in potestate sine controuersia collocat̃. Licet nāq; cū libet fingere quicquid volumus: atq; ante oculos ponere. perinde atq; ij faciūt: qui inartificiose memorie cōparatis atq; dispositis locis imagines fingentes: atq; simulachra collocant. At opinari in nobis est situm. Necesse est enī opinatē aut verā: aut falsam existimationē hē.

¶ Quod aut̃ nō est eadē phantasia ⁊ opinio manifestum. Hec quidē. n. passio in nobis est cū volumus. Pre oculis enim est facere sicut in recordariis positi ⁊ idolū sunt facientes. Opinari autem non in nobis est. Necesse enim falsum aut verum dicere.

¶ Probat qđ nō sit idē opinio ⁊ phantasia duabus rōnibus: quarū p̃ma talis est. Passio phantasie est in nobis cū volumus: qđ in potestate nostra est formare aliquid quasi apparens ante oculos nostros: vt montes aureos vel quicquid volumus: sicut patet de illis qui recordantur ⁊ formant sibi idola eorum que sibi videntur ad votū. Sed opinari nō est in potestate nostra: qđ necesse est qđ opinans habeat rationē per quā opinetur vel verū vel falsū. ergo opinio nō est idem qđ phantasia. ¶ Se cundam rationem ponit cum dicit.

¶ Preterea cū opinamur aliquid malū esse atq; terribile: cōtinuo perturbamur. Similiter ⁊ cū opinamur quippiam esse tale vt in illo sit confidendū. At cum imaginamur talia: perinde afficimur atq; si in pictura eadem spectaremus.

l.c. 154.

¶ Amplius autem cum opinamur difficile aliquid aut terribile: statim compatimur. Similiter aut̃ est ⁊ si cōsidendū. Scđm phantasias

aut̃ similr nos hēmus sicut si essemus cōsiderantes in pictura difficilia ⁊ confidentia.

¶ Que talis est. Opinione statim sequit̃ passio in appetitu: qđ cū opinamur aliquid esse graue vel terribile statim cōpatimur tristando vel timendo. Et similiter si sit aliquid cōsidendū. i. de quo aliquis debeat cōsidere ⁊ sperare: statim sequit̃ spes vel gaudiū. Sed ad phantasias nō sequit̃ passio in appetitu: qđ dūz aliquid apparet nobis s̃m phantasia: similiter nos habemus ac si cōsideremus in pictura aliqua terribilia vel sperabilia. qđ opinio nō est idē qđ phantasia. Duius aut̃ differentie ratio est: qđ appetitus nō patit̃: neq; mouet̃ ad simplicem apprehensionem rei qualē pponit phantasia. Sed opz qđ apprehendat̃ sub rōne boni vel mali puenientis vel nocui. Et hoc facit opinio in hominib; cōponendo vel diuidendo dum opinat̃ hoc esse terribile vel malū: illud aut̃ eē sperabile vel bonū. Phantasia aut̃ nō cōponit neq; diuidit: patit̃ t̃m appetit; alius ab estimatione nāli que h̃ opat̃ in eis qđ opinio in hoibus. ¶ Tertio ibi.

¶ Sunt autē ⁊ existimationis ipsius he differentie: scientia: ⁊ opinio: ⁊ prudētia: ⁊ ea que sunt hīce contraria. De differentia quorū alius sit sermo magis ad idipsum accommodatus.

¶ Sunt aut̃ ⁊ ipsius acceptiōis differentie scientia ⁊ opinio ⁊ prudētia ⁊ contraria horū: de quorum differentia altera sit ratio.

¶ Dicit qđ cum ad intellectualem acceptiōem multa pertineant. i. scientia: prudentia: opinio: ⁊ contraria horū: de horū differentia nō est hic agēdū: s; alibi. i. in 6^o et dīcoz. cap. 4.

¶ At vō cū diuersuz sit sentire ac intelligere: ⁊ hui; aliud imaginatio aliud existimatio esse videtur. De imaginationēue p̃mo: deinde de altero dicam; opz.

¶ De eo aut̃ qđ est intelligere: quoniā alterū est ab eo qđ est sentire. Huius aut̃ aliud phantasia esse videtur: aliud opinio. De phantasia deter minantes: sic ⁊ de altero dicendū est. l.c. v.



¶ Ostēd; p̃bus ostendit qđ phantasia non est opinio. hic incipit inquirere quid sit. Et p̃mo dicit de quo est intētio. Secūdo prosequit̃ ibi. Si igit̃ phantasia. Dicit ergo p̃mo qđ cum ostensum sit qđ intelligere est aliud qđ sentire: ⁊ ad vnū horū pertineat opinio: scđ intellectus: ad aliud aut̃ phantasia. scđ sensum. Postqđ determinatum est de sensu: dicendum est de phantasia: vt sic postmodum determinetur de altero: scilz de intellectu ⁊ opinione. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Si igitur imaginatio id est phantasia sit in quo vi suz phantasmaq; aliqđ in nobis dicimus fieri: ⁊ nō aliud quicq; qđ per translationē hoc eodē nomine nuncupat̃: ipsa profecto vna quedam est potētia earū aut habituum: quibus discernimus: ⁊ aut vere percipimus aut falso. Tales autem sunt sensus: opinio: scientia: intellectus.

¶ Si igit̃ phantasia est s̃m quā phantasma ali quod nobis fieri dicimus: ⁊ si non aliquid s̃m metaphoram dicimus: vna quedam potentia est harū aut habitus s̃m quā discernimus aut verum aut falsum dicimus. Huiusmodi autē sunt sensus: opinio: scientia: ⁊ intellectus.

¶ Prosequit̃

C Prosequitur intentum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod phantasia non est aliqua potentiarum vel habituum manifestorum qui discernunt vel iudicant verum et falsum. Secundo ostendit quid sit. ibi. (Sed quoniam accipitur motus.) Circa primum tria facit. Primo distinguit potentias et habitus quibus aliquid discernitur. Secundo ostendit quod phantasia non est aliquid eorum. ibi. (Quid est igitur non sit sensus.) Tertio ostendit quod non est aliquid compositum ex eis. ibi. (Manifestum igitur quoniam.) Dicit ergo primum quod cum phantasia sit secundum quam dicitur nobis fieri aliquid phantasma. id est aliquid apparibile: nisi forte accipiamus phantasmata metaphysice: necesse videtur quod sit aliquid de numero habituum vel potentiarum cognoscitivarum quibus discernitur unum ab alio: aut quibus circa aliquid dicimus verum vel falsum: hoc est erramus vel non erramus. Nam apparere est aliquid discernere: et dicere verum vel falsum. Potentie autem vel habitus quibus discernimus et dicimus verum et falsum videtur esse beatus quatuor sensus: intellectus: opinio: et scientia. Unde videtur quod phantasia sit aliquid horum quatuor. Ponit autem hec quatuor quasi iam nota. Alia autem que ad cognitionem videtur pertinere nondum erant suo tempore per certitudinem scita. Ipse autem iam superius distinguit intellectum a sensu. Unde preter sensum connumerat tria alia. scilicet intellectum: opinionem: et scientiam. Et videtur quod intellectus non accipitur hic pro potentia: sic enim contra intellectum non dividerentur scientia et opinio que ad potentiam intellectivam pertinent. Sed intellectus accipitur pro certa apprehensione eorum que absque inquisitione nobis innotescunt: sicut sunt prima principia. Scientia vero pro cognitione eorum de quibus certificamur per certitudinem vel investigationem rationis. Opinio autem pro cognitione eorum de quibus certum iudicium non habemus. Unde etiam dicit quod phantasia est habitus vel potentia de numero eorum: ad ostendendum quod iter hec aliquid est vel potentia: et aliquid vel habitus. Cognoscere autem possumus quod hec tria apprehensionis principia apud antiquos nota erant: ex positione Platonis superius in primo libro posita: qui solus hec quatuor ad numeros reduxit attribuens intellectui unitatem: scientiam dualitatem: opinionem trinitatem: sensum quaternarium. Et deinde cum dicit.

C At ipsam non esse sensum ex hisce patere potest. Sensus enim vel est potentia vel operatio: ut visus vel visio. At quod nonnulli neutrum est istorum: et tamen apparent aliqua: videmurque videre: ut ea que in somnis apparent.

C Quod igitur non sit sensus: manifestum ex his est. Sensus quidem enim: aut potentia: aut actus est: ut visus et visio. Phantasia autem aliquid et nullo horum existente: ut qui in somnis.

C Ostendit quod phantasia non est aliquid dictorum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod non sit sensus. et quod non sit intellectus siue scientia. ibi. (At vero neque semper.) et quod non sit opinio. ibi. (Relinquit igitur.) Circa primum tria facit. Primo ostendit quod phantasia non sit sensus: neque secundum potentiam: neque secundum actum: et ratio est talis. Dormiens aliquid phantasiatur: hoc autem non sit secundum sensum in potentia: quia sensui in potentia existenti nihil appareret: nec secundum sensum in actu: quia in somno non est sensus in actu. ergo phantasia non est sensus in potentia: neque sensus in actu. Et secundo ibi.

C Deinde sensus quidem semper adest: imaginatio autem non semper.

C Postea secundum potentiam sensus quidem semper adest viventibus et non orbaris: phantasia autem non.

C Ostendit quod phantasia non sit sensus in potentia: et est ratio talis. Sensus in potentia semper adest animalibus: phantasia autem non semper: cum non semper animalibus aliquid appareat. ergo phantasia non est sensus in potentia. Et tertio ibi.

C Quod si idem esset imaginatio ac odoratio. Bestie imaginatio profecto cunctis inesset. At non esse videtur ut apes aut formice: aut vermi.

C Si vero ei quod actu idem: omnibus utique contineret bestie phantasiam inesse. Videtur autem non: ut formice: aut apes: aut vermi.

C Ostendit quod phantasia non sit sensus secundum actum quatuor rationibus. Quarum prima talis est. Sensus secundum actum convenit omnibus bestis. id est animalibus irrationalibus. si igitur phantasia esset idem quod sensus in actu sequeretur quod inesset omnibus animalibus irrationalibus. Hoc autem non est verum. Non enim inest formice: aut apes: aut vermi. ergo phantasia non est sensus secundum actum. Et considerandum est autem quod omnia animalia habent quodammodo phantasiam: sed animalia imperfecta habent phantasiam indeterminatam: sicut infra dicit philosophus. Et hoc non videtur verum de formica et ape: in quarum operatione plurimum prudentie apparet.

C Sed sciendum est quod opera prudentie formice et apes operantur naturali inclinatione: non ex hoc quod habeant phantasiam determinatam et distinctam a sensu. Non enim phantasia aliquid nisi dum moventur a sensibili. Quod autem operantur propter finem quod prudentes in futurum non contingit ex hoc quod habeant aliquam imaginationem ipsi futuri: sed imaginantur actus prius qui ordinantur ad finem ex naturali inclinatione magis quam ex apprehensione. Illa autem animalia dicit philosophus phantasiam habere: quibus aliquid secundum phantasiam apparet: etiam dum non actu sentitur. Et secundam rationem ponit ibi.

C Preterea ille quidem vere sunt semper: imaginationes vero plures fiunt: ut patet: false.

C Postea hi quidem veri semper: phantasie autem plures false.

C Que talis est. Sensus secundum actum semper sunt veri: non enim sensus decipit circa proprium sensibile: sed phantasie ut plurimum sunt false. Non enim reddit res imaginationi ut plurimum. ergo phantasia non est sensus secundum actum. Et tertia ratione ponit ibi.

C Preterea cum exacte circa sensibile operamur: non dicimus hoc nobis hominem videri ac apparere. Sed potius cum non clare sentimus: quando etiam sit ut sit verus sensus et falsus.

C Amplius autem non dicimus cum openiur certe circa sensibile quoniam videtur hoc nobis homo: sed magis cum non manifeste sentimus: tunc et aut verum aut falsum.

C Que talis est. Cum operamur cum certitudine circa sensibile actu. scilicet ipsum sentiendo non dicimus quod hoc videtur nobis homo: sed magis hoc dicimus cum non manifeste sentimus: sicut cum a remotis aliquid videmus: vel cum videmus aliquid in tenebris. Et tunc sensus secundum actum: aut est verus: aut est falsus. Circa sensibile enim per accidens cuiusmodi sensibile est homo: non semper sensus est verus: sed quandoque decipit. Addit autem philosophus ut ostendat convenientiam iter sensus non manifestum et phantasiam: que et quicquid est vera: quicquid falsa est. Cum autem manifeste aliquid phantasiatur: dicimus quod hoc videtur nobis homo: et non quod per certitudinem sit homo. ergo phantasia non est idem quod sensus in actu. Et quarta ratione ponit ibi.

C Atq; nobis qđ quidem paulo antea dicebamus clausis etiam oculis visa videntur: atq; apparēt.

C Et quod quidem diximus apparent z dormientibus visiones.

C Que talis est. phantastice visiones apparent dormientibus. In eis aut nō est sensus s̄m actū. ḡ phantastica visio nō est sensus s̄m actum. **C** Deinde cum dicit.

C Atq; nec ullus habituum eorū erit: qui veri sunt semper: vt scientia vel intellectus. Est enim z falsa imaginatio non solum vera.

Ter. c.
157.

C At hō neq; semper vera dicentiu: neq; vna erit. vt scientia: aut intellectus. Est enim phantasia z vera z falsa.

C Ostendit qđ phantasia nō sit intellectus: neq; scientia. Intellectus enī primorū pncipiorū z scientiarū de conclusionibus per demonstrationes acquisita: semper sunt verorum. Phantasia aut quādoq; est falsa. ergo phantasia non est intellectus: neq; scientia. **C** Deinde cum dicit.

C Restat igitur vt perscrutemur si sit opinio. Atq; sit opinio z vera z falsa. Verum opinionem quidē sequitur fides. Quippe cum fieri nequeat: vt hisce quisq; non credat quorum habet opiniones: bestiarum autem fides quidem nulli: imaginatio vō compluribus inest.

C Relinquit igitur videre si opinio sit. Fit enī z opinio z vera z falsa. Sed opinioni quidem inheret fides. Nō enī contingit opinantem de quibus videt nō credere. Bestiarum aut nulli inest fides. Phantasia aut multis.

C Ostendit qđ phantasia nō sit opinio qđ magis videbatur: qđ opinio etiā quādoq; est falsa: sicut phantasia. Ostendit aut hoc duabus rationibus. Prima quarū talis est. Opinione sequit̄ fides: nō enī videt̄ esse cōueniens: qđ aliquis nō credat id qđ opinat̄: z sic cū nulla bestia habeat fidem: nulli bestiarum inheret opinio. Sed phantasia inest multis bestiarū. vt dñi est. ergo phantasia non est opinio. **C** Secundam rationem ponit ibi.

C Preterea fides omnem opinionem sequitur: persuasio fidem: ratio persuasione. At imaginatio quidē quibusdam beluis inest: ratio autem nulli.

C Amplius si oēm opinionē psequat̄ fides: fidem aut suam esse: suasionē aut rō. Bestiarum aut quibusdā phantasia inest: rō nō.

C Que talis est. Ad oēm opinionē psequit̄ fides: qđ vnus quisq; credit illud qđ opinat̄. vt dñi est. Sed ad fides sequit̄ qđ aliq; sit persuasus: ea enī credim̄ que nobis persuasa sunt. Ad persuasionē aut sequit̄ rō s̄m ordinē illationis: qđ per aliquā rōnē aliqd alicui suadet. ḡ de pmo ad vltimū quūq; hēt opionē: hēt rōnē. Nulla aut bestia hēt rōnē: cū tñ aliq; hēat phantasiā. ḡ phantasia nō est opinio. Et manifestū est qđ hec secūda ratio inducit ad cōfirmādū pma quātū ad hoc qđ pma supposebat: qđ nulla bestia habet fidem. **C** Deinde cum dicit.

C At vō patet nec opinionē esse cum sensu: nec opinionem per sensum: nec opinionis sensusue coniunctionem: per ea que dicta sunt.

Ter. c.
158.

C Manifestū igitur quoniam: neq; opinio cum sensu: neq; per sensum: neq; complexio opinio

nis z sensus erit phantasia propter hec.

C Ostendit qđ phantasia nō est aliqd cōpositū ex pmissis: z p̄cipue ex sensu z opinione: ex qbus magis posset videri esse cōposita. Et circa hoc tria facit. Primo ponit qđ intendit quasi ex pmissis cōcludens: qđ qđ phantasia: neq; est sensus: neq; opinio: manifestū ppter hoc eē pōt qđ phantasia: nec opinio est cū sensu: ita qđ essentialiter sit opinio: z hēat sensum cōcomitantē: neq; opinio est per sensum: ita qđ eēntialiter sit opinio: sed z hēat sensum causantē: neq; est cōplexio opinionis z sensus: ita qđ eēntialiter cōponat̄ ex vtroq;. Nō aut addit qđ nō sit phantasia sensus cum opinione: qđ phantasia magis videt̄ cōmunicare cum opinione que potest esse falsa: qđ cum sensu qui est semper verus. **C** Secundo ibi.

C Patet enim si imaginatio sit opinionis sensusq; coniunctio: opinionē non cuiusvis rei: sed eius esse cuius est etiam sensus. Dico autem imaginationem si sit coniunctio sensus opinionisue: punctionē eē opinionis albi z sensus eiusdem albi: non enim erit ex opinione quidem boni: sensu autem albi. Apparere igitur est opinari rem eam quā sentit: z nō per accidens.

C Et manifestum qđ non alia quedam est opinio: sed illa que qđē est cuius est z sensus. Bico autem ex albi opinione z sensu complexio phantasia est. Nō enim ex opinione quidē est albi: ex sensu aut boni. Apparere igitur est opinari qđ quidem sentit nō s̄m accidens.

C Ostendit qualiter oporteat accipi opinionē si phantasia complectit̄ opinionē z sensum: qđ enī phantasia est vni z eiusdē: manifestū est qđ opinio adiuncta sensui qui est phantasia: nō est alia quedā opinio: sed illa que est de eodē de quo est sensus: sicut si dicam qđ phantasia est quedā cōplexio ex opinione albi z sensu eiusdē. Nō enī pōt esse cōposita ex opinione albi z sensu boni: qđ sic phantasia nō esset de vno z eodē. Oportet igitur si phantasia est ex cōplexione opinionis z sensus: qđ apparere aliqd s̄m phantasiā: nihil aliud sit qđ opinari aliquid idem qđ sentit per se z non s̄m accidens. **C** Tercio ibi.

C At apparent nōnunquā etiam falsa: de quibus simul veram opinionem habet. Sol enī pedalis quidē apparet: at persuasum est terra ipsum esse longe maiorem. Fit igitur vt aut suam is opinionem: quam habet veram abiiciat re modo eodem sese habente: non oblitus: nec dissuasus: aut si adhuc illam habeat: eadem sit simul necessario falsa simul z vera. At constat opinionem tūz evadere falsam: cū res mutata latet. Neq; igitur vnum est istorum imaginatio: neq; ex his est coniunctum.

C Apparēt autem z falsa: de quibus simul acceptionem veram habent: z videtur sol vnus pedis: sed creditus est maior esse habitatione. Accidit igitur: aut abiicere suiipsius verā opinionē quā habebat saluatā: salua re: non oblitum: neq; decredentē: aut si adhuc habet: eandem necesse verā z falsam. Sed falsa facta est cum lateat transcendens res. Nō ergo vnū aliud quod horū est: neq; ex his phantasia.

C Destruit

Ter. c.
159.

Ter. c.
160.

Ter. c.
159.

160. 44.

Construit predicta positionem tali ratione. Contingit aliquando quod aliqua falsa appareat secundum phantasiam que est a sensu: et de illis et de eisdem rebus homo habet veram opinionem. Sicut secundum sensum apparet quod sol non excedit quantitatem unius pedis: quod falsum est. Sed secundum veram opinionem creditur esse maior (habitatione). id est tota terra in qua habitamus. Si enim apparitio ipsa falsa sit: id est quod opinio cum sensu: oportet alterum duorum dicere: quorum unum est quod in ista compositione opinionis ad sensum aliquis abiciat veram opinionem quam prius habebat: re opinata (saluata). id est eodem modo maneat: et ille qui abicit opinionem non sit oblitus: neque quod decredat. Quod est impossibile. Istis enim tribus modis aliquis abicit veram opinionem. Primo quando res mutatur: sicut cum aliquis vere opinatur quod Socrates sedet: eo sedente: sed postquam Socrates sedere destitit: si retineat opinionem eandem: vera opinio mutatur in falsa. Secundo quando desinit opinari quod prius opinabatur: propter hoc quod est persistere opinionis oblitus. Tertio quando desinit opinari quod prius opinabatur: quod decredit quod prius credebatur imitatus propter aliam rationem. Quod autem aliquis amittat opinionem nullo istorum contingere: est impossibile. Quod tamen contingeret in proposito. Aliud autem quod oportet dicere si primo non dicatur est quod aliquis retineat cum falsa opinione veram opinionem. Et sic si ipsa apparitio est ipsa opinio: quod necesse est ponere si phantasia est opinio: sequitur quod eadem apparitio sit vera et falsa. Sed oportet si vera: falsa facta est: et non sit vera: quod res (transcendens). id est transmutata ab eo quod prius erat: lateat opinari: quod si non lateret eum: simul cum mutatione rei mutaretur opinio: et non esset eius opinio falsa. Hoc autem adiungitur ad exponendum quod prius dixerat de saluatione rei. Concludit ergo quod phantasia: neque est quid predictorum quatuor: neque est compositio ex his.

Certum quoniam fieri potest ut aliud moueatur ab eo ipso quod motus est. Imaginatio vero motio quedam esse videtur et non fieri sine sensu: sed sentientibus: et eorum etiam esse quorum est sensus: sit autem ut motus orietur a sensu iam actu: quem quidem necesse est ipsi sensui simile esse: imaginatio motio hec est perfectio: que neque sine sensu nisi mirum esse: neque competere non sentientibus potest: atque multa per ipsam id agere patitur potest quod ipsum habet: et insuper et veram et falsam esse.

C Sed quoniam accidit motus hoc: moueri alterum ab hoc: phantasia autem motus videtur esse: et non sine sensu fieri: sed in his que sentiuntur: et quorum sensus est. Est autem motus fieri ab actu sensus. Et tunc simile necesse est esse sensui: erit utique phantasia ipsa motus non sine sensu contingens. Neque non sentientibus inesse: et multa est secundum ipsam facere et pati habens: et esse veram et falsam.

Lectio. VI.

Ostendit philosophus ostendit quod phantasia non est aliquid illorum quatuor: que ab antiquis ad cognitiones pertinere ponebantur: hic ingrit quod sit phantasia. Et diuidit in partes duas. In prima ostendit quod sit phantasia. In secunda assignat rationem eorum que ad phantasiam pertinent. ibi (Hoc autem accidit.) Ad inuestigandum quid sit phantasia: hoc modo procedit. Primo enim proponit quod si aliquid est motus: contingit quod ab eodem aliquid aliud moueatur. Ostensum est enim in 8^o physici quod est duplex mouens. scilicet mouens immobile: et mouens motus: quod scilicet mouet in eo quod mouetur. Deinde ponit quod phantasia est quidam motus. Sicut enim sentiens mo-

uetur a sensibilibus: ita in phantasiando mouetur a quibusdam apparentibus: que dicuntur phantasmata. Uterius ponit affinitatem quam habet phantasia ad sensum: quod phantasia non potest fieri sine sensu: sed est tamen in habentibus sensum. scilicet in animalibus: et est illorum tamen quorum est sensus. scilicet illorum que sentiunt. Ea enim que sunt intelligibilia tamen: non cadunt in phantasiam. Deinde proponit quod ab actu sensus contingit quedam motus fieri. Quod quidem sit manifestum ex eo quod primo proponebat: scilicet quod ab eo quod est motus contingit moueri alterum. Sensus autem secundum actum sit ex eo quod mouetur a sensibilibus: unde relinquitur quod a sensu secundum actum causetur aliquis motus. Ex quo et manifestum est quod motus causatur ab actu sensus: necesse est quod sit similis sensui: quod omne agens agit simile sibi. Unde et illud quod mouet in quantum mouetur causatur motus similem motui quo ipse mouetur. Ex omnibus autem his concludit quod phantasia sit quidam motus causatus a sensu secundum actum: qui quidem motus non est sine sensu: neque potest inesse his que non sentiunt. Quia si aliquis motus sit a sensu secundum actum: similis est motui sensus: et nihil aliud nisi phantasia inuenitur esse tale. Relinquitur ergo quod phantasia erit huiusmodi motus. Et ex hoc quod est motus causatus a sensu similis ei: sequitur quod continget habentem phantasiam multa agere et pati secundum eam. Et contingit eam esse veram et falsam. ut statim ostendetur. Deinde cum dicit.

C Atque id propterea sit: quod sensus quidem proprius est verus: aut raro ad modum suscipit falsitatem. At est sensus eius et rei cui propria sensibilia accidunt: ubi iam sit ut ipse sit falsus. Nam non est falsus: si aliquid dixerit esse. Sed si aliquid hoc aut aliud esse. Est propterea communis sensus: que quidem perinde atque propria ipsi accidunt que sunt per accidens sensibilia. Dico autem motus et magnitudinem: que ut patet accidunt sensibilibus circa que maxime error deceptioque fieri sensui potest. Motus igitur hiis qui sit a triplici tali sensu: differentiis ob id ipsum nimirum habebit: atque primus quidem eius operatio sensus adest est verus. Ceteri vero falsi etiam esse possunt et presente atque absente: prefer tim cum a sensu longe sensibile distat. Si igitur nihil aliud preter imaginationem habeat ea que dicta sunt. Sitque id ipsum quod diximus: ipsa imaginatio motus is est perfectio qui sit a sensu iam operante.

C Hoc autem accidit propter hoc quod sensus proprius quidem est verus: aut quod paucissimum habens falsus. Secundo autem de accidere hoc: et hoc iam contingit mentiri. Quod quidem enim album non mentitur. Si autem hoc aliud et aliud: mentitur. Tertio autem communis et consequentius: accidentia quibus insunt propria. Dico autem ut motus et magnitudo accidunt sensibilibus: circa que est maxime iam decipi secundum sensum. Abotus autem ab actu factus differt a sensu qui ab his tribus sensibus. Et primus quidem presentis sensus verus: alij autem presentis et absentis erunt utique falsi: et maxime cum procul sit sensibile. Siquidem igitur nihil aliud habet que dicta sunt nisi si phantasia: hoc autem est quod dictum est phantasia utique erit motus a sensu secundum actum factus.

Assignat rōne eoz que ueniunt phantasie per ea que dicta sunt. Et circa hoc tria facit. Primo assignat causas eius qd dixerat: qd phantasia qñqz sit vera: et qñqz falsa. Secundo assignat cām huius nominis. ibi (Quoniam autem visus.) Tertio assignat cām ei qd dixerat qd aialia multa agunt fm phantasia. ibi (Et qm inmanent.) Dicit g p mo qd hoc. i. phantasia esse qñqz verā et qñqz falsā: acci dit ppter hoc qd dicit: qz. i. sensus a cuius actu causat phantasia diuersimode se hēt ad veritatē et falsitatē fm qd cōparat ad diuersa. Nam pmo qdē circa ppria sensibilia semp verus est: aut modicu hēt de falsitate. Sicut eni potētie naturales nō deficiūt in pprijs operationibus: nisi in minori parte ppter aliquā corruptionē: sic ēt sensus nō deficiūt a vero iudicio ppriū sensibiliū nisi in minori parte ppter aliquā corruptionē organi: vt ap parat in feblicitantib⁹ qb⁹ ppter indispositionē lingue dulcia amara esse vident. Secundo aut sensus est circa sensibilia per accidēs: et hic iam decipit sensus. Qd eni albu sit qd videt nō mentit sensus: sed si albus sit hoc: aut illud: puta vel nix vel farina vel aliqd hui⁹: hic iaz ptingit mentiri sensus et maxime a remotis. Tercio sensus est sensibiliū communū que psequunt sba in qbus sunt accidētia que sunt sensibilia ppria: sicut magnitudo et motus que sunt sensibilia coia accidunt sensibilib⁹ corporib⁹. Et circa hui⁹ maxime est deceptio: qz iudiciū de his variat fm diuersitatē distātie. Nā qd a remotiori videt: minus videt. Mor⁹ aut phantasie qui est fact⁹ ab actu sensus differt ab istis trib⁹ sensib⁹. i. actibus sensus. sicut effect⁹ differt a cā. Et ppter hoc ēt: qz effect⁹ est debilior causa: et quāto magis aliqd elōgat a pmo agēte tāto minus recipit de virtute et similitudine eius: iō in phantasia facilius adhuc qm in sensu pōt incidere falsitas que consistit in dissimilitudine sensus ad sensibile. Tunc eni est falsus sensus quando aliter recipit formā sensibilib⁹ in sensu qm sit in sensibili. Et dico alr fm spēs nō fm materiam: puta si sapor dulcis recipiat in lingua fm amaritudinē: fm vō materiā semp aliter recipit sensus qm hēat sensibile. Omnis igit mor⁹ phantasie qui fit a motu pprioz sensibiliū est verus: vt in plurib⁹. Et h dico quātū ad pntiā sensibilib⁹: quādo mor⁹ phantasie est simul cū motu sensus. Sed qm mor⁹ phantasie est in absentia sensus: tūc ēt circa ppria sensibilia ptingit decipi. Imaginat eniz qñqz absentia vt alba: lz sint nigra. Sed alij motus phantasie qui cānt a sensu sensibiliū per accidēs: et a sensu sensibiliū coium pōt esse falsi siue sit pntis sensibile: siue nō. Sed maxime sunt falsi in absentia sensibilib⁹ qñ est pcul. Tame magis sūt falsi in absentia sensibilib⁹ qm qñ sūt pcul. Et hac aut rōne assignata cludit vltēius pncipale ppositū dicens: qd si ea que dicta sunt nō ueniūt nisi phantasie: et phantasia hēt qd dictū est: relinquit qd phantasia sit mor⁹ a sensu fact⁹ in actu. Uteri⁹ aut qd iste mor⁹ aliā potētiā regrat qz sensitiuā Aristoteles h nō determinat. Sed videt qd cū fm diuersitatē actūū distinguant potētie: et diuersitas mor⁹ regrat diuersa mobilia: qz qd mouet nō mouet seipsum sed alterū: necessariū videt qd sit alia potētiā phantastica siue imaginatiua a sensu. Deinde cum dicit.

Cum aut visus maxime sit sensus: hinc est qd nomen imaginatio ab ipso lumine supsit: phantasia qz dicit: qd sine lumine visio fieri nequit.

Quoniam autem visus maxime sensus est: et nomen a lumine accepit: quoniam sine lumine non est videre.

Assignat cāz hui⁹ nominis. Circa qd sciēdū est qd phos in greco idē est qd lux: et ide venit phanos qd est apparitio vel illuminatio et phantasia. Dicit g qd visus est pci puus iter alios sensus: eo qd est spiritualior: vt supra ostē sum est: et pluriū cognoscitū: iō phantasia que cātura sensu fm actuz accepit nomen a lumine. sine quo nō est videre. vt supra dictum est. Deinde cum dicit.

Et qz imaginationes inmanent: sensibilib⁹ qz similes sunt: ideo per ipsas aialia: bestie inquā atqz boies: multa agunt. Ille: qz mentis sunt (vt patet) exper tes. Homines: qz mens perturbatiōe nōnunqz vel morbo vel somno submergit. Sed de imaginatiōe quidē determinatū sit hacten⁹. Satis eni qdnā ipsa sit et cur sit: hisce que iā dicta sunt explicauimus.

Et quoniam inmanēt: et simile sunt sensib⁹: multa fm ipsos operant aialia. Alia quidē qz non habēt intellectū vt bestie. Alia vō ex velamen to intellect⁹: aliqñ passione aut egritudine aut somno: vt homines. De phantasia quidē igit quid est et ppter quid est: dictum sit intātū.

Ostēdit cām quare aialia agunt et patiunt fm phantasia: et dicit qd phantasia (inmanēt) i. pseyerant: et abētib⁹ sensibilib⁹: et sunt similes sensib⁹ fm actū. Unde sicut sensus fm actū mouet appetitū ad pntiā sensibi lis: ita et phantasia in absentia sensibilib⁹. Et propter hoc dicit qd aialia multa operant fm phantasias. Sed hoc ptingit ppter defectū intellect⁹: qz euz intellectus ad est qz est superior: eius iudiciū pualet ad agēdū. Unde qñ intellectus nō dominat: agunt aialia fm phantasia. Alia qdē qz oīno nō habēt intellectus sicut bestie. Alia vō qz habēt intellectū velatū sicut homines. Qd ptingit tripli eiter. Qñqz qdē ex aliq passione ire aut cupiscētie vel timoris: aut aliqd hui⁹. Qñqz aut accidit ex aliq ifirmi tate: sicut p3 in freneticis vel furiosis. Qñqz autē in so mmo: sicut accidit in dormiētibus. Ex istis eni causis pti git qd intellectus nō pualet phantasie: vñ homo sequit apphensionē phantastica quasi verā. Ultimo cludit de phantasia: qd dictū est quid sit: et que sit eius causa.

De anime autē ea parte qua cognoscit atqz sapit: siue sit separabilis siue nō separabilis: magnitudine sed ratione: considerandū deinceps est quā differē tiam habet: quoqz pacto tandem sit intelligere.

De parte aut anime qua cognoscit aia et sapit: siue separabili existente: siue nō separabili fm magnitudinē: sed fm rōnē: cōsiderandum quā habet differentiam: et quomodo quidem sit ipsum intelligere. Lec. VII.



Phus determinauit de parte aie sen situe: et ostēdit ēt qd sentire et intelligere nō sunt idē: hic incipit determinare de parte aie intellectiua. Et diuidit in partes duas. In p^a determinat de parte aie intellectiua. In 2^a ex his que determinata sunt de sensu et intellectu: ostē dit quid sit de anima sentiēdū. ibi (Nunc aut de aia.) Prima diuidit in partes duas. In p^a determinat de intellectu. In secūda cōparat ipm ad sensum. ibi (Videt aut sensibile.) Prima diuidit in duas. In prima deter minat de intellectu. In secūda de operatione eius. ibi (Indiuisibilium.) Prima diuidit in tres. In prima de terminat de intellectu possibili. In secūda de intellectu agente.

Lec. 6.
Sup. 1. 4.
70.

2^o 1. 4. 73.

super
intellige

Lec. 7.

Lec. 3.

Lec. 10.

Lec. 10.
1. 10. 51.

agente. ibi (Quoniam autem sicut in omni.) In tertia de intellectu in actu. ibi (Idem autem est secundum actum.) Circa primum tria facit. In prima determinat de intellectu possibili. In secunda de obiecto eius. ibi (Quoniam autem aliud.) In tertia movet dubitationem circa praedeterminata. ibi (Dubitabit autem aliquis.) Circa primum duo facit. Primo ostendit naturam intellectus possibilis. Secundo ostendit quomodo reducatur in actum. ibi (Cum autem sic singula.) Circa primum duo facit. Primo ostendit de quo est intentio. Secundo ostendit propositum. ibi (Si igitur est intelligere.) Dicitur ergo primo quod postquam determinatum est de parte anime sensitivae et ostensum est quod sapere et intelligere non est idem quod sentire. Considerandum est nunc de parte anime: (qua cognoscit anima.) i. intelligit: (et sapit.) Supra autem dictum est: quod differentia est inter sapere et intelligere. Nam sapere pertinet ad iudicium intellectus: intelligere autem ad eius apprehensionem. Circa hanc autem partem aliquid est quod praetermittitur de quo erat apud antiquos dubium. Utrum scilicet haec pars anime sit separabilis ab alijs partibus anime subiecto: siue non sit separabilis subiecto: sed ratione tantum. Intelligit autem esse separabile subiecto per hoc quod dicitur esse separabile secundum magnitudinem: propter Platonem qui ponens partes anime subiecto ad invicem separatas attribuit eis organa in diversis partibus corporis. Hoc est ergo quod praetermittitur. Sed duo sunt quae inquirere intendit. Quorum primum est. Si sit separabilis secundum rationem haec pars anime ab alijs: quam differentiam habet ad alias. Et quod proprietates potentiae ex qualitate actus cognoscitur: et quod inquirere intendit est: (quomodo sit ipsius intelligere.) i. quomodo operatio intellectualis compleatur. (Deinde cum dicit.

C Si igitur ipsum intelligere sit ut sentire: aut pati quoddam erit ab ipso intelligibili: aut aliquid aliud tale.

Quare igitur ipsa passione: sed forme susceptivum esse oportet: et potentia tale: sed non illa esse: et similitudinem subire cum sensu: ut quoadmodum sese habet ad sensibilia sensus: sic sese habet ad intelligibilia intellectus.

Lec. 2. **C** Si igitur est intelligere sicut sentire aut pati aliquid: utique erit ab intelligibili: aut aliquid

Lec. 3. huiusmodi alterum. **C** Impassibilem ergo oportet esse: susceptivum autem speciei et potentia huiusmodi: sed non hoc. et similiter se habere sicut sensitivum ad sensibilia: sic intellectivum ad intelligibilia.

Ostendit propositum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit similitudinem intellectus ad sensus. Secundo ex huius similitudine concludit naturam intellectus possibilis. ibi (Necesse est itaque.) Tertio ostendit ex his quae de intellectu probaverat differentiam inter intellectum et sensus. ibi (Quoniam autem non similis.) Primo igitur ex huiusmodi suppositione praedit ad propositum ostendendum: quod intelligere est simile ei quod est sentire. Quae quidem similitudo ex hoc manifestata est: quod sicut sentire est quoddam cognoscere. et sentire quod quidem in potentia: quod autem in actu: sic et intelligere cognoscere quoddam est: et quicquid quidem intelligimus in potentia et quicquid in actu. Et hoc autem sequitur quod cum sentire sit quoddam pati a sensibili: aut aliquid simile passioni: quod intelligere sit vel pati aliquid ab intelligibili: vel aliquid alterum huius simile. scilicet passioni. Porro autem duorum verius est. Nam sentire ut supra in secundo dictum est non proprie pati est. Patitur enim proprie aliquid a contrario. Sed aliquid habet simile passioni in quantum sensus est in potentia ad sensibilia: et est susceptivus sensibili: si intelligere est simile ei quod est sentire: et parte intellectiva oportet esse impassibilem

passione proprie accepta: sed oportet quod habeat aliquid simile passibilitati: quod oportet huius praesens esse susceptivum speciei intelligibilis: et quod sit in potentia ad huius species: sed non sit hoc in actu. Et sic oportet quod sicut se habet sensitivum ad sensibilia: similiter se habet intellectivum ad intelligibilia: quod utrumque est in potentia ad suum obiectum et susceptivum eius. (Deinde cum dicit.

Quare necesse est ipsum cum universa intelligat non mixtum esse: sicut Anaxagoras dicit: ut superet atque vincat: id est ut cognoscat atque precipiat. Alienum namque cum apparet iuxta prohibet atque seungit. Quod sit ut neque vlla sit ipsius natura: nisi ea solam qua possibile est. Is igitur qui intellectus anime nuncupatur. dico autem nunc eum quo rocinatur anima et existimat: nihil est actu prorsus eorum quae sunt antea quam intelligat ipse.

Necesse est itaque quoniam omnia intelligit immixtum esse: sicut dicit Anaxagoras ut imperet. Hoc autem est ut cognoscat. Intus apparens enim prohibebit extraneum: et obstruet. Quare neque ipsius est esse natura: neque una: sed aut hoc quod possibile sit vocatus itaque anime intellectus. Si co autem intellectum quo opinatur et intelligit anima: nihil est actu eorum quae sunt ante intelligere.

Ex praemissis ostendit naturam intellectus possibilis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod intellectus possibilis non est aliquid corporeum vel comixtum ex rebus corporalibus. Secundo ostendit quod non habet organum corporale. ibi (Unde neque misceri.) Considerandum est ergo circa primum quod antiqui de intellectu dupliciter opinati sunt. Quidam enim posuerunt quod intellectus erat compositus ex principijs omnium: ad hoc quod cognosceret omnia: et hanc supra dixit esse opinionem Empedocle. Anaxagoras vero dixit intellectum esse simplicem et imixtum: et nulli rerum corporalium habere aliquod commune. Ex eo ergo quod dictum est: quod intellectus non est actu intelligens: sed potentia tantum: concluditur quod necesse est intellectus

propter hoc quod intelligit omnia in potentia: non esse mixtum ex rebus corporalibus sicut Empedocles posuit. sed esse imixtum sicut dixit Anaxagoras. Et quidem Anaxagoras hoc dixit hanc rationem motus: quod posuit intellectum esse principium totius motus a quo omnia moventur secundum eius imperium. Si autem esset mixtus ex naturis corporalibus vel haberet aliquam partem determinatam: non posset omnia movere suo imperio: quod determinaret ad unum. Et hoc est quod dicitur quod Anaxagoras posuit intellectum esse imixtum: (ut imperet.) i. ut suo imperio omnia moveat. Sed quod nos nunc non loquimur de intellectu qui omnia movet: sed de intellectu quo anima intelligit: illud medium non est opportunum ad ostendendum intellectum esse imixtum: sed oportet aliud medium accipere ad illud ostendendum. ex hoc scilicet quod intellectus omnia cognoscit. Et hoc est quod addit: (hoc autem est ut cognoscat) quasi dicat sicut Anaxagoras posuit intellectum esse imixtum ad hoc ut imperet: ita oportet nos ponere intellectum esse imixtum ad hoc ut cognoscat. Quod quidem tali ratione apparet. Omne enim quod est in potentia ad aliquid et receptivum eius caret eo ad quod est in potentia: et cuius est receptivum: sicut pupilla quae est in potentia ad colores: et est receptiva ipsorum: est carens omni colore: sed intellectus noster sic intelligit intelligibilia quod est in potentia ad ea et susceptivus eorum: sicut sensus sensibilium. ergo caret omnibus illis rebus quas natus est intelligere. Cum igitur intellectus noster natus sit intelligere omnes res sensibiles et corporeas: oportet quod careat omni natura corporali: sicut sensus visus caret omni

T. 4.

T. 5.

de intellectu quod antiqui sensu dixerunt

Lib. 1.

Lec. 4.

opinionis anaxagorae secundum fundamentum

ex proportionem primi fundamenti ponit alterum

Nota exemplū
nō alienū ppositū

colore ppter hoc qd est cognoscitū coloris. Si enim haberet aliquē colorē: ille color pberet videre alios colores. Sicut lingua febricitātis que bēt aliqū humorem amarū nō pōt percipere dulcē sapore. Sic etiā intellectus si haberet aliquā naturā determinatā: illa natura cōnaturalis sibi pberet eū a cognitione aliarū naturarū. Et hoc est qd dicit (Intus apparens enī pberet cognoscere extraneū: et obstrueret). i. ipediet intellectus: et quodāmo velabit et cōcludet ab inspectione aliorū. Et appellat intus apparens aliqd intrinsecū cōnaturale intellectui: qd dū ei apparetur semp impediret intellectus ab intelligendo alia: sicut si diceremus qd humor amarū esset intus apparens lingue febricitātis. Cōcludit aut ex hoc qd nō ptingit naturā intellectus esse (neqz vnā). i. nullā determinatā: sed hanc solā naturā bēt qd est possibilis respectu oīum. Et hoc quidē ptingit intellectui: qz nō est cognoscitū tū vnus generis sensibilis: sicut visus vel auditus. vel oīum qualitātū et accidentiū sensibilium cōmuniū vel pporiorū: sed vniuersaliter totius nature sensibilis. Unde sicut visus caret quodam genere sensibilium: ita opz qd intellectus caret tota natura sensibilis. Ex hoc aut vterius pcludit: qd ille qui vocat intellectus aīe nihil est in actu corpore que sunt ante intelligere: qd est pteritū ei qd antiq ponebāt. Dicebāt enī eū ad hoc qd cognosceret oīa esse cōpositū ex oībus. Si autē esset cognoscitū oīum: qz haberet in se oīa: esset semp intellectus in actu: et nūqz in potētia: sicut supra dixit de sensu: qd si esset cōpositus ex sensibilibus nō indigeret sensibilibus exterioribus ad sentiendū. Et ne quis crederet qd eēt hoc vez de quolibet intellectu qd sit in potētia ad sua intelligibilia anteqz intelligat: interponit qd nūc loquit de intellectu quo aīa opinat et intelligit. Et hoc dicit vt pferuer se ab intellectu diuino: qui nō est in potētia: sed est quodam mō intellectus oīum. De quo intellectu Anaxa. dixit qd est imixtus vt imperet. Deinde cum dicit.

Quocirca neqz cū corpore mixtū ipsum esse cōsentaneū est rationi. Qualis enī quidē fieret calidus aut frigidus: et instrumentū aliqd ipsius esset profecto: sicut est sensus. Hunc aut ipsius nullus proxius est instrumentum.

Lib. 6.

Unde neqz misceri est rationabile ipsum corpori. Qualis enī aliqz vtiqz fiet: aut calefactus aut frigidus: si organū aliquod erit sicut sensitivum: nunc autem nullum est.

Ostendit qd intellectus nō habet organū corporale. Et pmo ostendit ppositū. Scōdo adaptat ad hoc qdā dicit antiquoz. ibi (Et bene iā). Dicit ergo pmo cōcludēs ex predictis: qd si intellectus noster ad hoc qd cognoscat oīa opz qd nō habeat naturā aliquā determinatā ex naturis rerū corporalium quas cognoscit: eodē mō rationabile est qd nō (miscet corpori). i. qd nō bēat aliqd organum corporale: sicut bēt pars anime sensitiva: qz si erit aliqd organū corporale intellectui: sicut est parti sensitivae sequetur qd bēt aliquā naturā determinatā ex naturis rerū sensibilium. Et b est qd dicit (qualis enī aliqz vtiqz fiet) aliquā qualitatem sensibilem habēs. vt. s. sit actu calidus aut frigidus. Manifestum est enī qd potētia anime que est actus alicuius organi: pformat illi organo: sicut actus susceptibili. Neqz refert quātū ad actū potētie: vtrū ipsa potētia habeat aliquā qualitatem sensibilem determinatā aut organū: cū actus nō potētie sit solū: sed cōpositi ex potētia et organo corporeo. Similiter enī impediretur visio oculorū si potētia visiva haberet colorē determi-

nati sine pupilla. Et iō dicit qd eiusdē rōnis est ponere qd intellectus nō bēat organū corpale: et qd nō bēat aliquā naturā corporeā determinatā. Et iō subdit qd nullū est organū intellectivae ptis: sicut est sensitivae. Deinde cū dicit.

Atqz bene recteqz censent qui formarū locū aīaz inquit esse. Attamē neqz tota est locus: sed intellectiva neqz est actu: sed potētia forme.

Et bene iam dicentes sunt animam esse locū specierū: nisi qd nō tota s. intellectiva: neqz actu: sed potētia species.

Adaptat qd dictū est opinioni antiquoz: et dicit qd ex quo pars intellectiva nō bēt organū sicut ps sensitiva: iam pōt verificari dictū illorū qui dixerūt qd aīa est locū specierū: qd per similitudinē dicit: eo qd est specierū receptiva. Qd quidē nō verū esset si quelibet pars aīe haberet organū: qz iam species non reciperent in aīa sola: sed in cōiuncto. Nō enī visus solus est susceptivus specierū: sed oculus: et ideo nō dicēdū est qd tota aīa sit locū specierū: sed solū pars intellectiva que organū nō bēt. Nec ita est locus specierū: qd habeat actu species: sed potētia tū. Deinde cum dicit.

At qui passionis vacuitatē nō similē esse sensitivae atqz intellectivae: patet in sensu instrumentis atqz in ipso sensu. Sensus enī ex vehemente sensibili sentire nō pōt. Auditus nāqz nō audit sonū post magnos sonos: et visus nō videt: neqz odorat olfacit post vehemētes colores atqz odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu: nō minus sanes sed magis percipit intelligitqz inferiora. Sensitivum enī non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Quoniam autē non similis sit impassibilitas sensitivae et intellectivae manifestū est ex organis et sensu. Sensus enī nō potest sentire ex valde sensibili: vt sonum ex magnis sonis: neqz ex fortibus odoribz et coloribz neqz videre neqz odorare. Sed intellectus cum intelligat aliqd valde intelligibile: non minus intelligit infima: sed et magis. Sensitivum quidē enī nō sine corpore est. hic autem separatus.

Ostendit differentia inter intellectū et sensus quātū ad impassibilitatē. Dictum est enī supra qd sicut sentire nō est pati passione ppter acceptā: ita nec intelligere. Et ex hoc supra pclusit qd intellectus erat impassibilis. Ne ergo aliqz crederet qd i eodē gradu impassibilitatis eēt sensus et intellectus: subiūgit hoc qd nō est similis impassibilitas sensitivae et intellectivae. Sensus enī lz nō patiat a sensibili passione ppter acceptā: patit tamē per accidēs. inquit organū pportio corrupta ab excellēti sensibili. Sed de intellectu hoc accidere nō pōt: cū organo careat. vnde nec per se nec per accidēs passibilis est. Et b est qd dicit: qd dissimilitudo impassibilitatis sensitivae et intellectivae manifesta est ex organo et sensu: qz sensus efficiē ipotens ad sentiendū ex valde sensibili: sicut auditus nō pōt audire sonū ppter hoc qd motus est ex magnis sonis: neqz visus pōt videre: neqz olfactus odorare: ex eo qd bi sensus moti sunt pus ex fortibz odoribz et coloribz corruptentibus organū. Sed intellectus qz nō bēt organū corporeū qd corrumpt possit ab excellētia ppter obiectū: cū intelligit aliqd valde intelligibile nō minus postea intelligit infima: sed

recipiens n. opte
demurā a nā vey
receptū intellectū
pōt recipit oīa
ab oībus dūda
fas est iēum
ex diuis antiquorū qd
sequēbz d. nōctro

ant.

Lib. 6.
Lectio
ter. 69.

Deficiente. n. alij sensu
deficit seu quod habet & illud
sensu nam ipse immutabilis est.

Tertius

52

ma: sed magis: & idē accideret de sensu si nō haberet or-
ganū corporale. Debilitat tamen intellectus ex lesione ali-
cuius organi corporalis indirecte, inquantū ad eius ope-
rationē requiritur operatio sensus habētis organū. Causa
igitur diuersitatis huius est: quia sensitiuū nō est sine corpo-
re: sed intellectus est separatus. ¶ Ex his autē que hic di-
cuntur apparet falsitas opinionis illorum qui dixerunt quod
intellectus est vis imaginatiua, vel aliqua pparatio in
natura humana psequēs corporis cōplexiones. ¶ Sed
hōz occasione verborū quidā intātū decepti sunt vt po-
nerent intellectū possibilem esse a corpore separatū: sicut
vna de substantiis separatis. Quod quidem oīno impossibile est.
Manifestū est. n. quod hic homo intelligit. Si enī hoc ne-
get: tunc dicēs hāc opinionē nō intelligit aliqd: & iō non
est audiendus. Si autē intelligit: opz quod aliquo formaliter
intelligat. Dic autē est intellectus possibilis: de quo Phi-
losophus dicit (Dico autē intellectū quo intelligit & opi-
nat anima.) Intellectus ergo possibilis est quo hic hō
formaliter loquēdo intelligit. Illud autē quo aliquid ope-
rat sicut actiuo pōt pōt fm esse separari ab eo quod ope-
ratur: vt si dicamus quod balium operat per regē: quia rex mo-
uet eū ad operādū. Sed impossibile est illud quo aliquid
operat formaliter separari ab eo fm esse. Quod iō est: quia
hil agit nisi fm quod est actus: sic igitur aliqd formaliter ope-
rat per aliqd: sicut eo fit actus. Nō autē fit aliqd aliq-
uo ens actus si sit separatū ab eo fm esse. Unde impossibile
est quod illud quo aliqd agit formaliter sit separatū ab
eo fm esse. ¶ Ideo hoc pphēras adinuenientes huius
opinionis: conati sunt adinuenire aliquē modū quo illa
substantia separata quē intellectū possibilem dicūt: p-
tineat & vniat nobiscū: vt sic eius intelligere sit nostrū itel-
ligere. Dicūt enī quod species intelligibilis est forma intel-
lectus possibilis. Per eā enī fit in actu. Huiusmodi autē
speciei subiectū est quoddam phantasma quod est in nobis.
Sic igitur dicūt intellectū possibilem copulari nobiscū per
formā suā. ¶ Sed hoc quod dictū est nullā oīno cōtinua-
tionē intellectus ad nos demonstrat. Quod sic pz. Intellectus
enī possibilis nō est vnū cū intelligibili: nisi fm quod itelle-
ctus est in actu: sicut neqz sensus est idem cū sensibili in
potentia: vt supra habitū est. Species igitur intelligibi-
lis nō est forma intellectus possibilis nisi fm quod est in-
telligibilis actus: non est autem intelligibilis actus nisi
fm quod est a phantasmatibus abstracta & remota: manife-
stum est igitur quod fm quod vnū itellectus est remota a phan-
tasmatibus. Nō igitur intellectus per hoc vnū nobiscū.
Sed manifestus est quod actor huius positionis deceptus
fuit per fallaciā accidentis: quasi sic arguens: Phantasma
finita sunt quoddamō vnū cū specie intelligibili: species
autē intelligibilis est vnū cū intellectu possibili: ergo in-
tellectus possibilis vnū phantasmatibus. Manifestus
est autē quod hic incidit fallaciā accidentis: quia species intel-
ligibilis fm quod est vnū cū intellectu possibili est abstra-
cta a phantasmatibus. vt dictū est. Dato tñ quod per hunc
modū sit aliqua vnio intellectus possibilis ad nos: nō tñ
hec vnio faceret nos intelligentes: sed magis intellectos.
Id enī cuius similitudo est species in virtute aliqua co-
gnoscitiua existēs nō ex hoc fit cognoscēs: sed cognitū.
Nō enī per hoc quod species que est in pupilla est similitu-
do coloris qui est in pariete: color est videns: sed magis
est visus. Per hoc igitur quod species intelligibilis que est in
intellectu possibili est similitudo quedā phantasmati:
nō sequitur quod nos simus intelligentes: sed quod nos vel potius
phantasmata nostra sint intellecta ab illa substantia se-
parata. ¶ Sunt autē plura alia que ptra hāc positiones
dici possunt que alibi diligentius pertractauimus. Sed

hic hoc vnū sufficit: quod ad positionē hanc sequitur quod hic
homo nō intelligit. Manifestū ē est quod hec positio cō-
tra intentionē Philosophi est. Et pmo quidē: quia Phis
hic inquit de parte anime. Sic enī hunc tractatū inci-
pit. Unde manifestū est quod intellectus possibilis pars aīe
est: & nō substantia separata. ¶ Itē ex hoc quod ipse pcedit
ad inquirendū de intellectu siue sit subiecto separabilis
ab alyis partib⁹ anime siue nō. Unde patet quod suus pces-
sus stat etiā si intellectus subiecto nō sit separabilis ab
alyis partib⁹ anime. ¶ Itē per hoc quod dicitur quod intellectus
est quo anima intelligit. Hec enī oīa ostendunt quod Ari-
stoteles nō dicit intellectū esse separatū: sicut sunt sub-
stantie separate. Mirū est autē quō tam leuiter erraue-
runt: ex hoc quod dicitur quod intellectus est separat⁹: cuius ex
littera sua huius rei habeat intellectus. Dicūt enī sepa-
rat⁹ intellectus: quia nō habet organū sicut sensus. Et hoc
cōtingit ppter hoc: quia anima humana ppter suā nobili-
tatē supergreditur facultatē materie corporalis: & nō pōt
totaliter includi ab ea. Undermanet ei aliqua actio in
qua materia corporalis non cōmunicat. Et ppter hāc po-
tentia eius ad hanc actionem non habet organū corpor-
ale: & sic est intellectus separat⁹.

¶ Factus autē vnūquodqz perinde atqz is qui dicit
actus sciens: quod quidē tñ accidit cuius ipse per seipsū
operari pōt. Est quidē & tunc quodāmodo potētia:
sed non perinde vt erat antea quod didicisset vel inue-
nisset: atqz tunc seipsū etiam intelligere potest.

¶ Cum autē sic singula fiat vt sciens: dicitur qui
fm actum. Hoc autem confestim accidit. cum
possit operari per seipsum. Est quidem igitur &
tunc potentia quodāmodo: nō tamen similiter
& ante addiscere aut inuenire: & ipse autē seipsū
tunc potest intelligere. Lectio. VIII.

Item Phis determinauit de intellectu pos-
sibili qui est in potētia ad intelligibilia. hic
ostendit quō in actū reducat. Et pmo osten-
dit quod intellectus aliquādo fit in actu. Secū-
do ostendit quod sit ppiū obiectū eius: respe-
ctu cui⁹ sit in actu. ibi (Quoniam autē aliud est magnitu-
do.) Ostendit igitur quō intellectus in actū reducat dicēs.
Dictū est quod anima intellectiua nō est actus ipse species
sed in potētia tñ. (Cum autē sic fiat singula.) i. sic redu-
cat in actū specierū intelligibilium: quēadmodū sciēs. i.
habens sciētie habitū: hēt species in actu. & tunc dicitur in-
tellectus qui est fm actū. Hoc autē accidit statim cū ali-
quis pōt per seipm operari operationē intellectus: quod est
fm intelligere: sicut & quālibet formā tunc aliqz in actu
hēt quādo pōt operationē illius forme explere. Sed h
tunc intellectus quodāmodo fit in actu quādo hēt spēs
intelligibiles: sicut sciēs hēt habitū: est tamē & tūc quo-
dāmodo in potētia: nō tamen eodē mō sicut pserat in
potentia anteqz scientiā acgreret addiscēdo vel inueniē-
do. Nam anteqz haberet habitū scientie qui est primus
actus nō poterat operari cuius vellet: sed oportebat quod ab
altero reduceret in actū: sed quādo iam hēt habitū sciē-
tie qui est actus pms: pōt cū voluerit pcedere in actū
z^m qui est operatio. ¶ Manifestū est autē ex hoc quod hic
dicitur: falsam esse opinionē Auicēne quā hēt de speciebus
intelligibilibus: & cōtra opinionē Aristotelis. Pōt enī
Auicēna quod species nō cōseruant in intellectu possibili:
nec sunt in eo nisi qñ actu intelligit. Sed opz fm ipsam
quod quādocūqz intelligit actū quod puerat se ad intelligen-

Opinio
Auicēne
de spēs
intelligibi-
lib⁹ & c.
ipogna.

tiā separata agentē a qua effluunt in intellectu possibili
le intelligibiles spēs. Contra qđ manifeste hic phus
dicit qđ intellectus reducit in actū specierū per modum
quo sciens actu adhuc est in potentia intelligens. Cum
enī intellectus actu intelligit: species intelligibiles sunt in
eo sūm actū perfectū: cū autē hēt habitū scientie: sūt spēs
in ipso intellectu medio mō iter potētiā purā et actum
purū. Et qđ dixerat qđ qñ intellectus sit quodāmodo in
actu sūm singula eoz ad que erat in potētiā: tunc pōt in
teiligere: respectu autē sui nullo mō erat in potētiā. Pos
set aliqđ credere qđ factus in actu seipsum nō intellige
ret: et ideo ad hoc excludendū subiungit: qđ intellectus fa
ctus in actu nō solū pōt intelligere alia: sed etiam tunc
potest intelligere seipsum. Deinde cum dicit.

Cuz autē aliud sit magnitudo: aliud magnitudinis
esse: et aliud aqua: aliud aque esse: et in alijs itidem
multis: et nō enī vniuersis hic modus accommodat.
Sed sunt in quibus hec ipsa sunt eadez nō diuersa:
aut alia sane: aut parte qđ eade: sed aliter sese ha
bente: carnē et esse carnis discernit. Caro nāq; non
est sine materia. Sed peride atq; symmū: hoc est in
hoc. Sensitiua igitur parte calidū discernit et frigi
dum: quozū quedā est ratio caro: alia vō esse carnis
discernit aut separabili: aut sese habente ad seipsaz
perinde atq; sese hēt cum extensa fuerit linea flexa.

Lec.9. Quoniam autē aliud est magnitudo et magni
tudini esse: et aqua et aque esse: et sic in multis
alijs: non autē in omnibus. In quibusdam enī
idem est esse carni et carnē esse. Aut alio ergo:
aut aliter habente discernit. Caro enī non sine
materia: sicut symmū hoc in hoc. **Lec.10.** Sensiti
uo quidem igitur calidū et frigidū iudicat: et
quozū ratio quedam caro esse. Alio autē aut
separato: aut sicut circūflexa se hēt ad seipsam
cum extensa sit: carni esse discernit.

Lec.3. Ostendit phus qđ sit obiectū intellectus. Ad cuius
dentia sciendū est qđ phus in 7^o meta. inquit vtrūq; qđ
quid est. i. qđitas vel eētia rei quā diffinitio significat
sit idē qđ res. Et qđ Plato ponebat quiditates rerū esse
separatas a singularib; quas dicebat ideas vel species:
id ostēdit qđ quiditates rez nō sunt aliud a reb; nisi per
accidens: vtrūq; nō est idē qđitas hominis albi. et homo
albus: qđ quiditas hominis albi nō continet in se nisi qđ
pertinet ad spēm hominis: sed hoc qđ dico homo albus
hēt aliqd in se pter illud qđ est de specie humana. Hoc
autē ptingit in omnibus habētibus formā in materia qđ
in eis est aliqd pter pncipia speciei. Nam natura speciei
indiuat per materiā. vnde pncipia indiuiduantia et
accidētia indiuidui sunt pter eētiā speciei. Et id ptingit
sub vna specie iueniri plura indiuidua: que lz nō dif
ferant in natura speciei: differunt tñ sūm pncipia indiui
duantia. Et ppter hoc in oib; habētibus formā in mā:
nō est oīno idē et res et qđ qđ est ei. Socrates. n. nō est
sua humanitas. In his vō que nō habēt formā in mate
ria sicut sunt forme simplices: nihil pōt esse pter essen
tiam speciei: qđ ipsa forma est tota eētia. Et id in talib;
nō possunt esse plura indiuidua vnius speciei: nec pōt in
eis differre res et qđ qđ est eius. Considerandū est et
qđ nō solū naturalia habēt spēm in materia: sed etiā ma
thematica. Est enī duplex materia. i. sensibilis a qua ab

strabunt mathematica. et pternunt eaz naturalia: et itel
ligibilis quā mathematica pternunt. Qđ quidē sic intelli
gendū est. Manifestū est. n. qđ quāritas imediate iheret
substantie: qualitates autē sensibiles in quāritate fundā
tur: vt albi et nigri: calidū et frigidū. Remoto autē poste
riori remanet pus. vnde remotis qlitatib; sensibilibus
sūm intellectu adhuc remanet quāritas ptnna in itelle
ctu. Quedā ergo sunt forme que materiā regūt sub de
terminata dispositione sensibiliū qlitatum: et huius sunt
oēs forme nāles: et idcirco nālia cōcernunt materiā sen
sibile. Quedā vō sunt forme que nō exigunt materiā
sub determinata dispositione sensibiliū qlitatum: tñ requi
rūt materiā sub quāritate existēte sicut triangulus et qua
dratus: et huius. et hec dicunt mathematica. et abstrahunt
a mā sensibili: sed nō a mā intelligibili: inquantū in itelle
ctu remanet ptnna quāritas abstracta a sensibili quali
tate. Sic qđ p sicut nālia hēt formā i mā: ita et mathe
matica: ppter hoc tā in naturalib; qđ in mathematicis
differt res et qđ quid est: vnde in vtrūq; iueniunt plura
indiuidua sub vna specie: sicut enī sunt plures homines
vnius spē: ita et plures trianguli sub vna specie. His
igitur habitis planū est accipere ex lra philosophi intel
lectū. Dicit enim qđ aliud est magnitudo et magnitudi
nis esse. i. aliud est magnitudo: et qđ quid est eius. Esse
enī qđ est magnitudinis: appellat quiditatem eius. Et simi
liter aliud est aqua et aque esse: et sic est in multis alijs
i. in oib; mathematicis: et nālib; . Unde signāter duo
exempla posuit. Nam magnitudo est quid mathematicū
cū aqua aut quid nāle. Non autē hoc contingit in oib; .
Nam in his que oīno sunt separata a mā idem est res et
qđ quid est eius. Et qđ substantie separate ignote sunt no
bis nō pōtuit eas nominare ppter nōminibus: sicut ma
thematica et nālia: sed nominat ea sub exemplo rerū
naturalium. Et hoc est qđ subdit: qđ in quib; idē est car
ni esse et carnē: ex quo nō intelligit qđ sit idē caro et qđ qđ
est eius. Non enī diceret in quib; idē sit esse: sed simplici
ter diceret qđ idē est caro et carni esse. Sed intelligit qđ
qđ sic dicit aliquid et aliquid: vt caro et carni esse: idē est
(in quib; idē). i. in his que sūt a mā separata. Et qđ ad
diuersa cognoscēda diuerse potētie cognoscitiue requi
runt. Excludit qđ aia aut cognoscit alio rem: et alio eius q
ditatē: aut vno et eodē: sed alio mō se habente. Manifestū
est autē qđ caro nō est sine mā: sed forma carnis est
forma determinata: et in mā determinata sensibili sicut
et symmū hēt subiectū sensibile determinatū. i. nasum.
Hanc igitur naturā sensitiuā cognoscit aia per sensus. Et
hoc est qđ subdit: qđ aia indicat potētiā sensitiuā calidū
et frigidū et alia huius: (quozū ratio). i. pportio (quedam
caro est). Forma enī carnis requirit determinatā ppor
tionem calidi et frigidi et aliorū huiusmodi. Sed opz qđ
alia potentia (discernat esse carni). i. qđ quid est carnis.
Sed hoc cōtingit dupliciter: vno mō sic qđ ipsa caro vel
quiditas carnis cognoscant oīno potētys adinuicem di
uersis: puta qđ potentia intellectiua cognoscit quiditas
carnis: potētia sensitiua cognoscit caroz: hoc contingit
quādo anima per se cognoscit singulare: et per se cogno
scit nām speciei. Alio mō ptingit qđ cognoscit caro et qđ
quid est carnis: nō qđ sit alia et alia potentia: sed qđ vna et
eadē potētia alio et alio mō cognoscit carnem et qđ quid
est eius: et illud opz eē cū aia cōparat vniuersale ad sin
gulare. Sicut enī supra dictū est qđ nō possemus sentire
differentiā dulcis et albi: nisi esset vna potentia sensitiua
cōmunis que cognosceret vtrūq; ita etiā nō possem; co
gnosceret cōparationem vniuersalis ad particulare: nisi esset
vna potētia que cognosceret vtrūq;. Intellectus igitur

no m ea prior
potentia aut
qn volebat non
intelligebat nisi
no sit habens n
alium a se
alius a se
explet in huius

opinio platoni
fuit huius

opinio secundū
phm et ipis

quare sit q. unius
spis indiuidua
non sint similia

in abstractis a mā
nulla i dissimilitudo
inter ea qđ qđ
indiuat per materiā
quod pter spēm pnam

que tota eētiā
est in ipis et ipiam cū hēt hīs qđ
qbus forma in mā est sine hīs sit
sensibilis sen intelligibilis in ueris
quum sub una spē plura nō inueniunt

et vij ab aia cognoscit et res ipa
ut oīno potētys diuersis adinuicem
vel eadem pā pā alio et alio cog. modo

Lec.11

Not
uerr
hij
sem

Cōfide
tio nat
it mathe
matica
p diuina
mā dicit

Species intelligibiles
non sunt quae ab
intellectu intel-
liguntur sed sunt
quibus intelliguntur
quod dicatur verum
intelliguntur.
obiectum intellectus
est quod dicitur verum

Lec. 9. *vt Anaxago. dixit quo mō intellectus pōt intelligere: cuz intelligere sit pati quoddā: & de rōne patientis. hoc esse videat qd habeat aliqd cōmune cū agere: qz in quātū est aliqd cōmune vtriusq. agenti & patienti videt qd hoc agat & illud patiat. Opz enī ea que agūt & patiunt adin-
uicem cōmunicare in materia: vt dicit in pmo de gene-
ratione. (¶ Secunda dubitationem ponit ibi.*

¶ Preterea ambiget quispiā: si ipse etiā intelligibi-
lis sit. Nam aut ceteris rebus inerit intellectus: nisi
alia ratione sit intelligibilis ipse. Intelligibile autē
vnū qdā est specie: aut aliquid ipse mixtū habe-
bit: qd ipsum intelligibile perinde atqz cetera facit.

Lec. 13. *¶* Amplius autē si intelligibilis & ipse: aut enī
alijs inerit intellectus: si non fm aliud ipse intel-
ligibilis est: vnū autem aliquid intelligibile.
Si autem sit mixtum: aliquid habebit qd facit
intelligibile ipsum sicut alia.

¶ Et surgit hic dubitatio ex eo qd supra dixit qd intel-
ctus factus in actu: etiā seipm intelligit. Et est ista dubi-
tatio qd si intellectus est intelligibilis: hoc pōt contingere
duobus modis. Vno mō qd sit intelligibilis fm se: & nō
fm aliud. Alio mō qd habeat aliquid sibi adiunctū qd
faciat ipsum intelligibile. Si autē fm seipsum est intelli-
gibilis & nō fm aliud: intelligibile autē in quātū hūc est
vnū in specie: sequet si hoc nō solū est intelligibile sed
intellectus: qd etiā alia intelligibilia sint intellectus: & ita
omnia intelligibilia intelligunt. Si autē est intelligibi-
lis per hoc qd habet aliquid aliud sibi adiunctū: sequere
tur qd habeat aliquid qd faciat ipsū intelligibile: sicut
& alia que intelligunt: & ita videt seq id qd pus. s. qd semp
id qd intelligit intelligat. (¶ Deinde cum dicit.

¶ At enim ipsum pati diuisum est prius vna quadā
rōne cōmuni. Atqz intellectus potentia quidem est
quodā modo intelligibilia ipsa: actu vō nihil est eoz
antea qz intelligat ipse. Oportet autē in ipso nihil
esse perinde atqz in tabula nihil est actu scripta an-
tea qz in ipsa scribatur. Hoc enī in ipso sit atqz ac-
cidit intellectu.

Lec. 14. *¶* Aut pati fm commune aliquid: diuisum est
Prius: quonīā potentia quodāmodo est intelli-
gibilia intellectus. Sed actu nihil ante qz intelli-
gat. Oportet autē sic sicut in tabula nihil est scri-
ptum actu: qd quidē accidit in intellectu.

¶ Soluit pmissas dubitationes. Et pmo soluit pma di-
cens: qd sicut pus distinctū est de passione: cuz agere de
sensu: pati dicit fm aliquid cōmune. i. hoc qd est pati cō-
mune est ad passionē que est in cōtrariis dispositiones:
sicut est passio mutua in rebus naturalibus que cōmu-
nicant in mā: & est aliqd pati qd dicit fm receptionem
tū. Intellectus igit dicit pati in quātū est quodāmodo in
potentia ad intelligibilia: & nihil est actu eoz ante qz in-
telligat. Opz autē hoc sic esse sicut contingit in tabula in
qua nihil est actu scriptū: sed plura possunt in ea scribi.
Et hoc etiā accidit intellectui possibili: qz nihil intelli-
bilius est in eo actu: sed potētia tū. Et per hoc excludit
tam opinio antiquoz nālū qui ponebāt animā cōposi-
tā ex oibus vt intelligeret oīa: qz etiā opinio Platonis
qui posuit nālīter animā humanā habere omnē sciām:
sed esse eā quodāmodo oblitā pp vnionē ad corp⁹ dicēs. qd
addiscere nihil aliud est qd reminisci. (¶ Deinde cū dicit.

¶ Est etiā intelligibilis & ipse vt intelligibilia cuncta.
Nam in hisce quidē: que sine materia sunt: intelligēs
& id qd intelligitur idem est. Etenī idē est cōtempla-
tiua scientia: & id qd ita sub scientiam cadit.

¶ Et ipse autem intelligibilis est: sicut intelli-
gibilia. In his enim que sunt sine materia idē est
intellectus & qd intelligit. Scientia nanqz spe-
culatiua: & sic scibile: idem est.

¶ Soluit secundā dubitationē. Et pmo soluit qd nō. Se-
cūdo respōdet ad obiectionē in cōtrariū factā. ibi (Nō
autē semper.) Dicit ergo pmo qd intellectus possibilis est
intelligibilis nō per suā essentia: sed per aliquā spēm in-
telligibile sicut & alia intelligibilia. Nō probat ex hoc qd
intellectu in actu & intelligens in actu sunt vnū: sicut &
supra dixit qd sensibile in actu: & sensus in actu sūt vnū.
Est autē aliqd intelligibile in actu per hoc qd est in actu a
materia abstractū: sic. n. supra dixit qd sicut res sūt sepa-
rabiles a mā: sic sunt & que sunt circa intellectū. Et ideo
hic dicit qd (in his que sunt sine mā.) i. si accipiamus in-
telligibilia actu: idē est intellectus & qd intelligit: sicut
idem est sentiens in actu & qd sentit in actu. Ipsa enim
sciētia speculatiua (& sic scibile.) i. scibile i actu est idē.
Species igit rei intellecte in actu est spēs ipsius intel-
ctus: & sic per eam seipsum intelligere pōt. Unde & supra
pbus per ipm intelligere: & per illud qd intelligit: scri-
tatus est naturā intellectus possibilis. Nō enī cognosci-
mus intellectū nostrū nisi per hoc qd intelligimus nos
intelligere. Accidit autē hoc in intellectu possibili qd non
intelligat per essentia suā: sed per specie intelligibilem
ex hoc qd est potentia tū in ordine intelligibiliū. Osten-
dit enī pbus in 9^o meta. qd nihil intelligit nisi fm qd est
in actu. Et pōt accipi simile in rebus sensibilibus. Nam
id qd est i potētia tū in eis: scilz mā pma: nō hz aliquā
actionē per essentia suā: sed solū per formā ei adiunctā.
Substantie autē sensibiles que sunt fm aliquid in actu:
& fm aliquid in potētia: fm seipsas habēt aliquā actio-
nem. Similiter intellectus possibilis qui est tū in potē-
tia in ordine intelligibiliū nō intelligit neqz intelligit:
nisi per specie in eo susceptā. Deus autē qui est pur⁹ act⁹
in ordine intelligibiliū: & alie substantie separate que sūt
medie inter potētia & actum. per suam eentiam & intel-
ligunt. & intelliguntur. (¶ Deinde cum dicit.

¶ Sed cur nō semper intelligit consideranda est cā.
In is aut que materiā habent vnūquodqz intelli-
bilium potentia est. Quare illis quidē nō inerit intel-
lectus. Nam intellectus talis potentia sine materia
est: ipse aut intelligibilis rationem subibit.

¶ Non autem semper intelligendi causa confi-
deranda. In habentibus aut materiā: potentia
vnūquodqz intelligibilis. Quare quidem illis
nō inerit intellectus. Sine materia enī potētia
est intellectus talis. Illud aut intelligibile erit.

¶ Respondet ad obiectionē que erat in cōtrariū dicēs.
qd ex quo intellectus possibilis hēt aliquid qd facit ipm
intelligibile sicut & alia: restat vt consideret causa non
semp intelligendi. i. quare nō semp intelligibile intel-
ligit. Nō iō est: qz in rebus habentibus materia species
nō est intelligibilis fm actu: sed fm potētia tū. Intel-
ligibile aut in potētia nō est idē cū intellectu: sed solus
intelligibile in actu: vnde in illis que habēt speciem in
materia nō inerit intellectus: vt. i. intelligere possint: qz

*pāti duobz
modis enī
cōtingit*

*hic dicitur empe-
doctus captans
posiciones de ipso
intellectu
principia autē.*

intellectus talium: i. intelligibilium est quedā potentia sine materia. Illud autē qđ est in materia est intelligibile: sed in potentia tñ: qđ vō est in intellectu est species in intelligibilis sūm actū.

Cum autē in omni natura sint quedā: quoz alteruz quidē vnicuiqz generi materies est: qđ id esse patet qđ est potentia illa cuncta: alterū vō causa est et efficiens: omnia nimirū efficiendo atqz agendo talem subiens rationem qualem ars conditionē ad materiam subit. Necesse est et in anima differentias has easdē inesse. Atqz quidā est intellectus talis vt oia fiat: quidā talis vt omnia agat atqz efficiat: qui quidem vt habitus est quidā et perinde ac lumen. Nam et lumen colores qui sunt potētia: actu colores quodammodo facit.

L. 17. **Q**uoniam autē sicut in omni natura est aliquid: hoc quidē materia vnicuiqz generi: hoc autē est potentia omnia illa: alterum autem causa et factiuum: qđ in faciendo omnia vt ars ad materiaz sustinuit: necesse et in anima has esse differentias. **C** Et est intellectus hic quidē talis in omnia fieri: ille vō in omnia facere sicut habitus quidam et sicut lumen. Quodaz enim mō et lumen facit potentia existentes colores actu colores.

Lectio. X.



Postqđ p̄sus determinauit de intellectu possibili: nunc determinat de intellectu agente. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit esse in intellectu agentē p̄ter possibile et ratione et exēplo. Secūdo ostēdit huius intellectus nām. ibi **(Et hic intellectus.)** Ponit ergo circa p̄m talē rōnē. In omni natura que est qñqz in potētia et qñqz in actu: opz ponere aliquid qđ est sicut mā in vnoquoqz genere: qđ scilz est in potētia ad omnia que sunt illius generis. Et aliud qđ est sicut cā agens et factiuus: qđ ita se bēt in faciendo oia sicut ars ad mām. Sed aīa sūm partē intellectiūā quādoqz est in potētia et quādoqz in actu. Necesse est igit in aīa intellectiūā esse has differētiās vt scilz vnus sit intellectus in quo possint oia intelligibilia fieri: et hic est intellectus possibilis: de quo supra dictū est. Et alius intellectus sit ad hoc qđ possit omnia intelligibilia facere in actu: qui vocat̄ intellectus agēs: et est sicut habitus quidā. **C** Vt autē verbi occasione quidā posuerunt intellectu agentē idē esse cū intellectu qui est habitus p̄ncipioz. Qđ esse nō pōt: qz intellectus qui est habitus p̄ncipioz p̄supponit aliqua iam intellecta in actu. s. terminos p̄ncipioz per quoz intelligentiā cognoscim⁹ p̄ncipia: et sic sequerē qđ intellect⁹ agens nō faceret oia intelligibilia in actu. vt hic p̄sus dicit. **C** Dicēdus est qđ qđ habitus hic accipit sūm qđ p̄sus frequēter p̄sueuit nominare oēm formā et nām habitū: p̄ter habit⁹ distinguuntur p̄tra p̄uationē et potētiā: vt sic per hoc qđ nominat eū habitū distinguat eū ab intellectu possibili qui est potētia. Unde dicit qđ est habitus vt lūmē: qđ quodāmodo facit colores existentes in potētia: esse actu colores. Et dicit (quodāmodo): qz supra ostensum est qđ color sūm seipsum est visibilis. Hoc autē solūmō facit lumen ipm esse actu colorē: inquantū facit diaphanū esse in actu vt moueri possit a colore: et sic color videat̄. Intellect⁹ autē agens facit ipsa intelligibilia esse in actu que p̄us erant

in potētia. per hoc qđ abstrahit ea a mā: sic enī sunt intelligibilia in actu. vt dēn est. **C** Inducit autē Aristoteles ad ponēdū intellectu agentē ad excludēdū opinio nem Platonis qui posuit quiditates rerū sensibiliū esse a mā separatas: et intelligibiles actu: vnde nō erat ei necessarium ponere intellectum agentem. Sed qz Aristoteles ponit qđ quiditates rerū sensibiliū sunt in materia: et nō intelligibiles actu: oportuit qđ poneret aliquē intellectum qui abstraheret a materia: et sic faceret eas intelligibiles actu. **C** Deinde cum dicit.

C Et is intellectus separabilis est: et nō mixtus: passioneqz vacat: cuz sit substantia actus. Semper enī id qđ efficit atqz agit prestabilius est eo qđ patit̄: et ipsum principium omnino materia.

C Et hic intellectus separabilis et impassibilis et inmixtus substantia actu ens. Semper enī honorabilius est agēs patiente: et principū mā.

C Ponit q̄tuor p̄ditiones intellectus agentis: quaruz p̄a est qđ sit separabilis: et qđ sit impassibilis: et qđ sit inmixtus i. nō cōpositus ex naturis corporalibus: neqz adiunctus organo corporali. Sed in his tribus puenit cū intellectu possibili. Quarta autē cōditio est qđ sit in actu sūm suam substantiā: in quo differt ab intellectu possibili qui est in potētia sūm suā substantiā: sed est in actu solū sūm speciem susceptā. Et ad has quatuor cōditiones pbandas inducit vnā rōnē que talis est. Agens est honorabilius patiente: et p̄m actiū mā: sed intellectus agens cōparatur ad possibile sicut agens ad mām: sicut iam dēn est. ergo intellectus agens est nobilior possibili. Sed intellectus possibilis est separatus: impassibilis: et inmixtus: vt supra ostensum est: ergo multo magis intellectus agens. Et hoc etiā p̄z qđ sit sūm substantiā suā in actu: qz agens est nobilior patiente nō nisi sūm qđ est in actu. **C** Occasio ne autē horū que hic dicunt̄ quidā posuerūt intellectum agentē substantiā separata: et qđ differt sūm substantiam ab intellectu possibili. **C** Illud autē nō videt̄ esse verū. Non enī homo esset a natura sufficiēter institutus: si nō haberet in seipso p̄ncipia gbus posset operationē cōplere que est intelligere: que quidē cōpleri nō pōt nisi per intellectuū possibile et per intellectuū agentē. Unde perfectio humane nature requirit qđ vtrūqz eoz sit aliquid in homine. Videmus etiā qđ sicut operatio intellectus possibilis que est recipere intelligibilia attribuit homini. ita et operatio intellectus agētis que est abstrahere intelligibilia. Hoc autē nō posset nisi p̄ncipiū formale huius actionis esset ei sūm esse cōiunctū. Nec sufficit ad h. qđ hec actio attribuat̄ homini per hoc qđ species intelligibiles facit per intellectuū agentē habet quodāmodo p̄subiecto phantasmata que sunt in nobis: qz vt supra diximus: cū de intellectu possibili agerē: spēs nō sunt intelligibiles in actu: nisi qz sunt abstracte a phantasmatis: et sic eis mediantib⁹ actio intellectus agētis nō posset nobis attribui. **C** Et p̄terea intellectus agens cōparat̄ ad species intellectas in actu: sicut ars ad species artificiatōz. per quas manifestū est qđ artificiatā nō hnt actionē artis. vnde etiā dato qđ species facit intelligibiles actu essent in nobis nō sequerē qđ nos possem⁹ habere actionē intellectus agētis. **C** Est etiā p̄dicta positio p̄tra Aristotelem intētiōne qui expresse dixit has differētiās duas. s. intellectuū agentē et intellectuū possibile esse in aīa: ex quo expresse dat intelligere qđ sint partes aīe vel potētie: et nō alique substantie separate. **C** Sed cōtra hoc videt̄ esse precipue qđ intellectus possibilis cōparat̄ ad

Liber

Intelligibilia ut in potentia existens ad illa: intellectus autem agens comparat ad ea ut ens in actu: non enim videtur possibile idem respectu eiusdem posse esse in potentia et in actu. Unde non videtur possibile quod intellectus agens et possibilis conveniat in una substantia anime. **(Sed hoc de facili soluitur si quis recte consideret quomodo intellectus possibilis sit in potentia ad intelligibilia: et quomodo intelligibilia sunt in potentia respectu intellectus agentis. Est enim intellectus possibilis in potentia ad intelligibilia sicut indeterminatum ad determinatum. Nam intellectus possibilis non habet de terminare naturam alicuius rerum sensibiliu. Unde quodque autem intelligibile: est aliqua determinata natura alicuius speciei. Unde supra dixit quod intellectus possibilis comparat ad intelligibilia: sicut tabula ad determinatas picturas. Quantum autem ad hoc intellectus agens non est in actu. Si enim intellectus agens haberet in se determinationem omnium intelligibiliu: non indigeret intellectus possibilis phantasmatibus: sed per solum intellectum agentem reduceret in actum omnium intelligibiliu: et sic non compararet ad intelligibilia ut facies ad factum: ut philosophus hic dicit: scilicet ut existens ipsa intelligibilia. Comparat igitur ut actus respectu intelligibiliu in quantum est quedam virtus immaterialis activa potens alia sibi facere. scilicet immaterialia. Et per hunc modum ea que sunt intelligibilia in potentia facit intelligibilia in actu. Sic enim et lumen facit colores in actu: non quod ipsum habeat in se determinationem omnium colorum. Vnde autem virtus activa est quedam participatio luminis intellectualis a substantiis separatis. Et ideo philosophus dicit quod est sicut habitus ut lumen: quod non competere dicitur de eo si esset substantia separata. Deinde cum dicit.**

(Scientia autem ea que est actu: est idem quod res. Ea vero que est potentia in uno prior est tempore: absolute autem neque tempore: sed non nunc quidem intelligit: nunc autem non intelligit.

Idem autem est secundum actum scientia rei: que vero secundum potentiam tempore prior in uno est. Quino autem neque tempore. Sed non aliquando quidem intelligit: aliquando autem non intelligit.

(Determinat de intellectu secundum actum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit conditiones intellectus in actu. Secundo ostendit conditiones totius partis intellective secundum quod differt ab alijs partibus anime. ibi. Separatus autem. Circa primum tres ponit conditiones intellectus in actu: quarum prima est quod scientia in actu est idem rei scite. Quod non est verum de intellectu in potentia. Secunda conditio est: quod scientia in potentia in uno et eodem tempore est prior quam scientia in actu: scilicet universaliter non est prior: non solum natura: sed neque etiam tempore.

Et hoc est quod philosophus dicit in 9^o meta. quod actus est prior potentia natura: tempore vero in uno et eodem potentia prior est actu: quia unus et idem prius est in potentia: et postea fit actu. Sed universaliter loquendo etiam tempore actus est prior. Nam quod in potentia est non reducit in actum nisi per aliquid quod est actu. Et sic etiam de potentia scientie non fit aliquid scientis actu neque inveniendum neque discendum nisi per aliam scientiam pre-existent in actu: quia omnis doctrina et disciplina intellectiva fit ex preexistente cognitione: ut dicitur in primo posteriorum. Tertia conditio intellectus in actu per quam differt ab intellectu possibili et intellectu in habitu est: quia utrumque quandoque intelligit: et quandoque non intelligit. Sed hoc non potest dici de intellectu in actu qui consistit in ipso intelligere. Deinde cum dicit.

(Separatus vero id est solum quod est: atque id solum est immortale perpetuumque.

(Separatus autem est solum hoc quod vere est. Et hoc solum immortale et perpetuum.

(Ponit conditiones totius intellective partis. Et primo ponit veritatem. 2^o excludit obiectionem. ibi. Non reminiscimur. Dicit ergo primo quod solum intellectus separatus est hoc quod vere est. Quod quidem non potest intelligi neque de intellectu agente: neque de intellectu possibili tamen: sed utroque: quia de utroque supra dixit quod est separatus. Et sic patet quod hic loquitur de tota parte intellectiva: que quidem dicitur separata ex hoc quod habet operationem suam sine organo corporali. Et quia in principio huius libri dixit quod si aliquid operatio anime sit propria: contingit animam separari. Concludit quod hec sola pars anime. scilicet intellectiva est incorruptibilis et perpetua. Et hoc est quod supra posuit in 2^o: quod hoc genus anime separatum ab alijs sicut perpetuum a corruptibili. Dicit autem perpetua non quod semper fuerit: sed quod semper erit. Unde philosophus dicit in 12. meta. quod forma nunquam est ante materiam: sed posterius remanet anima: non omnis: sed intellectus. Deinde cum dicit.

(Non autem recordamur: quia hoc quidem expers est passionis. Intellectus vero passivus extinguitur: et sine hoc nihil intelligit.

(Non reminiscimur autem: quia hoc quidem impassibile: passivus vero intellectus corruptibilis: et sine hoc nihil intelligit anima.

(Excludit quandam obiectionem. Posset enim aliquis credere quod pars intellectiva anime est incorruptibilis remanet post mortem in anima intellectiva scientia rerum: eodem modo quo nunc eam habet: cuius contrarium supra dixit in primo quod intelligere corrumpitur quodam interius corrupto: et corrupto corpore non reminiscitur anima neque amat. Et ideo hic dicit quod non reminiscimur scilicet post mortem eorum que in vita sciimus: quia hoc quidem impassibile est. Ista pars anime in intellectu impassibilis est: unde ipsa non est subiectum passionis anime: sicut sunt amor: et odium: reminiscencia: et huius: que ex aliqua passione corporali contingunt. Passivus vero intellectus corruptibilis est. Ista pars anime que non est sine predictis passionibus: est corruptibilis: pertinent enim ad partes sensitivas. Tamen hec pars anime dicitur intellectus: sicut et dicitur rationalis in quantum aliquotiter participat ratione obediendo rationi et sequendo motum eius: ut dicitur in primo ethicorum. Sine hac autem parte anime corporali intellectus nihil intelligit. Non enim intelligit aliquid sine phantasmate ut infra dicitur. Et ideo destructo corpore non remanet in anima separata scientia rerum secundum eundem modum quo modo intelligit. Sed quomodo tunc intelligat: non est presentis intentionis discutere.

(Indivisibile igitur intellectio in hisce consistit circa que falsitas non est. At in quibus et falsitas tam et veritas igitur: in hisce composito quedam ita est perceptiuum intellectus: quasi ipsi sint unum. Atque ut Empedocles dixit.

Multorum certe capita: admirabile dictu.

Cervicibus siue sunt exorta in luminis aura.

Illa tamen dulcis post hoc concordia iungit.

Sic et hec separata componi solent: ut in incomensurabile et diameter. Quod si eorum etiam que fuerint vel erunt sit compositio: et tempus insuper intelligit: atque ad diffinitum. Falsitas enim in compositioe semper consistit. Nam si album non album esse dicat: ipsum tamen non album compositum. Licet autem per divisionem etiam omnia dicere. Atque falsitas aut veritas non solum consistit in hoc. Leon est album.

Lec. 9.
tex. c. 14.

Lec. 20.

Lec. 8.
tex. c. 13.

Lec. 1.

Lec. 21.

tex. c. 7.
2. 19.

tex. c. 11.

tex. c. 17.

Lec. 22.

tex. c. 66.

Lec. 20.

cap. 12.

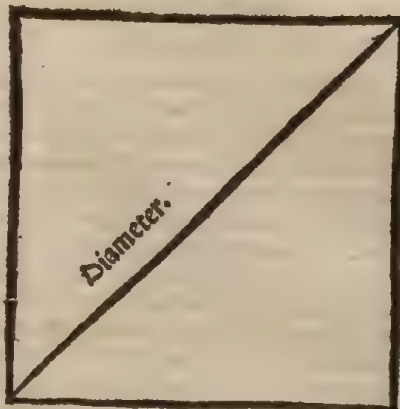
albus. Sed in his etiam Cleon erat vel erit albus. Id
vero quod singulos dictos conceptus componit vnum
quod facit: ipse est intellectus.

L. 21. Indivisibile quidem igitur intelligentia in his
est circa que non est falsum. In quibus autem et fal-
sum iam et verum est. compositio quedam iam intel-
lectuum est: sicut eorum que vnum sunt. Sicut
Empe. dixit vere: multorum quidem capita sine
cervice germinaverunt: postea composita sunt co-
cordia: sic et hec separata composita sunt: ut asy-
metron et diametros et ut symetron et diame-
tros. Si autem factorum est futuro: tempus cointel-
ligens est et componens. Falsum enim in com-
positione semper est. Et namque si album non al-
bo: aut si non album albo componit. Contingit
autem et diuidentem dicere omnia. Sic ergo est
non solum falsum aut verum quod albus cleon est: sed
et quod erat aut erit. Vnum autem faciens hoc intel-
lectus est vnumquodque. **Lectio. XI.**

Postquam prius determinauit de intellectu: hic
determinat de operatione intellectus. Et di-
uidit in duas partes. In prima distinguit duas
operationes intellectus. In secunda determi-
nat de utraque earum. ibi (Indivisibile autem.)

Dicit ergo primo quod vna operationum intellectus est secundum
quod intelligit indivisibilia: puta cum intelligit hominem
aut bouem: aut aliquid huiusmodi incomplexorum. Et hec
intelligentia est in his circa que non est falsum: tunc quod in-
complexa non sunt vera neque falsa: tunc quod intellectus non
decipit in eo quod quid est: ut infra dicitur: sed in illis intel-
ligibilibus in quibus est verum et falsum est iam quedam
compositio intellectuum: id est rerum intellectarum: sicut
quando ex multis fit aliquid vnum. Et ponit exemplum
secundum opinionem Empe. qui opinabatur quod omnia generata
sunt a casu: non propter aliquem finem: sed secundum quod contingit: ex
diuisione rerum per litem: et coniunctione per amicitiam.
Unde dixit quod a principio germinauerunt multa capita
sine ceruice: et similiter multe alie partes ab animalium
separate alijs partibus. Et dicit (germinauerunt) quasi
ex elementis producta sine semine animalis: sicut terra
germinat herbam viuentem. Sed postmodum huiusmodi
partes sic diuise compositae sunt per concordiam: et ex eis fa-
ctum est vnum animal habens diuersas partes. ut puta ca-
put manus pedes et huiusmodi. Et ubi est constitutum animal
habens omnes partes necessarias ad sui conseruationem:
ideum animal saluatum est et generauit sibi simile. Si autem de-
fuit aliqua aliarum partium non potuit saluari nec remansit
in sibi simili per generationem. Sicut ergo Empe. posuit
quod amicitia composuit multas partes et constituit ex eis vnum
animal: ita et intellectus multa incomplexa prius separata co-
ponit: et facit ex eis vnum intellectum. in qua compositione
quicquid est veritas quicquid falsitas. Veritas quidem quando co-
ponit ea que in re sunt vnum et composita: sicut cum co-
ponit a symetrum: hoc est incommensurabilem et diame-
trum: nam diameter quadrati est incommensurabilis la-
teri. Falsa autem compositio est quando componit ea que
non sunt composita in rebus: sicut cum componit syme-
trum diametro dicens quod diameter quadrati est symeter
id est commensurabilis lateri.

Costa quadrati.



Symetrum et
diametrum ali-
quid separatim
et seorsum intel-
lectus intelligit:
et tunc sunt duo
intelligibilia.
Quia autem compo-
nit fit vnum in-
telligibile: et
simul intelligi-
tur ab intelle-
ctu. Sed quod in-
tellectus non se-
componit ea
que sunt in pre-
senti: sed que

fuerunt vel erunt: id subiungit quod si intellectus faciat compositionem
nisi factorum. id est preteritorum et futurorum operum quod cointelligat sue
compositioni tempus preteritum et futurum. Et sic componit for-
mans compositionem de preterito vel de futuro. Et quod hoc sit
verum probatur: quia contingit compositionem de preterito vel de futu-
ro esse falsam: falsum autem semper in compositione est. Et nam-
que falsum est si non album componat ei quod est album. ut si di-
cas. cignus non est albus. Aut si album componat ei quod non est
album: ut si dicat quod coruus est albus. Et quia quicquid contin-
git affirmare: contingit et negare: subiungit quod omnia predicta
possunt per diuisionem fieri. Potest enim intellectus omnia diuide-
re et secundum presentem tempus et secundum preteritum et secundum futurum: et vere et
falsae. Sic igitur patet quod cum compositio non solum fit secundum presentem tem-
pus: sed secundum preteritum et futurum: verum autem et falsum consistit in
compositione et diuisione: operum quod verum et falsum non solum sunt
de propositionibus de presenti: puta quod cleon est albus: sed et
in illis de preterito et futuro: puta quod cleon erit vel fuit al-
bus. Considerandum est autem quod compositio propositionis
non est opus nature: sed est opus rationis et intellectus. Et id
subiungit quod illud quod facit vnumquodque intelligibile compositum
de ex intelligibilibus propositiones: hoc est intellectus.
Et quia verum et falsum consistit in compositione: ideo di-
citur in 6^o metaphysice: quod verum et falsum non est in re-
bus: sed in mente. Deinde cum dicit.

Cum autem dupliciter indivisibile dicatur: aut poten-
tia: aut actu: nihil prohibet intellectum cum longitu-
dinem intelligit indivisibile intelligere: et in indivisi-
bile tempore. Est enim indivisibilis actu: et tempus
perinde atque longitudo diuisibile ac indivisibile est.
Non igitur dici potest: quid in utroque temporis dimidio
intelligebat: non est enim si non diuisio fiat nisi poten-
tia. At cum utrumque seorsum intelligit: diuidit simul et
tempus: atque tunc ut longitudo illa intelligit. Quia
si longitudinem ut ex utrisque instantem intelligat in
eo quoque tempore nimirum ipsam intelligit: quod ex utris-
que pari modo temporibus constat atque componit.

L. 22. Indivisibile autem quoniam dupliciter poten-
tia aut actu est: nihil prohibet intelligere indivi-
sibile cum longitudinem intelligat. Indivisi-
bile enim actualiter est: et in tempore indivisi-
bile longitudini est. Non enim est dicere aliquid
in medio intelligere utrumque. Non enim est nisi
diuidat. Sed aut potentia seorsum: aut utrumque
K

intelligens dimidiiorum: diuidit et tempus simul tunc ut in longitudine. Si vero est sicut ex vtriusque: et in tempore est quod in vtriusque.

C Determinat de vtriusque predictarum operationum. Et primo de ea que est intelligentia indiuisibilium. Secundum de ea que est compositio et diuisio. ibi. (Est autem diuisio quidem.) Tercio ponit quoddam quod est commune vtriusque. ibi. (Idem autem est secundum actum.) Prima pars diuiditur in tres secundum quod indiuisibile dicitur tripliciter quot videlicet modis dicitur et vnum: cuius ratio ex indiuisibilitate est. (Dicitur enim vno modo aliquid vnum cum continuitate. Unde et illud quod est continuum: indiuisibile dicitur: in quantum non est diuisum actu: sed sit diuisibile in potentia. Hoc est ergo quod dicitur quod cum diuisibile dicatur dupliciter: scilicet actu et potentia: nihil prohibet intellectum intelligere indiuisibile cum intelligit aliquid continuum. scilicet longitudinis que est indiuisibilis actu: sed sit diuisibilis potentia. Et propter hoc intelligit eam cum indiuisibili tempore: et intelligit eam ut indiuisibile. Et hoc est contra opinionem Platonis in primo positam qui posuit intelligentiam fieri quasi per motum quedam continuum magnitudinis. Potest ergo intellectus intelligere magnitudinem dupliciter. Uno modo secundum quod est diuisibilis in potentia: et sic intelligit lineam numerando partem post partem: et sic intelligit eam in tempore. Alio modo secundum quod est indiuisibilis in actu: et sic intelligit eam ut vnum quid constans ex multis partibus. et sic intelligit eam simul. Et ideo subiungit quod similiter tempus et longitudo diuiditur vel non diuiditur intelligendo. Unde non est dicere quod intelligat secundum medium vtriusque: id est quod media pars intelligat in medio tempore. Hoc enim non esset nisi linea diuideretur in actu: sed est diuisibilis tantum in potentia. Si autem vtriusque dimidium linee seorsus intelligat: tunc diuidit lineam in actu secundum intellectum. Unde et tunc tempus simul diuiditur sicut et longitudo. Si autem intelligat lineam: sicut vnum quid constitutum ex duabus partibus: etiam intelligit in tempore non diuiso: sed secundum aliquod quod est in vtriusque partibus temporis. scilicet in instanti. Et si continue consideratio per aliquod aliud tempus. non diuiditur tempus: ut aliud intelligat in vna parte temporis et aliud in alia: sed idem in vtriusque. **C** Deinde cum dicit.

C Quod vero non quantitate: sed forma est indiuisibile: id indiuisibili tempore et anime indiuisibili percipit atque intelligit. Per accidens autem et non hoc sane quod illa diuisibilia sunt: id quod intelligit et tempus in quo intelligit. Sed hoc quo indiuisibilia sunt. Inest enim et in his indiuisibile quoddam: at fortasse non separabile: quod quidem vnum tam tempus ipsum quam ipsam longitudinem facit. At que id omni sane continuo et tempus et longitudine similiter inest.

Ter. c. 34. **C** Quod autem non secundum quantitatez indiuisibile est sed species: intelligit et indiuisibili tempore: et indiuisibili anime. Secundum accidens autem et non in quantum illa diuisibilia: quod intelligit et in quo tempore: sed in quantum indiuisibilia. Inest autem vtriusque his aliquid indiuisibile: sed forte non separabile: quod facit tempus vnum: et longitudinem. Et hoc similiter in omni est et continuo: et tempore: et longitudine.

C Ponit alium modum indiuisibilis. Nam dicitur alio modo vnum quando habet speciem vnam: et si sit compositum

ex partibus non continuo: sicut homo aut domus aut etiam exercitus: et huic respondet indiuisibile secundum speciem. Et de hoc dicitur hic quod illud quod est indiuisibile non secundum quantitatem: sed secundum speciem: intelligit anima tempore indiuisibili et per indiuisibilem anime partem: non quod intellectus intelligens sit aliqua magnitudo: ut Plato posuit. Et hoc illud quod est indiuisibile specie habeat aliquam diuisionem in partibus: tamen illa diuisa intelligit per accidens: non in quantum sunt diuisibilia: et ex parte eius quod intelligit: et ex parte temporis: sed in quantum sunt indiuisibilia: quod in partibus diuisis etiam in actu est aliquid indiuisibile. scilicet ipsa species quam intellectus indiuisibiliter intelligit. Sed si intelligeret partes ut diuisas: puta carnem per se: et os per se: et sic de alijs. tunc non intelligeret in tempore indiuisibili. Vult autem philosophus consequenter ostendere similitudinem huius modi ad primum modum. Sicut enim in hoc modo est aliquid indiuisibile. scilicet species que facit omnes partes totius esse vnum: sic forte in continuo est aliquid inseparabile. scilicet indiuisibile quod facit tempus esse vnum et longitudinem vnam: siue hoc dicatur esse punctum in longitudine: et instans in tempore: siue ipsa species longitudinis aut temporis. Sed in hoc differt quod istud indiuisibile est similiter in omni continuo et tempore et longitudine: sed indiuisibile quod est species: non est similiter in omnibus habentibus speciem: quod quedam componuntur ex partibus homogeneis: quedam ex partibus eterogeneis: et ex his dissimiliter. **C** Deinde cum dicit.

C Punctum autem omnisque diuisio: et id quod est sic indiuisibile perinde atque priuatio cognoscitur manifestum quod enadit. Similis esse videtur: et in alijs ratio. Hoc enim modo malum cognoscitur: atque etiam nigrum. Contrario namque quodam modo cognoscitur. Id autem quod cognoscitur: potentia nimirum esse: et in ipso potentiam inesse oportet. Quod si causarum alicui nullum sit oppositum: non contrarium: illa seipsam profecto cognoscitur: et est actus et etiam separabilis.

C Punctum autem et omnis diuisio: et sic indiuisibile monstratur sicut priuatio. Et similis ratio in alijs est: ut quomodo malum cognoscitur aut nigrum. Contrario enim aliquo modo cognoscitur. Quod autem potentia esse cognoscitur: et est in ipso. Si vero alicui non inest contrarium: ipsum cognoscitur seipsum: et actu est: et separabile.

C Prosequitur de indiuisibili tertio modo dicto. Vnde enim vnum esse quod est punctum indiuisibile ut punctum et unitas: et de hoc ostendit nunc quomodo intelligit dicens: quod punctum quod est quoddam signum diuisionis inter partes linee: et omne quod est diuisio inter partes continui: sicut instans inter partes temporis: et sic de alijs: et omne quod est sic indiuisibile in potentia et actu ut punctus: (monstrat) id est manifestat intellectui (sicut priuatio) id est per priuationem continui et diuisibilis. Cuius ratio est: quod intellectus noster accipit a sensu. et ideo ea cadunt prius in apprehensione intellectus nostri que sunt sensibilia: et huius sunt magnitudinem habentia. vnde punctum et unitas non diffiniuntur nisi negative. Et ideo est et quod omnia que transcendant hec sensibilia nota nobis: non cognoscunt a nobis nisi per negationem: sicut de substantijs separatis cognoscimus quod sunt immateriales et incorporee et alia huius. Et similis ratio est in alijs que cognoscuntur per oppositum: ut quomodo cognoscitur intellectus malum aut nigrum que se habent ad sua opposita ut priuationes: semper. n. alterum contrarium est ut imperfectum et ut priuatio respectu alteri. Et subiungit quasi respondens quod intellectus cognoscit vtriusque istorum aliquo modo suo contrario: scilicet malum per bonum: et nigrum per album. Quod autem quod intellectus noster quod sic cognoscit vnum

ter. c. 41. 65.

L. 26. C.

L. 25.

Lec. 13. 13. c. 22.

L. 27. C.

vnū dīoꝝ per alterū sit in potētia cognoscēs: et q̄ in ip̄o sit spēs vnī oppositi per quā aliud cognoscat: ita q̄ qñ qz sit in ip̄o spēs albi et qñqz spēs nigri: vt p̄ vnū possit cognoscere alterū. Si autē est aliq̄ intellect⁹ cui nō inest vnū dīoꝝ ad cognitionē alteri⁹: tūc opz q̄ talis intellectus cognoscat seipm p̄: et per seipm cognoscat alia: et q̄ sit semp in actu: et sit penitus separabilis a mā etiaz fm esse: vt ostensū est de intellectu dei in xi. metaphysice. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Est autē dictio qdē q̄piā de quopiā: quēadmodū affirmatio. Atq̄ ois est vera vel falsa. At intellect⁹ nō ois: sed qui est ip̄s qd est ad formā accommodati est ver⁹: et nō q̄piā de quopiam dicit. Sed vt visio p̄p̄i ipsius est vera. Si vō albi hominem eē dicat: nō semp est vera. Sic se habēt ea que sine mā sunt.

L. 26. ¶ Est autē dictio quidē aliquid de aliquo sicut affirmatio vera aut falsa omnis. Intellect⁹ autē nō omnis: sed qui est ip̄s quid est fm hoc q̄ aliquid erat esse: verus est: et non aliquid de aliquo: sed sicut videre propriū verus est. Si autē homo albi aut nō. nō verum semper. Sic autē se habent quecūqz sine materia sunt.

¶ Determinat de 2^a opōne intellectus que est cōpositio et diuisio. et dicit q̄ dictio q̄ dicit intellect⁹ aliqd de aliq̄: sit p̄tingit in affirmatione semp est aut vera vel falsa. Sed intellect⁹ nō semp est ver⁹: aut falsus: qz est intellect⁹ in cōplexoꝝ: q̄ neqz ver⁹ aut falsus est quātū ad id qd intelligitur. Veritas. n. et falsitas p̄sistit in qdā adeq̄tōe vel cōparatione vnī ad alterū: que qdē est in cōpōne vel diuisione intellect⁹. Nō autē in intelligibili cōplexo. Sed lz ip̄m intelligibile cōplexū nō sit neqz verū neqz falsum: tñ intellect⁹ intelligēdo ip̄m ver⁹ est: quātū adeq̄tur rei in intellectu. Et id subdit q̄ intellect⁹ qui est ip̄s qd est fm B qd aliqd erat eē. i. fm q̄ intelligit qd est res: ver⁹ est semp et nō fm q̄ intelligit aliqd de aliq̄. Et hui⁹ rōnē assignat: qz qd qd ē est p̄ obm intellect⁹. vñ sicut visus nunq̄ decipit in p̄p̄io obto: ita neqz intellect⁹ in cognoscēdo qd qd est. Nā intellect⁹ nunq̄ decipit in cognoscēdo qd est hō. Sed sicut visus nō semp ver⁹ est in iudicādo de his que sūt adiuncta p̄p̄io obto: puta si albi est hō vel nō: sic intellect⁹ nō semp est verus in cōponēdo aliqd alicui. Sic. n. se hñt in intelligēdo substantie separe si penitus sūt sine mā: sicut cū nos intelligim⁹ qd qd est: et id in earū intellectu nō p̄tingit esse falsum. ¶ Sciēdū tñ est q̄ in cognoscēdo qd qd est p̄tingit eē deceptionē per accūs dupliciter rōne cōpōnis iterueniētis. Vno mō put diffinitio vnī rei est falsa ad aliā rē: sicut diffinitio circuli est falsa ad triagulū. Alio mō put ptes diffinitionis nō coherent sibi inuicē: et tūc diffinitio est falsa simplr: vt si aliq̄s ponat in diffōne alicui⁹ aialisibile: vñ in illis in quoz diffinitio nulla est cōpositio nō p̄tingit esse deceptionē: sed opz ea vel intelligere vere vel nullo mō: vt dicitur in 9^o metaphysice. ¶ Deinde cum dicit.

L. 27. ¶ Sciētia autē ea que est actu: est idem qd res: ea vō que est potētia: in vno pōr est tpe. Simplr autē neqz tpe. Sūt enī vniuersa que sūt: ex eo qd actu est.

L. 27. ¶ Idē autē est fm actū scire rei: que vō fm potētiā tēpore prior est in vno: oīno autē neqz tēpore: sunt enim ex actu ente omnia que sunt.

¶ Resumit qdā qd supra dictū est de intellectu fm actū eo q̄ nūc etiam de actu intellectus locutus est. et dicit q̄

scientia fm actum est idem rei scire fm actū. et q̄ scientia que est fm potētiā est in vno et eodem p̄ior tēpore: sed vniuersaliter neqz est tēpore pōr: qz oia que sunt in actu sunt ex ente in actu: et hoc supra expositum est.

127. 6. 29.

¶ Sensibile autē ad actū ex potētia sensitīuū ip̄m deducere actūqz videt̄ efficere. Nō enī patit̄ ac alteratur. Quapropter alia quedā est bec spēs mot⁹. Nam mot⁹ act⁹ est imperfecti. At actus simpliciter qui qdē est rei perfecti: alius est oīno diuersusqz ab illo.

¶ Videtur autem sensibile ex potentia existens te sensitīuo actu agens. Non enim patit̄: neqz alteratur. Unde alia bec species motus. Motus enim imperfecti actus. Simpliciter autē actus alter est qui perfecti. **Lec. XII.**

¶ Ostēd p̄bus determināuit de intellectu fm se: hic determinat de intellectu per cōparatiōnē ad sensum. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit qualis sit mot⁹ sensus. Scdō assimilat motū intellect⁹ motui sensus. ibi (Sentire qdē igit̄). Dicit q̄ p̄mo q̄ sensibile videt̄ faciēs in actu parte sensitīuā ex eo q̄ erat in potētia. Nō enim sic agit sensibile in sensum: sicut dīū in suū dīū vt aliqd ab eo abiciat trāsmutādo et alterādo ip̄m: sed solū reducit eū de potētia in actū. Et hoc est qd subdit q̄ sensitīuū neqz patit̄ neqz alterat̄ a sensibili passiōe et alteratiōe p̄p̄ie accepta: fm. i. q̄ est a dīo in dīū. Et qz motus qui est in reb⁹ corporalib⁹ de qua determinatū est in libro physicoꝝ est de dīo in dīū: manifestus est q̄ sentire si dicat̄ mot⁹ est alia spēs mot⁹ ab ea de qua determinatū est in lib. physicoꝝ. Ille. n. mot⁹ est actus exīstis in potētia: qz videt̄ recedēs ab vno dīo: qdū mouet̄: nō attingit alterū dīū qd est termin⁹ mot⁹: s; est in potētia ad ip̄m. Et qz oē qd est in potētia in quātū hui⁹ est imperfectus: id ille motus est actus imperfecti. Sed iste mot⁹ est actus perfecti: est enī opatio sensus iam facti in actu per suam spēm. Nō enī sentire puenit sensui nisi in actu exīstēti: et id iste motus simplr est alter a motu physico. Et hui⁹ mot⁹ dī p̄p̄ie opatio. vt sentire et intelligere et velle. Et fm hunc motū aīa mouet seipsam fm Platōnē in quantum cognoscit et amat seipsam. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Sentire igit̄ ipsi dicere solū ac intelligere sile est. Cū autē sensus iocūdū aut molestū discernit: q̄si affirmat̄ uerit̄ aut negauerit: tñ psequit̄ aut fugit. Atq̄ delectari aut dolere: est opari ipsa medietate sensus ad bonū aut malū vt talia sūt: et fuga et appetitus: q̄ est actu hoc sunt. Et nō aliud est appetitūm: aliud fugitūm: nec alia sunt ista a sensitīuo q̄q̄ ip̄s rō non est eadem sed diuersa.

¶ Sentire quidē igitur simile est ipsi dicere solū et intelligere. Cum autem delectabile: aut triste: vt affirmas: aut negas: prosequit̄: aut fugit. Et est delectari et tristari agere sensitīua medietate ad bonū aut malū in quātū talia: et fuga aut et appetitus bec que fm actum. Et non alterum appetitūm et fugitūm: neqz abiicē: neqz a sensitīuo: sed esse alterum est.

¶ Assimilat motū intellectus motui sensus. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit qualiter procedit motus in sensu. Scdō ostēdit q̄ similiter pcedit in intellectu. ibi

K z

1. c. 27. 5.

1. c. 26.

(Intellective aut.) Dicit g^o p^omo q^o cū sensibile reducat in actū sensitiuū sine passione et alteratione: sicut de intellectu supra dictū est: manifestū est ex dictis q^o ipm sentire est simile ei qd est intelligere: ita tū q^o qū est solū sentire. i. appbendere et iudicare fm sensum: hoc est simile ei qd est solū dicere et intelligere: qū. i. intellectus iudicat aliquid et appbendit: qd est dicere: q^o simplex appbensio. et iudiciū sensus assimilāt speculationi intellectus. Sed qū sensus sentit aliquid delectabile aut triste. quasi affirmans et negans id qd sensu percipit esse delectabile aut triste: tūc psequit per appetitū. i. desiderat aut fugit. Et dicit signatē (aut affirmās aut negās: q^o facere affirmationē et negationē est p^oriū intellect^o: vt supra dictū est. Sed sensus facit aliquid simile huic: qū appbendit aliquid vt delectabile et triste. Et vt sciat qd sit delectari et tritari: subiūgit q^o delectari et tritari est agere sensitiua medietate. i. actio quedā sensitiue virtutis: que dicit medietas iquātū sensus cōmunis cōparat ad sensus p^orios vt qdā mediū: sicut centrū cōparat ad lineas terminatas ad ipm. Nō aut oīs actio sensitiue partis est delectari et tritari: sed que est respectu boni vel mali iquātū huic. Nā bonū sensus scilz qd est ei dūeniēs: causat delectationē: malū aut qd est repugnās et nociuū causat tristitiaz. Et ex hoc qd est tritari vel delectari sequunt fuga et appetitus. i. desiderū: que sunt fm actum. Patet igit q^o motus sensibilis in sensu pcedit qū triplici gradu. Nam p^omo appbendit ipm sensibile vt dūeniēs vel nociuū. Secūdo ex h^o sequit delectatio et tristitia. Tercio aut sequit desiderium vel fuga. Et quāuis appetere vel fugere vel sentire sint diuersi actus: tamē principiū eorū est idē subiecto: sed ratione differt. Et hoc est quod iungit q^o appetitū et fugitū. i. pars aīe que fugit et desiderat nō sūt altere subiecto neq^o adinuicē neq^o a parte sensitiua: sed esse aliud est. i. differūt rōne. Et h^o dicit cōtra Platonē qui ponebat in alia parte corporis organū appetitiui: et in alia organū sensitiui. (Deinde cū dicit.

Et anime aut que principiū est rōcinādī ipsa phantasmata pinde atq^o sensibilia sensui ipsi subiūcit: atq^o cū bonū aut malū esse dicit affirmādo aut negādo: tum fugit aut persequitur. Quāpropter ipsa anima sine phantasmate nunq^o intelligit.

1. c. 30.

Intellective aut anime phantasmata vt sensibilia sunt. Cum aut bonum aut malum: affirmat aut negat: et fugit aut prosequit. Propter qd nequaquā sine phantasmate intelligit aīa.

Assimilat pcessum motus in intellectu ad id qd dictū est circa sensum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quō hēt se circa sensibilia. Secūdo quō se hēt ad ea que sunt a sensibilibus separata. ibi (Abstractione aut.) Circa p^omo duo facit. Primo ostēdit quō intellectus se hēt circa sensibilia in agēdo. Secūdo cōparat intellectu actiū ad speculatiū. ibi (Et oīno in actione.) Circa p^omo duo facit. Primo assimilāt pcessum intellectus processui sensus. Secūdo manifestat similitudinez. ibi (Sicut enim aer.) Dicit ergo p^omo q^o phantasmata se habēt ad intellectuā partē aīe: sūt sensibilia ad sensus. Unde sicut sensus mouet a sensibilib^o: ita intellectus a phantasmatib^o. Et sicut cū sensus appbendit aliquid sicut delectabile vel triste psequit illud aut fugit: ita etiā cū intellectus appbendit aliquid affirmans vel negans esse bonū vel malū fugit aut psequit. Ex ipso aut modo loquēdi Aristo. duplex est attendenda differētia iter intellectu et sensum: q^o in sensu erāt tria. Nam ex appbensione boni vel mali:

nō statim sequebat desiderū vel fuga: sicut hic circa intellectū: sed sequebat delectatio et tristitia: et ex hoc ulterius desiderū et fuga. Cuius ratio est: q^o sicut sensus nō appbendit bonum vniūse: ita appetitus sensitiue partis nō mouet a bono vel malo vniūse: sed a quodā determinato bono qd est delectabile fm sensum: et quodā determinato malo qd est tristans fm sensum. In parte autē intellectiua est appbētio boni et mali vniūse: vnde et appetitus intellectiue partis mouet statim ex bono vel malo appbēso. Secūda differentia est q^o de intellectu dicit simpliciter q^o affirmat vel negat: s^o de sensu qd quasi affirmat vel negat. Cui^o ratio ex dictis patet. Ex hoc aut qd dixerat. pcludit ulterius q^o si phantasmata se habēt ad animā intellectuā sicut sensibile ad sensus: sicut sensus nō pōt sentire sine sensibili: ita anima nō pōt intelligere sine phantasmate. (Deinde cum dicit.

Fit aut et hic perinde vt ibi. Nā aer qd pupillā tale efficit: ipsa aut aliud: et auditus simili mō. Ipsum vō vltimū vniū qd est: et medietas: vna: et ipsi^o plures sunt rōnes: quo vō diiudicat atq^o discernit calidū a dulci differre: dictū et prius est: et nūc et est dicendum. Est enī vniū qd ipsum: et ita vniū vt termin^o. At q^o bec ipsa vnū sunt aut similitudine rōnis: aut numero quē habēt ad vtrūq^o: vt illa inter sese habēt. Quid enī interest: si quonaz pacto discernit aut ea que sub eodē genere collocant: aut p^otraria dubitemus vt albū ac nigrū. Si igit vt est. a. qd est albus: ad. b. qd est nigrum: sit. c. ad. d. quare mutuo ordine cōparationē etiā eorūdem vere facere licet. Si igit c. d. sint vnū: ipsa profecto sese habebunt perinde atq^o a. b. vt sint idē et vnū. Non eandē aut habebant rōnem et illa simili modo. Eadem erit oīno rō: et si. a. quidem sit dulce. b. vō album.

Sicut enim aer pupillā hui^o facit: ipsa aut aliterū: et auditus simili. Sed vltimū vniū et vna medietas: esse aut ipsi plura. Quo aut discernit quo differt dulce et calidū: dictū est qdē et prius. dicēdū aut et nūc. Est enī aliquid vniū: sicut aut vt terminus. (Et hoc in p^oportionalit: aut numero ens vnūz hēt se ad vtrūq^o sicut illa ad innicē. Quo enī differt nō homogenea iudicare aut p^otraria vt albū et nigrū. Sit igit sicut. a. albū ad. b. nigrū. g. ad. d. sicut illa adinuicē: q^ore et p^omutatim. Sicut igit. g. d. vni sint existētia: sic habebūt sicut et. a. b. idē qdē: esse aut nō idē: et illud similiter. Eadē aut ratio est: et si. a. quidem dulce sit. b. vō album.

Manifestat similitudinē positaz. Et p^omo quātum ad hoc qd dicit: q^o intellectiue aīe phantasmata sūt vt sensibilia. Scōdo quātū ad h^o qd dicit: q^o cū bonū aut malū affirmat aut negat: fugit aut psequit. ibi (Species qdē igit.) Dicit ergo p^omo q^o aer imutatus a colore facit pupillam huiusmodi: id est facit eam aliquales: imprimēs in eam speciem coloris. et ipsa scilicet pupilla sic immutata imutat alterū scilz sensum cōmunē: et simili^o audit^o imutatus ab aere imutat sensum cōmunē. Et h^o sensus exteriores sint plures: tū vltimū ad qd terminant imutationes horum sensuum est vnūz: q^o est qū quedā medietas

Lec. 1. 1. c. 34.

1. c. 31.

1. c. 32.

1. c. 33.

1. c. 34.

Lec. 1.
1.34 dietas una inter oēs sensus: sicut centrū ad qđ terminatur oēs linee: qđ ad vnū mediū. Et quāuis sit vnū subiecto illud mediū oīum sensuū: tñ eē ipsū est plura. i. rō ipsius diuersificat fm qđ ad diuersos sensus comparat. Et hoc est quo discernit aia in quo differat dulce et calidū: de quo dictū est pñs: cū de ipso fm se agebat. et nunc ēt oīm est de ipso per cōparationez ad intellectū: qz est aliqd vnū respectu oīum sensibiliū: sicut intellectus est terminus oīum phantasmātū. Et sicut ex parte illa erāt plura que diiudicabāt ab vno: ita et hic ex pte intellectus se habet in quodā mō pportionali. i. qđ pportionalit̃ rñdet vni diiudicanti circa sensibilia: aut ēt est similitudo quātū ad numerū diiudicatorū. Iste enī in quātū terminus qui est intellectus ens vnū se bēt ab vtrāq inter que discernit: sicut illa se bēbant adinuicē. i. sicut se habebat vnus sensus cōmunis ad diuersa sensibilia iter que discernerebat. Et nō differt si accipiamus cā exēpli: vel nō homogenea. i. diuersa sensibilia nō vnus generis: sicut album qđ est in gñe coloris: et dulce qđ est in gñe saporis: iter que sensus cōmunis discernit: aut si accipiamus tria: vt albū et nigrū que sunt vnus generis: qz inter vtrāq sensus cōmunis discernit. Accipiamus g. a. loco albi: et b. loco nigri. vt sic se habeat. a. albū ad b. nigrū: sicut. g. ad d. idest sicut phantasia albi ad phantasia nigri: qre et fm pmutationē pportioniā. se bēt ad g. sicut. b. ad d. idest albū ad phantasmata albi: sicut nigri ad phantasmata nigri: et sic se bēt intellectus ad g. et ad d. s. ad phantasmata albi et nigri: sicut se bēt sensus ad a. et b. idest ad albus et nigri. Si igit. g. et d. i. phantasmata albi et nigri sunt existentia vni. i. iudicantur ab vno intellectu: sic se habebūt sicut. a. et b. i. album et nigrū que iudicantur ab vno sensu. Ita qđ sicut sensus diiudicans bec duo: erat vnus subiecto differens ratione: ita erit de intellectu. Et eadē rō est si accipiamus non homogenea: vt scilz. a. sit dulce. et b. sit album. **C** Deinde cum dicit.

Lec. 31.
Lec. 32. Intellectuū igit ipsas formas in phantasmatib⁹ ipsis intelligit. Et vt in illis ipsi definitum est id qđ fugiendū est vel sequendū: sic et sine sensu cū in phantasmatib⁹ est mouet. Sentiens. n. signū face datum ignē esse: videt qđ ipm coi sensu agitari motu cognoscit hostem accedere. At nōnunq̃ bisce que sunt in aia phantasmatibus aut mētis conceptib⁹: quasi vident ad ea que sunt presentia ratiocinat atqz deliberat de futuris. Et cū hic vt ibi rezeē que voluptatem aut dolorem affert: tum fugit aut persequit.

Lec. 33. Species quidem igitur intellectui in phantasmatib⁹ intelligit. Et sicut in illis determinatum est ipsi inuitabile et fugiendum: et extra sensum cum in phantasmatibus fuerit: mouetur. At sentiens qđ fugibile est qz ignis: communiter cognoscit videns qđ mouetur: quoniam impugnans est. Aliquando aut que sunt in aia phantasmatib⁹ aut intellectib⁹: et tanquā vidēs ratiocinat: et deliberat futura aut presentia. **C** Et cū dixerit vt ibi letū aut triste: hic fugit aut inuitat.

Lec. 34. Manifestat qđ dixerat supra qđ cū intellectus affirmat vel negat bonū aut malū: fugit aut persequit: cludēs ex pdictis: qđ pars aie intellectus intelligit species a phantasmatibus abstractas. Et sicut intellectui determinat ali quod inuitabile et fugiendū in illis: scilz in sensibilib⁹ cū presentia fuerint: ita et mō ad imitandū vel fugiendū cū

fiunt in phantasmatibus extra sensum. i. cū representant phantasmata in absentia sensibiliū. Et ponit exēplū de vtroqz. Et p qđ mouet ad presentia sensibiliū: sicut bonū sentiens aliqd qđ fugiendū est. i. aliqd terribile: puta fremitū aliqñ: sicut cū videt qđ ignis est accensus in ciuitate: videns ignē moueri: cognoscit (cōmuni). i. aliqua portetia cōmuni diiudicatiua. vel (cōmuni). i. ab eo qđ cōmuniter accidere solet: cognoscit inqz qñ sunt plia: vel qñ est aliqd pugnās. et sic mouet aliqñ intellectus ad fugiendū vel imitandū ex sensibili presentia. Aliqñ aut ex phantasmatib⁹ aut intelligibilib⁹ que sūt in aia: ratiocinat et deliberat futura aut presentia tanqz si actu videret. Et cū iudicat aliqd eē letū vel triste fugit h aut imitat: vt ibi quādo mouebat a presenti sensibili. **C** Deinde cum dicit.

C Et oīno aliqd agit: ipm ēt verū ac falsū: que sine actione sunt in eodē genere sunt: in quo sunt bonū ac malū. Sed absoluti differūt atqz cuiuspiā rōne.

C Et omnino in actione et qđ siue actio est verū et falsū in eodē genere est cū bono et malo. Sed in eo qđ simpliciter differt et quodā.

C Comparat cognitionē intellectus practici et speculatiui dicens (qđ verū et falsū). i. vera et falsa cognitio intellectus (in actione). i. fm qđ pñet ad intellectū practici (et sine actione). i. fm qđ pñet ad intellectū speculatiui est in eodē gñe: siue illud genus sit bonū siue malū. Qđ pōt dupliciter intelligi. Uno mō sic: qđ res intellecta vel practice vel speculative qñqz est bona: qñqz est mala. Neqz diuersificat ppter B genus rei qđ pñdet speculative vel practice. Alio mō pōt intelligi qđ ipsa cognitio vera est qđdā bonū intellectus siue speculatiui siue practici. Et ipsa cognitio falsa est qđdā malū intellectus: siue speculatiui siue practici. Nō g̃ itēdit cōparare verū et falsū bono et malo fm pñetia gñis: sed verū et falsū qđ est in actioe vero et falso qđ ē sine actioe. Et B pñ ex oīa quā subdit dices qđ differt. i. qđ est i actioe: et qđ est sine actioe in eo qđ est simplr et quodā. Nā intellectus speculatiui pñdet aliqd verū esse vel falsū in vniū: qđ est pñdetare simpliciter: intellectus aut practici applicādo ad pñdetare operabile: qđ opatio in particularib⁹ est. **C** Deinde cū dicit.

C At vō res ea que vocitant ob abstractionē abstracte: hoc pacto intelligit. Nā vt si qđpiā symmitatē nō vt est symmitas: quo qđ pacto percipi separata nō pōt. Sed vt cōcauitas est itelligeret actu sine ea cū ipsam itelligeret carne in qua pcanitas est. Sic cū res itelligit mathematicas: tūz separatas ipsas vt separatas itelligit. Omnino aut is intellectus qui actu itelligit: res ipse vti diximus.

C Abstractione autē dicta itelligit: sicut symmū nō separate. Inquantū autē curuū si aliqd itellexit actu: sine carne itellexit in qua curuum: sicut mathematica: nō separata tanqz si separata sint itelligit cum itelligat illud. **C** Deinde aut intellectus fm actū res est itelligens.

C Quia dixerat phus qđ nequaquā sine phantasmate itelligit anima: phantasmata aut a sensu accipiunt: vult ostendere quomō intellectus noster itelligit ea que sūt a sensib⁹ separata. Et circa B duo facit. Primo ostēdit quō itelligit mathematica que a mā sensibili abstractunt. Secōdo inquirir vtrū itelligat ea que sūt fm eē a mā separata. ibi (Utrū aut cōtingat). Circa pñm cōsiderādū est qđ eorū que sunt in rebus coniuncta: cōtingit vnū sine

altero intelligi et vere: dummodo unum eorum non sit in ratione alteri. Si enim Socrates sit musicus et albus, possit intelligere albedinem: nihil de musica intelligendo. Non autem possit intelligere hominem nihil intelligendo de albedine: quia albedo est in ratione hominis. Sic ergo separando secundum intellectum que sunt secundum rem coniuncta modo predicto: non oritur falsitas. Si autem intellectus intelligat ea que sunt coniuncta: esse separata. esse intellectus falsus. ut puta si in predicto exemplo diceret musicum non esse album. ea vero que sunt in sensibilibus abstractit intellectus: non quidem intelliges ea esse separata: sed separatim vel seorsum ea intelliges. Et hoc est quod dicitur quod intellectus intelligit ea que sunt dicta per abstractiones scilicet mathematica. hoc modo sicut dum intelligit symmetriam secundum quod est symmetrum non intelligit separe. id est seorsum symmetriam a materia sensibili: quia materia sensibilis. scilicet nasus cadit in diffinitione symmetrii. Si autem intellectus intelligit aliquid in actu: quantum est curvum sine carne intelligit quantum est curvum. Non quidem ita quod intelligat curvum esse sine carne: sed quia intelligit curvum non intelligendo carnem. Et hoc ideo quia caro non ponitur in diffinitione curvi. Et sic intellectus intelligit omnia mathematica separe: tanquam si essent separata: quibus non sunt separata secundum rem. Non autem sic intelligit naturalia: quia in diffinitione naturalium ponitur materia sensibilis: non autem in diffinitione mathematicorum. Abstractit tamen circa naturalia intellectus unius a particulari simili modo: quantum intelligit naturam spiritus sine principis individuantibus que non cadunt in diffinitione spiritus. Et omnino intellectus in actu est res intellecta: quia sicut res in sui ratione habet materiam vel non habet: sic ab intellectu percipiuntur. Et quia hunc modum abstractionis Plato non consideravit: coactus fuit ponere mathematica et spiritus separatas: loco cuius ad predictam abstractionem faciendam Aristoteles posuit intellectum agentem. Deinde cum dicit.

C Si vero fieri possit ut aliquam ipse non separatus a magnitudine separatarum rerum intelligat necne: considerandum est postea.

C Utrum autem contingat aliquid separatorum intelligere ipsum existentem non separatum a magnitudine: aut non: considerandum posterius.

C Mouet quoniam de his que sunt separata a materia secundum esse dicimus: quod posterius considerandum erit utrum contingat intellectus nostrum non separatum a magnitudine. id est a corpore intelligere aliquid separatorum. id est aliquam substantiam separatam. Nec enim quod hoc determinari non potuit: quia nondum erat manifestum esse aliquas substantias separatas: nec que vel quales sint. Unde hoc quod pertinet ad metaphysicum: non tamen inuenit ab Aristotele soluta: quia complementum illi scilicet scire nondum ad nos pervenit: vel quia nondum est totum liber translatus: vel quia forte preoccupatus morte non completit. Considerandum tamen est quod intellectus hic dicitur non separatum a corpore: in quantum est potentia quedam anime que est actus corporis. Supra tamen dixit eam a corpore separatam: quia non habet aliquod organum deputatum sue operationi.

C Nunc autem ea que de anima dicta sunt: quasi ad quedam capita redigentes: rursum dicamus animam ipsam ea unius versa quodammodo esse que sunt. Nam ea que sunt: aut intelligibilia sunt: aut sensibilia sunt. Atque scia quidem est res hec quodammodo: que sub ipsam sciam cadunt: sensus autem ipse sensibiles. Verum quo pacto id ita est que ratum oportet. Scindit igitur in ipsas res scia atque sensus. Id quod est potentia in res potentia tales: id vero quod est actu in actu similiter tales: et scia pariter modo. Sensitivum autem anime: id quod scientias affici potest: hec potentia sunt: sed quidem id quod sub sciam cadit: illud vero sensibile.

C Nunc autem de anima dicta recapitulantes dicamus iterum: quod omnia ea que sunt quodammodo est anima:

aut enim sensibilia que sunt: aut intelligibilia. Est autem scia quidem scibilia quodammodo. sensus autem sensibilia. **C** Qualiter autem hec sunt oportet inquirere. Secat enim scientia et sensus in res: que quidem potentia est in ea que sunt potentia: que vero actu in ea que sunt actu. Anime autem sensitivus et quod scire potest: potentia hec sunt: hoc quidem scibile: illud vero sensibile. **Lectio. XIII.**



Postquam prius determinavit de sensu et intellectu. Nunc per ea que de utraque dicta sunt ostendit quid de natura anime sit sentiendum. Et dividit in partes duas. In prima ostendit quod natura anime est quodammodo sicut antiqui credebant: et quodammodo aliter. In secunda ostendit dependentiam intellectus a sensu. ibi. Quia autem neque res. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod anima quodammodo est omnia sicut antiqui dixerunt. Secundo dicit quod aliter est omnia quam illi dixerunt. ibi. (Necesse est autem.) Dicit ergo primum quod nunc recapitulantes que dicta sunt de anima. ut ex his propriis ostendamus: dicamus quod anima quodammodo est anima. Omnia enim que sunt aut sunt sensibilia aut intelligibilia. anima autem est quodammodo omnia sensibilia et intelligibilia: quia in anima est sensus et intellectus siue scia: sensus autem est quodammodo ipsa sensibilia: et intellectus intelligibilia siue scia scibilia. Et qualiter hoc sit oportet inquirere. Sensus enim et scia dividuntur in res. id est dividuntur in actum et potentiam quemadmodum et res: ita tamen quod scia et sensus que sunt in potentia ad sensibilia et scibilia: se habent ad scibilia et sensibilia que sunt in potentia. scientia vero et sensus que sunt in actu ordinantur in sensibilia et scibilia que sunt in actu: sed tamen diversimode. Nam sensus in actu: et scia vel intellectus in actu sunt scibilia et sensibilia in actu. Sed potentia anime sensitivae: id quod scire potest. id est potentia intellectiva: non est ipsum sensibile vel scibile: sed est in potentia ad ipsa. Sensitivum quidem ad sensibile: quod autem scire potest ad scibile. Relinquit igitur quod anima quodammodo sit omnia. Deinde cum dicit.

C At qui necesse est aut res ipsas aut formas in anima esse. At non sunt in ea res ipse perfectio. Nam ipse lapis in anima: sed forma lapidis inest. Quare anima est ut manus: manus enim instrumentorum est instrumentum: et intellectus formam est forma: et sensus itidem sensibilibus forma.

C Necesse est autem aut ipsa: aut spiritus esse. Ipsa quidem igitur non sunt: non enim lapis in anima est: sed spiritus. Quare anima sicut manus est. Manus enim organum organorum: et intellectus species specierum: et sensus species sensibilibus.

C Ostendit quod alio modo est omnia quam antiqui ponerent: et dicit quod si anima est omnia: necesse est quod sit vel ipse res scibiles et sensibiles: sicut Empedocles posuit quod terra terra cognoscimus: et aqua aqua: et sic de aliis: aut sit spiritus ipsorum. Non autem anima est ipse res sicut illi posuerunt: quia lapis non est in anima: sed spiritus lapidis. Et per hunc modum dicit intellectus in actu esse ipsum intellectum in actu: in quantum species intellectus est spiritus intellectus in actu. Ex quo patet quod anima assimilatur manui. Manus enim est organum organorum: quia manus date sunt homini loco omnium organorum que data sunt aliis animalibus ad defensionem vel impugnationem vel cooperimentum. Omnia enim hec homo sibi manu preparat. Et similiter anima data est homini loco omnium formarum: ut sit homo quodammodo totum ens: in quantum secundum animam est quodammodo omnia: putet enim anima est receptiva omnium formarum. Nam intellectus est quedam potentia receptiva omnium formarum intelligibilium: et sensus est quedam potentia receptiva

2.c.36

2.c.39

2.c.42

2.c.43

ptiua olum formarum sensibilium. (Deinde cum dicit.

Cuz aut nulla res sit pter magnitudines separata: ut videt: res ipse sensibiles: in ipsis pfecto sensibili-
lib⁹ formis ipse sunt intelligibiles forme: tñ earū re-
rū que abstracte vocant: tñ eoz etia⁹ sensibilium que
sūt habit⁹ atq⁹ affect⁹. Iecirco et qui nō sentit: nihil
discere vel intelligere pōt: et qui pteplat: necesse est
vna cū phantasmate contēplē. Ipsa nāq⁹ phanta-
smata veluti sensibilia sunt: attamē sine materia.

Quoniam aut neq⁹ res nulla est preter magni-
tudines: sicut videtur: sensibilia separata in spe-
ciebus sensibilibus intelligibilia sunt: et que ab-
stractione dicunt: et quēcūq⁹ sensibilium habit⁹
et passiōes. Et ob hoc neq⁹ nō sentiēs nihil: ni-
hil utiq⁹ addiscet neq⁹ intelliget. Sed cuz spe-
culetur: necesse simul phantasma aliq⁹ specu-
lari. Phantasmata aut sicut sensibilia sunt pre-
ter q⁹ sunt sine materia.

Quia dixerat q⁹ intellect⁹ est quodāmo intelligibilis sic
sensus sensibilis: posset aliq⁹ credere q⁹ intellect⁹ nō de-
pēderet a sensu. Et hoc qdē verū esset si intelligibilia nō
intellect⁹ eēnt a sensibilib⁹ separata sū esse: vt Platonī
ei posuerunt. Et iō hic ostēdit q⁹ intellect⁹ indiget sensu.
Et postmodū q⁹ intellectus differt a phantasma que ē a
sensu depēdet. ibi (Est aut phantasma.) Dicit g⁹ pmo q⁹
q⁹ nulla res intellecta a nobis est pter magnitudines sen-
sibiles q⁹ ab eis separata sū esse: sicut sensibilia viden-
tur abinuicē separata: necesse est: q⁹ intelligibilia intellect⁹
nō sint in spēb⁹ sensibilib⁹ sū esse: tam illa que dicunt
per abstractionē. s. mathematica: q⁹ nālia que sunt habi-
tus et passiōes sensibilium. Et ppter hoc sine sensu nō pōt
aliquis homo addiscere q⁹ de nouo acqrens sciāz: neq⁹
intelligere quasi vtens sciētia habita. Sed opz cū aliq⁹
speculat in actu q⁹ simul formet sibi aliq⁹ phantasma.
Phantasmata enī sunt similitudines sensibilium. Sed
in hoc differūt ab eis: q⁹ sunt pter mām. Nam sensus est
susceptiuus specierū sine mā: vt supra dictū est. Phanta-
sia aut est motus fact⁹ a sensu sū actū. Patet aut ex hoc
falsum esse q⁹ Auicēna ponit q⁹ intellect⁹ nō indiget sen-
su postq⁹ acquisiuit sciām. Manifestū est enī q⁹ postq⁹
aliquis acqsiuit habitū sciē: necesse est ad h⁹ q⁹ speculet⁹
q⁹ vtrū phantasmate: et ppter hoc per lectionē organi im-
pedi⁹ vsus sciētie iāz acquisite. (Deinde cum dicit.

Est aut ali⁹ phantasia ab affirmatiōe negatiōe.

Verū enī vel falsum cōplexio est pceptū intellect⁹.

Est aut phantasia alterū a dictione et negatio-
ne. Cōplexio. n. intellectū est verū aut falsum.

Ostēdit dīam iter phantasias et intellectū. Et p⁹ q⁹ ad
operatiōē cōem intellect⁹ que est cōpositio et diuissio: di-
cens q⁹ phantasia est alterū ab affirmatiōe vel nega-
tiōe intellectus: q⁹ in cōplexiōe intelligibiliū iā est ve-
rum et falsum: q⁹ nō est in phantasia. Nam cognoscere
verum et falsum est solius intellectus. (Secūdo ibi.

At mentis primi conceptus quo queso different:
vt non phantasmata sint. An neq⁹ ceteri sunt phan-
tasmata: non tamen sine phantasmatis sunt.

Primi aut intellectus quidē different vt nō
phantasmata sint. Aut neq⁹ hi phantasmata:
sed non sine phantasmatis.

Ingrit in quo differāt pmi intellect⁹. i. intelligētie idēti-
filiū cuz nō sint phantasmata. Et rīdet q⁹ nō sunt sine
phātasmatib⁹: sed tñ nō sunt phātasmatata: q⁹ phātasma-
ta sunt similitudines piculariū: intellecta aut sunt vltia ab
indiuuantibus cōditionib⁹ abstracta. vnde phātasma-
ta sunt indiuisibilia in potentia et nō in actu.

Cuz aut aialiu aia hisce duob⁹ sit diffinita: discer-
nendi inquā potentia: q⁹ qdē est opus officiūq⁹ mē-
tis atq⁹ ē sensus: et insup ēt mouēdi motu ad locū
accōmodo potētia: de sensu quidē et intellectu bec
sint determinata ac ptractata. Deinceps aut de eo
q⁹ mouet: quidnā sit ipsius anime cōsiderem⁹ opz:
vtrū vna quedā ipsius sit pars separabilis magnitu-
dine vel rōne: an ipsa aia tota. Et si pars sit aliqua:
vtrū sit alia quedā ppria pter eas que dici solent: et
eas quas diximus: an istarū aliqua vna.

Quoniam aut aia sū duas diffinita est poten-
tias que aialiu est: et discretio q⁹ intelligentie
opus est et sensus: et adhuc in mouēdo sū lo-
cū motū: de sensu quidē et intellectu determi-
nata sunt tanta. De mouente autē quid forte sit
anime: speculandū est: vtrum vna quedā pars
ipsius sit separabilis aut magnitudine aut rōne
aut omnis anima. Et si pars aliqua: vtrū pro-
pria quedam sit preter consuetas dici et dictas:
aut harum vna aliqua sit. **Sec. XIII.**

Primo dicitur phus determinauit de pib⁹ aie ve-
getatiua sensitua et intellectu. Nūc q⁹to de-
terminat de parte aie moriu. Et diuidit in
ptes duas. In p⁹ dicit de quo est intētiō. In
z⁹ psequit. ibi (Vt aut dubitationē.) Dicit
g⁹ p⁹ q⁹ aia que est aialiu: diffinita est et ab antiq⁹ phis
sū duas potētiās. i. sū q⁹ bēt potētiā ad duo: quoz vnū
est discretio que fit per cognitionē: que quidē discretio
opus est intellectiue et sensitiue partis. aliud aut est mo-
uere sū locū: de sensu et intellectu sunt tāta determina-
ta quāta in pōrib⁹ habita sunt. Sed nūc speculandū est
de alia pte. i. p⁹ mouēre: qd aie sit. Vtrū. i. sit aliq⁹ pars
aie separabilis ab alijs vel magnitudine. i. subto: ita q⁹
bēat distinctū locū in corpore ab alijs potētys sicut pla-
tonici posuerūt: vel sit separabilis ab alijs aie partibus
rōne tñ. Aut nō sit pars aie: s. sit tota aia. Et dato q⁹ sit
aliq⁹ pars aie: remanet p⁹iderādū vtz sit quedā alia ps
aie pter illas que p⁹auerūt dici: et pter eas que a nobis
dicte sunt: aut est vna earū. (Deinde cum dicit.

At hic existit continuo dubitatio: dubitabit⁹ nō
insuria quispiā: quonam partes aie et quot oporteat
dicere. Nam infinite quodāmo et nō ex solū esse vi-
dent⁹ quas diuidendo quidāz dixerunt: rationis in-
quam participes et irascendi ac cupiendi principiū:
velut ali⁹ rationis particeps et rōnis expera.

Habet aut dubitationē mor: quō opz partes
aie dicere et quot. **Abodo. n.** quodā infinite vi-
dent⁹: et nō solū quas dicūt quidā determinan-
tes rationatiā et irascibile et appetitiuā: hi aut
rationem habentē et irrationabilem.

Prosequit suā intētiōē. Et pmo per modū disputa-
tiōis. Secūdo per modū determinatiōis. ibi (Vident⁹

T. 40

Sec. XIII.

T. 41

autem hec duo. Circa p^m duo facit. Primo disputat contra distinctionem potentiarum anime. Secundo specialiter circa p^m motus que pars anime sit. ibi (Sed de motu secundum locum). Circa p^m duo facit. Primo recitat divisionem potentiarum anime quam quidam ponebant. Secundo disputat contra eas. ibi (Secundo. n. differetias). Dicit ergo primo quod motus in p^m huiusmodi inquisitionis habet dubitationem quod oporteat distinguere partes anime et quot sunt: quod secundum aliquem modum videntur infinite esse. id non posse comprehendere sub aliquo certo numero. Et hoc verum esset si singulis operibus anime et motibus que sunt ab anima necesse esset attribuiere diversas partes anime: et sic videtur quod non sint solum ille partes quas quidam determinant. scilicet rationale: irascibile: appetitiva. id est concupiscibile. Nec quidem divisio non comprehendit omnes anime partes: sed solum vires moriuas in homine. Alii autem distinguunt anime vires per rationem habere et irrationabile. Sed hec quidem divisio igitur secundum aliquem modum comprehendat anime partes omnes: non tamen est propria divisio partium anime secundum quod sunt anime partes: sed forte solum secundum quod sunt in anima rationem habere: et sic videtur ea Aristotelem in primo ethicorum. Deinde cum dicit.

Le. 20.

Per differentias enim quibus huiusmodi dividuntur et separantur partes et alie partes esse videntur: que maiorem inter se differetiam habent. Vegetativa inquam: que quidem et plantis et universis animalibus est: et sensitiva quam nec ut rationis expertes: nec ut eiusdem participes quisque facile ponet.

Secundum enim differentias per quas has separant: et alie videntur partes maiorem his differentias habentes: de quibus et nunc dictum est. Vegetativa autem que cum plantis inest et omnibus viventibus: et sensitiva quam neque sicut irrationabilem neque sicut rationem habentem ponet quis utique facile.

Obicit contra predictas divisiones multipliciter. Prima obiectio est quod si iste differentie secundum quas diversificat alie: qui partes anime sufficiunt ad diversitatem in partibus anime constitutis: dantur tamen alie partes maiorem distantiam habentes ad invicem esse quam ille que dicte sunt: de quibus et in hoc libro dictum est. Pars enim vegetativa est in plantis et in omnibus animalibus: siue in omnibus viventibus: et sensitiva est in omnibus animalibus: et manifestum est quod vegetativa et sensitiva plus differunt ab invicem et a rationali et concupiscibili et irascibili quam irascibilis differat a concupiscibili: et tamen iste due potentie non comprehenduntur sub illis divisionibus. Et quod non comprehendatur sub primo divisione manifestum est. Patet enim quod neque vegetativa neque sensitiva potest dici esse rationalis vel concupiscibilis vel irascibilis. Unde hoc premissum probat quod hec non comprehendantur sub primo divisione: dicens quod non de facili potest aliquis vel vegetativa vel sensitivam ponere vel irrationalem vel rationem habere. Et quidem quod neutra harum habeat rationem manifestum est. Sed quod neque etiam aliqua earum sit irrationabilis: ex hoc manifestum esse potest: quod irrationabile est: vel quod est contrarium rationi: vel quod est natum habere rationem et non habere: quorum neutrum contingit dictis partibus. Si enim diceret tamen negationem rationis: non posset poni genus potentiarum anime. Unde manifestum videtur quod premissae divisiones potentiarum anime sint inconuenientes. Secunda rationem ad idem ponit ibi.

Preterea imaginativa: que ratione quidem ab omnibus est diversa. Cuius sit iungenda ut sit idem quod illa: aut a qua est seiungenda ut sit alia ab illa. magnam dubitationem habet profecto: si quis seiunctas anime partes separatasque ponat.

Adhuc autem et phantastica que per esse quidem ab omnibus altera est. Cui autem harum eadem vel altera sit habet multam dubitationem. si aliquis ponat separatas partes anime.

Dicens quod partes anime phantastica que secundum rationem ab omnibus aliis differt habet multam dubitationem cum quod predicta potentia debeat esse eadem vel altera: et precipue si aliquis ponat partes anime separatas subto: sic aliquis ponebat. Tertia rationem ponit ibi.

Insuper appetitiva: que et ratione et vi alia diversa: quod sine dubio ab universis esse videtur. Absurdum autem est hanc a ceteris diuelli partibus. Sit. n. et in participatione rationis voluntas: et in ratione vacante cupiditas atque ira. Quod si tres in partes diuiditur anima: in unaqueque profecto partium inest appetitus.

Adhuc autem et appetitiva que et ratione et potentia altera videtur utique esse ab omnibus et inconueniens utique hanc sequestrare. In rationatissima enim voluntas sit: et in irrationabili concupiscentia et ira. Si autem tria in anima: in unoquoque erit appetitus.

Dicens quod vis est appetitiva videtur esse altera ratione et potentia ab omnibus partibus anime. Et si secundum predictam divisionem partes anime subto distinguantur in rationale et irrationale (inconueniens videbitur sequestrare). id est diuidere appetitivam in duas partes subto differentes: et tamen hoc oportebit si quis dicat rationale et irrationale partes anime subto distinctas: quod quedam appetitiva est in parte rationali. id est voluntas: quedam in parte irrationabili: scilicet irascibilis et concupiscibilis. Et si quis distinguat partes anime in tres subto distinctas. scilicet rationale irrationale et irascibile: sequetur quod in unaqueque earum erit appetitus. In rationabili enim est voluntas: ut dictum est. Irascibili inest appetitus: et scilicet concupiscibilis. Erunt igitur tres appetitus in anima subto differentes secundum predictam divisionem.

Sed queritur quare in appetitu sensitivo sunt due potentie appetitive. scilicet irascibilis et concupiscibilis. In appetitu autem rationali est unus appetitus tamen. scilicet voluntas. Et dicendum est quod potentie distinguuntur secundum rationes obiectorum: obiectum autem appetitive est bonum apprehensum. Alio autem modo apprehendit bonum intellectus et sensus. Nam intellectus apprehendit bonum secundum uniuersalem rationem boni: sensus autem apprehendit sub determinata ratione boni. Et ideo appetitus qui sequitur apprehensionem intellectus est unus tamen. Appetitus autem qui sequitur apprehensionem sensus distinguuntur secundum diuersam rationem boni apprehensi. Nam aliquid apprehensum per sensum habet rationem boni appetibilis in quantum est delectabile secundum sensum: et ad hoc bonum ordinatur concupiscibilis. Aliquid autem habet rationem boni et appetibilis in quantum perficit delectabilibus quasi habens facultatem ad libitum utendi eis: et ad hoc ordinatur irascibilis: que est quasi propugnatrix concupiscibilis. Et inde est quod animalia non irascuntur neque pugnant nisi propter delectabilia id est propter cibos et venerea: ut dicitur in octavo de hystoria animalium. Et propter hoc omnes passiones irascibilis incipiunt a passionibus concupiscibilibus et terminantur in eis. Ita enim a tristitia commouetur: et in delectationem finit. Ita enim a puniendo delectatur. Et propter hoc quidam dicunt quod obiectum irascibilis est arduum. Quod autem a quibusdam dicitur quod irascibilis ordinatur ad fugam mali: nulla omnino habet rationem. Eadem enim est potentia contrariorum: sicut visus albi et nigri: unde bonum et malum non possunt diuersificare potentiam appetitivam. Et propter hoc si quis animam boni pertinet ad concupiscibilem: ita odium mali videtur dici philosophis in 9^o ethicorum et spes de bono: et timor de malo pertinet.

Le. 43.

Le. 41

Ter. c. 44.

cap. 12.

Le. 45.

nent ad irascibilem. ¶ Quartam rōnem ponit ibi.

¶ Sed vt redēam⁹ vnde digressi sum⁹: qd est id qd mouet ipsum aial loco: quo nunc disputatio nostra est instituta. Motu nāq; eo quo incrementa decrementaq; suscipiunt: qui quidē oibus animantibus inest: id mouere sane videt qd vniuersis inest eisdē principiūz inq; generadi ac nutriēdi. De respiratio ne aut expiratio deue ⁊ somno atq; vigilia posteri⁹ considerare oportet. Nam ⁊ hec ipsa magnam dubitationem difficultatemq; habent.

2.c.43. ¶ Et etiam de quo nunc sermo instat: quid forte mouens fm locum animal est. Secundum quidem igitur augmentum ⁊ decrementū motum qui omnibus inest videbit vtiq; mouere generatiuū ⁊ vegetatiuū. ¶ De respiratio ne aut ⁊ expiratione ⁊ somno ⁊ vigilia posteri⁹ perspiciedū. Habēt enim dubitationē multā.

¶ Dicens qd etiā illud de quo nūc querimus: scilz qd sit mouēs aial f3 locū facit dubitationē circa pdictas diuisiones: qd nō videt sub eis p̄tineri. De motu aut augmētū ⁊ decremētū qui est cōmunis oibus viuētib⁹ manifestū est qd hēt p̄m cōmune oib⁹ viuētib⁹ fm generatiuā ⁊ vegetatiuā. Quedā aut alie mutatiōes animalū sunt sicut respiratio ⁊ expiratio: somnus ⁊ vigilia: de quibus posteri⁹ determinandum est quid causet ea. Habēt enī multam dubitationem: ⁊ propter hoc speciales exigunt tractatum. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Nunc est de motu ad locū accommodato p̄siderandum quid nā id tandem sit: qd ipm aial motu mouet p̄grediēdi. Patet itaq; nō esse ipsam potētiā nutriēdi. Nā alliculus gratia semp hic mot⁹ efficit: est qd cū imaginatione vel appetitu: nihil enim nō appetens aut fugiens hoc motu ciētur: nisi forsītā vī.

2.c.44. ¶ Sed de motu fm locū quid sit mouens aial fm p̄cessiū motum cōsiderandū. Qd quidē igitur nō vegetatiua potētiā manifestū. Semp enim propter aliquid mot⁹ hic aut cū phātasia aut appetitu est. Nihil enī nō appetēs aut fugiens mouet: sed aut violentiā.

¶ Procedit disputatiue ad inquirendū qd sit p̄m mot⁹ fm locū in aialib⁹. Et p̄ ostēdit qd nō sit vegetatiua potētiā. Scō qd nec sensitiua. ibi (Similr aut neq; sensitiua.) 3. qd nec intellectiua. ibi (At vō neq; rōci.) 4. qd nec appetitiua. ibi (At vō neq; appetit⁹.) Dicit g p̄ qd p̄siderandū nūc est qd sit mouēs aial fm locū motu p̄cessiū. Et qd nō sit potētiā vegetatiua ostēdit duab⁹ rōnib⁹: q. rū p̄ma talis est. Semp mot⁹ p̄cessiū fm locū est p̄pter aliqd imaginatū ⁊ desideratū. Nō enī animal mouetur nisi appetens aut fugiens aliqd nisi forte per violentiā. Sed phantasia ⁊ appetitus nō competit parti vegetatiue. ergo pars vegetatiua nō est principium motus localis p̄cessiū. ¶ Secundam rōnem ponit ibi.

¶ Preterea plante quoq; tali cieriē p̄fecto motu: partēq; aliquā ad hūc motū vt instrumētūz haberēt.

2.c.45. ¶ Amplius ⁊ plāte vtiq; mote eēnt ⁊ vtiq; haberēt aliquā partē organicā ad motū hūc.

¶ Que talis est. Pars vegetatiua est ēt in plātis. Si igit pars vegetatiua esset p̄ncipiū motus localis p̄cessiū: sequerēt qd plante eēnt motiue suiipsarū fm hūc motū: ⁊

haberēt partes organicas puenientes huic motui: qd p̄ esse falsum. Non ergo pars vegetatiua est p̄ncipiū mot⁹ localis p̄cessiū in aialibus. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Pari mō nec ipm sentiēdi vim motus huiusce p̄ncipiū esse cōstat. Sunt enī aialia multa: que sensum quidē habēt manent tñ ⁊ semp imobilia sunt. Qd si natura nihil facit frustra: neq; necessariū quicq; omittit nisi in aialibus mēbris captis ac ip̄fectis. atq; aialia hec ⁊ p̄fecta sunt ⁊ nō mēbris capta: cuius id iudiciū est: ⁊ generāt. n. ⁊ statū decrementaq; suscipiunt: haberent ⁊ eas ipsa p̄fecto partes que p̄grediendi sunt instrumenta.

¶ Similiter aut neq; sensitiuū. Multa enī sūt aialia que sensum quidē habēt: manentia autē ⁊ imobilia sunt per finē. Si igitur natura facit frustra nihil: neq; deficit in necessarijs nisi in orbatis ⁊ ip̄fectis: hui⁹ aut aialium p̄fecta ⁊ nō orbata sunt: signū aut est qd generatiua sunt ⁊ augmentum habēt ⁊ decrementū: quare ⁊ haberēt vtiq; partes organicas p̄cessionis.

¶ Ostēdit qd neq; ēt sensus est p̄m talis mot⁹ tali rōne. Sensus enī est oibus aialib⁹: si g sensus esset p̄m p̄dicti mot⁹: sequerēt qd oē aial hoc mō mouerēt. Qd p̄ eē falsum: qd multa sunt habētia sensum: que tñ manēt semp in eodē loco: ⁊ sūt imobilia per finē. i. qd diu viuūt. Et qd posset aliqs credere qd nō est p̄pter hoc qd deficiat eis p̄m motiū: sed qd deficiūt eis instrumēta apta ad motū. iō ad remouēdū B subiūgit: qd nā nihil facit frustra: neq; deficit in necessarijs nisi in aialib⁹ orbatis ⁊ ip̄fectis: sicut sunt aialia mōstruosa: que qdē mōstra aialib⁹ accidūt p̄ter intētiōnē nāe ex corruptione alicui⁹ p̄ncipiū in semine. Sed aialia imobilia sūt p̄fecta in sua specie: ⁊ nō sūt orbata q̄si mōstra: cui⁹ signū est: qd generāt sibi si mile: ⁊ habēt debitū augmētū ⁊ decremētū: qd nō est in aialib⁹ orbatis. g ⁊ in hui⁹ aialib⁹ nā nihil facit frustra: neq; deficit in necessarijs. Un sequit qd si haberēt p̄m mot⁹ qd haberēt partes organicas dispositas ad motū p̄cessiū. Alias p̄m motiū esset in eis supflūū: ⁊ necessaria ad executionē potētiē motiue eis deficerent. Ex hoc aut accipere possumus qd cuiusq; inest aliqd p̄m vite: in sunt ei organa puenientiā illi p̄ncipio: ⁊ qd partes corporis sunt p̄pter partes anime. ¶ Deinde cum dicit.

¶ At vō neq; rōcinandi vis ⁊ id qd ēt intellect⁹ appellat p̄ncipiū est mouendi. Intellect⁹ enī cōtēplatiuus nihil cor⁹ que sub actionē cadūt cōtēplāt: neq; dicit quicq; oino si sit fugiendū an p̄sequēdū. At mot⁹ semp aut fugiētis aut p̄sequētis quippiā est. Actiū ēt cū rez aliquā huiusmodi cōtēplāt: inde iam fugere aut p̄sequi iubet. Attamen si res illa terribilis sit: cor ipsum mouet: sin afficiens voluptate: pars aliqua alia corporis agitaf.

2.c.46 ¶ At vō neq; rōcinatiua ⁊ vocatus intellect⁹ est mouēs. Speculatiuus qdē igit nihil speculat agibile: neq; dicit de fugibili ⁊ p̄sequibili. Sēper aut mot⁹ aut fugiētis aut p̄sequētis aliqd est. Sed neq; cui⁹ speculatus fuerit aliqd huiusmodi: iam p̄cipit aut p̄sequi aut fugere: puta cum multoties intelligit terribile aliqd

aut delectabile: nō iubet aut timere: sed cor mouetur. Si aut delectabile altera aliqua pars.

Concedit qd et intellectus nō est p^m motiuus. z dicit qd neqz pars rōnatiua que vocat intellectus videt eē motuens. Unde accipere possum qd rō z intellectus nō sunt diuerse partes aīe: sed ipse intellect⁹ dicit rō iquātū per ingitionē quādā puenit ad cognoscēdū itelligibilē veritatē. Et qd intellectus nō sit p^m mor⁹: pbat p^mo quātū ad speculatiuū intellectū: qz cū intellect⁹ speculatiu⁹ speculatiue p⁹sideret ea que sūt tñ speculabilia: z nullo mō agibilia: sicut cū p⁹siderat qd triagulus hēt tres angulos eāles duob⁹ rectis: z alia hui⁹: manifestū est qd speculatiuū intellect⁹ nō speculat aliqd agibile: neqz dicit aliqd de fugibili z psequibili: z sic nō pōt mouere: qz semper mor⁹ est fugiētis aliqd f^m appetitū aut psequētis. Aliqñ aut intellect⁹ p⁹siderat aliqd agibile: nō tñ practice: s⁹ speculatiue: qz p⁹siderat ipm in vniū: z nō f^m qd est p^m cipiū p⁹icularis operis. Et de h⁹ p⁹ter dicit: qd neqz intellectus (cū fuerit speculatiu⁹): i. speculatiue cōsiderauerit (aliqd hui⁹): i. aliqd agibile nōdū p⁹cipit psequi vel fugere: sicut cū multoties itelligim⁹ terribile aliqd vel delectabile. Sed intellectus nō iubet timere vel desiderare sed aliqñ mouet cor ad timēdū absqz iperio intellect⁹. Et si iterū delectabile moueat appetitū: erit aliqñ alia ps qz cor que mouet. Et h⁹ dicit p⁹ opionē Platonis: qd posuit p⁹tes aīe eē subto distinctas: ita qd irascibilis: cui⁹ est timere sit in corde: z cōcupiscibilis sit in aliqñ alia pte corporis: puta in epate. Sic igit manifestus est qd intellectus speculatiue cōsiderando aliquid agibile non mouet: ex quo patet qd intellectus speculatiuus nullo modo mouet aliquid. **C** Deinde cum dicit.

Conterea intellect⁹ nōnunqz iubet: rōqz fugere aliqd aut psequi dicit. At nō obtēperat hō neqz mouet: sed agit cupiditate: vt in ipso fieri solet incōtinēte. Dico aut p⁹sepe fieri videm⁹: vt nō medeat hīce qd medicinā hēt: nec hīce p⁹ficiat statuā: qui statuā hēt artē. Propterea qd nō ars ipsa neqz scia: sed ali quid aliud hanc habet vim z potentiā vt per ipsam artem aliquid scientiamqz agatur.

Lex. c. 47.

C Amplius z precipiēte intellectu z dicēte itelligentia fugere aliquid aut psequi nō mouetur: sed f^m cōcupiscentiā agit: vt incōtinens. Et totaliter videmus quoniā habēs medicamentum nō sanatur: tanqz alterius propriū sit agere f^m scientiam: sed non scientie.

C Probat qd nec et intellect⁹ practic⁹ mouet dicēs: qd nec et intellectu practico percipiente: qd p⁹ringit cū itelligentia dicit aliquid fugiēdū aut psequēdū. nō p⁹pter hō mouet: s⁹ agit f^m cōcupiscētiā: sicut p⁹ de incōtinētib⁹: qui habēt rōnē rectā: sed nō liberēt rōnē recte. vñ videt qd intellect⁹ nō moueat. Probat aut idē ex medicis qd habēt sciam medicatiuā z nō sanant: qz nō faciunt ea in seipsis que p⁹cipit ars eis. Ex quo vñ qd agere f^m sciam nō sit scie practice: s⁹ alicui⁹ alteri⁹. **C** Deinde cū dicit.

C At vō nec appetitus auctor atqz p⁹iceps hui⁹ est motionis. Cōtinētes enī qzqz appetunt atqz cupiūt: non tamen agunt ea que cupiunt: sed intellectū ipm sequuntur: rationiqz obtemperant.

Lex. 48 **C** At vō neqz appetitus huiusmodi motus dominus est. Abstinentes enī appetentes z cō

cupiscentes non operantur quorum appetitū habent: sed consequuntur intellectum.

C Ostendit qd pars appetitiua nō sit dominatiua super hūc motū: qz videmus qd cōtinētes appetunt z cōcupiscunt: sed nō operant ea quoz habēt appetitum. Econuerso est in incōtinētib⁹. vt manifestius apparet in 7^o cap. 2^o. etibi. Videtur igit qd neqz appetitus moueat.

C Vident igit duo hec eē mouētia vel appetit⁹ vel intellect⁹: si quis imaginationē vt quādā intellectio nē esse ponat. Nam z hoies magis imaginationē qz sciam plerūqz sequunt⁹: z in ceteris aīalib⁹ nō intellectio neqz rō: sed imaginatio uest. Hec igit ambo intellect⁹ z appetit⁹ mouēdi motu dicto p⁹icipia sūt.

C Vident aut duo hec mouētia: aut appetitus: aut intellectus: si aliqz phātasia posuerit sicut intellectū quēdā. Abūta enī p⁹ter sciam sequitur phantasia. Et in alijs aīalib⁹ nō intellectiū neqz rō est: s⁹ phantasia. Utraqz hec ergo motiua f^m locū intellect⁹ z appetit⁹. **Lex. XV.**



Postqz phus pcessit disputatiue ad ingredū qd sit p^m mor⁹ localis i aīalib⁹: hic determinat vitatē. Et p⁹ ostendit in vniū qd sit p^m mor⁹. z^o quo h⁹ p^m diuersimode in diuersis reperit. ibi (Dico qdē igit). Circa p^m duo facit. Primo ostēdit qd sit p^m mor⁹ in aīalib⁹. Secūdo docet ordinē quo mor⁹ iste cōple⁹ quātū ad motores z mobilia. ibi (Specie qdē igit). Circa p^m tria facit. Primo ponit eē duo p^m mor⁹. Secūdo reducit ea in vñ. ibi (Intellect⁹ aut). Tercio soluit objectionē superius positā. ibi (Quā aut appe.) Dicit qd p⁹ p⁹sideratis his que p⁹dicta sūt: cū manifestū sit qd vegetatiua ps nō sit mouēs: z sūt neqz sensus: cū nō oia in qb⁹ hec sūt moueri iueniant⁹: vt p⁹ ex dictis: vident⁹ duo hec eē mouētia. i. appetit⁹ z intellect⁹: ita tñ qd sub intellectu phātasia cōprehēdat que hz aliqd sile intellectui: iquātū mouet ad absentia sensibiliū sicut intellect⁹: qz hec ē est p^m mor⁹. Multi. n. hoies pretermisā scia intellect⁹ sequunt⁹ in suis motib⁹ phantasia: sicut illi qui nō f^m rōnē agūt: s⁹ ipetu mouent⁹ ad aliqd agēdū. Et in alijs aīalib⁹ manifestū est qd nunqz intellect⁹ est neqz rō que mouere possit: sed solū phantasia. In hominib⁹ vō est phantasia z intellect⁹. Sic ergo manifestus est qd vtraqz hec mouet. i. intellectus cōprehēdens sub se phantasia: z appetitus. **C** Deinde cum dicit.

C Intellect⁹ is inquā qui alicui⁹ g⁹ra rōcinat: quiqz p⁹icipiū est agēdi. Atqz hic sine ab intellectu p⁹teplatiuo differt. Appetit⁹ ē ois alicui⁹ est g⁹ra: cui⁹ enī est appetitio. i. p⁹incipiū intellect⁹ actiui. At ipm vltimū p⁹icipiū est actionis. Quare nō sine rōnē p⁹incipia mouēdi vident⁹ hec eē duo: appetit⁹ inqz z mēs ea que p⁹icipiū est agēdi. Ipsum enī appetibile mouet: z p⁹pterea mēs mouet: qd appetibile ipm p⁹icipiū est. Imaginatio quoqz cū mouet nō absqz appetitōe mouet. Vñ igit est id qd mouet ipsum inqz appetitū. Nā si duo intellect⁹ atqz appetit⁹ mouerēt: p⁹ aliquā cōem vtiqz formā mouerēt. Tūc aut intellectus qdē nō videt absqz appetitu moueri. Volūtas enī appetitus est quidā: atqz cū sit motus: per rōnem z etiā per voluntatē sit. Appetitus autē absqz rōnē mouet. Cupiditas enī z ipsa qdā est appetitus.

Lex. 6. Intellectus autem propter aliquid rationatur: et qui practicus est. Differt autem a speculativo secundum finem. Et appetitus propter aliquid omnis est. Cuius enim appetitus: hoc principium practici intellectus. Ultimum autem principium actionis. Quare rationabiliter hec duo videntur mouentia appetitus et intelligentia practica. Appetibile enim mouet. et propter hoc intelligentia mouet: quia principium hoc est quod appetibile. Et phantasia autem cum moueat non mouet sine appetitu. Unum igitur mouens quod appetimus. Si enim duo intellectus et appetitus mouebantur secundum commune utique aliquam speciem mouebant. Tunc autem intellectus non videtur mouens sine appetitu. Voluntas enim appetit est. Cum autem secundum rationem mouetur: et secundum voluntatem mouetur. Appetitus autem mouet propter rationem. Concupiscentia enim appetitus quidam est.

Lex. 50. Reducit predicta mouentia in unum. Et circa haec tria facit primo ostendit propositum. Secundo ex eo quod est ostensum assignat eam cuiusdam accidentis circa motum animi. ibi Intellectus quidem igitur. 3^o improbat diuisionem potentiarum quam antiqui ponebant. ibi Diuidetur autem. Dicitur ergo quod intellectus quod mouet: est intellectus qui rationatur propter aliquid: non propter rationari tantum: et hic est intellectus practicus qui differt a speculativo secundum finem. Nam speculativus speculatur veritates: non propter aliquid aliud: sed propter seipsum tantum: practicus autem speculatur veritatem propter operationem. Et manifestum est quod omnis appetitus est propter aliquid. Scilicet enim est dicere quod aliquis appetat propter appetere. Nam appetere est quodammodo in aliud tendere. Sed illud cuius est appetitus. Appetibile est primum intellectus practicus. Nam illud quod est primum appetibile est finis a quo incipit consideratio intellectus practici. Cum enim volumus aliquid deliberare de agendis primum supponimus finem. Deinde procedimus per ordinem ad ingrediendum illa que sunt propter finem: sic procedentes semper a posteriori ad prius. usque ad illud quod nobis imminet primo agendum. Et hoc est quod subditur: quod ultimum de actione intellectus practici est primum actionis. id est illud vnde debemus actionem incipere. Unum rationabiliter dictum est quod hec duo sunt mouentia. scilicet appetitus et intellectus practicus: quia. n. ipsum appetibile quod est primum consideratum ab intellectu practico mouet. propter hoc igitur intellectus practicus mouetur: quia. scilicet primum quod est appetibile mouet. Et quod dicitur de intellectu intelligendum est et de phantasia: quia cum phantasia mouet: non mouet sine appetitu. Non enim mouet nisi in quantum repñat appetibile: sicut nec intellectus. Sic igitur appetitus quod vnum est mouens. scilicet appetibile. h. n. appetitum mouet: et est primum intellectus: quod duo ponebant mouentia. Et hoc rationabile est quod hec duo mouentia reducantur in unum quod est appetibile: quia si ponebantur hec duo intellectus et appetitus esse mouentia respectu eiusdem motus: cum vnius effectus sit vna causa propria: necesse est quod moueat hec duo secundum aliquam communem speciem. Non est autem dicendum quod appetitus moueat sub specie intellectus: sed magis e converso: quia intellectus non inuenitur mouens sine appetitu: quia voluntas secundum quam mouet intellectus est quodammodo appetitus. Et ratio huius assignatur in 9^o meta. quia cum ratio scie practice se habeat ad opposita: non mouet nisi determinetur ad unum per appetitum. Sed appetitus mouet sine ratione: sicut patet ex his que ex concupiscentia mouentur. Concupiscentia enim est appetitus quodammodo. Exemplificat autem magis de concupiscentia quod de ira: quia ira habet aliquid rationis: non autem concupiscentia: ut patet philosophus in 7^o ethicorum. Et sic patet quod mouentia redu-

cunt ad unum quod est appetibile. **Lex. 6.** Deinde cum dicitur.

Intellectus igitur rectus est omnis: at appetitus atque imaginatio et recta est et non recta. Quocirca semper quod est ipsum appetibile mouet. Hoc autem est aut vere bonum: aut apparet bonum. Atque non omne bonum mouet: sed id quod sub actionem cadit. Sub actionem autem cadit: quod aliter sese habere potest. Patet igitur tale aie vnum atque potentiam principium esse mouendi: que quidem est ea quam appetitum consueuimus appellare.

Intellectus quidem igitur omnis rectus est. **Lex. 51.** Appetitus autem et phantasia recta et non recta. Unde semper quidem mouet appetibile. Sed hoc est bonum: aut apparet bonum. Non omne autem: sed agibile bonum. Agibile autem est contingens et aliter se habere. Quod quidem igitur huiusmodi potentia mouet anime que vocatur appetitus manifestum est.

Assignat ex predictis rationem cuiusdam accidentis circa motum vel actionem: ostendens. scilicet quod in actionibus et motibus nostris erramus. Et dicit quod omnis intellectus est rectus: quod intelligendum est de intellectu principiorum. Non enim erramus circa primum primum in operabilibus: cuiusmodi sunt: nulli nocendum esse: non esse aliquid iniuste agendum. et filia: sicut nec erramus circa primum primum in speculativis. In his autem que sunt post primum: siquidem recte consideramus: procedit ex rectitudine que est circa primum primum. Si autem a rectitudine deuiamus: procedit ex errore qui accidit in rationando. Sed appetitus et phantasia: qui et mouentur: sunt et cum rectitudine et sine rectitudine. Et ideo in actionibus nostris contingit deficere a rectitudine secundum quod deficimus ab intellectu et ratione. Unde patet ex predictis quod appetibile semper mouet. Hoc autem appetibile est aut vere bonum quod persistit in iudicio intellectus recti: aut apparet bonum quod declinat a iudicio intellectus recti: propter appetitum vel phantasiam. Non autem omne bonum est appetibile et mouens: sed bonum agibile: quod est bonum applicatum ad operationem: et hoc contingit aliter se habere: sicut omnia que nostre actioni subduntur. Unde bonum ultimum et necessarium in sua vniuersalitate persistens non mouet. Manifestum est igitur quod potentia anime que dicitur appetitus sit mouens. **Lex. 6.** Deinde cum dicitur.

Constat eos oportere qui partes anime diuidunt: si modo potentias ipsas diuidant atque separat: complures ipsas esse procedere: nutriendi principium sentiendi intelligendi deliberandi et appetendi. Hec enim plus inter sese differunt: quam potentia cupiendi ac irascendi.

Diuidentibus autem anime partes: si secundum potentias diuidant et separat: valde multe fiunt: vegetabile: sensitivum: intellectivum: consiliativum: adhuc appetitivum. Hec enim plus differunt ab invicem quam concupiscibile et irascibile. **Lex. 52.**

Excludit illud quod antiqui dixerunt de distinctione partium motuarum dicens: quod diuidetur partes anime in rationalem irascibilem et concupiscibilem: si ipsi intendunt distinguere potentias anime ab invicem separatas multo plures fient quam ipsi ponant. scilicet vegetabile sensitivum intellectivum consiliativum et appetitivum. Distinguit autem consiliativum ab appetitivo: sicut et in 6^o ethicorum. Distinguit rationativum quod est principium a scitifico: quod est necessarium: et ea ratione que ibi tangitur. De autem partibus anime plus differunt ab invicem: quam concupiscibile et irascibile que comprehenduntur sub appetitu sensitivo: unde plures

Liber

sunt partes quae ipsi ponant. **C** Deinde cum dicit.

Cum autem appetitioes inter se contrarie fiunt: quod quidem fit: cum ratio cupiditasque contrarie sunt: idque fieri solet in hisce que sentiunt atque percipiunt tempus: mens enim ob futurum retrahere iubet. Cupiditas vero praesens ipsum persequitur. Nam quod iam afficit voluptate id et simpliciter afficere voluptate: et absolute bonum esse videtur: ex eo sane quod futurum non perspicitur.

L.c. 53. **Q**uonia autem appetitus sunt contrarii adinuicem: hoc autem accidit cum ratio et concupiscentia contrarie fuerint. Fit autem in ipsis temporis sensibus habentibus. Intellectus quidem igitur propter futurum: retrahere iubet. Concupiscentia autem propter ipsum iam. Videtur enim quod iam delectabile: et simpliciter delectabile: et bonum simpliciter: propterea quod non videtur quod futurum.

C Excludit quaedam objectionem supra positam ad ostendendum quod appetitus non mouet per hoc quod continetur: appetitus non se quum. Sed hoc ratio soluit: quod in homine sunt duo appetitus: quorum unus continetur sequuntur: et alii repugnant. Dicit ergo quod potest fieri appetitus duo adinuicem: hoc contingit cum ratio concupiscentie contrarietate: et fit et accidit hoc in habentibus sensus temporis. id est qui non solum cognoscunt quod in praesenti est: sed considerant praeteritum et futurum: quod intellectus quicquid ab aliquo concupiscentia retrahere iubet propter futura considerationem. Sicut cum febris citati ex iudicio intellectus videtur a vino abstinendum esse ne febris incalcescat. Sed concupiscentia incitat ad accipiendum propter ipsum iam. id est propter illud quod in praesenti est. Videtur enim quod in praesenti est delectabile: et simpliciter delectabile et bonum: ex eo quod non considerat ut futurum. **C** Deinde cum dicit.

C Specie quidem unus id est perfectio quod mouet appetituum in quo ut appetitus est: atque appetibile omnium est mouetur primum. Hoc enim mouet. et non mouetur mente aut imaginatione perceptus: numero vero plura sunt ea que mouent.

Tex. c. 54. **C** Specie quidem igitur unus erit mouens: appetibile aut appetitus. Primum autem omnium appetibile. Hoc enim mouet cum non mouetur: eo quod sit intellectuum aut imaginatum. Numero autem plura mouentia.

C Ostendit ordinem motus. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod mouentia sunt unus et quo plura. Secundo quod ordinantur adinuicem. Ibi. Quia autem tria sunt. 3^o summarie determinat de unoquoque eorum quaedam que ad motum reperiuntur. Ibi. Nunc autem. Dicit ergo primo quod si mouentia considerant formaliter: et secundum speciem: unus erit mouens. Appetibile vel appetitus: quia inter omnia primum mouens est appetibile. Hoc enim est mouens non motus: in quantum est imaginatum vel intellectum. Manifestum est enim quod 2^o mouentia non mouent nisi in quantum participant primum. Unde omnia mouentur in specie primi mouentis. Omnis autem omnia mouentur in specie primi mouentis: tamen numero sunt plura. **C** Deinde cum dicit.

C At vero cum tria sunt in animalium motu: unum id quod mouet: secundum id quod mouet: et tertium id quod mouetur: atque id quod mouetur fit duplex: nam aliud est immobile: aliud mouetur atque mouetur: immobile quidem id bonum est: quod sub actione cadit: id vero quod mouetur atque mouetur est ipsius principium appetitus. Mouetur enim id quod appetit ea ratione qua appetit: et appetitus est motus quodam vel operatio. Id autem quod mouetur est animal ipsum. At quo mouet appetitus

ut instrumento. Id iam corpori tribuendum est. Quocirca de ipso tunc est prelatum: cum de communibus aie corporisue operibus atque officiis contemplabimur.

C Quonia autem tria sunt. unum quod mouens: secundum autem quo mouet: et tertium quod mouetur. Mouens autem duplex: aliud quidem immobile: aliud quod mouetur. Est autem immobile actuale bonum: mouens autem et quod mouetur appetitus. Mouetur enim quod appetit secundum quod appetit: et appetitus actus aut motus quidam est. Quod autem mouetur animal est. Quo vero mouet organo appetit: iam hoc corporeum. Unde in communibus anime et corporis operibus considerandum est de ipsis.

C Assignat ordinem motus et dicit quod tria sunt que inueniuntur in motu. Unum quod est mouens: et aliud est organum quo mouens mouet: et tertium est quod mouetur. Mouens autem est duplex. unum quod immobile: et aliud quod est mouens motum. In motu igitur animalis: mouens quod non mouetur est bonum actuale quod mouet appetitum: put est intellectum vel imaginatum. Sed mouens motum est ipse appetitus: quia omne quod appetit in quantum appetit mouetur: et ipsum appetere est quodam actus vel motus: put motus est actus perfectus: put dictum est de operatione sensus et intellectus. Quod autem mouetur est animal. Organum autem quo appetitus mouet est aliquid corporeum. id est quod est primum organum motus: et ideo de huiusmodi organis considerandum est in operationibus communibus anime et corporis. Determinat enim de hoc: in libro de causa motus animalium. In hoc enim libro intendit determinare de anima secundum se. **C** Deinde cum dicit.

C Aliud ut in summa dicam id quod mouet ut instrumentum: ibi est collocandum ubi id est principium rationis finisue subit: ut in cardine sit. Sic enim conuersus et reuertens est: quorum alterius finis: alterius principium est. Quapropter alterum gescit alterum moueri. Sunt ratione quidem diuersa: magnitudine vero non separantur. Uniuerfa namque pulsus tractusque mouentur. Idcirco opus perire atque in circulo aliquid manere: et hinc incipere motum.

C Nunc autem ut in summa dicatur mouens organice ubi principium et finis idem: velut in circulatione. hoc est gibbosum et concavum. Hoc quidem finis: illud vero principium. Unde aliud quidem quiescit: aliud vero mouetur. Ratione quidem altera entia: magnitudine vero inseparabilia. Omnia enim pulsus et tractu mouentur. Propter quod opus sicut in circulo manere aliquid: et hinc incipere motum.

C Summarie determinat de organo motus localis et dicit in summa: quod primum mouens organice opus tale esse ut in eodem sit et principium et finis motus: sicut in quadam circulatione in qua est gibbosum et concavum: quorum unus est quasi finis: et aliud quasi principium. Nam concavum est sicut finis: gibbosus autem videtur esse sicut principium motus. Secundum concavitatem enim contrahitur in seipso: secundum gibbositatem vero attendit eius dilatatio: put ab ipso sit principium motus et pulsus. Et quod in ipso est principium motus et finis: principium autem motus opus esse immobile in unoquoque motu: sicut cum mouetur manus gescit brachium: et cum mouetur brachium quiescit humerus: et sic omnis motus ab aliquo immobili praecedit: opus quod in ipso organo

organo mor^o qd est cor: sit aliqd qd scilicet in quatuor est p^m motus: et aliud qd mouet in quatuor motus terminat ad ipm. Et hec duo in ipso. scilicet qui scilicet et motu sunt diuersa rōne: scilicet subiecto et magnitudine sunt abinuicē inseparabilia. Et q^d oporteat ibi esse p^m motus et finis et per p^m scilicet et mobile: manifestū est ex h^o q^d ois mor^o aialis cōponit ex pulsu et tractu. In pulsu aut id qd est mouēs est tñ p^m motus: q^d pellens elongat a se id qd pellitur. Sed in tractu id qd mouet est terminus motus: q^d trahēs: ad se mouet id qd trahit. Et ppter hoc op^o q^d p^m organū motus localis in aiali sit et vt pncipium motus: et vt terminus. Et ideo op^o q^d in eo sit aliquid manēs: et tñ q^d hinc incipiat motus: sicut apparet in motu circulari. Nā corpus qd circulariter mouet ppter imobilitatē cētri et poloz nō mutat totaliter locū: nisi forte rōne: sed fm totū manet in eodē loco fm subm: partes aut variāt locū subiecto et nō rōne tñ: sic ēt est in omni motu cordis. Nā cor in eadē pte corporis confixū manet: sed mouet fm dilatationē et pstrictionem vt causet motū pulsu et tractū: et sic quodāmodo est mobile: et quodāmodo gescēs.

Commino igit^r vt dixim^{us}: hoc sūp^{er} motū est aial: quo est appetitū. At appetitū sine imaginatione nō est. Ois aut imaginatio aut rōnis est participes: aut est sensitua. Atq^{ue} hui^{us} et belue p^{ri}nceps sūt.

L. 56. Commino quidem igit^r sicut predictum est in quantum appetitū animal: sic ipsius motū est. Appetitū autem nō sine phantasia. Phantasia aut omnis rationalis aut sensibilis est. Hec quidem igit^r et alia animalia participant.

Lectio. XVI.

Postq^{ue} p^{ri}ncipaliter determinauit de p^m motu fm locale motū in cōmuni et fm. senunc determinat de ipso per cōparationē ad diuersa genera aialia. Et circa h^{oc} tria facit. Primo ostēdit quid sit cōmune oibus aialibus participantibus motū. Secūdo quomō pncipiū motū inueniāt in aialibus imperfectis. ibi Considerandū aut de imperfectis. 3^o ostēdit quomō hoc pncipiū motus sit in animal perfectissimo qd est homo: differenter ab alijs aialibus. ibi i (Sensibilis quidē). Dicit ergo p^{ri}mo: q^d omne aial in quantum est appetitū: sic est sūp^{er} motū. Nam appetitus est causa p^{ri}oria motus. Sed appetitū nō est sine phantasia: que est vel rōnalis vel sensibilis. Sensibilis aut phantasia: aialia ab homine participant: nō aut rōnali phantasia. Considerandū aut est q^d sicut supra dictum est: sicut sub intellectu phantasia cōprehendit: ita etiam phantasia usq^{ue} ad intellectū extendit: sequens nominis rationem. Nam phantasia app^{ar}itio quedam est: apparet aut aliquid et fm sensum et fm rōnē. Phantasia etiam habet suam opinionē in absentia sensibilū vt rō et intellect^{us}. C^{on} Deinde cum dicit.

Cet enī p^{ri}ncipaliter est ēt: qd nā sit id qd imperfecta aialia motu ciet: q^d sensus uest tātūm tact^{us}. Atq^{ue} inuestigādū est: si his ēt isit imaginatio cupiditatis: nec ne. Etenī dolor atq^{ue} voluptas his iesse videt^{ur}. Qd si hec insunt: et cupiditatē necesse est eis dē inē. At quonā pacto his imaginatio inest. An asserēdū est vt videt^{ur} hec et in his inesse imaginationem inq^{ue} atq^{ue} cupiditatem. Verum vt indeterminate mouentur: sic et hec ipsi insunt indefinitē.

Considerandū aut et de imperfectis quid mo

uens est: qbus tact^{us} solū inest sensus: vtrū contingat phantasia inesse his: aut nō. Aut et cōcupiscētia. Videt^{ur} enī letitia et tristitia inesse. Si aut hec: et cōcupiscētia necesse. Phantasia aut quō vtrūq^{ue} inest. Aut sicut mouent indeterminate: et hec insunt qdē: indeterminate aut insunt.

Ostendit quid sit pncipium motus in animalib^{us} imperfectis. Et dicunt animalia imperfecta: quib^{us} inest solum sensus tactus. Et dicit q^d p^{ri}ncipaliter est quid moueat ea: vtrum. scilicet in eis sit phantasia et cōcupiscētia vel nō. Videt^{ur} aut q^d in eis sit cōcupiscētia: q^d in eis videtur esse letitia et tristitia. Retrahunt enī se cum ab aliquo no cūo tangunt: et aperiunt se: et extendunt in illud qd est eis cōueniens: qd nō fieret nisi in eis esset dolor et delectatio. Si hec aut sunt in eis: necessariū est q^d in eis sit cōcupiscētia. Sed cū cōcupiscētia ex sensu fiat delectationis: sequit^{ur} q^d cōcupiscētia nō sit sine phantasia. Restat ergo querendū quō in eis sit phantasia. Et rīdet q^d sicut mouent: ita inest hui^{us} aialib^{us} et phantasia et cōcupiscētia. Mouent aut nō determinate quasi intēdentes aliquē determinatū locū in suo motu: sicut accidit in aialibus que mouent motu p^{er}cessiuo que imaginant^{ur} aliquid distans. et illud concupiscunt: et ad illud mouent^{ur}. Sed hui^{us} aialia imperfecta nō imaginant^{ur} aliqd distans: q^d nihil imaginant^{ur} nisi ad p^{re}sentiā sensibilis. Sed cū ledunt^{ur}: imaginant^{ur} illud vt nociū et retrahunt se: et cum delectant^{ur}: extendunt se super illud et applicant se illi. Et sic in eis est phantasia vel cōcupiscētia indeterminate: in quantum imaginant^{ur} et concupiscunt aliquid vt cōueniens: nō aut vt hoc aut illud: aut hic aut ibi: sed habēt cōfusam imaginationem et cōcupiscētiā. C^{on} Deinde cum dicit.

Imaginatio igit^r sensitua rōne ēt in exptib^{us} vt diximus aialib^{us} inest. At deliberatiua his inest tñ in q^{ui} rō inest. Nā vtrū hoc agat an hoc: rōnis id op^{er} atq^{ue} officiū est. Atq^{ue} necesse est vno quodā mētre: malus enī p^{re}sequit^{ur}. Quare pōt vñ ex plurib^{us} phantasmatib^{us} facere. Et hec est cā sane cur nō ois imaginatio videt^{ur} opinionem habere: q^d eam que est ex rōcinatione nō habet. At hec illā nimirū bēt. Quapropter deliberatiū appetitus nō bēt.

Sensibilis quidē igit^r phantasia sicut dēn^{atur} est: et in alijs animalib^{us} inest. deliberatiua autē rationalibus inest. Vtrum enim agat hoc aut hoc: iam rationis est opus. Et necesse vno mēsurare. Abusus enim imitatur. Quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. Et causa hec eius q^d opinionem non putari habere. Quoniam eam que ex syllogismo non bēt. Hec autem illam. Propter qd deliberatiuum non habet appetitus.

Ostēdit quō pncipiū motū sit in hominib^{us}. Et circa hoc tria facit. Primo ostēdit quō pncipiū mouens est in hominibus ratio deliberans. Secūdo quō aliq^{ui} delibe ratio rōnis per appetitū vincit. ibi Vincit aut. 3^o ostēdit que ratio sit mouens. ibi (Scientificū aut). Dicit g^o p^{ri}mo q^d phantasia sensibilis: vt ex dictis p^{ri}mo est ēt in alijs animalibus: sed illa que est per deliberationē est tñ in rationalibus: q^d cōsiderare vtrum hoc sit agendum: aut hoc: qd est deliberare: opus est rōnis. Et in tali p^{ri}ncipaliter.

tionem necesse est accipere aliquā vnā regulā vñ finē vel aliquid huius ad qđ mensuret quid sit magis agendum. Manifestum est. n. qđ bō (imitat) i. desiderat id qđ est magis in bonitate: id qđ est meli⁹: melius autē semp̄ iudicam⁹ aliqđ mēsurā: et iō opz accipe aliqđ mēsurā in deliberādo qđ magis sit agēdū. Et h̄ est mediū ex quo rō practica syllogizat qđ sit eligēdū. Unde manifestū est qđ rō deliberās pōt ex plurib⁹ phātasmatib⁹ vnū facē. s. ex trib⁹: quoz vnū peligit alteri: et 3^m est qđ mēsurā que p̄legit. Et hec est cā qre aialia nō hnt opionez: s. hēant phātasia: qz nō pnt vti syllo: per quē vnū peligāt alteri. Sed deliberatio rōnis hz illā. s. opionem: als nō faceret ex plurib⁹ phātasmatib⁹ vnū. Et idē est qđ appetit⁹ inferior qui sequit phātasia: nō hēt deliberationē: s. absqz deliberatione mouet ad p̄cupiscēdū: vel irascēdū: qz. s. sequit phātasia sensibile. ¶ Deinde cum dicit.

Vincit autē interdū appetitus mouetqz volūtātē: interdū hec illū: appetitus inqz appetitum vt spera sperā: cū in p̄tinētia sit. Atqz semp̄ supior magis est p̄nceps mouetqz nā: qđ sit vt tres iaz mot⁹ efficiant.

Vincit autē et mouet aliquā deliberationē. Aliquādo autē mouet seipm: sicut spera appetitus appetitū: cū in p̄tinētia fuerit. Natura autē semper que sursum principalior est: et mouet: vt tribus lationibus iam moueatur.

Ostēdit quō deliberatio rōnis vincat ab appetitu inferiori: et dicit qđ appetit⁹ inferior qui est sine deliberatione: vincit deliberationē et remouet boiem ab eo qđ delibe-
rauit. Aliqñ ecōuerso appetitus mouet appetitū. s. superior qđ est rōnis deliberātis: eū qđ est phātasie sensib⁹: sicut in corporibus celestib⁹ spera superior mouet inferiorē: qđ accidit cū aliqz p̄tinēs fuerit. Cōtinentis. n. est per deliberationē rōnis vincē passiōes. Et iste est nālis ordo: vt superior appetit⁹ moueat inferiorē: qz ē in corporib⁹ celestib⁹ nāliter spera superior p̄ncipalior est: et mouet inferiorē: ita qđ inferior mouet trib⁹ motib⁹ localibus. Sicut spera Saturni mouet et motu diurno qui est sup polos mundi: et motu 3^o qđ est sup polos zodiaci: et p̄ter h̄ motu p̄prio. Et similr appetit⁹ inferior et si aliquid de motu p̄prio retineat: mouet tñ nāli ordine motu appetit⁹ superioris: et motu rōnis deliberātis. Si autē ecōuerso accidit qđ appetit⁹ supior trāsmoueat ab inferiori: hoc est p̄ter ordinē nālē. Unde et h̄ facit peccatū in morib⁹: sicut peccata sunt mōstra in nā. ¶ Deinde cum dicit.

Ea vñ rō cui scie tribuunt: nō mouet: sed manet. Luz autē extimationū ac rōnūqz alia sit vniūlis alia singularis. Alia nāqz dicit oē bonū honoribus esse afficiēdū: hec vñ dicit et me bonū esse hec iā opinio mouet: nō illa vniūlis. Quin potius ambe mouēt. At illa quiescens magis: hec autem non quiescēs.
Scientificus autē nō mouet: sed manet. Qm̄ autē hec quidē vniūsalis existimatio et ratio: alia vñ particularis. Hec quidem enīz dicit qđ oportet talem tale agere: hec autē qđ hoc quidē est tale. et ego talis. Jam hec mouet opinio: nō que vniūsalis. Aut vtraz: h̄ hec quidem quiescens magis. hec autem non.

Ostēdit que rō sit mouēs. Et p̄ sciēdū est qđ rō speculatiua quā appellat scētificā nō mouet: s. in gete est: qz
nihil de imitādo vel fugiēdo dicit: vt supra dcm̄ est. Ra-

tio autē practica quedā est vniūlis et quedā particularis. Vniūlis qđē: sicut que dicit qđ opz talē tale agē. sicut filiū honorare parētes. Ratio autē particularis dicit qđ hoc qđē est tale: et ego talis: puta qđ ego fili⁹: hunc honorē debeo nūc exhibē parētī. Hec autē iā opinio mouet: nō autē illa que est vniūlis. Aut si vtraz mouet: sed illa que est vniūlis mouet vt cā p̄ et gescēs: particularis vñ vt cā p̄ma et quodāmo motui applicata. Nā opationes et mot⁹ in particularib⁹ sunt. vñ opz ad h̄ qđ mot⁹ sequat: qđ opi nio vniūlis ad particularia applicet. Et p̄pter hoc etiaz peccatū in actionib⁹ accidit qñ opinio in particulari ope rabili corripit. p̄pter aliquā delectationē: vel p̄pter aliquā aliā passiōē: que tñ vniūlem opinionē nō corripit.

Necesse est igit oē qđ viuūt aiamqz hēt nutriendi vim hēre ab ortu generationeue vsqz ad iteritū corruptionēne suā. Necesse est. n. oē qđ est ortuz accretionē et statū et decretionē hēre: que qđē vt p̄z sine nutritiōe fieri nequeunt. Necesse est igit vniūsalis his que accrescūt atqz decrescūt iesse potētā nutriēdi.

Vegetabile qđē igit aiam necesse hēre omne qđcūqz viuūt: et hēt aiam a generatiōe vsqz ad corruptionē. Necesse est. n. qđ generatū augmētum habere et statum et decrementū: hoc autēz sine alimento esse impossibile. Necesse igit inesse vegetabilem potentiam in omnibus generabilib⁹ corruptibilibus. **Lec. XVII.**

Ostēdit qđ p̄bus determinauit de singulis p̄ibus aie: hic ostēdit quō adinuicēz ordinant. Et p̄ ostēdit qđ necesse est aie partē vegetabile in oib⁹ viuētib⁹ inueniri. Scō ostēdit qđ sensitua nō est in oibus: sed in aliquib⁹. ibi (Sensum autē nō necesse.) Dicit ḡ p̄ ex his que supra de partibus aie determinata sunt pcludēs qđ oē qđ viuūt et per p̄is quācūqz partē aie hnt: necesse est qđ hēt aiam vegetabile a p̄ncipio sue ḡnationis vsqz ad suā corruptionēz. Ex quo inuit h̄ ē in aialib⁹ que ḡnant et corripunt itelligēdū. Hoc autē pbat sic: qz necesse est qđ oē viuēs qđ generat habeat augmētū et statū et decrementū: s. hec nō pnt accidere sine alimēto: qz tēpore augmēti opz qđ plus de alimēto auertat qđ sufficiat ad p̄seruationē p̄xistis magnitudinis: tēpore autē stat⁹ eq̄litr: s. tēpore diminutiōis minus. Lū igit vti alimēto p̄tineat ad p̄tē vegetabile: necesse est qđ hec ps aie sit in oib⁹ viuētib⁹ que generant et corripunt. Et sic p̄z ordo isti⁹ partis aie ad alias p̄tes aie: qz oēs alie p̄supponunt istam. ¶ Deinde cum dicit.

Et nō in oib⁹ viuētib⁹ necesse est sensum esse. Et enī neqz ea pnt tactuz hēre: quoz corp⁹ est simplex que nō sine materia formari sunt susceptiua. Neqz fieri pōt vt sine h̄ sēsu aialitū quicqz in rerū sit rōne. Sensus autē nō necesse in oib⁹ viuētibus. Neqz. n. quoz simplex corpus cōtingit haberet actū. Neqz sine hoc pōt esse nulluz aial. Neqz quecūqz nō susceptiua specierū sine materia.

Ostēdit quō se hēt ps sensitua ad viuētia. Et p̄ ostēdit qđ nō est in oib⁹ viuētib⁹. Scō ostēdit in qb⁹ viuētibus sit ibi (Animal autē necesse.) Dicit ḡ p̄ qđ nō est necessariū qđ oia viuētia hēant sensum: qz sensus tact⁹ sine quo nullus ali⁹ pōt ēē: et per p̄is neqz aliqđ aial: cū rō perficit ex h̄ qđ hz sensum: esse nō pōt in aliquo corpore simplici: qz organū sensus tactus necesse est ēē in quadā medietate

I. c. 62. medietate iter tria. vt supra ostensum est: qd nulli corpi simplici puenit: cu in corpib⁹ simplicib⁹ sint excellēte qlitatū sensibiliū: puta in igne excellētia calidi: in aqua excellētia frigidi. Sitr ēt quecūq; nō sūt susceptiua speciez sine mā: nō habēt sensus. Nā sensus est susceptiū specierū sine materia: vt supra dictum est. Sunt autem quedā viuētia. s. plante: que sunt propinqua corporibus simplicibus ppter earū terrestreitātē: nō recipiūt species sensibiliū nisi per mālem imutacionē: nō ergo oia viuētia habent sensum. **C** Deinde cum dicit.

C Animal autē necesse est sensus habere: si nihil facit frustra nā. Nā vniuersa que nā pficiunt grā sūt aliquid: aut sunt casus eoz que alicui⁹ cā nūt. Si igit⁹ corp⁹ qd hēt vim gradiēdi nō hēret sensum: corrūperet sane: nō ad suū pficisceret pueniretq; finē quē qdē op⁹ esse nāe pstat. Quo nāq; pacto nutritur. Immobile⁹ n. adest nutrimentū eo in loco vbi sunt orta: quo nutriri possunt suapte natura.

C Animal autē necesse sensum hēre: si nihil frustra facit natura. Propter aliquid eni oia que sunt natura subsistunt: aut concidētia sunt eorum que sunt propter aliquid. Si igitur omne pcessiū corpus nō habet sensum: corrumpet⁹ vtiq;: n. ad finem non vtiq; veniet qui est naturale opus. Quomō eni aletur. Absentib⁹ qdēz enim existit vnde nutriri nata sunt.

C Ostēdit q oia aialia habēt sensum. Et circa h duo scit. Primo ostēdit hoc de aialib⁹ que mouent⁹ motu pcessiū. Secūdo simpliciter de oib⁹ aialib⁹. ibi (At vō.) Circa p^m duo facit. Primo ostēdit ppositū. Secūdo excludit qdā per qd posset sue rōni obuiari. ibi (Nō pōt aut corp⁹.) Dicit⁹ pmo q necesse est q aial sensum habeat. Ad qd pbandū pponit pmo q nā nihil facit frustra: q oia que sunt in nā sunt ppter aliud. i. pueniunt ex necessitate ex his que ppter aliquid sunt: sicut natura facit mēbra ppter aliquas operatiōes. Sed ex hoc q mēbra sunt talis dispositionis sequit⁹ q habeāt aliq acicidētia: sicut q habeāt pilositates quasdam vel colores vel corruptiōes que nō sunt ppter finē: sed magis pueniunt ex necessitate materie. Sic igit⁹ cū natura opere⁹ ppter aliqd: si res naturales nō possent puenire ad finē quē natura intēdit: essent frustra. Sed nā fecit corp⁹ pcessiū. i. aialis qd pōt moueri motu pcessiū: sic organi gati n. dispositi ppter motū: n. vt per motū vlt⁹ psequeret⁹ alimētū per qd pseruaret⁹ in eē. Hoc aut nō posset esse si nō hēret sensum: qz nō discerneret corruptibilia que possent ei obuiare: n. sic corrumpere⁹: n. nō pueniret ad finē quē nā intēdit. vt. s. pseruet⁹ alimētū: qd ex motu acqrit⁹. Quō enim alerent⁹ nisi quere⁹nt alimentum per motus. Nec est instantia de aialibus imobilibus: qz aialibus manētib⁹. i. imobilibus existit adiunctum illud vnde nata sūt nutriri. vnde nō opz q a remotis querant. Manifestū est igit⁹ q si corpora pcessiua nō haberent sensum: nō possent psequi finē ad quē nā ordinauit: n. ita eēnt frustra: qd est incōueniēs. **C** Deinde cum dicit.

C Fieri autē nequit vt corp⁹ quicūq; mobile atq; ortum: aiam qdē hēat discernentēq; mentē: sensu aut vacet. Cur eni nō habebit. Aut eni aīe aut corp⁹ idipm melius erit. At neutri videt⁹ meli⁹ eē. Illa nā q ob hoc nō intelligit magis. Illud aut non ob id

ipsum magis persistet. At vō neq; corp⁹ quicūq; in genitū aiatū sensum hēre necesse est. Nullū igit⁹ vti diximus nō imobile corpus hēt aiam absq; sensu.

C Non potest autem corpus habere quidē ani^mam n. intellectum discretiū: sensum autē non habere: non mansiūm existens: generabile autem. At vō neq; ingenerabile. Quare enim non habebit. Aut eni anime melius: aut corp⁹. Nunc autem neutrum est. Hoc quidem non magis intelligit. Hoc autēz nihil erit magis propter illud. Nullum ergo habet animal corpus non manens sine sensu.

C Excludit qdā per qd posset obuiari pācte rōni. posset eni aliquis dicere q corpus pcessiū pōt puenire ad finē intentum a natura discernēdo corruptibilia per intellectū: etiam si nō haberet sensum. Sed excludit B dicēs q corpus nō existēs mansiū sed pcessiū nō pōt habere aiam n. intellectū discernentē nociua: ita q non habeat sensum: neq; si sit generabile: neq; si sit ingenerabile. Et de generabili qdē ostēsus est. Nā viuētia gābilia habētia intellectū sunt tri⁹ hoies. Intellectus aut⁹ hu

manus indiget sensu: vt supra ostēsus est. **C** Sed qd dicit⁹ q neq; illud qd est ingenerabile hēt intellectū sine sensu: videt⁹ esse falsum fm opinionē Ari. Nā corpora celestia que ponit esse aīa: habēt de partib⁹ aīe intellectū. Nō habēt aut⁹ sensus cū sint corpora vniūformia nō habentia distinctionē in organis que requirunt⁹ ad sensum. **C** Unde qdā sic exponit vt ibi terminet⁹ snia: vbi dicit⁹ (generabile aut⁹.) vt sit sensus q nullū corpus non manēs nō pōt habere intellectū sine sensu: dūmō sit generabile. **C** Sed qd subdit⁹ (At vō neq; ingenerabile.) est pncipiū alterius sentētie: ac si dicat q hoc qd dictū est de corpore generabili nō sic se hēt circa corp⁹ ingenerabile: vt. s. non possit habere intellectum sine sensu. Et hoc est qd subdit⁹ (Quare eni nō habebit.) Intelligendum est magis relatiue q interrogatiue: vt sit sensus q causa quare corpus ingenerabile. s. corpus celeste nō hēt sensum: lz habeat intellectū est ista: qz si haberet sensus: aut hoc esset vt exinde esset aliquid melius aīe corporis aut vt exinde esset melius corp⁹ celesti. Sed neutrum horū est: qz aīa corporis celestis nō magis itelligeret per sensum q sine sensu: itelligit eni per modū subarū separatarū ea que sunt fm se itelligibilia. Neq; ēt corp⁹ celeste magis posset cōseruari in esse ppter sensus: qz nō est possibile ipm corrumpi. vnde nō indiget sensu ad vitādum corrupētia. **C** Sed ad hunc sensum nō adaptat⁹ conclusio pns. s. q nullū corpus nō manens. i. nō imobile: hēt aiam sine sensu. Nisi forte dicat⁹ q hec conclusio nō sequit⁹ ex eo qd imediate dictū est: sed ex eo qd pmo fuit deñ. Quia igit⁹ hec expositio extorta videt⁹ dicēdum est q per corpus ingenerabile nō intelligit corpus celeste: sed corpora quorūdam animalū aereozū que ponebant platonici: nominantes ea demones: quos quidē Apullei⁹ platonici sic diffinit. Demones sunt animalia corpore aerea: mente rationalia: animo passiuā: tempore eterna. Et de hui⁹ animalū corporibus vult⁹ phus ostendere q nō est possibile q habeant intellectū sine sensu: sicut platonici posuerūt: vt interrogatiue legatur qd dicitur: (Quare. n. nō hēbit.) s. hui⁹ corp⁹ sensum: qsi dicat. Nō est hui⁹ rōne assignare. Si. n. nō hz: aut hoc est ppter bonū aīe: aut ppter bonū corporis. Sed neutri⁹ horū: qz sine sensu: neq; anima eius itelligit melius: neq; corp⁹

magis conseruabit. Et ex hoc statim directe sequit̃ con-
clusio quā inducit qd nullū corpus mobile habēs aiam
careat sensu. Apparet aut̃ hanc eē int̃rionē Aristō. ex h̃
qd imēdiate subiungit: qd impossibile est aliqd corp⁹ sim-
plex esse corpus animalis. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Atqui si sensus hēt: necesse est ipm vel simplex cor-
pus vel mixtū eē. Sed fieri nō pōt vt sit simplex: nō
enī habebit tactū. At hunc sensus inesse necesse est.

¶ At nō si hēt sensus: necesse est corp⁹ esse: aut
simplex: aut mixtū. Impole aut̃ est eē simplex.
Tactū. n. nō hēret. Est aut̃ necesse hūc hēre.

¶ Ostēdit qd sensus sit simplr necessarius oī aiali. Et cir-
ca hoc duo facit. Primo ostēdit ppositū. Scđo inducit
quādā p̃nē ex dictis. ibi. (Manifestū igit̃ qm̃ necesse.)
Circa p̃m̃ duo facit. Primo pponit qd intēdit. Scđo p-
bat ppositum. ibi. (Hoc aut̃ ex his.) Proponit aut̃ duo:
quoz p̃m̃ est qd si aliqd corp⁹ hz sensum: necesse est qd vel
sit simplex vel mixtū. Et ipole est qd sit simplex: qz si eē
corp⁹ simplex nō hēt tactū: quē qdē sensum necesse est
oē aial hēre: nō solū aialia pcessiua: sed et̃ aialia imobi-
lia: sicut ostēdit supra. ¶ Deinde cum dicit.

2.4.62.

¶ Qd qdē ex hisce p̃spiciū enadere pōt. Nā cū aial
oē corp⁹ sit aiatū: corpusqz oē tāgibile sit: tāgibile
aut̃ sit id qd est sēnsibile tactu: necesse est z aialis cor-
pus vim hēat sentiēdi tāgēdo si debeat ipm aial cō-
seruari. Leteri nanqz sensus per alia quēdā externa
sentiūt. Odozat̃ inqz visus ac audit̃. Tāgēs aut̃ nī
si sensum hēat: nō poterit alia qdē fugē: alia aut̃ ca-
pere. Qd si ita sit fieri nō pōt: vt ipm aial pseruet̃.

2.4.63.

¶ Hoc aut̃ ex his manifestū. Quoniā enim aial
corp⁹ animatū est: corpus aut̃ omne tangibile:
tāgibile aut̃ qd sēnsibile tactu: necesse z aialis
corpus tactiuum esse: si debet saluari aial. Alij
enī sensus per altera sentiūt. vt olfatus: visus:
auditus. Tactiuū aut̃ nisi habeat sensum: non
hec poterit. quidem fugere: illa aut̃ accipere.
Si nō hec: impossibile est saluari animal.

¶ Probat ppositū. Et p̃ qd sensus tact⁹ sit in oib⁹ aiali-
bus. z qd corp⁹ aialis nō possit eē corp⁹ simplex. ibi. (Oz
aut̃ pole.) Circa p̃m̃ duo facit. Primo ostēdit qd ne-
cesse est inē oib⁹ aialib⁹ sensum tact⁹. z qd aly sensus a
sensu tact⁹ nō insunt oib⁹. ibi. (Aly aut̃ ppter bonū zē.)
Circa p̃m̃ duo facit. Primo ostēdit qd necesse est tactū in-
esse oib⁹ aialib⁹. Scđo ostēdit idē de gustu. ibi. (Propter
qd z gustus.) Dicit g̃ p̃ qd h. s. qd necesse sit tactū inesse
oib⁹ aialib⁹: necesse est ex his que nūc dicent̃. Aial. n. est
corp⁹ aiatū. Omne aut̃ corp⁹. s. g̃iabile z corruptibile est
tāgibile: z dico tāgibile qd est sēnsibile tactu. Corpora
aut̃ celestia que sunt ing̃iabilia z icorruptibilia nō sūt
tāgibilia. Nō. n. sūt de nā elntoz vt possint hēre q̃lirates
elntares que sunt q̃lirates tangibiles. Sed oīa corpora
corruptibilia necesse est hēre q̃lirates tāgibiles: cū sint
vel elnta simplicia vel ex elntis cōposita. Et ex h̃ celu-
dit qd necesse est corp⁹ aialis hēre sensum tact⁹ si debeat
saluari corp⁹ aialis: qz cū corp⁹ aialis sit tāgibile. i. h̃is
tāgibiles q̃lirates: z similr corpora que ipm tāgūt: inu-
tari pōt corp⁹ aialis ab his que ipm tāgūt nāli imutatio-
ne vsqz ad suā corruptionē. Aliter aut̃ est de aly sēnsib⁹
que sentiūt per alia media z nō tāgēdo: sicut olfat⁹ visus
z audit⁹. Uñ illa sensibilia cū sint remota nō tāgūt cor-

pus aialis: nec pōt alterare ipm ad corruptionē: sicut tā-
gibilia. Et id nī aial hēt sensus tact⁹ per quē discerne-
ret pueniētia a corruptionis: non posset hec fugē z illa ac-
cipere: z ita nō posset saluari aial. Necessariū est igit̃ ad
salutē aialis qd hēat sensum tact⁹. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Quapropter z ipse gustus q̃si tact⁹ est qdā. Est. n.
alimēti sensus. At alimentū: corp⁹ est qd tactu p̃ci-
piūt. Sonus aut̃ z color z odor nō nutriūt: nec accre-
tionē decretionēue faciūt. Quare necesse est ipsum
gustū tactū quēdā esse: qz rei tangibilis ac nutritiue
est sensus. Nī igit̃ sensus necessarij sunt aiali: atqz
p̃spiciū est fieri nō posse vt sit aial absqz tactu.

2.4.64.

¶ Propter qd z gustus est sicut tact⁹ quidaz:
alimentū aut̃ corp⁹ tāgi possibile. Sonus aut̃
z color z odor nō alūt: neqz faciunt augmen-
tum: neqz decremētū. Quare z gustū necesse
est tactū eē quēdā: qz tāgibilis z vegetatiui sen-
sus est. Nī qdē igit̃ necessarij sunt aiali. Quo z
manifestū qd nō pole sine tactu aial esse.

¶ Ostēdit idē de gustu. s. qd gustus est sicut tact⁹ qdā. Est
enī gustus alimēti quo. s. discernit alimētū vtrū sit pue-
niēs vel nō. Alimētū aut̃ est qdā corpus tāgibile. Nu-
trit̃ enī ex h̃ qd est calidū humidū frigidū z siccū. Ex eis
dē enī nutrimur ex qd sum⁹. Sed sonus z color z odor
nihil faciūt ad alimētū: neqz ad augmentū vel ad decre-
mētū. Sapor aut̃ p̃fert ad alimētū in quātū est sequela
cōplexiōis. Sic igit̃ pz qd gust⁹ est qdā tact⁹: qz est sen-
sus alicui⁹ tāgibilis z vegetatiui. i. nutritiui. s. alimenti.
Et sic pz qd hī sensus necj sūt aiali. Ex quo ē manifestū
est qd aial nō pōt esse sine tactu. ¶ Deinde cum dicit.

¶ At ceteri sensus boni sunt grā z definitio tā gene-
ri nō cuiusuis aialiū sine vllo discrimie: s. cuidā vt
gradiēti necesse est insint. Nā si pseruari debeat: nō
solū tāgēdo: s. z eminus ē sentire ipm opz. Qd qdē
erit si per extremū sentire mediū possit h̃ pacto vt a
sēnsibili qdē mediū: ab h̃ aut̃ ipm patiat̃ ac moueat̃.
¶ Alij aut̃ ppter bonū: z generi aialiū tā nō cu-
iuscūqz: sed quibusdaz vt pcessiua necesse in-
esse. Si enī debet saluari: nō solum oportet ta-
ctum sentire: sed z de longe. Hoc aut̃ erit si
per mediū sensitiuum fuerit: eo qd illud quidē
a sensibili patiat̃ z moueat̃: ipm aut̃ ab illo.

2.4.65.

¶ Ostēdit qd aly sensus nō insunt oib⁹ aialib⁹: sed qbus-
dā. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit ppositū. Scđo
manifestat qdā qd dixerat. ibi. (Sicut. n. monēs.) Di-
cit g̃ p̃ qd aly sensus. s. visus auditus z olfatus cōueniūt
aiali nō ppter necessitatē: s. ppter bñ eē. S. neēius est
eos inē nō cuiibet generi aialiū: s. qbusdā. s. que mo-
uent̃ motu pcessiua: qz si oz h̃ aial saluari: nō soluz oz
sentire id qd tāgit: sed oz sentire id qd est a longe: qz ad
aligd remotū mouet̃. Hoc aut̃. s. qd sentiat aligd a longe
erit si habeat sensus qui sentiant per mediū: eo qd me-
diū patitur z mouetur a sensibili: sensus aut̃ a me-
dio. ¶ Et hoc ostendit psequēter cum dicit.

¶ Nā vt in motu ad locū accommodato fieri solet: cū
pmulta efficiūt. Primū nāqz mouēs pellit sensus pel-
lēdoqz facit vt illud pellat id qd deinceps post illd
est collocatū: sitqz h̃ pacto mot⁹ per mediū. Atqz p̃
mū

msi qdē pellit z nō pellit. Ultimū autē pellit nō pel-
lit. Mediū vō pellit atqz pellit. Et iterdū plura sūt
media: iterdū pauciora. Sic z in alteratiōe fieri so-
let b̄ excepto dūtarat id inqz qd alterat eodē in lo-
co manere. Veluti si qspia in cerā tingerit: vsqz ad
id mota est viquequo tingerit. Lapis autē nō moue-
tur. At aq ad distātiā lōgā. Aer autē ad lōgiore mo-
uet atqz agit z patit: si maneat sitqz vnus z nō diuisus.
Quapropter z de reflexione meli⁹ est aerē a fi-
gura coloreqz pati: quousqz sit vn⁹. Est autē vnus in
ipso leni: q egrediētē visionē frāgi atqz reflecti cēse-
re. Quocirca rursus hic mouet visuz p̄inde atqz si-
gnū qd in cerā imprimi trāsmitteret vsqz ad finē.

C Sicut. n. mouēs fm locū vsqz alicui pmuta-
re facit: z depellens alterū facit vt pellat: z est
per mediū mor⁹. Et p̄mū qdē mouens depel-
lit z nō depellit: vltimū autē solum depellit nō
pellēs: mediū autē vtrāqz: mltā autē media. Sic
z in alteratiōe: p̄ter q vnū manēs in eodē loco
alterat. At si in cerā tingerit aliqz vsqz ad id mo-
ta est vsquequo tirit. Lapis autē nihil. Sed aq
vsquequo pcul. Aer autē ad plimū mouet: z fa-
cit z patit si maneat z vn⁹ sit. Unde z de rep-
cussione est melius qz visum egrediētē reper-
cuti: aerē pati a figura z colore vsquequo qdē
sit vnus. In leni autē est vnus: p̄pter qd hic ite-
rū visum mouebit: sicut vtiqz si in cera sigilluz
ingrederetur vsqz ad finem.

C Quidit per simile in motu locali. Videm⁹. n. q mouēs
fm locū facit pmutatiōē vsqz ad aliqū determinatuz
locū: qz qd p̄ depellit facit vt illud depulsuz iterū depel-
lat aliud: z sic p̄ depellēs mouet z per mediū: z p̄ qdē
mouēs depellit: sed nō depellit. Vltimū autē vbi termi-
nat⁹ mor⁹ depellit: sed nō depellit. Mediū autē bz vtrū-
qz. s. qd depellit z depellit: z p̄tingit multa media eē ta-
lia. Et sicut b̄ est in motu locali: ita p̄tingit in alteratiōe:
q sit ibi p̄ mouens z vltimū motū: z mediū qd sit mo-
uēs z motū. Sed in b̄ tñ differt q p̄ alterās manet fm
locū dū alterat: qd nō p̄tingit dici de pellēte. Et ponit exē-
plū: sicut si aliqz t̄gat cerā liquefactā: vsqz ad illum ter-
minū mota est quousqz per actionē caloris actio t̄gen-
tis p̄tingit. Sz lapis qz durus est: nō est susceptiuus talis
ip̄ressionis. In aq autē talis actio magis p̄tendit. pcul qz
in cera. Sed adhuc aer qui est passibilior in maxime re
motū mouet: z facit z patit vt mediū existēs: dūmodo
maneat z sit vnus vt. s. nō interrūpat per aliqd obstacu-
lū interpositū. Et iō circa repercussione sensus melius est
dicere q aer patiat a figura z colore quousqz pmanet
vnus p̄tinu⁹: qd p̄tingit qū est lenis z nō interrūpt⁹: qz q
radū egrediētes a visu reputiāt a visibili. vt Platonici
posuerūt. Et iō aer sic motus a figura z colore moue-
bit visuz: iquātū visibile imutat totū aerem vsqz ad vi-
suz. Et esset simile de cera z sigillo si figura sigilli ipri-
meret in cerā vsqz ad vltimū terminū eius: sicut visibi-
le imprimi speciem suam in aerem vsqz ad visum.

C At q p̄spiciū est fieri nō posse corp⁹ aialis sit sim-
plex: igneū inqz aut aqueū aut aereū. Nā nullus ali⁹
sensus absqz tactu b̄eri pōt. Corpus. n. aialis ois vt

dcū est: vim b̄et sentiēdi t̄gēdo. Cetera autē elnta
p̄ter terrā istrumēta s̄sus fieri p̄nt: atqz oē tale per
aliud sentiēdo sensuz nimirū efficit z per media. At
tact⁹ in t̄gēdo sensibilia sua cōsistit. Quapropter z
b̄ noie nūcupat: atqz tamēti cetera quoqz sensuz in
istrumēta tactu sentiūt: tñ per aliud mediū sentiunt.
At ipse tact⁹ per seipm solus sentire videt. Quibus
efficit vt nullū taliū elntoz corpus sit aialis. At vō
neqz rerū esse pōt. Tactus. n. veluti mediocritas est
oium t̄gibiliū z istrumētū ip̄i⁹ nō mō terre differē-
tias est susceptiuū. Sed et calidi frigidiqz ceterozū
qz oium t̄gibiliū. Et iō neqz ossib⁹ neqz pilis neqz
talib⁹ p̄tib⁹ vllis oino sentim⁹: qz terrea sunt. Hinc
z plante oium sensuū sunt (vt p̄z) expertes: qz z ipse
terree sūt. At absqz tactu fieri nō pōt vt aliū qdē
sit sensus. Huius autē instrumentū sensus neqz terra
est neqz ceteroz vllius elementoz.

C Qd aut ipole sit simplex eē aialis corp⁹ mani-
festū est: dico autē puta igneū aut aereū. Sine
qdē. n. tactu: neqz vnū p̄tingit aialiū sensuz b̄re.
Corp⁹. n. tactuū aiatur oē: sicut dcū est. Alia
autē p̄ter terrā: sensitua qdē vtiqz fiēt: oia autē
eo q per alterū sentire faciūt sensuz z per me-
diū. Tactus autē est in t̄gēdo ip̄sa: p̄pter qd z
b̄et hoc nomen. Et tñ ali⁹ sensus tactu sentiunt
sed per altera. Hic autē videt solus per seipsuz.
Quare huiusmodi elementoz nullū vtiqz erit
corp⁹ aialis. Neqz itaqz terrenū. Qium. n. tan-
gibiliū tactus est sicut medietas z susceptiuus
sensus: nō solum quēcūqz differētie terre sunt:
sed calidi z frigidi: z aliorū oium t̄gi possibi-
lium. Et propter hoc ossibus z capillis z bu-
iusmodi partibus nō sentimus: qz terree sunt.
Et plante et ob hoc: neqz vnuz h̄nt sensum: qz
terree sunt: siue autē tactu: neqz vnuz possibile
est aliū eē. Hic autē sensus nō est: neqz terre: ne-
qz alius elementoz nullius. **Ec. XVIII.**

Postqz phus ostēdit q tact⁹ de nēitate iest
ois aialib⁹ hic itēdit ostēdere q ipole sit cor-
p⁹ aialis eē simplex: puta q sit igneū vel ae-
reū: sicut platonici posuerūt quedā aialia eē
aerea. Hoc autē pbat: qz nullū aliū sensuz cō-
tingit eē sine tactu: opz eni oē aial habere tactū vt ostē-
sum est: z per p̄is opz q oē corp⁹ aiatur. s. aia sensibili sit
tale vt per ipm possit fieri sensus tact⁹. Qia autē elnta p̄-
ter terrā p̄nt eē organa vel media alioz sensuz. s. aer z
aq: eo q aer z aq faciūt sentire per alterū. i. per mediū.
Sed tact⁹ nō fit per mediū: sz in t̄gēdo ip̄sa sensibilia:
z iō sic noiat: qz quis z ali⁹ sensus sētiāt quodāmo in t̄-
gēdo: nō qdē imēdiate: sz per mediū. Nā sensibile t̄git
sensem per mediū: sic z per mediū imutat ipm. Solus
autē sensus tact⁹ i t̄gēdo sensibile sentit per seipm: z nō
per aliqd mediū. Ex q manifestū est q corp⁹ aialis debet
eē tale vt per ipz possit fieri tact⁹: nō aut vt p ipz possit
fieri visus z audit⁹: qz b̄i sensus sūt p mediū extrinsecū.
Et qz corp⁹ aialis opz eē tale vt p ipm fiat sensus tact⁹:
ipole est q vllū elntoz sit corp⁹ aialis: neqz terra p quā

2^a. c. 65

nō sūt alij sensus: neq; alia elicta per que fiūt alij sēsus. Cui⁹ rō est: qz illud per qd fit tact⁹ opz eē mediū iter q⁹ litates tāgibiles ad b q sit susceptiū eaz: vtpote in potētia exis ad eas: vt supra oñsus ē. Et b est verū nō solū respectu q⁹litatū terre: sed et oīum tāgibiliū q⁹litatū. In corporib⁹ aut simplicib⁹ nō inenit mediū iter q⁹litates tāgibiles: s; iueniunt ipse q⁹litates fm extremitatē dīe tatis. Et ide manifestū est q⁹ per nullū corp⁹ simplex: nec p aliqd corpib⁹ simplicib⁹ vicinū pōt fieri sensus tact⁹. Et iō oñib⁹ z capillis z talib⁹ p⁹tib⁹ nō sentim⁹: qz supabū dat in eis qd terre est: z nō reducunt ad mediū put tact⁹ regit: p⁹pter istā ē rōnē plāte nullū hñt sensum: qz habēt multū de terrestri: z sine tactu nō est pole esse aliqū aliū sensus: nec tactū fieri possibile per aliqd simplex elementū. Sic g manifestū est q⁹ nullū corpus simplex pōt esse aīata aīa sensibili. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Nec cū ita sint: p; aīalia necio mori: cū b solo sensu tact⁹ p⁹uant. Neq; n. fieri pōt vt hūc sēsus nō aīal hēat. Neq; si aīal ē: aliū sensus p⁹ter hūc hīe necē ē. Et p⁹pterea sit vt cetera qdē sensibilia nō corrūpāt suis exupationib⁹ aīal: color inq; son⁹ z odor: s; ipa tū sensuū istrumēta. Alii p accūs vt si siml cū sono pulsiō actusq; fiat: z si a reb⁹ q vident⁹: atq; ab olētib⁹ alia moueant que tactu corrūpūt. Sapor ē b sa ne corrūpit q sit accidit ipm tāgibile eē. Exupationes aut tāgibiliū vt calidoz frigidoz z hūis ipm interficiūt atq; iterminant aīal. Exupatio. n. sensibilib⁹ cuiusuis sensus destruit istrumentū atq; deuastat. Quare z tāgibile exuperās: ipm destruit tactū. Et b sēsus definitū est aīal. Sine nāq; tactu fieri nō pōt vt sit aīal demonstrāim⁹. Quāobz exupationes eoz que tactu p⁹ciunt: nō solū istrumētus ipsius: verū etiā aīal ipsum intermūt atq; corrumpunt: qz necesse est animal hunc solū habere.

¶ Manifestū igit qm necē b solo priuata sensu aīalia mori. Neq; n. hunc pole est hēre nō aīal exis: neq; cū sit aīal: aliū necē est hīe p⁹ter hūc.

2^a. c. 67.

¶ Et pp b qdē alia sensibilia excellētis nō corrūpūt aīal: vt color z odor z sonus: s; solū sensus: nisi fm accidēs: puta si siml cū sono depulsiō fiat z ictus: z a visis z odore alia mouētur que tactu corrūpūt: z humor aut fm q accidit simul tactuū eē sic corrūpit. Tāgibiliū aut excellētia vt calidoz z frigidoz z duroz corrūpit aīal. Qis qdē. n. sensibilib⁹ supfluitas corrūpit sensum. Quare z qd tangi pōt tactū. Hoc autē tactu determinatū est viuere. ¶ Sine eni tactu monstratū est q ipossibile est aīal eē. Undetāgibiliū excellentia nō solū corrumpūt sensum: sed animal: qz necesse solum habere hunc.

2^a. c. 68.

¶ Concludit ex p⁹dictis habitudine sensuū ad aīalia. Et p⁹ quātū ad tactū. Scdo quātū ad alios sensus. ibi (Alios aut sensus.) Dicit g p⁹ q cū necē sit oē aīal hīe tactū: vt ostēsum est: manifestū est q solū per p⁹uationē hui⁹ sensus. i. tact⁹ necē est aīalia mori. Dic. n. sensus p⁹uertit cū aīal: nec aliqd pōt ipm hīe nisi sit aīal: nec aliqd pōt eē aīal nisi hēat hūc sensus. Et ide vlt⁹er⁹ p⁹cludit: q sensibilia alioz sensuū si sint excellētia: corrūpūt qdē singulos

sensus: puta nimis fulgida corrūpūt visum: z fortes soni corrūpūt auditū: qz tū corruptis his sensib⁹ pōt aīal remanere: hoz excellētie nō corrūpūt aīal: nisi per accūs: iquātū. i. accidit aīal pati simul ab aliqb⁹ tāgibilib⁹ corrūpenti⁹ b⁹: puta si simul cū sono fiat depulsiō z ictus: vt accidit in tonitruo: ex quo iterdū aīalia moriunt. Et si mil⁹ ab his que vident⁹ aliq moriunt: nō iquātū sūt visū: s; iquātū aerē ificiūt: vt dī de qbusdā venenosīs. Et si militer itelligēdū est de odoribus: fm q cū malis odoribus iterdū adiungit corrūptio aeris. Et ita ē de sapore est q pōt corrūpere aīal nō iquātū sapor est: s; iquātū sapor adlūgit aliq q⁹litatē tāgibilis: puta q talis sapor p⁹se quif caloz excedētē vel frigus. Sed excellētie q⁹litatū tāgibiliū corrūpūt aīal per se z nō per accūs: qz oīs excellētia sensibilib⁹ corrūpit sēsus. Un z qd tāgi pōt. i. tāgibile si fuerit excellēs corrūpit tactū. Scdm aut hūc sensus determinatū vita aīalis: tandū. n. durat aīal qdū durat sensus tact⁹ in eo. Ostēsum est. n. q ipole est eē aīal sine tactu. vñ manifestū est q excellētie tāgibiliū: nō solum corrūpūt sensus tact⁹: s; et corrūpūt aīal iquātū hunc solū sensum necesse est inesse aīali. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Ceteros aut sensus aīal hēt: nō vt sit: sed vt bñ sit vt antea dixim⁹. Visus. n. hēt vt videat. Qm z in aere z in aq z oīno in p⁹picio degit. Sustū aut ob id qd voluptate afficit aut dolore: vt in alimēto ea sētiat z cupiat ac moueat. Et auditū vt aliqd significetur. Liguā p⁹terea: vt ipz aliqd aliq p⁹ipaz significet.

¶ Alios aut sensus hēt aīal: sicut dcm est nō p⁹pter esse: sed p⁹pter bene: vt visum: qz in aere z aqua vt videat: oīno aut qm in diaphano. Sustū aut bz p⁹pter delectabile z triste: vt sentiat qd in alimēto z cōcupiscat z moueat. Audītum aut vt significet aliquid ipsi. Liguā aut habet quatenus significet aliquid alteri.

¶ Finis Tertius tertij libri de Aīa Arist.

¶ Quidit q⁹liter se bēant alij sēsus ad aīal: z dicit q alios sensus bz aīal: nō pp necitatē sui esse: qz sine eis pōt eē z viuere: s; pp bñ ē: sicut visus bz: qz viuūt in aere z in aq vt videat per aerē z aquā: ea que pcul sūt. Et nō solū p aerē z aquā: s; et per qdūq; diaphanū: qz et p corpa celestia vident⁹. Sustū aut bz aīal pp delectationē z tristitiā que ē i cibo: vt sētiat delectationē i alimēto: z sic cūpiscat ipz: z moueat ad querēdū ipm. ¶ Sz notādū est q supra posuit gustū neciuz aīalib⁹ iquātū est tact⁹ qdā alimēti: hic aut nūerat ipm iter sēsus nō necios: iquātū est discretiū sapor q faciūt alimētū delectabile vel triste vt accipiat facili⁹ vel refutet. Et qd dī de gustu. itel ligendū est de odoratu: qz per odoratū attrahunt aīalia ad alimētū a remotis: s; et in hoibus sit alia spēs z alia vtilitas odorat⁹: vt in libro de sensu z sensato dī. Audit⁹ aut est in aīali ad b qd ei aliqd significet. Est. n. neciuz q p⁹ceptiōes vni⁹ aīalis alteri significant⁹ s; q vñ aīal iunat ex altero: vt p; maxie in gregabilib⁹ aīalib⁹: in qbus geniti educant⁹ a gñantibus. Et iō opz ē q aīal hēat linguā per quā sonādo significet suas affectiones alteri. ¶ Et hec dicta de anima ad p⁹sens sufficiant.

¶ Expliciūt Dm Thome Aquinatis almi ordinis p⁹dicatoz: in tres libros de aīa Aristotelis pclarissima commentaria sūma cura z diligentia emēdata per. v. p. f. rem Bartholomeū spineū seu de spina pisanū ordinis p⁹dicator. Vite regularis.

